

**YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**DÖNÜŞTÜRÜCÜ VE KORUMACI GÜÇLER
ARASINDA YAŞANAN ÇATIŞMANIN
REJİM KURAMI BAĞLAMINDA İNCELENMESİ:
İSTANBUL BOĞAZIÇI ALANI ÖRNEĞİ**

Yüksek Mimar, Mehmet Hakan UZBEK

**FBE Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı
Şehir Planlama Programında Hazırlanan**

DOKTORA TEZİ

Tez Savunma Tarihi : 20 Ekim 2008
Tez Danışmanı : Doç. Dr. İclal DİNÇER (YTÜ)
Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Zekai GÖRGÜLÜ (YTÜ)
: Prof. Dr. Güzin KONUK (MSGSÜ)
: Prof. Dr. Gülden ERKUT (İTÜ)
: Prof. Dr. Hüseyin CENGİZ (YTÜ)

İSTANBUL, 2008

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
KISALTIMA LİSTESİ	v
ŞEKİL LİSTESİ	vi
ÇİZELGE LİSTESİ	vii
ÖNSÖZ	viii
ÖZET	ix
ABSTRACT	x
1. GİRİŞ	1
1.1 Çalışmanın Amaç ve Kapsamı	4
1.2 Çalışmanın Bölümleri	6
2. KURAMSAL ve KAVRAMSAL ÇERÇEVE	8
2.1 Kentleşmenin Siyasal Boyutu	9
2.2 Kentsel Politikada Farklı Yaklaşımlar	12
2.2.1 Temel Paradigmalar	14
2.2.1.1 Çoğulcu (Plüralist) Yaklaşım	15
2.2.1.2 Yönetimci (Weberci) Yaklaşım	16
2.2.1.3 Sınıf Merkezli (Marksist) Yaklaşım	17
2.2.2 Temel Paradigmaların Eleştirisi	18
2.2.3 Büyüme Ortaklığı Kuramı (Growth Coalition Theory)	19
2.2.4 Rejim Kuramı (Regime Theory)	22
3. ÜST ÖLÇEK DİNAMİKLER	33
3.1 Günümüzde Kentleşmeyi Etkileyen Küresel Dinamikler	33
3.1.1 Küreselleşme	35
3.1.2 Demografik Değişimler ve Göçler	37
3.1.3 Ayrımcı ve Ayrıştırıcı Akımlar	40
3.1.4 Kamu Sektörünün Değişen Rolü	41
3.1.5 Siyaset ve Kent Yönetimlerinde Yaşanan Gelişmeler	42
3.1.6 Değişen Yaşam Biçimleri	46
3.1.7 Koruma Düşüncesinin Etkinliğinin Artması	47
3.1.8 Küresel Dinamiklerin Rejim Kuramı Açısından Yorumu	49
3.2 Günümüzde Kentleşmeyi Etkileyen Ulusal ve Yerel Dinamikler	52
3.2.1 Türkiye Bağlamında Ulusal ve Yerel Dinamikler	54
3.2.1.1 Türkiye’de Kentleşme Dönemleri	55
3.2.1.1.1 19. Yüzyıl’dan Cumhuriyet’e Kadarki Dönem	55
3.2.1.1.2 Cumhuriyet’in İlk Yıllarından 1950’lerin Başına Kadarki Dönem	57
3.2.1.1.3 1950 – 1980 Arası Dönem	58
3.2.1.1.4 1980 Sonrası Dönem	61

3.2.1.2	Ulusal Dinamiklerin Rejim Kuramı Açısından Yorumu	65
4.	İSTANBUL BOĞAZIÇI SİT ALANI'NİN GELİŞİM SÜRECİ	71
4.1	1983 Yılına Kadar Yaşanan Süreç	72
4.2	Bakanlar Kurulu Kararı	74
4.3	1983 Planları	75
4.4	2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu	75
4.5	Anıtlar Yüksek Kurulu'nun "İstanbul'daki Sit Alanları" Kararı	76
4.6	2960 Sayılı Boğaziçi Kanunu	76
4.7	Boğaziçi'ni Etkileyen Diğer Yasalar	80
4.8	3194 Sayılı İmar Kanunu'nun Boğaziçi'ne İlişkin Maddeleri	82
4.9	Anayasa Mahkemesi Süreci	85
4.10	3194'ün Boğaziçi Fizik Mekanındaki Sonuçları	87
4.11	Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgeleri Plan Revizyonları	88
4.12	Beykoz ve Sarıyer Doğal Sit Alanları İlanı	90
4.13	Mimarlar Odası ile Şehir Plancıları Odası'nın İBSA'na İlişkin Davaları	91
4.14	İstanbul Boğaziçi Alanı'nın Gelişim Sürecinin Yorumlanması	91
5.	DEĞERLENDİRME ÖLÇÜTLERİ	98
5.1	Karşıtlığın Araştırılması ve Davalar	98
5.2	İncelenen Dönemin Belirlenmesi	98
5.3	Mimarlar Odası ile Şehir Plancıları Odası	99
5.4	İncelenen Malzemenin Elde Edilişi	100
5.5	Dava İçeriklerinin Sorgulanması	101
5.6	Rejim Kuramı Seçimi	101
6.	BULGULAR	106
6.1	Mimarlar Odası ile Şehir Plancıları Odası'nın Boğaziçi Alanı'na İlişkin Davaları	106
6.1.1	Mimarlar Odası'nın Boğaziçi Alanı'na İlişkin Davaları	107
6.1.1.1	Boğaziçi Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgeleri Planı Davası	107
6.1.1.2	İstinye Eski Tersane Alanı Davası	109
6.1.1.3	Sarıyer Maden Mahallesi Planları Davası	110
6.1.1.4	Ulus Platin Konutları Davası	111
6.1.1.5	Boğaziçi Radar Kuleleri Tahkim Davası	112
6.1.1.6	Boğaziçi Radar Kuleleri Ruhsat İptal Davası	113
6.1.1.7	Boğaziçi Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi Uygulama İmar Planı Plan Lejandı ve Plan Hükümleri İptal Davası	114
6.1.1.8	Boğaziçi Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi Uygulama İmar Planı Plan Lejandı ve Plan Hükümleri İkinci İptal Davası	115
6.1.1.9	Galatasaray Adası'na İlişkin Plan Değişikliğinin İptali Davası	117
6.1.2	Şehir Plancıları Odası'nın Boğaziçi Alanı'na İlişkin Davaları	118
6.1.2.1	Beşiktaş-Levent Turizm Alanı Genişletilmesi Davası	118
6.1.2.2	Kuzguncuk Bostanı Davası	119
6.1.2.3	Sarıyer Dua Tepesi Davası	120
6.1.2.4	Çengelköy Yoğunluk Artışı Davası	122
6.1.3	Her İki Oda'nın Aynı Konuda Açtığı Davalar	123
6.1.3.1	Koç Üniversitesi Yer Seçimi Davaları	123

6.1.3.2	Zincirlikuyu Karayolları Arazisi Plan Değişikliği İptal Davaları	129
6.2	Davaların Sayısal Olarak Sorgulanması	131
6.3	Değerlendirmeler	135
6.3.1	Bulguların Yorumlanması	135
6.3.2	Bulguların Rejim Kuramı Bağlamında Yorumlanması	137
6.3.2.1	Oluşumun Bir Rejim Olarak Kavramsallaştırılması	138
6.3.2.1.1	Oluşumun Yapısı ve Katılımcıları	138
6.3.2.1.2	İşbirliğinin Biçimi	140
6.3.2.1.3	Merkezi Yönetimle İlişkiler	140
6.3.2.1.4	Oluşumun Sürekliliği	140
6.3.2.1.5	Rejimin Amaç ve Öncelikleri	141
6.3.2.1.6	Oluşumda Yer Alan Katılımcıların Birbirlerine Bağımlılığı	143
6.3.2.2	Rejimin Üst Ölçek Dinamiklerle Uyumu	145
6.3.2.3	Karşıtlık ve Çatışmanın Açıklanması	148
6.3.3	Rejimler ile Fizik Mekan İlişkisi Üzerine Bir Soyutlama Denemesi	149
7.	SONUÇLAR	154
	KAYNAKLAR	163
	EKLER	169
	Ek 1 Boğaziçi'ni Sit Alanı İlan Eden Kurul Kararı	170
	Ek 2 1977 Tarihli Boğaziçi Nazım Planı Uyarınca Öngörülen Arazi Kullanışları	176
	Ek 3 1983 Tarihli Boğaziçi Nazım Planı Uyarınca Öngörülen Arazi Kullanışları	177
	Ek 4 Boğaziçi Alanı'nın Sınırlarını ve Bölgelerini Gösteren Kroki	178
	Ek 5 1975 Yılında Boğaziçi'nde Araziden Yararlanma Haritası	179
	Ek 6 1989 Yılında Boğaziçi'nde Araziden Yararlanma Haritası	180
	Ek 7 1988 Revizyonları Uyarınca Boğaziçi Alanı'nda Öngörülen Arazi Kullanışları	181
	Ek 8 1990, 1991 İlçe Planları Uyarınca Boğaziçi Alanı'nda Öngörülen Arazi Kullanışları ..	182
	Ek 9 Beykoz ve Sarıyer Doğal Sit İlanına İlişkin Kurul Kararı	183
	Ek 10 Boğaziçi ile Yakın Çevresindeki Diğer Sit Alanlarını Gösteren Harita	191
	Ek 11 Gerigörünüm ve Etkilenme Plan Değişikliği Dava Dilekçesi	192
	Ek 12 Gerigörünüm ve Etkilenme Plan Değişikliği Davası Bilirkişi Raporu	198
	Ek 13 Sahil Şeridi ve Öngörünüm Lejand ve Plan Hükümlerine İtiraz Dilekçesi	209
	Ek 14 Sahil Şeridi ve Öngörünüm Lejand ve Plan Hükümleri Dava Dilekçesi	212
	Ek 15 Sahil Şeridi ve Öngörünüm Lejand ve Plan Hükümleri İkinci Dava Dilekçesi	222
	Ek 16 Galatasaray Adası Plan Değişikliği Dava Dilekçesi	230
	Ek 17 Koç Üniversitesi Dava Dilekçesi	235
	Ek 18 Koç Üniversitesi Davası Bilirkişi Raporu	239
	Ek 19 Koç Üniversitesi Davası'na İlişkin Plan ve Krokiler	249
	Ek 20 Karayolları Arazisi'ne İlişkin Dava Dilekçesi	255
	ÖZGEÇMİŞ	263

KISALTMA LİSTESİ

BİYKK	Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu
ÇED	Çevresel Etki Değerlendirme
GEEAYK	Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu
GTYBS	(Türk Boğazları) Gemi Trafik Yönetim ve Bilgi Sistemi
İBSA	İstanbul Boğaziçi Sit Alanı
İDDGK	(Danıştay) İdari Dava Daireleri Genel Kurulu
İTÜ	İstanbul Teknik Üniversitesi
TMMOB	Türkiye Mimarlar ve Mühendisler Odalar Birliği
YÖK	Yüksek Öğretim Kurumu

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 5.1	Zaman boyutunda yerelde kurulan rejimlerin süreklilik ve değişimleri ile üst ölçek dinamikler ve fizik mekan ile olan ilişkileri.....	104
Şekil 6.1	Yukarıda belirtilen temel varsayımlar doğrultusunda Şekil 5.1’de de gösterilen soyutlama.....	150
Şekil 6.2	Rejimler ile fizik mekan arasına, çok katmanlı bir yarı geçirgen olarak soyutlanan karşıt direncin eklenmesi sonucunda, rejim amaçlarının eksiltilmesi; rejim değişimleri sırasında siyasal alan ile fizik mekandaki belirsiz evreler.....	153

ÇİZELGE LİSTESİ

Çizelge 2.1	Siyasal yapı çözümlene yaklaşımı.....	14
Çizelge 4.1	3194 sayılı İmar Kanunu'nun Boğaziçi Yasası'na getirdiği değişiklikler.....	82
Çizelge 4.2	İBSA'na yapılan “dönüştürücü” ve “korumacı” müdahalelerin ayrıştırılması.	94
Çizelge 6.1	Mimarlar Odası ile Şehir Plancıları Odası'nın İBSA'na ilişkin davaları	106

ÖNSÖZ

Bir çalışma hiç kuşkusuz yazarının olduğu kadar içinde bulunulan “ortam”ın, düşünce alışverişinde bulunulan kimseler tarafından oluşturulan çevrenin de bir ürünüdür. Söz konusu ortam, çalışma açısından destekleyici ve olgunlaştırıcı olabileceği gibi bunun tam tersi etkide de bulunabilir. Bu doktora tez çalışmasının yazarı kendisini bu konuda çok şanslı saymakta ve birçok kişiye teşekkür borçlu olduğunu bilmektedir.

Danışman hocam Doç.Dr. İclal DİNÇER bu kişilerin başında gelmektedir. Çalışma süresince göstermiş olduğu ilgi ve güven ile yönelttiği yapıcı eleştiriler yalnızca tezin gelişimi bakımından etkili olmamış, bununla birlikte çalışmanın bitirilmesi ve teslim edilmesi konusunda da yüreklendirici bir rol oynamıştır. Hocamın güvenini boşa çıkartmamış ve kendisini düş kırıklığına uğratmamış olmayı umarım. Tez izleme komitesinde yer alan diğer hocalarım Prof.Dr. Zekai GÖRGÜLÜ ile Prof.Dr. Güzin KONUK’a da çalışma süresince vermiş oldukları destek ve değerli katkılarından dolayı teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca çeşitli aşamalarda görüşmelerde bulunarak bilgi, görüş ve deneyimlerinden yararlandığım Doç.Dr. Gülşen ÖZAYDINLI, Doç.Dr. Can BİNAN, Sn. Yıldız UYSAL, Sn. Ahmet TURGUT ve Sn. Ali Rıza NURHAN’a; Mimarlar Odası davalarının dosyalarını incelemem konusundaki yardımından dolayı Av. İlyas BULCAY’a ve Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi ile Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi arşivlerindeki araştırmalarım sırasında yardımcı olan oda çalışanlarına teşekkürü borç bilirim. Son olarak, gerek yaptığımız bilimsel içerikli konuşma ve tartışmalarda tez çalışmasına ilişkin düşüncelerin olgunlaşmasında büyük katkıları bulunan, gerekse de sağladıkları kaynaklarla çalışmanın yönlendirilmesinde çok önemli pay sahibi olan değerli dostlarım Yrd.Doç.Dr. Doruk ÖZÜGÜL, Ar.Gör. Erhan KURTARIR ve Ar.Gör. Töre SEÇİLMİŞLER’i, bu noktada şükranla anmak isterim.

Böylesine olumlu çevre ve koşulların varlığına karşın çalışmada görülecek olası eksikliklerin, söz konusu koşulların doktora tez çalışmasının yazarı tarafından yeterince iyi değerlendirilememesinden kaynaklanmış olabileceğini de ayrıca belirtmek isterim ...

Ağustos 2008

Mehmet Hakan UZBEK

ÖZET

DÖNÜŞTÜRÜCÜ VE KORUMACI GÜÇLER ARASINDA YAŞANAN ÇATIŞMANIN REJİM KURAMI BAĞLAMINDA İNCELENMESİ: İSTANBUL BOĞAZIÇI ALANI ÖRNEĞİ

Mehmet Hakan UZBEK
Şehir Planlama, Doktora Tezi

Yoğun dönüşüm baskıları altında kalan birçok kentsel koruma alanı, sahip oldukları doğal ve kültürel değerleri yitirme tehlikesiyle karşı karşıyadır. Bu durum sürdürülebilirlik kavramını evrensel bir ilke olarak benimsemiş planlama disiplini açısından önemli bir sorun kaynağıdır. Bu tezin amacı, dönüştürücü ve korumacı güçler arasında yaşanan bir karşıtlık ve çatışma olarak nitelendirilebilecek olguyu siyasal bir bakış açısıyla ele almak ve İstanbul Boğaziçi Sit Alanı örneğinde kentsel siyaset çözümlene yaklaşımlarından Rejim Kuramı bağlamında incelemektir. Bu amaç doğrultusunda TMMOB Mimarlar Odası ile Şehir Plancıları Odası'nın 1988 ve sonrasında Boğaziçi'ne ilişkin olarak açmış oldukları davalar incelenmiş ve bulgular Kentsel Rejim Kuramı bağlamında yorumlanmıştır. Çalışmanın bulguları İstanbul Boğaziçi Sit Alanı'nın incelenen dönemde, koruma konusunda yeterli ölçüde duyarlılık taşımayan parçalı yapıdaki dönüştürücü bir rejim tarafından yönetildiğini ortaya çıkartmıştır. Yukarıda altı çizilen karşıtlık ve çatışma, söz konusu rejim ile bu rejim içinde yer almayan kesimlerden birisini oluşturan korumacı muhalefet arasında yaşanmaktadır. Genel bir soyutlama olarak rejimlerin parçası olmayan grupların, rejimler ile fizik mekan arasında, her karşıt grubun katmanlarından birini meydana getirdiği çok katmanlı bir karşıt direnç yarı geçirgeni oluşturduğunu düşünmek olanaklıdır. Rejimler fizik mekana yönelik tasarımlarını gerçekleştirebilmek için bu yarı geçirgenin direncini aşmak durumunda kalmakta ve amaçladıkları dönüşümün az ya da çok ancak bir bölümünü sağlayabilmektedirler. Bu durumda bir sit alanının yeterince korunabilmesinin iki koşula bağlı olduğu anlaşılmaktadır. Birinci koşul alanın korumacı bir rejim tarafından yönetilmesi, ikincisi ise, bunun olmadığı durumda, etkin bir korumacı muhalefetin ve geçirgenliği düşük bir karşıt direnç yarı geçirgeninin varlığıdır.

Anahtar Kelimeler: Kentsel dönüşüm, kentsel koruma, dönüştürücü ve korumacı güçler, karşıtlık ve çatışma, kentsel siyaset, kentsel rejim kuramı, İstanbul Boğaziçi Sit Alanı.

JÜRİ:

Doç. Dr. İclal DİNÇER
Prof. Dr. Zekai GÖRGÜLÜ
Prof. Dr. Güzin KONUK
Prof. Dr. Gülden ERKUT
Prof. Dr. Hüseyin CENGİZ

Kabul Tarihi: 20.10.2008
Sayfa Sayısı: 263

ABSTRACT

INVESTIGATION OF THE CONFLICT BETWEEN TRANSFORMATIVE AND CONSERVATIVE FORCES ACCORDING TO REGIME THEORY: THE CASE OF ISTANBUL BOSPHORUS AREA

Mehmet Hakan UZBEK
Urban Planning, Ph.D. Thesis

Under transformative pressures many urban conservation areas face the danger of losing their natural and cultural values. This situation constitutes a source of problem for the planning discipline which has accepted the concept of sustainability as a universal principle. The aim of this study is to handle the situation, which can be understood as a conflict between transformative and conservative forces, from a political perspective and to investigate it in the case of İstanbul Bosphorus Conservation Area according to the urban regime theory. For reaching this aim lawsuits brought by both the Chamber of Architects and the Chamber of City and Regional Planners on the case of the Bosphorus Conservation Area from the year of 1988 have been investigated and the findings interpreted within the conceptualizations of the urban regime theory. The results of the research reveal that within the investigated period the conservation area has been ruled by a scattered and transformative regime which shows not much sensitivity for the natural and cultural values of the area. The conflict between the opposite forces pointed out above takes place between this regime and the conservative opposition. As a general abstraction there can be considered that groups which do not participate within a regime formation, constitute a layered filter of resistance between the regime and the physical space of which every layer is formed by one opposite group. Any regime that intends to cause any form of transformation in the physical environment will need to overcome the resistance of this filter where some intentions may be prevented from passing through and to be realized. Under these circumstances two conditions appear to be important for an effective conservation. Either a conservation area to be ruled by a conservative regime, or the existence of an effective conservative opposition and a tight filter of resistance.

Keywords: Urban transformation, urban preservation, transformative and conservative forces, opposition and conflict, urban politics, urban regime theory, İstanbul Bosphorus Conservation Area.

JÜRİ:

Doç. Dr. İclal DİNÇER
Prof. Dr. Zekai GÖRGÜLÜ
Prof. Dr. Güzin KONUK
Prof. Dr. Gülden ERKUT
Prof. Dr. Hüseyin CENGİZ

Kabul Tarihi: 20.10.2008

Sayfa Sayısı: 263

1. GİRİŞ

İçinde bulunduğumuz tarihsel süreçte “koruma” ile “sürdürülebilirlik” kavramlarının, planlama disiplini içinde önemlerini gittikçe artıran konu başlıkları olarak öne çıktıkları gözlenmektedir. Bu bağlamda yurt içinde ve dışında doğal ve kültürel değerler barındıran birçok alan koruma bölgesi ilan edilerek, içerdikleri söz konusu değerlerin gelecek kuşaklara aktarılması sağlanmaya çalışılmaktadır. Bununla birlikte koruma altına alınmış olmalarına karşın, kimi sit alanlarındaki doğal ve kültürel varlıkların, yaşanan kentleşme süreçleriyle bağlantılı olarak, yitirme tehlikesiyle karşı karşıya oldukları da görülmektedir. İşte bu saptamaların ışığında, söz konusu kentleşme süreçlerin belirleyiciliğinde dönüşüm baskısı altında kalan koruma alanlarının yeterince korunamaması sorunsalı, doktora tez çalışmasının çıkış noktasını oluşturmaktadır.

Çalışmada söz konusu sorunsal, koruma alanlarında etkili olan “dönüştürücü ve korumacı güçler arasında yaşanan karşıtlık ve çatışma” soyutlaması bağlamında ele alınmaktadır. Dolayısı ile bu karşıtlıktaki “dönüştürücü” güçlerin “korumacı” güçler karşısında elde edeceği üstünlük, korunması gereken alanın yeterince korunamaması sonucunu doğuracaktır. Böylesi bir karşıtlıktaki tarafların hangi aktörlerden oluştukları, hangi koşullar altında nasıl yapılandıkları ve birbirleri karşısında nasıl üstünlük sağladıkları, çalışmanın ana ilgi alanlarını oluşturmaktadır.

Konuyu böylesi bir kavrayış toplumsal aktörlerin, grupların ya da sınıfların aralarındaki güç ilişkilerini, karşıtlık ve çatışmaları, uzlaşma ve dengeleri ön plana çıkartmaktadır. Bu durumda çalışmanın çıkış noktasını oluşturan sorunsal siyasal bir bakış açısı altında ele alınacak ve yukarıda belirtilen “dönüştürücü ve korumacı güçler arasındaki karşıtlık ve çatışma” soyutlamasının, siyasal yapı çözümleme yaklaşımları bağlamında kuramsal bir temele oturtulmasına çalışılacaktır.

Roberts (2000) kentsel alanların karmaşık ve dinamik sistemler oluşturduklarını belirtmektedir. Bu alanlar bir yandan fiziksel, sosyal, çevresel ve ekonomik değişimleri yönlendiren süreçleri yansıtmakta, diğer yandan ise böylesi değişimlere yol açmaktadırlar. Yazar ayrıca hiçbir yerleşmenin kendisini uyuma zorlayan dışsal dinamiklerden ve büyüme ya da küçülmeyi belirleyen içsel baskılardan bağımsız olmadığını söylemektedir. Buna göre kentler sürekli bir dönüşüm süreci yaşamaktadır ve bu süreç siyasi, ekonomik ve sosyal sistemlerin devamlı yeni istemler yaratması bağlamında kaçınılmazdır. Roberts bu kaçınılmaz

niteliğinin yanında dönüşümün, kentsel alanların uyumu ile koşullarının iyileştirilmesi açısından fırsatlar sağladığı için, yararlı olarak değerlendirilebileceğini de eklemektedir (Roberts, 2000).

Tarihsel süreçte yaşanan ekonomik, toplumsal, teknolojik, siyasal ve kültürel değişimlerin fizik mekana yansıdığı ve onu biçimlendirdiği bilinmektedir. Ancak fizik mekandaki değişimlerin yukarıda sayılan diğer alanlardakiler kadar hızlı gerçekleşmediği de görülen bir gerçektir. İçinde yaşadığımız kentlerde geçmiş dönemlere ait ve günümüzden farklı koşulların ürünü olan yapay çevre unsurlarının da bulunması ve kullanılıyor olması bu durumun bir göstergesidir. Demek ki kentler bir yandan dönüşüm baskılarından etkilenirken diğer yandan bünyelerinde dönüşüme direnen unsurlar da taşımaktadırlar ve dönüşümün nitelik ile niceliği bu karşıt iki etmenin etkileşimi sonucunda belirlenmektedir. Konuya bu açıdan yaklaşıldığında Tekeli (2003), kentlerde dönüşümü zorlayan ve ona direnen olmak üzere iki tür mekanizmanın kavramsal olarak ayırt edilebileceğini ve kentlerin bu iki mekanizma türünün etkisi altında sürekli bir dönüşüm mekanı olarak algılanabileceğini belirtmektedir (Tekeli, 2003).

Kentlerin fizik mekanlarının, içinde buldukları toplumların ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal yapıları ile ilişki içinde olduğu, bunun dışında daha üst ölçekteki gelişmeler ve kararlardan da etkilendikleri Marcuse ve van Kempen (2000) tarafından belirtilmektedir. Türkün ve Kurtuluş da (2005) özellikle 1980 sonrası dönemde kentlerle bölgelerin, yeni iletişim olanaklarının gelişmesi sonucu diğer alanlarla çok daha yoğun ekonomik ve sosyal ilişkiler içine girerek daha fazla dış dinamiklerin ve uluslararası / ulusal güç dengelerinin etkisi altında evrildiklerini saptamaktadırlar. Bu dönemde küresel düzlemde yaşanan derin teknolojik, ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal değişimler hem toplumlar hem de kentler üzerinde etkili olmuşlar, kent mekanında önemli dönüşümlerin gerçekleşmesine neden olmuşlardır. Bu değişimlerin birbirleri ile ilişkili olgular olarak kentleri biçimlendirmelerinin yanında dünyadaki kentleşme oranlarındaki artışa ve gelecekte daha fazla sayıda insanın kentlerde yaşayacağını öngörülmesine karşın, bildiğimiz anlamda toplumsal bir örgütlenme biçimi olan kentlerin bir “çözülme” olasılığı ile karşı karşıya kaldığına da Borja ve Castells tarafından dikkat çekilmektedir (Borja ve Castells, 1997). Ancak Beauregard ve Haila tarafından ileri sürülmektedir ki küresel dinamikler kent mekanına doğrudan ve dolaysızca yansımamakta, yereldeki tarihsel, siyasal, ekonomik ve kültürel özelliklerden etkilenerek farklı kentlerde farklı sonuçlar da doğurabilmektedirler (Beauregard ve Haila, 2000). Bu

düşünceler ölçekler arasında karşılıklı bir ilişki ve etkileşimin varlığına işaret etmektedir ve bu bağlamda Hall (1998), küresel dinamiklerin yerelde yumuşatılması, elenmesi ya da süzülmesinin söz konusu olduğuna dikkat çekmektedir. Tüm bu aktarılanlar, bir kentin gelişimini anlayabilmek için o kente farklı ölçeklerde etki eden süreçleri göz önünde bulundurmanın gerekli olduğu sonucunu doğurmaktadır.

Thorns (2004) bir süredir küresel, kentsel gelişmeye yönelik tartışmaların sürdürülebilirlik olgusu üzerine yoğunlaştığını, bunun en önemli nedeninin de insan dahil tüm canlı varlıkların bir eko-sistemin parçası olduğunun fark edilmesi olduğunu belirtmektedir. Genel olarak “herhangi bir sistemin varlığını sürdürebilmesi için o sistemi besleyen kaynakların dengeli ve yok edilmeden kullanılması” olarak anlaşılabilirlik kavramı, özellikle 1987 Brundtland Raporu ile 1992 Rio Doruğu’ndan bu yana bilimsel çevrelerdeki önemini gittikçe artırmaktadır. Brundtland Raporu’nda yalnızca günümüzde yaşayanların gereksinimlerinin karşılanmasının değil, aynı zamanda gelecekteki ihtiyaçların da karşılanabilmesinin önemine dikkat çekilmiş, Rio Doruğu’nda ise doğal çevreyi korumak için gerekli olan sosyal ve politik düzenlemelere ve sosyal adalet ile eşitlik sağlayacak politik kurumlara, sosyal ve biyo-fiziksel olarak sürdürülebilir yaşam düzenlemelerinin yapılmasına duyulan gereksinim vurgulanmıştır (Thorns, 2004). Konuya geniş bir açıdan bakıldığında Hall (1998) sürdürülebilirliğin yalnızca doğal çevrenin korunması ile sınırlı olmadığını, bunun yanında olgunun sosyal, ekonomik, politik, kültürel ve ahlaki boyutlarının da bulunduğunu vurgulamaktadır. Böylelikle doğal kaynaklarla birlikte kültürel kaynakların da sürdürülebilirlik açısından yaşamsal öneme sahip olduğu görülmektedir ve sürdürülebilirliğin koruma ve planlama eylemleriyle ilişkisi anlaşılmaktadır.

Sürdürülebilirlik kavramının ortaya çıkışı ve önemini günden güne artırması sonucu doğal ve kültürel kaynakların korunması konusunun planlama eyleminin önceliklerinden birisi durumuna gelmiş olduğu görülmektedir. Konu yukarıda ele alınan düşüncelerle birlikte değerlendirildiğinde fizik mekanın bir bölümünü oluşturan ve doğal / kültürel kaynaklar barındırmalarından dolayı sürdürülebilirlik açısından büyük değer taşıyan koruma alanlarının da (sit alanları, orman alanları, su toplama havzaları, vb.) diğer kent mekanları gibi küresel, ulusal ve yerel dinamiklerin etkisiyle dönüşüm baskısı altında buldukları çıkarımını yapmak olanaklıdır. Dolayısıyla bu tür alanların korunabilmelerinin, dönüşümü zorlayan ve ona direnen mekanizmaların etkisi altında bulunan ve “sürekli bir dönüşüm mekanı” olarak kavramsallaştırılan kentlerde, dönüşüme karşı gösterdikleri direncin gücüne bağlı olduğu ve

bu direncin planlama, koruma ve sürdürülebilirlik adına önemli bir konu olarak karşımıza çıktığı görülmektedir. Yukarıda çalışmanın temel bakış açısı olduğu belirtilen “dönüştürücü ve korumacı güçler arasındaki karşıtlık ve çatışma” soyutlaması da böyle bir genel çerçeve içinde anlam kazanmaktadır.

1.1 Çalışmanın Amaç ve Kapsamı

Marcuse ile van Kempen (2000) içinde bulunduğumuz tarihsel süreçte, küresel dinamiklerden etkilenen kentlerde dönüşüm baskılarının en yoğun biçimde hissedildiği ve dönüşüm geçirme olasılıkları yüksek olan kentsel alanları tanımlamakta ve bunları “yoğun dönüşüm mekanları” (soft locations) olarak adlandırmaktadırlar. Tezin daha ilerki bölümlerinde de üzerinde durulacağı gibi İstanbul Boğaziçi Sit Alanı (İBSA), yazarların bu yönde tanımladıkları türden kent parçalarını bünyesinde barındırmaktadır. Bu nedenle yaşanan küresel dinamiklerden etkilenen bir kent olan İstanbul’un bir parçasını oluşturan Boğaziçi’nin de, bir koruma alanı olmasına karşın, söz konusu baskılardan ve “dönüştürücü güçlerden” etkilenmesini beklemek olanaklıdır.

İBSA barındırdığı doğal ve kültürel değerlerden dolayı sit alanı ilan edilmiş ve hakkında korunmasına yönelik olarak özel bir yasa çıkartılmış olan bir koruma alanıdır. Buna karşılık alanın, yukarıda tartışılan bağlamda, yoğun dönüşüm baskıları altında olduğu ve sahip olduğu değerleri yitirme tehlikesi ile karşı karşıya bulunduğu da gözlemlenmektedir. Bu çelişkili durum Boğaziçi üzerinde “dönüştürücü ve korumacı güçler” arasında bir karşıtlık yaratıyor gibi gözükmektedir. Bu karşıtlık yukarıda tartışılan ve sürekli bir dönüşüm mekanı olarak algılanan kent üzerindeki dönüşümü zorlayan ve ona direnen mekanizmalara da bir örnek oluşturmaktadır.

Yukarıda belirtilen olgular Boğaziçi’ni, çalışmanın temel sorunsalının “dönüştürücü ve korumacı güçler karşıtlığı ve çatışması” soyutlaması bağlamında araştırılması açısından ilginç kılmaktadır. Bu düşüncelerin ışığında alan, tez çalışmasının örnek alanı olarak seçilmiştir. Bununla birlikte söz konusu karşıtlık ve çatışma, politik süreçlerin kentleşmedeki önemi göz önünde bulundurularak siyasal bir kuramsal çerçeve içinde değerlendirilmiştir.

Bu kapsamda doktora tez çalışmasının amacı, dönüşüm baskılarının siyasal boyutunu irdelemek, İBSA örneğinde bir koruma alanı üzerinde “dönüştürücü ve korumacı güçler” arasında yaşanan karşıtlık ve çatışmayı kuramsal bir bağlamda araştırarak anlamlandırmak ve bir koruma alanının neden yeterince korunamadığı sorusuna bu çerçeve içinde yanıt

aramaktır. Böylece çalışmanın sonuçlarından etkin bir korumanın nasıl bir siyasi ortamda gerçekleşebileceği ve sit alanlarının hangi koşullarda daha iyi korunabileceği sorularının yanıtlanmasına yönelik ipuçlarının elde edilmesi de amaçlanmaktadır.

Çalışmanın kuramsal çerçevesini siyasi yapı çözümleme yaklaşımlarından çoğulcu (plüralist), yönetimsel (weberci) ve sınıf merkezli (marksist) paradigmlar ile “büyüme ortaklığı kuramı” (growth coalition theory) ve “rejim kuramı” (regime theory) oluşturmaktadır. Bu yaklaşımlar kendi aralarında karşılaştırılarak güçlü ve güçsüz yanları ortaya konacak ve araştırılan olgu ile çalışmanın temel bakış açısı bakımından uygunlukları irdelenecektir. Söz konusu yaklaşımların arasından rejim kuramının belirtilen bağlamdaki uygunluğu gerekçelendirilecek ve çalışmanın bulguları bu kuramın kavramsallaştırmaları doğrultusunda değerlendirilecek, yorumlanacak ve de anlamlandırılacaktır.

Yukarıda değinilen yorumlama rejim kuramına ilişkin kimi temel varsayımların belirlenmesi ve bu varsayımlar doğrultusunda oluşturulan kurama yönelik soyutlamanın yardımıyla ele alınacaktır. Söz konusu soyutlama çalışmanın bulgularının ışığında geri dönülerek revize edilecektir. Böylece çalışmanın bir diğer amacı da, kuramdan yola çıkılarak kurgulanan ilk soyutlamanın geliştirilerek rejim kuramına bulguların ışığında yeni bir yorum getirilmesidir.

Tezin amacından da anlaşıldığı gibi İBSA'nın sit sınırları, çalışmanın mekansal çerçevesini çizmektedir. Zaman boyutunda ise, alanın sit ilan edildiği ve korunmasına yönelik ilk bütüncül planlama çalışmalarının başladığı 1970'ler, araştırmanın başlangıç noktasını oluşturmaktadır. Söz konusu yıllar aynı zamanda 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle koruma konusundaki bakış açıları ve kurumsallaşmalar konusunda bir dönüm noktası oluşturmakta ve böylece “korumacı güçler”in etkinliğinin artmasına da tanıklık etmektedir.

Tez çalışmasında örnek alan üzerinde iki aşamalı bir araştırma gerçekleştirilecektir. Birinci aşamada çalışmanın temel bakış açısını oluşturan “dönüştürücü ve korumacı güçler arasında yaşanan karşıtlık ve çatışma”nın İBSA'nda öncelikle saptanmasına ve varlığının kanıtlanmasına yönelik olarak alanın, söz konusu karşıtlığın ortaya çıktığının varsayıldığı 1970'li yıllardan günümüze dek geçirdiği gelişim süreci ele alınacaktır. İkinci aşamada ise karşıtlık ve çatışmanın daha belirginlik kazandığı, 1985 yılında yürürlüğe giren 3194 sayılı İmar Kanunu'nun Boğaziçi Yasası'na getirdiği değişikliklerle başlayan ve günümüze dek süregelen dönem, daha ayrıntılı bir biçimde Türkiye Mimarlar ve Mühendisler Odalar Birliği (TMMOB) Mimarlar Odası ile Şehir Plancıları Odası'nın alana ilişkin açtıkları davalar

üzerinden incelenecek ve yukarıda rejim kuramı bağlamında yorumlanacakları belirtilen bulgular bu yolla elde edilecektir.

1.2 Çalışmanın Bölümleri

Yukarıda belirlenen amaç ve kapsam doğrultusunda tez çalışması aşağıdaki bölüm ve içeriklerinden oluşacaktır:

Çalışmanın “Giriş” bölümünü izleyen ve kuramsal çerçevenin çizileceği ikinci bölümünde, kentleşmenin siyasal boyutunun önemini ortaya konulmasının ardından, yukarıda değinilen siyasal yapı çözümlene yaklaşımları (çoğulcu, yönetimsel ve sınıf merkezli yaklaşımlar, büyüme ortaklığı kuramı ve rejim kuramı) karşılaştırmalı bir biçimde ele alınacaktır. Söz konusu yaklaşımların kentleşme süreçlerinin siyasal boyutunu açıklamadaki güçlü ve zayıf yanları ile kapsayıcılıkları irdelenecek, böylelikle “dönüştürücü ve korumacı güçler arasında yaşanan karşıtlık ve çatışma” soyutlamasının yorumlanması ve anlamlandırılmasına yönelik olarak kuramsal bir altyapı oluşturulmaya çalışılacaktır. Sayılan yaklaşımlar arasından, siyasal süreçleri açıklamada diğer yaklaşımların güçlü yönlerini bünyesinde birleştirerek en kapsayıcı çerçeveyi sunduğu düşünülen rejim kuramı, çalışmanın temelleneceği kuramsal yaklaşım olarak benimsenecektir.

Tezin izleyen üçüncü bölümünde, içinde bulunduğumuz tarihsel süreçte kentlerdeki siyasal yapının oluşumuna etki eden üst ölçek sosyo-ekonomik, siyasal ve ideolojik bağlamın anlaşılmasına yönelik olarak, küresel dinamikler ve Türkiye özelinde ulusal kentleşme dinamikleri iki alt başlık halinde irdelenecektir. Bu irdeleme, daha ilerideki bölümlerde de görüleceği gibi, özellikle rejim kuramı açısından anlam taşımaktadır.

Çalışmanın bir sonraki dördüncü bölümünde İBSA'nın, sit alanı ilan edildiği ve korunmasına yönelik ilk bütüncül planlama çalışmalarının başladığı 1970'li yıllardan günümüze dek yaşadığı gelişim süreci; bu süreci etkileyen yasal düzenlemeler, planlama çalışmaları, koruma kararları ve önemli yargı süreçleri bağlamında ele alınarak irdelenecektir. Bu irdelemenin sonucunda alanda “dönüştürücü ve korumacı güçler” arasında yaşandığı çalışmanın başında varsayılan karşıtlık ve çatışmanın gerçekten var olduğu gösterilecek ve daha ayrıntıda ele alınmadan önce olguya ilişkin genel bir bilgilenme sağlanacaktır.

Değerlendirme ölçütlerinin aktarılacağı beşinci bölümde çalışmanın sınırları ve yöntemi ayrıntılı bir biçimde ele alınacaktır. Tezin amacına yönelik olarak Mimarlar Odası ile Şehir Plancıları Odası'nın İBSA'na ilişkin olarak açmış oldukları davaların incelenmesi ve

inceleme bulgularının rejim kuramı bağlamında yorumlanarak değerlendirilmesi yöntem olarak benimsenmiştir. Bu bölümde incelemenin davalar üzerinden yapılma gerekçesi, neden adı geçen Odalar'ın davalarının ele alınacağı, davalara ilişkin incelemenin hangi tarihten başlatılacağı ve bulgulara rejim kuramı çerçevesinden bakılma nedeni açıklanacaktır. Bunun yanında incelenecek malzemenin nasıl elde edildiği, malzemenin içeriğinde hangi sorulara yanıt aranacağı ve bu sorgulamanın bulgularının rejim kuramı kapsamında nasıl değerlendirileceği konularına da ışık tutulacaktır. Bölümde ayrıca rejim kuramından yola çıkılarak belirlenmiş varsayımlar ve bu varsayımlara dayanılarak oluşturulmuş olan bir soyutlama da yer alacaktır. Yukarıda değinilen sorgulama bulgularının değerlendirilmesinde söz konusu soyutlama çıkış noktasını oluşturacaktır.

Çalışmanın izleyen altıncı bölümünde Mimarlar Odası ile Şehir Plancıları Odası'nın İBSA'na ilişkin olarak açmış oldukları davalar, beşinci bölümde belirtilen yöntem ve sınırlamalar doğrultusunda incelenecektir. Bu bağlamda söz konusu 17 adet davanın ilk adımda kronolojik bir dökümü ve anlatımı yapılacak, ardından içeriklerine yönelik sayısal sorgulamalar gerçekleştirilecektir. Sonrasında bu sorgulamadan elde edilecek nesnel bulgular, “değerlendirmeler” alt başlığında önce genel, sonra da rejim kuramı bağlamında yorumlamaya konu edilecektir. Bu yorumlamada İBSA'nı yöneten siyasal oluşum kuram bağlamında bir “rejim” olarak kavramsallaştırılacak ve söz konusu rejimin özelliklerinin ortaya konmasının ardından, alanda yaşandığı saptanan “dönüştürücü ve korumacı güçler arasındaki karşıtlık ve çatışma” bu genel resim içerisinde anlamlandırılacaktır. Bununla birlikte çalışmadan elde edilen bulguların ışığında, rejim kuramına ilişkin olarak beşinci bölümde oluşturulmuş olan soyutlama revize edilecektir. Böylelikle kuramdan yola çıkılarak geliştirilmiş olan soyutlamanın bulgulardan geri dönülerek yeniden yorumlanmasının sonucunda rejim kuramına yeni bir bakış getirilmiş olacaktır.

Çalışmanın yedinci ve son bölümünde araştırmanın süreci ile, İBSA örneğinde “dönüştürücü ve korumacı güçler arasında yaşanan karşıtlık ve çatışma”nın rejim kuramı bağlamında araştırılmasından elde edilen sonuçlar, toparlayıcı bir anlatımla ortaya konulacak; ayrıca söz konusu sonuçlardan, koruma alanlarının daha etkin bir biçimde korunabilmeleri için, yine rejim kuramı bağlamında, hangi koşulların geçerli olması gerektiğine ilişkin çıkarımlar yapılacaktır. Böylece “giriş” bölümünün başında altı çizilen ve tez çalışmasının çıkış noktasını oluşturduğu belirtilen sorunsalın aşılmasına yönelik ipuçları ortaya konulmuş olacaktır.

2. KURAMSAL ve KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Giriş bölümünde de belirtildiği gibi tez çalışmasında “dönüştürücü ve korumacı güçler” arasındaki karşıtlık ve çatışmaya siyasal bir bakış açısından yaklaşılmaktadır. Genel bir anlatımla kentsel ölçekte bu bakış açısı, farklı toplumsal kesimlerin kentsel kaynakları değişik biçimlerde kullanmak istediklerinde söz konusu kaynakların nasıl, ne biçimde ve kimlerce dağıtılacağı ve kullanılacağı sorusuyla ilintilidir. Bununla birlikte bu soruya farklı yaklaşımlarca farklı yanıtlar verildiği görülmektedir. Bu nedenle çalışmanın inceleme konusunu oluşturan karşıtlık ve çatışmanın siyasal boyutta ele alınması ve anlamlandırılması açısından öncelikle değinilen bu farklı yaklaşımların incelenmesi ve karşılaştırılması gerekliliği doğmaktadır.

Yukarıdaki düşüncelerden yola çıkılan bu bölümde, farklı araştırmacıların görüşlerinden yararlanılarak kentleşme ve planlamanın siyasal boyutunun ortaya konulmasının ardından, siyasal yapı çözümlemesine ilişkin üç temel paradigma ile bu paradigmaların eleştirisinden doğan iki kuram ele alınarak incelenecektir. Söz konusu yaklaşımlardan her birinin, siyasal gücün kimin elinde olduğu ya da bu gücün nasıl oluştuğu ile buna bağlı olarak kaynakların ve toplumun diğer kesimlerinin kimler tarafından denetlendiği konularında birbirinden ayrı tasarımları bulunmaktadır.

Bu bağlamda ilk önce çoğulcu (plüralist), yönetimci (weberci) ve sınıf merkezli (marksist) olmak üzere üç temel paradigmadan yola çıkılacak, bu paradigmalara yöneltilen eleştiriler ortaya konulacak ve buradan, söz konusu eleştirilerin sonucu niteliğinde olan Büyüme Ortaklığı Kuramı (Growth Coalition Theory) ile Rejim Kuramı'na (Regime Theory) varılacaktır. Yapılacak bu inceleme ile tez çalışmasının amacına yönelik olarak hangi yaklaşımın daha uygun ve kapsayıcı olduğu sorusuna yanıt aranacaktır.

Bununla birlikte yerel ölçekteki siyasal süreçlerin kaçınılmaz olarak daha üst ölçek dinamiklerin etkisi ve belirleyiciliği altında olduğu öngörüsünden yola çıkılarak bir sonraki bölümde, günümüzde yerel ölçeğin içinde bulunduğu küresel ve Türkiye özelinde ulusal üst ölçek sosyo-ekonomik, siyasal ve ideolojik koşulların irdelenmesine yönelik iki alt başlık yer alacaktır. Daha sonra da anlaşılacağı gibi bu irdeleme, Rejim Kuramı'nın ortaya koyduğu önermeler doğrultusunda anlam kazanacaktır.

2.1 Kentleşmenin Siyasal Boyutu

Yukarıda da altının çizildiği gibi tez çalışmasında inceleme konusunu oluşturan karşıtlık ve çatışma siyasal bir bakış açısıyla ele alınarak incelenecektir. Bu saptamadan söz konusu seçimin gerekçesinin ortaya konulmasının gerekliliği doğmaktadır. Bu gerekliliğin karşılanmasına yönelik olarak bu alt başlıkta, farklı araştırmacıların düşüncelerine başvurularak siyasal boyutun kentleşme ve planlama açısından önemi gözler önüne serilecektir. Böylelikle olguya neden bu çerçeveden yaklaşıldığı da dolaylı olarak açıklanmış olacaktır.

Ward planlamanın sırasıyla düşünce, politika ve eylem boyutlarından oluşan bir gelenek olduğunu belirtmektedir. Yazara göre planlamaya yönelik fikir ve düşünceler sınırlı sayıda yaratıcı kişi ve kurum tarafından oluşturulan belirli bir sosyal ve entellektüel ortamda ortaya çıkmakta, bu fikir ve düşünceler daha sonra siyasi ve kurumsal süreçlerle etkileşime girerek resmileşmekte ve politikaları oluşturmaktadır. Bu fikir ve politikaların uygulanması ise çok daha geniş bir sosyal ve ekonomik bağlamdaki karşılıklı etkileşimler sonucu gerçekleşmektedir. Ward bu süreç boyunca planlamada düşünceden uygulamaya, yani fizik mekandaki sonuca varıncaya dek, içeriklerdeki iki aşamalı bir “kayma”dan (slippage) söz etmektedir. Bu bağlamda yaşanan birinci kayma (ya da başkalaşma, farklılaşma) düşünce ile politika oluşumu, ikincisi ise politika ile uygulama arasında gerçekleşmektedir. Düşünce ile politika oluşumu arasındaki kaymanın, düşüncenin salt amaca yönelik olması ile politika oluşumunun doğasında bulunan oportünist niteliği arasındaki çelişkidir kaynaklandığına dikkat çekilmektedir. Asıl büyük kaymanın gerçekleştiği uygulama aşamasında ise yazar özel sektör ve serbest pazarın beklentileri, diğer kamu müdahaleleri ile ortaya çıkabilecek çelişkiler ile sosyal yapının değişkenliği olgularına vurgu yapmaktadır (Ward, 2004). Yazarın üzerinde durduğu konular olgunun çok boyutlu, çok aktörlü ve çok amaçlı niteliklerini gözler önüne sermektedir. Bundan kentleri biçimlendiren dinamiklerin farklı aşamalarda yaşanan çatışma ve uzlaşılar sonucu oluştukları ve içerik değiştirerek başkalaştıkları anlaşılmaktadır.

Bailey ise toplumun uzlaşısı mı yoksa çatışma mı üzerine kurulu olduğuna yönelik iki karşıt görüş bulunduğunun altını çizmektedir (Bailey, 1975). Örneğin Squires (1991), bir ideoloji olarak privatizmin, özel girişim kaynaklı ekonomik büyümenin ve sermaye birikiminin toplumun ortak çıkarlarına en iyi biçimde hizmet edeceği yönünde bir uzlaşısı üzerine kurulu olduğu konusuna parmak basmaktadır. Yazar karşı görüşe göre ise ortak bir çıkardan söz etmenin olanaklı olmadığını belirtmektedir. Bir kentte birbirleri ile çatışma durumunda olan

farklı amaçların varlığı söz konusudur ve bu amaçlardan bazıları siyasi süreçler sonucunda diğerlerine oranla daha baskın konuma yükselebilmektedir. Kentsel gelişmenin bu özelliğiyle teknik bir konu olmaktan çok siyasi bir süreç olduğu vurgulanmaktadır (Squires, 1991). Toplumda uyum kavramını hiç tartışmayan liberal pragmatizmi aşmanın yolunun çatışma kavramına öncelik vermekten geçtiği belirtilmektedir. Bu görüşe göre eleştirel ve gerçekçi bir yaklaşım çatışmanın toplumsal-ekonomik özünü, ekonomik güç ve siyasal erk ilişkilerini anlamaya çalışmak zorundadır (Ökten ve Şengezer, 2007). İstanbul'un 1950 sonrası yaşanan kentleşme evrelerini değerlendiren Zeynep Meray Enlil ve İclal Dinçer ise, bu kentte kentsel mekanın üretiminin ve yeniden üretiminin, farklı talep, beklenti ve değer yargılarına sahip toplum kesimlerinin kimi zaman uzlaşması, kimi zaman ise çatışması sonucu gerçekleştiği olgusuna dikkat çekmektedirler (Meray Enlil ve Dinçer, 1999). Öyle ise toplumda hem uzlaşma hem de çatışma birarada görülebilmektedir ve bunun fizik mekana yansıyan sonuçları olmaktadır.

Thorns modern kentlerin çözümlenmesine yönelik olarak ortaya çıkmış olan dört yaklaşımı Karşıtlık Kuramları, Kentsel Ekoloji, Kent İşletmeciliği ve Kent Politik Ekonomisi olarak belirlemekte ve bunları sırasıyla ele alarak incelemektedir. Bu yaklaşımlardan 'Kent İşletmeciliği'ne değinirken yazar, "kentlerin politik ve bürokratik süreçlerle tahsis edilip dağıtılan bir dizi kaynak" olarak da kavramsallaştırılabileceğinin altını çizmektedir. En önemli kentsel kaynakları arazi, çeşitli biçimleriyle sermaye (insan, sosyal, kültürel), yapı ve çevre (konut, sanayi ve ticaret yapıları, vs.) ile sosyal kaynaklar (ulaşım, eğitim, sağlık ve eğlence) olarak tanımlayan Thorns, ikinci adım olarak bu kaynakların nasıl dağıtılacağı sorusuna dikkat çekmektedir. Yazar bu dağılımın eşit olmayabileceğine ve bu eşitsizliğin kaynağının yerel siyasi sistemlerin süreçleri ile güç ilişkilerinde kendini gösterdiğine dikkat çekmektedir (Thorns, 2004).

Davidoff (1965) bir kentin fiziksel yapısının yanında içinde yaşayan insanlarından, onların davranış ve uygulamalarından, siyasal, toplumsal, kültürel ve de ekonomik kurumlarından oluştuğunu söylemektedir. Kentsel topluluk da birbirleri ile ilişkili unsurlardan kurulu bir dizge meydana getirmektedir. Yazar bu topluluğu oluşturan çeşitli sosyal ve ekonomik sınıfların farklı gereksinimleri ve bu gereksinimlerini karşılamaya yönelik farklı yetenekleri olduğunu vurgulamaktadır. Kamusal kaynakların dağıtılmasında ve kullandırılmasında "kimin neyi, ne zaman, nerede, neden ve de nasıl aldığı"nın, yanıtlanması gereken başlıca siyasi sorular olarak ortaya çıktığı belirtilmektedir ve bu dağılımın nasıl adaletli yapılacağına ise

sonuçlanmamış bir tartışma konusu olduğuna dikkat çekilmektedir. Çeşitli çıkar gruplarının bulunduğu bir toplumda kamu yararının nasıl tanımlanacağı da yazarın önemine ve zorluğuna işaret ettiği bir sorudur. Hatta Harvey ussallık (rasyonalite) ve toplumsal adalet kavramlarının toplumun farklı kesimleri tarafından değişik biçimlerde algılandığı ve tanımlandığı sorusuna dikkat çekmektedir (Harvey, 1992). Bu durumda planlamanın değerlerden bağımsız salt teknik bir uğraş olamayacağına, siyasi bir yanının da bulunduğu parmak basılmaktadır. Davidoff'a göre "doğru çözüm" diye bir şey bulunmamaktadır. "Uygun politika" karar alma biriminin (decision-making unit) uygun olarak tanımladığı politikadır (Davidoff, 1965).

Arnstein da toplumu oluşturan kesimler arasında geleneksel erk sahipleri (traditional power holders) ile yoksunlar (have-nots) arasında bir ayrıma gitmektedir. Yazar siyasi ve ekonomik süreçlerden bugüne kadar dışlanmış olan yoksunların toplumsal refahtan pay alabilmelerinin, siyasi gücün yeniden dağılımına (redistribution of power) ve siyasi katılımın sağlanmasına bağlı olduğunu belirtmektedir. Arnstein ayrıca katılım konusunun tek bir başlık altında değerlendirilemeyeceğine, siyasi karar çıktılarına etki etme bağlamında katılımın birçok kademesinin bulunduğu parmak basılmaktadır. Erk sahipleri tarafından manipülasyondan yönetimin bütünüyle kentliler tarafından denetlenmesine kadar uzanan bu katılım sınıflandırmasında "ortaklık", toplumdaki çeşitli kesimlerin müzakere yoluyla güç dağılımını dengelediği ve toplumsal katılımın yüksek olduğu bir aşamayı temsil etmektedir (Arnstein, 1969).

Forester'a göre toplumdaki yapısal sorunlar yerel planlama süreçlerinde – arazi kullanım kararlarında, özel izinlerde ve proje onaylarında – kimi eşitsizliklerin ve güç dengesizliklerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Özellikle yatırımcılar ile yerel halk grupları arasında gözlemlenen bu dengesizlik kendisini bilgiye erişim, uzman yardımı alma, siyasi katılım ve sahip olunan kaynak ve olanaklar konularında göstermektedir. Yazar bu noktada plancının konumuna ve oynadığı rolün önemine vurgu yapmaktadır. Mekan üzerinde farklı amaç ve beklentilerin çatıştığı ortamlarda plancının hem bir kamu görevlisi ve meslek insanı olarak müzakereci bir tutum sergilemesinin hem de taraflar arasında katılımı sağlayıcı, uzlaştırıcı ve arabulucu bir rol oynamasının plan sonuçlarını olumsuz biçimde etkileyen eşitsizlik ve dengesizliklerin giderilmesi açısından önemine parmak basılmaktadır (Forester, 1987).

Yukarıda değinilen olası eşitsizlikten ve kentsel kaynakların nasıl dağıtılacağı ve hangi biçimde kimler tarafından kullanılacağı konusundan yola çıkıldığında karşımıza yanıtlanması gereken temel bir soru çıkmaktadır. Bu soru LeGates ile Stout tarafından şöyle sorulmaktadır: Farklı gruplar kent mekanını (daha geniş bir anlatımla kentsel kaynakları) değişik biçimlerde kullanmak istediklerinde yönetimler, özellikle de yerel yönetimler ne yapmalı, nasıl davranmalıdırlar? İşte bu sorunun yanıtlanması ile ilgilenen Kentsel Siyaset'in (Urban Politics), Toplumbilim'in bir alt dalı olan Siyasal Bilimler Disiplini altında ayrı bir alan olduğu belirtilmektedir (LeGates, Stout, 2000).

Roberts 19. Yüzyıl'ın ikinci yarısında bir meslek alanı olarak ortaya çıkışından günümüze kadar geçen sürede "planlama"ya içerik kazandırmış ve hala da kazandırmakta olan başlıca konuları şu şekilde belirlemektedir: Kentlerin fiziksel koşulları ve bu koşullara yöneltilen yaklaşımlar, kentsel dokuları oluşturan kimi öğelerin fiziksel olarak yer değiştirmelerine duyulan gereksinim, sağlıklı ve nitelikli bir kentsel yaşamın kurulabilmesi için gerekli ekonomik başarının önemi, kentsel toprakların rasyonel kullanımı ve kentsel dağılmanın (urban sprawl) önlenmesi, kentsel politikanın güncel sosyo-politik koşullar ile ilişkisi ve de son olarak sürdürülebilir gelişme. Bu konulardan birisi olan kentsel politikanın kentlerin gelişimi ve yönetimine yönelik sorumlulukların değişen yapısı ile ilgili olduğuna vurgu yapılmaktadır. Ayrıca kentsel politikanın içeriği, yapılanması ve işleyişi ile siyasi tutum ve davranışlar, toplumsal değerler ve ekonomik güç arasında bir bağlantının bulunduğu da yazar tarafından belirtilmektedir (Roberts, Skyes, 2000).

2.2 Kentsel Politikada Farklı Yaklaşımlar

"Kentliler kendi kendini yöneten siyasi bir toplumun (modern polis) üyesi midirler, yoksa yalnızca büyük ve de görünmez güçlerin çaresiz piyonları mı?" Bu sorunun, Aristoteles'in insanı toplumsal (ya da siyasal) hayvan (zoon politikon) olarak tanımlamasından bu yana geçerliliğini koruduğu belirtilmektedir. Mollenkopf bu bağlamda şu soruyu ortaya atmaktadır: "Kentsel politika incelenmeye değer mi; yoksa bu alan bütünüyle ekonomik ve sosyal bağlam tarafından mı sınırlanmakta ve belirlenmektedir?" (Mollenkopf, 1992). Olguyu böylesi bir kavrayış biçimi aynı zamanda kentsel siyaset ile kentteki güç ilişkilerini çözümlenmeye yönelik karşıt görüş ve yaklaşımların varlığına da işaret etmektedir.

Kentleşme süreçlerinin açıklanmasında olgunun değişik boyutlarına vurgu yapan farklı yaklaşımlardan yararlanılmaktadır. Örneğin pozitivist bakış açısında toplumlar ile kentlerin

tıpkı doğal yaşamda olduğu gibi evrensel olarak geçerli yasalar tarafından biçimlendiğine inanılmakta, uzmanlaşma, uyum ve doğal ayıklanma gibi biyoloji kökenli kavramlar kentleşme dinamiklerinin açıklanmasında kullanılmaktadır. Pozitivist yaklaşımın karşısındaki eleştirel – ya da neomarksist – görüş ise kapitalist üretim ilişkilerinden kaynaklanan sömürü olgusuna vurgu yapmakta, kentleşme dinamiklerini sınıf çatışması çerçevesinden değerlendirmektedir.

Sözü edilen bu iki karşıt yaklaşıma yöneltilen ortak eleştiri, her iki görüşün de yaptıkları genellemelerle bireylerin ve grupların kentsel süreçlerde oynadıkları rolleri gözardı etmeleri ve özel durumlarda ortaya çıkan farklılıkları açıklayamamalarıdır. Bu eleştiriden hareketle ortaya çıkan yaklaşımlardan birisi olan ‘Kent İşletmeciliği’, kentsel kaynakların kenti yönetenlerce kimler arasında ve ne biçimde dağıtıldığı konusunun üzerinde durmaktadır (Thorns, 2004). Böylelikle kimi tekil örneklerdeki özgün sonuçların incelenmesi olanaklı kılınmaktadır. Bir adım daha ileri gidilerek sorulabilecek bir sonraki soru ise kent yöneticilerinin kimler tarafından yönetildiğidir. Bu soru da özellikle ‘Kent Politik Ekonomisi’ alanında eleştirel açılımlar sağlamaktadır.

Yukarıda altı çizilen yaklaşım farklılıklarının dizgesel ve kuramsal bir temele oturtulmasına yönelik olarak, doktora çalışmasının bu aşamasında öncelikle siyaset çözümlemesine yönelik üç temel paradigma ele alınacaktır. Bu ele alışı söz konusu yaklaşımların güç olgusuna nasıl baktıkları, siyasal ve ekonomik gücün hangi toplumsal kesim ya da kesimlerin elinde olduğunu varsaydıkları ve devletin toplumsal kesimler arasındaki güç ilişkilerinde nerede durduğuna ilişkin öngörülerini anlaşılmasına çalışılacaktır. Daha sonra ise anılan paradigmalara karşı yöneltilen eleştiriler ortaya konacak ve bu eleştirilerden yola çıkılarak, çalışmada “dönüştürücü ve korumacı güçler arasında yaşanan karşıtlık ve çatışma” olarak nitelendirilen olgunun temellendirileceği daha kapsamlı kentsel siyaset çözümleme yaklaşımlarına ulaşılması amaçlanacaktır. Çizelge 2.1’de söz konusu üç temel paradigma ana kavramları, güç olgusuna ilişkin yaklaşımları ve eleştirileriyle gösterilmekte, bununla birlikte daha ileride ele alınacak olan Büyüme Ortaklığı Kuramı (Growth Coalition Theory) ile Rejim Kuramı (Regime Theory) da temel paradigmalara karşılaştırmaya olanak verilmesi açısından çizelgede yer almaktadır.

2.2.1 Temel Paradigmalar

Şengül (2001) devlete yönelik çoğulcu (plüralist), yönetimci (Weberci) ve sınıf merkezli (Marksist) olmak üzere üç temel paradigmanın olduğunu altını çizmekte ve yerel yönetimlere ilişkin kuramsallaştırmaları bu çerçeve içinde değerlendirmektedir. Aşağıda bu sınıflandırmadan yola çıkılarak sözü edilen yaklaşımların genel bir çerçevesi çizilecektir.

Çizelge 2.1 Siyasal yapı çözümleme yaklaşımları

	ÜÇ TEMEL PARADİGMA		
	ÇOĞULCU PARADİGMA (Plüralizm)	YÖNETİMCİ PARADİGMA (Weberci Yaklaşım)	SINIF MERKEZLİ PARADİGMA (Marksizm)
<i>Temel Kavramlar</i>	Birey temelli gruplar ile karar alma süreçlerindeki etkileri, serbest pazarlık,	Bürokratik ve kurumsal yapılanmalar,	Sermaye birikimi ve sınıf mücadelesi,
<i>Güç Olgusuna Yaklaşım</i>	Güç toplumsal gruplar ve kurumlar arasında dengeli dağılmıştır,	Güç bürokratik otoritenin elindedir ve merkezileşmiştir,	Güç egemen sınıfın elindedir,
<i>Devletin Konumu</i>	Devlet kendi başına bir güç ya da karar verici değildir, Gruplara eşit mesafede durur, hakemlik eder, Politikalar gruplar arası pazarlıklarla belirlenir,	Devlet kendi başına bir güç ve karar merkezidir, Bu yönüyle kendi dışındaki toplumsal güçlerden bağımsızlaşmıştır,	Devlet egemen sınıfın belirleyiciliği altındadır, Devletin neden kapitalist olduğunu açıklayan yaklaşımlar: araççı ve yapısalcı görüşler,
<i>Eleştiriler</i>	Sosyo-ekonomik ve sınıfsal eşitsizliklerin dikkate alınmaması, Sınırlayıcıları olmayan bir pazarlık ve uzlaşma ortamı varsayılması, Oluşturulan uzlaşma ve ortaklıkların tek bir gündem maddesi ile sınırlı ve kısa ömürlü değerlendirilmeleri,	Devletin diğer toplumsal güçlerden bağımsız olduğunun varsayılması, Sosyo-ekonomik yapının bürokrasi ve kamu politikaları üzerindeki etkilerinin ve sınırlayıcılığının göz ardı edilmesi,	Katı bir sınıfsal çelişki ve karşıtlık olgusu üzerine kurulu olması, Sınıf bakışını aşan uzlaşma ve ortaklıklara açıklama getirmemesi,
<i>Ortak Eleştiriler</i>	Her üç paradigmanın olgulara (yukarıda belirtilen) belirli kavramların çizdiği bir çerçeveden bakmaları ve bu çerçevenin dışına çıkıldığında açıklayıcılıkta yetersiz kalmaları, Gücün hangi toplumsal kesimin elinde olduğuyula ya da toplumda nasıl dağılmış olduğuyula ilgilenmeleri, ama buna karşılık “gücün nasıl oluştuğu” sorusunu yanıtızsız bırakmaları,		
	ORTAKLIK VURGULU YAKLAŞIMLAR		
	BÜYÜME ORTAKLIĞI KURAMI (Growth Coalition Theory)	REJİM KURAMI (Regime Theory)	
<i>Temel Önergeler</i>	Kentsel gelişmeyi büyüme ortaklığı (growth coalition / growth machine) olarak nitelenen ortaklıklar yönlendirmektedir, Bu ortaklıklar kente ekonomik büyüme ve “değişim değeri” temelli bakan arazi sahipleri, siyasiler, yatırımcılar ve ekonomik büyümeden doğrudan ya da dolaylı çıkar sağlayan aktörlerce	Yönetim gücü hiçbir toplumsal kesimin elinde önceden verili değildir, bir amaca yönelik olarak kaynakların birleştirilmesiyle yaratılmak durumundadır, Kentler biraraya gelerek kaynaklarını birleştiren aktörlerce oluşturulan ve böylece bir süreliğine “yönetim becerisi” elde eden rejimler tarafından	

	oluşturulmaktadır, Seçkinler olarak da nitelendirilen bu oluşumun karşısında, kente “kullanım değeri” temelli bakan halk çoğunluğu yer almaktadır,	yönetilmektedir, Rejimlerin amaç ve öncelikleri üst ölçek dinamiklerle gerçekleşen etkileşim sonucunda belirlenmektedir,
<i>Eleştiriler</i>	Kentsel topluluğun büyümeden yana ve karşı olan olmak üzere kesin bir biçimde ayrıştırılarak kutuplaştırılması, Büyüme ortaklıklarındaki “halk desteği”nin görmezden gelinmesi, Gücün nasıl yaratıldığına değinilmemesi,	Üst ölçek yapısal güçlerin yerel siyasete etkilerini açıklayan sistematik bir kuramsal çerçevenin eksikliği, Zamanla politik süreçlere ağırlık verilerek ekonomik yapıdan kaynaklanan sınırlamalar üzerine kapsamlı bir biçimde gidilmemesi,

2.2.1.1 Çoğulcu (Plüralist) Yaklaşım

Çoğulcu paradigmanın temel varsayımı, gücün toplumsal gruplar ve kurumlar arasında dengeli dağılmış olması ve bireylerin farklı gruplar çerçevesinde bir araya gelmekte özgür olmalarıdır. Devlet kendi başına bir güç ya da karar verici değil, farklı gruplar arasındaki tartışma ve pazarlıklarda bir hakem konumundadır. Devlet politikaları bu tür pazarlık süreçlerinin bir sonucu olarak görülmektedir. Bu anlamda devlet politikalarının gruplar arası dengeyi gözeten orta yolcu bir nitelikte olacağı kabul edilmektedir. Çoğulculuğun merkezileşmiş devlete karşıt görüşte olduğunun altını çizen Şengül bu yaklaşımın, devletin belirli bir grubun belirleyiciliği altına girmesinin önlenmesi ve toplumdaki farklı grupların kendilerini ifade edebilme olanağı bulmaları bakımından, yerinden yönetimi en fazla destekleyen bakış açısı olduğunu belirtmektedir (Şengül, 2001).

Tekeli de çoğulculuğun “grup esaslı” bir yaklaşım olarak, sanayi toplumunu “toplumsal sınıfların” oluşturduğunu ve iktidarı da bu sınıflardan birinin tam olarak denetlediğini varsayan Marksist bakıştan ayrıldığını vurgulamaktadır. Bu yapıyla çoğulculuğun, toplumu organik bir bütün olarak gören komünalist ele alış ile toplumun atomistik bireylerin toplamı sonucu oluştuğunu varsayan bireyci yaklaşımlardan da farkına dikkat çekilmektedir. Yazar bu noktada çoğulculuk ile katılımcılık arasındaki ayrımın da altını çizmektedir. Çoğulculuk farklı amaçlar çerçevesinde örgütlenmiş gruplardan oluşan bir toplumu esas almakta iken katılımcılık birey temelli ve bireylerin kişisel çıkarlarını en çoğa çıkarmaya çalıştıkları bir süreci işaret etmektedir (Tekeli, 2001).

“Çoğulculuk” üst başlığının çok çeşitli alt açılımları olabileceği olgusuna dikkat çeken Judge, Jordan’a gönderme yaparak yaklaşımın en genel ve belirleyici varsayımlarını dile getirmektedir. Buna göre güç toplumda parçalı ve dağılmış bir biçimde bulunmaktadır, her grup isteklerini dile getirebilecek kaynaklara sahip ise eşitsizlikler ortadan kalkmaktadır, gücün toplumda dağılmış olarak bulunması demokratik sistem açısından istenilen bir

özelliğidir, farklı politika alanlarındaki siyasi çıktılar farklı süreçlerin, farklı aktörlerin ve o alanlardaki farklı güç dağılımlarının bir sonucudur, siyasal gücün kullanımı oluşmuş formal kurumsal yapıların dışına çıkabilmektedir, farklı çıkarların karşılıklı etkileşimi meşru otoritenin kaynağı olarak ortak amaçlar (general will) karşısında yararlı bir seçenek oluşturmaktadır ve son olarak karar alma süreçlerindeki bu yaygın pazarlık ortamı katılımın sağlanması adına uygun bir ortam yaratmaktadır. Bu bakış açısıyla çoğulculuk etkin, örgütlü ve sesini duyurmayı amaçlayan gruplar yoluyla etki edilebilir ve yönlendirilebilir bir siyasal dizgeyi öngörmektedir (Judge, 1995).

2.2.1.2 Yönetimci (Weberci) Yaklaşım

Kendisine temel etki alanı olarak devlet aygıtı ve iç işleyiş mekanizmalarını alan yönetimci paradigma, çoğulcu yaklaşımdan farklı olarak devleti kendi başına ve adına bir güç merkezi olarak ele almaktadır. Bu anlamda devlet, bir güç merkezi olarak, kendisini kendi dışındaki toplumsal güçlerden de bağımsızlaştırmaktadır. Ulusal sınırlar içinde yasal şiddetin tekeli elinde tutan güç olarak bürokratik otoritenin, merkezileşme sürecini destekleyen bir oyuncu olarak ortaya çıktığı belirtilmektedir. Bu bağlamda Şengül Saunders'e dayanarak, yönetimci yaklaşıma göre, yerel birimler ile yönetimlerin ulus devlet oluşum sürecinde güç yitimine uğramış olduklarının altını çizmektedir. Ancak bu güç ve özerklik yitimi hiçbir biçimde yerel yönetimlerin görev ve sorumluluklarında bir azalmanın olacağı anlamına gelmemektedir. Yerel yönetimler devletin genişlemesi ve sorumluluklarının artmasıyla birlikte merkezi yönetimlerle işbirliği içerisinde önemli işlevler üstlenmektedirler. Şengül yönetimci görüşün yerel yönetimlere ilişkin en önemli yansıması olarak Pahl'ın kent yöneticiliği (urban managerialism) yaklaşımına değinmektedir. Bu yaklaşım kentsel kaynakların dağıtımında, devletin bağımsız bir güç olarak görülmesinin bir uzantısı olarak, bağımsız değişken olarak ele alınan kent yöneticilerinin rolünü irdelemektedir. Şengül bu yaklaşımın, özellikle kent bürokrasisinin bağımsızlığı konusunda aldığı eleştiriler üzerine, daha sonra Pahl tarafından gözden geçirildiğini ve yerel yönetimlere ekonomik yapının ve merkezi yönetimin koyduğu sınırlamalar yönünde revize edildiğini belirtmektedir. Yazar bu durumda da yaklaşımın yönetimci paradigmanın alanının dışına çıktığının altını çizmektedir (Şengül, 2001).

Bu noktada Harding'in seçkin kuram (elite theory) bağlamında yapmış olduğu sınıflandırmadan söz etmek anlamlı gözükmemektedir. Yazara göre seçkinlik, toplumun hiyerarşik bir yapı olarak kavramsallaştırılması ilkesine dayanmaktadır. Böylesi bir toplumda yönetim biçimi ister demokratik ister otoriter olsun, ekonomik düzen ister serbest pazar isterse

de planlı ekonominin kurallarına göre işlesin toprak, sermaye, meşru güç kullanımı, siyasi erk ve bilgi gibi temel kaynaklar sınırlı bir azınlığın elinde toplanmış bulunmaktadır. Hiyerarşik piramidin tepesinde yer alarak siyasi ve ekonomik gücü elinde bulunduran bu azınlığın aldığı kararlar da piramidin tabanındaki geniş çoğunluğun yazgısını belirlemektedir. Harding bu noktada seçkin kuram üst başlığı altında normatif, teknokratik ve kritik-eleştirel olmak üzere üç adet alt yaklaşım ayırt etmektedir. Buna göre normatif kuramcılar, iyi örgütlenmiş bir azınlığın örgütsüz geniş kitleler üzerinde egemenlik kurmasını insanlık tarihinde genelgeçer bir kural olarak görmekte ve buna bağlı olarak eşitlikçi yaklaşımları reddetmektedirler. Teknokratik bakış açısına göre de gittikçe karmaşıklaşan modern toplumların yönetilebilmesi için geleneksel otoritenin yerini, etkin bir bürokrasiye dayanan rasyonel bir otorite almaktadır. Bürokrasi de görev ve sorumlulukların kurullarla belirlendiği iyi tanımlanmış sıradüzensel bir yapılanmaya dayanmaktadır. Bu durumda güç, toplumu yönlendiren bürokratik yapılar içinde yönetici konumunda bulunan az sayıda kişinin elinde toplanmış bulunmaktadır. Weber'e göre liberal demokrasilerde seçilmiş siyasetçiler güçlü bürokrasiler karşısında bir tür denetim işlevi üstlenerek gücün toplum yararına kullanılması yönünde dengeleyici bir rol oynamaktadırlar. Son olarak eleştirel yaklaşıma göre ise toplumdaki güçlü seçkinlerin varlığı ne doğal ne de arzu edilen bir şeydir ve bu durum kaygı verici tarihsel eğilimler sonucunda ortaya çıkmıştır. Eleştirel kuramcılar bu görüşleriyle güçlü bir azınlığın varlığını gerekli ve kaçınılmaz gören normatif ve teknokratik yaklaşımlardan ayrılmaktadırlar (Harding, 1995). Harding'in yaptığı bu sınıflandırmada teknokratik bakış açısının yönetimci yaklaşım ile, eleştirel bakış açısının ise aşağıda değinilecek olan sınıf merkezli yaklaşım ile ilişkili olduğu görülmektedir.

2.2.1.3 Sınıf Merkezli (Marksist) Yaklaşım

Çoğulcu ve yönetimci kuramlara bir tepki olarak ortaya çıkan ve sınıf merkezli paradigma çerçevesinde gelişen devlet / yerel yönetim kuramlarının temel eleştirisinin, sınıf boyutunun bu yaklaşımlar tarafından ihmal edilmesi olduğu belirtilmektedir. Ekonomik ilişkiler ve buna bağlı olarak da sınıf çelişkileri gibi makro süreçlere dikkat çeken sınıf merkezli paradigmanın, yerel yönetim sorununu sermaye birikim süreçleri ile sınıf ilişkileri temeline oturttuğunun altı çizilmektedir. Şengül (2001) bu genel çerçeve içerisinde araççı ve yapısalcı olmak üzere iki yaklaşım ayırt etmektedir. Bu iki yaklaşım arasındaki temel farkın devletin niçin kapitalist olduğunun açıklamasından kaynaklandığı belirtilmektedir. Araççı görüşe göre devlet, devlet elitiyle kapitalistler arasındaki ideolojik ve kültürel bağlantılardan dolayı kapitalisttir.

Bununla birlikte “yerel devlet” devlet aygıtının özgünlüğü olmayan bir parçasıdır. Yapısalcı bakışa göre ise devletin kapitalistliği, kapitalist üretim biçimiyle olan organik bağından kaynaklanmaktadır. Bu anlamda devlet otomatik olarak sermayeye hizmet eden basit bir sınıf aygıtı olarak algılanmamakta, sınıflar arası ilişkilerin bir ifadesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer bir anlatımla yapısalcı çerçevede devletin bütünlüğünün önceden verili tekil bir yapı olmadığı, sınıf bölünmelerine ve çelişkilerine paralel olarak kendi içinde de çelişkileri ve bölünmeleri olan bir nitelik gösterdiğine dikkat çekilmektedir. Yerel siyasete ilişkin olarak da araççı görüşten farklı olarak yapısalcı anlayışta, Castells’e gönderme yapılarak, yerel yönetimlere belli bir özgünlük ve özerklik alanı tanındığının altı çizilmektedir. Ancak bu tür bir özgünlük ve özerkliğin boyutlarının da sınıf ilişkileri, kentsel sosyal hareketler ve siyasal mücadeleler tarafından belirlendiği dile getirilmektedir (Şengül, 2001).

Allmendinger Marksist Kuram’daki aşırı “devlet” vurgusunun eleştirisinin, kuramsal anlamda üç farklı sonucunun olduğuna dikkat çekilmektedir. Yazara göre bunlardan birincisi eleştirilerin geliştirilerek Regülasyon Kuramı ve Rejim Kuramı gibi modellerin ortaya atılması, ikincisi Marksizm’in tümden reddedilerek Postmodern Kuram’ın ortaya çıkması, üçüncüsü ise daha pratik bir yanıt olarak sermayenin elinin güçlendirilerek Klasik Liberalizm’e geri dönülmesi ve Yeni Sağ (New Right) akımının belirmesi olarak sıralanmaktadır (Allmendinger, 2002b).

2.2.2 Temel Paradigmaların Eleştirisi

Yukarıda değinilen üç temel paradigmadan her birinin, kendisine güç alanı olarak belirlediği bir çerçeve içinde kalarak, yerel süreçlerin belli bir boyutu üzerinde uzmanlaşma yoluna gittiği belirtilmektedir. Bu çerçeve çoğulcu paradigma için birey ve birey temelli gruplar ile bunların politika oluşumlarına etkileri, yönetimci paradigma için bürokratik ve kurumsal yapılanmalar, sınıf paradigması için ise sermaye birikimi ve sınıf mücadelesidir.

Bununla birlikte sözü geçen yaklaşımlara kimi eleştiriler yöneltilmektedir. Buna göre çoğulcu paradigma sosyo-ekonomik ve sınıfsal eşitsizlikleri dikkate almaması, sınırlayıcıları olmayan bir serbest pazarlık ve uzlaşma ortamını varsayması ve kurulan ortaklıkların belirli bir gündem maddesi ile sınırlı olup kısa ömürlü olduğunu öngörmesi nedenleriyle eleştirilmektedir. Diğer yandan yönetimci yaklaşıma yönelik olarak, devletin diğer toplumsal güçlerden bağımsız olduğunu varsayması, sosyo-ekonomik yapının bürokratik yapı ile olan etkileşimini gözardı etmesi ve kamu politikalarının oluşumunda bu yönde oluşan sınırlamalara değinmemesi bağlamlarında eleştiriler yöneltilmektedir. Son olarak sınıf merkezli yaklaşım, sınıf bakışını

aşan uzlaşa ve ortaklıklara açıklama getirmemesi ile katı bir sınıfsal çelişki ve karşıtlık olgusu üzerine temellenmesi bakımından sorgulanmaktadır. Her üç yaklaşıma yöneltelen ortak eleştiri ise olgulara, yukarıda değinilen, belirli bakış açılarından yaklaşımları ve bu açının dışına çıkıldığında yetersiz kalmaları ile “gücün kimin elinde olduğu” sorusuna açıklama getirmekle birlikte “gücün nasıl oluştuğu” sorusunu yanıtsız bırakmalarıdır.

Şengül bu durumda yerel yönetim süreçlerini bütünsel olarak algılamayı amaçlayan bir anlayışın önünde iki seçenek olduğunun altını çizmektedir. Bunlardan birincisi sözü edilen paradigmaları eklektik olarak kullanmaktır. Bu seçeneğin daha kapsayıcı bakış açıları ortaya koymakla birlikte yöntem konusunda sorunlar yaratacağının altı çizilmektedir. İkinci olasılığın ise her üç yaklaşımın güçlü yanlarının biraraya getirilerek, eklektizme düşülmeden, bütüncül bir bakış açısı geliştirilmesi olduğu dile getirilmektedir. Şengül bu yöndeki çabaların varlığına karşın henüz kapsayıcı bir çerçevenin ortaya çıkmadığını söylemektedir (Şengül, 2001).

Çalışmanın bundan sonraki aşamasında yukarıda sözü edilen çabaların ürünü olarak değerlendirilebilecek kentsel politika çözümlene alanındaki iki önemli kuramın tartışılmasına geçilecektir. Bunlardan birincisi Büyüme Ortaklığı Kuramı (Growth Coalition Theory), ikincisi ise Rejim Kuramı (Regime Theory)’dır. Harding son yıllarda yaşanan gelişmelerle birlikte, kamu sektörü odaklı ve düşey vurgulu bir yönetim anlayışının yerini daha karmaşık, çok aktörlü ve çeşitli ölçekteki kamu kuruluşları arasındaki düşey bağlantıların yanında özellikle yerel düzlemdeki yatay ilişki ve ortaklıklara da dikkat çeken bir anlayışın (yönetişim) aldığını vurgulamaktadır. Yazara göre yukarıda adı geçen iki kuram, bu bağlamda çeşitli aktörler arasındaki yatay ilişki ve ortaklıkların çözümlenmesinde yararlı bir çerçeve sunmaktadır (Harding, 2005).

2.2.3 Büyüme Ortaklığı Kuramı (Growth Coalition Theory)

Harding yukarıda değinilen seçkin kuramların, bireylerin ve çıkar gruplarının kentsel gelişmeyi yönlendirmedeki etkilerinin açıklanmasında yetersiz kaldıklarına dikkat çekerek Büyüme Ortaklığı Kuramı’nın, aktörlerin etkinliklerini ve aralarındaki ilişkileri mercek altına aldığı ve böylece seçkin yaklaşımları bu anlamda daha ileri götürdüğü yorumunu yapmaktadır (Harding, 1995).

Işık (1994) siyaset bilimciler tarafından yerel politik süreçleri daha iyi anlamak amacıyla geliştirilen ve son yıllarda toplumbilimciler ve coğrafyacılara tarafından daha geniş

bağlamlarda kullanılmaya başlanan “kentsel büyüme koalisyonları” kavramına dikkat çekmektedir. 1970’li yılların yapısalcı analizlerine tepki olarak görülebilecek bu yaklaşımın, yapısal etmenlere karşı kentsel gelişme sürecinde yer alan aktörlerin gönüllü eylemlerine dayalı iradeciliğin (voluntarism) önemini vurguladığına işaret edilmektedir. Bununla birlikte yazar kentsel çevrenin de tüm diğer üretim süreçleri gibi belirli toplumsal ilişkiler içinde üretildiğini ve böylelikle sonuçta ortaya çıkan kentsel çevrenin en genelde toplumda egemen ilişkilerin bir ürünü olarak görülebileceğini belirtmektedir (Işık, 1994).

Hall birçok Kuzey Amerika kentinin toprak sahipleri, ranta yönelik girişimciler, devlet bankaları, altyapı şirketleri ve yerel yönetimler arasındaki ortaklıklar yoluyla biçimlendiğine dikkat çekmektedir. Bu ortaklıklar çoğunlukla kentsel büyümeyi teşvik etmek ve dışarıdan yatırım çekmek amaçlarına yönelik olarak oluşturulmuşlardır (Hall, 1998).

Bu noktada Logan ile Molotoch’un “değişim değeri” (exchange value) ve “kullanım değeri” (use value) arasında yaptıkları ayrımı dikkat çekmek yararlı gözükmektedir. Yazarlar bir kenti yaşama, çalışma ve dinlenme amaçlı, kullanım değerini ön planda tutarak kullanan çoğunlukla ekonomik büyüme amaçlı, değişim değerini ön planda tutanlar arasında bir ayrım yapmakta ve elitler / seçkinler olarak adlandırdıkları bu ikinci grubun kentlerin biçimlenmesinde geçmişten günümüze önemli rol oynadıklarını vurgulamaktadırlar (Logan ve Molotoch, 1987).

Harding’e göre ranttan gelir elde eden mülk sahipleri (rentiers) kentsel gelişim sürecinin merkezinde yer almaktadır. Logan ile Molotoch’un ayrımına göre değişim değerini ön planda tutan bu kesim, elde ettiği kira gelirini artırmak için sürekli olarak mülklerinin değerini yükseltmeye çabalamaktadır. Bu amaca ise ya mülk üzerindeki kullanım yoğunluğunun artırılması ya da getirisi daha yüksek bir kullanım türünün eskisi ile yer değiştirmesi yoluyla ulaşılmaktadır. Kira gelirlerini yükseltmek isteyen mülk sahiplerinin bu hedeflerini tek başlarına gerçekleştirmeleri olanaklı olmadığından da karşılıklı çıkar ilişkilerine dayanan ortaklıklar kurulmakta ve böylece de “Büyüme Ortaklığı” (Growth Coalition ya da Growth Machine) olarak adlandırılan oluşumlar meydana gelmektedir. Böylesi ortaklıkların, üyelerinin kazançlarını meşrulaştırmak ve kendisine yöneltilen eleştirileri etkisizleştirmek için, “ekonomik büyümenin herkesin yararına olduğu” görüşünü iddia eden bir “değerden arındırılmış gelişme” (value-free development) ideolojisi benimsediğine de vurgu yapılmaktadır (Harding, 1995). Squires de liberalizmin ideolojik yönden bu tür ortaklıkların kurulmasını desteklediğine dikkat çekmektedir (Squires, 1991).

Harding ayrıca değişim değerini ön planda tutan mülk sahiplerinin koalisyondaki (siyasetçiler dışındaki) ortaklarını üç grupta sınıflandırmaktadır. Buna göre birinci grupta büyüme ve gelişmeden doğrudan kazanç sağlayan iş çevreleri bulunmaktadır. Yatırımcılar, finans ve inşaat sektörü ile mimarlık, planlama ve emlakçılık hizmetleri veren profesyoneller bu grupta yer almaktadır. Ürettikleri mal ve hizmetlere olan talebin yatırımlarla birlikte artması sonucu büyümeden dolayı kazanç sağlayan kesim ikinci grubu oluşturmaktadır. Genellikle yerel basın ile teknik altyapı ve ulaşım hizmeti veren kuruluşlar bu gruba örnek olarak gösterilmektedir. Son grupta ise “yardımcı oyuncular” olarak adlandırılan üniversiteler, kültür kurumları, profesyonel spor kulüpleri, sendikalar ve çeşitli serbest meslek sahipleri bulunmaktadır. Bu grup büyümeye yönelik her gelişmeden olmasa da kimi gelişmelerden kazanç sağlamaktadır ve ortaklıklara seçici olarak destek vermektedir (Harding, 1995).

Yukarıdaki değerlendirmelerden yola çıkıldığında Büyüme Ortaklığı Kuramı, ekonomik büyümeyi hedefleyen oyuncular ile bunların karşısında yer alanlar arasındaki karşıtlık üzerine kuruludur ve güç, kişiler ile kaynakları denetlemekte kullanılan bir araçtır. Rantiyeci kesimin siyasiler ve ekonomik büyümeden çıkar sağlayan kimi diğer oyuncularla (yatırımcılar ve iş çevreleri, yerel basın, altyapı hizmetleri sağlayan özel ya da kamuya ait kuruluşlar, kimi üniversiteler, kültürel hizmet kurumları, spor kulüpleri, sanayiciler, serbest meslek sahipleri, vb.) kurdukları ortaklıklar (growth coalitions – growth machines) yukarıda belirtilen karşıtlığın bir ayağını oluştururken diğer tarafta kentin “kullanım değeri” ile ilgilenen çoğunluk bulunmaktadır. Logan ile Molotoch çoğu durumda oluşturulan ortaklık ile sağlanan yerel ekonomik büyümenin – büyümenin her kesimin yararına olduğu iddialarının tersine - refah ile fırsatların bu çoğunluktan rantiyeci grup ve ortaklarına doğru el değiştirmesine neden olduğuna dikkat çekmektedirler (Logan ve Molotoch, 1987).

Hall (1998) Büyüme Ortaklığı Kuramı'nın iki temel nedenden dolayı eleştiri aldığına değinmektedir. Bunlardan birincisi kuramın kentsel topluluğu büyümeden yana olan seçkinler ile büyümeye karşı olan halk çoğunluğu olarak keskin bir biçimde ayrıştırması ve kutuplaştırmasıdır. Yazar bir “büyüme ortaklığı”nın başarısı açısından halk desteğinin önemini ortaya koyan çalışmaların varlığını ortaya koymaktadır. Hall'un sözünü ettiği ikinci eleştiri noktası ise kuramın güç olgusuna yaklaşımıdır. Yazar Büyüme Ortaklığı Kuramı'nın gücü, kentsel siyaset sahnesinde insanları ve kaynakları denetlemekte kullanılan bir araç olarak gördüğünü belirtmekte ancak bu gücün nasıl yaratıldığı sorunsalına eğilmediğini

vurgulamaktadır. Hall bu eleştirilerden yola çıkarak Rejim Kuramı'nın kentsel siyaset çözümlemesinde daha yetkin bir çerçeve sunduğunu söylemektedir (Hall, 1998).

2.2.4 Rejim Kuramı (Regime Theory)

Allmendinger planlama ile ilgili kuramları beş kümeye ayırarak sınıflandırmakta ve bunlar arasındaki ilişkilere değinmektedir. Söz konusu kümeler doğrudan planlamaya ilişkin / içsel kuramlar (indigenous planning theories), çerçeveleyen kuramlar (framing theories), toplumbilim felsefesi (social scientific philosophy), toplum kuramları (social theories) ve dışsal kuramlar (exogenous theories) olarak belirlenmektedir*. Yazar bunlar arasından dışsal kuramları, doğrudan planlama ile ilgili olmayan ancak mekan, siyasal süreçler ya da yönetim konularıyla bağlantılı bir kuramlar kümesi olarak tanımlamaktadır. Ayrıca dışsal kuramların topluma ilişkin bütüncül bir kuramsal çerçeve sunmadığının, bunun yerine toplumsal süreçlerin belirli bir unsuruna odaklandığının altını çizen yazar, Rejim Kuramı'nın bu gruba giren bir yaklaşım olarak planlama ve mekan üzerine anlayışın gelişmesine katkı sağladığını belirtmektedir (Allmendinger, 2002a).

1960'lar sonrasında birbirine karşıt çoğulcu ve yapısalcı (sınıf merkezli) yaklaşımların kentsel siyaset çözümleme alanına egemen olduğu ve konu hakkındaki tartışmaların bu iki eksen çevresinde odaklandığı anlaşılmaktadır. Kısaca yinelemek gerekirse, çoğulculara göre siyaset özerk bir alandır ve sosyo-ekonomik yapıdan bağımsızdır. Toplumdaki hiçbir grup, diğer grupları denetim altına almaya yetecek kaynaklara sahip değildir ve bu durum grupları, belirli bir işin üstesinden gelebilmek amacıyla güç oluşturmak için pazarlıklar sonucu koalisyonlar oluşturmaya yöneltmektedir. Plüralist bakış açısında bu koalisyonlar uzun ömürlü değildir ve her bir ayrı "gündem maddesi" için ayrı bir ortaklık oluşmaktadır. Toplumsal bilimlerin alanında, gözlemlenen fenomenlerin söz konusu fenomenlerin gerisinde yatan yapılarla açıklanabileceğini savunan (Cevizci, 1999) yapısalcılığa göre ise siyaset özerk bir alan değildir ve büyük ölçüde sosyoekonomik yapının belirleyiciliği altındadır. Bu durumda ekonomik ve sosyal eşitsizlikler kaçınılmaz olarak kentsel politikaya da yansımaktadır. Hatta kimi aşırı yapısalcıların sosyo-ekonomik yapının kentlerin karar mekanizmalarındaki birebir belirleyiciliğinden dolayı kentsel siyaseti işlevsiz gördükleri de belirtilmektedir (Mollenkopf, 1992).

* İngilizce terimlerin Türkçe çevirileri çalışmanın yazarına aittir.

Çoğulculuk ile yapısalcılık arasındaki tartışmalardan yola çıkan John Mollenkopf, her iki yaklaşımın da güçlü ve eksik yanlarını irdeleyerek bir senteze varmaya çalışmaktadır. Plüralistlerin politikayı sosyo-ekonomik yapıdan bağımsız olarak ele almaları ile ekonomik ve sosyal alanlardaki eşitsizliklerin politika oluşumlarına yansımaları gözardı etmeleri bu yaklaşımın zayıf noktası olarak kendini göstermektedir. Yapısalcıların, ekonominin siyaseti birebir belirlediğine ilişkin görüşleri de yazar tarafından eleştirilmektedir. Mollenkopf, devletin eylemlerinin (state actions) ekonomik yapı tarafından koşullanabileceğini, ancak yalnızca buna indirgenemeyeceğini vurgulamaktadır. Yapısalcıların ortaya koydukları gibi devletin ekonomiye olduğu kadar ekonominin kurumlarının da devlete bağımlı olduğuna parmak basmaktadır. Bu noktadan hareketle yazar yapısalcıların “ekonomi-merkezli” görüşünün “siyaset-merkezli” bir bakışla tamamlanması gerektiğine dikkat çekmektedir (Mollenkopf, 1992). Rejim Kuramı’nın işte bu iki görüş arasındaki orta yolu bulmaya çalıştığı belirtilmektedir (Mossberger ve Stoker, 2001).

Rejim Kuramı’nın son zamanlarda kentsel siyasal süreçleri araştırmak için en sık başvurulan yaklaşımlardan biri olduğu belirtilmektedir (Imbroscio, 1998a, 2003; Davies, 2003). 1980’lerin ortalarında ortaya çıkan kuramın farklı siyasal paradigmlar arasında bir uzlaşma aradığı ve yaklaşımların güçlü ve açıklayıcı yönlerini birleştirme eğiliminde olduğu görülmektedir. Bu özelliğiyle kuram, bir dizi kamusal kurumun toplumu bir dereceye kadar denetim altında tuttuğu, ekonomik kaynakların çoğunluğuna sahip olan özel sektör ve iş çevrelerinin siyasi karar oluşumlarına etki edebilmek açısından diğer aktörlerden daha ayrıcalıklı konumda olduğu ancak yine de kararların alınmasında siyasal süreçlerin ve pazarlıkların önemli rol oynadığı varsayımlarından yola çıkmakta ve böylece çoğulcu, yönetimci ve sınıf merkezli yaklaşımlardan hiç birisiyle bağlarını kopartmamaktadır. Bu yaklaşımlardan farklı olarak ise Rejim Kuramı güç olgusuna farklı bakmakta ve gücün hangi sınıf ya da grubun elinde olduğuyla değil, onun üretilme süreciyle ilgilenmektedir (Stoker, 1995; Hall, 1998; Stone, 2006). Üretilen bir olgu olarak gücün değişik bir kavramsallaştırma gerektirdiği görülmektedir. Bu bağlamdaki güç kavramının elde tutulan, sahip olunan ve de insan ve kaynakları denetlemek için kullanılan bir araçtan çok, ortak bir amaca ulaşmaya yönelik olarak biraraya gelinerek sermaye, bilgi, kişisel bağlantılar ve çok çeşitli türden yetenekler gibi toplu ya da bireysel kaynakların harekete geçirilmesiyle “üretilen” bir olguyu ifade ettiği belirtilmektedir (Allen, 2003; Stone 2006).

Bu bağlamda kentsel siyaset sahnesinde yapısal güç (systemic power), buyurgan güç (command power), koalisyonel güç (coalitional power) ve toplumsal olarak üretilen güç (power of social production) olmak üzere dört farklı güç biçiminin rol oynadığının altı çizilmektedir. Yapısal güç sosyo-ekonomik yapıdaki konumdan kaynaklanmaktadır. Örneğin iş çevrelerinin, kaynaklar ve yatırım kararları üzerindeki denetimlerinden dolayı, karar mekanizmalarında ayrıcalıklı bir konumda buldukları belirtilmektedir. Buyurgan güç toplumdaki bir aktörün kaynaklarını harekete geçirerek diğer aktörleri denetimi altına alması ve “boyun eğdirmesi” sonucunda uygulanmaktadır. Rejim Kuramı bu güç türünün karmaşık toplumlarda ancak sınırlı bir alanda etkin olabileceğini öngörmektedir. Koalisyonel güç üzerine de, bu güç biçiminin diğer aktörleri denetim altına almaya çalışmak yerine, benzer hedefler ve tamamlayıcı kaynaklar bulma amacını taşıyan pazarlıklara dayandığı ve bu nedenle de kısa ömürlü olduğu yönünde değerlendirmeler yapılmaktadır. Rejim Kuramı’nın üzerine temellendiği güç türü olan toplumsal olarak üretilen güç ise karmaşık bir toplumda gözlemlenen önderlik (leadership) gereksinimi ve arayışına dayanmaktadır. Bu bakış açısına göre güç, rejimler oluşturularak toplumdaki önderliğin elde edilmesi ve bu önderliğin sürdürülmesi yoluyla uygulanmaktadır (Stoker, 1995; Stone, 2006).

Stoker, Stone’a dayanarak Rejim Kuramının ana hatlarını ortaya koymaktadır. Yazar herşeyden önce kuramın karmaşık bir toplum yapısı öngördüğünü belirtmektedir. Bunun anlamı kurum ve aktörlerin yüksek derecede karmaşık bir ilişkiler ağı içinde bulunmaları ve karşılıklı bağımlılıkların çok çeşitli ve yaygın olmasıdır. Böylesi bir toplumu bütünüyle denetim altına almak, hiçbir kesim için olduğu gibi devlet açısından da olanaklı değildir. Bu yaklaşım, kuramın sınıf merkezli ve yönetimci paradigmalara karşısındaki farkını ortaya koymaktadır. Devlet zaman zaman isteklerinde üstelleyici olabilmekte ya da farklı çıkarlar arasında arabuluculuk da yapabilmektedir. Ancak yine de otoriter bir yönetimin ya da çoğulcu anlamda bütünüyle serbest pazarlığa dayanan bir politik ortamın karmaşık bir toplumun siyasal yaşamının ancak küçük bir bölümünü yansıttığının altı çizilmektedir. Kentsel siyaset daha çok üzerlerinde uzlaşılan önceliklerin belirlenerek bu öncelikler çerçevesinde farklı kesimler arasında işbirliği sağlanması ve kaynakların harekete geçirilerek “rejimler” oluşturulması bağlamında gerçekleşmektedir. Yönetimler ve diğer aktörler böylelikle kaynak ve kapasitelerini birbirlerinininkilerle birleştirerek daha güçlü ve etkin bir konuma yükselmekte, bu yolla “yönetebilme yeteneğini” (capacity to govern) elde etmektedirler (Stoker, 1995).

Mollenkopf kentsel siyaset alanında iki temel etkileşim (two primary interactions) bulunduğunu belirtmektedir. Bunlardan birincisi yerel yönetim ile seçmen tabanı arasında, ikincisi ise yine yerel yönetim ile ekonomik bağlam / serbest piyasa dinamikleri arasındadır. Bu noktadan yola çıkan yazar yerel siyasette göz önünde bulundurulması gereken üç temel amaç türü saptamaktadır. Bunlardan birincisi kamusal amaçlar, ikincisi seçmen tabanı amaçları, üçüncüsü ise özel sektör yatırımcı / girişimci amaçları olarak sıralanmaktadır. Bu amaçların gerçekte yüksek derecede karmaşık olabileceğine dikkat çekilmektedir. Örneğin bir kentteki seçmen tabanı farklı amaçlar taşıyan çeşitli sınıfsal ve etnik gruplardan oluşabilmektedir. Ya da ekonomik yapı birbirleri ile yarış içinde olan farklı sektör ve şirketlerden kurulu olabilmektedir (Mollenkopf, 1992). Bu noktada kamunun da kendi içinde çelişkiler taşıyabileceğine değinmek yararlı görünmektedir.

Buna karşılık Mollenkopf kentteki siyasi arenanın hangi etmenlerce belirlendiğinin çözümlenmesinde yukarıda tanımlanan temel oyuncular ile aralarındaki ilişkilere odaklanmanın iyi bir başlangıç noktası oluşturduğuna parmak basmaktadır. Yazarın “Etkin Siyasi Ortaklık” (Dominant Political Coalition) olarak adlandırdığı, Rejim Kuramı bağlamında “rejim” olarak nitelendirilebilecek oluşum, bir yandan meşruiyet sağlamak için seçmen tabanının oylarına, diğer yandan ise özel sektörün kaynak desteğine gereksinim duymaktadır. Etkin olabilmek ve yönetebilme yetisine ulaşabilmek için bu ortaklığın hem siyasi hem de ekonomik tabanları arasında bir denge gözetmesi ve bu alanları denetim altında tutması gerekmektedir. (Bu bir anlamda “kullanım değeri” ile “değişim değeri” arasındaki bir dengeye de işaret etmektedir.) Yukarıda söylenenlerin ışığında Mollenkopf, bir kentteki siyasi yapı çözümlemesinin üç etmen üzerinde durması gerektiğini önermektedir: Bunlardan birincisi yerel yönetimlerin serbest piyasa ve özel sektör ile etkileşimlerinden politikalara yansıyan (yapısalcıların dikkat çektiği) bir yanda sınırlar ve zorlamalar, diğer yanda ise olanak ve fırsatlar; ikincisi seçmen tabanı istemlerinin politika oluşumlarını etkileme yeteneği (plüralist yaklaşım ile ilintili); üçüncüsü ise kamu sektörü içindeki amaçların (siyasi uygulamalar ve formal otorite içinde yer etmiş kamu politikaları) siyasi çıktılara olan etkisidir (Mollenkopf, 1992).

Yukarıdaki yaklaşımlardan yola çıkılarak rejim olgusu bir sonraki adımda daha belirgin bir biçimde tanımlanmaktadır. Bu durumda rejim, kendisine uzun dönemli yönetim kararları (governing decisions) almasına olanak sağlayan kurumsal kaynakları kullanabilen informel ancak oldukça uzun ömürlü bir ilişkiler ağı olarak tanımlanmaktadır. Bu ilişkilerin

sürekliliğinin hiyerarşi ya da pazarlıktan çok dayanışmaya, bağlılığa, güvene ve karşılıklı çıkara bağlı olduğunun altı çizilmektedir. Rejim Kuramı kurulan böylesi bir ilişkiler ağının ömrünün tek bir gündem maddesiyle sınırlı kalmadığını, bir kez kurulan rejimin elden geldiğince kendisini sürekli kılmak için çaba gösterdiğini öngörerek çoğulcu yaklaşımdan da ayrılmaktadır. Böylelikle kuram bağlamında siyaset, yönetebilme yeteneğinin / becerisinin (capacity to govern) bir araya gelinerek kaynakların harekete geçirilmesi yoluyla yaratılması ve bu yeteneğin elde tutulması olarak tanımlanmaktadır (Stoker, 1995; Stone 2006).

Aktörlerin rejim oluşumuna katılmaları açısından iki etmenin belirleyici olduğunun ve onları aranan bir rejim üyesi adayı haline getirdiğinin altı çizilmektedir. Bunlardan birincisi toplumsal ilişkilerde stratejik bilgiye sahip olma ve bu bilgiyi kullanabilme yeteneği, ikincisi ise rejimin amaç ve önceliklerine uygun kaynaklara sahip olunmasıdır. Bu durumda kimi aktörlerin rejim oluşumunda diğerlerinden daha avantajlı oldukları sonucu ortaya çıkmaktadır ve bu yaklaşım Rejim Kuramı'nın çoğulcu paradigmaya göre diğer bir farklılığına işaret etmektedir. Özellikle bilgi ile ekonomik kaynakların aktörlerin karar mekanizmalarında yer almalarını kolaylaştırdığına dikkat çekilmektedir (Stoker, 1995).

Yukarıda dile getirilen düşüncelerin ışığında Stoker, Stone ile Sanders'e gönderme yaparak ABD'deki rejim araştırmalarının sonucunda, birincisi seçimle işbaşına gelen yöneticiler, ikincisi ise özel sektör olmak üzere iki "anahtar katılımcı" aktör belirlendiğini belirtmektedir. Bunlardan başka rejimlere yerel halk grupları, sendikalar, azınlık grupları ve sivil toplum kuruluşları gibi farklı kesimlerden katılımların da olabileceğine değinilmektedir. Diğer bir önemli katılımcı grubunu ise resmi ya da resmi olmayan çeşitli kurumlarda çalışan teknik ve profesyonel elemanlar oluşturmaktadır (Stoker, 1995).

Bu noktada Allmendinger'in rejimler ile planlama arasındaki ilişkiye yönelik olarak söylediklerine değinmek anlamlı görünmektedir. Yazara göre planlama'nın konumu onu rejimlerin en önemli aktörlerinden biri haline getirmektedir ve onun rejim karşısındaki uyumluluğu / boyun eğmesi (compliance), kamu yararı ve yansızlık gibi ilkeler açısından sorgulanabilir bir konu oluşturmaktadır. Bu anlamda kuramın, planlama'nın nasıl bir yönetim ortamında uygulandığı ve plancıların hangi siyasal koşullarla karşılaşabilecekleri konularında bir uyarıcı işlevi gördüğüne de değinilmektedir (Allmendinger, 2002b).

Stiftel de rejim dışında kalan kişi ve grupların istedikleri kararları aldırma çok zorlanacaklarına, hatta bunun imkansız olduğuna vurgu yapmakta ve Lauria'ya dayanarak plancıların alınan kararlarda etkili olabilmek için yönetimdeki rejimin anlayabileceği ve tepki

verebileceği biçimde argümantasyon yapmalarının gerekliliğine dikkat çekmektedir (Stiftel, 2000).

Stone ile DeLeon'a gönderme yapan Stoker'a (1995) göre rejimler içlerinde buldukları siyasi ortamda muhalefet sorgulaması altındadırlar ve ayakta kalabilmek için stratejiler geliştirmek durumundadırlar. Bu stratejilerden bir tanesi teşvikler yoluyla yandaş ve destekçi kazanmaktır. Rejimler diğer yandan dışlayıcı da davranabilmekte, bazı aktörlerin rejim dışında tutularak karar mekanizmalarında yer almamalarını sağlayabilmektedirler. Bunun ötesinde yönetebilme becerisini ele geçiren ve saptadığı gündem maddelerini uygulamayı başaran bir rejim için geniş halk kesimlerinin desteğini kazanmak bir önem oluşturmamaktadır. Hatta kimi zaman çoğunluğun uygulanmakta olan gündem maddelerinden haberi bile olmayabilmektedir.

Rejim Kuramı'nın çoğulculuk karşısındaki diğer bir farklılığının rejimin amaç ve önceliklerinin belirlenmesi konusunun açıklanması noktasında ortaya çıktığına dikkat çekilmektedir. Çoğulculuk yaklaşımına göre siyasal ortamda, toplumsal gruplar tarafından temsil edilen bir amaç ve öncelikler topluluğu söz konusudur. Rejim Kuramı'na göre ise siyaset öncelikleri toplumda önceden verili durumda bulunmamaktadır ve karşılıklı etkileşim sonucunda, neyin olanaklı olup neyin olmadığı, hangi olası politikaların daha kolay, hangilerinin ise daha zor gerçekleştirilebileceği konularındaki değerlendirmeler sonucunda belli olmaktadır. Demek ki ortak amaç ve öncelikler doğrultusunda kurulan ortaklıklar bir anlamda bir fizibilite değerlendirmesinin sonucudur ve kentsel ölçekteki rejimler, içinde buldukları daha üst ölçek sosyo-ekonomik ve ideolojik bağlamın etkisi altındadırlar. Bu durum belirli dönemlerde belirli amaç ve önceliklere sahip rejimlerin diğerlerinden daha öncelikli olarak oluşması için ortamın daha elverişli olduğu anlamına gelmektedir. Diğer bir deyişle üst ölçek bağlam kimi rejimlerin kurulmasını ve sürdürülmesini kolaylaştırırken diğerlerini sınırlandırmakta ve engellemektedir (Stoker, 1995; Stone 2006).

Stone'a göre rejim politikalarının oluşması üç etmen tarafından belirlenmektedir. Bunlardan birincisi topluluğu "yöneten" rejimin kompozisyonu, yani hangi aktörlerden meydana geldiği, ikincisi rejim üyeleri arasındaki ilişkilerin doğası, üçüncüsü ise ortaklık yararına kullanılabilen kaynakların neler olduğudur. Bunların dışında Stone, rejim üyelerinin aldıkları kararları ve yaptıkları seçimleri bir üst ölçek sosyo-ekonomik çerçeve içinde gerçekleştirdiklerine ve bu çerçevenin sorunlar ve sınırlamalar kadar fırsatları da içinde barındırdığına dikkat çekmektedir. Ulusal ve ulus ötesi bağlamın yerel rejimler üzerindeki

belirleyiciliği konusunda Jones ile Bachelor'a da gönderme yapan Stoker, kimi dönemlerde genel bir eğilim halini alan politikaların rejimler açısından seçeneksizleşmelerine de değinmektedir. Buna göre zaman zaman üst ölçek eğilimler, sorun tanımlarını ve çözümlerini formüle etmekte ve rejimler açısından hangi politikaların doğru, uygun ve ekonomik olduğu konusunda örnek oluşturmaktadırlar. Bu düşüncelerden yola çıkan Stoker, rejim çözümlerinin, rejimlerin içinde bulunduğu üst ölçek bağlamı dikkate almasının gerekli olduğunu ve Rejim Kuramı'nın kendisini yerel ölçekle kısıtlamaması gerektiğini belirtmektedir (Stoker, 1995).

Görülmektedir ki rejimlerin oluşumları, amaçları, öncelikleri, kapasiteleri ve ürettikleri politikalar iç ve dış, yani yerel ve yerel olmayan dinamiklerle etkileşim içindedir ve kentlere yönelik olarak yapılan siyasal yapı ile rejim çözümleri daha üst ölçeklerde yaşanan gelişmeleri de göz önünde bulundurmaktadır.

Tüm bu etmenlere bağlı olarak üyeleri, amaç ve önceliklerinde farklılaşan değişik rejim türleri ortaya çıkabilmektedir. Örneğin Stone'un ABD kentlerinde dört farklı rejim türü ayırt ettiği belirtilmektedir. Bunlardan hizmet rejimleri (maintenance regimes) rutin hizmetlerin sağlanarak varolan durumun sürdürülmesine yönelik olan ve değişim öngörmeyen bir amaç gütmektedir. Buna karşılık gelişim rejimleri (development regimes) ekonomik büyümeyi sağlamak ya da küçülmeye engel olmak hedeflerine ulaşmak için, bir önceki rejim türüne göre daha fazla kaynağa gereksinim duymaktadır ve buna bağlı olarak daha karmaşık bir eşgüdüm yapısını oluşturmak durumunda kalmaktadır. Düzenleyici rejimler'in (middle-class progressive regimes) önceliklerinin, düzenleyici-regülatif bir yaklaşımla, büyümeyi denetlemek ve toplumsal kazanımlarını artırmak olduğu ve bu rejim türünün ayrıca çevrenin korunması konusunda da duyarlı davrandığı ifade edilmektedir. Son olarak eşitlikçi rejimler (lower-class opportunity expansion regimes) kentte yaşayan düşük gelirli ve dezavantajlı kesimlerin durumlarını iyileştirmek ve fırsatlarını geliştirmek için çaba harcamaktadır. Kitlel olarak harekete geçilmesini gerektiren bu amaçlar için de kaynaklara ve etkin bir eşgüdüm yapılmasına gereksinim duyulduğunun altı çizilmektedir* (Stoker, 1995; Hall, 1998).

Stoker'ın Rejim Kuramı bağlamında dikkat çektiği diğer bir önemli konu da kentleri yöneten rejimlerin değişebileceği gerçeğidir. Bu nedenle kentlere yönelik siyaset çözümlerinin,

* Söz konusu rejim türlerinin İngilizce adlarının türkçe çevirileri çalışmanın yazarına aittir.

rejimlerin süreklilik ve değişimlerini göz önüne alan dinamik bir çerçeve bağlamında yapılmasının gerekliliğine dikkat çekilmektedir. Bunun yanında rejim değişikliklerinde, yukarıda da değinilen üst ölçek sosyo-ekonomik ve siyasal gelişmelerin oynadığı önemli role vurgu yapılmaktadır. Bu gelişmeler örneğin ulusal fonların dağıtılmasında gerçekleştirilen değişiklikler ya da daha küresel ölçekte kimi sorun tanımları ile çözüm önerilerine yönelik ideolojik bağlamda yaşanan eğilim değişimleri gibi biçimler alabilmektedir. Yazar bu noktada Jones ve Bachelor'a gönderme yaparak, bir kentteki rejimin uyguladığı politikaların üst ölçek ideolojik eğilimler ile uygunluğunun, o rejimin sağlamlığı ve sürekliliği konusunda belirleyici olduğunu saptamaktadır. Bu uygunluğun olmaması ya da rejimin uyguladığı politikaların zamanla eskimesi ve geçerliliğini yitirmesi durumunda muhalif arayışlar daha kolay destekçi bulabilmekte ve böylece rejimin sürekliliği tehlikeye düşmektedir (Stoker, 1995).

Stoker bu noktada Orr ile birlikte yaptığı çalışmaya değinerek rejim değişimlerini üç evrede açıklayan bir model önermektedir. Bu model hem üst ölçek ekonomik ve siyasal değişimlerin etkisini hem de yerel koalisyon oluşum dinamiklerini göz önüne almaktadır. Buna göre birinci evrede varolan rejimin amaçları ve kapasitesinden kuşku duyulmakta ve rejim sorgulanmaktadır. Bu kuşku ve sorgulama genellikle üst ölçek gelişmelerin rejimin politikaları ile çeliştiği durumlarda ortaya çıkmaktadır. İkinci evre bir arayış, çatışma ve belirsizlik evresi olarak nitelendirilmektedir. Bu evrede birbirleri ile çatışan aktörler tarafından oluşturulan karşıt gruplar, kurulacak olan yeni rejimin hedef ve amaçlarının tanımlanması için savaşım vermektedirler. Bu gruplar, simgesel değeri de olabilecek deneysel uygulamalar ve pilot projeler çevresinde toplanarak güçlenmekte ve yeni katılımcılar ile destekçiler kazanmaya çalışmaktadırlar. Karşıt saflar arasındaki görüş ayrılıkları ve hatta düşmanlıklar kimi zaman basın yayın organlarına da yansımaktadır. Kent siyaseti bu dönemde yeni bir yol ve ileriye yönelik yeni bir politika yönü aramaktadır. Son olarak üçüncü evrede ise yeni rejimin kurumsallaşmasına tanık olunduğu belirtilmektedir. Bu son adımda yeni bir ideolojik yaklaşım çerçevesinde sorun ve çözüm tanımları yeniden oluşturulmakta ve belirlenen yeni politikalara yönelik olarak uygun kurumsal düzenlemeler ile teşvikler kurgulanmaktadır. Stoker bunlara ek olarak rejim değişiminin kolay ve doğrusal bir olgu olmadığını, kurulu bir rejime meydan okumanın ve alternatif bir rejimi biraraya getirmenin zor olduğunun ve önemli ölçüde bir güç uygulaması gerektirdiğinin altını çizmektedir (Stoker, 1995).

Davies (2003) rejimleri tanımlayan altı özellik ayırt etmektedir. Bu özelliklerin bu noktada verilmesi, şu ana kadar tartışılanlar açısından bir özet niteliği de taşıyacaktır. Yazara göre kuram bağlamında rejimleri tanımlayan özellikler şunlardır:

- Ortaklıklar temel olarak yerel kamu sektörü (local public sector) ile özel sektör seçkinlerini (private economic elites) içermektedir. Bunların yanında başka aktörler de katılımcı olabilirler.
- Gerçekleşen işbirliği güven, diplomasi, ortak amaçlar ve kaynaklar üzerine temellenen informel bir ilişkiler ağı üzerinden sağlanmaktadır.
- Bu ilişkiler ağı, yerel üstü yönetimler karşısında büyük oranda bağımsızdır,
- Söz konusu ağ uzun bir süre kendisini sürdürür,
- Ortaklığın amacı kentin ekonomik gelişiminin sağlanmasıdır, ancak güç ilişkilerinde kimin yer aldığına bağlı olarak değişik öncelikler de ortaya çıkabilir,
- İşbirliği, rejimde yer alan aktörlerin tek başlarına başaramayacakları çıktılar sağlamaktadır. Bu nedenle ortaklar, amaçladıkları sonuçlara ulaşabilmek için birbirlerine bağımlıdırlar,

Bu noktada rejimlerin fizik mekanla olan ilişkileri konusunda bir yorumda bulunmak yerinde görünmektedir. Bir kenti yönetmek aynı zamanda imar yetkilerini de elinde bulundurmak anlamı taşıdığından, fizik mekanın rejimler tarafından kendi amaç, öncelik ve gereksinimleri doğrultusunda biçimlendirildiği çıkarımını yapmak olanaklıdır. Diğer bir deyişle fizik mekanın yapısı, kenti yönetme gücü ile yeteneğini elde etmiş olan rejimlerin ürünüdür. Bu durumda mekanda gözlemlenen kırılma noktalarının da rejim değişimleriyle ilişkilendirilmesi mümkün görünmektedir.

Çalışmanın bu aşamasında Rejim Kuramı bünyesinde yaşanan kimi tartışmalara değinmek yararlı olacaktır. Öncelikle üst ölçek dinamiklerin yereldeki siyasal süreçlere etkisinin olduğu genel olarak kabul edilmekle birlikte, bu etkinin tam olarak nasıl ve ne biçimde gerçekleştiğine ilişkin sistematik bir kuramsal irdelemenin gerekli olduğunu ileri süren eleştiriler bulunmaktadır. Buna göre kentsel siyasal süreçlerle ulusal ve küresel üst ölçek yapısal güçler arasındaki bağlantı daha açıklayıcı bir biçimde kurulmalıdır (Stone, 1998; Imbroscio, 1998a; 1998b).

Diğer bir tartışmanın da kamu sektörü ile özel sektör arasındaki işbölümü varsayımı konusunda yaşandığı görülmektedir. Bir görüşe göre özel sektörün ekonomik yaşamdaki konumu ve sahip olduğu kaynaklardan dolayı rejim oluşumlarında oynadığı başat rol verili bir olgudur ve bu rolün sürekliliği kabul edilmek durumundadır. Diğer bir görüşe göre ise böyle bir iş bölümü ve rol paylaşımı, ekonomik canlılık ile demokratik meşruiyet arasında bir gerilim yaratmakta ve rejim oluşumları bu gerilimi aşmaya çalışmaktadır. Farklı bir açılım olarak, gerek kamu sektörünün gerekse de kentsel topluluğun ve küçük ölçekli girişimlerin ekonomik büyüme ile sermaye birikimi süreçlerinde daha etkin rol oynamaları, büyük ölçekli özel sektörün itici güç olarak içinde yer almadığı ve bugüne kadar görülmemiş yeni rejim türlerinin ortaya çıkmasına olanak sağlayacaktır ve bu da istenen bir durumdur. Bu eleştirel görüşe göre sermaye birikim süreçlerini özel sektöre bırakan ve sahip olduğu kaynaklardan dolayı rejimlerdeki ağırlığı bu sektöre verili kabul eden anlayışın terk edilmesi gerekmektedir. Bunun ise ancak Rejim Kuramı'nın kendisini ekonomik çözümler konusunda daha sistematik ve yetkin bir duruma getirmesiyle gerçekleştirilebileceği belirtilmekte, halbuki bugüne kadar kuramın daha çok siyasal süreçlere ağırlık vererek ekonomik konuları ihmal ettiği görüşü ileri sürülmektedir (Imbroscio, 1998a; 1998b, 2003).

Imbroscio (1998a; 1998b, 2003) ile Davies'in (2002) yazdıklarından özetle, daha yukarıda Mollenkopf (1992) ile Mossberger ve Stoker'a (2001) dayanılarak belirtildiği gibi, yapısalcıların "ekonomi merkezli" ile çoğulcuların "siyaset merkezli" görüşleri arasında bir denge kurulmasına çalışmasına karşın Rejim Kuramı'nın, sosyo-ekonomik yapının yerel rejim oluşumlarını ve aktörlerin siyasal davranışlarını "tam olarak" nasıl etkilediğinin ve siyasetin bu yapı içindeki oyun alanının sınırlarının nereden geçtiğinin yetkin bir biçimde açıklanamaması yönünde eleştiriler aldığı anlaşılmaktadır. Bu açığın kapatılması için kuramın, ekonomik yapıya ilişkin kuramsal çerçeve konusunda kendisini geliştirmesinin gerekli olduğu yazarlar tarafından önerilmektedir.

Yukarıdaki eleştirileri yanıtlayan Stone (2004), üst ölçek sosyo-ekonomik yapının yerel siyasal süreçlere etkisini yadsımamakta, ancak bu ilişkinin araştırılması konusunda birebir açıklayıcılıktan yana olan görüşe katılmamaktadır. Yazara göre Rejim Kuramı bütünü açıklama iddiasında bulunmayan, ancak yerelin bütünü oluşturduğu bağlam içindeki siyasal yapısını çözümlenmeye odaklanan bir çerçeve sunmaktadır. Kuram bünyesindeki ekonomi ile politika dengesi konusundaki eleştiriler üzerine de yazar, ekonomik yapının önemini vurgulamakla birlikte, aktörler arasındaki etkileşim ve siyasetin farklı politika seçeneklerini

ortaya çıkartabildiği yönündeki görüşünü yinelemekte ve siyasetin ekonomik yapı karşısındaki önemini vurgulamaktadır (Stone, 2004).

Yukarıda ele alınan siyasal yapı çözümlene yaklaşımlarına ilişkin olarak yapılan irdelemenin sonucunda, Rejim Kuramı'nın diğer yaklaşımların güçlü ve açıklayıcı yönlerini bünyesine alarak, yukarıda değinilen tartışma ve eleştirilere karşın, kentlerde yaşanan siyasal süreçlerin anlaşılmasına yönelik en kapsayıcı çerçeveyi çizdiği görülmektedir. Kaldı ki söz konusu eleştiri ve tartışmalar kuramın gelişmesi ve yetkinleşmesi açısından önem taşımaktadır.

Bu saptamadan yola çıkılarak doktora tez çalışmasında, siyasal bir bakış açısıyla ele alınacağı önceden belirtilen “dönüştürücü ve korumacı güçler” arasındaki karşıtlık ve çatışmanın yorumlanması ve anlamlandırılması için, Rejim Kuramı'nın çizdiği kavramsal çerçevenin kullanılması benimsenmiştir. Bu seçimin ayrıntılı gerekçelendirmesi daha ilerideki “Değerlendirme Ölçütleri” bölümünde sunulacaktır.

3. ÜST ÖLÇEK DİNAMİKLER

Tez çalışmasının bir önceki bölümünde Rejim Kuramı ile ilgili olarak yapılan incelemede, yerel ölçekteki siyasal süreçlerin (rejim oluşumlarının) anlaşılması açısından, üst ölçek dinamiklerle gerçekleşen etkileşimin ve yerel ölçekteki rejimlerin nasıl bir üst bağlam içinde yer aldığı kavranmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Rejim Kuramı bağlamında yapılacak bir araştırma açısından bu durum, söz konusu üst bağlamın özelliklerinin ortaya konulmasını zorunlu kılmaktadır.

Imbroscio (1998a; 1998b, 2003) ile Stone'un (2004) söyledikleri göstermektedir ki Rejim Kuramı, üst ölçek dinamiklerin yerel siyasal süreçler üzerindeki etkileri konusunda birebir ve belirlemeci (determinist) bir açıklayıcılık savında bulunmamaktadır. Ancak Stoker'ın (1995) Stone, Jones ve Bachelor'a dayanarak belirttiği gibi söz konusu dinamikler rejimlerin seçeneklerini sınırlayan bir çerçeve çizmektedir ve rejimler hangi politikaların uygun ve yapılabilir (feasible) olduğu konusunda bu eğilimlerden etkilenmektedir.

Çalışmanın bu bölümünde, tezin amaç ve kapsamı açısından anlamlı olan üst bağlamın kavranmasına yönelik olarak, Türkiye'de günümüzde etkili olan üst ölçek küresel ve ulusal dinamikler iki ayrı alt başlık halinde ele alınarak irdelenecektir. Stone'un (2004) da belirttiği gibi burada amaç, adı geçen dinamiklerin yerel siyasal yapı üzerindeki birebir belirleyiciliğini araştırmak değildir. Yalnızca İstanbul Boğaziçi Sit Alanı ile ilgili siyasal süreçlerin nasıl bir küresel ve ulusal bağlam içinde gerçekleştiği konusu anlaşılmaya çalışılacak ve bu bağlamda genel bir resim oluşturulacaktır. Çalışmanın sonunda yerel ölçekte elde edilen bulgularla bu üst bağlam arasında koşutluk aranacaktır.

Yukarıda belirtilen amaca yönelik olarak ilk önce, günümüzde genel anlamda yereli etkileyen küresel güçlere ilişkin başlıca konu başlıkları belirlenecek ve bu güçlerle ilgili irdeleme söz konusu başlıklar üzerinden yapılacaktır. Türkiye özelindeki ulusal dinamiklerin ele alınması ise daha tarihsel bir perspektif içinde gerçekleştirilecek, ülkenin 19. yüzyıldan bu yana geçirdiği kentleşme deneyimi kısaca gözden geçirilerek sürecin ayırt edici özellikleri bölümün sonunda yorumlanacaktır.

3.1 Günümüzde Kentleşmeyi Etkileyen Küresel Dinamikler

Fainstein ve Campbell kentsel alanların Yirminci Yüzyıl'ın sonunda yüz yıl öncesinin kentlerine göre büyük farklılıklar taşıdıklarına vurgu yapmaktadırlar. Yazarlar metropoliten

alanlara adlarını veren eski merkez kentlerde bölgesel refah ve nüfus arasındaki oranın azaldığını belirtmektedirler. Kimi kentler küresel ekonominin yönetim merkezleri ya da yeni teknolojilerin geliştirildiği yerler olarak önem kazanırken diğerleri, hala bünyelerinde büyük bir nüfus barındırmalarına karşın, ekonomik işlevlerini yitirmişlerdir. Çevre kirliliği, trafik sıkışıklığı, sınıfsal ve etnik ayrışmalar ile ekonomik krizler gibi sorunlar birçok kent merkezini olumsuz yönde etkilemektedir. Aynı zamanda yoksul bölgelerin hemen yanıbaşlarında beliren soylulaşmış konut alanları ve duvarlarla çevrelenmiş kapalı yerleşmeler zenginlik ile yoksulluk arasındaki ayrımı keskinleştirmekte ve belirginleştirmektedir. Gittikçe daha fazla insan metropoliten alanlarda yaşamakta, ancak bu alanlardan ekonomik yönden en başarılıları bile eşitsiz bir gelişme göstermektedir (Fainstein ve Campbell, 1996).

Borja ve Castells'e göre dünya genel bir "kentleşme" sürecinden geçmektedir ve bu süreç ekonominin küreselleşmesi ile bilgi iletişim devrimi olgularıyla yakından ilintilidir. Nüfusun büyük bir oranı gelecekte kentsel alanlarda yaşamakla kalmayacak, aynı zamanda kırsal alanlar kentler arasındaki ekonomik, siyasi, kültürel ve iletişimsel ilişkiler sonucu kurgulanan sistemin parçası olacaklardır. Yazarlara göre küreselleşme (globalization), bilgi iletişimin öneminin artışı (informationalization) ve kentsel dağılma (urban spread), birbirleri ile ilişki içinde olan üç belirleyici makro süreçtir (macro-processes) ve günümüzde kentsel alanlar bu süreçlerin etkisi altında kalmaktadır. Yaşanan bu gelişmeler "kentler" açısından hem yapıcı hem de yıkıcı olabilmektedir. Nüfus bir yandan odaklanmakta ve yeni merkezler oluşmakta, diğer yandan ise mekan parçalanmakta, alanlar yok olmakta ve kimi "yer"ler güçsüzleşmektedir (Borja ve Castells, 1997).

Borja ve Castells bu noktada "kentleşme" (urbanization) ile "kent" (city) kavramları arasındaki ayrıma dikkat çekmektedirler. Buna göre "kentleşme", nüfus ile insan eylemlerinin mekansal olarak ifade bulması (spatial articulation) anlamına gelmektedir. "Kent" kavramı ise toplumsal ilişkiler, kültür ve özellikle de kendi kendini yönetme bağlamındaki siyasal kurumlaşma yönlerinden özel bir örgütlenme biçimini tanımlamaktadır. Yazarlar bu anlamdaki kentin, içinde bulunduğumuz ve kentleşmenin genel olarak tarihteki en yüksek oranına ulaştığı süreçte, bir yokolma olasılığıyla karşı karşıya bulunduğu noktasına parmak basmaktadırlar. Buna göre kentlerin rolünün yeniden tanımlanmasının gerekliliğine ve yerel ile küresel arasında dinamik ve yaratıcı bir ilişkinin kurulmasının önemine vurgu yapılmaktadır. Kentlerde ekonomik üretkenlik ve rekabet edebilirliğin artırılması, sosyo-

kültürel bütünleşmenin sağlanması ve siyasi temsil ile yönetim konularının bu ilişkinin kurulmasındaki en önemli başlıkları oluşturduğu vurgulanmaktadır (Borja ve Castells, 1997).

Marcuse ile van Kempen de üst ölçekteki bazı gelişme ve kararların yerelde kentlerin fizik mekanlarının biçimlenmesinde etkili olduklarını vurgulamakta ve “makro-sosyal güçler” olarak adlandırdıkları bu dış dinamikleri küreselleşme, demografik değişimler ve göçler, yükselen ayrımcı akımlar, kamu sektörünün değişen rolü ve değişen yaşam biçimleri olarak belirlemektedirler (Marcuse ve van Kempen, 2000).

Günümüzdeki kentleşme deneyimlerini büyük ölçüde etkiledikleri anlaşılan ve yukarıda değinilen yazarlar tarafından “makro süreçler” ya da “makro-sosyal güçler” olarak adlandırılan sosyo-ekonomik, siyasal ve ideolojik küresel dinamiklerin, Rejim Kuramı bağlamında yereldeki rejim oluşum ve öncelikleri üzerinde de etkilerinin olması kaçınılmaz görülmektedir. Bu noktadan yola çıkılarak söz konusu dinamikler aşağıda birkaç başlık halinde ele alınıp farklı araştırmacıların çalışmalarından yararlanılarak kısaca irdelenecek ve bunların yereldeki siyasal süreçler üzerindeki etkilerinin neler olabileceği bölüm sonunda yorumlanacaktır.

3.1.1 Küreselleşme

Kentlerdeki dönüşümlerin bölgesel, ulusal ve küresel düzlemlerdeki gelişmeler ile yakından ilintili olduğu, özellikle son dönem küresel ölçekteki gelişmelerin ise diğer düzlemlerdeki tüm etkileriyle birlikte küreselleşme olarak adlandırıldığı belirtilmektedir. Ne var ki Marcuse ve van Kempen teriminin sık kullanılmakla birlikte her zaman yeterli ölçüde tanımlanmadığını vurgulamaktadırlar. Yazarlara göre küreselleşme bir çok süreci içinde barındırmaktadır. Örneğin ekonomik etkinliklerin mekansal olarak bütünleşmesi, sermaye hareketleri, göçler, ileri teknolojilerin geliştirilmesi ve değişen değer ve normların dünyanın çeşitli bölgelerine yayılması, küreselleşme kavramının içerdiği gelişmeler olarak sıralanmaktadır. Tüm bu özellikleriyle küreselleşmenin yalnızca günümüze özgü bir süreç olmadığı, olgunun farklı biçimlerinin geçmişte de yaşanmış olduğu ortaya konmaktadır. Yazarlar açısından günümüzde yaşanan küreselleşmenin ayırt edici özelliği, yeni teknoloji kullanımının, ticaret ile mal, sermaye ve insan akışkanlığındaki artışının, ekonomi denetimindeki merkezleşmenin ve ulus devletinin refah amaçlı düzenleyici rolünün azalmasının bir arada bulunmasıdır (Marcuse ve van Kempen, 2000).

Bir kentin gelişiminin o kentin dünya ekonomisi içinde bulunduğu konum ve oynadığı rol ile yakından ilintili olduğu Hall tarafından vurgulanmaktadır (Hall, 1998). 1970'lerden bu yana dünya ekonomisinin bir yeniden yapılanma süreci içinde bulunduğu ve bu durumun kent ve bölgelerde önemli dönüşümlere neden olduğu da belirtilmektedir. Buna göre üretim ve nüfus desantralize olmuş, ekonominin denetimi ise ulusötesi şirketler ile finans kurumlarının elinde merkezileşmiştir. Üretim, dağıtım ve emek piyasalarındaki değişimler bölge ve kentler arasındaki ekonomik ve siyasi ilişkileri etkileyerek kentsel hiyerarşinin yeniden yapılanması sonucunu doğurmuş, tüm bunların kentlerdeki arazi kullanım örüntüleri ile konut alanı tercihlerine yansımaları olmuştur (Fainstein ve Campbell, 1996).

Gordon ve Buck'a göre 1970'lerin sonlarından bu yana yaşanan yeniden yapılanmanın üç özelliği bulunmaktadır. Bunlar ulusötesileşme ya da küreselleşme, kalite temelli rekabetteki artış ve esnekleşme olarak sıralanmaktadır. Kentlerdeki 'üretici' ve 'kültürel' hizmetlerin çeşitlenmesi, ulusötesi ticaret hacminin ve uluslararası sermayenin hareketliliğinin artması ve bu hareketliliğin kolaylaştırılmasını amaçlayan neoliberal politikalar ile deregülasyon uygulamaları bu döneme damgasını vuran gelişmeler olarak görülmektedir. Ayrıca küresel pazarda düşük maliyetlerle çalışan üreticilerle rekabet edebilmek için kalite temelli rekabet ile ürün çeşitlendirilmesi yoluna gidilmiş, pazar koşullarına daha hızlı uyum sağlayabilmek için de üretim süreçleri esnekleştirilmiştir (Gordon ve Buck, 2005).

Küreselleşme olgusunun algılanması ve değerlendirilmesi bağlamında Öktem iki farklı bakış açısının varlığına dikkat çekmektedir. Yazar bunlardan birincisinin pozitivist geleneğin devamı olan ekonomi odaklı yaklaşım olduğunu belirtmektedir. Bu yaklaşıma göre dünya ekonomisindeki yeniden yapılanma ve küreselleşme rekabet, piyasa güçlerinin evrimi ile bilgi iletişim ve ulaşım teknolojilerindeki gelişmeler gibi olgularla bağlantılı olarak yeni, doğal, karşı konulamaz ve kaçınılmaz bir süreç olarak algılanmaktadır. Pozitivist yaklaşımın karşısındaki marksist-eleştirel görüşe göre ise küreselleşmenin, kapitalist üretim sisteminin 1960 sonlarında içine girdiği krizi aşmak üzere güçlü elit gruplar tarafından oluşturulmuş politik bir proje olduğu ve bu projenin neoliberal politikalar ve yapısal uyum programlarının uygulanması yoluyla gerçekleştirildiği ileri sürülmektedir. Diğer bir deyişle marksist-eleştirel bakış açısına göre küreselleşme doğal bir süreç değil egemen gruplarca uygulanan bir siyasettir (Öktem, 2005).

3.1.2 Demografik Değişimler ve Göçler

Thorns küresel demografik dönüşümün 21'inci yüzyılın en önemli özelliklerinden birisi olduğunu ve kentsel gelişim ile değişim hızı açısından büyük önem taşıdığını belirtilmektedir. Bu çerçevede ilk olarak üzerinde durulması gereken soruların dünyanın toplam nüfus büyüklüğünün ne olacağı, bu nüfusun kendi içinde ne gibi değişimler geçirmekte olduğu ve yine bu nüfusun dünyanın hangi bölgelerinde yoğunlaşacağı olarak öne çıktığının altı çizilmektedir (Thorns, 2004).

Dünya nüfusunun boyutunun öncelikle doğal çoğalma ve artan ortalama yaşam süresi ile bağlantılı olduğu bilinmektedir. Araştırmalar son yıllarda artış hızında bir azalma olmakla birlikte dünya nüfusunun artmakta olduğunu ortaya koymaktadır. 2000 yılında 6 milyar olan dünya nüfusunun gelecekteki artışı için tahminler doğum oranlarının izleyeceği yolun belirsizliğine bağlı olarak değişkenlikler göstermektedir. Bu duruma bağlı olarak Birleşmiş Milletler dünya nüfusunun 2050 yılında ulaşacağı büyüklüğe ilişkin yüksek, orta ve düşük doğum oranlarına göre üç ayrı kestirim ortaya koymaktadır. Buna göre dünya nüfusu 2050 yılında yüksek dereceli kestirimde toplam 10.7 milyar, orta derecelide 9.37 milyar ve düşük derecelide 7.3 milyar kişiye ulaşacaktır. Orta ve düşük dereceli artış düşünceleri, dünya nüfusunun 2050 yılından sonra sabit hale gelerek sonrasında düşüşe geçeceğini var saymaktadır (Thorns, 2004).

Bunun yanında Thorns, nüfus artış oranlarının dünyanın her bölgesinde eşit olmadığını gözlenmekte olduğunu altını çizmektedir. Doğum oranlarının düşük olduğu gelişmiş ülkelerde nüfus, bu oranların çok daha yüksek olduğu ve ortalama yaşam sürelerinin de uzadığı gelişmekte olan ülkelere çok daha yavaş artmaktadır. Hatta Avrupa'da nüfusta bir azalmanın söz konusu olduğu ve kıtanın 2025'e doğru yaklaşık 27 milyon, 2025 ve 2050 arasında ise buna ek olarak 64 milyon kişi nüfus azalması yaşayacağını saptandığı belirtilmektedir. Zengin ve yoksul ülkeler arasındaki bu farklılık dünya nüfusundaki küresel dengeyi etkilemekte ve uluslararası göç olgusunu tetikleyen etmenlerden birisini oluşturmaktadır. Bunun yanında salgın hastalık ve savaşların da doğum oranı ve ortalama yaşam süresinin yanında bir bölgedeki nüfus gelişimini etkilediğine dikkat çekilmektedir (Thorns, 2004).

Toplam nüfus büyüklüğünün barınma talebi oluşturan ve böylelikle kentleşme biçimini etkileyen tek etmen olmadığı, bunun yanında "aile yapısındaki değişiklikler" ve "genç-yaşlı nüfus oranlarındaki değişimler" gibi demografik yapıdaki diğer değişimlerin de kentleşme

süreçlerini etkilediği vurgulanmaktadır. Örneğin sanayileşmiş toplumlarda geniş aile modelinden çekirdek aile modeline geçilmiş, özellikle son yıllarda da kimi ülkelerde tek çocuklu aile oranı artış göstermiştir. Birçok küçük ailenin ve aile içi istikrarsızlıkların ortaya çıkışı bu türden demografik değişimlerin yaşandığı toplumlarda nüfus artışı yaşamasalar bile konut piyasasında önemli etkilere neden olmaktadır (Thorns, 2004).

Yapılan araştırma ve kestirimler bunun yanında önümüzdeki 50 yıl içinde hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde genç nüfus oranlarında azalma, yaşlı nüfus oranlarında ise artış olacağını ortaya koymaktadır. Bu durum dünya genelinde hem doğum oranlarındaki düşüşün hem de ortalama yaşam süresindeki artışın bir sonucudur. Genel bir eğilim olmakla birlikte bu süreç yine de gelişmiş ülkelerde diğerlerinden çok daha belirgin bir biçimde yaşanmaktadır. Sonuçta dünya nüfusundaki yaşlanmanın sigorta ve emeklilik sisteminin yanında konut piyasalarına da etkilerinin olacağı öngörülmektedir (Thorns, 2004).

Nüfusun dünya yüzeyine nasıl yayılacağı ve nerelerde yoğunlaşacağı sorularına yanıt aramak, kaçınılmaz olarak dikkatleri “göçler” olgusuna yöneltmektedir. Göçlerin kent nüfusunun artışı ve kompozisyonu açısından doğal artış ve diğer demografik değişimler ile eşit öneme sahip olduğu vurgulanmaktadır (Thorns, 2004).

Daha iyi yaşam koşullarının beklendiği yerlere yapılan göçün insanlık kadar eski bir olgu olduğu ve özellikle çalışan insanların durumlarını iyileştirmek için yer değiştirme eğiliminde oldukları bilinmektedir (Marcuse ve van Kempen, 2000). Daha çok “kentleşme” sürecini incelerken kullanılan “itici, iletici ve çekici etmenler” kavramları genel olarak nüfus hareketlerini açıklamak için de uygun gözükmektedir. Buna göre insanların yaşadıkları bir yerden ayrılarak başka bir yere göçmeleri ve buraya yerleşmeleri, ilk buldukları yerden herhangi bir nedene bağlı olarak “itilmeleri”, iki yer arasındaki ulaşım olanakları yoluyla “iletilmeleri” ve varacakları yerdeki kimi ekonomik ya da toplumsal etmenler tarafından “çekilmeleri” sonucunda gerçekleşmektedir (Keleş, 2002). Dolayısıyla göçün yeni bir kavram olmadığı ve insan deneyiminin önemli bir parçası olduğu belirtilmektedir (Thorns, 2004). Tarihsel süreçte daha çok ya da daha az hareketin olduğu evreler saptanmaktadır ve bu hareketler yukarıda belirtilen itici, iletici ve çekici etmenlere göre yapılmaktadır. Bu noktada savaşlar, ekonomik krizler ve işsizlik itici etmenlere; daha iyi bir yaşam beklentisi, değişiklik ya da macera arzuları ise çekici etmenlere örnek olarak gösterilmektedir.

Yakın geçmişte Güney Avrupa ve diğer Akdeniz ülkelerinden sanayileşmiş Batı Avrupa ülkelerine doğru yaşanan göç dalgasının, iş bulma amaçlı yaşanmış büyük çaplı nüfus

hareketlerine iyi bir örnek olduğu ifade edilmektedir. Bunun yanında ekonomik kaygıların göç etme açısından tek neden olmadığı, insanların politik baskılar ve savaşlar sonucunda da uluslararası ölçekte göç ettikleri vurgulanmaktadır. Ayrıca bu ölçekte yasal göç süreçleri ile yasal olmayan kaçak nüfus hareketlerinin de birarada yaşanmakta olduğu belirtilmektedir. Nüfus hareketliliği bunun yanında daha alt ölçeklerde kırsal ve kentsel alanlar arasında ya da kent merkezleri ile banliyöler arasında da yaşanmaktadır. Bu ölçekteki hareketlilik yine çalışma olanaklarının bulunduğu yerlere yerleşme amaçlı olabildiği gibi daha yüksek nitelikli konut sunumlarına erişmeye yönelik olarak da yaşanabilmektedir (Marcuse ve van Kempen, 2000). Öyle ise göç olgusunun farklı ölçeklerde ve ekonomik, siyasi gibi farklı nedenlere bağlı olarak gerçekleştiği anlaşılmaktadır.

Thorns 17. Yüzyıl'dan günümüze dek küresel düzlemde yaşanan göç olgusunun başlıca dört evreye ayrıldığını belirtmektedir. 17. Yüzyıl'dan 19. Yüzyıl'a kadar süren ilk evrede akım, dünyanın politik ve ekonomik merkezi olarak görülen Avrupa'dan başlayarak önce Kuzey ve Güney Amerika ile Karayipler yönünde olmuş, daha sonraları Güney Afrika, Güney Asya, Avustralya ve Yeni Zellanda'nın da katılımıyla hedef coğrafya genişlemiş ve süreç buralarda kolonilerin kurulması ile sonuçlanmıştır. Bu kolonilerdeki tarımsal üretim alanlarında çalıştırılmak üzere özellikle Afrika Kıtası'ndan sağlanan insan gücü ise dönemdeki ikinci büyük nüfus hareketliliğini yaratmıştır. 19. Yüzyıl'a kadar sürmüş olan köle ticaretinin 9-12 milyon insanın zorunlu göçünden sorumlu olduğu sanılmaktadır (Thorns, 2004).

İkinci evrenin 1850'lerden 1920'lere kadar süren sanayileşmeye bağlı göç olduğu belirtilmektedir. Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da sanayi kentlerinin ortaya çıkması, köleliğin 19. Yüzyıl ortalarında sona ermesiyle ücretli işgücüne duyulan gereksinim, ulaşım olanaklarının gelişmesi ve göç maliyetinin düşmesi, kırsal kesimde yoksulluk ve işsizliğe yol açan tarımsal değişiklikler ile nüfus fazlasının ortaya çıkması ve kentlerin vaat ettiği daha iyi yaşam koşulları, bu dönemde kentlere ve başka ülkelere doğru yaşanan göçü tetikleyen başlıca etmenler olarak sıralanmaktadır. Avrupa dışına yaşanan göç sürmüş, buna özellikle Hindistan ile Çin'den sağlanan ve Asya, Afrika, Pasifik ve Karayipler'de çalıştırılan sözleşmeli işçiler eklenmiştir (Thorns, 2004).

İkinci Dünya Savaşı'nın sonuçlarından birisi olan işgücündeki azalma ile savaş sonrası oluşan ekonomik büyüme ortamı, göç yönünün tersine dönmesine ve eski sömürge ülkelerden merkez ülkelere doğru bir nüfus hareketinin yaşanmasına neden olmuştur. Üçüncü evre olarak adlandırabileceğimiz bu dönemde eski sömürge ülkelerinin yanında Doğu Avrupa ile Akdeniz

ülkeleri de Batı Avrupa'ya önemli ölçülerde göçmen göndermiştir. Yaşanan bu sürecin Batı Avrupa'nın büyük kentlerinde gittikçe artan sayıda etnik alt bölgeler oluşturan yerleşik bir yabancı nüfus yarattığı, bu durumun siyasi muhalefet ile kimi ırkçı düşüncelerin ortaya çıkışına altyapı hazırladığı belirtilmektedir (Thorns, 2004).

20. Yüzyıl'ın son onlu yıllarında yaşanan küresel boyuttaki ekonomik yeniden yapılanmanın kimi kentlerdeki istihdam yapısını değiştirdiği, bu gelişmelerin ise dördüncü evre olarak niteleyebileceğimiz yeni bir göç sürecinin yaşanmasına neden olduğu vurgulanmaktadır. İçinde bulunduğumuz süreçte yükselişte olan uluslararası hizmet kentleri bağlamındaki nüfus hareketliliğine, bir yandan devingen ve görece bağımsız, bir küresel kentten diğerine sıklıkla yolculuk eden, finans ve bilgi yoğun hizmetlerde çalışan yüksek gelirli grup ile diğer yandan bu gruba hizmet sunan bir 'hizmet sınıfı' neden olmaktadır. Bu son göçlerle birlikte özellikle küresel kentlerde heterojenliğin ve kültürel çeşitlilikte artışının gözlemlendiği belirtilmektedir. Son dönemlerde yukarıda anlatılanlara ek olarak özellikle Afrika, Güneydoğu Asya ve Balkanlar'da savaşlar ve kıtlığın göçler ile mülteci akımlarına yol açtığı vurgulanmaktadır (Thorns, 2004).

Hangi ölçekte ve hangi nedene bağlı olurlarsa olsunlar göçlerin genellikle kentlere yönelik olduğu ve kentlerde önemli dönüşüm baskıları oluşturdukları gözlenmektedir. Konut talebindeki artış, emlak fiyatlarındaki değişimler, kentlerin göç alan bölgelerindeki yoğunluk artışları, eski sakinler ile yeni gelenler ya da yeni gelen farklı gruplar arasında çıkabilecek kimi gerginlikler göç alan kentlerde yaşanan gelişmelere örnek olarak gösterilmektedir (Marcuse ve van Kempen, 2000).

3.1.3 Ayrımcı ve Ayrıştırıcı Akımlar

Marcuse ve van Kempen (2000) etnik kökene bağlı ayrımcı akımların kentlerin fiziksel yapılanmalarında önemli etkilerinin olduğunu, bu etkilerin özellikle Amerika Birleşik Devletleri kentlerinde son dönemlerde yapılan araştırmalarla ortaya konulduğunu vurgulamaktadırlar. Bu ülke kentlerinde şehir merkezlerinin köhnemesinin, altkentleşme (banliyöleşme) ile kenar kentlerin (edge cities) ortaya çıkışının, bir etnik kimliğin yoğun olarak yaşadığı konut alanlarının nitelik değiştirmesinin ve kapalı yerleşmelerdeki artışın çoğunlukla etnik kimlikler arasındaki ilişkiler ile ilintili olduğu belirtilmektedir. Amerika'daki ayrımcı yaklaşımlar kendilerini özellikle beyazların konut alanlarından keskin bir biçimde ayırmış Afrika kökenli Amerikalıların ya da diğer dışlanmış etnik grupların yaşadığı yoksul

alt bölgelerle belli etmektedir. Ayrımcı akımların ABD dışında özellikle Batı Avrupa gibi göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı başka ülkelerde de görüldüğü ve bu durumun kimi zaman toplumsal gerilimlere neden olduğu vurgulanmaktadır. Ancak Avrupa'daki durumun etnik gruplar arasında henüz ABD boyutlarındaki bir mekansal ayrışmaya neden olmadığı belirtilmektedir (Marcuse ve van Kempen, 2000).

William Goldsmith (2000) ekonomik, sosyal ve siyasi koşulların yalnızca kentlerin fiziksel yapılanmasına etki etmediğini, kentlerin mekansal özelliklerinin de aynı zamanda ekonomik, sosyal ve siyasi olguları biçimlendirdiğini vurgulayarak ABD kentlerinin etnik ayrımcılık sonucu oluşmuş fiziksel yapılanmalarının içinde bulunduğumuz küreselleşme çağında bugüne kadar uyumlu ve dengeli bir biçimde gelen Avrupa kentlerini dolaylı yoldan nasıl etkilediğini açıklamaktadır (Goldsmith, 2000).

Yazara göre bir zamanlar birer 'refah, barış, demokrasi, bilim, başarı ve insan hakları adaları' olarak nitelendirilen Avrupa kentleri günümüzde toplumsal kutuplaşma, gelir dağılımında dengesizlik ve de özellikle etnik ve ırksal ayrışma tehdidi altındadır ve bu durumun oluşmasında dolaylı olarak ırksal ayrışmanın yoğun olarak yaşandığı ABD kentlerinin katkısı vardır. Önyargıların, güvensizliklerin ve de düşmanlıkların egemen olduğu, farklı toplum kesimleri ve etnik gruplar arasındaki dayanışmanın tanınmadığı bu kentlerin ikliminde yeşeren serbest piyasaya duyulan aşırı güvenin, Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu'nun politikalarıyla tüm dünyaya aşılandığı, bunun sonucunda ortaya çıkan gelir dağılımındaki eşitsizliklerin kamunun sosyal harcamalarını kısıması ile birleşmesiyle toplumsal gerilimlere ve özellikle Avrupa'da artan işsizliğin sorumluları olarak görülen göçmenlere karşı düşmanca tutumların artmasına neden olduğu vurgulanmaktadır. Böylelikle Avrupa kentlerinde sınıfsal ve etnik temelli çatışmaların birbirleri ile içiçe geçtiği bir sürecin yaşanmakta olduğu belirtilmektedir. Sonuç olarak bu gelişmeler Avrupa kentlerinde de farklı kökenlere bağlı toplum kesimleri arasında güvensizlik ve düşmanlık duygularını besleyerek – tıpkı ABD kentlerinde olduğu gibi - etnik kökene dayalı bir mekansal ayrışma modelinin gerçekleşme olasılığını artırmaktadır (Goldsmith, 2000).

3.1.4 Kamu Sektörünün Değişen Rolü

İkinci Dünya Savaşı sonrası ekonomik büyüme döneminde devletin başlıca üç temel sorumluluk üstlendiği Gordon ve Buck (2005) tarafından vurgulanmaktadır. Bunlardan birincisi ekonomik belirsizlikleri minimize etmek, makro-ekonomik büyümenin sürekliliğini

sağlamak ve uzun süreli yatırımlar için –örneğin altyapıyı geliştirerek- ortam yaratmak olarak görülmektedir. İkincisi devletin serbest pazarın yeterince etkili bir biçimde yerine getiremeyeceği eğitim, sağlık, konut gibi kimi temel hizmetleri sağlama sorumluluğu, üçüncüsü ise gereksinimlerini genel sistem içinde yeterli düzeyde karşılayamayan istisnai durumlar / kişiler için bir sosyal güvenlik ağı oluşturma sorumluluğudur (Gordon ve Buck, 2005).

Marcuse ile van Kempen (2000) de ‘sosyal devlet’in tanımını yaparken ayırt edici iki uygulamayı vurgulamaktadır. Bunlardan birincisi emek pazarında güçsüz durumda olanlara işsizlik ve hastalık gibi durumlarda maddi yardım sağlanması ve yaşlıların desteklenmesidir. İkincisi ise örneğin konut edindirme gibi kimi hizmetlerin sağlanması için bir finansman sisteminin kurulmasıdır. Yazarlar özellikle 1980’lerin ortalarından itibaren devletin sosyal uygulamalarında bir gerilemenin olduğunu vurgulamaktadırlar. Devletin sosyal harcamalarını kısması işsizler, yaşlılar ve emek pazarında elverişsiz durumda olanlar gibi kamu desteğine bağımlı kesimlerin gelirlerinin azalmasına ve konut piyasası gibi alanlarda güçsüzleşmelerine neden olmuştur. Ayrıca kamunun sosyal konut yapımındaki desteğini azaltması ve yeni üretilen konutların daha fazla oranda piyasa koşullarında gerçekleşmesi de ödeme gücü bu konutların fiyatlarını karşılayacak düzeyde olmayan düşük ve orta gelirli aileleri niteliksiz ve ucuz konutların yoğunlaştığı alanlara itmekte, bu durum ise kaçınılmaz olarak kentlerde sosyo-mekansal ayrışma eğilimlerini artırmaktadır (Marcuse ve van Kempen, 2000).

3.1.5 Siyaset ve Kent Yönetimlerinde Yaşanan Gelişmeler

Gordon ve Buck 1970’li yılların sonlarından bugüne dünya ekonomisindeki değişime dikkat çekmekte ve bu değişimin ana özelliklerini uluslararasılaşma / küreselleşme (internationalization / globalization), üründe çeşitlenme, yüksek nitelikli ürün (ve hizmetler) tabanlı rekabetin yükselmesi ve pazarın değişken beklentilerini fark etmeye ve karşılamaya yönelik esnekleşme (flexibilization) olarak tanımlamaktadırlar (Gordon ve Buck, 2005). Turok’a göre bu değişimler kentlere yeni rekabet avantajları sunmakta, bu nedenle de etkinliklerinde belirleyici olmaktadır (Turok, 2005). Fonksiyonalist bir bakış açısıyla olguya yaklaşıldığında, kentlerin bu yeni durum karşısında ayakta kalabilmelerinin, bu duruma uyum sağlayabilmelerinin, üretken ve yaratıcı yerlere dönüşmelerinin kimi koşullara bağlı olduğunun altı çizilmektedir. Gordon ve Buck bu koşulları ekonomik rekabet edebilirlik (economic competitiveness), toplumsal bütünleşme (social cohesion), etkin yönetim /

yönetişim (responsive governance) ve çevresel sürdürülebilirlik (environmental sustainability) olarak sıralamaktadırlar.

Kentleşme süreçlerine ilişkin olarak ekonomik, sosyal, siyasi ve fiziksel boyutlar arasında, yaşanan son gelişmelerle birlikte yeni ve daha güçlü türden etkileşimlerin oluştuğuna vurgu yapan Gordon ve Buck, yukarıda anılan rekabet edebilirlik (ekonomik boyut), toplumsal bütünleşme (sosyal boyut), etkin yönetim / yönetim (siyasi boyut) ve çevresel sürdürülebilirlik (fiziksel boyut) konularının birbirlerinden ayrı düşünülmemeyeceğini, karşılıklı olarak birbirlerine bağımlı olduklarını ve de etkileştiklerini belirtmektedirler. Bu bağlamda etkin yönetim / yönetişimin yukarıda sayılan diğer koşullarla birlikte kentlerin esenliği açısından önemi ve kaçınılmazlığı ortaya çıkmaktadır (Gordon ve Buck, 2005).

Harding, kent yönetimleri alanındaki yeni gelişmelere dikkat çekmektedir. Yeni anlayışa göre kurum ve kuruluşlar arasındaki bağların, pazarlıkların ve ortaklık oluşumlarının önemi artmaktadır. Bu ilişkiler hem düşeyde, kamu sektörünün yerel, bölgesel, ulusal ve ulus-ötesi düzlemleri arasında, hem de yerel düzlemde yatayda, kurumsal olan ve olmayan (statutory and non-statutory) kamusal ve özel amaçlar ile oluşumlar arasında gerçekleşmektedir. Böylelikle ekonomik rekabet edebilirliğin ve toplumsal bütünleşmenin sağlanmasında, merkezi ve yerel yönetimler arasındaki bir işbölümüne işaret eden, düşey vurgusu güçlü bir kumanda – denetim modelinin karşısında, çeşitli ekonomik ve sosyal amaçlar taşıyan kamu sektörü dışındaki oyuncuların de yatay bağlantılarla yer aldığı bir yönetim modelinin önemini artırmakta olduğuna vurgu yapılmaktadır (Harding, 2005).

Küreselleşme olgusuyla birlikte refah devleti uygulamalarının gerileyerek yeni sağ politikaların ön plana çıkışına ve ulus devletin aşındırılarak sermayenin küresel düzlemde hareketliliğini artırma arayışlarına vurgu yapan Şengül de, kentlerin bu gelişmelerden en çok etkilenen mekansal birimler olduğuna dikkat çekerek, kendisini kolektif hizmetlerin sunucusu olarak gören yerel yönetimlerin yerini, büyümeye önem veren ve bu çerçevede sermayenin taleplerine duyarlı olan bir yerel yönetim anlayışının aldığını belirtmektedir. Diğer bir deyişle yerel birimler ulusal bütünün içerisinde bir anlamda özerkliklerini artırmış, ulus devlet şemsiyesi altında toplu tüketimin örgütlendiği birimler olmak yerine yatırım çekmek için birbirleri ile yarışan ve üretim ile büyümeye ağırlık veren mekanlar olarak önem kazanmışlardır. Yaşanan tüm bu gelişmelerin, kent düzeyinde ortaya çıkardığı çeşitlenme ve karmaşıklaşma olgularına koşut olarak, yönetim anlayışı ve uygulamalarını da etkilediğine tanık olunmaktadır. Devlet-piyasa ayrımının kendi içindeki yetersizliğinin kısa sürede kendini

gösterdiğine değinen yazar, kent yönetiminde “üçüncü sektör”ün de katılımıyla, yerel devlet (kamu), yerel düzeyde etkinlik gösteren sermaye ve sivil toplumdaki oluşun üç sektörlü bir modelin ortaya çıktığının altını çizmektedir. Bu yeni yönetim modelinin “yönetişim” olarak adlandırıldığını belirten Şengül, kavramı “çoklu aktörlerin rol aldığı ve hiyerarşilerin yerine karşılıklı etkileşimin belirlediği bir yönetim süreci” olarak tanımlamaktadır (Şengül, 2001).

Uğur yönetim, yerindenlik ve doğrudan demokrasi ilkelerinin son dönemlerde siyaset yazınında önemini artırdığına dikkat çekmektedir. Yazar da yönetim (governance) kavramını, “bir hiyerarşiyi ve hakimiyeti ifade eden yönetim kavramından farklı olarak, alınacak kararlardan etkilenecekler ile uygulayacak olanların biraraya gelerek, bir çeşit ortaklık iklimi altında problemlerin çözümünün üstüne gitmeleri”, olarak tanımlamaktadır. Yerindenlik (subsidiarity) ilkesinin ise, belirli bir sorunun çözümünün o soruna en yakın birimin yönetimi ile kaynaklarının devreye sokulmasıyla sağlanması, anlamına geldiği ifade edilmektedir. Uğur bunun dışında yurttaş ile karar mekanizmaları arasındaki bağlantıyı sağlayan, ulus devlet temelinde örgütlenen ve politika üreten siyasal partilerin, egemenliğin “ulus ötesi” ve “ulus berisi” oluşumlara kayması olgusuna ayak uyduramayarak, insanların beklentilerini karşılamak konusunda yetersiz kaldıklarını belirtmektedir. Böylelikle yazar, siyasal partilerin zemin kaybetmekte olduğu, yönetim, yerindenlik ve doğrudan demokrasi kavramlarının yoğun bir biçimde tartışıldığı içinde bulunulan koşullarda, demokratik katılımın sivil toplum kuruluşları yoluyla sağlanmaya başlandığını dile getirmektedir. İletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerin de bu süreci güçlendirdiğine dikkat çekilmektedir (Uğur, 1998).

Keleş de küreselleşmenin siyasal, ekonomik, kültürel bakımdan ülkeler ve devletler arasındaki sınır kavramının önemini azalttığı olgusuna vurgu yaparak, ulusal egemenliğin bir yandan uluslarüstü kuruluşlara, diğer yandan da yerel ve bölgesel birimlere doğru kaydığı görüşünü desteklemektedir. Yazar hem yukarı hem de aşağı yöndeki bu gelişmelerin “kentsel siyaset”, “yerelleşme” ve “bölgeselleşme” kavramlarının önem kazanmasına neden olduğunun altını çizmektedir (Keleş, 1998).

İstanbul’da gerçekleştirilen Habitat toplantılarına değinen Tekeli de, burada üçü amaçsal, üçü de araçsal olmak üzere altı ilkenin tartışıldığını belirtmektedir. Yazar sürdürülebilirlik, yaşanabilirlik ve hakçılık amaçlarına ulaşılabilmesi için yönetim, aktörlerin yapabilir kılınması ile sorumluluk yüklenen aktif bireylerden oluşan bir sistemin oluşturulması araçlarının toplantılarda gündeme geldiğinin altını çizmektedir. Tekeli bu noktada, siyasal

partilere dayanan temsili demokrasinin, birincisi “ulus devletin toprağı – territory” kavramının dünyada yaşanan gelişmeler karşısında nitelik değıştirmesi ve tartışmaya açılması, ikincisi ise bireylere – araya siyasal partileri sokarak - “kamusal özne” olma yolunu tıkaması bakımından eleştiri konusu olduğunu söylemektedir. Temsili demokrasi sisteminin karşısında yerel demokrasinin gelişmesinin önemine değinen yazar, bunun gerçekleşebilmesi için kamusal özneler arasında oydaşmanın sağlanmasıyla siyasal gücün oluşacağı “kamu alanı” kavramının önemine dikkat çekmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının önemli rol oynayacağı bu şekildeki bir demokrasi pratiğinin, temsili demokrasinin meşruiyet alanı yanında yeni bir meşruiyet alanı ortaya çıkardığını belirten Tekeli, böylesi bir alternatif demokrasinin, özellikle yerel düzlemde, temsili demokratik sistemin yanında küçük kamu alanları yaratarak ve yönetim olgusuyla birlikte önemi artan “ortaklık” anlayışı içinde etkin olabileceğinin altı çizilmektedir (Tekeli, 1998b).

Temsili demokraside seçmen profilinin meclise yansması sorunsalını tartışan Çitçi de, sanılanın tersine, yerel düzlemdeki demokrasilerde seçmen temsilinin, ölçek ve yüzyüzelik özelliklerinden dolayı ülke genelindeki seçimlere oranla daha iyi gerçekleştiğı savının gerçekçi olmadığını göstermektedir. Tekil yerel meclislerdeki karar süreçlerine ilişkin araştırmalara gönderme yapan yazar, bu meclislerin çıkar gruplarının, delege gruplarının ve örgütlenmiş grupların egemenliğı altında olduğu saptamasını yapmaktadır (Çitçi, 1998). Planlama ve altyapı yatırımları yoluyla rant yaratma ve bu rantı dağıtma olanaklarına sahip olan yerel yönetimlerin, bu ranttan pay alan sermaye grupları, meslek grupları ve toplumsal kesimler ile olan ilişkisine vurgu yapan Güler de Çitçi’nin bu saptamasını desteklemektedir (Güler, 1998). Bir temsil sorununun olduğu, farklı görüş ve çıkarların karar sürecine yansmadığı böylesi durumlarda temsili demokrasinin kimi doğrudan demokrasi mekanizmalarıyla ve katılımı desteklenmesinin gerekliliğine vurgu yapan Çitçi, yasal çerçevenin, toplumsal değer yargılarının, siyasal katılımı gerçekleştirecek oyuncuların sahip oldukları kaynak ve olanakların ve toplumda bir “katılma güdüsü”nün olup olmasının, katılım olgusunu etkileyecek başlıca etmenler olduğunu belirtmektedir (Çitçi, 1998).

Görülmektedir ki dünya ekonomisinde son dönemlerde yaşanan gelişmeler ülkelerin ve kentlerin siyasal yapılanmasını da etkilemekte, yeni koşullara daha iyi uyum sağlamaya yönelik kimi yeni yönetim biçimi arayışlarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bir önceki dönemde ekonomik istikrarın, kamu hizmetlerinin ve sosyal güvencenin sağlanması konularının – yani bir anlamda ekonomik rekabet edebilirlik ile toplumsal bütünleşmenin -

devletin yani kamunun görevleri olarak görüldüğü (Gordon ve Buck, 2005) ve bu görevlerin merkezi ve yerel yönetimler arasındaki bir işbölümü sonucunda yerine getirilmeye çalışıldığı (Harding, 2005) anlaşılmaktadır. Günümüzde ise ulus devlet temelinde örgütlenmiş olan siyasal partiler ile temsili demokrasiye dayanan düşey vurgulu bu sistemin yanında, ekonomik rekabet edebilirlik ve toplumsal bütünleşmeyi sağlamada yerel düzlemi daha fazla öne çıkartan, düşeydeki farklı kamu ölçek ve kuruluşları arasındaki bağlantıların yanında yereldeki değişik oyuncular arasındaki yatay ilişkilere de önem veren, daha katılımcı ve daha çok aktörlü bir yönetim anlayışının gelişmekte olduğuna tanık olunmaktadır. Bu gelişmeler sivil toplumun kent yönetiminde ağırlığını gittikçe artıran bir oyuncu olarak ortaya çıkması sonucunu da doğurmuştur.

3.1.6 Değişen Yaşam Biçimleri

Marcuse ve van Kempen (2000) geçtiğimiz son 20-30 yıl içerisinde özellikle batı toplumlarında geleneksel değerlere bağlılığın azaldığını ve bireyselleşme ile bireysel karar alma süreçlerinde artış olduğunu saptamaktadırlar. Yazarlara göre aile kurma ve çocuk sahibi olma yaşı yükselmiş, belirli sektörlerde emek pazarındaki esnekleşme ile birlikte özellikle genç, yalnız yaşayan ve çocuksuz kesimlerde (genç profesyoneller, yükselen orta sınıf) iş olanaklarına bağlı olarak yer ve konut değiştirme oranlarında artış olmuştur. Bu durum kentlerde yukarıda sözü edilen kesimlerin sıklıkla yer değiştirmelerine tanık olunan kimi alanlarda konut piyasasında hareketlenmelere neden olmaktadır.

Yazarlar genç profesyonellerin yeni yaşam koşullarında hareketliliklerini artıran tek kesim olmadığını, ailelerin ve emeklilerin de son dönemde konut pazarında, gerek yine iş olanaklarına bağlı olarak gerekse de maddi olanaklarının artmasından dolayı, daha esnek roller üstlendiklerini ve konut alanı seçeneklerini çeşitlendirdiklerini belirtmektedirler. Burada dikkat çekilmesi gereken nokta yukarıda adı geçen her kesimin artan hareketlilik içerisinde, beklentilerindeki farklılıklara bağlı olarak, kentlerin ayrı özelliklere sahip ayrı konut alanlarına yöneldiğidir.

Bu konuda vurgulanması gereken diğer bir nokta da değişen koşullarda kentlerdeki her kesimin konut alanı seçeneklerini çeşitlendiremediği ve yukarıda anlatılan hareketliliğin toplumun her grubu için geçerli olmadığıdır. Düşük gelirli kesimlerin, yeni ekonomik yapılanmada emek pazarındaki konumları, sosyal devletin konut politikasında gerçekleşen değişimler ve yeni siyasi yapılanmalar sonucunda konut piyasasındaki seçeneklerinin

daraldığı dile getirilmektedir. Olanakların dağılımındaki bu eşitsizlik bir yandan farklı niteliklerde konut alanlarının ortaya çıkmasına neden olmakta diğer yandan ise kentlerdeki ayrışma eğilimlerini körüklemektedir (Marcuse ve van Kempen, 2000).

3.1.7 Koruma Düşüncesinin Etkinliğinin Artması

Koruma fikrinin 19. Yüzyıl'da ortaya çıkan ve önemini ve kapsamını gittikçe artırarak günümüzde sürdürülebilirlik kavramıyla bütünleşen bir olgu olarak, içinde bulunduğumuz zaman kesitinde kentleşme ve planlamayı etkileyen küresel boyuttaki önemli bir düşünce ve eylem biçimi olduğu görülmektedir. Bu saptamadan yola çıkılarak aşağıda düşüncenin felsefi kökeni ile günümüze oynadığı önemli rol anlaşılmalı çalışılacaktır.

Korumanın, toplumun zaman boyutunda kendi kültürel koşullarının sonucu olmayan fiziksel ürünlere karşı bir yaklaşım biçimi olduğu anlaşılmaktadır. Ahunbay tarih boyunca işlevsel değerini yitirmemiş bulunan ya da dini, ulusal, ideolojik simge olan, yaygın beğeni kazanan geçmiş dönemlerden kalmış kimi yapıtların, toplumun iradesiyle ya da yaptıran kişinin geleceği düşünerek hazırladığı maddi kaynaklarla, örneğin vakıflarla yaşatıldıklarının görüldüğünü belirtmektedir (Ahunbay, 1999). Bu açıdan bakıldığında koruma uygulamalarının tarihinin çok gerilere gitmekle birlikte konuya ilişkin bilimsel ve kuramsal yaklaşımların daha yakın dönemlerin ürünü olduğu anlaşılmaktadır.

Kavramın tarihsel evrimine bakıldığında koruma kültürünün hümanizm ve aydınlanma süreçleri ile doğup geliştiği ve Batı Avrupa'nın düşünce tarihinin bir ürünü olduğu görülmektedir. Bu özellikleri ile kavram kaynağını evrim düşüncesinden almaktadır. Evrimci düşünce, insan etkinliklerinin tarihin oluşumuna etkisine geleneksel düşünceden farklı bir biçimde bakmaktadır. Geleneksel düşüncede tarih, 'bir üst varlığın, Tanrı'nın iradesinin, insanlar tarafından anlaşılamayan bir biçimde tecelli etmesinin sonucudur' (Yerasimos, 2003). Oysa evrimci düşünce, uygarlığın gelişmesinin temelini insan aklında ve aklın yaratıcılığında görmektedir (Ekinci, 2003). Bu görüşe göre değişim, her aşamada geçmişten gelen birikimlerle tanımlanan, yani bir geribeslemeye (feedback) dayanan rasyonel bir sistemdir ve tarihin her anı eskinin yeni bir yorumunu içerir. Bu açıdan bakıldığında bugünün kültürünün yalnızca bugüne ait olmadığı, bütün geçmiş birikimleri belleğinde sakladığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda üst üste gelip zenginleşen bir kültürel birikimden söz edilmektedir (Kuban, 2000).

Karl Popper, tarihin önceden belirlenmiş bir amacının olmadığını, geleceğin belirsiz ve bütünüyle bizim ellerimizde olduğunu söylerken, tarihin insanın ve yaratıcı insan aklının ürünü olduğuna gönderme yapmakta ve bir anlamda evrimci görüşü desteklemektedir (Popper, 1984, 1994). Ancak tarihin önceden belirlenmiş bir amacının olmadığına vurgu yapması, aynı zamanda evrimin çizgisinin doğrusal ve olumluya doğru, yani gelişme ve ilerleme yönünde yürümek zorunda olmadığına da işaret etmektedir. İlerleme de gerileme de insanın, yani tarihin yaratıcısının elindedir.

Bu çerçevede geçmiş kuşaklardan kalarak günümüze ulaşan insan aklının yaratıcılığının kanıtı olan belgelerin korunarak gelecek kuşaklara aktarılması, kültürel sürekliliğin, ilerlemenin ve evrim zincirinin kopmamasının koşulu olarak görülmektedir. İlerlemenin sürekliliği, sonraki kuşakların öncekilerin yaptıklarını yorumlayarak daha yetkin çözümlere ulaşmaları ile olanaklıdır. Popper'e dayanarak, kuşaklar arasındaki iletişimin kopmasının ilerlemenin durmasına, hatta gerilemeye neden olabileceği ileri sürülebilir. Koruma işte bu kuşaklar arasındaki iletişimi sağlamanın bir aracıdır. Tüm bu özellikleriyle korumanın bir aydın davranışı ve devrimci bir tutum olduğu vurgulanmaktadır (Ekinci, 2003).

Koruma kavramının evrenselleşmesinde UNESCO'nun 1972 yılında Paris'te yaptığı konferansın önemli bir kilometre taşı oluşturduğu görülmektedir. Bu konferansta Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması Konusundaki Anlaşma kabul edilerek imzaya açılmış ve böylelikle bu tarihten başlayarak dünya mirası ya da insanlık mirası kavramı gelişmiştir. Anlaşmada dünya mirası kavramının iki alt başlığını oluşturan kültürel miras ve doğal miras kavramları tanımlanmakta, topraklarında böylesi varlıkları bulunduran ülkelerin önereceği ve UNESCO'nun da onaylayacağı birimlerden bir Dünya Kültürel ve Doğal Miras Listesi'nin oluşturulması kararlaştırılmaktadır. Anlaşmaya göre kültürel miras, anıtlar, kentsel dokular ve insanla doğanın ortak ürünü olan sitler olmak üzere üç kategoride tanımlanmaktadır (Yerasimos, 2003). Bunun yanında anlaşma, imzalayan devletleri kendi sınırları içinde bulunan kültürel ve doğal mirası saptama, koruma, saklama, değerlendirme ve gelecek kuşaklara aktarma sorumluluğu altına sokmakta, ancak dünya mirası kavramının uluslararasılığından dolayı, bu sorumluluğu tüm uluslararası camia ile birlikte paylaşmaya çağırmaktadır. Anlaşmanın bugüne kadar 146 ülke tarafından imzalandığı gözönüne alındığında, korumanın dünya mirası kavramı ile belli bir ülkenin, kıtanın ya da uygarlığın konusu olmaktan çıktığı, kültürel ve doğal değerlere karşı, en azından yasal düzlemde, tüm dünyayı ilgilendiren bir yaklaşım biçimi haline geldiği anlaşılmaktadır.

Yerasimos (2003) koruma konusunda katılımın önemini ve gerekliliğinin arttığına, bunun anıt kavramının içeriğinin tek yapı ölçeğinden doku, tarihi kent merkezi ve hatta yerleşme ölçeğine kadar genişlemesi ile ilintili olduğuna dikkat çekmektedir. Yazar yüzlerce, bazen binlerce yapıyı içeren konut ağırlıklı geniş alanların korunmasının ancak içindeki yaşamın sürmesiyle olanaklı olduğunu, bunun için kamu girişimlerinin tek başına yeterli olmayacağını belirtmektedir (Yerasimos, 2003). Kamu dışında özel sektör ve kişilerin de korumaya katkıda bulunmaları ise katılım olgusunun içerdiği bir konudur. Yukarıda Yerasimos tarafından söylenenleri Rejim Kuramı'nın çizdiği kavramsal çerçeveden değerlendirdiğimizde, etkin bir korumanın gerçekleşebilmesi için kamu, özel sektör ve yerel halkın içinde yer aldığı "korumacı bir rejim" in gerekli olduğu çıkarımını yapmak olanaklıdır.

3.1.8 Küresel Dinamiklerin Rejim Kuramı Açısından Yorumu

Rejim Kuramı'nın tartışıldığı bölümde de belirtildiği gibi yerel ölçekteki rejimlerin oluşum, öncelik ve süreklilikleri, üst ölçek dinamiklerin oluşturduğu sosyo-ekonomik ve ideolojik bağlam ile yine bu dinamiklerden gelen sorun tanımları ve çözüm önerilerinin etkisi altında bulunmaktadır. Yukarıda küresel düzlemde genel anlamda geçerli olan üst ölçek dinamiklerin birkaç başlık halinde ele alınarak olgunun genel bir çerçevesinin çizilmesine çalışılmıştır. Bu bölümde söz konusu genel çerçeve, tez çalışmasına girdi verecek biçimde yorumlanacaktır.

Yukarıdaki başlıklar altında ele alınanlar kısaca özetlenecek olursa, küresel üst ölçek dinamiklere ilişkin olarak şu konuların öne çıktığını söylemek olanaklıdır: Öncelikle neoliberal bir ideolojik iklimin belirleyiciliğinde yaşanan küreselleşme ve post-fordist ekonomik yeniden yapılanma süreçlerinin, ulus devletin egemenliğinin ulus ötesi ile ulus berisi ölçeklere kısmen devredilmesinin tartışıldığı ve sosyal devlet uygulamalarından geri adım atıldığı bir ortamda gerçekleştiği görülmektedir. Yaşanan bu gelişmelerin ekonomik küçülme, işsizlik, yeni sosyo-mekansal ayrışmalar ve çöküntü alanlarının ortaya çıkması gibi kentsel sorunlara neden olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte küresel ölçekte sermaye hareketliliği artmış ve deregülasyon uygulamalarıyla bu sermaye kendisine yeni yatırım alanları arar hale gelmiştir.

Yukarıda değinilen kentsel sorunların aşılmasına yönelik olarak yerel yönetimlerin, yarışmacı bir küresel ortamda, politikalar geliştirerek kentlerinin yeni ekonomik yapılanmada ayakta kalmasını sağlamaya çalıştıkları görülmektedir. Uluslararası yatırımların çekilmesi yoluyla ekonomik büyümenin sağlanması bu bağlamda en çok öne çıkan strateji olarak dikkat

çekmektedir. Ekonomik büyüme ve rekabet edebilirliğin yaratılmasına koşul olarak, ve bunları destekler bir biçimde, toplumsal bütünleşmenin sağlanması, kent yönetimlerinin daha katılımcı ve demokratik bir yapıya kavuşması ve sürdürülebilirlik gibi başlıkların da aynı amaca yönelik politikalar olarak gündeme geldiği anlaşılmaktadır.

Bu noktada yukarıda kısaca özetlenen küresel dinamiklerin kimi çelişkileri de içinde barındırdığına dikkat çekmek yerinde gözükmektedir. Örneğin bir yandan uygulanan ekonomik politikalar toplumsal kesimler arasında eşitsizlik yaratmakta ve ayrışma eğilimlerini arttırmaktayken, diğer yandan toplumsal bütünleşmenin kentlerin yeni makro-ekonomik koşullarda yaşamlarını sürdürebilmeleri açısından önemli bir koşul olduğu değerlendirilmesi yapılmaktadır. Diğer bir örnek de bir yandan değişen sosyo-ekonomik koşullarda kentlerin kimi bölgelerinin yoğun dönüşüm baskısı altında kalması, diğer yandan ise sürdürülebilirlik ilkesi doğrultusunda bu bölgelerden bazılarının dönüşüme karşı korunmalarının gerekliliğidir.

Küresel süreçlerin, özellikle de akışkanlığı artan uluslararası sermayenin kendisine yeni yatırım olanakları arayışının, daha alt ölçeklerdeki etkisine bir örnek olarak bu noktada, Duyguluer'in (2006) Türkiye'deki imar mevzuatında yaşanan değişikliklere ilişkin olarak söylediklerine değinmek anlamlı görünmektedir. Yazar söz konusu değişikliklerin, OECD ve Dünya Bankası'nın deregülasyon ve idari engellerin kaldırılarak yatırımların kolaylaştırılmasına yönelik politikalarının ve liberalleşme sürecinin, hükümetler üzerinden Türkiye'deki imar mevzuatına yansıtılması sonucunda gerçekleştiğinin altını çizmektedir. Yalnızca İmar Kanunu ve yönetmeliklerinin değil kıyı, turizm, kültür varlıkları, çevre, sanayi, milli parklar (ve Boğaziçi) konularında planlama ve imar konularının yer aldığı, yerleşmelerin ve yapıların fiziki gelişimi ile ilgili işlevsel, sektörel ve idari kanunların da dahil olduğu ilkeler topluluğunun birlikte oluşturduğu "imar mevzuatı"nın, söz konusu küresel politikalar bağlamında bir parçalanma sürecinde olduğuna ve kurallarının etkisizleştirildiğine değinen yazar, yaşanan kuralsızlaşma sürecini iki evrede ele almaktadır. 1980 sonrasında yaşanan liberalleşme sürecinde imarla ilgili konularda ilk önce denetimsizleştirme, ruhsatsızlaştırma, yetki parçalanması ve İmar Kanunu'nun dışlanması olgularının yaşandığına dikkat çeken Duyguluer, son birkaç yılda yürürlüğe giren yasalarla da imar kurallarının etkisizleştirilmesi yönünde özel kanunlar yoluyla İmar Mevzuatı'nın dışlanması, her ölçekte ve her türde plan yapabilme yetkisinin sektörel kurumlara verilmesi ve sektörel olarak farklı kurumların uygulamaları için parçalı imar afları çıkartılması süreçlerinin yaşandığını belirtmektedir.

Yazar böylelikle deregülasyon, serbestleştirme ya da kuralsızlaştırma olarak nitelenen yeni yapılandırmalar sonucunda imar mevzuatının parçalanarak bütüncül olarak algılanmasının olanaksız hale geldiğinin altını çizmektedir (Duyguluer, 2006).

Küresel eğilimlerle ilişkili olan ve Duyguluer'in (2006) altını çizdiği "rekabet politikasının kurumsallaştırılması ve deregülasyon çerçevesinde mevzuatın azaltılması", "gereksiz hukuki düzenlemelerin ortadan kaldırılması", "idari formalitelerin azaltılması" ve "yatırımın önündeki idari engeller ile zorlukların kaldırılması" gerekçeleriyle Türkiye'deki imar mevzuatına ilişkin olarak merkezi yönetimlerce yapılan düzenleme ve değişikliklerin, ülkenin fizik mekanı üzerinde önemli etkiler yaratacağı açıktır.

Şu bir gerçektir ki, günümüzde geçerli olan küresel dinamiklerin fizik mekanı dönüştürmesi yalnızca Türkiye'de yaşanan bir olgu değildir. Marcuse ile van Kempen (2000) söz konusu dinamiklerin, küresel süreçlerden etkilenen kentlerin fizik mekanında yarattığı sonuçları sınıflandırarak tartışmaktadırlar. Bu sonuçlar kentsel ayrışmaların belirginleşmesi, yeni sosyo-mekansal oluşumların (socio-spatial formations) ortaya çıkması ve belirli özellikteki kent mekanlarının yoğun bir biçimde dönüşüm geçirmesi olarak üç ana başlık altında toplanmaktadır.

Yazarlara göre ilk sonuç, artan kentsel ayrışmalarda kendisini göstermektedir. Bu gelişmeye göre kentsel mekan, ekonomik ve sosyal mekanlardaki gelişmelere koşut olarak, eskiye oranla daha derin ve güçlü bir biçimde ayrışmakta ve kent bölgeleri arasındaki eşitsizlikler artmaktadır.

Yaşanan ikinci sonuç, ayrışan kentsel alanlar içinde mekansal ve toplumsal özellikleriyle ayırt edilebilen kimi yeni sosyo-mekansal oluşumların ortaya çıkması olarak tanımlanmaktadır. Marcuse ve van Kempen bu oluşumları altı başlık altında ele almaktadırlar. Bu sınıflandırmada birinci olarak güvenlik önlemleri ve görünümünden dolayı kaleler (citadels) olarak adlandırılan ve yüksek gelir grubunun barınma, çalışma ve eğlence gereksinimlerini karşılayan çok işlevli yapılar bulunmaktadır. İkinci sırada soylulaşan alanlar gelmektedir. Üçüncü ve dördüncü olarak kapalı yerleşmeler ile banliyölerde oluşan yeni merkezler (edge cities) anılmaktadır. Etnik kimlikleriyle öne çıkan yoksul alt bölgeler (ethnic enclaves) ile toplumsal ve mekansal anlamda dışlanmış çöküntü alanları (excluded ghettos) da sınıflandırmadaki beşinci ve altıncı başlıkları oluşturmaktadır.

Yazarlar üçüncü sonuç olarak da kentlerde kimi özelliklerinden dolayı dönüşüm baskılarının en yoğun biçimde hissedildiği ve dönüşüm geçirme olasılıkları çok yüksek olan alanların (soft locations) ortaya çıktığının altını çizmektedirler. Bu alanlar kıyı alanları (waterfronts), kent merkezlerinde kalan küçük ve orta ölçek sanayi alanları (currently centrally located manufacturing areas), terk edilen sanayi bölgeleri (brownfields), kent merkezlerindeki ofis ve konut alanları, kent merkezlerindeki turizm ve rekreasyon alanları, sosyal konut bölgeleri, merkezi iş alanlarına komşu bölgeler, tarihi dokular ve kamusal alanlar olarak tanımlanmaktadır (Marcuse ve van Kempen, 2000).

Yukarıda ele alınan küresel eğilimlerle fizik mekanda görülen dönüşüm biçimleri arasında bir ilişki olduğunun açık olması, söz konusu eğilimlerin fizik mekana nasıl aktarıldığı sorusunu akla getirmektedir. Bu soruya Rejim Kuramı bağlamında bakmak, bu aktarımın söz konusu küresel eğilim ve dinamiklerin oluşturduğu sosyo-ekonomik ve ideolojik ortamda siyasal süreçler sonucunda yerel düzlemde oluşan rejimler yoluyla gerçekleştiği yönünde bir çıkarımda bulunmayı olanaklı kılmaktadır. Demek ki küresel eğilimler, bu eğilimler yönünde amaç ve öncelikler taşıyan rejimlerin kurulması için uygun ortam yaratmakta ve yerel ölçekte kurulan bu rejimlerin fizik mekana yönelik uygulamaları, mekanı söz konusu eğilimler yönünde dönüştürmektedir. Bu çıkarımı yalnızca küresel değil, ulusal eğilim ve dinamikler bağlamında da yapmak olanaklıdır.

3.2 Günümüzde Kentleşmeyi Etkileyen Ulusal ve Yerel Dinamikler

Marcuse ve van Kempen'in çalışmalarında saptadıkları önemli bir nokta, yukarıda sözü edilen küresel ölçekteki dinamiklerin daha alt ölçek koşullarla etkileşerek kentleri etkiledikleri, bunun sonucunda da bu dinamiklerin sonuçlarının yerelde farklılaşabildiğidir. Küresel ölçekteki dinamiklerle etkileşerek yereldeki dönüşümün biçimini belirleyen yerel (ve ulusal) koşullar (contingencies) yazarlar tarafından şu şekilde tanımlanmaktadır: Doğal çevre özellikleri, yapıli çevre özellikleri, tarihsel altyapı (kentlin – ve ülkenin - politik, toplumsal, ekonomik ve ideolojik geçmişi), ekonomik gelişmişlik düzeyi, kentlin küreselleşme sürecindeki konumu, toplumda etnik çatışma olup olmaması, toplumsal eşitlik / eşitsizlik durumu (toplumda refahın nasıl dağıldığı) ve siyasi yapı – karar alma süreçlerindeki politik gücün dağılımı (Marcuse ve van Kempen, 2000).

Fainstein ve Campbell kentsel alanların ekonomik, sosyal ve çevresel koşullarının, Sanayi Devrimi'nin geniş insan kitlelerini kentlerde yaşamak durumunda bırakmasından bu yana,

reform arayışlarına yol açtığını belirtmektedirler. Ancak yazarlara göre içinde bulunulan ekonomik, siyasi ve mekansal koşullar herhangi bir tarihsel kesitte ve de herhangi bir kentsel / bölgesel bağlamda oluşturulacak politikaların uygulanabilirliğini büyük ölçüde sınırlamaktadır. Yerel koşulların neden olduğu bu sınırlamalar üç biçimde gerçekleşmektedir. Birinci olarak yerel (ve ulusal) koşullar önceliklerin belirlenmesinde etkilidir. Kimi durumlarda ivedilikle çözülmesi gereken bir sorun ortada duruyorsa öncelikle bu sorunun çözümüne yönelik bir uzlaşma ortamı söz konusu olmaktadır. Yazarlar bu duruma örnek olarak ABD için ekonomik kriz yıllarını, İngiltere için ise İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemi göstermektedirler. Her iki örnekte de geliştirilen kamu politikaları öncelikli olarak çözümleri gerekli görülen sorunların var olduğu bir ortamda fazla bir muhalefetle karşılaşmadan yaşama geçirilebilmiştir. İkinci olarak politikaların uygulanabilirliği geçerli kültürel ve ideolojik akımlardan etkilenmektedir. Son olarak var olan sosyo-ekonomik yapı da politika üretenleri önemli oranda sınırlandırmaktadır (Fainstein ve Campbell, 1996).

Ward planlamanın geleceği biçimlendirmeye yönelik bir disiplin olmasına karşın geçmiş ile sıkı bir bağının bulunduğundan söz etmektedir. Yazara göre bu bağ yalnızca kentlerde geçmiş dönemlerden kalma doku ve düzenlemelerin varlığından ve yeni oluşumların bu öğeler ile etkileşimlerinin zorunluluğundan kaynaklanmamaktadır. Bunun yanında planlamaya yönelik düşünceler, kabuller ve ideolojiler de geçmişin ürünleridir ve planlılar, planlama politikasının kurumsal yapısı, amaç ve araçları ile ilgili siyasi kabulleri yansıtan bir planlama sistemi içinde etkinlik göstermektedirler. Ayrıca geçmişte alınmış plan kararları da sonuçlarıyla birlikte günümüzdeki önemli belirleyicilerdendir. Bu noktada yazar planlamanın bir düşünce, siyaset ve eylem geleneği olduğu gerçeğine de parmak basmaktadır (Ward, 2004). Ward tarafından sözü edilen olgular Marcuse ve van Kempen'in öne sürdükleri yerel koşullardan "tarihsel altyapı" maddesini desteklemektedir. Anlaşılmaktadır ki ulusal ve yerel boyutun kendi tarihsel geçmişi, düşünsel / ideolojik altyapısı ve siyasi gelenekleri planlama sisteminde somutlaşarak küresel boyut ile etkileşmektedir.

Kuşkusuz birbirleri ile de yakından ilişkili yukarıda belirtilen koşullar, çalışmada ulusal ve yerel dinamiklerin belirlenmesine yönelik önemli ipuçları sunmaktadır. Aşağıdaki bölümlerde Türkiye'de kentleşmeyi ve "rejim" oluşum ve politikalarını etkileyen ulusal ve yerel dinamikleri anlamaya yönelik bir deneme yapılacaktır. Bu amaç doğrultusunda öncelikle ülkenin yaşadığı kentleşme deneyimi 19. yüzyıldan başlanarak gözden geçirilecek, bunun ardından süreçte yaşanan ayırt edici özellikler, Türkiye'de kentleşme konusunda çalışmış

araştırmacılar da alıntılar yapılarak, yorumlanmaya çalışılacaktır. Böylelikle küresel dinamikler ile etkileşerek günümüzdeki kentleşme süreçlerini etkileyen ülkemize özgü koşullar anlaşılmasına çalışılacaktır.

3.2.1 Türkiye Bağlamında Ulusal ve Yerel Dinamikler

Kentleşmenin sanayi devrimi ve geleneksel toplum düzeninden modern toplum düzenine geçiş olgularıyla yakın ilişkisi düşünüldüğünde Türkiye bağlamında da konunun ekonomik, toplumsal, siyasal ve kültürel yönleriyle ele alınmasının gerekliliği anlaşılmaktadır. Tekeli de Türkiye'nin kentleşme deneyimini, Batı Avrupa kaynaklı bir toplumsal yaşam ve örgütlenme biçimi olan modernitenin ülke koşulları ile etkileşimine koşturarak ele almakta ve açıklamaktadır (Tekeli, 1998, 2000).

Yazar modernitenin dört boyutuyla ve bunlar arasındaki iki temel gerilimle kavranabileceğini belirtmektedir. Buna göre modernitenin birinci boyutunu ekonomik yönü oluşturmaktadır. Bu noktada kapitalist ilişkiler içinde, inorganik enerjiye dayanarak üretim yapan sanayileşmiş bir toplum söz konusudur. Ürünler metalaşmış, emek ücretli hale gelmiş ve liberalist mülkiyet anlayışı kurumsallaşmıştır. İkinci boyut bilgiye yaklaşımdır. Toplumsal olguların doğru bir temsilinin yapılabileceğine ve dolayısıyla nesnel bir toplumbilimin kurulabileceğine inanılmaktadır. Değerler alanında ise evrensel olarak geçerli bir ahlak ve hukuk alanının kurulabileceği öngörülmektedir. Modernitenin üçüncü boyutunu geleneksel toplum bağlarından kurtulmuş, toplumsal temsil düzeyinde kendi akıyla kendini yönetebilecek ve kamu yaşamına bir yurttaşlık sorumluluğuyla katılacak eşit bireyler oluşturmaktadır. Tekeli son olarak da bu tür ekonomik etkinliklere sahip, bu tür bireylerden oluşan ve kendi üstünde düşünen toplumun örgütlenme biçimi olan demokratik ulus devletinin modernitenin dördüncü boyutunu oluşturduğunu belirtmektedir (Tekeli, 2000).

Tekeli bunun yanında modernitenin yapısal olarak bazı gerilimleri de içinde barındırdığına dikkat çekmektedir. Bunlardan birincisini kapitalizmin eşitsizliği sürekli yeniden üreten gelişme dinamiği ile demokratik ulus devletinin bireyler arası eşitliği öngören niteliği arasındaki uyumsuzluğun oluşturduğu belirtilmektedir. İkinci gerilim ise tüm dünyaya yayılma eğilimi taşıyan kapitalizmin ulus devlet sınırlarına sığmayışı sonucu ortaya çıkmaktadır. Bunun dışında modernitenin düşün alanındaki evrensellik iddiasının da ulus devlet sınırlarıyla çeliştiği konusuna vurgu yapılmaktadır (Tekeli, 2000).

Yazar modernite projesinin Avrupa dışındaki ülkelere iki farklı yoldan yayıldığını söylemektedir. Bunlardan birincisi kapitalizmin işleyişinin yarattığı yayılmacı etkidir. İkincisi ise yönetici seçkinlerin ve kapitalist ilişkiler sonucu oluşan ticaret burjuvazisinin işbirliği ile reformist kurumsal yeniden düzenlemeler ve eğitim yoluyla bir tür “sosyal mühendislik” uygulamasına girişilmesidir. Tekeli kentleşme ile de ilintili olarak modernite projesinin Türkiye’ye yansımaları, her dönemde toplumun kente nasıl baktığı, kent planlamasının planlılar ya da ilgili uzmanlarca nasıl algılandığı ve uygulamada ne kadar yaşama geçtikleri değişkenlerine bağlı olarak dört ayrı dönemde ele almaktadır. Yazar bu dönemleri 1- 19. yüzyılın ikinci yarısından Cumhuriyet’in kurulmasına kadar, 2- Cumhuriyet’in ilk yıllarından 1950’ye kadar, 3- 1950’lerden 1980’lerin başına kadar ve 4- 1980’ler sonrası olarak tanımlamaktadır (Tekeli, 2000).

3.2.1.1 Türkiye’de Kentleşme Dönemleri

Bu başlık altında, yukarıda Tekeli tarafından tanımlanan Türkiye’nin kentleşme dönemleri siyasi, ekonomik ve toplumsal yönleriyle ele alınarak kısaca irdelenecek ve böylece ülkemizdeki kentleşme sürecinin ayırt edici özellikleri anlaşılmasına çalışılacaktır.

3.2.1.1.1 19. Yüzyıl’dan Cumhuriyet’e Kadarki Dönem

Tekeli modernite projesinin 1840’lı yıllardan itibaren Osmanlı ekonomisini ve kurumsal yapısını dönüştürmeye başladığını belirtirken bu dönüştürmenin iki kanalla gerçekleştiğini söylemektedir. Bunlardan birincisi Osmanlı ekonomisinin piyasa mekanizması içinde kapitalist ilişkilere açılmasıdır. İkincisi ise yönetici seçkinlerin modernite doğrultusunda yaptıkları reformlardır (Tekeli, 1998).

Çelik de bu sürecin başlangıcını açıklarken 1839 Tanzimat Fermanı ile 1838 Serbest Ticaret Anlaşması tarafından olanaklı kılınan Batı iktisadi denetimi için gerekli kurumların hazırlandığına dikkat çekmektedir (Çelik, 1998).

19. Yüzyıl’da sanayileşmiş ve kalabalıklaşmış merkez ülke kentlerinin çevre ülke liman kentleriyle kurduğu ticaret ilişkilerine değinen Kıray, ağaç dalları biçiminde ülke içlerine uzanan demiryolu hatlarıyla tarım ürünleri, madenler ve sanayi hammaddelerinin liman kentleri üzerinden deniz yoluyla sanayileşmiş merkez ülkelere aktarıldığını anlatmaktadır (Kıray, 1998).

Bu gelişmeler sonucunda İstanbul ve İzmir gibi imparatorluğun liman kentlerinde önemli toplumsal ve mekansal dönüşümler gerçekleşmiştir. Bu dönüşümlerin en yoğun olarak yaşandığı kentlerin başında olan İstanbul'da olanlara bir göz atmak anlamlıdır. Öncelikle kentin nüfusu yüzyılın birinci yarısının sonları ile 1880'ler arasında iki kat büyüyerek yüzyıl sonuna doğru bir milyona yaklaşmıştır. Ancak bu nüfus artışının dönemin diğer büyük Avrupa kentlerinden farklı olarak sanayileşmeden değil; Balkanlar, Kırım ve Kafkasya'da kaybedilen topraklardan göçen müslüman nüfustan kaynaklandığının altı çizilmektedir. Bunun yanında kentin ekonomik olanaklarının artmasıyla azımsanmayacak sayıda Avrupalı ve Levantenin de bu dönemde İstanbul'a yerleştiği aktarılmaktadır (Yücel, 1996).

Ekonomideki ve kurumsal yapıdaki değişiklikler, bir ticaret burjuvazisinin ve ücretli devlet memurlarından oluşan bir bürokrasinin ortaya çıkması sonucunu doğurmuştur. Kentin sınıfsal yapısındaki bu değişiklikler konut alanlarına yansımış, millet tabanlı ayrışmanın yanında sınıf tabanlı konut alanları oluşmuştur. Bankalar, oteller, sigorta şirketleri gibi değişen kent ekonomisiyle birlikte gereksinim duyulan yeni hizmet türleri, eski merkezin karşısında oluşan yeni merkezde yerleşmiş, yeni prestijli konut ve rekreasyon alanları bu merkezin hemen yakınında yer seçmiştir. Kıray'ın aktardığına göre 19. yüzyıl'da merkez ülkelerle ticaret ilişkisine giren çevre ülke kentlerinde biri bu dış bağlantılarla gelişen diğeri ise geleneksel işlevlerini koruyan iki tür yerleşme biçimi oluşmaktadır (Kıray, 1998).

Dönemin İstanbul'unun bu ikili yapısına işaret eden belki de en simgesel olay, imparatorluğun yönetim merkezi olan sarayın kentin geleneksel suriçi bölgesini terk ederek Haliç'in "modern" ve "batılı" karşı yakasına taşınmasıdır. Yaşanan bu gelişmelerle birlikte kentiçi ulaşım olanakları da çeşitlenmiş; tramvay, vapur ve banliyö treni gibi toplu taşıma araçları kent yaşamına katılmıştır. Sınıfsal yapıdaki değişimler ile birleştiğinde bu olanaklar sınırlı da olsa bir banliyöleşme sonucunu doğurmuştur. Kent yönetimi konusunda da reforma gidilmiş, ilki İstanbul'da olmak üzere, daha sonra da "Belediye Kanun"larıyla tüm imparatorlukta belediye örgütleri kurulmuştur. Mevzii planlar düzeyinde de olsa ülkedeki ilk planlama deneyimleri çıkartılan Ebniye Kanun ve Nizamnamelerine koşut olarak bu dönemde başlamıştır. Dönemin sonuna doğru daha kapsamlı ve "güzel kent" anlayışının yönlendirdiği tüm kenti planlamaya yönelik çalışmalar kaynak yetersizliği nedeniyle kısmen uygulanabildiği için modernitenin yıkıcı yüzünün tümüyle ortaya çıkmadığı ve uygulamaların genellikle yangın alanlarında gerçekleştiğine dikkat çekilmektedir. Çağdaşlaşmanın daha

ağırlıklı olarak piyasa mekanizması kanalıyla “difüzyonist” bir biçimde gerçekleştiği bu dönemi Tekeli “sıkılğan” modernite dönemi olarak adlandırmaktadır (Tekeli, 1998, 2000).

3.2.1.1.2 Cumhuriyet’in İlk Yıllarından 1950’lerin Başına Kadarki Dönem

Tekeli Cumhuriyet’in ilk yıllarından 1950’lerin başına kadar geçen tek parti dönemini “radikal” modernite dönemi olarak nitelendirmektedir. Rejimin değişmesi ve cumhuriyetin kurulması geçmişle dönem arasında önemli bir kopuş oluşturmaktadır. Benimsenen cumhuriyetin niteliği ulus-devlet temellidir. Yazar bu noktada Türkiye’de yaşanan deneyimin, Batı’da daha küçük feodal birimlerin bir üst çatıda bütünleşerek gerçekleştirdikleri uluslaşma sürecinden farkına dikkat çekmektedir. Parçalanmış diğer imparatorluklarda yaşandığı gibi burada bir bütünleşme değil bir dağılma söz konusudur ve bu nedenle de devleti kuranlarca, bir misyon anlayışı içinde, bir ulus bilincinin yaratılması ve bir ulus inşasının gerçekleştirilmesi gerekmektedir (Tekeli, 1998).

Tekeli Cumhuriyetin bu misyonu gerçekleştirirken mekansal düzenleme stratejilerine büyük önem verdiğini belirtilmektedir. Bu stratejilerden birincisi ülke mekanının bir ulus-devlet mekanına dönüştürülmesi, ikincisi ise kentlerin yeni rejimin gereksinimleri doğrultusunda düzenlenmesi ve “modernitenin yeri” haline getirilmeleridir. Başkent İstanbul’dan Ankara’ya taşınması, yeni başkent merkezli bir demiryolu ağıyla ülkenin ulusal pazarının bütünleştirilmesi ve devletçilik politikası doğrultusunda bu demiryolu ağı üzerindeki küçük Anadolu kentlerinde sanayi yatırımlarının yapılmasının birinci stratejiye yönelik adımlar olduğu vurgulanmaktadır. Bu adımlarla birlikte bir yandan da, bir önceki dönemin tersine, dışa açık bir ekonomiden içe dönük bir ekonomi modeline geçilmektedir. Bu durum başta İstanbul olmak üzere Cumhuriyet öncesinde yoğun bir dış ticarete sahne olan liman kentlerinin ekonomik önemlerini yitirmeleri sonucunu doğurmuştur. Başkentlik işlevini de kaybeden İstanbul’un belirli oranda bir nüfus kaybı yaşadığı da bilinmektedir. Altaban kentin küçülen bir eski başkent sorunlarını yaşarken yeni başkent Ankara’nın çok hızlı bir nüfus artışıyla karşı karşıya olduğunu söylemektedir (Altaban, 1998). Genel olarak bakıldığında da Tekeli bu dönemde Ankara dışındaki kentlerde hızlı bir büyüme yaşanmadığını belirtmektedir (Tekeli, 1998).

Keleş de dönemin kalkınmasının, Ankara örneği dışında, yoğun olmaktan çok yaygın bir nitelik taşıdığını vurgulamaktadır. Hükümetler yatırımların ve nüfusun yeni kurulan ulaşım bağlantılarına koşut olarak yayılması yöntemini benimsemişler ve hemen hemen bütün sanayi

yatırımlarını İstanbul kenti, Marmara ve Ege Bölgeleri dışında gerçekleştirmişlerdir (Keleş, 2002).

Yukarıda anılan ikinci stratejinin yaşama geçirilmesi doğrultusunda ise çıkartılan bir dizi yasayla kent yönetimi ve planlamaya yönelik önemli düzenlemeler yapılmış, belirli büyüklükteki kentlere plan zorunluluğu getirilmiştir. Planlı bir kentleşmeyi Cumhuriyet rejiminin başarısının en önemli göstergelerinden birisi olarak görmüştür. “Güzel kent” anlayışı doğrultusunda bütüncül planlar yapılmış, genellikle varolan kentsel dokulara saygılı olunmamıştır. Ancak belediyelerdeki kaynak yetersizliğinden dolayı planların bütünü uygulanamamış, çoğunlukla gelişme alanları için öngörülen bahçeli evler düzeni yaşama geçirilmiştir. Bu dönemde hazırlanan planlara, kentlerin geleneksel dokularını gözetmemeleri ve de ağırlıklı olarak estetik kaygılar gözönüne alınarak üretilmiş olmaları konularında eleştiriler yöneltildiği belirtilmektedir. Cumhuriyet’in büyük önem verdiği yeni başkent in bayındırlığı konusunda da Herman Jansen tüm kenti kapsayan bir plan hazırlamıştır. Spekülatif bir arsa piyasasının bulunduğu ve hızla büyüyen bir kentte plan uygulamanın zorluklarının Türkiye’de ilk kez Ankara deneyimiyle yaşandığına dikkat çekilmektedir (Tekeli, 1998, 2000).

3.2.1.1.3 1950 – 1980 Arası Dönem

1950-1980 arası dönemi 1950-1960 arası ve 1960-1980 arası olmak üzere iki ayrı başlık halinde incelemek daha anlamlı görünmektedir. Tekeli 2. Dünya Savaşı sonrasında oluşan koşullarda Türkiye’de modernite projesinden vazgeçilmediğini ancak projede bir nitelik değişikliği yaşandığını söylemektedir (Tekeli, 1998). Savaş sonrasında kurulan yeni dünya düzeninde Türkiye Batı Bloku içinde yer almış ve tek partili rejimden çok partili rejime geçmiştir. Yazar bu koşullar altında “köktenci modernite projesinin” “halka rağmen halk için” yaklaşımını sürdürmek olanağının kalmadığını ve projenin popülist eğilimlere duyarlı hale geldiğinin altını çizmektedir. Bu durumda cumhuriyetin halkçılık ilkesi siyasal pratik içinde yeniden yorumlanmış, paternalistik bir halkçılık anlayışından büyük ölçüde halkın kısa erimli isteklerinin yönlendirdiği bir “popülizm”e geçiş yaşanmıştır. Bunun yanında siyasal sistemin halkın isteklerine duyarlılığının, anonim ilişkiler içinde hakkını savunan yurttaşın geliştirilmesiyle değil, böyle bir bireyin doğmasını zorlaştıran “patronaj” ilişkileri içinde siyaset yapılarak sağlanmaya çalışıldığı da belirtilmektedir (Tekeli, 2000).

Bu dönemde ekonomi politikaları konusunda da bir değişim yaşanmış ve savaş öncesinde iç pazara kapanmış olan ülke ekonomisi liberalleşme söylemi ile birlikte dışa açılmaya başlamıştır. Tarımda geçimlik ya da yerel pazarlara yapılan üretimden ulusal ve uluslararası pazarlara yönelik üretime geçilmesi verimlilik konusunu gündeme getirmiş, teknolojik gelişmeler ve verimlilikteki artış önemli boyutlarda bir tarımsal nüfusun açığa çıkması sonucunu doğurmuştur. Başta İstanbul olmak üzere büyük kentlerde yoğunlaşan sanayi yatırımları ve istihdam olanakları ile haberleşme ve ulaşım imkanlarında yaşanan gelişmeler, açığa çıkan bu tarımsal nüfusu kentlere çekmiş ve ülke günümüze dek gündemden düşmeyecek olan göç olgusuyla tanışmıştır. Böylece Türkiye’de çok hızlı bir kentleşme görülmeye başlanmış ve bir dönem önce yalnızca Ankara’da görülen %6 düzeyindeki nüfus artış hızı ülkenin tüm kentlerinde yaşanmaya başlamıştır (Tekeli, 1998). Ayrıca Keleş bu dönem özel sektör eliyle gerçekleştirilen sanayi yatırımlarının ülkenin Batı ve İstanbul lehine olan kalkınmışlık dengesizliğini daha da artırdığına dikkat çekmektedir (Keleş, 2002).

Kentlere yığılmaya başlayan kitlelerin konut gereksinimlerine varolan yasal çerçeve içerisinde yanıt verilememesi sonucunda göçmenler kendi yasadışı çözümlerini üretme yoluna gitmişler ve kentlerin çevresinde, istihdam olanaklarıyla da mekansal bağlantı içinde, gecekondu kuşakları oluşmaya başlamıştır. Bir anlamda gecekondu, işporta ve dolmuş bu dönemde kente göçenlerin konut, istihdam ve kentsel hizmet sorunlarına karşı geliştirdikleri sistem dışı yanıtlar olarak simgesel bir anlama da sahiptir. Görgülü’ye göre ülkenin siyasi sistem tercihleri, onu uygulayış biçimleri ve planlamaya olan yaklaşımları kentleşmenin ve yasadışı yapılaşmanın öncelikli nedenlerini oluşturmuştur. Yazar bu nedenle göç ve gecekondulaşma sürecine bir “sorun” olarak değil, bir “olgu” olarak yaklaşmayı önermektedir (Görgülü, 1998).

Bu noktada göçmenlere ekonomik mekanda biçilen rollere de gönderme yapmak aydınlatıcı olacaktır. Kente yeni gelen kitleler bir yandan yapılan sanayileşme atılımı bağlamında ucuz ve esnek işgücü olarak görülmekte, diğer yandan ise gelişen yerli sanayi ürünleri için iyi bir tüketici ortamı oluşturmaktadır. Bu durumun kentsel mekanın üretilmesi ve yeniden üretilmesi konusunda varolan kentli nüfus ile yeni gelenler arasında bir tür uzlaşmanın altyapısını hazırladığına dikkat çekilmektedir. Dolayısıyla bu durumun kamu toprağının işgaline dayalı olmasına karşın gecekondu olgusuna kararlı politikalarla yaklaşılmasını engellediği belirtilmektedir (M.Enlil ve Dinçer, 1999).

Bunun yanında demokratik süreç içinde sayıları artan gecekonducuların seçmen olarak pazarlık gücü elde etmelerinin uzun erimde varlıklarını korumalarına ve güvence

sağlamalarına olanak verdiği ve popülist eğilimlere sahip demokratik siyasi düzenin bu gelişmeler karşısında yapabildiğinin oldubittileri yasallaştırmak için af yasaları çıkartmak olduğunu söylemektedir (Tekeli, 1998).

Kentlerdeki nüfus artışı ve yukarıda değinilen süreçler, kentlerin çevresinde gecekonduların oluşumunun yanında yerleşik alanlarda yap-satçıların yönlendirdiği apartmanlaşma olgusuyla birlikte tarihsel dokuların yitirilmesine ve yoğunlukların artmaya başlamasına neden olmuştur. Bu eğilimlerin sonucunda fizik mekanda boşluksuz olarak “yağ lekesi” biçiminde büyüyen, yüksek yoğunluklu, mekansızlık, donatısızlık ve altyapısızlık nedeniyle düşük yaşam standartlarına sahip kent dokuları oluşmaya başlamıştır. Tekeli bu dönemde kentlerin mekandaki formunun, bir yandan kentsel rantları ödemekten kaçınan gecekondular, öte yandan kentsel rantları en çoğa çıkartmaya çalışan yap-satçılar tarafından biçimlendirildiği yorumunu yapmaktadır. Yazar ayrıca Türkiye siyasetindeki popülist yaklaşımların egemenliğinin, her iki güdünün de birlikte gerçekleşmesine olanak verdiğinin altını çizmektedir (Tekeli, 2000).

27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi ile 1961 Anayasası, 1950-1980 arası dönemin ikinci evresini başlatan bir dönüm noktasına işaret etmektedir. Tekeli yeni anayasanın demokrasinin ve devletin niteliğinde önemli değişiklikler yarattığını vurgulamaktadır. Bu anayasa ile sosyal devlet ilkesi kabul edilmiş ve refah devleti anlayışı getirilmiştir. Devlet bununla kendini, yurttaşlarının yalnız klasik anlamda özgürlüklerini sağlamakla değil, aynı zamanda temel gereksinimlerini karşılamakla da görevli görmeye başlamıştır. Siyasal yaşam ilk kez sol düşünceye açılmış, yaşanmakta olan kentleşme deneyimi daha önceki dönemlerde görülmeyen ölçüde toplumcu bir açıdan değerlendirilmeye ve eleştirilmeye başlanmıştır. Ülke kaynaklarının akılcı bir biçimde kullanılması için planlı kalkınma ilkesi getirilmiş, Devlet Planlama Teşkilatı'nın anayasal bir kurum olarak kurulması sağlanmıştır. Böylece planlı bir karma ekonomi politikasının uygulanmasına çalışılmıştır (Tekeli, 1998).

Türkiye'nin kentleşme politikaları da en genel çizgileriyle Beş Yıllık Kalkınma Planları'nda yer almaya başlamıştır (Keleş, 2002). Bu dönemde bir planlama kategorisi olarak kent planlamasının da planlamanın artan saygınlığından payını aldığı ve ülkede “kapsamlı-rasyonalist” bir planlama pratiğine geçişin başladığı belirtilmektedir. Ancak Tekeli, hızlı kentleşmenin sürdüğü ve kentlerin emrivakilerle yönlendirildiği bir ortamda, uzun süren araştırmalara dayanan ve kentin rijid bir iç bütünlüğü olduğunu öngören bu planlama yaklaşımının yetersiz kaldığını vurgulamaktadır. Popülist siyasi eğilimlerin güçlü olmasının

disiplinli bir düzenleme ve denetim ya da planlama – uygulama mekanizmasının kurulmasına engel olmasıyla yasadışı yapılaşma bu dönemde de devam etmekle kalmamış, aynı zamanda nitelik de değiştirmiştir. Gecekondu göçle gelen kesim için sadece bir barınak olmaktan çıkarak ticarileşmiş, kentin oluşan rantından nemalanmayı sağlayacak bir yatırım aracı haline gelmiştir (Tekeli, 1998).

Görgülü de bu bağlamda, göçen kitlenin kentteki kalıcılığını sağlayacak en önemli aracın mülkiyetsizlikten mülkiyete geçiş olduğunu saptadığını ve toprakta yasal, binada yasadışı olan ve hisseli bölüntülü alanlar biçiminde tanımlanan yeni bir yapılaşma süreci başlattığını belirtmektedir. Ortalama 150-200 m² büyüklüğünde olan parseller üzerinde doğrudan çok katlı olarak gerçekleşen bu yapılaşma biçiminin göçen kesime, onları spekülasyona kadar götürecektir inanılmaz olanaklar sunduğunun altı çizilmektedir (Görgülü, 1998).

Fizik mekandaki sonuçlara bakıldığında ise bu dönemde yasadışı yapılaşma alanlarının açılmasının mafyalaşmış ilişkiler içinde büyük parçalar halinde gerçekleşmesi, toplu konut sunum biçimlerinin gelişmesi, küçük sanayi siteleri ve organize sanayi bölgelerinin sayılarındaki artış, toplu işyeri yaptırma kooperatiflerinin örgütlenmesi, yükseköğretim kuruluşları, sağlık kuruluşları gibi kamu hizmet binaları ile özel kesimin büyük kuruluşlarının yönetim merkezlerinin kampüsler halinde inşa edilmesi eğilimi gibi gelişmeler sonucunda, özellikle 1970'lerin ikinci yarısıyla birlikte, kentlere tek tek yapılar eklenmesiyle büyüme biçiminden, büyük parçalar eklenmesiyle büyüme biçimine geçildiğine dikkat çekilmektedir. Kentlerin büyümesi yine aralarda hiç boşluk bırakmayan bir biçimde gerçekleşmiş, metropoliten bir yapıdan çok azmanlaşmış bir sanayi kenti oluşmuştur (Tekeli, 1998).

3.2.1.1.4 1980 Sonrası Dönem

1980 sonrası gelişmelere bakıldığında, ülkede mekan organizasyonunun dönüşümünü belirleyen iki temel süreç olan nüfusun ve sermayenin mekândaki yeniden dağılımında önemli değişimler olduğu belirtilmektedir. Bu döneme gelindiğinde Türkiye'nin kentleşmenin önemli bir bölümünü geride bıraktığı, dolayısıyla toplam göç hareketleri içinde kırsal alandan kentsel alana yönelen göçlerin öneminin azaldığı ve kentler arası göçlerin öneminin arttığı konularına dikkat çekilmektedir (Tekeli, 1998).

Buna karşılık modernite projesinin beklediği, kentlere göçen kırsal kökenli nüfusun kültürel dönüşümünün gerçekleşmediğinin altı çizilmektedir. Artık ikinci ve üçüncü kuşağı kentte yaşayan bu kesim, kentsel ranttan pay almakta, kendi kültürel ürünlerini vermekte, piyasa

kanalıyla yaygınlaştırarak kendisini “yeniden üretme” olanağını bulmaktadır. Böylece modernite doğrultusunda bir kültürel dönüşüm yerine farklı kanallarda gelişen “ikili bir kültürel yapı” oluşmakta ve kendisini sürdürmektedir (Görgülü, 1998; M.Enlil ve Dinçer, 1999; Tekeli, 2000).

Yukarıda sözü edilen ikinci süreç olan sermayenin mekândaki dağılımını etkileyen en önemli nedeni ise ekonomik politikadaki değişiklik oluşturmaktadır. Türkiye 1980 sonrasında iç piyasaya dönük ithal ikamesiyle kalkınma modelini terk ederek, dışa açık ihracata yönelik bir kalkınma modelini benimsemiştir. Bunun yanında ülkenin iletişim altyapısı geliştirilmiş, küresel bir ekonominin gerektirdiği yeni kurumlar oluşturulmuş ve düzenlemeler yapılmıştır. Bu gelişmeler ülkenin yeniden yapılanan küresel dünya ekonomisine eklenmesi sonucunu doğurmuştur. Yaşananlar ülkenin yerleşme yapısında önemli değişimler oluşturmuş, özellikle İstanbul’un yeni küresel ilişkiler içinde önemi artarak kentin bir “dünya kenti” olma arayışı gündeme gelmiştir (Tekeli, 1998).

Tekeli Türkiye’de bu dönemde yerleşmelerin biçimlerinde yaşanan dönüşümlerin arkasında üç farklı etken ayırt etmektedir. Bunlardan birincisi kentlerin üstlendikleri yeni işlevler ve çevre ile kurdukları ilişkiler koşutunda ortaya çıkan yeni toplumsal katmanlaşmadır. İkincisi kentteki yapı sunum biçimlerinde ve kent içi ulaşımın örgütlenmesindeki gelişmeler, üçüncüsü ise yerleşmenin ölçeğindeki artıştır. Kent merkezlerindeki sanayi üretiminin desantralize olması, buna karşılık denetim ve koordinasyon işlevlerinin merkezileşmesi, bir yandan toplumsal tabakalaşmayı değiştirirken diğer yandan MİA’nın yapısal olarak dönüşümüne neden olmaktadır. Gelişen bu merkezi iş alanı ile kurulan yeni ulaşım örgütlenmelerine koşut olarak üst gelir grubuna yönelik yeni konut alanları oluşmakta, tüm bu mekansal yeniden yapılanma yasadışı gelişmiş konut alanlarını da dönüştürmektedir. Toplu konut sunumunun 1980 sonrası çıkartılan yasalarla kurumsallaşması ve Toplu Konut İdaresi’nin kurulmasını, İmar ve İskan Bakanlığının kaldırılmasını, belediyelerin kaynaklarının artırılarak imar planı yapımına ve onanmasına ilişkin yetkilerin belediyelere devredilmesini de bu dönem kent biçimini etkileyen gelişmelerden birkaçı olarak değerlendirmek olanaklıdır.

Bu noktada planlama pratiğinde yeni arayışların ortaya çıkışına da değinmek yararlı olacaktır. Tekeli bunun iki nedeni olduğunu söylemektedir. Bunlardan birincisi hızlı kentleşme dinamikleri karşısında kapsamlı rasyonel planlama paradigmasının yetersiz kalması, ikincisi ise bu planlamanın düşünsel dayanağını oluşturan modernite projesinin eleştiriye uğramasıdır.

Ülkemizde de planlama yetkilerinin belediyelere bırakılmasıyla ama diğer yandan da merkezi yönetimin kent içinde turizm bölgeleri gibi alanlar ilan ederek kent planlarının bütünlüğünün parçalanmasında başrolü oynamasıyla çok keyfi müdahalelere açık bir karar ortamı yaratıldığı ve kent planlarının, organik bütünler olmaktan çıkarak bir mevzi planlar kolajı haline geldiğinin altı çizilmektedir (Tekeli, 2000).

Dinçer ve Akın da dönemin kurumsallaşma açısından genel niteliğinin, kent parçalarındaki gelişmelerin farklı kurumlar ile yönlendirilmeye çalışılıyor olması olduğunu vurgulamaktadırlar. Belediye (Büyük Şehir ve ilçeler), Kültür Bakanlığı, Turizm Bakanlığı, Orman Bakanlığı, Bayındırlık Bakanlığı, Çevre Bakanlığı, Arsa Ofisi kent mekanlarını birbirinden bağımsız kararlar ile biçimlendirmektedirler. Yazarlar bu sistemin, kenti parçalara ayırarak üreten fakat birbiri ile bütünleştirmeyen bir bakış açısının ürünü olarak geliştiğini belirtmektedirler (Dinçer ve Akın, 1994). Bundan başka bu dönemde çıkartılan af yasaları ve özellikle “imar ıslah planı” kavramı, yasadışı gelişen oluşumları yasallaştırmanın ötesinde sağladıkları kentsel ranttan pay alma olanaklarıyla, modern kent planlamasından kopuşun başka bir kanıtı olarak değerlendirilmektedir (Ekinci, 1998; M.Enlil ve Dinçer, 1999; Tekeli, 2000).

Enlil ile Dinçer’in İstanbul’a ilişkin olarak dikkat çektikleri diğer bir konu 1980’lerin serbest piyasa koşulları içinde yeniden örgütlenen ekonomik mekanın, kent toprakları üzerindeki (önceki dönemlerde geçerli olan) örtülü uzlaşmayı açık çatışmaya dönüştürmesidir. Üretken sermayenin enflasyonist ortamda yatırımlarını kentsel toprağa yönlendirmesi, kent içinde kalan gecekondu bölgelerindeki toprak değerlerinin yükselmesi, gayrimenkulün en yüksek kâr getiren sektörlerden biri haline gelmesi gibi etmenlerin sonucunda aynı topraklar üzerinde talepte bulunan kesimler çeşitlenmiş ve İstanbul merkezde ve çevrede bir çatışma mekanları mozayığına dönüşmüştür (M.Enlil ve Dinçer, 1999). Bu bağlamda Ekinci’nin de döneme ilişkin saptamalarına gönderme yapmak anlamlı görünmektedir. 24 Ocak kararlarını 1980 sonrasında imar uygulamalarının altyapısını hazırlayan bir olgu olarak değerlendiren yazar, kararların temelinde, kamu yararı kavramının öncelikle ekonomik politikalar üzerindeki etkisinin kaldırılması, rant gelirlerinin önündeki ülke ve toplum çıkarımı gözetilen kısıtlama ve engellerin yok edilmesi, ulusal değerlerin korunmasını öngören anayasal ilkelerin aşılması, kısaca “yağmaya” dayalı spekülasyon süreçlerinden beslenecek birikimlerin tüketim ekonomisiyle piyasaya kazandırılarak, finans kaynaklarının üretim dışı kazançlarla artırılması gibi hedeflerin yattığının altını çizmektedir (Ekinci, 1998).

Son 20 yıldır İstanbul'un mekansal yapısında gözlemlenen dönüşümlerin güç ilişkilerinden bağımsız, otonom küresel akışkanlıklar sonucu değil, politik bir projenin çerçevesinde gerçekleştirilen ekonomik ve mekansal politikaların uygulanmasıyla gerçekleştiği konusuna vurgu yapan Öktem de "İstanbul'u küresel bir kent yapma" söyleminin varlığına dikkat çekmekte ve konuya eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşmaktadır. Yazar, kapitalizmin yeniden yapılanmasının, elit gruplar tarafından oluşturulan belli bir politik proje çerçevesinde ve belli söylemlerle yönlendirilerek ve meşrulaştırılarak gerçekleştiğini; bu projenin 1980'lerde neoliberalizm, 1990'larda ise küreselleşme olarak adlandırıldığını belirtmektedir. Yazar "küresel kent" projesinin formasyonunun bu büyük küreselleşme politik projesinin bir parçası olduğunun ve küresel kent söyleminin neoliberal küreselleşme projesinin kent ideolojisi olduğunun altını çizmektedir. Bu söylem ekonomik ve kentsel politikaları etkileyerek, yönlendirerek ve meşrulaştırarak kentlerin dönüşümünü etkilemektedir. İstanbul için de 1980 sonrası iktidara gelen yönetimlerin ve diğer seçkin grupların, Türkiye ekonomisini dünya ekonomisine eklemeye yönelik politik projeye koşut bir küresel kent söylemi geliştirdiklerine dikkat çekilmektedir (Öktem, 2005).

Küresel kent söyleminin, Tekeli'nin dikkat çektiği modernitenin meşruiyetinin aşınması olgusunda önemli bir rol oynadığı gözlemini yapmak yanlış olmayacaktır. Bedreddin Dalan'ın belediye başkanlığı dönemine gönderme yapan yazar, kentteki kritik imar kararlarının sözü edilen dönemde belediye başkanının takdiri ile verildiğini, başkanın ise kararlarının meşruiyetini modernite projesine değil, sermayenin rasyoneline ya da İstanbul'un "dünya kenti" olmasına dayandırmaya çalıştığını belirtmektedir (Tekeli, 2000).

İstanbul'un son dönemdeki dönüşüm sürecine toplumsal adalet ve kentsel ayrışma bakış açılarından yorum getiren A.Türkün ile H.Kurtuluş da 1980'li yıllarla birlikte kentsel kaynakların kentli sınıflar arasında paylaşımında eşitsizliklerin arttığını, kent yoksulluğunun derinleşip yaygınlaştığını, varsılığın ise kutuplaşarak ayrıştığını vurgulamaktadırlar. Bu durumda modern kente ideolojik anlamını veren "mekandaki kamusal bütünlük" giderek parçalanmakta, toplumsal ve mekansal ayrışma olgusu kendini daha belirgin bir biçimde hissettirmektedir (Türkün ve Kurtuluş, 2005).

Küreselleşme dinamiklerinden etkilenen diğer kentlerde de olduğu gibi İstanbul'da da 1980 sonrası bir kentsel ayrışma sürecinin yaşandığı, bunun dışında kentin mekanda hiç boşluk bırakmadan yüksek yoğunluklu olarak gelişmesini sürdürdüğü görülmektedir. Tekeli bunu iki nedene bağlamaktadır. Yazara göre bunlardan birincisi popülist siyasetin egemen olduğu bir

ortamda sağlıklı bir kent dokusu yaratacak planlama ve denetim düzeninin kurulamayışı, ikincisi ise kent formunun “çok bağlı” olmasıdır. Kentin diğer dünya kentlerinin de sahip olduğu beş yıldızlı oteller, yüksek katlı iş yapıları, lüks tüketim merkezleri, gelişmiş bir haberleşme sistemi gibi donatılara sahip olmasına karşın, kendisini aşırı büyümüş bir sanayi kentinden, aralarında boşluklar bulunan belli uzmanlaşmalara sahip yerleşmelerin birarada bulunduğu metropoliten bir yapıya henüz dönüştürememiş olduğu vurgulanmaktadır (Tekeli, 2000).

Türkiye'nin 19. yüzyıldan bu yana yaşadığı kentleşme deneyimi incelendiğinde, dış dinamiklerin genel olarak önemli bir rol oynadıkları anlaşılmaktadır. Özellikle 1980 sonrası döneme gelindiğinde küreselleşme olgusuyla birlikte dış dinamiklerin ağırlığının, tüm dünyada olduğu gibi, iyiden iyiye arttığı görülmektedir. Ancak şu da açıktır ki günümüzde küresel ölçekte etkin olan bu dinamikler kimi yerel koşullar – iç dinamikler - ile etkileşime girmekte ve bunun sonucunda, Marcuse ve van Kempen'in belirttikleri gibi, yerele özgü kentleşme biçimleri ortaya çıkmaktadır. Aşağıdaki bölümde dış dinamikler ile birlikte Türkiye'deki kentleşme biçimini belirleyen iç dinamikler, konu üzerinde çalışma yapmış araştırmacılara da gönderme yapılarak, yorumlanmaya ve anlaşılmasına çalışılacaktır. Bu yapılırken irdelemenin ağırlık noktasını, Marcuse ile van Kempen'in “yerel koşullar” sınıflandırmasındaki tarihsel altyapı (yerelin siyasi, toplumsal, ekonomik ve ideolojik geçmişi) ile siyasi yapı (karar alma süreçlerinde politik gücün dağılımı) başlıkları oluşturacaktır. Bir anlamda amaç, Ward'ın deyimiyle, kentleşmenin Türkiye'de nasıl bir düşünce, siyaset ve eylem geleneği içinde gerçekleştiği sorusuna yanıt aramak olacaktır.

3.2.1.2 Ulusal Dinamiklerin Rejim Kuramı Açısından Yorumu

Türkiye'de genel anlamda kentleşme ve kent sorunlarının varlığına dikkat çeken Keleş, bu sorunların nedenlerini ve çözülememelerinin gerekçelerini tartışmaktadır. Yazar öncelikle ülkedeki aşırı ya da sahte kentleşme olgusundan söz etmektedir. Buna göre Türkiye'deki iktisadi gelişme düzeyi kentleşme hızını karşılamamakta, yani kalkınma ile kentleşme arasında bir dengesizlik ortaya çıkmaktadır. Böylece istihdam sorunu ile birlikte daha birçok sorun için ortam belirmiş olmaktadır. Keleş bunun dışındaki nedenleri yönetsel, teknik, ekonomik ve siyasal olmak üzere dört küme biçiminde ele almaktadır. Ülkede her kademede kentleşme sorunlarını çözmekten sorumlu personelin sayısının yetersiz ya da niteliklerinin eksik olması ile görev ve yetkilerin çeşitli yönetim birimleri ve kademeleri arasındaki dağınıklığı ve bundan kaynaklanan eşgüdümsüzlük, yazara göre yönetsel etmenleri

oluşturmaktadır. Planlama teknik ve kavramlarındaki son gelişmelerin planlama uygulamalarına aktarımındaki gecikmelere ve Batı'dan alınan tekniklerin yerel koşullara uyarlanması için önemli bir çaba harcanmamasına, teknik nedenler başlığı altında değinilmektedir. Sınırlı kaynakların bir bölümünün ekonomik açıdan verimsiz görülen kentsel altyapı yatırımlarında kullanılmasında gösterilen çekinceler de en çok öne çıkan ekonomik etmen olarak dikkat çekmektedir. Keleş'in üzerinde durduğu son etmen kümesi ise siyasal olanlardır. Yazar Türkiye'de partizanlığın rolünün hem merkezi hem de yerel düzeylerde büyük olduğunun, ancak aşağı düzeylere inildikçe etkisini artırdığının ve uygulanmasının kolaylaştığının altını çizmektedir. Seçimle gelen organlar olan belediye başkanları ve belediye meclislerinin, çoğu kez güçlü toprak ve nüfuz sahiplerinin etki ve baskıları karşısında kent sorunlarıyla gerektiği gibi ilgilenemediklerine vurgu yapılmaktadır. Siyasiler arasındaki kişisel yarışların ve yeni ve farklı bir iş yapmak gibi sosyopsikolojik etmenlerin de bu bağlamda kentleşme politikalarının çeşitli ölçeklerdeki uygulanmasında zigzaklar yaratabileceğine dikkat çekilmektedir. Keleş bu konuda son olarak kentleşme sorunlarının kaynağının ülkenin genel olarak içinde bulunduğu toplumsal ve ekonomik gelişmişlik düzeyi ile ilintili olduğunu ve yukarıda değinilen etmenlerin birbirleri ile yakından bağıntılı olduğunu belirtmektedir (Keleş, 2002).

Tekeli de Türkiye'deki kentleşme deneyiminin kimi özelliklerini öne çıkan üç olgu ve aralarındaki ilişkileri irdeleyerek açıklamaktadır. Bu olgulardan ilkinin popülist siyaset ve patronaj (patron-adam) ilişkileri, ikincisini kentsel alanda oluşan rant ekonomisi, üçüncüsünü ise kentli yurttaşın oluşamayışı meydana getirmektedir. Yazar büyük ölçüde halkın kısa erimli istekleri tarafından yönlendirilen popülist siyasetin, geleneksel yapıların çözüldüğü, hızlı bir kentleşme yaşanan ancak yeni ilişki biçimlerinin gelişmediği, sivil toplum kurumlarının oluşmadığı, toplumsal ve siyasal ideolojilerin belirginleşmediği, bu nedenlerle de kentlere gelen grupların yeni toplumsal düzene eklenemediği gelişmekte olan ülkelerde geniş biçimde uygulandığını belirtmektedir. Böyle geçiş toplumlarında popülizm, farklı siyasal ideolojilere kolayca eklenerek kristalleşmemiş değişik grupları birarada tutan ve ekonomik seçkinler, aydınlar, orta sınıflar, işçiler ve köylüler arasında koalisyonlar kurabilen bir araç olarak algılanmaktadır. Bununla birlikte popülist siyasetin altında, ister çok partili demokratik bir rejim görüntüsü içinde, ister otoriter tek parti rejimleri eliyle uygulansın, kısmen geleneksel kısmen modern ilişkileri içeren yaygın bir patronaj görüntüsü gözlemlendiğine de Tekeli tarafından dikkat çekilmektedir. Adam kayırmacılık olarak da adlandırılabilir patron-adam (patron-client) ilişkisini yazar, denetlediği kaynakları siyasal sadakat ya da

bağlılık gösteren kimselere kişisel çıkar sağlayacak biçimde, yasal düzeni belli ölçülerde bozarak dağıtmak, olarak tanımlamaktadır. Böylelikle patron-adamı ilişkisi ve popülist politikaların geçiş halindeki toplumlarda, belli süreler için de olsa, toplumsal yapıyı stabilize etmekte politikacılarca başarıyla kullanıldığının altı çizilmektedir (Tekeli, 2000).

Tekeli'ye göre kent ekonomisi içinde çok değişik alanlarda yaratılan rantlar, popülist politikalar ile patronaj ilişkilerinin gerçekleşmesi açısından uygun bir ortam yaratmaktadır. Yazar özellikle hızlı kentleşme yaşayan gelişmekte olan ülkelerde oluşan kentsel rantların büyüklüğüne dikkat çekmekte ve bunları iki kümeye ayırmaktadır. Bunlardan birincisinin kentteki toprakların arsaya dönüştürülmesi ve verilen imar hakları dolayısıyla meydana çıkan rantlar, ikincisinin ise kentteki değişik hizmet alanlarında çoğunlukla giriş engelleri yaratılarak oluşturulan rantlar olduğu belirtilmektedir. Her iki alanda da kentlerin büyüklüğü arttıkça oluşturulan rantların çok büyük değerler alabileceğinin altını çizen yazar, bunların mekanda ve toplumsal kesimler arasındaki yeniden dağıtımının, kent yönetimlerinin ve yerel siyaset ilişkilerinin önemli bir uğraş alanını oluşturduğunu vurgulamaktadır. Böylelikle popülist politikalar ve patronaj ilişkileri yoluyla bu rantların dağıtımını uzlaşma ve koalisyonlar oluşturmakta, bu durum ise toplumsal yapıyı stabilize edici bir etmen olarak işlev görmektedir (Tekeli, 2000).

Tekeli üçüncü olarak, yukarıda anlatılan olgularla da bağlantılı bir biçimde, kentli yurttaşın oluşmayı konu gündeme getirmektedir. Kentlere göçen kesimler pozitivist bir toplumbilim anlayışı içinde beklenen kültürel dönüşümü gerçekleştirememiş; “atomistik bireyler olarak, araçsal ve anonim ilişkiler içinde, doğrudan toplumsal denetim altında bulunmadan, birincil ilişkilerden ikincil ilişkilere geçerek, çeşitlenmiş ve geçici bağlılıklara sahip olarak, bireysel bir yarışma içinde ve kentli kültürel değerleri benimseyerek” kurgulanacak bir yaşam biçimine geçmemişlerdir. Yazar bu kesimlerin yine de iki, üç kuşak sonra kültürel bir dönüşümden geçtiğini, ancak bunun beklenenden farklı nitelikte olduğunu belirtmektedir. Kentin fırsatlarından yararlanmanın her türlü yolunu bilmek, patronaj ilişkileri içinde kent rantlarından pay kullanabilmek, araçsal nitelikte siyasal etkiler yaratabilmek, geldikleri yörelerde farkında olmadıkları kimliklerini hemşerilik adıyla yeniden üreterek kentte kaybolmaya karşı bir savunma mekanizması yaratmak, bu yolla patronaj ilişkilerinin meydana çıkmasına zemin hazırlamak ve belli ölçüde bir toplumsal denetim oluşturmak, kendi müziklerini ve kültürel değerlerini piyasa mekanizmasının kanalları içinde sürekli olarak üretmek ve yaygınlaştırmanın, gerçekleşen bu kültürel dönüşümün belli başlı

özellikleri olduğu vurgulanmaktadır. Tekeli'ye göre popülizm ile patronaj ilişkilerine hapsolmuş bir siyaset yapma biçimi, toplumsal kurallar ve sorumluluklar çerçevesi içinde hareket eden, ancak eylemleri ve toplumsal katılım yoluyla toplumu dönüştürebileceğinin bilincinde olan, kamusal yaşamın ve kamu alanının oluşmasıyla ortaya çıkan yurttaşın önündeki en büyük engeli oluşturmaktadır. Yazar böyle bir siyaset ortamının içinde yer alan kesimlerin, toplum düzeyinin varlığını yok sayarak, patronaj ilişkileri ağının oluşturduğu ortak siyaset alanında, kendi çıkarlarını en çoğa çıkarmak isteyeceklerinin altını çizmektedir (Tekeli, 2000). Görülmektedir ki çoğu hızlı kentleşen gelişmekte olan ülkede olduğu gibi ülkemizde de kentleşmenin niteliğini büyük ölçüde belirleyen Tekeli'nin üzerinde durduğu olgular birbirleriyle yakından ilişkilidirler ve birbirlerini nedenlemektedirler. Bu olguların da Keleş'in dikkat çektiği ülkenin genel toplumsal ve ekonomik gelişmişlik düzeyi ile ilintili olduğu yorumunu yapmak gerçekçi görünmektedir.

Ekinci arsa ve arazi spekülasyonu ile rant ekonomisinin Türkiye'deki kentleşme süreçlerindeki rolüne dikkat çekmekte ve 1940'ların sonlarında ortaya çıkan gecekondulaşma olgusunun özellikle 1980 sonrası dönemde nitelik değiştirerek bir "kaçak yapılaşma" ve "kaçak kentleşme" sürecine dönüştüğünü vurgulamaktadır. Yazar plansız ve kaçak yerleşme süreçlerinde belirleyici etmen olan arsa ve arazi spekülasyonunun, giderek toplumun geniş kesimlerine yayılan bir "sektör" biçiminde hem ekonomiye hem de siyasete egemen olduğunun altını çizmektedir. Buna göre toprak rantının yüksek getirili ve güvenceli bir gelir kaynağı biçiminde giderek en çekici yatırım gerekçesine dönüşmesi, toplumun en geniş kesimlerinin kaçak yapılaşma ve "yağma" sürecine değişik düzeylerde ve oranlarda katılmasına yol açmaktadır. Özellikle 1980 sonrasındaki kimi yasal düzenlemeler ve doğrudan toprak rantını özendiren ekonomik politikalar sonucunda, plansız ve ruhsatsız imar faaliyetlerinin yalnızca yoksul ve çaresiz göç insanının değil, varlıklı ve olanakları geniş olan kesimlerin olağan iş ve yatırım alanına dönüştüğü belirtilmektedir. Ekinci'nin bu noktada dikkat çektiği diğer bir konu da böylesi bir kentleşmenin, yasadışı alanlarda yaşayan ya da bu alanlardan ekonomik anlamda yararlanan nüfusun büyüklüğü gözönüne alındığında, temsili demokratik sistem içinde kendisini sürdürmesidir. Özellikle 1980 sonrasında hemen her siyasal partinin yerel yönetim politikasında yasadışı yapılaşmaya karşı etkili önlemler getirmeye çalışmak yerine, süreci meşrulaştırmaya yönelik söylem ve uygulamaların öne çıkması, yazar tarafından arsa ve arazi rantının toplumsal bir sektöre dönüşmesi sonucunda siyasi tercihlerle bu sürecin bütünleşmesinin bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Hükümetler tarafından "belediye" ve "ilçe" olmalarına karar verilen kaçak kentsel

yerleşmeler bu durumun yerel düzlemdeki en somut örnekleri olarak öne çıkmaktadır. Bu gibi yerleşmelerde belediye başkanları, meclis üyeleri ve idari ve teknik kadrolar belde halkı içinden ve de aynı halkın oylarıyla seçildiklerinden, yasadışı kentleşmenin “kendini koruyan” bir demokratik görünümlü yerel yönetimle de bir anlamda güvencesini bulduğunun altı çizilmektedir. Sonuç olarak Ekinci kent ve kamu çıkarlarını yok sayan, tarih, doğa ve kültür değerlerinin hiç bilincinde olmayan, arsa ve arazi rantını tek para kazanma olanağı ve aracı olarak gören, yalnız kente ve çevreye değil, gelecek kuşaklara ve toplumun sürdürülebilir yaşam kaynaklarına karşı da duyarsız ve acımasız anlayış, davranış ve siyasal örgütlenmelerin yukarıda anlatılan türdeki bir kentleşmenin altyapısını hazırladığını belirtmektedir (Ekinci, 1998).

Keleş, Tekeli ve Ekinci'nin söylediklerinden Türkiye'deki kentleşme deneyiminin kimi ayırt edici özelliklerini çıkarsamak olanaklı görünmektedir. Öncelikle ülkedeki, diğer gelişmekte olan ülkelerle de paylaşılan, hızlı ve “aşırı” kentleşme olgularının altını çizmek anlamlı bir çıkış noktası oluşturmaktadır. Bu olgular bir yandan istihdam, konut ve kentsel hizmetler konularında ortaya çıkan sorunlara yasal çerçeve içerisinde çözüm bulunması olanağını zorlaştırmış, kimi yasadışı çözüm arayışlarına zemin hazırlamış ve yasadışı çözümlerin meşrulaştırılması alışkanlığını yaratmış, diğer yandan ise kentsel rantların yükselmesine ve bu rantların toplumun farklı kesimleri arasındaki dağıtım ve paylaşımı sorunsalının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kentsel ranttan pay almaya yönelik ekonomik eylemlerin, son dönemlerde küresel dinamiklerle de bağlantılı olarak, köyden kente göçen grupları aşan bir biçimde toplumun daha geniş kesimleri tarafından benimsenmesi sonucunda da, ülkedeki ekonomi ile siyasetin giderek toprağın “kullanım” değerinden çok “değişim” değeri üzerine odaklandığı yorumunu yapmak bu noktada yerinde görünmektedir. Yasal düzenlemelere de yansdıkları görülen kentsel rantın yaratılmasına ve paylaşılmasına yönelik uzlaşma ve çatışmaların, Türkiye'deki kentleşme biçiminin oluşumunda kamu yararı, toplumsal adalet, toplumsal bütünleşme, verimlilik, koruma ve sürdürülebilirlik gibi planlama ilkelerinden daha belirleyici oldukları anlaşılmaktadır.

Olguyu Rejim Kuramı bağlamında değerlendirdiğimizde, Türkiye'de yerel ölçekte yaşanan siyasal süreçlerin, yukarıda ulusal boyutta çizilen genel çerçeve içinde ele alınmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Söz konusu ulusal eğilimler kuşkusuz küresel gelişmelerle de karşılıklı etkileşim içindedirler ve yerel düzlemde yaşanan siyasal süreçler (kuram bağlamında rejim oluşumları ve benimsedikleri politikalar), bu iki üst ölçeğin oluşturduğu

genel eğilimler bütünü içinde gerçekleşmektedir. Bu durumda tez çalışmanın kapsamı çerçevesinde ele alınan zaman ve mekanda, yukarıda tartışılan küresel ve ulusal üst ölçek dinamiklerin, genel eğilimler yönünde amaç ve önceliklere sahip rejimlerin kurulması ve sürdürülmesi için uygun ortam yaratırken diğerlerini sınırlandırarak engelleyeceğini beklemek gerekmektedir. Yine Imbroscio (1998a; 1998b, 2003) ile Stone'a (2004) gönderme yapılacak olursa Rejim Kuramı, bu etkinin birebir tam olarak nasıl gerçekleştiği üzerine kuramsal bir açıklama getirmemektedir. Tez bağlamında amaç yalnızca, çalışmanın İstanbul Boğaziçi Sit Alanı özelinde yerel ölçekten elde edilen bulgularıyla üst ölçek dinamikler ve eğilimler arasında bağlantı kurmak ve burada bir çelişki olup olmadığını sınamaktır.

4. İSTANBUL BOĞAZIÇI SİT ALANI'NIN GELİŞİM SÜRECİ

Doktora çalışmasının günümüzdeki küresel gelişmelerin tartışıldığı bölümünden de anımsanacağı gibi, Marcuse ile van Kempen (2000) küresel dinamiklerin etkisi altında bulunan kentlerde en fazla dönüşüm baskısı altında kalan alanları tanımlamakta ve bunları “yoğun dönüşüm mekanları” (soft locations) olarak adlandırmaktadırlar. Yinelemek gerekirse bu alanlar kıyı alanları, kent merkezlerinde kalan imalathane alanları, terk edilmiş sanayi alanları, kent merkezlerindeki hizmet ve konut alanları, kent merkezlerindeki turizm ve rekreasyon alanları, sosyal konut bölgeleri, merkezi iş alanlarına komşu bölgeler, tarihi kent dokuları ve kamusal alanlar olarak sıralanmaktadır (Marcuse ve van Kempen, 2000).

İstanbul Boğaziçi Sit Alanı (İBSA) ele alındığında, bölgenin Marcuse ile van Kempen tarafından tanımlanan dönüşüm alanlarından birçoğuna birden sahip olduğu görülmektedir. Alan özgün doğal ve tarihi özellikleriyle İstanbul Metropoliten Alanı içinde önemli turizm ve rekreasyon alanı potansiyelleri taşımakla kalmamakta, aynı zamanda uzun kıyı alanlarını, tarihi kent dokularını, işlevsizleşen sanayi alanlarını ve dönüşüm geçirme olasılığı taşıyan (yasadışı) konut alanlarını da bünyesinde barındırmaktadır. Bunların dışında metropoliten alan içinde önemli bir merkezi iş alanı niteliği taşıyan Büyükdere-Maslak Aksı da bölgenin hemen batı sınırında yer almakta ve alanı etkilemektedir. Marcuse ile van Kempen'in tanımlamasından yola çıkıldığında tüm bu sayılan unsurların Boğaziçi Alanı üzerinde yoğun bir dönüşüm baskısı yaratmasını beklemek akla yatkın gelmektedir. Bunun yanında günümüzde kentleşmeyi etkileyen ulusal ve yerel dinamiklerin tartışıldığı bölümde ele alınan, özellikle 1950'lerden günümüze dek Türkiye ve İstanbul'da yaşanan kentleşme deneyimlerinin de alan üzerinde ağır dönüşüm baskıları yarattığı ve halen de yaratmakta olduğu görünen bir gerçektir.

Diğer yandan İBSA barındırdığı doğal, kültürel ve tarihi değerlerden dolayı sit alanı ilan edilmiş ve korunması için hakkında özel bir yasa çıkartılmış bir koruma bölgesidir. Bu durum yukarıda anlatılanlarla birlikte değerlendirildiğinde bir çelişki ve karışıklık ortaya çıkmaktadır. Bir yandan küresel ekonomi ile bütünleşme sürecinde olan İstanbul Kenti'nde yaşanan koşullarda Boğaziçi'nin dönüşmesinin olasılığı yükselmekte, diğer yandan ise alanın doğal ve tarihi / kültürel değerlerinin korunması, yaşanan dönüşüm baskılarına direnilmesini gerektirmektedir. Bu durum İBSA'nı çalışma açısından ilginç bir örnek alan haline getirmektedir.

Yukarıda açıklanan olgular doktora çalışmasında kısaca “dönüştürücü ve korumacı güçlerin karşıtlığı” biçiminde dile getirilmektedir. Çalışma açısından öncelikli amaç, varsayılan böylesi bir karşıtlığın İBSA’nda gerçekten yaşanıp yaşanmadığının saptanmasıdır. Bu karşıtlığın saptanması durumunda olgu ilerideki bölümlerde çözümlenecek ve kuramsal çerçevede oluşturulan bakış açısı doğrultusunda yorumlanacaktır.

Yukarıda tanımlanan öncelikli amaç doğrultusunda ilk olarak alanın gelişim süreci, Boğaziçi’nin sit alanı ilan edildiği ve bölgenin korunmasına yönelik ilk bütüncül planlama çalışmalarının başladığı 1970’li yıllardan günümüze dek geçen zaman diliminde incelenecektir. Süreçte bir karşıtlık arandığından incelemenin tarihsel olarak başlangıç noktasını korumacı güçlerin belirgin bir biçimde ortaya çıktıkları söz konusu kesit oluşturacaktır. Bu inceleme sırasında belirtilen dönemde İBSA’nın gelişimini etkileyen yasal düzenlemeler, planlama çalışmaları, koruma ve yargı kararları tarihsel bir anlatımla ele alınacak ve bu gelişim sürecinin ayırt edici özelliklerinin anlaşılması ve yorumlanması için çeşitli kaynaklardan elde edilen bilgiler ortaya konacaktır. Ardından alanın gelişiminin incelenmesi sırasında saptanan “dönüştürücü” ve “korumacı” müdahaleler ayrıştırılacak, böylece aranan karşıtlığın ipuçları yakalanmaya çalışılacaktır.

4.1 1983 Yılına Kadar Yaşanan Süreç

1941, 1950 ve 1954 yıllarında Boğaziçi’nin geleneksel dokusunu oluşturan köy yerleşmeleri için hazırlanan 1/2000 ölçekli imar planları ile farklı tarihlerde ve değişik ölçeklerde yapılmış olan mevzii imar planlarının, 1970’li yıllara kadar alanın mekansal gelişimini düzenleme ve denetleme amacını taşıdığı ve uygulamaların bu planlar çerçevesinde yapıldığı belirtilmektedir (Gülersoy, 1998).

Boğaziçi’nin korunmasına yönelik ilk girişimin Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu’nun (GEEAYK) sahil şeridindeki yalıların korunmasına ilişkin, 10 Ekim 1970 tarihinde aldığı karar olduğu vurgulanmaktadır. 1972’de revize edilen kararla 89 adet birinci grup, 209 adet ikinci grup ve 67 adet üçüncü grup sivil mimarlık örneği yapı tespit ve tescil edilmiştir (Gülersoy, 1998).

Boğaziçi’nin korunması amaçlı ilk planlama çalışması 14 Temmuz 1971 onanlı ve 1/5000 ölçekli “Boğaziçi Sahil Şeridi Koruma Planı”dır. Yalnızca sahil şeridini kapsayan ve sahil şeridindeki yapıları korumayı amaçlayan bu planda, boş parsellere tescilli yapılarla uyumlu

olmak koşuluyla maksimum yüksekliği 9.50 m'yi geçmeyen yeni yapılar önerilmiştir (Çubuk, 1994).

1973 yılında yürürlüğe giren 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu, koruma konusundaki bakış açıları ve kurumsallaşmalar konusunda bir dönüm noktası oluşturmaktadır. Bu yasayla ilk kez “sit” kavramı tanımlanarak türlerine ayrılmış; yapıların tespit, tescil, koruma ve onarımları konularında da tanımlamalar getirilmiştir. Yasanın diğer bir önemli noktası da koruma alanlarına ilişkin yapılan planlama çalışmalarında GEEAYK'ın görüşünün alınması koşulunu getirmesidir (Dinçer ve Akın, 1994). Böylece Boğaziçi'ndeki bütün imar uygulamaları GEEAYK kararları ile yönlendirilmeye başlanmış, kurul 1974 yılında aldığı 8172 sayılı kararla (Ek 1) Boğaziçi'ni resmen “Tarihi ve Doğal Sit Alanı” ilan etmiştir (Çubuk, 1994; Çeçener, 2005).

1970'li yıllarda Boğaziçi Alanı üzerinde alınacak kararlar, denetlemeler, planlar ve uygulamalarda farklı yasa ve kamu kurumlarının görevli, yetkili ve sorumlu olduğunun altı çizilmektedir. 1951 tarihli 5805 sayılı GEEAYK Kuruluş Yasası, 1957 tarihli 6785 sayılı ilk İmar Yasası, 1972 tarihli 1605 sayılı yeni İmar Yasası ve 1973 tarihli 1710 sayılı Eski Eserler Yasası uyarınca GEEAYK bünyesinde Kültür ve Turizm Bakanlığı, İmar ve İskan Bakanlığı ile belediyeler birlikte temsil edilmektedirler. Böylece ortaklaşa verilecek kararların kentlerin sağlıklı gelişmesini sağlaması amaçlanmaktadır. İmar planlarının onama işlemi ile belediyelerin denetiminin yasal olarak İmar ve İskân Bakanlığı'na verilmiş olması da merkezi denetimin sağlanmak istenmesinin sonucu olarak yorumlanmaktadır (Aysu, 1989).

Boğaziçi'nin bir sit alanı olarak ilanı ile birlikte, alanı bir bütün olarak kapsayacak biçimde, 1/5000 ölçekli Boğaziçi Nazım İmar Planı'nın elde edilmesi için Büyük İstanbul Nazım Plan Bürosu'na görev verilmiş, hazırlanan plan 03.06.1977 tarihinde İmar ve İskan Bakanlığı tarafından onanmıştır. Böylece alana ilişkin korumaya yönelik ilk kapsamlı ve bütüncül plan elde edilmiştir (Ek 2). Planlama sınırı içinde özelliklerine ve önceliklerine göre farklılık gösteren Sahil Şeridi, Öngörünüm, Gerigörünüm ve Etkilenme olmak üzere dört bölge ayırt edilmiş, Boğaziçi'nin gelecekteki kullanımları rekreasyon, turizm ve konut olarak belirlenmiştir. Uygulama yetkisi Kültür Bakanlığı ve GEEAYK'nun görüşleri alınmak koşulu ile İmar ve İskan Bakanlığı'na bırakılmıştır. 1978 ve 1979 yıllarında revize edilen bu planın, revizyonlar sonunda korumaya aykırı hükümler içermesi nedeni ile 1980'de GEEAYK tarafından yeniden düzenlenmesi istenmiştir. Revizyon çalışmaları 1982'ye dek sürmüştür (Çubuk, 1994; Gülersoy, 1998).

1980 sonrası dönemde Boğaziçi Alanı'na olan kamuoyu ilgisi yapılaşmanın hızlanması nedeniyle artmış, buna bağlı olarak koruma ve planlama çalışmaları yeni bir boyut kazanmıştır. 1982'de alan için yeni bir plan hazırlanmasına karar verilmiş ve bu plan ile Boğaziçi Sahil Şeridi, Öngörünüm Bölgesi (toplam 4300 ha), Gerigörünüm Bölgesi (1000 ha) ve Etkilenme Bölgesi (5300 ha) olmak üzere dört kesime ayrılmıştır. Bu planla da Boğaziçi Alanı rekreasyon, turizm ve konut alanı olarak değerlendirilmiş, doğal ve tarihi sit değerlerinin, orman, koru ve mesire alanı gibi tüm yeşil alanların korunmasına karar verilmiş, ancak özel koru alanları içinde yeni konut yapılaşması önerilmiştir (Çubuk, 1994; Gülersoy, 1998).

4.2 Bakanlar Kurulu Kararı

Yukarıda sözü edilen planın uygulamaya konmasının ardından Boğaziçi'nde hızlı bir yapılaşmanın başladığı görülmüş ve gösterilen tepkiler sonucunda İmar ve İskân Bakanlığı'nın talebiyle Bakanlar Kurulu, 29 Ocak 1983 tarihinde "Boğaziçi'nin Her İki Yakasında Uygulanacak Bazı İmar Kararı Hükümleri" hakkında 83/5760 sayılı kararı almıştır. Bu hükümler tarihi ve doğal güzelliği bozacak ve nüfus yoğunluğunu artıracak her türlü yapılanmayı önlemeye yöneliktir ve Boğaziçi'nin Nazım İmar Planı ve Uygulama Planları yapılıncaya kadar geçerli olmak üzere hazırlanmışlardır (Aysu, 1989). Sözü edilen hükümler aşağıdaki gibidir:

- a) Kararname çıkmadan önce verilmiş bulunan ve 1982 onanlı Boğaziçi Nazım Planı'na uygun yapı izinlerine dayanılarak başlanmış inşaatlara devam edilecektir,
- b) Yeni imar durumu ve inşaat izni verilmeyecektir,
- c) Tüm ocaklar kapatılacak, yenileri açılmayacaktır,
- d) Devlet yatırımları sürece, yenileri yapılmayacaktır,
- e) Yeşil alanlardaki inşaatlar ile kaçak inşaatlar takip edilecektir,
- f) Teknik ve idari örgütlenme bir yılda bitirilecektir,
- g) Çamlıca'nın karakterini bozan her türlü yapılaşma düzeltilicektir,
- h) Sit alanı içindeki ruhsat işlemleri İstanbul Belediyesi'nce yürütülecektir,
- i) Sit alanı içindeki birinci grup eski eserlerin onarımı sürecektir,
- j) Sanayi tesisleri ve depolar nakledilecektir,

- k) Boş alanlar yeşillendirilerek gerekirse orman statüsüne alınacaktır,
- l) 1/1000 ölçekli halihazır haritalar hemen yapılacaktır,
- m) 1/1000 ölçekli imar planının yapımına hemen geçilecektir,
- n) D.İ.E. ile ortak sayısal değerler elde edilecektir,
- o) Boğaziçi Sit Alanı bütününe 1/5000 ölçekli Nazım Planı ve Öngörünüm Bölgesi'nin 1/1000 ölçekli Uygulama Planları, kararname yayınından itibaren üç aylık bir çalışma döneminde bitirilecek şekilde İstanbul Belediyesi'nce özel bir çalışma oluşturulacak, faaliyetleri haftada bir rapor edilecek ve hazırlanan planlar üç aylık süre sonunda onaya sunulacaktır,
- p) Gerekli mali kaynak sağlanacaktır.

4.3 1983 Planları

Bakanlar Kurulu Kararı'nda yapılması öngörülen 1/5000 ölçekli Nazım Plan ile 1/1000 ölçekli Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ni içeren Koruma Geliştirme Planı, İstanbul Belediyesi, Büyük İstanbul Nazım Plan Bürosu ve İller Bankası üyelerinden oluşan bir planlama grubu tarafından hazırlanmış ve 22.07.1983 tarihinde, GEEAYK tarafından da onaylanarak, yürürlüğe girmiştir (Ek 3). Bu planlarla Boğaziçi'nin tarihsel ve doğal değerlerinin bir bütün olarak korunmasını amaçlayan bir dizi kararın alınmasıyla birlikte, daha önce konut yapımına izin verilmiş olan özel mülkiyetli korulara ait onaylı planlar da geçersiz sayılmıştır (Çubuk, 1994; Gülersoy, 1998). Boğaziçi kıyı ve sahil şeridinde yalnızca kamuya açık ve belirli büyüklüğü geçmeyen günübirlik turizm tesislerine olanak sağlanmış, Boğaz köylerinin yerleşik alanları dışında Öngörünüm Bölgesi'ndeki yapılaşma büyük oranda kısıtlanmıştır. Yine aynı planlarda Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgeleri'ne de seyrek yoğunluklu imar hakları tanınmıştır (Ekinci, 1994a).

4.4 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu

Yukarıda sözü geçen planların onaylanmasından bir gün sonra, 23.07.1983 tarihinde 2863 sayılı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu" yürürlüğe girmiş ve böylece 1710 sayılı "Eski Eserler Kanunu" yürürlükten kalkmıştır. Yasanın amacı birinci maddede şu şekilde tanımlanmaktadır: "Bu kanunun amacı, korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili tanımları belirlemek, yapılacak işlem ve faaliyetleri düzenlemek,

bu konuda gerekli ilke ve uygulama kararlarını alacak teşkilatın kuruluş ve görevlerini tespit etmektir” (2863 sayılı yasa). Bu kanuna göre Boğaziçi'nin bütünü “Doğal ve Tarihi Sit Alanı” kapsamına girmiştir (Aysu, 1989).

2863 sayılı yasa ayrıca yurt içinde bulunan ve kanun kapsamına giren korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili hizmetlerin bilimsel esaslara göre yürütülmesini sağlamak üzere, Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu” ile bakanlıkça belirlenecek bölgelerde “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları”nın kurulmasını öngörmektedir.

4.5 Anıtlar Yüksek Kurulu'nun “İstanbul'daki Sit Alanları” Kararı

18 Kasım 1983'de Anıtlar Yüksek Kurulu'nca İstanbul'daki sit alanları tespit edilmiş ve kurul kararı 18225 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Buna göre 35 adet olan sit alanlarının doğal, tarihi, kentsel, vb. özelliklerine göre sınıflandırıldığı belirtilmektedir. Boğaziçi Alanı'nın bütünü tarihi ve doğal sit alanı olarak belirlenmekle birlikte, alan içinde yer alan Beykoz, Paşabahçe, İhlamur, Rumeli Hisarı gibi yerler de ayrıca özelliklerine göre adlandırılmışlardır.

İstanbul'daki 35 adet sit alanından Boğaziçi'ne ait olanlar şunlardır: Beşiktaş – İhlamur Kasrı (doğal sit), Beykoz – Paşabahçe (kentsel sit), Beykoz – Anadolu Hisarı (tarihi sit), Boğaziçi (tarihi ve doğal sit), Sarıyer – Çamlık Mevkii (doğal sit), Sarıyer – Rumeli (tarihi ve doğal sit), Sarıyer – Rumeli Hisarı (kentsel ve doğal sit), Üsküdar (kentsel ve doğal sit), Üsküdar (doğal sit) (Aysu, 1989).

4.6 2960 Sayılı Boğaziçi Kanunu

Hem İmar Yasası kuralları hem sit kapsamında olduğundan dolayı önceleri 1710 sayılı Eski Eserler Yasası, 23 Temmuz 1983'den sonra ise 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası'nın koşullarının geçerli olduğu İBSA için, 22 Kasım 1983 tarihinde 2960 sayılı “Boğaziçi Yasası” yürürlüğe girmiştir. Bu yasanın, ülkenin belli bir yöresini korumak ve yine salt o yöreye ait imar yetkilerini ve kurallarını belirlemek üzere çıkartılan ilk kapsamlı yasa niteliğini taşıdığı belirtilmektedir (Ekinci, 1994a). Yasanın birinci maddesinde amaç, şu biçimde tanımlanmaktadır: “Bu kanunun amacı, İstanbul Boğaziçi Alanı'nın kültürel ve tarihi değerlerini ve doğal güzelliklerini kamu yararı gözetilerek korumak ve geliştirmek ve bu

alandaki nüfus yoğunluğunu arttıracak yapılanmayı sınırlamak için uygulanacak imar mevzuatını belirlemek ve düzenlemektir” (2960 sayılı yasa).

Boğaziçi Yasası’yla birlikte, kısa bir süre önce Anıtlar Yüksek Kurulu’na da onaylanarak yürürlüğe giren 1/5000 ile 1/1000 ölçekli 1983 planları yasanın hükmü haline gelmiştir (Çeçener, 2005). Planlardaki İBSA sınırları ile bu alanın içinde yer alan ve yine aynı planlarda sınırları belirlenen “Boğaziçi Kıyı ve Sahil Şeridi”, “Öngörünüm Bölgesi”, “Gerigörünüm Bölgesi” ve “Etkilenme Bölgesi”, 2960 sayılı yasada da aynı isim ve sınırlarıyla yer almış, yasanın eki olarak Resmi Gazete’de yayımlanan haritada bu bölgeler koordinatlarıyla birlikte belirlenerek ilan edilmiştir (Ek 4) (Ekinci, 1994a). Planlarla yasa arasındaki önemli bir farklılığı Öngörünüm Bölgesi’nde konut yapımı konusu oluşturmaktadır. 1983 planları köylerin yerleşik alanlarındaki boş parsellerde konut yapılabileceğini öngörmüş, yasa ise Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi’nde konut yapımını yasaklamıştır. 1/5000 ölçekli Nazım Plan ve 1/1000 ölçekli Uygulama Planları’yla konut kullanımına ayrılmış ancak yapı yapılmamış alanlarda yeşil alan statüsünün uygulanacağı belirtilmiştir. 2960 sayılı yasayla ayrıca İBSA’nda kömür ve akaryakıt depolarının, tersane ve sanayi tesislerinin kurulamayacağı belirtilmiş, mevcut sanayi kuruluşlarının Bakanlar Kurulu’nun alacağı karar ile 1985 yılı sonuna kadar başka bölgelere nakledileceği öngörülmüştür (Gülersoy, 1998).

Boğaziçi Yasası’nın amaçları doğrultusunda İBSA’nda yerleşme ve yapılaşmanın planlanması, koordinasyonu, imar uygulamalarının yapılması ve denetlenmesi için Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu, Boğaziçi İmar İdare Heyeti ve Boğaziçi İmar Müdürlüğü’nden oluşan özel bir organizasyon şeması oluşturulmuştur.

Yasanın yedinci maddesine göre kurulan Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu Başbakan veya görevlendireceği Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı’nın başkanlığında İmar ve İskân, Milli Savunma, Maliye, İçişleri, Bayındırlık, Sağlık ve Sosyal Yardım, Ulaştırma, Tarım ve Orman, Kültür ve Turizm, Sanayi ve Teknoloji, Enerji ve Tabii Kaynaklar bakanlarından oluşmaktadır. Gerektiğinde ilgili kurum ve kuruluşların temsilcileri toplantılara çağırılabilir. Sekreteryaya hizmetinin İmar ve İskân Bakanlığı’na yürütülmesi, yılda en az iki kez toplanması ve çalışma esaslarının Başbakanlıkça belirlenmesi öngörülen kurulun görevleri aşağıdaki gibi tanımlanmaktadır:

- a) Boğaziçi İmar Planları’nın yapılmasını kararlaştırmak, imar planlarını ve diğer ilgili planları görüşmek ve kabul etmek,

- b) Boğaziçi İmar Uygulama Programları'nı onaylamak,
- c) Boğaziçi İmar Uygulama Programları gereği kamu yatırımlarını planlamak ve Bakanlar Kurulu'nun onayına sunmak,
- d) Boğaziçi İmar Müdürlüğü'nün mali yardım isteklerini incelemek ve karara bağlamak,
- e) İmar ve İskân Bakanlığı'nca getirilen Boğaziçi Alanı ile ilgili konuları görüşmek ve kararlaştırmak.

Yasanın sekizinci maddesi uyarınca kurulan Boğaziçi İmar İdare Heyeti İstanbul Valisi'nin başkanlığında İstanbul Belediye Başkanı, İstanbul İl Hukuk İşleri Müdürü, İl İmar Müdürü, İl Sağlık Müdürü, Defterdar, Boğaziçi İmar Müdürü, İstanbul Belediyesi İmar Müdürü, Vali ve Belediye Başkanı'nın tayin edecekleri birer uzman, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Bölge Kurulu Başkanı, Yükseköğretim Kurulu'nca belirlenecek ilgili bilim dalı öğretim üyesi olmak üzere oniki üyeden oluşmaktadır. Gerektiğinde ilgili kurum ve kuruluşların temsilcileri toplantılara çağırılabilir. Sekreteryaya hizmetinin Boğaziçi İmar Müdürlüğü'nce yürütülmesi, ayda en az iki kez, ayrıca valinin çağrısı üzerine toplanması, çalışma ve karar alma esaslarının da Valilikçe belirlenmesi öngörülen heyetin görevleri aşağıdaki gibi tanımlanmıştır:

- a) Boğaziçi İmar Planı'nı ve diğer ilgili planları görüşmek ve mütalaası ile birlikte İmar ve İskân Bakanlığı'na sunmak,
- b) Boğaziçi İmar Uygulama Programları'nı görüşmek ve İmar ve İskân Bakanlığı'na sunmak,
- c) Boğaziçi İmar Uygulama Programları gereği kamu yatırımlarını planlamak ve İmar ve İskân Bakanlığı'na sunmak,
- d) Boğaziçi İmar Müdürlüğü'nün mali yardım isteğini görüşmek ve talepleri İmar ve İskân Bakanlığı'na sunmak,
- e) Boğaziçi İmar Müdürlüğü'nün bütçesini görüşmek ve karara bağlamak,
- f) Bu kanun hükümlerine göre tespit ve teklif edilen yıkım işlerini görüşmek ve karara bağlamak,
- g) Boğaziçi İmar Müdürlüğü'nce gündeme getirilen konuları görüşmek ve karara bağlamak,

h) Bu kanunla verilen diğer görevleri yapmak.

Yasanın dokuzuncu maddesi gereğince kurulan İstanbul Belediyesi'ne bağlı kamu tüzel kişiliğine sahip Boğaziçi İmar Müdürlüğü ise Boğaziçi İmar Müdürü, en çok üç müdür yardımcısı ile gerekli planlama, plan uygulama, yapı denetim, yönetim ve destek birimlerinden oluşmaktadır. Boğaziçi Alanı'nda kanunun amacına uygun olarak faaliyetlerin planlanmasından, koordinesinden ve uygulanmasından, Boğaziçi Alanı'nın genel görünüm ve estetiğinin, tarihi ve doğal mimari özelliklerinin korunmasından birinci derecede sorumlu olan Boğaziçi İmar Müdürü'nün, en az lisans düzeyinde yükseköğretim görmüş kişiler arasından, İstanbul Belediye Başkanı'nın inhası (bildirme) ve İstanbul Valisi'nin teklifi üzerine İmar ve İskân Bakanlığı'na atanacağı öngörülmektedir. Müdür yardımcılarının da, Müdürde aranan koşulları taşıyan kişiler arasından aynı usulle atanacağı belirtilmektedir. Diğer görevlilerin atanması genel hükümlere göre yapılacaktır. Müdürlüğün görevleri aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

- a) Boğaziçi İmar Planları'nı ve Boğaziçi Alanı'nda kanunun amacına uygun yatırımlar ve ilgili diğer faaliyetleri düzenleyen İmar Uygulama Programları'nı ve ilgili diğer planları hazırlamak ve Belediye Başkanlığı'na sunmak,
- b) Boğaziçi İmar Müdürlüğü'nün bütçesini hazırlamak, Belediye Başkanı'nın onayı ile İmar İdare Heyeti'ne sunmak,
- c) Boğaziçi Alanı'nda imar uygulamalarını, ruhsat ve izin işlemlerini yürütmek,
- d) Boğaziçi Alanı'nda yapıları ve inşaatları kontrol etmek,
- e) İmar mevzuatına aykırı yapılar hakkında alınan yıkım kararlarını uygulamak,
- f) Kanunla verilen diğer görevleri yapmak (Boğaziçi Kanunu).

Bu noktada yeri gelmişken, 2960 sayılı yasanın İBSA'nın korunmasına ilişkin yarattığı olumlu etkilerin yanında, Çeçener'in (2005) altını çizdiği mevzuat karmaşasının oluşmasına da katkıda bulunduğu olgusuna dikkat çekmek yararlı görünmektedir. Çeçener bir sit alanı olan Boğaziçi'nde bir mevzuat kaosunun var olduğunu belirtmekte ve alanda imar mevzuatının mı, koruma mevzuatının mı, Boğaziçi Yasası'nın mı, yoksa örneğin Turizm Teşvik Kanunu gibi yasal düzenlemelerle noktasal olarak getirilen kararların mı uygulanacağı konusunda bir düşünce birliğinin olmadığını söylemektedir. Yazar, İmar ve İskân Bakanlığı'nın Danıştay'a konuyla ilgili görüş almak üzere başvurduğunu, Danıştay'ın da, hukukta özel yasaların genel yasalardan önde gelmesinden dolayı, "öncelikle" Boğaziçi

Yasası'nın uygulanacağı yönünde görüş bildirdiğini aktarmaktadır. Çeçener tarafından bu "öncelikle" ifadesi, Danıştay'ın bile hangi mevzuatın uygulanacağı konusunda kesin bir yargıya varamamış olduğunun bir göstergesi olarak yorumlanmaktadır (Çeçener, 2005).

4.7 Boğaziçi'ni Etkileyen Diğer Yasalar

Resmi Gazete'de 15.05.1976 tarihinde yayınlanan 1990 sayılı "Gecekondu Kanununda Bazı Değişiklikler Yapılması Hakkında Kanun", daha önce gecekonduyla ilgili olarak 1966'da yürürlüğe giren 775 sayılı Gecekondu Kanunu'ndaki fonlarla ilgili çözümler getirirken, 1966'dan sonra belediyelere ait ya da ait olacak arsa ve arazilerde yapılan gecekonduları yasal hale getirip kabul etmiştir. 775 sayılı Gecekondu Kanunu'nda 1966'dan sonra yapılan gecekonduların yıkılacağı öngörülmektedir (Aysu, 1989).

18.03.1983 tarihli ve 2805 sayılı "İmar ve Gecekondu Affı" yasası ve 08.03.1984 tarihli ve 2981 sayılı "İmar ve Gecekondu Mevzuatına Aykırı Yapılara Uygulanacak İşlemler"le ilgili yasa ile bir yandan kaçak yapılar "son kez" affedilerek yasal hale getirilmiş, diğer yandan ıslah imar planları ile yasadışı gelişen alanlarda rant yaratılarak bu oluşumlar adeta ödüllendirilmiş ve teşvik edilmiştir. Tüm bu gelişmelerin İBSA'nda da yansımaları olmuştur. Her ne kadar 2981 sayılı yasanın 3'üncü maddesinde İstanbul ve Çanakkale Boğazları kanun kapsamı dışında tutulmuşsa da, yine aynı yasanın 22'nci maddesinde devam etmekte olan işlemler konusunda Boğaziçi'nde 2805 sayılı yasa yerine 2981'in hükümlerinin uygulanacağı belirtilmektedir. Bu hükümler uyarınca Aysu, Boğaziçi İmar Müdürlüğü'ne çok sayıda başvurunun yapıldığını ve Boğaziçi Alanı'ndaki İmar ve Gecekondu Mevzuatı'na aykırı yapılardan bir kısmına tapu tahsis belgesi verildiğini söylemektedir (Aysu, 1989).

12.03.1982 tarihli ve 2634 sayılı "Turizmi Teşvik Kanunu" ile merkezi yönetim kimi alanları "Turizm Bölgeleri", "Turizm Alanları" ve "Turizm Merkezleri" olarak ilan etme ve buralarla ilgili plan yapma yetkisini ele almıştır. Tüm İstanbul'da olduğu gibi İBSA sınırları içinde de bu yasaya dayanılarak birçok "Turizm Merkezi" ilan edilmiştir. Turizmi geliştirmek amacıyla bu alanlardaki yatırımcılara çeşitli teşvikler sağlanmış ve yapılaşmada özel haklar uygulanmıştır. Söz konusu yasaya dayanılarak yapılan uygulamaların, korunması gereken kentsel değerler açısından yarattığı sakıncalara dikkat çekilmektedir (Ekinci, 1994b).

08.11.1983 tarihinde özellikle Boğaziçi'nde önemli olabilecek 2942 sayılı "Kamulaştırma Kanunu" çıkartılmıştır. Kanunun amacı, kamu yararı gerektiği hallerde gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerinin mülkiyetinde bulunan taşınmaz malların devlet ve kamu tüzel kişilerinince

kamulaştırılmasında yapılacak işlemleri, kamulaştırma bedelinin hesaplanmasını, taşınmaz malın ve irtifak hakkının idare adına tescilini, kullanılmayan taşınmaz malın geri alınmasını, idareler arasında taşınmaz malların devir işlemlerini, karşılıklı hak ve yükümlülükler ile bunlara dayalı uyuşmazlıkların çözüm usul ve yöntemlerini düzenlemek, olarak tanımlanmaktadır (2942 sayılı yasa). Bu yasa özellikle Boğaziçi Alanı'nda yapılaşma izni olmayan ve özel şahıs mülkiyetinde bulunan parseller bağlamında önemli gözükmektedir (Özhekim, 2006).

09.07.1984 tarihinde 3030 sayılı, kısaca “Büyükşehir Belediyeleri'nin Yönetimi Hakkında Kanun” Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yasa büyükşehir belediyelerinin yönetiminin hukuki statüsünü, hizmetlerin planlı, programlı, etkin ve uyum içinde yürütülmesini sağlayacak düzenlemeleri amaçlamaktadır ve büyükşehir belediyeleri ile ilçe belediyelerinin kuruluş, görev ve yetkilerine, merkezi yönetim ve diğer mahalli yönetimler ile ilişkilerine dair esas ve usulleri kapsamaktadır. Yasaya göre kentin nazım imar planını yapmak, yaptırmak ve onaylayarak uygulamak; ilçe belediyelerinin nazım plana uygun olarak hazırlayacakları uygulama imar planlarını onaylamak ve uygulanmasını denetlemek görevleri, Büyükşehir Belediyeleri'ne verilmektedir (3030 sayılı yasa). Böylece Büyükşehir belediye sınırları içinde kalan alanlarda imar, planlama, uygulama ve denetim konularında yetki ve sorumluluklar merkezi yönetimden yerel yönetimlere geçmiştir. Yönetim ve uygulamadaki değişen siyasi kararlara koşut olarak yasal mevzuatta da değişimler sürmüştür, 3030'dan sonra İmar ve İskân Bakanlığı kaldırılarak Bayındırlık ve İskân Bakanlığı içindeki bir genel müdürlüğe dönüştürülmüştür (Aysu, 1989).

Aysu tarafından 1980'li yılların Boğaziçi Alanı için hem özel, koruyucu ilk yasanın yürürlüğe girmesi açısından olumlu ancak hem de daha sonra çıkartılan diğer genel yasaların alanın yönetimi ve yapı yoğunluğunu değiştiren kimi maddeleri yürürlüğe koyması nedeniyle de olumsuz özellikler taşıdığına vurgu yapılmaktadır (Aysu, 1989). Sözü edilen dönemde yaşanan bir çelişkiye de dikkat çekmek anlamlı görünmektedir. Aysu'nun da belirttiği gibi bir yandan 1980'li yıllar ülkedeki kentleşme ve toplumsal gelişmelerin gereği değişik konulardaki sorumluluk, hak ve yetkilerin yerel yönetimlere aktarıldığı bir süreci işaret etmekte iken diğer yandan “Turizm Teşvik Kanunu” gibi yasalarla kimi özel alanlar üzerindeki yetkilerin yeniden merkezi yönetim tarafından kullanıldığına tanık olunmaktadır. Küresel boyutta da önemini artırmakta olan “yerelleşme” söylemine karşın yaşanan birçok örnek, bu çelişkinin günümüze dek varlığını sürdürdüğünün göstergesidir.

Turizm Teşvik Kanunu gibi 1994 tarihli 4046 sayılı “Özelleştirme Yasası”nın da merkezi yönetime, özelleştirme kapsamına alınan kamu iktisadi teşebbüslerinin tesislerinin konumlandığı arsalar üzerinde ne yapılacağına ve tanınacak inşaat haklarının ne büyüklükte olacağına ilişkin, parçacıl ve otonom kararlar getirme yetkisi verdiği belirtilmektedir (Enlil vd., 2001). Yazarlar söz konusu yasa ile satışa sunulan parseller üzerinde tanınacak yapılaşma hakları aracılığıyla, bu parsellerin yatırımcılara çekici hale getirilmeye çalışıldığına dikkat çekmektedirler. Bu bağlamda yine aynı yazarlar tarafından Özelleştirme Yasası’nın getirdiği hükümlerle özellikle Boğaziçi’nin Asya Yakası’nın, burada yer alan devlet malı üretim tesislerinin varlığına bağlı olarak, spekülatif gelişmelerle daha fazla zedelenme tehdidi altında kaldığına da vurgu yapılmaktadır.

4.8 3194 Sayılı İmar Kanunu’nun Boğaziçi’ne İlişkin Maddeleri

09.05.1985 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 3194 sayılı İmar Kanunu’nun 46, 47, 48 ve geçici 7. maddeleriyle İBSA’nı yakından ilgilendiren düzenlemeler yapılmıştır. Yasanın 46’ncı maddesiyle, 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu’nun 6’ncı maddesine göre kurulan organlarda değişiklikler yapılmış, 47’nci madde ile 2960’ın 3’üncü maddesinin “f” ve “g” fıkraları, 48’inci maddeyle de yine aynı kanunun 10’uncu maddesi değiştirilmiştir. Geçici 7’nci maddeyle ise İstanbul ve Çanakkale Boğazları’nda 2981 sayılı İmar Affı Kanunu’na göre başvuran yapılar ve Boğaziçi Alanı’ndaki mevcut çekme katlarla ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Yapılan bu değişiklikler Çizelge 4.1’de 2960 sayılı yasadaki ilk durumlarıyla birlikte gösterilmiştir. Daha sonra Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilen hükümler *italik* olarak verilmiştir.

Çizelge 4.1 3194 sayılı İmar Kanunu’nun Boğaziçi Yasası’na getirdiği değişiklikler

2960 / 22.11.1983	3194 / 09.05.1985
<p>Madde 6 Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu, Boğaziçi İmar İdare Heyeti, Boğaziçi İmar Müdürlüğü, (üyeleri ile görev ve sorumlulukları bölüm 3.6’da belirtildiği gibi),</p>	<p>Madde 46 Bu kanunla 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu’nun 6’ncı maddesine göre kurulan organlar kaldırılmıştır. Bu kuruluşların görev ve sorumlulukları aşağıda belirtilen çerçevede dahilinde İstanbul Büyükşehir ve ilgili İlçe Belediye Başkanlıkları’na yürütülür. Şöyle ki: 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu’nun 2’nci maddesinde belirlenen ve 22.07.1983 onay tarihli plana göre Boğaziçi Alanı’nda gösterilen “Boğaziçi Sahil Şeridi” ve “Öngörünüm” Bölgeleri’ndeki uygulamalar İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı’na, “Gerigörünüm” ve “Etkilenme” Bölgeleri’ndeki uygulamalar da ilgili İlçe Belediye</p>

	Başkanlıkları'nca yapılır, (3194 sayılı yasa, Anayasa Mahkemesi'nin 11.12.1986 gün ve E.1985/11 – K.1986/29 sayılı kararı).
<p>Madde 3</p> <p>f) Boğaziçi Alanı'nda mevcut planda, nüfus ve yapı yoğunluğunu artırıcı nitelikte plan değişiklikleri yapılamaz,</p> <p>g) Boğaziçi Kıyı ve Sahil Şeridi ile Öngörünüm Bölgesi'nde konut yapılamaz, tevhit ve ifraz işlemleri yapılmasına izin verilemez, (Aysu, 1989).</p>	<p>Madde 47</p> <p>f') Boğaziçi Alanı'nda mevcut planda, nüfus ve yapı yoğunluğu gözönüne alınmak kaydı ile plan değişikliği yapılabilir,</p> <p>g') <i>Boğaziçi Öngörünüm Bölgesi'nde parsel büyüklüğü 5000 m²'den az olmamak, ifraz işlemleri yapılmamak ve TAKS azami %6 ve iki katı (H=6.50 m irtifa) geçmemek şartı ile "konut" inşaatı yapılabilir. Blok adedi serbesttir.</i></p> <p><i>Orman, koru, ağaçlandırma ve yeşil alanlar da yukarıdaki esasa tabidir. Yalnız bu alanların tabii vasıflarının korunmalarına özen gösterilir.</i></p> <p><i>Ancak kat alanı ve irtifa ne olursa olsun İmar Kanunu'nun ilgili maddelerine göre yapı sahipleri ruhsat ve iskân alma mecburiyetinde olup, bu işlemler yalnızca İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nce avan ve tatbikat projelerine göre yapılır, (3194 sayılı yasa, Anayasa Mahkemesi'nin 11.12.1986 gün ve E.1985/11 – K.1986/29 sayılı kararı).</i></p>
<p>Madde 10</p> <p>Planlar ve İmar Uygulamaları: Boğaziçi Alanı'na ait planlar Boğaziçi İmar Müdürlüğü'nce hazırlanır, Planlar 30 gün asılarak ilan edilir, İtirazlar ve görüşler Belediye Başkanlığı'na gider, Belediye Başkanlığı bir ay içinde İmar İdare Heyeti'ne gönderir, İmar İdare Heyeti inceleyip İmar ve İskan Bakanlığı'na gönderir, İmar ve İskan Bakanlığı Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu'na onaya gönderir, Onaylanan plan yürürlüğe girer, Plan değişiklikleri de aynı usulde yapılır, (Aysu, 1989).</p>	<p>Madde 48</p> <p>Madde 10') Gerigörünüm Bölgesi'nde TAKS azami %15 ve dört katı (H=12.50m), Etkilenme Bölgesi'nde ise gene TAKS %15 ve beş katı (H=15.50 m) geçmemek şartı ile konut yapılabilir. Daha önce belediyeye bedelsiz terk edilmiş veya edilecek olan alanlar bu hesaba dahil edilir. Hesabat brüt alan üzerinden yapılır. 1/1/1982'den sonra alınmış Yüksek Anıtlar Kurulu'nun kararları ile 22/7/1983 onay tarihli planda kazanılmış haklar saklıdır.</p> <p>Ancak, kat alanı ve irtifa ne olursa olsun İmar Kanunu'nun ilgili maddelerine göre yapı sahipleri ruhsat ve iskân alma mecburiyetinde olup, bu işlemler yalnızca ilgili İlçe Belediye Başkanlıkları'nca avan ve tatbikat projelerine göre verilir.</p> <p>Gerekli görüldüğü takdirde "Boğaziçi Alanı" için yapılan planların revize edilmesi Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgeleri'nde 3030 sayılı kanuna göre, Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgeleri'nde İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nce hazırlanarak Belediye Meclisi'nin kararı ve Belediye Başkanı'nın onayından sonra "Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu" onayı ile yürürlüğe girer.</p> <p>İlgili kamu kurum ve kuruluşları ile meslek kuruluşları, Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nda bir ay süre ile ilan edilen "Sahil Şeridi" ve "Öngörünüm Bölgesi" ile ilgili planlara itiraz edebilir. Ancak itirazlar yürürlüğü durdurmaz. Belediye Başkanlığı plan itirazlarını inceler ve görüşünü de ekleyerek Belediye Meclisi'ne sunar. Belediye Meclisi durumu bir ay içinde inceleyerek karara varır. Netice, Büyükşehir Belediye Başkanı'nın ve Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu'nun onayı ile kesinleşir. Plan değişiklikleri de aynı usule göre yapılır.</p>

	<p>İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu: Başbakan veya görevlendireceği Başbakan Yardımcısı veya bir devlet bakanı başkanlığında Milli Savunma, Bayındırlık ve İskân, Kültür ve Turizm, Ulaştırma, Tarım Orman ve Köyişleri, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanları'ndan oluşur. Kurulun sekreteryaya görevini Bayındırlık ve İskân Bakanlığı yürütür.</p> <p>Boğaziçi İmar Müdürlüğü'nün bütçesi, personeli ve gelirleri de İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'na aktarılır, (3194 sayılı yasa, Anayasa Mahkemesi'nin 11.12.1986 gün ve E.1985/11 – K.1986/29 sayılı kararı).</p>
	<p>Geçici Madde 7</p> <p><i>İstanbul ve Çanakkale Boğazları'nda 2981 sayılı İmar Affı Kanunu'na göre başvuru yapılar, aynı kanunun üçüncü maddesinin İstanbul ve Çanakkale Boğazları ile ilgili kısmı 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile 2981 sayılı kanunun 14'üncü maddesinin (f) fıkrasına göre ve bitmiş olmaları koşulu ile ve beş misli bina inşaat harcı alınarak af kapsamına dahil edilir. Aynı kanunun ilgili ekli cetveline göre harç ayrıca tahsil edilir. Afla ilgili Boğaziçi Alanı'ndaki tespit ve değerlendirme işlemleri mutlaka ilgili belediyelerce yapılır ve en geç altı ay içinde tamamlanarak sonuçlandırılır.</i></p> <p>Boğaziçi Alanı'nda mevcut çekme katlar aynı gabari içinde kalmak şartı ile tam kata iblağ edilir. Ancak teras kullanma hakkı daha önce tapuya tescil edilmemiş olan çatı katı malikleri emlak vergisi için beyan edilen daire bedelinin daire metrekaresine bölünerek bulunan bir metrekaresine değerinin kazanılan alan ile çarpımı sonucu bulunan değeri hisse nisbetlerine göre diğer kat maliklerine öder. Kendileri bulunmadıkları takdirde bu bedel isimlerine milli bir bankaya yatırılır, (3194 sayılı yasa, Anayasa Mahkemesi'nin 11.12.1986 gün ve E.1985/11 – K.1986/29 sayılı kararı).</p>

3194 sayılı İmar Yasası'nın gerek tüm ülkede ve İstanbul'da, özellikle de Boğaziçi'nde büyük mekansal değişimlere neden olduğunun altı çizilmektedir. Yasayla Boğaziçi'nde yapı ve nüfus yoğunluğunu arttırıcı uygulamalar getirilmiş, araziden yararlanma farklılaştığı için coğrafi görünüm değişmiştir (Aysu, 1989). Bu bağlamda tüm yasal süreçleri ve planlama süreçlerini aşan bir biçimde 3194'e eklenen yukarıda değinilen maddelerin, 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu'nun korumaya yönelik temel ilkelerini yok ettiği belirtilmektedir (Gülersoy, 1998). Çeçener bu maddelerle getirilen inşaat haklarının bir sit alanı olan Boğaziçi'nde olması gerekenin çok üstünde bir yapılaşma yoğunluğuna yol açacağını, örneğin yasanın 48'inci maddesinde brüt alan üzerinden yapılan hesaba dayanılarak verilen Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgeleri'ndeki hakların, Kadıköy-Bostancı arasındakine eşdeğer bir yapılaşma

yoğunluğuna neden olacağını vurgulamaktadır. Yazar ayrıca Öngörünüm Bölgesi'nde eski Boğaziçi Köyleri'ndeki hemen hepsi 5000 m²'den küçük boş parsellere uygulanan inşaat yasağı sürerken, tarihin hiçbir döneminde imar edilmemiş sirtlarda, yasanın 47'nci maddesiyle yapılaşmaya olanak sağlanması sonucu ortaya çıkan çelişkiye de dikkat çekmektedir (Çeçener, 1995).

3194'ün İBSA ile ilgili maddelerinin uygulanma talimatı 16.05.1985'te devreye sokulmuştur. Buna göre Boğaziçi Alanı ile ilgili organlar yeniden düzenlenmiş, Boğaziçi İmar Müdürlüğü İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'na bağlanmış, Boğaziçi İmar İdare Heyeti kaldırılmış (yerine İstanbul Büyük Şehir Belediye Meclisi geçmiş), Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu'nun görevi ise yalnızca Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'nde Boğaziçi İmar Müdürlüğü'nce hazırlanan, İstanbul Büyük Şehir Belediye Meclisi'nce karara varılan ve İstanbul Büyük Şehir Belediye Başkanlığı'nca onaylanan plan değişikliği konularını onaylayarak kesinleştirmek olarak belirlenmiştir. Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgeleri'ndeki uygulama usullerinin de (plan değişiklikleri, imar durumları, proje onayı, ruhsat, iskân, tevhid, ifraz ve yapı denetimi gibi faaliyetler) 3194'ün 46, 47, 48'inci maddeleri ve geçici 7'nci maddesiyle 2960'ın yürürlükte kalan maddeleri ve imar mevzuatına göre, bağlı buldukları İlçe Belediye Başkanlıkları ve İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nca 3030 Sayılı Kanun ve Yönetmelikleri'ne uygun olarak sürdürüleceği öngörülmüştür (Aysu, 1989).

4.9 Anayasa Mahkemesi Süreci

3194 Sayılı İmar Yasası'nın yürürlüğe girmesinden yaklaşık iki ay sonra, 08.07.1985 tarihinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 90 üyesince, yasanın – Boğaziçi ile ilgili yukarıda değinilen dört maddesi de dahil olmak üzere – toplam 13 maddesinin iptali istemiyle Anayasa Mahkemesi'nde dava açılmıştır. İptal isteminde 46, 47 ve 48'inci maddeler ile geçici 7'nci maddeye ilişkin olarak şu gerekçeler ileri sürülmektedir (Anayasa Mahkemesi'nin 11.12.1986 gün ve E.1985/11 – K.1986/29 sayılı kararı):

“İptali istenen yasanın ‘Altıncı Bölüm’ başlığı altında ‘2960 Sayılı Boğaziçi Kanunu ile ilgili Hükümler’ alt başlığı ile bir düzenleme yapılmış ve 46, 47, 48 no’lu maddeler ile ‘Yedinci Bölüm’de yer alan Geçici Madde 7 hükmü ile 2960 Sayılı Boğaziçi Kanunu ile ilgili hükümler sevk edilmiş ve kabul edilmiştir. Bu hükümler İmar Kanunu Tasarısı olarak

hükümetçe sevk edilen tasarıda yer almamakta olup, tasarının komisyonda görüşülmesi sırasında eklenmiştir”.

İptal isteminin gerekçesinde bu durumun, Anayasa'nın “Kanunların Teklif Edilmesi ve Görüşülmesi” başlıklı 88'inci maddesinin ikinci bendinde yer alan “Kanun tasarı ve tekliflerinin TBMM’de görüşülmesi usul ve esasları içtüzükle belirlenir” hükmü ve TBMM içtüzüğünün 36'ncı maddesinde belirtilen “Komisyonlar, kendilerine havale edilen kanun tasarı veya tekliflerini aynen veya değiştirerek kabul veya red edebilirler” hükmü uyarınca içtüzüğe ve dolayısıyla da Anayasa'nın 88'inci maddesine aykırı düştüğü belirtilmektedir. Ayrıca gerekçede bu dört maddeyle ilgili olarak şu görüşler de ileri sürülmektedir (Anayasa Mahkemesi'nin 11.12.1986 gün ve E.1985/11 – K.1986/29 sayılı kararı):

“Gerekçemizin bir numaralı bölümünde yer alan ve Yasa'nın Boğaziçi Yasası'nın hükümlerini değiştiren düzenlemelerini içeren 46, 47, 48 ve Geçici 5 ve 7'nci maddeleri, Anayasamızın 43 ve “Tarih, Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması” başlıklı 63'üncü maddesine aykırıdır. Bu maddelerle Boğaziçi Yasası büyük ölçüde ortadan kaldırılmakta ve delinmektedir. Boğaziçi Yasası millidir. Kamu yararını önde tutan bu yasa üç yanı denizlerle çevrili ve büyük tarihi mirasa sahip ülkemizde doğal güzelliği ve tarihi mirası korumaya gayret gösteren bir yasadır. Yeni yapılan düzenleme ile kamu yararı kişi yararına gözardı edilmekte olup İstanbul Boğaziçi'nin doğal yapısı bozulacaktır. Bu nedenle iptali gerekir”.

Açılan dava 11.12.1986 tarihinde sonuçlanmıştır. Anayasa Mahkemesi Boğaziçi'ni ilgilendiren maddelere ilişkin olarak, kanununun 47'nci maddesinin Öngörünüm Bölgesi'nde konut yapımına izin vererek yoğunluk artışına neden olan hükümlerini ve imar affına ilişkin kanunun Boğaziçi Alanı'nda uygulanmasına olanak sağlayan Geçici 7'nci Madde'nin birinci fıkrasını Anayasa'ya aykırı bularak iptal etmiştir. Mahkeme diğer madde ve fıkralara ilişkin olarak Anayasa'ya aykırılık saptamamıştır. Bu durumda Boğaziçi'ndeki imar uygulamalarının hangi kurum ve kuruluşlar tarafından yapılacağına, alanda nüfus ve yapı yoğunluğu gözönüne alınmak koşuluyla mevcut planda değişiklik yapılabileceğine, Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgelerinde verilen inşaat haklarına ve mevcut çekme katlara uygulanacak işlemlere ilişkin hükümler geçerliliklerini korumuşlardır.

Dava süresince 3194'ün bütün maddelerinin uygulanmaya devam ettiğinin altı çizilmektedir (Aysu, 1989). Bu noktada dikkat çekilmeden geçilmemesi gereken konu iptal kararının, karar tarihi olan 11.12.1986'dan dört ay sonra, 18.04.1987 günü Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiş olduğudur. Gülersoy Boğaziçi İmar Müdürlüğü'nden alınan bilgilere

dayanarak 2981 ve 3290 sayılı kanunlar gereği 18735 başvuru yapıldığını, bunun 15067'sinin müstakil ve hisseli tapulu parsellerden oluştuğunu, imar affının yürürlükte olduğu süre içinde 1119 adet yapının işleminin sonuçlandırılarak ruhsat verildiğini söylemektedir. Yazar ayrıca Anayasa Mahkemesi'nin 28.06.1989 tarihli ve 1988/61 Esas No'lu kararı ile yalnız Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'nde değil, Boğaziçi Alanı'nın tümünde imar affı uygulamasının söz konusu olmadığını ortaya koyduğunu belirtmektedir (Gülersoy, 1998). İkinci de yukarıda sözü edilen dört aylık gecikme süresince, Öngörünüm Bölgesi'nde konut yapılmasının önünü açan ancak daha sonra Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilen 3194 sayılı yasanın Boğaziçi Kanunu'nun 3'üncü maddesinin "g" fıkrasını değiştiren hükmüne dayanılarak, dönemin belediye yetkilileri tarafından 1071 adet yapı bloğuna inşaat ruhsatı verildiğini, bu sayının 3194'ün yürürlüğe giriş tarihinden Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararına kadar geçen 19 aylık sürede ise ancak 390 olduğunu vurgulayarak, yargı kararının Resmi Gazete'de yayımlanmasının bilinçli olarak geciktirildiği ve yine yargı kararının bilinmesine karşın dönemin yerel yöneticileri tarafından hukuka aykırı olarak bu inşaatlara izin verildiği yönünde tartışmaların olduğunu söylemektedir (Ekinci, 1994). Uysal da bu döneme ilişkin benzer sayılar vermektedir. Yazar Boğaziçi Kanunu'nda yapılan değişiklik sonucu Öngörünüm Bölgesi'nde 1411 villa için ruhsat verildiğini, bunların 1107 tanesinin sözü edilen dört aylık gecikme süresinde gerçekleştiğini aktarmaktadır (Uysal, 2005).

Daha sonraki dönemde yerel yönetimin değişmesiyle birlikte bu villalarla ilgili olarak ruhsat iptallerine gidilmiş, davalık olan bazı konular üzerine Danıştay, Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararının, karar tarihinden itibaren geçerli olduğu yönünde bir karar almış ve ruhsat iptallerine onay vermiştir. Ancak Danıştay'ın Yargı Bölümü'nün değil, İdari İşler Bölümü'nün almış olduğu bu kararın, Anayasa açısından sorunlu olduğuna dikkat çekilmektedir. Bu konuya ilişkin Anayasa hükmüne gönderme yapan Yayla, Anayasa Mahkemesi kararlarının gerekçeli karar Resmi Gazete'de yayımlandığında yürürlüğe girdiğini söylemektedir (Yayla, 2005). Sonuçta ortaya karmaşık bir durum çıkmıştır. Sözü edilen yapıların çoğu yasal olmamalarına karşın yıkılmamış ve bu durum Boğaziçi Yasası ile kabul edilmiş olan yürürlükteki planla büyük bir çelişki oluşturmuştur (Uysal, 2005).

4.10 3194'ün Boğaziçi Fizik Mekanındaki Sonuçları

Aysu (1989), 3194 Sayılı Yasa ile Boğaziçi Alanı'nın sınırlarının (Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgeleri'ne getirilen yapılaşma haklarıyla) bir anlamda daraltıldığını, göreceli olarak özellikleriyle korunması düşünülen alanın Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ne

indirgendiyini, bu alanın bile doğal halinin 47'nci maddenin getirdiyi (ve daha sonra Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilen) hükümlere dayanılarak villalar ile yapılaştığını söylemektedir. Bu durumda Sahil Şeridi ile  ng r n m' n koru ve açık alanlarında, özellikle de yamaç ve tepelerinde gerçekleşen bu yapılaşmanın, Boğaziçi'ndeki konut alanlarının görünümünü, kentsel alandaki mevzii imar planlı yapılaşmış tekdüze konut alanlarına benzettiğine dikkat çekilmektedir.

Yoğun bir kentleşme baskısı altında bulunan Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgeleri'nde ise hemen her boş parselde, 48'inci maddenin getirdiyi hükümler uyarınca, maddede belirtilen TAKS ve H koşullarıyla konut, 3194' n iptal edilmeyen diğer maddeleri doğrultusunda da eğitim, kamu, spor tesisleri ve bu gibi kullanımların yerleştiğinin ve çeşitli kentsel işlevlere ait etkinliklerin de bunları izlediğinin altı çizilmektedir.

Kısaca özetlemek gerekirse, 3194 Sayılı İmar Yasası'nın Boğaziçi ile ilgili, iptalden önceki ve sonraki, maddelerinin uygulamalarıyla Boğaziçi Mekanı'nın, ülkedeki herhangi bir özelliği olmayan, genel hükümlere tabi olan ve her türlü kentsel işlevin gelebilmesinde sakınca olmayan sıradan bir arazi parçası gibi muamele gördüğü belirtilmektedir (Ek 5,6) (Aysu, 1989).

Boğaziçi'ndeki tarihi ve doğal değerlerin hızla yitirmeye başlanması, 1980'li yılların sonlarına doğru kamuoyunun da dikkatini çekmeye başlamış, gelişmeler üzerine dönemin Cumhurbaşkanı Kenan Evren tarafından görevlendirilen Devlet Denetleme Kurulu, alandaki yasal ve yasal olmayan uygulamaların saptandığı 12.04.1989 tarihli bir rapor hazırlamıştır. Gülersoy'un (1998) aktardığına göre söz konusu raporda, 3194 sayılı İmar Kanunu'nun Boğaziçi ile ilgili maddelerinin uygulanmasına ilişkin yönetmeliğin Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesinden kararın Resmi Gazete'de yayınlanmasına kadar geçen süre içinde, 71 parselde 1017 birime yasa dışı ruhsat dağıtıldığı belirtilmiştir. Denetleme Kurulu tarafından 390'ı kooperatif 1001'i kişiye ait toplam 1391 adet yapı denetlenmiştir. Ayrıca aynı yasanın geçici 7'nci maddesi uyarınca 21 parseldeki 390 yapının da kanunun iptal kararına kadar ruhsat aldığı belirlenmiştir (Gülersoy, 1998).

4.11 Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgeleri Plan Revizyonları

İzleyen süreçte, Boğaziçi Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgelerini kapsayan ve 3194 Sayılı İmar Yasası'nın 48'inci maddesini temel alan 1/5000  l ekli Boğaziçi Revizyon Nazım İmar Planı, 15.07.1988 tarihinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından onaylanarak yürürlüğe

girmiştir. Koruma Kurulu onayı bulunmayan bu plan ile Boğaz'ın her iki yakasında, Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgeleri'ndeki açık ve yeşil alanların yüksek bir yoğunlukla yapılaşmaya açılmasının öngörüldüğü belirtilmektedir (Ek 7) (Gülersoy, 1998).

Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi 14.12.1988 tarihinde sözkonusu planın, korumaya yönelik olmadığı gerekçesi ile, iptali için İstanbul Bölge İdare Mahkemesi'nde dava açmış, böylece 1995 yılına kadar sürecek bir yargı süreci başlamıştır. Bu süreç boyunca İstanbul Birinci İdare Mahkemesi önce 23.02.1990 tarihli kararı ile söz konusu plan için, Koruma Kurulu onayı eksikliğinden dolayı, yürütmeyi durdurma kararı vermiş; ancak bu karardan bir süre sonra 24.05.1990 tarihinde, Büyükşehir Belediyesi'nin itirazı doğrultusunda, Mimarlar Odası'nın söz konusu planın iptali için dava açmaya yetkisi olmadığı gerekçesi ile davayı reddetmiştir. Bunun üzerine Mimarlar Odası Danıştay'a başvurmuş, Danıştay 6'ncı Dairesi'nin 04.04.1991 tarihinde aldığı kararla Mimarlar Odası'nın dava açma ehliyetinin bulunduğuna hükmedilmesiyle, İdare Mahkemesi'nde davanın görüşülmesine yeniden başlanmıştır (Gülersoy, 1998).

Mimarlar Odası ile İstanbul Büyükşehir Belediyesi arasındaki plan iptal davası sürerken Sarıyer, Beşiktaş, Üsküdar ve Beykoz Belediyeleri, söz konusu Revizyon Nazım İmar Planı'nı esas alarak 1/1000 ölçekli Boğaziçi Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgeleri'ne ait uygulama planlarını birbirinden bağımsız olarak parçacıl bir yaklaşımla hazırlamaya başlamışlardır. Hazırlanan bu 1/1000 ölçekli uygulama planları dayanak alınarak Nazım Plan da parça parça yeniden revize edilmiş ve ortaya çıkan 1/5000 ve 1/1000 ölçekli yeni planlar için ilgili belediyeler Koruma Kurulu'ndan ayrı ayrı onay almışlardır (Gülersoy, 1998).

15.07.1988 tarihli planlar hakkında İdare Mahkemesi, 04.12.1992 tarihinde ikinci kez yürütmeyi durdurma kararı vermiştir. Bu karara karşı Belediye, planların daha sonraki tarihlerde ilgili kurulca onaylandığı gerekçesi ile itiraz etmiş, bu süreçte mahkeme söz konusu planların içerik olarak ele alınması yönünde keşif ve bilirkişi incelemesi yapılmasına ve yürütmeyi durdurmanın bilirkişi raporundan sonra değerlendirilmesine karar vermiştir.

Bilirkişi kurulunun incelemesinde 2960 Sayılı Boğaziçi Kanunu'na veri olan 22 Temmuz 1983 tarihli Nazım Plan ile 15 Temmuz 1988 onay tarihli Nazım İmar Planı Revizyonu'nu ve 3 Mayıs 1991 tarihli Beşiktaş, 1 Ekim 1991 tarihli Sarıyer, 5 Ağustos 1991 tarihli Beykoz ve 17 Kasım 1992 tarihli Üsküdar İlçeleri'ne ait 1/5000 ölçekli Nazım Planları'nı her paftayı esas almak üzere karşılaştırdığı belirtilmektedir. 18.02.1994 tarihinde mahkemeye sunulan bilirkişi raporunda sonuç olarak 1988 onanlı Boğaziçi Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgeleri

Nazım İmar Planı Revizyonu ile yapılan değişikliklerin tümünün ve 1990 sonrasında İlçe Belediyeleri'nce hazırlanan planlardaki değişikliklerin bir bölümünün planlama esasları, şehircilik ilkeleri ve Boğaziçi'nin korunmasında öngörülen kamu yararı açısından uygun olmadığı sonucuna varıldığı aktarılmaktadır (Gülersoy, 1998).

İstanbul Birinci İdare Mahkemesi 28.02.1994 tarihinde söz konusu plan için, bilirkişi raporuna göre esastan taşıdığı sakıncalar nedeni ile üçüncü kez yürütmeyi 90 gün süre ile durdurma kararı vermiş, bu karara Büyükşehir Belediye Başkanlığı tarafından yapılan itirazı reddetmiş, 23.09.1994'te yürütmeyi durdurma kararının devamına, 12.01.1995'te de planın iptaline karar vermiştir. Bunun üzerine Büyükşehir Belediyesi'nin temyiz ve yürütmenin durdurulması için başvurduğu Danıştay, 29.06.1995'te aldığı kararla sonradan yapılan revizyonlar sonucunda davanın konusunun ortadan kalktığı gerekçesiyle İdare Mahkemesi'nin plan iptal kararını bozmuştur. Mimarlar Odası'nın itirazı ve karar düzeltme istemi Danıştay tarafından reddedilmiştir (Gülersoy, 1998).

Tüm bu yaşanan süreç sonucunda 1988 revizyon planının revizyonu niteliğinde parçacıl bir yaklaşımla hazırlanan, makro ölçekte bir bütün olarak irdelenmeyen ve 3194 sayılı yasa ile getirilen yapılaşmayı plana aktaran 1/5000 ölçekli yeni bir nazım plan revizyonu önerisinin ortaya çıktığı, planlar ayrıntıda incelendiğinde, dört ilçe belediyesi tarafından ayrı ayrı hazırlanan planlardaki yaklaşımın alanı yerleşime açmak ve kaçak yapılaşmaya çözüm bulmak olduğu, bunun ötesinde Boğaziçi'nin tarihsel ve peyzaj karakterinin korunması gibi bir kaygının taşınmadığı dile getirilmektedir (Ek 8) (Aysu, 1989; Gülersoy, 1998; Salman, 2003).

4.12 Beykoz ve Sarıyer Doğal Sit Alanları İlanı

Boğaziçi Beykoz ve Sarıyer ilçe ve mücavir alan sınırları içinde ve 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu kapsamı dışında kalan ve yoğun yapılaşma tehdidi altında bulunan alanlar, İstanbul III Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 15.11.1995 gün ve 7755 sayılı karar ile Doğal Sit olarak tesbit, tescil ve ilan edilmiştir (Ek 9) (Gülersoy, 1998). Söz konusu alanlar yukarıda da belirtildiği gibi İBSA sınırları içinde olmamakla birlikte Boğaziçi ile sınırdadır ve yakın etkileşim içindedir. Bu nedenle III Numaralı Koruma Kurulu'nun bu kararı, Boğaziçi'nin korunması açısından da büyük önem taşımaktadır (Ek 10).

İstanbul Büyükşehir Belediyesi ile ilgili ilçe belediyeleri, söz konusu kararın iptali ve dava sonuna kadar yürütmenin durdurulması istemiyle, Kültür Bakanlığı aleyhine 19.01.1996

tarihinde İstanbul II No'lu İdare Mahkemesi'nde dava açmışlardır. Davaya ilişkin olarak 24.12.1996 tarihinde yapılan keşif sonucunda düzenlenen bilirkişi kurulu raporunda, bölgenin doğal sit özelliklerini taşıdığı ve sit kararında hukuka aykırılık bulunmadığı görüşü belirtilmiştir. İzleyen süreçte mahkeme 07.07.1997 günü önce yürütmeyi durdurma istemini, ardından 29.09.1997 tarihinde sit kararına karşı açılan davayı reddetmiştir. Belediyelerin temyiz istemi de Danıştay 6'ncı Dairesi tarafından 20.04.1999 tarihinde reddedilerek karar onanmıştır. Onama kararına karşı belediyeler karar düzeltme isteminde bulunmuşlar, ancak Danıştay'ca bu istem de reddedilmiş ve karar kesinleşmiştir (Gülersoy, 1998; Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, 34, 35 ve 36'ncı Dönem Çalışma Raporları).

4.13 Mimarlar Odası ile Şehir Plancıları Odası'nın İBSA'na İlişkin Davaları

Yukarıda belirtilen Mimarlar Odası'nın açtığı "Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgeleri Plan Revizyonu Davası" ile başlayan süreçte, Mimarlar Odası ile Şehir Plancıları Odası'nın İBSA ile ilgili olarak 1988 yılından bugüne kadar açtıkları toplam 17 adet dava bulunmaktadır. Bu davalar alanda yaşanan karşıtlık ve çatışmayı somut ve belirgin bir biçimde ortaya koymaktadırlar. Tezin ilerleyen aşamalarında ayrıntılı bir biçimde ele alınacaklarından söz konusu davalara bu noktada daha fazla değinilmeyecektir.

4.14 İstanbul Boğaziçi Alanı'nın Gelişim Sürecinin Yorumlanması

Boğaziçi'nin gelişim süreciyle ilgili olarak yorumda bulunan Gülersoy (1998), alanın hemen her dönemde politik ve spekülatif baskılar altında, koruma kararlarının hemen ardından gelen yapılaşmaya yönelik çelişik kararlar sonucunda alt gelir gruplarınca gerçekleştirilen gecekondu yerleşmelerinin, orta ve üst gelir grubunun kooperatifler aracılığı ile oluşturduğu toplu konutların ve daha üst gelir grubuna ait villa ve lüks konutların, tarihsel ve doğal değerleri hızla yok etme konusunda yarış ettiği bir mekan haline dönüştüğünü belirtmektedir. Bu yorum, adı geçen toplumsal kesimlerin hem kendi aralarındaki hem de Boğaziçi'nin doğal ve kültürel değerlerinin korunmasından yana olan güçlere karşı bir karşıtlık ve çatışmaya işaret etmektedir.

Gerçekten de İBSA'na ilişkin 1970'li yıllardan günümüze kadar yaşanan süreç incelendiğinde kimi çatışma, belirsizlik ve tıkanma noktalarının varlığı göze batmaktadır. Bu noktalardan en belirgin olanlarını uzun yıllar süren ve merkezi yönetim, belediyeler, sivil toplum, yasama organı ve milletvekilleri gibi çeşitli siyasi aktörleri karşı karşıya getiren davalar oluşturmaktadır. Bu davalardan kimileri sonuçlanmış olmalarına karşın belirsizlik durumu

tamamen giderilebilmiş değildir. Örneğin Öngörünüm Bölgesi'nde 3194 sayılı yasanın daha sonra iptal edilen hükmüne dayanılarak yapılan villalardan bir bölümünün ruhsatları sonradan iptal edilmiş, bu ruhsat iptallerine Danıştay da onay vermiş, ancak Danıştay'ın İdari İşler Bölümü'nün vermiş olduğu bu onayın Anayasa'ya uygunluğu sorgulanmıştır. Benzer bir durum Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgeleri'nin 1988 tarihli Plan Revizyonları ile ilgili dava için de geçerlidir. Yedi yıl süren yasal sürecin sonunda parçacıl bir biçimde ve ilçe belediyelerinin dava konusu olan 1/5000 nazım plana dayanarak hazırladıkları 1/1000 uygulama planlarından yola çıkılarak revize edilmiş 1/5000 ölçekli planlar uygun bulunmuştur. Planlama sürecine aykırı ve bütüncül bir yaklaşımdan da uzak bir biçimde üretilmiş olan bu planlar, Gülersoy'un da belirttiği gibi, yasal bakımdan tartışmalı bir durumda bulunmaktadır. Tezin ilerleyen aşamalarında da görüleceği gibi alanla ilgili olarak henüz sonuçlanmamış davalar da sürmektedir.

Yukarıda verilen örneklerin ortak özelliği söz konusu süreçlerin, Boğaziçi gibi tarihi ve doğal özellikleriyle bir bütün olarak korunması gerekli görülmüş bir alanda, nüfus ve yapılaşma yoğunluğu artışına neden olarak bu özelliklerin yitirilmesine yol açacak biçimde geliştiğidir. Bu gelişmelerin doğrudan ya da dolaylı olarak Boğaziçi'nin korunması amacıyla çıkartılmış Boğaziçi Yasası'ndan ve sonradan bu yasada yapılmış olan değişikliklerden kaynaklandığı görülmektedir. Bu durumda akla ilgili Koruma Kurulu'nun Boğaziçi üzerindeki yetkilerinin ne olduğu sorusu gelmektedir ve bu soru bizi bir diğer belirsizlik noktasıyla karşı karşıya bırakmaktadır. Boğaziçi'nde bir mevzuat karmaşası yaşandığı anlaşılmaktadır ve Koruma Mevzuatı ile Boğaziçi Yasası bu karmaşada karşı karşıya gelmektedir. Gerçi hukuken özel yasanın genel yasaya göre önceliğinin olduğu, bu durumda Boğaziçi Alanı'nda öncelikle özel bir yasa olan Boğaziçi Yasası'nın uygulanmasının gerekli olduğu bilinmektedir (Yayla, 2005). Ancak alanın korunması bağlamında Boğaziçi Yasası'na ciddi eleştiriler de yöneltilmektedir. Örneğin Uysal bu yasanın, korumayı kolaylaştırmak şöyle dursun, Koruma Mevzuatı ile getirilmiş olan olanakları da ortadan kaldırdığını ve koruma kurullarının yetkilerini Yüksek İmar Koordinasyon Kurulu gibi merkezi ve siyasi bir yapıya devrettiğini ileri sürmektedir (Uysal, 2005). Bu durumda Boğaziçi'ndeki söz konusu mevzuat karmaşasının alanın korunabilmesi açısından ciddi sorunlar doğurabileceği sonucu ortaya çıkmaktadır.

Özel bir yasa olmasından dolayı Boğaziçi Kanunu'nun önceliğine yönelik güçlü argümanların var olmasına karşın Çeçener bu noktada Koruma Mevzuatını da alanda geçerli olması

gerektiği görüşünü destekleyen ilginç bir konuya dikkat çekmektedir. Boğaziçi Kanunu imar olayı gibi karmaşık bir konuyu bütünüyle çözemediği için yasa çıkmadan önce kurul onayı almış olan 1/5000 ve 1/1000 ölçekli planları kanun hükmü haline getirmiştir. Yazar bu durumda Boğaziçi'nde Koruma Mevzuatı'nın da geçerli olması gerektiğini belirtmektedir (Çeçener, 2005). Yukarıda değinilen davalarda, dava konusu planların kurul onaylı olup olmamalarının oynadığı rol gözönüne alındığında, konunun Boğaziçi açısından önemi ve söz konusu belirsizliğin neden olduğu çatışmalar daha iyi anlaşılmaktadır. Ayrıca Koruma Mevzuatı gereğince yapılması gerekli olan koruma amaçlı imar planlarının gecikmesi konusu da bu çerçevede bağlamında anlam kazanmaktadır.

Boğaziçi Alanı açısından göze çarpan diğer bir belirsizlik noktasını, özellikle Öngörünüm Bölgesi gözönüne alındığında plan, yasa ve fiili durum arasındaki uyumsuzluk oluşturmaktadır. Bu uyumsuzluk ilk olarak, 1983 planlarında köy içlerindeki küçük parsellerde belirli koşullarda konut yapımı öngörülmüş olmasına karşın, bu planları yasa hükmü olarak kabul eden Boğaziçi Kanunu'nda Öngörünüm Bölgesi'nde yeni yapılacak yapılarda konut işlevine yer verilmediği için ortaya çıkmıştır. Daha sonra bilindiği gibi 3194 Sayılı İmar Kanunu ile Boğaziçi Yasası'nda değişiklikler yapılmış ve köyiçi parsellerini etkilemeyen bu değişiklikler sonucu Öngörünüm Bölgesi belirli koşullarda konut yapımına açılmıştır. Yasadaki bu hükümlerin daha sonra Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesine karşın, iptal kararı Resmi Gazete'de yayımlanmadan önce birçok ruhsat verilmiş ve Boğaziçi tepe ve sırtlarında önemli ölçüde bir yapılaşma gerçekleşmiştir. Uysal bu maddeye göre yapılaşan alanların çoğunun planda yeşil alan olarak görüldüğünü ve planda da, lejand ve plan hükümleri dışında, herhangi bir değişiklik yapılmadığını dile getirilmektedir (Uysal, 2005). Bu durumda birbirleri ile uyumlu olmaları gereken plan, yasa ve fiili durum arasında çelişkiler meydana gelmiştir.

Yasa ile planların uyumlu hale getirilmesi için gerekli görülen plan değişikliklerinin yapılabilirliği konusunda da belirsizlik olduğu anlaşılmaktadır. Çeçener'e göre Boğaziçi Yasası 1983 onanlı planları dondurmaktadır ve bu planların yeniden yapılması yasal olarak olanaklı değildir. Yayla da konunun net olmadığı görüşünü öne sürmektedir. Yasada sözü edilen planların ve o planlara göre çizilmiş olan Boğaziçi Sahil Şeridi, Öngörünüm, Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgeleri'nin yasa nedeniyle dondurulmuş sayılıp sayılmamalarının ciddi bir hukuki sorun ortaya çıkardığını belirten Yayla, planlarda değişiklik yapılması durumunda Anayasa Mahkemesi'nin bunu, planları yapan yürütmenin yasama

yetkisi kullanması olarak yorumlayabileceğini ve iptal kararı alabileceğini belirtmektedir (Çeçener, 2005; Yayla, 2005).

Yukarıda yorumlanan olgular (davalar, mevzuat karmaşası, plan, yasa ve fiili durum arasındaki uyumsuzluk ve çelişkiler, yasa hükmü haline gelmiş olan planın değiştirilebilirliği değiştirilemeyeceği sorunu gibi), İBSA’nda yaşanan bir karşıtlık ve belirsizlik ortamına işaret etmektedir. Bu ortamda merkezi yönetim, yerel yönetimler, koruma kurulu, sivil toplum ve yerel halk gibi aktör ve kurumların Boğaziçi’ne ilişkin farklı amaç ve tasarımları doğrultusunda karşı karşıya geldikleri ve birbirleri ile çatıştıkları görülmektedir. Bu aktörlerden kimilerinin alana yönelik tasarımlarının nüfus ve yapılaşma yoğunluğunun artması ve mekansal dönüşüm gerçekleşmesi yönünde sonuçlar doğuracak nitelikte olduğu anlaşılmaktadır. Bunun karşısında ise daha korumacı ve kamu yararı gözetilen aktörlerin çabaları yer almaktadır. İBSA’nın incelenen dönemdeki gelişim süreci boyunca saptanan alana yönelik “dönüştürücü” ve “korumacı” müdahaleler, Çizelge 4.2’de ayrıştırılarak gösterilmiştir. Doğrudan İBSA ile ilgili olmayan, ancak dolaylı olarak alanı etkileyen yasalar, kararlar ve davalar, çizelgede *italik* verilmiştir.

Çizelge 4.2 İBSA’na yapılan “dönüştürücü” ve “korumacı” müdahalelerin ayrıştırılması

DÖNÜŞTÜRÜCÜ MÜDAHALELER	KORUMACI MÜDAHALELER
1970’Lİ YILLARDAKİ GELİŞMELER	
<ul style="list-style-type: none"> 1976: 1990 sayılı “775 sayılı Gecekondu Kanunu’nda Bazı Değişiklikler Yapılması Hakkında Kanun” (775 sayılı kanundan sonra yapılan gecekonduların yasallaşması). <p>1980</p>	<ul style="list-style-type: none"> 1970: Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu’nun (GEEAYK) sahil şeridi yalılarının korunmasına ilişkin kararı. 1971: 1/5000 ölçekli “Boğaziçi Sahil Şeridi Koruma Planı” (Boğaziçi’nin korunması amaçlı ilk planlama çalışması). 1973: 1710 sayılı “Eski Eserler Kanunu” (koruma konusunda bakış açıları ve kurumsallaşmalar konusunda dönüm noktası, sit kavramının tanımlanması). 1974: Boğaziçi’nin GEEAYK tarafından “Tarihi ve Doğal Sit Alanı” ilan edilmesi. 1977: 1/5000 ölçekli “Boğaziçi Nazım İmar Planı” (alana ilişkin korumaya yönelik ilk kapsamlı ve bütüncül plan).
1983 PLANI SÜRECİ	
<ul style="list-style-type: none"> 1982: Boğaziçi’ne ilişkin yeni bir planın hazırlanması, özel koru alanları içinde konut yapımına izin verilmesi, planın uygulamaya konmasıyla hızlı bir yapılaşmanın başlaması. 	<ul style="list-style-type: none"> 29.01.1983: 1982 planının neden olduğu yapılaşmaya gösterilen tepkiler sonucunda alınan “Boğaziçi’nin Her İki Yakasında Uygulanacak Bazı İmar Kararı Hükümleri” hakkında “Bakanlar Kurulu Kararı”. Üç ay içinde yeni bir planın

	<p>hazırlanması kararı.</p> <ul style="list-style-type: none"> • 22.07.1983: Bakanlar Kurulu Kararı'nda yapılması öngörülen 1/5000 Nazım Plan ile 1/1000 Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi Koruma Geliştirme Planı, özel mülkiyetli korulara ait onaylı planların geçersiz sayılması.
YASAL DÜZENLEMELER ve SİT ALANLARI KARARI	
<ul style="list-style-type: none"> • 12.03.1982: 2634 sayılı "Turizmi Teşvik Kanunu". Merkezi yönetimin kimi alanları "Turizm Bölgeleri", "Turizm Alanları" ve "Turizm Merkezleri" ilan ederek buralara ilişkin plan yapma yetkisini ele alması. • 18.03.1983: 2805 sayılı "İmar ve Gecekondu Affı" yasası. • 08.03.1984: 2981 sayılı "İmar ve Gecekondu Mevzuatına Aykırı Yapılara Uygulanacak İşlemler"le ilgili yasa (Aysu (1989), yasanın 3'üncü maddesi uyarınca Boğaziçi'nin kapsam dışında tutulduğunu, ancak 22'nci maddede alana yapılan göndermeler sonucunda Boğaziçi'nde bu maddeye dayanılarak bazı yapılara tapu tahsis belgesi verildiğini aktarmaktadır). • 1994: 4046 sayılı "Özelleştirme Kanunu". Turizmi Teşvik Kanunu'na benzer biçimde merkezi yönetimin, özelleştirme kapsamına alınan arsalar üzerindeki imar haklarını belirleme yetkisini ele alması. 	<ul style="list-style-type: none"> • 23.07.1983: 2863 sayılı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu". • 08.11.1983: 2942 sayılı "Kamulaştırma Kanunu" (Boğaziçi'nde yapılaşma izni olmayan özel mülkiyetteki parseller bağlamında önemli). • 18.11.1983: Anıtlar Yüksek Kurulu'nun "İstanbul'daki Sit Alanları" kararı. Bütünü tarihi ve doğal sit alanı olan Boğaziçi'nin içinde yer alan kimi yerlerin ayrıca özelliklerine göre farklı sınıflandırılarak sit alanı ilan edilmeleri. • 22.11.1983: 2960 sayılı "Boğaziçi Kanunu" (ülkenin belli bir yöresini korumak ve o yöreye ait imar yetki ve kurallarını belirlemek üzere çıkartılan ilk kapsamlı yasa).
3194 DEĞİŞİKLİKLERİ ve ANAYASA MAHKEMESİ SÜRECİ	
<ul style="list-style-type: none"> • 09.05.1985: 3194 sayılı "İmar Kanunu"nun Boğaziçi Alanı'na ilişkin düzenlemeleri (yönetim örgütlenmesinin değiştirilmesi, Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgeleri'nde imar hakları tanımlanması, Öngörünüm'ün sırt ve tepelerinin belirli koşullarda konut yapılaşmasına açılması, 2981 sayılı imar affi yasasının Boğaziçi'nde uygulanmasına olanak sağlanması, varolan planda değişiklik yapma olanağının getirilmesi). 	<ul style="list-style-type: none"> • 08.07.1985: 3194 sayılı yasanın, Boğaziçi'ni ilgilendiren maddeleri dahil toplam 13 maddesinin iptali istemiyle, 90 milletvekili tarafından Anayasa Mahkemesi'nde dava açılması. • 11.12.1986: Anayasa Mahkemesi'nin 3194 sayılı yasanın Öngörünüm Bölgesi'nde konut yapımına izin veren ve imar affına ilişkin hükümlerini iptal etmesi.
GERİGÖRÜNÜM ve ETKİLENME BÖLGELERİ PLAN REVİZYONLARI	
<ul style="list-style-type: none"> • 15.07.1988: 1/5000 Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgeleri Plan Revizyonları (3194 sayılı yasanın iptal edilmeyen hükümlerinin plana yansması). • 1/5000 Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgeleri Plan Revizyonları iptal davası sürerken (Büyükşehir Belediyesi ile Mimarlar Odası arasında) Sarıyer, Beşiktaş, Üsküdar ve Beykoz İlçe Belediyeleri'nin davalı 1/5000 planına dayanarak parçalı bir biçimde 1/1000 uygulama planları hazırlamaları, bu planlara dayanılarak 1/5000'in parça parça yeniden revize edilmesi, ortaya çıkan 1/5000 ve 1/1000 ölçekli planlara ilgili belediyeler tarafından Koruma Kurulu'ndan ayrı ayrı onay alınması. • 29.06.1995: İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin temyiz ve yürütmenin durdurulması için başvurduğu 	<ul style="list-style-type: none"> • 14.12.1988: Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgeleri Plan Revizyonu'nun iptali istemiyle Mimarlar Odası'nın İdare Mahkemesi'nde dava açması. • 12.01.1995: İdare Mahkemesi'nin uzun bir yargı süreci sonucunda ve davacı Oda'nın savlarını destekleyen bilirkişi raporu üzerine planın iptaline karar vermesi.

Danıştay'ın, İdare Mahkemesi'nin iptal kararını bozması.	
BEYKOZ ve SARIYER DOĞAL SİT ALANLARI	
<ul style="list-style-type: none"> • 19.01.1996: İstanbul Büyükşehir Belediyesi ile ilgili ilçe belediyelerinin, Beykoz ve Sarıyer Doğal Sit kararının iptali için Kültür Bakanlığı aleyhine dava açmaları. 	<ul style="list-style-type: none"> • 15.11.1995: İstanbul III Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun, Beykoz ve Sarıyer ilçe ve mücavir alanlarını içinde ve 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu kapsamı dışında kalan alanları, Doğal Sit olarak tesbit, tescil ve ilan etmesi. • 29.09.1997: İstanbul II'nci İdare Mahkemesi'nin Beykoz ve Sarıyer Doğal Sit kararına karşı açılan davayı reddi. • 20.04.1999: Danıştay 6'ncı Dairesi'nin belediyelerin temyiz istemini reddi.
MİMARLAR ODASI ile ŞEHİR PLANCILARI ODASI'NIN İBSA'NA İLİŞKİN DAVALARI (Söz konusu Odalar tarafından 1988 yılından günümüze kadar açılan toplam 17 adet dava, tez çalışmasının "Bulgular" bölümünde ayrıntılı olarak incelenecektir).	

Yukarıda yapılan değerlendirmeler İBSA'nda incelenen dönemde, aktörlerin alana ilişkin tasarımlarında bir görüş birliği olmadığını ve "dönüştürücü ve korumacı güçler" arasında bir karşıtlık ve çatışma yaşandığını açık bir biçimde ortaya koymaktadır.

Bu noktada diğer bir konuya daha dikkat çekmek anlamlı gözükmektedir. Enlil, Dinçer ve Görgülü, yukarıdaki çizelgede İBSA'na yapılan "dönüştürücü müdahaleler" arasında gösterilen 3194 sayılı yasanın getirdiği düzenlemelerle bu düzenlemelere dayanılarak yapılan planların ve uygulamaların, ayrıca Turizm Teşvik, Özelleştirme ve Af Yasalarının, 1980 sonrasında yönetimlerle değişik sosyal ve ekonomik gruplar arasında varılan ittifakların bir sonucu olduğunu belirtmektedirler. Bu uygulamalarla spekülasyon bir kentsel arsa pazarında oluşan arazi rantları, toplumun varsıldan yoksula geniş katmanlarına dağıtılmıştır (Enlil vd., 2001). Yazarlar tarafından bu söylenenler, İBSA'na yapılan "dönüştürücü" müdahalelerin arkasında, Kentsel Rejim Kuramı'nın kavramsal çerçevesi bağlamında söylenirse, bir "rejim" in aranması gerektiği konusunda ipuçları sunmaktadır.

Tez çalışmasının, farklı kentsel siyaset çözümleme yaklaşımlarının ele alındığı bölümünde belirtildiği gibi, Büyüme Ortaklığı Kuramı bağlamında değinilen "Büyüme Ortaklıkları" da (Growth Coalitions, Growth Machines) bir tür kentsel ittifaka işaret etmektedir. Ancak bu bağlamda tanımlanan kentsel ittifaklar belirli bir toplumsal katman ile ortaklarını içermekte ve geniş halk çoğunluğunu bu ortaklığın dışında bırakmaktadır. Oysa yukarıda Enlil, Dinçer ve Görgülü tarafından dikkat çekilen uzlaşma daha derin bir toplumsal katmanlaşmayı kapsamakta, bu yönüyle de "Büyüme Ortaklığı Kuramı"nın ittifak tanımının dışına çıkmaktadır.

Olgu ilerideki bölümlerde, Çizelge 4.2’de belirtildiği gibi, Mimarlar Odası ile Şehir Plancıları Odası’nın davalarının incelenmesiyle daha ayrıntılı bir biçimde çözümlenecek ve yukarıdaki düşüncelerden yola çıkılarak kuramsal bir çerçeve bağlamında yorumlanacaktır.

5. DEĞERLENDİRME ÖLÇÜTLERİ

Doktora çalışmasında, bir önceki bölümde belirlenen “dönüştürücü ve korumacı güçler” arasındaki karşıtlığın araştırılmasına yönelik olarak, Mimarlar Odası ile Şehir Plancıları Odası’nın 1980’lerden bu yana İstanbul Boğaziçi Sit Alanı’na (İBSA) ilişkin açmış oldukları davaların incelenmesi ve bu incelemenin bulgularının kentsel siyaset çözümleme yaklaşımlarından “Rejim Kuramı” bağlamında değerlendirilmesi, yöntem olarak benimsenmiştir. Bu seçim incelemenin neden davalar üzerinden yapılacağı, neden özellikle adı geçen Odalar’ın davalarının ele alınacağı, neden bu incelemenin belirtilen dönemi kapsayacağı ve neden bulguların Rejim Kuramı’nın kavramsallaştırmalarıyla yorumlanacağı sorularını akla getirmektedir. Bu bölümde söz konusu sorulara açıklık getirilmesinin yanı sıra incelenecek malzemenin nasıl elde edildiği, malzemenin içeriğinde hangi sorulara yanıt arandığı ve bulguların nasıl değerlendirildiği konularına ışık tutulması amaçlanmaktadır.

5.1 Karşıtlığın Araştırılması ve Davalar

Genel bir bakış açısıyla hukuksal süreçler ve davalar, bir konuyla ilgili anlaşmazlıklarda taraf olan aktörleri, bu aktörlerin bakış açılarını, amaçlarını, itiraz noktalarını, gerekçelerini ve dayanaklarını belirgin bir biçimde ortaya koymakta ve karşıtlıkların çözümlenmesi açısından son derece önemli veriler içermektedir. Aynı zamanda davalar biçim yönünden belli standartlar taşıdıklarından dolayı da içeriğe yönelik kimi standart sorgulamaların yapılması açısından elverişli malzeme sunmaktadır. Bunun dışında dava sonuçlarının bir yaptırımının bulunması ve belirleyici olmaları, araştırılan karşıtlığın sonuçlarının görülmesi açısından da önemli bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tüm bu düşüncelerden hareketle, çalışmanın konusu olan karşıtlığın çözümlenmesi için davaların incelenmesinin en uygun yol olduğu düşünülmüş ve Mimarlar Odası ile Şehir Plancıları Odası’nın İBSA ile ilgili açtıkları davaların ele alınması yöntemi benimsenmiştir.

5.2 İncelenen Dönemin Belirlenmesi

İBSA’nın 1970’lerden günümüze kadarki gelişim sürecinin incelenmesi sonucunda, 3194 sayılı İmar Kanunu ile Boğaziçi Yasası’na getirilen değişikliklerin alandaki “dönüştürücü ve korumacı güçler” arasındaki karşıtlık açısından bir kırılma noktası oluşturduğu anlaşılmaktadır. Bu değişikliklerle gerek Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgeleri’ne getirilen yapılaşma hakları, gerek mevcut imar planlarında revizyon yapma olanağının doğması ve

gerekse de daha sonra Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilen ve Öngörünüm Bölgesi sırtlarındaki yapılaşmalara olanak tanıyan düzenlemeler sonucunda alan üzerindeki dönüşüm baskıları yoğunlaşmış, bu baskılar Boğaziçi'nin korunmasına yönelik tepkilerin de oluşmasına neden olmuştur. Gerçekten de 1980'lerin ikinci yarısında Boğaziçi'ne ilişkin gündemin, Öngörünüm Bölgesi sırtlarında 3194 sayılı yasanın getirdiği değişiklikler sonucu gerçekleşen villa yapılaşmaları ve Anayasa Mahkemesi kararı, kazıklı sahil yolu, Bebek ve Tarabya Koyları'nda yapılması tasarlanan marinalar, imar planı değişiklikleri ve günümüzde de sürmekte olan köprü geçişleri konularındaki tartışmalarla dolu olduğu görülmektedir (Çeçener, 1995; Mimarlar Odası'nın söz konusu döneme ilişkin çalışma raporları).

Yukarıda dile getirilen düşüncelerin ışığında inceleme, 1985 yılında gerçekleşen 3194 sayılı yasanın getirdiği değişiklikler sonrası ile sınırlandırılacak ve böylelikle araştırılması amaçlanan karşıtlığın en belirgin biçimde ortaya çıktığı dönem üzerinde yoğunlaşılacaktır. Bu durumda incelemenin başlangıç davasını, söz konusu kesit sonrasında Mimarlar Odası tarafından İBSA ile ilgili olarak açılmış ilk dava olan ve 3194 sayılı yasanın getirdiği düzenlemeleri temel alarak hazırlanan ve yürürlüğe giren 1/5000 ölçekli Boğaziçi Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgeleri Revizyon Nazım İmar Planı'na karşı açılan dava oluşturacaktır.

5.3 Mimarlar Odası ile Şehir Plancıları Odası

Seçilmiş yönetimlerin uygulamalarına karşı toplumdaki farklı grup ve aktörlerin farklı amaç ve gerekçelerle muhalefet ettikleri açıktır. Bu durumda yönetimlerin fizik mekanda gerçekleştirmek isteyecekleri dönüşümlere karşı toplumun değişik kesimleri tarafından farklı gerekçelerle karşı çıkılması olağandır. Boğaziçi Alanı özelinde de yönetimlerin yasadışı yapılaşmış alanlarda yaşayanlar, yüksek gelir grubu üyeleri, geleneksel köyiçi yerleşmeleri sakinleri ve evrensel koruma ve kamu yararı ilkelerinin gözetilmesini isteyen aktörler gibi farklı kesimlerin istemleri, eleştirileri ve sorgulamalarıyla karşı karşıya oldukları görülmektedir. Boğaziçi Alanı'nda yönetimlerin işlem ve uygulamalarına karşı açılmış davaların bütünü doğal olarak muhalif aktörlerin tümünün itirazlarını kapsayacaktır. Bu tezin amacı seçilmiş yönetimlerle "korumacı muhalefet" arasındaki karşıtlığı ortaya koymak olduğundan, incelemede yalnızca Mimarlar Odası ile Şehir Plancıları Odası'nın açmış oldukları davalar ele alınmış, diğer olası muhalif gruplarla yaşanan karşıtlıklar kapsam dışında bırakılmıştır.

Diğer yandan ortaya konulması amaçlanan karşıtlıktaki “korumacı muhalefet”in yalnızca anılan odalar tarafından oluşturulmadığı da açıktır. Örneğin 3194 sayılı yasanın Boğaziçi’ni de ilgilendiren kimi maddelerinin iptaline yönelik olarak Anayasa Mahkemesi’nde görülen davanın Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin 90 üyesi tarafından açıldığı, Arnavutköy’deki kazıklı sahil yolu ve Bebek’te yapılması öngörülen marina konularında da semt sakinleri tarafından yasal yollara başvurulduğu anlaşılmaktadır (Mimarlar Odası Arşivi, Boğaziçi Dosyası). Ancak Mimarlar Odası ile Şehir Plancıları Odası’nın örgütlü olmaları, toplumdaki ağırlıklı konumları, basın-yayın yoluyla taraf oldukları konulara dikkat çekme, gündem yaratma ve kamuoyu oluşturma yetenekleri, ayrıca açtıkları davalarla sık sık gündeme gelmeleri, “korumacı muhalefet” içindeki en etkin ve öncü aktörlerin başında geldikleri izlenimini uyandırmaktadır.

Yukarıdaki düşüncelerden yola çıkılarak Mimarlar Odası ile Şehir Plancıları Odası’nın İBSA’na ilişkin olarak açtıkları davalar, “korumacı muhalefet”in araştırılan karşıtlığı en belirgin biçimde ortaya koyan başlıca eylemleri olarak değerlendirilmiş ve yapılması öngörülen inceleme ve çözümlenmeler için bu davalar ele alınmıştır.

5.4 İncelenen Malzemenin Elde Edilişi

Yukarıda değinilen incelemenin yapılması için gerekli olan malzeme, Mimarlar Odası ile Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubeleri’nin arşivlerinde yapılan çalışma sonucunda elde edilmiştir. Bu çalışmada her iki odanın incelenen dönem içinde açmış oldukları davalar çalışma raporlarının taranması yoluyla gözden geçirilmiş ve bunların içinden dava konuları İBSA ile ilgili, 11 tanesi Mimarlar Odası’na, 6 tanesi ise Şehir Plancıları Odası’na ait olmak üzere, toplam 17 adet dava saptanmıştır.

Söz konusu 17 adet davanın içeriksel olarak incelenmesinde çalışma raporlardaki davalara ilişkin bilgilerden, oda görevlileri ile yapılan yüz yüze görüşmelerden, kimi davalara ilişkin olarak elde edilen dava dosyalarından ve Mimarlar Odası İstanbul Şubesi arşivinde bulunan Boğaziçi Alanı’na ait dosya ve belgelerden yararlanılmıştır. Bu çerçevede Ocak 2008’de Mimarlar Odası’ndan Yıldız Uysal, Mart 2008’de Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi eski başkanı Ahmet Turgut ve Şehir Plancıları Odası’ndan Ali Rıza Nurhan ile yüz yüze görüşmeler yapılmış, yine Mart 2008’de Mimarlar Odası avukatı İlyas Bulcay’ın arşivindeki Boğaziçi Alanı’na ilişkin dava dosyaları incelenmiştir.

5.5 Dava İçeriklerinin Sorgulanması

Yukarıda sözü edilen Mimarlar Odası ile Şehir Plancıları Odası'na ait 17 adet davanın içeriksel olarak incelenmesinde şu sorulara yanıt aranmıştır:

- Davaların hangi aktörlere karşı açıldığı,
- Söz konusu aktörlerin hangi işlem ya da uygulamalarının dava konusu edildiği,
- Davaların hangi gerekçe ve istemle açıldığı,
- Davaların hangi tarihlerde açıldıkları,
- Sonuçlanan davaların hangi yönde karara bağlandığı.

Doktora çalışmasının bundan sonraki “bulgular” bölümünde ilk olarak, yukarıda belirtilen 17 adet dava her iki oda için ayrı ayrı ve kronolojik olarak ele alınmış ve yukarıda belirtilen temel sorular bağlamında kurgulanarak kısaca anlatılmış, böylelikle davalara ilişkin genel bir bilgilenme sağlanmıştır.

Bunun ardından davalara yönelik olarak yine yukarıda belirtilen sorular temelinde sayısal sorgulamalar yapılmış, bu sorgulamalardan elde edilen bulgular kentsel siyasal yapı çözümlene yaklaşımlarından “Rejim Kuramı” bağlamında yorumlanmış ve değerlendirilmiştir.

5.6 Rejim Kuramı Seçimi

Doktora çalışmasının son aşamasında elde edilen bulgular, kentsel siyaset çözümlene yaklaşımlarından Rejim Kuramı'nın kavramsallaştırmaları ışığında yorumlanmış ve değerlendirilmiştir. Kuramsal çerçevede ele alınan farklı yaklaşımların içinden yorumlamanın yapılması için neden Rejim Kuramı'nın seçildiği ve bulgularda kurama yönelik olarak hangi sorulara yanıt arandığı konularında şu değerlendirmeleri yapmak olanaklı görünmektedir:

Çalışmanın “kentleşmeyi etkileyen ulusal ve yerel dinamiklerin” tartışıldığı bölümünde anımsanacağı üzere, Türkiye'nin kentleşme deneyiminin öne çıkan kimi özellikleri saptanmaktadır. Yeniden kısaca hatırlamak gerekirse bunlardan özellikle, Türkiye'de popülist politikalar ve patronaj ilişkileri yoluyla hızlı kentleşme sonucunda oluşan rantın dağıtımı ile paylaşımının, yerel siyasetin önemli bir uğraş alanını meydana getirdiği, özellikle 1980'ler sonrasında arsa ve arazi spekülasyonunun toplumun geniş kesimlerine yayılan bir sektör olarak hem ekonomi hem de siyasete egemen olduğu, doğrudan toprak rantını özendiren ve

kentsel ranttan pay almaya yönelik politikaların – küresel ölçekteki gelişmelerin de bu yönde elverişli ortam yaratmasıyla – geniş toplumsal kesimler arasında ve sınıfsal yapıyı da aşan nitelikteki uzlaşma ve ortaklıklar eliyle belirlendiği ve böylesi bir kentleşme biçiminin temsili demokratik dizge içinde kendisini sürdürdüğü, konularının altı çizilmektedir (Ekinci, 1998; Tekeli, 2000; Keleş, 2002).

Yukarıda belirtilen olgular göz önünde bulundurulduğunda Rejim Kuramı'nın önermelerinin Türkiye'deki kentleşme dinamiklerini, kuramsal çerçevede değinilen çoğulcu (plüralist) yaklaşım, sınıf merkezli (marksist) yaklaşım, yönetimci (weberci) yaklaşım ve Büyüme Ortaklığı Kuramı (Growth Coalition Theory) gibi diğer siyasal paradigmalardan daha iyi kavradığı yorumunu yapmak gerçekçi gözükmektedir. Bu yorumun nedenlerini aşağıdaki gibi açıklamak olanaklıdır:

Türkiye'deki kentleşme deneyiminin irdelenmesinin sonucunda, çeşitli toplumsal kesimler arasındaki uzlaşma ve ortaklıkların kentleşme dinamikleri üzerindeki önem ve belirleyiciliği ile bu uzlaşmaların siyasal süreçler üzerindeki etkileri ortaya çıkmaktadır. Oysa yönetimci yaklaşım bürokratik ve kurumsal yapılanmalar ile bunların işleyişi üzerine odaklandığından, bu paradigmanın karmaşık toplumlarda kentleşme biçimini etkileyen bu tür siyasal süreçleri açıklamakta yetersiz kaldığı görülmektedir.

Bunun yanında yukarıda değinilen türden uzlaşma ve ortaklıkların toplumsal sınıf mantığını aşan bir biçimde gerçekleşmesi olgusu, katı bir sınıfsal çelişki üzerine kurulu marksist yaklaşım ile, yine kente kullanım değeri odaklı bakan geniş halk kesimleri ile değişim değerini ön planda tutan seçkin azınlık arasındaki karşıtlık üzerine temellenen Büyüme Ortaklığı Kuramı'na, çalışma bağlamında eleştirel bir açıdan yaklaşılmasını gerektirmektedir.

Son olarak popülizm ve patronaj ilişkileri kavramlarının kısıdan çok uzun süreli yapılanmaları çağrışımları ile kentsel rantın yaratılması, dağıtımı ve paylaşımına yönelik uzlaşmaların, temsili demokratik dizge içinde varlıklarını sürdürerek “kendini koruyan” bir görüntü çizmeleri olguları; farklı amaçlar taşıyan toplumsal gruplar arasında sürekli bir pazarlık ortamını ve gündeme yönelik kısa süreli ortaklıkları öngören çoğulcu yaklaşımın da, Türkiye'deki kentleşme biçimine ilişkin olguların açıklanmasına yönelik uygun bir çerçeve sunmadığını göstermektedir.

Bu durumda kentsel rantın yaratılması, dağıtılması ve paylaşılması olarak tanımlanabilecek belirli bir amaca yönelik olan ve sürekliliğini koruyabilen siyasal oluşumların, Rejim

Kuramı'nın kavramsallaştırmalarına daha yakın durdukları görülmektedir. Bunun yanında kuram kentsel siyasal süreçlerle üst ölçek dinamikler arasında ilişki kurmaya da olanak sağlamaktadır.

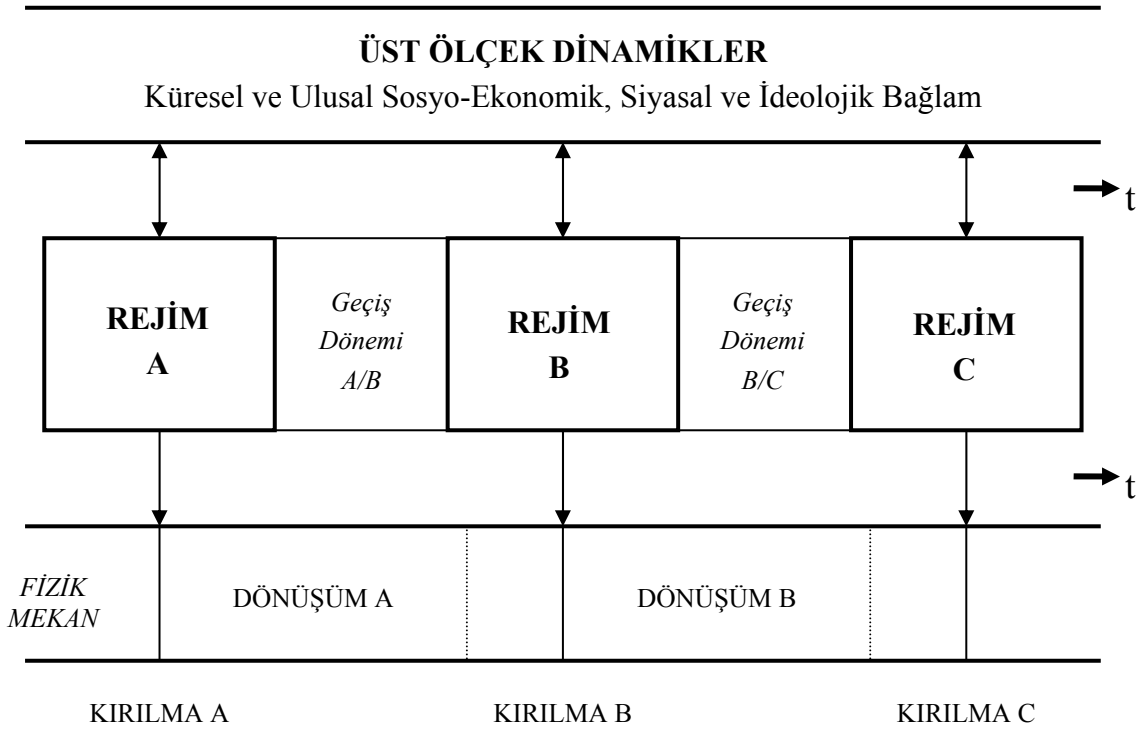
Yukarıda belirtilen nedenlerden dolayı doktora çalışmasında, “dönüştürücü ve korumacı güçler” arasındaki karşıtlığın araştırılmasına yönelik olarak olguya Rejim Kuramı'nın çizdiği çerçeveden yaklaşılması ve bulguların bu kuram bağlamında ele alınarak yorumlanması uygun görülmüştür. Bu durumda çalışmanın dayandığı temel varsayımlar aşağıdaki gibi tanımlanmaktadır:

- Kentler ve kentsel alanlar, ulusal ve küresel üst ölçek dinamiklerle etkileşim içinde olan, süreklilik ve değişimleri bu etkileşim sonucunda belirlenen ve Rejim Kuramı bağlamında tanımlanan rejimler tarafından yönetilmektedir.
- Bu durumda İBSA'nı yöneten siyasal oluşumun da bir rejim olarak tanımlanması olanaklıdır. Tez çalışmasında incelenen dönem açısından bu oluşum, merkezi ve yerel yönetimlerdeki değişimlerden bağımsız olarak, amaç ve öncelikleri bağlamında bir bütün olarak ele alınmıştır.
- Bir alanın yönetilmesi aynı zamanda imar yetkileri ile de ilintili olduğundan fizik mekan, yönetebilme becerisini elinde bulunduran rejimler tarafından kendi amaç, öncelik ve gereksinimleri doğrultusunda biçimlendirilmekte ve dönüştürülmektedir. Başka bir deyişle fizik mekan birbiri ardına bir alanı yöneten rejimlerin gerçekleştirdikleri farklı niteliklerdeki dönüşümlerin ve bunların katmanlaşmasının sonucudur.
- Fizik mekanda gözlemlenen kırılmayı, alan bağlamında gerçekleşen bir rejim değişikliği sonucunda yeni rejimin eskisine göre farklı nitelikte bir dönüşüme neden olması olarak tanımlamak olanaklıdır. Bu durumda siyasal alandaki bir rejim değişikliği, fizik mekanda bir kırılmanın yaşanması sonucunu doğurmaktadır.

Yukarıda belirtilen temel varsayımlar Şekil 5.1'de görselleştirilmiştir. Yukarıda değinilen sayısal sorgulamalar sonucunda elde edilen bulguların Rejim Kuramı bağlamında yorumlanması ise aşağıdaki sorular esas alınarak gerçekleştirilmiştir:

- İBSA'nı yöneten siyasal oluşum kuramda tanımlandığı biçimiyle ne ölçüde bir “rejim” olarak tanımlanabilir?

- Söz konusu oluşumun (ya da rejimin) ayırt edici özellikleri nelerdir?
- İlgili oluşum (ya da rejim) saptanan ayırt edici özellikleriyle, üst ölçek dinamiklerle ne ölçüde uyumludur?
- Mimarlar Odası ile Şehir Plancıları Odası'nın İBSA'na ilişkin olarak açmış oldukları davaların incelenmesiyle ortaya konulan karşıtlık ve çatışma, yukarıda belirtilen temel varsayımlardan yola çıkılarak oluşturulan ve Şekil 5.1'de görselleştirilen soyut modelin neresinde yer almaktadır ve bu çatışma oluşumun (rejimin) fizik mekanla olan ilişkisini nasıl etkilemektedir?

Şekil 5.1 Zaman boyutunda yerelde kurulan rejimlerin süreklilik ve değişimleri ile üst ölçek dinamikler ve fizik mekan ile olan ilişkileri

(kaynak: Rejim Kuramı yorumlanarak bu tez kapsamında üretilmiştir).

Yukarıda belirtilen sorulara getirilen yanıtların ışığında Şekil 5.1'de gösterilen soyutlama, değerlendirmeler bölümünün sonunda yeniden ele alınarak revize edilmiş, böylelikle Rejim Kuramı'nın araştırma bulgularından elde edilen sonuçlarla birlikte yorumlanması sonucunda, zaman boyutunda birbirini izleyen rejimlerin üst ölçek dinamikler ve fizik mekanla ilişkilerini

tanımlayan soyut bir model kurgulanma denemesi yapılmıştır. Bu durumda tez çalışması genelinde yönteme ilişkin aşağıdaki gibi bir mantıksal dizge izlenmiştir:

- Çıkış sorunsalının ortaya konulması ve araştırma konusunun belirlenmesi.
- Araştırma konusuna nasıl bir kuramsal bütünden (siyasal bakış açısı) yaklaşılabileceğinin belirlenmesi.
- Bu seçime bağlı olarak kentsel siyaset çözümleme yaklaşımlarının karşılaştırmalı bir biçimde ortaya konulması.
- Olgulara bağlı olarak çalışma açısından en uygun yaklaşımın belirlenmesi.
- Belirlenen yaklaşımın yorumlanarak temel varsayımların tanımlanması ve soyut bir modelin kurgulanması (Model 1).
- Araştırma malzemesinin incelenerek nesnel bulgulara ulaşılması.
- Bulguların ilk adımda genel bir yorumunun yapılması.
- Bulguların belirlenen kuramsal yaklaşım bağlamında yeniden yorumlanması.
- Bulgular ve yorumlamalar ışığında kuramsal yaklaşıma geri dönülmesi ve Model 1'in yeniden ele alınarak revize edilmesi (Model 2).

6. BULGULAR

6.1 Mimarlar Odası ile Şehir Plancıları Odası'nın Boğaziçi Alanı'na İlişkin Davaları

Doktora çalışmasının bu evresinde, tez çalışmasının İstanbul Boğaziçi Sit Alanı (İBSA)'nın gelişim sürecinin incelendiği bölümünde saptanan karşıtlık ve çatışmayı en somut ve belirgin biçimde gözler önüne seren “davalar” olgusu ele alınacak ve Mimarlar Odası ile Şehir Plancıları Odası'nın, 3194 sayılı İmar Kanunu'nun Boğaziçi Yasası'na getirdiği değişiklikler sonrasında, Boğaziçi ile ilgili olarak açmış oldukları davalar incelenerek çözümlenecektir. İncelemeye davaların, ayrı ayrı Mimarlar Odası'nın ve Şehir Plancıları Odası'nın olmak üzere, kronolojik bir dökümü ve anlatımı ile başlanacaktır. Daha sonra bu davalar çeşitli konularda sayısal sorgulamalara konu edilecek ve çıkan sonuçlar adı geçen karşıtlığın hangi aktörler arasında ve hangi nedenlerle yaşandığının çözümlenmesi bağlamında yorumlanacaktır.

Aşağıdaki çizelgede, bu bölümde ele alınacak Mimarlar Odası ile Şehir Plancıları Odası'nın Boğaziçi Alanı'na ilişkin olarak açmış oldukları davaların tümü toplu olarak gösterilmektedir (Çizelge 6.1):

Çizelge 6.1 Mimarlar Odası ile Şehir Plancıları Odası'nın İBSA'na ilişkin davaları

	DAVANIN ADI	AÇAN	YILI	DAVALI (ve MÜDAHİLLER)
1	Boğaziçi Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgeleri Planı Davası	Mim.Od.	1988	İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı (Medyakent Konut Yapı Koop. Akçağ Dış Ticaret Turizm ve İnşaat A.Ş. Mesan İnş.Taah.Yat.A.Ş. Mass Kablo San.A.Ş. Zonguldak Maden Konut Yapı Koop.)
2	Beşiktaş-Levent Turizm Alanı Genişletilmesi Davası	Ş.Pl.Od.	-	Bakanlar Kurulu
3	İstinye Eski Tersane Alanı Davası	Mim.Od.	1995	Başbakanlık
4	Koç Üniversitesi Yerleşimi Davası	Mim.Od.	1996	Başbakanlık Orman Bakanlığı Bayındırlık ve İskân Bakanlığı Sarıyer İlçe Belediye Başkanlığı (Koç Üniversitesi Rektörlüğü Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı (YÖK))
5	Koç Üniversitesi Plan İptal Davası	Ş.Pl.Od.	1996	Bayındırlık ve İskân Bakanlığı

6	Sarıyer Maden Mahallesi Planları Davası	Mim.Od.	1996	İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Sarıyer İlçe Belediye Başkanlığı (Akçağ Dış Ticaret Turizm ve İnşaat A.Ş.)
7	Ulus Platin Konutları Davası	Mim.Od.	1998	Beşiktaş İlçe Belediye Başkanlığı
8	Boğaziçi Radar Kuleleri Tahkim Davası	Mim.Od.	1999	Başbakanlık
9	Kuzguncuk Bostanı Davası	Ş.Pl.Od.	2000	Kültür Bakanlığı
10	Boğaziçi Radar Kuleleri Ruhsat İptal Davası	Mim.Od.	2001	Başbakanlık Denizcilik Müsteşarlığı
11	Plan Lejandı ve Plan Notları İptal Davası	Mim.Od.	2005	Başbakanlık Bayındırlık ve İskân Bakanlığı İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı
12	Galatasaray Adası'na İlişkin Plan Değişikliğinin İptali Davası	Mim.Od.	2005	Başbakanlık Bayındırlık ve İskân Bakanlığı İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı
13	Çengelköy Yoğunluk Artışı Davası	Ş.Pl.Od.	2006-2008	Kültür Bakanlığı İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı
14	Plan Lejandı ve Plan Notları Bazı Hükümlerin İptali Davası	Mim.Od.	2007	Başbakanlık Bayındırlık ve İskân Bakanlığı İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı
15	Zincirlikuyu Karayolları Arazisi Plan Değişikliğinin İptali Davası	Mim.Od.	2007	Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığı
16	Zincirlikuyu Karayolları Arazisi Plan Değişikliğinin İptali Davası	Ş.Pl.Od.	2007	Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığı
17	Sarıyer Dua Tepesi Davası	Ş.Pl.Od.	2007	İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı

6.1.1 Mimarlar Odası'nın Boğaziçi Alanı'na İlişkin Davaları

Türkiye Mimarlar ve Mühendisler Odalar Birliği (TMMOB) Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi'nin 1980'li yıllardan bu yana yayımlanan çalışma raporlarının taranması sonucunda, Oda tarafından İBSA ile ilgili aşağıdaki davaların açılmış olduğu anlaşılmaktadır.

6.1.1.1 Boğaziçi Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgeleri Planı Davası*

Dava İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı tarafından hazırlatılan ve 15.07.1988 tarihinde onaylanarak yürürlüğe giren 1/5000 ölçekli Boğaziçi Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgeleri Nazım İmar Planı Revizyonu'nun iptali amacıyla 13.12.1988'de açılmıştır (Ek 11). Dava gerekçeleri, Boğaziçi'nin bir SİT alanı olması gerçeğine karşın söz konusu planlarda Koruma

* Söz konusu davaya, tez çalışmasının İBSA'nın gelişim sürecinin incelendiği bölümünde değinilmiştir. Bütünlüğün sağlanması açısından dava bu noktada yeniden ele alınmaktadır.

Kurulu onayı alınmamış olması, Boğaziçi Yasası ile 29.07.1980 tarihli İstanbul Metropolitan Alan Nazım İmar Planı'ndaki ilkelere karşın planın korunması gerekli değerleri tahrip edecek nitelikte nüfus ve yapılaşma yoğunluklarını artırıcı hükümler içermesi ve planlama sürecinin bilimsel ve hukuksal kurallara uygun düşmemesi, olarak belirtilmektedir.

Dava sürecinde İstanbul 1 No'lu İdare Mahkemesi önce 23.02.1990 tarihli kararında söz konusu planlarda Koruma Kurulu onayı eksikliği nedeniyle yürütmeyi durdurma kararı vermiş, ancak daha sonra davalı Büyükşehir Belediyesi'nin "Mimarlar Odası'nın bu tür bir davayı açmaya yetkisi olmadığı" savı doğrultusunda 24.05.1990 günkü izleyen kararında yürütmenin durdurulmasını kaldırarak davayı reddetmiştir. Bunun üzerine Mimarlar Odası'nın başvurduğu Danıştay 6. Dairesi, 04.04.1991 tarihli kararı ile Oda'nın dava açma yetkisinin bulunduğuna karar vermiş ve red kararını usul ve yasaya aykırı bularak bozmuştur. Bozma kararına karşı Büyükşehir Belediyesi tarafından yapılan düzeltme isteminin reddedilmesi üzerine de İdare Mahkemesi Danıştay kararına uymuş ve böylece davanın görüşülmesine devam edilmiştir. Mahkeme 04.12.1992 günlü kararında, yine Koruma Kurulu onayı eksikliğini gerekçe göstererek, ayrıca Oda'nın planlarda getirilen ek imar haklarına yönelik savlarına da değinerek, ikinci kez yürütmeyi durdurma kararı vermiştir.

Süreç işlerken diğer yandan ilçe bazında plan revizyonları yapılmış ve bu revizyonlara ayrı ayrı Koruma Kurulu onayı alınması yoluna gidilmiştir. Davalı belediyenin bu durumu gerekçe göstererek yürütmeyi durdurma kararına itiraz etmesi üzerine mahkeme itirazı kısmen haklı bulmuş, Üsküdar İlçesi için yürütmeyi durdurma kararını kaldırmış, buna karşın Beşiktaş, Sarıyer ve Beykoz İlçeleri'nde yürütmeyi durdurma devam etmiştir. Mahkeme 14.05.1993 tarihli oturumunda da söz konusu planların içerik olarak ele alınması yönünde bilirkişi incelemesi yapılmasına ve yürütmeyi durdurmanın bilirkişi raporundan sonra yeniden ele alınmasına karar vermiştir.

Yapılan bilirkişi çalışması ile 1983 onanlı asıl planın, dava konusu 1988 onanlı plan revizyonunun ve 1991, 1992 ve 1993 yıllarında yapılan ilçeler bazındaki plan revizyonlarının karşılaştırmalı biçimde incelendiği belirtilmektedir. İnceleme sonrasında mahkemeye sunulan bilirkişi kurulu raporunda, 1988 onanlı plan revizyonunun Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgeleri'nde birçok kentsel yeşil, orman, tarım ve rekreasyon alanını yapılaşmaya açtığı, planın bu bölgelerde yaklaşık 5.5 milyon metrekarelik ek inşaat olanağı sağladığı; 1991, 1992 ve 1993 yıllarında yapılan revizyonların ise Boğaziçi Alanı'nın bütünselliğini bozucu nitelikte olduğu gibi 1988 revizyonundaki yanlışları aynen devam ettirdiği, hatta 1988'e göre

yoğunluğu yer yer daha da artırdığı; gerek 1988 ve gerekse sonrasında yapılan revizyonların şehircilik bilimi ve planlama tekniklerine uymadığı gibi Boğaziçi'nin korunması yönündeki ulusal ve evrensel yararlar da aykırı olduğu saptamalarının yapıldığının altı çizilmektedir (Ek 12). Bu rapor üzerine mahkeme 1994 Şubat'ında üçüncü kez yürütmeyi durdurma kararı vermiştir.

Üçüncü yürütmeyi durdurma kararının ardından, Sarıyer İlçe sınırlarındaki Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgeleri'nde taşınmazları oldukları belirtilen Mesan İnşaat Taahhütleri ve Yatırım A.Ş., Akçağ Dış Ticaret Turizm ve İnşaat A.Ş., Mass Kablo Sanayi A.Ş., S.S. Medyakent Konut Yapı Kooperatifi ve S.S. Zonguldak Maden Konut Yapı Kooperatifi, davalı Büyükşehir Belediyesi yanında davaya müdahil olmuşlardır. Davalı Belediye ile müdahillerin yürütmenin durdurulması kararına karşı yaptıkları itirazları reddeden İdare Mahkemesi, 12.01.1995 tarihli kararıyla da dava konusu plan revizyonunun iptaline karar vermiştir.

Ancak davalı Belediye'nin ve müdahillerin kararı temyiz etmesi üzerine Danıştay 6. Dairesi, 29.06.1995 günlü oturumunda İdare Mahkemesi'nin iptal kararını "1991, 1992 ve 1993 yıllarında Üsküdar, Beykoz ve Beşiktaş İlçeleri için yapılan revizyonlar sonucunda bu ilçeler açısından artık davanın konusu kalmadığı, Sarıyer İlçesi açısından ise geçerli ve yürürlükteki planın tespitinden sonra bir karar verilmesi gerektiği" gerekçeleri ile bozmuştur. Bozma kararına karşı Mimarlar Odası, davanın konusunun kalmadığı görüşünün doğru olmadığı, 1991, 1992 ve 1993 yıllarında yapılan revizyonlarda aynı yanlışlıkların "vahimleşerek" sürdüğü ve davayı açış gerekçelerinin daha da güçlü bir biçimde varlığını devam ettirdiği görüşlerini ileri sürerek karar düzeltme isteminde bulunmuş ancak bu istem reddedilmiştir (Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, 33 ve 34'üncü Dönem Çalışma Raporları). Sonuç olarak parçacıl bir biçimde ilçe bazında yapılmış olan revizyonlar yürürlükte kalmışlardır.

6.1.1.2 İstinye Eski Tersane Alanı Davası

Üzerinde Fuad Paşa Yalısı ile çeşme gibi bazı tarihi eserlerin de bulunduğu İstinye Koyu'nda yer alan eski tersane arsaları, Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığı tarafından ihaleye çıkartılmış, bunun üzerine söz konusu işlemin iptali istemiyle Mimarlar Odası tarafından Başbakanlık aleyhine Danıştay 10. Dairesi'nde dava açılmıştır.

Dava, Danıştay 10. Dairesi'nin 12.07.1995 günlü görevsizlik kararı ile İstanbul 3. İdare Mahkemesi'ne gönderilmiş, bu arada Başbakanlığın arsaların özelleştirilmesinden vazgeçmesi

üzerine davanın konusu kalmamış ve karar verilmesi gereği ortadan kalkmıştır (Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, 33 ve 34'üncü Dönem Çalışma Raporları).

6.1.1.3 Sarıyer Maden Mahallesi Planları Davası

Dava Sarıyer Maden Mahallesi'nde orman alanından çıkartılarak oluşturulan bir grup parsel ile ilişkin 1/1000 ölçekli uygulama imar planı ile bu planın dayanağı olan 1/5000 ölçekli nazım imar planının iptali istemiyle, İstanbul Büyükşehir ile Sarıyer İlçe Belediyeleri'ne karşı 27.08.1996 tarihinde açılmıştır. Dava gerekçesinde işlemin şehircilik ilkelerine, planlama kurallarına ve kamu yararına aykırılığı ileri sürülmekte ve yoğun yapılaşmaya yönelik olduğunun altı çizilmektedir. Ak-Çağ Dış Ticaret Turizm ve İnşaat A.Ş. davaya davalı yönetimler yanında müdahil olmuştur.

İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı yaptığı savunmada planların, 3194 ve 2960 sayılı yasalar ve ilgili yönetmelikler göz önüne alınarak ve bölgedeki nüfus ve yapı yoğunluğu, sosyal donatı alanları, çeşitli yerleşme alanlarının gelişme yön ve büyüklükleri ile ulaşım sistemleri ve sorunlarının çözümü gibi konular gözetilerek hazırlandığını ileri sürmüş ve davanın reddinin gerektiğini belirtmiştir.

Sarıyer Belediye Başkanlığı'nın savunmasında dava konusu 1/1000 ölçekli planın, 15.07.1988 tarihli nazım plana itiraz sonucu oluşan 18.08.1988 onay tarihli nazım imar planına dayandığı, 1/1000'lik planın İstanbul III No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından onandığı ve Kurul'dan geçtiği şekliyle Büyükşehir Belediye Meclisi'nde uygun görüldüğü görüşleri ileri sürülmüştür.

Müdahil Ak-Çağ Dış Ticaret Turizm ve İnşaat A.Ş.'nin dilekçesinde de 1/1000 ölçekli planın, İBSA kapsamına girmesinden dolayı, Sarıyer Belediye Meclisi'nce kabulünden sonra Koruma Kurulu tarafından incelemeye alındığı ve birçok değişiklik yapılarak onaylandıktan sonra, Koruma Kurulu'nun kabul ettiği şekliyle Büyükşehir Belediye Meclisi'nde karara bağlandığı ve davanın reddinin gerektiği görüşleri yer almaktadır.

İstanbul I No'lu İdare Mahkemesi 07.05.1999 tarihli kararında, dava konusu 1/5000 ölçekli planın Sarıyer İlçesi'ne ilişkin bölümü için; yine aynı mahkemece başka bir dava sonucu aynı plan "doğal ve tarihi sit değerleri açısından açık alan olarak korunması gereken çok miktarda alanı yapılaşmaya açtığı, yapılan planın revizyon niteliği taşımadığı, hacim ve içerik olarak yapıyı bozduğu, Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgeleri'nin Öngörünüm'le ilişkisini kestiği" gerekçeleriyle iptal edildiğinden; karar verilmesine yer olmadığı sonucuna varmış, bu plana

dayanan 1/1000 ölçekli planı da iptal etmiştir. Karar davalı yönetimler ile müdahil şirket tarafından temyiz edilmiş, anılan kararın Danıştay’ca onanması üzerine bu kez karar düzeltme isteminde bulunulmuş, ancak bu istem de Danıştay 6’ncı Dairesi’nce 21.06.2001 tarihinde reddedilmiştir. Karar 07.08.2001’de tebliğ edilerek kesinleşmiştir (Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi 34, 35 ve 36’ncı Dönem Çalışma Raporları).

6.1.1.4 Ulus Platin Konutları Davası

Ortaköy, 41 pafta, 52 ada, 4 parsel sayılı taşınmazda “Platin Konutları” adıyla sürdürülen inşaat alanındaki yapıların ruhsat ve projeye aykırılıkları bulunması ve yine aynı inşaat kapsamında bulunan tenis kortlarının imar planında yeşil alan olarak gösterilen kamusal alan üzerinde kaçak olarak yapılmaları nedenleriyle Mimarlar Odası Beşiktaş Belediye Başkanlığı’na 28.03.1998 tarihli bir dilekçe ile başvurmuş, kaçak yapılmakta olan tenis kortlarının yıktırılmasını, ruhsat ve projeye aykırı yapılmakta olan yapılar için ise İmar Kanunu’nun 32’nci maddesinin ruhsat iptali ve yıkım ile ilgili hükümlerinin uygulanmasını istemiştir. Belediye’nin başvuruya 60 gün içinde yanıt vermemesi sonucunda da Oda, 01.07.1998 tarihinde Beşiktaş Belediye Başkanlığı aleyhine söz konusu başvurunun zımnen reddine ilişkin işlemle birlikte yapı ruhsatlarının iptali ve öncelikle yürütmenin durdurulması istemiyle İstanbul 4 No’lu İdare Mahkemesi’nde dava açmıştır.

Dava dilekçesinde, söz konusu parselde sürdürülen inşaatların ruhsat ve projelerine göre çok önemli aykırılıklar taşıdığı, kaçak kısım ve eklentiler nedeniyle plan, ruhsat ve projelerde verilen inşaat emsali ve yüksekliğin çok üzerine çıkılarak bir sit alanı olan Boğaziçi’nde oldukça yoğun bir yapılaşma gerçekleştirildiği, yapıların kaçak olan bodrum ve çatı katları nedeniyle daha önce düzenlenen yapı tatil tutanakları ve mühürleme işlemlerine karşın mühür fekki ile inşaatlara devam edildiği, yapı ilgisinin bu nedenle İstanbul 13’üncü Asliye Ceza Mahkemesi’nde yargılanması sonucu üç ay hapis cezasına çarptırıldığı, sanığın geçmişteki durumuyla suç işlemekteki eğilimi göz önüne alınarak bu cezanın paraya çevrilmediği ve ertelenmediği, fakat tüm bu durumlara karşın söz konusu inşaat alanında mevcut kaçak uygulamaların dışında yeni kaçak inşaatların yapımına da başlandığı konularının altı çizilmektedir.

Beşiktaş Belediye Başkanlığı’nın dava dilekçesine yanıtında da, söz konusu parseldeki inşaatla projeye aykırılık saptanarak yapının mühürlendiği, mühürden sonra inşaatla devam edildiğinin saptanmasıyla ilgili hakkında mühür fekki suçundan suç duyurusunda

bulunulduğu, bu durumun dava dilekçesinde de açıkça belirtildiği, yeşil alan üzerinde yapılan tenis kortlarının yıktırıldığı, Mimarlar Odası'nın dilekçesi üzerine derhal işleme başlandığı, ancak söz konusu dilekçede 3194 sayılı yasanın 32'nci (ruhsatsız veya ruhsat ve eklerine aykırı olarak başlatılan yapılara uygulanacak işlemlerle ilgili) ve 42'nci (ceza hükümleri) maddelerinin uygulanması istendiğinden ve yasal olarak bu maddelerin uygulanma olanağı bulunmadığından dilekçenin yanıtlanmadığı ve bu nedenlerle davanın reddedilmesinin gerektiği görüşleri yer almaktadır.

İstanbul 4 No'lu İdare Mahkemesi 18.03.1999 tarihli kararında, Mimarlar Odası'nın başvurusunun "reddine ilişkin işlemin tenis kortlarıyla ilgili kısmında kortların yıkılmış olduğu anlaşıldığından esas hakkında ayrıca karar verilmek üzere yürütmenin durdurulması istemi hakkında karar verilmesine yer olmadığına, 4 parsel sayılı taşınmazdaki inşaatlara ilişkin kısmının ise açıkça hukuka aykırı olup uygulanması halinde telafisi güç zarara neden olacağı anlaşılmakla, davalı idarenin cevap verilmemek suretiyle reddi yolundaki işlemin bu kısmında" yürütmenin durdurulmasına karar vermiştir. Daha sonra 23.02.2000 tarihli kararı ile mahkeme Platin Konutları'na verilen ruhsatı iptal etmiş, karar Beşiktaş Belediyesi tarafından temyiz edilmiş, Danıştay 6'ncı Dairesi de temyiz istemini reddederek kararı onamıştır (Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi 35, 36 ve 37'nci Dönem Çalışma Raporları).

6.1.1.5 Boğaziçi Radar Kuleleri Tahkim Davası

Konuya ilişkin dava dilekçeleri ile raporların incelenmesi sonucunda, İstanbul ve Çanakkale Boğazları'ndaki yoğun deniz taşımacılığının denetlenerek düzene sokulması ve konunun Boğazların, özellikle de İstanbul'un güvenliği üzerinde yarattığı tehlikelerin giderilmesi amacıyla Bakanlar Kurulu'nun 24.07.1996 tarihinde aldığı kararla, İstanbul ve Çanakkale Boğazları ile Marmara Denizi Gemi Kontrol Sistemi Projesi'nin Başbakanlık Denizcilik Müsteşarlığı'nın programına alındığı anlaşılmaktadır.

Bu doğrultuda uygulamaya konulmak istenen Türk Boğazları Gemi Trafik Yönetim ve Bilgi Sistemi (GTYBS) projesi kapsamında İstanbul Boğazı'nda 8, Çanakkale Boğazı'nda 5 adet Trafik Gözetleme İstasyonu yeri belirlenmiş, İstanbul Boğazı'nda kurulması istenen radar kulelerine ilişkin olarak olumlu görüş verilmesi isteğiyle İstanbul III No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'na başvurulmuştur. Bunun üzerine Kurul 17.03.1999 tarihli kararı ile, doğal ve mimari dokusu kesin koruma altına alınmış ve yeni inşaat yasağı da

getirilmiş Boğaziçi Sit Alanı Öngörünüm Bölgesi'nde, yükseklikleri 30 metreyi bulan bu kulelerin ve teknik servis binalarının yapılmasının "koruma ilkeleri ve yasal gerekçeler açısından kabul edilmesinin mümkün olmadığını" belirterek başvuruyu geri çevirmiştir.

Koruma Kurulu'nun yapılan başvuruyu kabul etmemesi üzerine Denizcilik Müsteşarlığı İstanbul 2'nci İdare Mahkemesi'nde söz konusu red kararının iptali istemiyle dava açmıştır. Ancak bu dava henüz sonuçlanmamışken, Kültür Bakanlığı ile Denizcilik Müsteşarlığı arasında doğan bu anlaşmazlığın tahkim yoluyla çözülmesi ve Devlet Bakanı Rüştü Kazım Yücelen'in hakem olarak atanmasına yönelik olarak 21.09.1999 tarihli bir Bakanlar Kurulu kararı çıkartılmıştır. Mimarlar Odası'nın söz konusu davası bu kararın iptali istemiyle 20.12.1999 tarihinde Başbakanlık aleyhine açılmıştır.

Oda'nın görüşüne göre koruma kurullarınca alınan kararların, Koruma Mevzuatı'nın ilgili hükümleri gereği kamu kurum ve kuruluşları ile gerçek ve tüzel kişilerin bu kararlara uyma zorunluluğundan dolayı, idari-icrai bağlayıcılığı bulunmaktadır. Bu nedenle kurul kararına ilişkin olarak çıkan bir anlaşmazlığın tahkim yoluyla çözümlenmesi olanağı yasal ve hukuksal olarak bulunmamaktadır.

Mimarlar Odası'nın bu görüşüne karşın söz konusu Bakanlar Kurulu kararının iptali istemiyle açılan davada, Danıştay 10'uncu Dairesi'nce önce yürütmenin durdurulması talebine daha sonra da karar iptal istemine red kararı verilmiştir. Oda'nın temyiz talebi üzerine Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu (İDDGK) 06.06.2003 tarihinde 9'a karşı 12 oyla temyiz istemini geri çevirmiştir.

Mimarlar Odası'nın avukatı İlyas Bulcay konuya ilişkin olarak yazdığı raporda, söz konusu sürecin kabulünün çok tehlikeli başka gelişmelere yol açacak nitelikte olduğunu belirtmekte ve bu yolla kanunların idari-icrai ve bağlayıcı saydığı pek çok maddenin uyuşmazlık gerekçesiyle devre dışı bırakılarak ve yetki gaspı yapılarak bu uyuşmazlıkların yetkisiz mercilerce çözülebileceği uyarısını yapmaktadır (Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi 36 ve 37'nci Dönem Çalışma Raporları).

6.1.1.6 Boğaziçi Radar Kuleleri Ruhsat İptal Davası

Mimarlar Odası'nın çalışma raporlarından edinilen bilgiye göre, yukarıdaki dava henüz sürerken 28.01.2001 tarihinde Boğaziçi'ne Radar Kuleleri Projesi'nin İstinye'deki kontrol merkezi binası inşaatı törenle başlatılmış, bunun üzerine Oda tarafından 19.03.2001 tarihinde

İstanbul 6'ncı İdare Mahkemesi'nde, projeye verilen ruhsatın iptali ve öncelikle yürütmenin durdurulması istemiyle Başbakanlık Denizcilik Müsteşarlığı'na karşı dava açılmıştır.

Dava dilekçesinde, konuyla ilgili bilim insanları ve meslek kuruluşları tarafından “günümüz teknolojisinde radar kulelerine gereksinim olmadığı ve bunun tek seçenek olarak sunulmasının bir aldatmaca olduğu” yolunda görüşler ileri sürüldüğü, kulelerin kurulması durumunda bir sit alanı olan Boğaz'ın her iki yakasındaki milli servetin zarar göreceği, projenin kamuoyu, bilim çevreleri ve meslek kuruluşlarının bilgisinden kaçınılarak, kurul kararları by-pass edilerek ve kamunun idari yargı eliyle kullandığı denetim hakkı devre dışı bırakılarak gerçekleştirilmeye çalışıldığı, söz konusu işlemin yasalara, kamu yararına, şehircilik ilkelerine ve planlama tekniklerine açıkça aykırı olduğu görüşleri dile getirilmektedir. Kandilli Semt Girişimi, davaya Mimarlar Odası'nın yanında müdahil olmuştur. İstem İstanbul 6'ncı İdare Mahkemesi tarafından 21.04.2004 tarihinde reddedilmiştir. Bu karar üzerine temyize gidilmiş ve sonuç halen beklenmektedir (Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi 36, 37, 38 ve 39'uncu Dönem Çalışma Raporları).

6.1.1.7 Boğaziçi Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi Uygulama İmar Planı Plan Lejandı ve Plan Hükümleri İptal Davası

Mimarlar Odası'nın 38'inci Dönem Çalışma Raporu'nda yer alan konuya ilişkin rapordan anlaşıldığı üzere, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Boğaziçi İmar Müdürlüğü, Boğaziçi Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi Uygulama İmar Planı Plan Lejandı ve Plan Hükümleri'ne ilişkin bir değişiklik teklifi hazırlamış, teklif 13.12.2000 tarihli ilgili Koruma Kurulu kararı ve 15.12.2000 tarihli İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisi'nin kararı ile uygun bulunarak Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu'nun (BİYKK) onayına sunulmuştur. BİYKK söz konusu değişiklik teklifini 27.02.2004 günlü kararı ile yeniden düzenleyerek tadilen onaylamış, değişiklik Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'nca da 20.04.2004 tarihinde onaylandıktan sonra İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nda 25.08.2004 günü askıya çıkartılmıştır.

Gerek bölgede uygulama yapan Oda üyelerin yaptıkları başvurular, gerekse de Oda'nın ÇED Komisyonu'nun raporları doğrultusunda, söz konusu plan lejandı ve hükümleri değişikliğine İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'na verilen 23.09.2004 tarihli dilekçe ile itiraz edilmiş (Ek 13), itiraz süresinde yanıtlanmayarak zımnen reddedilmiştir.

Bunun üzerine Mimarlar Odası, söz konusu itirazı reddeden Büyükşehir Belediyesi'nin işlemi ile bu işlemin dayanağı olan plan lejandı ve hükümleri değişikliğinin yasalara, şehircilik bilimine ve kamu yararına aykırılıkları nedeniyle iptaline ve öncelikle yürütmenin durdurulmasına karar verilmesi istemiyle 18.01.2005 tarihinde Başbakanlık (BİYKK'ya izefeten), Bayındırlık ve İskân Bakanlığı ile İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı aleyhine Danıştay 6'ncı Dairesi'nde dava açmıştır (Ek 14).

Mimarlar Odası'nın mahkemeye sunduğu dava dilekçesinin incelenmesinden, itirazların iki ana başlık altında toplanabileceği görülmektedir. Bunlardan birincisi değişikliğin yapılış biçimi ile ilintilidir. Dilekçede Boğaziçi Kanunu'nun 10'uncu maddesine gönderme yapılarak, gerekli görüldüğü durumda Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgeleri'ne ilişkin plan değişikliklerinin İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nce hazırlanarak Belediye Meclisi'nin kararı ve Belediye Başkanı'nın onayından sonra BİYKK'nın onayı ile yürürlüğe gireceği vurgulanmakta ve BİYKK'nın kendisine onay için gönderilen değişiklik teklifi üzerinde tadilat yapmasının yetki dışına çıkmak anlamına geldiğinin altı çizilmektedir. Bununla birlikte söz konusu tadilatın Kurul görüşü ve onayı alınmadan yapılmasının da bir yetki gaspı oluşturduğuna dikkat çekilmektedir. Geri kalan itiraz noktaları yapılan değişikliğin içeriğine odaklanmaktadır. Yapılan plan lejand ve hükümleri değişikliğinin BİYKK tarafından tadil edilmiş haliyle, Boğaziçi'ndeki kültür değerlerinin korunmasını ve yaşatılmasını daha da zorlaştıracığı hatta bazı durumlarda olanaksız hale getireceği, Koruma Kurulu'nun görev ve yetkilerine müdahale ederek açık bir yetki gaspı ortamı oluşturduğu ve getirdiği kimi hükümlerle ayrıcalıklı imar haklarının oluşmasına olanak tanıdığı görüşlerine vurgu yapılmaktadır.

Dava dosyası, dava konusu planın bakanlıkların düzenleyici işlemi olarak değerlendirilemeyeceği görüşü ile İdare Mahkemesi'nin görev alanında olduğuna karar verilerek İstanbul 4'üncü İdare Mahkemesi'ne gönderilmiş, mahkeme 19.04.2006 tarihinde aldığı kararla yürütmenin durdurulması istemini reddetmiştir (Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi 38 ve 39'uncu Dönem Çalışma Raporları; konuya ilişkin dava dosyası).

6.1.1.8 Boğaziçi Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi Uygulama İmar Planı Plan Lejandı ve Plan Hükümleri İkinci İptal Davası

Konuya ilişkin dava dosyasının ve Mimarlar Odası'nın mahkemeye sunduğu dava dilekçesinin incelenmesi sonucunda, davaya ilişkin olarak şu bilgiler edinilmiştir.

BİYYK'nun 2004 yılında yaptığı Boğaziçi Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi Uygulama İmar Planı Plan Lejandı ve Plan Hükümleri değişikliklerine ilişkin yukarıda değinilen Mimarlar Odası tarafından açılmış olan dava henüz sürmekte iken uygulamada yaşanan sorunlar, itirazlar ve Koruma Kurulu ile Büyükşehir Belediyesi'nce sunulan görüşler sonucunda, söz konusu lejand ve uygulama notlarının bir bölümü BİYYK'nun 01.08.2006 tarihli kararıyla yeniden değiştirilmiş ve bazı hükümler eklenmiştir. Bunun üzerine Mimarlar Odası böylelikle yeniden düzenlenen lejand ve plan notlarının yasalara, şehircilik bilimine ve kamu yararına aykırı gördüğü bazı hükümlerinin iptali ve öncelikle yürütmenin durdurulması istemiyle Başbakanlık (BİYYK'na izafeten), Bayındırlık ve İskân Bakanlığı ile İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı aleyhine 06.02.2007 tarihinde yeni bir dava açmıştır (Ek 15).

Dava dilekçesinde iptali istenen hükümlere ilişkin olarak bu hükümlerde,

- Koruma Kurulu'nun yetkilerini BİYYK ve İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı gibi koruma konusunda uzman olmayan kurumlara aktaran ifadelerin bulunduğu,
- Turizm alanlarında Boğaziçi'nin silüeti açısından sakıncalı bodrum katı yapılaşmalarına olanak verildiği,
- Onaylı planda işli olan tescilli yapılarda bağımsız bölüm artışına söz konusu lejand ve plan notları değişikliği onay tarihinden önce (01.08.2006) Kurul onayı almış olmak koşulu ile izin verilirken planda gözükmeyen tescilli yapılarda böyle bir izne değinilmemesinin ayrıcalık yaratarak bir tür gizli imar affi anlamına geldiği,
- Plana işlenmemiş tescilli eski eserlerin restore edilmesinin önüne plan değişikliği koşulu getirilerek korumanın gereksiz prosedürlere mahkum edilerek zorlaştırıldığı,
- Korunması gereken tarihi çevrede günün koşullarına uygun kullanımlarla bütünleşme gerekçesiyle önü açılan kimi eklentilerin dönüşü olmayan tahribatlara yol açacağı,
- Sahil Şeridi'nde yeni turizm tesislerinin yapılmasına olanak sağlandığı ve
- Mezarlıklarda planda olmayan yeni yapılaşma hakları getirildiği, görüşlerine yer verilmektedir.

Danıştay 05.03.2007 tarihinde görevsizlik kararı vererek söz konusu davayı İdare Mahkemesi'ne göndermiş, İstanbul 5 No'lu İdare Mahkemesi Kasım 2007'de yürütmenin durdurulması istemini reddetmiş, Mimarlar Odası da bunun üzerine 15.02.2008'de söz konusu

red kararına itiraz etmiştir (Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi 39’uncu Dönem Çalışma Raporu; konuya ilişkin dava dosyası). Süreç halen devam etmektedir.

6.1.1.9 Galatasaray Adası’na İlişkin Plan Değişikliğinin İptali Davası

Mimarlar Odası çalışma raporları ve konuya ilişkin olarak mahkemeye sunulan dava dilekçesine göre, 22.07.1983 onanlı Boğaziçi Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgeleri Nazım ve Uygulama İmar Planları’nda “yüzme havuzu ve su sporları alanı” olarak gösterilen 369 ada, 1,2 ve 4 no’lu parseller (Galatasaray Adası), BİYKK’nun 15.10.2004 tarihli kararıyla onanan plan değişikliği ile “turizm tesis alanı”na dönüştürülmüştür. 1/5000 ile 1/1000 ölçekli plan tadilatları 03.02.2005 tarihinde Boğaziçi İmar Müdürlüğü’nde askıya çıkartılmış, askı süresi içinde söz konusu planlara Mimarlar Odası tarafından 02.03.2005 tarihli dilekçe ile itiraz edilmiştir. İtiraz süresinde yanıtlanmayarak zımnen reddedilmiş, bunun üzerine yapılan itirazın reddedilmesine ilişkin işlem ile bu işlemin dayanağı söz konusu plan değişikliğinin yasalara, şehircilik bilimine ve kamu yararına aykırılığı nedeniyle iptali ve öncelikle yürütmenin durdurulması istemiyle Başbakanlık, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı ile İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı aleyhine dava açılmıştır (Ek 16).

Dava dilekçesinde itiraz gerekçeleri olarak şu konuların altı çizilmektedir. Öncelikle söz konusu plan değişikliğinin yasal planlama prosedürüne uymadığı belirtilmektedir. Boğaziçi Kanunu’nun 10’uncu maddesine göre gerekli görülen durumlarda Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi’nde plan değişikliği yapmak İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin yetkisindedir. Yasada, yapılan revizyonların meclis kararı ve belediye başkanının onayından sonra BİYKK’nın onayına sunulması öngörülmektedir. Ancak Bayındırlık ve İskân Bakanlığı’nın İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı’na yazdığı 22.12.2004 tarihli yazıda, “ilgililerce hazırlanan plan değişikliği teklifi”nin BİYKK’nca onanmış olduğunun belirtildiğinin altı çizilmektedir. Dilekçede bu “ilgililer”in kimler olduğunun anlaşılmadığına ama söz konusu plan değişikliği teklifinin bu konuda yetkili olan İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin çalışması olmadığını kesin olduğuna vurgu yapılmaktadır. Bundan başka bir sit alanı olan Boğaziçi’ne ilişkin yapılan bu plan değişikliğinde ilgili Koruma Kurulu’nun onayının alınmamış olması da diğer bir ciddi yasa ihlali olarak değerlendirilmektedir. Bu durumda Yüksek Kurul’un bu uygulama ile hem İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin hem de ilgili Koruma Kurulu’nun yetkilerine müdahale ettiği iddia edilmektedir.

Dilekçede bunun dışında yer alan, plan değişikliğiyle getirilen kullanımların ada üzerinde yoğun ve büyük ölçekli bir yapılaşmaya neden olacağı, bu uygulamanın boyutları tam olarak kestirilemeyen bir deniz kirliliğine de yol açacağı ve titizlikle korunması gereken Boğaziçi açısından bu olası gelişmelerin sakıncalar taşıdığı, konuları da davadaki başka itiraz noktalarıdır.

Mimarlar Odası konuya ilişkin olarak yukarıdakilerin dışında mülkiyet konusunda da bir itiraz ileri sürmektedir. Dava dilekçesinde, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'nın 22.10.2004 tarihli planların askıya çıkartılmasını talep eden yazısında, plan tadilatı yapılan 369 ada 1,2 ve 4 no'lu parsellerin Galatasaray Spor Kulübü'ne ait olduğunun belirtildiği, ancak bu parsellerden yalnızca 1 no'lu parselin Galatasaray Kulübü'ne ait olduğu, geri kalan 2 ve 4 no'lu parsellerin Maliye'nin mülkiyetinde olduğu ve bu parsellerin Maliye Bakanlığı'nın görüşü alınmadan kulüp mülkiyetindeymişçesine işlem gördükleri, iddialarına yer verilmektedir.

Davanın gelişiminde, önce İstanbul 1'inci İdare Mahkemesi dava konusunun düzenleyici işlem olması nedeniyle görevsizlik kararı vererek dava dosyasını Danıştay'a göndermiş, dosya Danıştay 6'ncı Dairesinin de görevsizlik kararı alması üzerine İstanbul 1'inci İdare Mahkemesi'ne geri gönderilmiştir. İstanbul 1'inci İdare Mahkemesi Mimarlar Odası'ndan itiraz nedenlerinin (yukarıda değinilen) BİYKK'nun 01.08.2006 tarihli tadilatı ile giderilip giderilmediği konusunda görüş istemiş, Oda'nın olumsuz görüş bildirmesi üzerine mahkeme 28.11.2007 tarihinde yürütmenin durdurulması kararı almıştır (Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi 38 ve 39'uncu Dönem Çalışma Raporları; konuya ilişkin dava dosyası).

6.1.2 Şehir Plancıları Odası'nın Boğaziçi Alanı'na İlişkin Davaları

TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi'nin çalışma raporlarının taranması sonucunda, Oda'nın Boğaziçi Alanı'na ilişkin olarak aşağıdaki davaları açmış olduğu saptanmıştır.

6.1.2.1 Beşiktaş-Levent Turizm Alanı Genişletilmesi Davası*

Bakanlar Kurulu'nun Turizmi Teşvik Yasası'na dayanarak çıkardığı, Beşiktaş-Levent Turizm Alanı'nın, bir bölümü Boğaziçi Alanı içinde kalacak biçimde tevsiini / genişletilmesini öngören kararın iptali istemiyle Şehir Plancıları Odası'nca dava açılmış, Danıştay 6'ncı

* Söz konusu davaya ilişkin olarak çalışma raporlarında ve Oda arşivinde daha fazla bilgiye ulaşılamamıştır.

Dairesi 14.05.1991 tarihli kararı ile tevsii kararını iptal etmiştir (Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi, 1'inci Dönem Çalışma Raporu).

6.1.2.2 Kuzguncuk Bostanı Davası

Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi 6'ncı Dönem Çalışma Raporu'ndan öğrenildiği üzere, Kuzguncuk Bostanı olarak bilinen, Boğaziçi Öngörünüm Bölgesi'nde yer alan ve Vakıflar İdaresi mülkiyetinde bulunan Üsküdar 113 pafta, 545 ada, 29 parsel numaralı taşınmaz için Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu 04.03.1986 tarihli plan tadilatıyla, doğal zemin kotu ve ağaçların korunması koşuluyla ilkokul yapılması için yer ayırmış, böylelikle taşınmazın bir bölümü ilkokul, bir bölümü de tarım alanı olmak üzere ikiye ayrılmış, planda tarım alanına 6.50 metre gabari ve 10x12 metre boyutlarında bir blok konulmuştur. Söz konusu taşınmazı İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Türkiye Organ Nakli ve Yanık Tedavi Vakfı'na kiralanmıştır.

Adı geçen vakıf tarafından, İstanbul Boğaziçi İmar Müdürlüğü'nden 20.08.1992 tarihinde alınan imar durumuna dayanılarak bir proje hazırlanmış, ancak gerek Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesinde hazırlanan "çekince raporu", gerekse de semt sakinlerince gösterilen tepkiler sonucunda taşınmazda sekiz yıl boyunca herhangi bir işlem yapılmamıştır. Mayıs 2000'de yeniden yapılaşma çabalarının başladığının görülmesiyle Şehir Plancıları Odası bir araştırma yapmış ve İstanbul III No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun konuya ilişkin 24.06.1998 tarihli bir kararının olduğunu öğrenmiştir. Söz konusu kararında Kurul'un, ilgili taşınmazın bir bölümünün özel ilköğretim okulu alanı, bir bölümünün ilkokul alanı olarak ayrılmasına ilişkin plan değişikliği önerisini uygun bulduğu belirtilmektedir. Dava Şehir Plancıları Odası tarafından Kurul'un bu işleminin iptali ve öncelikle yürütmenin durdurulması istemiyle 2000 yılında Kültür Bakanlığı'na karşı açılmıştır.

Raporda dava konusu işleme yöneltilen itiraz konuları da açıklanmaktadır. Buna göre söz konusu karar, parsel bostan özelliği taşıdığından ve Boğaziçi Öngörünüm Bölgesi'nde kaldığından 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu'na, kamuya ait bir yeşil alan kaldırılarak yerine ticari amaçlı bir kullanım verilmesi bakımından kamu yararı ilkesine, korunması gerekli bir kültür ve tabiat varlığına yapılaşma izni vermesi bakımından 2863 sayılı Koruma Kanunu'na, 02.11.1985 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan "İmar Planı Yapılması ve Değişikliklerine Ait Esaslara Dair Yönetmelik"te ilköğretim okulu için 8000-15000 m² alan büyüklüğü öngörülmüşken dava konusu taşınmazın alanının 6445 m² olması nedeniyle ilgili

yönetmeliğe, yakında yer alan Kuzguncuk İlkokulu'nun mevcut nüfusun talebini karşılayabilecek kapasitede olması ve söz konusu alanda bir özel okul gereksiniminin olmaması dolayısıyla da planlama ilkelerine aykırı bulunmaktadır.

Yukarıda sayılanların dışında, alana özel ilkokul kullanımının getirilmesinin yoğunluk artırıcı bir teklif olduğu, getirilen yeni kullanımın başka fonksiyonlar için de bir çekim merkezi yaratacağı, yeni fonksiyonun mevcut donatı alanlarını azaltan özellikte olduğu ve söz konusu işlem sonucunda ortaya çıkacak durumun kamu yararını değil bir özel hukuk kişinin yararını sağlayacak nitelikte olduğu konularına da dikkat çekilmektedir. Bu bağlamda kiracı vakıfla fiilen bağları olan Başkent Üniversitesi'nin konuyla ilgili eylem ve işlemleri üstlenmiş görüldüğüne ve alana sahipmiş izlenimi veren davranışlarda bulunduğuna değinilmektedir.

Dava Danıştay 6'ncı Dairesi'nin 18.03.2003 tarihli kararı ile Şehir Plancıları Odası lehine sonuçlanmış ve kesinleşmiştir (Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi, 6 ve 7'nci Dönem Çalışma Raporları).

6.1.2.3 Sarıyer Dua Tepesi Davası

Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi 9'uncu Dönem Çalışma Raporu ile konuya ilişkin dava dilekçesinin incelenmesi sonucunda davanın gelişim süreci ile ilgili şu bilgiler edinilmiştir: 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu'na tabi Öngörünüm Bölgesi'nde bulunan Sarıyer İlçesi Hisarüstü 7 pafta, 37 ada, 13 parsel sayılı alan, İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisi'nin 05.07.1985 ve Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu'nun 19.09.1985 tarihli kararları ile kabul edilen 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı değişikliği ile "Fatih Anıt Alanı" olarak ayrılmıştır. Söz konusu nazım imar planı değişikliği dayanak alınarak 22.11.2006 tarihinde İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Boğaziçi Üniversitesi Rektörlüğü arasında "İstanbul Rumeli Hisarı, Nafi Baba Şehitlik Tekkesi Mezarlığı ile Dua Tepesi'nde Yapılacak Plan, Proje ve Uygulamalara İlişkin Protokol" adında bir belge imzalanmış ve adı geçen protokol İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisi'nin 28.11.2006 tarihli kararı ile kabul edilmiştir.

Protokolün konuları ve amaçları arasında "Belediye'nin mülkiyetinde olan (Rumelihisarı pafta 7, ada 37, parsel 13) Fatih'in otağını kurup orduları ile birlikte topluca namaz kıldığı bilinen Dua Tepesi'nin düzenlenerek, kültürel amaçlı kullanılmak üzere Serpuş Müzesi ve Anfiteyatrosu ile çevre düzenlemesinin yapılmasına ilişkin plan, proje, inşaat ve uygulamalara ait işbirliği esaslarının tespit edilmesi"nin öngörüldüğü ve "Dua Tepesi'nde yapılacak Serpuş

Müzesi ve Anfitiyatro ile dış mekanı kapsayan çevre düzenlemesinin proje ve uygulaması'nın, protokolün 7.3.1. maddesine göre, İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından yapılacağı belirtilmektedir.

Şehir Plancıları Odası tarafından söz konusu dava, adı geçen protokolün kabulüne ilişkin İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisi'nin 28.11.2006 tarihli kararının adı geçen alanın düzenlenmesiyle ilgili kısmının ve bu işleme dayanak oluşturan İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisi'nin 05.07.1985 ve BİYKK'nun 19.09.1985 tarihli kararları ile kabul edilen 1/5000 ölçekli nazım imar planı değişikliğinin iptali ve öncelikle yürütmenin durdurulması istemiyle İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne karşı İstanbul 2'nci İdare Mahkemesi'nde açılmıştır.

Mahkemeye sunulan dava dilekçesinden Oda'nın konuya ilişkin itirazları ortaya çıkmaktadır. İlk olarak adı geçen alanda Fatih'in otağını kurup orduları ile namaz kıldığına ilişkin bilimsel olarak nitelenebilecek hiçbir veri bulunmadığı ileri sürülmektedir. Bu durumda Boğaziçi'nin en güzel tepelerinden birinde yer alan bir alanın imar düzenlemesinin sebep unsurunu şehircilik ve planlama ilkelerinin oluşturmadığı, söz konusu alanın "Fatih Anıt Alanı" olarak uygunluğunun bilimsel verilerin eksikliği nedeniyle tartışmalı olduğu belirtilmektedir.

Bununla birlikte Öngörünüm Bölgesi'nde bulunan bir alanda Serpuş Müzesi ve Anfitiyatro yapılmasını öngören protokolün kabul edilmesine ilişkin belediye meclisi kararının, Boğaziçi'nin silüetini bozabilecek, imgesini olumsuz etkileyebilecek ve 1/5000 ölçekli plan kararları ve plan notlarında yer almayan kullanımları bir plan kararı olmaksızın protokol ile tarif ederek, İmar ve Boğaziçi Kanunları'nın ruhu ile plan kararlarını bilimsel yollarla veren şehircilik bilimine, planlama esaslarına ve hukuka açıkça aykırı olduğu iddia edilmektedir. Bu durumda dava konusu işlemin proje ve işlevi plan aşamasının önüne alarak geliştirilecek projeye göre plan değişikliği yapılmasını öngördüğü ve planın hukuki geçerliliği ve etkinliğinin ortadan kalkmasına neden olacağı vurgulanmaktadır. Dava dilekçesinde ayrıca, adı geçen alanın Boğaziçi Sit Bölgesi'nde yer almasından dolayı, olası bir plan değişikliğinin öncelikle ilgili Koruma Kurulundan sonra İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisi ve Belediye Başkanı'ndan son olarak da BİYKK'dan onay almasının gerekli olduğu anımsatılmaktadır.

Özet olarak dava dilekçesinde Boğaziçi Kanunu'na aykırı olan dava konusu işlemlerin, Boğaziçi'nin en güzel alanlarından birine şehircilik ilkelerine aykırı yapılar yapılması ve silüetin, doğal yapının, Boğaziçi'nin tarihi, estetik ve çevresel değerlerinin yitirilmesi sonucunu doğuracağı, kamu yararına aykırı olduğu, bu nedenle yürütmelerinin durdurularak iptal edilmelerinin gerekli olduğu ileri sürülmektedir.

Dava sürecinde İstanbul 2'nci İdare Mahkemesi 16.03.2007 tarihinde, davalı idarenin savunmasının alınmasına ve verilecek yeni bir karara kadar yürütmenin durdurulmasına karar vermiştir (Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi, 9'uncu Dönem Çalışma Raporu, konuya ilişkin dava dilekçesi).

6.1.2.4 Çengelköy Yoğunluk Artışı Davası

Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi 9'uncu Dönem Çalışma Raporu'ndan Oda'nın, Boğaziçi Gerigörünüm Bölgesi'nde ve silüet sınırı içinde kalan Üsküdar Çengelköy 140-141 pafta, 879 ada 51 parsel için onaylanan Koruma Amaçlı İmar Planı Değişikliği'nin, kat artışı kararı getirdiği ve emsal teşkil edici nitelikte olduğundan dolayı, iptali istemiyle dava açtığı öğrenilmektedir. Şehir Plancıları Odası'ndan alınan bilgiye göre dava ilgili Koruma Kurulu'na izafeten Kültür Bakanlığı'na ve İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'na karşı açılmıştır.

Aynı raporda konunun ayrıntılarına ilişkin olarak şu görüşlere yer verilmektedir: 22.07.1983 onaylı Boğaziçi Koruma Amaçlı Nazım İmar ve Uygulama İmar Planları'nda, Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgeleri'nde Üsküdar, Beykoz, Sarıyer ve Beşiktaş İlçeleri'nin plan sınırı içine giren bölümlerinde "silüet alanı" belirlendiği ve adı geçen planlarda bu alanlara ilişkin h.max: 6.50 m yükseklik kısıtlaması getirildiği belirtilmektedir. Bununla birlikte söz konusu planların günümüze değin birçok kez revizyon gördüğünün, ancak gerek Boğaziçi'ni oluşturan dört ilçede bütünsel yapılan plan revizyonlarında, gerekse de parsel bazında yapılan değişikliklerde silüet alanlarındaki yükseklik kısıtlamasına uyulduğunun altı çizilmektedir. Ayrıca bu kısıtlamaya, silüet alanı tanımının söz konusu planlardan sonra yürürlüğe giren Boğaziçi Yasası'nda yer almamasına ve 1985 yılında 3194 Sayılı İmar Kanunu ile değiştirilen Boğaziçi Kanunu'nun 10'uncu maddesi uyarınca Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgeleri'nde yüzde onbeş taban alanına dört ve beş katlı konut yapabilme izni getirilmesine karşın uyulduğuna da vurgu yapılmakta, gerek silüet alanı kavramının gerekse de bu alanlar içindeki yükseklik kısıtlamasının 22.07.1983 tarihinden bu yana korunan bir planlama ilkesi olarak uygulandığının altı çizilmektedir.

Raporda adı geçen parselle ilişkin olarak yapılan plan değişikliğinde bu ilkenin bozulduğu ve yüksekliğin 9.50 m'ye çıkartıldığı belirtilmekte, doğal ve tarihi sit alanı olan Boğaziçi Alanı'nın korunma koşulları ve planlama ilkeleri açısından uygun olmayan işlemin iptal

edilmesinin gerekli olduğu vurgulanmaktadır (Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi, 9'uncu Dönem Çalışma Raporu).

6.1.3 Her İki Oda'nın Aynı Konuda Açtığı Davalar

TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi ile Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi'nin çalışma raporlarının incelenmesi sonucunda, Koç Üniversitesi ile Zincirlikuyu Karayolları Arazisi konularındaki idari işlemlere yönelik olarak her iki Oda'nın da dava açmış oldukları saptanmıştır. Bu alt başlık altında Odalar'ın söz konusu iki konu hakkındaki davalarına değinilecektir.

6.1.3.1 Koç Üniversitesi Yer Seçimi Davaları

Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi çalışma raporlarında saptandığı üzere Oda, 29.05.1996 tarihinde vermiş olduğu dilekçe ile; Sarıyer İlçesi Rumeli Feneri Mevkii'ndeki Mavramoloz Devlet Ormanı içinde bulunan, ve bir bölümü Boğaziçi Alanı'na giren, 192 ha'lık arazide, Koç Üniversitesi Kampüsü'nün inşa edilmesine ilişkin olarak alınan;

- Bakanlar Kurulu'nun 49 yıl süreli tahsis kararının,
- Orman Bakanlığı'nın kesin izin ve tahsis kararlarının,
- Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nın sözü edilen tahsis ve izin kararlarına dayanarak onayladığı 1/50000 ölçekli İstanbul Metropolitan Alan Alt Bölge Nazım İmar Planı Değişikliği kararının ve,
- Sarıyer İlçe Belediye Başkanlığı'nın yine aynı tahsis ve izin kararlarına dayanarak düzenlediği bahçe duvarı ruhsatının,

iptali ve yürütmenin durdurulması istemi ile Başbakanlık, Orman Bakanlığı, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı ile Sarıyer İlçe Belediye Başkanlığı aleyhine dava açmıştır (Ek 17).

Davanın açılış gerekçeleri dava dilekçesinde dört başlık altında toplanmaktadır. İlk olarak yapılan işlemlerin, ormanların korunması ve geliştirilmesi ile devlet ormanları üzerinde kamu yararına yapılacak yapı ve tesisler konularında düzenlemeler getiren Anayasa'nın 169'uncu maddesi ile 6831 sayılı Orman Kanunu hükümlerine aykırılığı vurgulanmaktadır. Bu noktada söz konusu tahsisin, İstanbul kentinin yaşamsal kaynakları açısından son derece büyük bir öneme sahip kuzey ormanları içinde yapılmasının, ormanların korunması yönündeki üstün kamu yararı ve anayasal ilkelerle bağdaşmadığının altı çizilmektedir.

İkinci olarak, tahsis alanının bir bölümünün İBSA'nda, geri kalan kısmının da doğal sit alanında kalmasından dolayı, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'nın dava konusu plan değişikliği işleminin ilgili Koruma Kurulu'ndan uygun görüş alınmadan yapılmış olmasının, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu hükümlerine aykırı olduğu belirtilmektedir.

Üçüncü gerekçe olarak dava konusu plan değişikliği işleminin 3194 sayılı İmar Kanunu'nun 9'uncu maddesine aykırı olduğu ileri sürülmektedir. Buna göre tahsis alanında yapılacak binaların "resmi bina ve tesis" tanımına uymaması nedeniyle Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'nın bu alana ilişkin plan yapma ve onama yetkisi bulunmamaktadır.

Son olarak dava konusu işlemlerin şehircilik bilimi, planlama ilkeleri ve kamu yararı açısından sakıncalarına değinilmektedir. Söz konusu alanda kurulması tasarlanan Koç Vakfi Üniversitesi'nin orman alanına yalnızca üniversite binaları nedeniyle zarar vermeye kalmayacağıının, bunun yanında bir çekim merkezi oluşturarak tahsis alanı dışındaki ormanların da bir süre sonra tahribine yol açacağıının altı çizilmektedir. Bu durumda nüfusu on milyonu aşan İstanbul'a su ve oksijen üreten doğal bir dokunun içinde yer alacak böyle bir oluşumun kamu yararına aykırılığına vurgu yapılmaktadır.

Dava sürecinde konuya ilişkin olarak 02.12.1996 tarihinde yerinde keşif ve bilirkişi incelemesi yapılmış, bu keşif ve inceleme sonrasında mahkemeye 25.12.1996 tarihli bir bilirkişi raporu sunulmuştur (Ek 18). Bu raporun birinci bölümünde dava konusunun ortaya çıkış ve gelişim süreci ana hatlarıyla ortaya konmaktadır. Bu noktada bu süreç söz konusu rapora dayanılarak kısaca ele alınacaktır.

Dava konusunun ortaya çıkmasına neden olan sürecin başlangıç noktasının, 26.04.1992 tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla, İstanbul İli Sarıyer İlçesi Rumeli Feneri Köyü sınırları içinde bulunan 160 hektarlık Devlet Ormanı arazisinin, üniversite kampüsü kurmak üzere 49 yıllık süreyle Koç Üniversitesi'ne tahsis edilmesi olduğu belirtilmektedir. Bu kararın Milli Eğitim Bakanlığı'nın 10.04.1992 tarihli yazısı üzerine 6831 sayılı Orman Kanunu ile 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu'nun ilgili maddeleri uyarınca alındığı ifade edilmektedir (davaya ilişkin harita ve krokiler Ek 19'de gösterilmektedir).

Söz konusu kararın ardından Koç Üniversitesi Rektörlüğü plan değişikliği amacıyla İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'na başvurmuş, Başkanlığın 03.08.1993 tarihli yazısı üzerine İstanbul III Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu konuyu incelemiş ve 09.12.1993 tarihli kararıyla, söz konusu alanın nazım planda orman alanı vasfında

bulduğunu ve 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu'nun doğal değerlerin korunmasıyla ilgili ilke ve hükümleri ışığında bu orman alanlarının, hangi nedenle olursa olsun, yapılaşmaya açılması yönünde görüş verilmesinin mümkün olmadığını bildirmiştir.

Rektörlük İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından plan değişikliği talepleri kabul edilmeyince bu kez 17.02.1994 ve 18.04.1994 tarihlerinde Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'na başvurarak, yapılacak binaların resmi bina ve tesis niteliğinde olduğu gerekçesiyle plan değişikliğinin, 3194 sayılı İmar Kanunu'nun 9'uncu maddesi uyarınca Bakanlıkça re'sen onanmasını talep etmiştir. Bakanlığın 25.05.1994 tarihli yanıtında, söz konusu işlevin bir kamu hizmeti olmadığı gibi yapılacak yapıların da resmi bina ve tesis niteliği taşımadığı belirtilerek istem yetki yönünden reddedilmiştir.

Bu noktada mahkemeye sunulan dava dilekçesinden anlaşıldığı üzere, plan değişikliği istemi Bayındırlık ve İskân Bakanlığı tarafından da reddedilen Rektörlük bu kez de Sarıyer İlçe Belediyesi'ne başvurarak üniversite ve plaza inşaatı için 1/1000 ölçekli plan teklifinde bulunmuş ve Sarıyer Belediye Meclisi de 01.03.1995 tarihli kararıyla 1/50000, 1/25000 ve 1/5000 üst ölçek nazım planlara aykırı olarak, “plazanın plandan çıkartılması koşulu ve üst ölçekli planlarda değişiklik yapılması temennisi” ile 1/1000 ölçekli uygulama imar planını kabul etmiştir. Ancak bu planın Büyükşehir Belediyesi'nce onaylanmadığından dolayı kesin ve yürütülür nitelik kazanmadığı ve “yok hükmünde” kaldığı ifade edilmektedir. Buna karşın Sarıyer Belediyesi bu plana ve – aşağıda ele alınacak olan – tahsis kararlarına dayanarak 31.07.1995 tarihinde bir “bahçe ruhsatı” düzenlemiş ve bu ruhsata dayanarak da Üniversite Rektörlüğü tahsis alanında şantiye kurmuştur. İstanbul Büyükşehir Belediyesi İmar Müdürlüğü'nün 29.02.1996 tarihinde tahsis alanında yaptığı incelemeler sonucunda, orman içi yangın yolunun stabilize malzeme ile doldurulduğunu, arazide işçi barakaları, ofis ve konteyner kabin bulunduğunu, parsel sınırlarının beton direkli ve sürekli tel örgü ile çevrelendiğini saptadığı da yine aynı dava dilekçesinden öğrenilmektedir.

Yukarıda sözü geçen bilirkişi raporunda, plan değişikliği istemi ile ilgili olarak Bayındırlık ve İskân Bakanlığı ile yazışmaların sürdüğü sırada, arazi tahsisi ile ilgili kimi gelişmelerin olduğunun, Orman Bakanlığı ile Milli Eğitim Bakanlığı arasındaki yazışmalardan anlaşıldığının altı çizilmektedir. Bu yazışmalara göre, üniversiteye Bakanlar Kurulu kararı ile 49 yıllığına “ön izin” ile tahsis edilen 160 hektarlık arazi için Orman Bakanlığı tarafından 14.03.1995 tarihinde “kesin izin” çıkartılmıştır. Bununla birlikte kesin izin verilen alanda inşaat başlanabilmesi için Orman Bölge Müdürlüğü'nce onaylanacak ağaç rölöve planının ve

ÇED olumlu belgesinin istendiği belirtilmektedir. 03.08.1995 tarihinde ise daha önce kesin izin verilen 160 hektarlık alana yine Orman Bakanlığı tarafından 32 hektarlık bir alan eklenerek, Koç Üniversitesi'ne 49 yıllığına tahsis edilen alan toplam 192 hektara çıkartılmıştır. Birlikte raporuna eklenen haritadan anlaşıldığı üzere tahsis edilen toplam arazinin 72.3 hektarı Boğaziçi Alanı sınırları dışında kalmaktadır. Bununla birlikte raporda, üniversiteye tahsisi yapılan bu 192 hektarlık alanın tamamının, İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisi'nin 20.10.1995 tarihli kararı ile kabul edilen ve İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nca 15.11.1995 tarihinde onaylanarak yürürlüğe giren 1/50000 ölçekli İstanbul Metropolitan Alan Alt Bölge Nazım Planı'nda "doğal karakteri korunacak orman alanı" içinde yer aldığı altı çizilmektedir.

15.11.1995 tarihinde III Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu, aldığı 7755 sayılı kararla (Ek 9), Boğaziçi Sit Alanı dışında kalan kuzey ormanlarının Sarıyer ve Beykoz ilçe sınırları içinde kalan bölümünü "Doğal Sit Alanı" olarak belirlemiş, böylece Koç Üniversitesi'ne tahsis edilen arazinin Boğaziçi Alanı dışında kalan bölümü de doğal sit alanı içinde kalmıştır.

Yine söz konusu bilirkişi raporuna göre, bu gelişmenin ardından ilgili Koruma Kurulu aldığı 07.03.1996 tarihli kararla, yalnızca dava konusu alanda, Orman Bölge Müdürlüğü'nün yaptığı tespitlere dayanarak, "üzerinde yeşil doku bulunmayan ve Orman Bölge Müdürlüğü'nce ağaçlandırılması öngörülmeleyen açıklık alan" niteliğindeki alanları III. Derece doğal sit alanına dönüştürmüştür. Raporda, ilke kararlarına göre III. Derece sit alanlarında her türlü imar uygulamalarına, plan ve projelerin ilgili Koruma Kurulu'nun onayını alması koşuluyla, izin verildiğine dikkat çekilmektedir. Bununla birlikte Koruma Kurulu'nun aynı kararında, koruma amaçlı imar planının yürürlükteki mevzuata göre hazırlanıp Kurul'a sunulması koşulunun istendiğinin de altı çizilmektedir. Dava konusu alanda üzerinde sık ağaçların bulunduğu bölümler ise I. Derece sit alanı olarak belirlenmiştir.

Dava konusu alanın bir bölümünü III. Derece sit alanına dönüştüren Koruma Kurulu'nun bu kararının ardından, aynı alan için – daha önce istemi yetkisizlik nedeniyle geri çeviren – Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'nca 1/50000 ölçekli ve 09.04.1996 tarihli imar planı değişikliği re'sen yapıp onaylanmıştır. Bu plan değişikliği ile III. Derece sit alanı olarak belirlenen alan "Koç Üniversitesi Alanı"na dönüştürülmüştür. Değişikliğin plan notunda ise, "bu plana göre hazırlanacak olan 1/5000 ölçekli nazım imar planları ile 1/1000 ölçekli uygulama imar planları için İstanbul III No'lu Koruma Kurulu'nun olumlu kararı alınacak

olup, 1/1000 ölçekli uygulama imar planları onanmadan inşaat uygulamasına geçilemez” koşulunun yer aldığı belirtilmektedir. Bunun ardından Koç Üniversitesi tarafından hazırlanan 1/5000 ve 1/1000 ölçekli nazım ve uygulama imar planları, ilgili Koruma Kurulu’nun 08.05.1996 tarihli kararları ile onanmıştır. Bilirkişi raporu bu noktada, onanan planların, 07.03.1996 tarihli Koruma Kurulu kararında istendiği gibi koruma amaçlı imar planı niteliği taşımadığına dikkat çekmektedir. Yaşanan bu süreç sonucunda da 29.05.1996 tarihinde söz konusu davanın açıldığı anımsatılmaktadır.

Davacı Mimarlar Odası’nca mahkemeye sunulan dava dilekçesinden, söz konusu 1/50000 ölçekli plan değişikliğine karşı İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı tarafından da 22.05.1996 tarihli dilekçe ile iptal davası açıldığı öğrenilmektedir.

Yukarıda anılan bilirkişi raporunun sonuç bölümünde, dava konusu 1/50000 ölçekli imar planı değişikliğinin ve bu kararı yaşama geçiren 1/5000 ve 1/1000 ölçekli mevzii nazım ve uygulama imar planlarındaki kararların, şehircilik ilkelerine ve planlama esaslarına uymayan yönlerinin bulunduğu, dava konusunu oluşturan Koç Üniversitesi Kampüsü’nün Mavramoloz Devlet Ormanı içinde inşa edilmesi kararında kendi eğitim programının içeriği bakımından bir zorunluluk bulunmadığı gibi bu kararın, içinde yer aldığı İstanbul Metropolitan Alan Alt Bölgesi’nin sürdürülebilir gelişmesi açısından bugün varolan çevre sorunlarını artıracak bir karar olduğu, bu nedenle de kamu yararı ilkelerine uymadığı görüşleri dile getirilmektedir. Bunun yanında raporda kampüs kullanımının yangın tehlikesini artıracığı ve olası bir yangını önlemenin mevcut teknolojik olanaklarla kesinlikle mümkün olmadığı, ayrıca bina ve yol yapımları nedeniyle çok sayıda ağaç kesileceği uyarılarına da yer verilmektedir. Bilirkişi raporunda ayrıca Koç Üniversitesi tarafından İ.T.Ü. İnşaat Fakültesi Çevre Mühendisliği Bölümü’ne yaptırılan ÇED raporu da eleştirilmekte, rapordaki bakış açısının sürdürülebilirlik ilkesine ters düştüğü, şehircilik ilkelerine ve kamu yararına uymadığı ileri sürülmektedir.

Süreç işlerken bir yandan Koç Üniversitesi Rektörlüğü ile T.C. Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı (YÖK) davalı idareler yanında davaya müdahil olmuşlar, diğer yandan ise Bayındırlık ve İskân Bakanlığı dava konusu olan 1/50000 ölçekli plan ile bu plana dayanılarak onanmış bulunan 1/5000 ve 1/1000 ölçekli nazım ve uygulama imar planlarını 17.01.1997 tarihinde iptal etmiştir.

Bilirkişi heyetinin olumsuz görüşlerine karşın Danıştay 8’inci Dairesi, “Koç Üniversitesi’nin kaçak yapılaşmayı önleyeceği, ormanı koruyacağı ve alacağı teknolojik önlemlerle yangın tehlikesini önlemeye çalışacağı” görüşlerini benimseyerek önce 28.01.1997 tarihinde

yürütmenin durdurulması isteminin reddine, ardından 30.06.1997 günlü kararı ile de davanın Bakanlar Kurulu ile Orman Bakanlığı'nın arazi tahsisine ilişkin işlemlerine yönelik kısmının reddine, (Bayındırlık ve İskân Bakanlığı tarafından iptal edilmiş olması nedeniyle) 1/50000 ölçekli plan açısından konusu kalmadığından karar verilmesine yer olmadığına, bahçe duvarı ruhsatının ise iptaline karar vermiştir. Red kararının Mimarlar Odası tarafından temyiz edilmesi üzerine 2003 yılına kadar süren uzun bir yargı süreci yaşanmış ve bu sürecin sonunda tahsis iptal edilmiş ve iptal kararı kesinleşmiştir (Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi 34, 36, 37 ve 38'inci Dönem Çalışma Raporları). Ancak bu süreç boyunca üniversite inşaatı bitirilmiş, eğitim ve öğretime başlanmıştır.

Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'nın, Bakanlar Kurulu ile Orman Bakanlığı'nın tahsis kararlarına ve söz konusu üniversite binalarının "resmi bina" statüsünde olduğu görüşüne dayanarak alana ilişkin onayladığı 1/50000 ölçekli plan değişikliğinin iptaline ve öncelikle yürütmenin durdurulmasına yönelik olarak Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'na karşı Şehir Plancıları Odası da bir dava açmıştır.

Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi'nin 4'üncü Dönem Çalışma Raporu'nda Oda'nın konuya ilişkin itiraz noktaları yer almaktadır. İlk olarak Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'nın dava konusu alanda ve konuda, Koç Üniversitesi'ne ait yapıların "resmi bina" tanımına girmemesinden dolayı, plan yapma yetkisinin olmadığı iddia edilmektedir.

İkinci olarak dava konusu plan değişikliğinin, ilgili Koruma Kurulu'nun sit ilanı ve alanın öncelikle koruma planının yapılmasının gerekli olması nedenleriyle, 2863 sayılı Koruma Kanunu'na aykırı olduğu ileri sürülmektedir. (Üniversite'ye tahsis edilen arazinin bir bölümü Boğaziçi Alanı'na girmekle birlikte, plan değişikliğine konu olan alan Boğaziçi Sınırı'na bitişik ancak sınırın 1995 yılında Koruma Kurulu tarafından Doğal Sit ilan edilen dış tarafında kalmaktadır. Söz konusu işlemin Boğaziçi Alanı'na kaçınılmaz olası etkileri nedeniyle dava "Boğaziçi Alanı'na ilişkin" olarak ele alınmaktadır. Bu olası etkilere, Mimarlar Odası'nın davası incelenirken değinilen bilirkişi raporunda dikkat çekilmektedir.)

Üçüncü itiraz konusunu, işlemin 3194 sayılı İmar Kanunu'nun 5'inci maddesi hükmüne uygun olmaması oluşturmaktadır. Bu maddeye göre değişikliğin, "varsa bölge ya da çevre düzeni planına uygun olarak halihazır haritalar üzerine, arazi parçalarının genel kullanım biçimlerini, başlıca bölge tiplerini, bölgenin gelecekteki nüfus yoğunluklarını, çeşitli yerleşme alanlarının gelişme yön ve büyüklükleri ile ilkelerini, ulaşım sistemlerini ve problemlerini çözümü ile göstererek, raporuyla birlikte bir bütün olarak" ele alınmasının gerektiği, oysa

dava konusu işlemin bir kroki görünümünde olup, yasa ve yönetmeliklerle öngörülen kurallara uygun olmadığı iddia edilmektedir.

Son olarak söz konusu plan değişikliğinin 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'na, 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu'na ve 3194 sayılı İmar Kanunu ile belirlenen kamu yararı, şehircilik ve planlama ilkelerine aykırı olduğu vurgulanmaktadır.

Dava sürecine koşut olarak yaşanan siyasi gelişmeler sonucunda hükümet değişikliği gerçekleşmiş, yeni gelen bakanın imzasını geri çekmesi ile birlikte söz konusu plan değişikliği Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'nca 17.01.1997 tarihinde iptal edilmiş, bunun üzerine dava karar verilmesine gerek kalmadığından düşmüştür (Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi, 4'üncü Dönem Çalışma Raporu).

6.1.3.2 Zincirlikuyu Karayolları Arazisi Plan Değişikliği İptal Davaları

Mimarlar Odası 39'uncu dönem çalışma raporu ve dava dilekçesinin incelenmesinden konu ile ilgili şu bilgiler edinilmiştir: Boğaziçi Doğal ve Tarihi Sit Alanı Etkilenme Bölgesi'nde kalan, Maliye Hazinesi'ne ait ve üzerinde Karayolları Genel Müdürlüğü 17'nci Bölge Müdürlüğü'ne ait yapı ve tesislerin bulunduğu Beşiktaş – Ortaköy, 30 ada, 157 parsel numaralı arazi, Özelleştirme Yüksek Kurulu'nun 11.08.2006 tarihli kararı ile özelleştirme kapsamına alınmış ve alana ilişkin Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'nca yapılan 1/5000 ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Değişikliği, 27.12.2006 tarihinde yine Özelleştirme Yüksek Kurulu tarafından onaylanmıştır. 1993 onaylı 1/5000 ölçekli Beşiktaş Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgesi Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı ile yine 1993 onaylı 1/1000 ölçekli Beşiktaş Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgesi Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı'nda "Karayolları Tesis Alanı" olarak görülen arazi, söz konusu plan değişikliği ile "Turizm – Kongre Merkezi, Ticaret ve Kültürel Tesis Alanı" ile kısmen "yeşil alan"a dönüştürülmüştür. İşlem 4046 sayılı yasa ve 3194 sayılı İmar Kanunu'nun 9'uncu maddesine eklenen fıkra ile İdare'ye verilen plan yapma ve onama yetkisine dayandırılmaktadır.

Söz konusu plan değişikliğinin iptali ve yürütmenin durdurulması istemiyle Mimarlar Odası, İnşaat Mühendisleri Odası ve Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası'yla birlikte Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığı aleyhine 05.06.2007 tarihinde Danıştay 6'ncı Dairesi'nde dava açmıştır (Ek 20).

Yapılan plan değişikliğine yönelik itiraz noktalarından birincisi, söz konusu revizyonun yapılmasına ve onanmasına dayanak olarak gösterilen 4046 sayılı yasa ile 3194 sayılı İmar

Kanunu'nun 9'uncu maddesine eklenen fıkranın, alanın 2863 ve 2960 sayılı yasalardan kaynaklanan statüsünü ve plan onama prosedürünü ortadan kaldırmadığı yönündeki görüştür. Buna göre değişikliğin askıya çıkmadan önce İstanbul Büyükşehir Belediyesi ile ilgili Koruma Kurulu tarafından da onaylanmasının gerektiği vurgulanmaktadır.

Diğer bir itiraz noktası bağlamında dava dilekçesinde, söz konusu plan değişikliğinin plan notlarından, plan alanında rezidans tipi konut yapımına izin verildiğinin anlaşıldığına değinilmektedir. Diğer bir plan notunda ise parsel içindeki yapı yüksekliğinin tescilli olan Karayolları 17'nci Bölge Müdürlüğü İdare Bloğu'nun 1,5 ile 2 katı yüksekliğini aşmayacağı hükmünün yer aldığı belirtilmektedir. Ancak Boğaziçi Kanunu'nun 10'uncu maddesine göre Etkilenme Bölgesi'nde TAKS %15 ve 5 katı geçmemek koşulu ile konut yapılabileceği anımsatılmaktadır. Bu durumda söz konusu plan değişikliğinin Boğaziçi Yasası'nın 10'uncu maddesine aykırı olduğu ileri sürülmektedir.

Dava dilekçesindeki diğer bir eleştiri noktasına göre, plan değişikliği çalışmaları plan bütünü içerisinde değerlendirilmemiş, yeterli analitik inceleme yapılmamış ve "Koruma Amaçlı İmar Planları ve Çevre Düzenleme Projelerinin Hazırlanması, Gösterimi, Uygulaması, Denetimi ve Müelliflerine İlişkin Usul ve Esaslara Ait Yönetmelik"te belirtildiği üzere plan değişikliğinin sit alanı bütününe etkisi irdelenmemiştir. Bu durumun söz konusu plan değişikliğinin planlama ilke ve esaslarına aykırı, yasa ve yönetmeliklerin tariflediği süreçler açısından ise hukuka aykırı olduğu iddia edilmektedir.

Dava dilekçesinde bir kamu arazisinin gelir elde etmek üzere satılması anlayışı da eleştirilmekte, bunun yanında söz konusu plan değişikliğinin ortaya çıkartacağı yapılaşmanın önemli çapta altyapı eksikliklerine neden olacağına, bu eksikliklerin yine kamu yatırımlarıyla giderileceğine, sonuçta elde edilen gelirden fazlasının harcanmasının gerekli olacağına, böylece kamu için telafisi olanaklı olmayan zararlara yol açılacağına dikkat çekilmektedir.

Bu durumda dava konusu işlemin, yukarıdaki nedenlere bağlı olarak yürürlükteki yasalara, imar mevzuatına, planlama ilke ve esasları ile kamu yararına aykırı olduğu belirtilmekte ve iptali istenmektedir (Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi 39'uncu Dönem Çalışma Raporu; konuya ilişkin dava dilekçesi). İlerleyen süreçte Danıştay 6'ncı Dairesi dava konusu işleme yönelik önce "yürütmeyi durdurma" kararı vermiş, ancak daha sonra Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığı ile Zorlu Yapı Yatırım A.Ş. tarafından karara itiraz edilmesi üzerine yürütmeyi durdurma kararını kaldırmıştır.

Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi, 9'uncu Dönem Çalışma Raporu'nda, aynı işlemin iptali istemiyle Şehir Plancıları Odası tarafından da bir davanın açıldığı görülmektedir. Oda'nın yine aynı dönem çalışma raporunda yer alan davadaki itiraz noktalarının, Mimarlar Odası'nın açtığı davada ileri sürülenlerle aynı olduğu saptanmıştır (Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi, 9'uncu Dönem Çalışma Raporu).

6.2 Davaların Sayısal Olarak Sorgulanması

Mimarlar Odası ile Şehir Plancıları Odası'nın yukarıda ele alınan İBSA ile ilgili 17 adet davası; taraf olan aktörler, dava konuları, itiraz nedenleri, dava tarihleri ve dava sonuçları bağlamlarında sayısal olarak sorgulandığında aşağıdaki bulgulara ulaşılmaktadır:

- Toplam 17 adet davadan sekiz tanesi merkezi yönetime, dört tanesi (ikisi Büyükşehir Belediyesi'ne, biri ilgili ilçe belediyesine, bir tanesi ise Büyükşehir ile ilgili ilçe belediyesine birlikte olmak üzere) yerel yönetime, beş tanesi ise merkezi ve yerel yönetime karşı (dördünde merkezi yönetim ile Büyükşehir Belediyesi birlikte, birinde merkezi yönetim ile ilgili ilçe belediyesi birlikte olmak üzere) birlikte açılmıştır.
- 17 davadan 13 tanesinde merkezi yönetim davalı durumundadır.
- Üç davada davalı yönetimler yanında, bir davada ise davacı Oda'nın yanında sürece müdahil olunmuştur. Söz konusu üç davada beş adet özel şirket, Koç Üniversitesi Rektörlüğü ve Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı (YÖK) davalı yönetimlerin yanında yer alırken, davacı Oda'nın yanında davaya müdahil olunan tek örnekte (Boğaziçi Radar Kuleleri Ruhsat İptal Davası) Kandilli Semt Girişimi adlı yerel halk örgütlenmesi hukuksal sürece katılmıştır.
- Boğaziçi Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgeleri Planı Davası ile Koç Üniversitesi Yerseçimi Davası olmak üzere iki davada kapsamlı bilirkişi heyeti raporu bulunmaktadır. Bu raporlar davacı Oda'nın görüşlerini bilimsel bir bakış açısıyla desteklemektedir.
- Söz konusu 17 davada yönetimlerin 20 ayrı işlemine karşı itiraz edilmekte ve iptali istenmektedir. Bu işlemlerden 11 tanesi, 3'ü plan bütününde 8'i parsel bazında olmak üzere plan değişikliği, üç tanesi de ruhsat verilmesiyle ilgilidir. Geriye kalan işlemler, birer tane olmak üzere, özelleştirme kararı, arazi tahsisi, anlaşmazlığın tahkim yoluyla çözülmesi kararı, turizm alanı genişletilmesi kararı, Koruma Kurulu'nun fonksiyon

değişikliğini onaylayan kararı ve imzalanan bir protokolün belediye meclisinde onaylanması kararı, biçiminde sıralanmaktadır. Böylelikle adı geçen davalarda yönetimlerin en fazla iptali istenen işlemlerini, ağırlıklı olarak plan değişiklikleri oluşturmaktadır.

- Koç Üniversitesi'ne ilişkin Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'nın yaptığı plan değişikliği ile Zincirlikuyu Karayolları Arazisi'ne ilişkin Başbakanlık Özelleştirme İdaresi tarafından yapılan plan değişikliğinin iptali istemiyle hem Mimarlar Odası hem de Şehir Plancıları Odası tarafından dava açılmıştır. Bu durumda itiraz edilen birbirinden farklı imar plan değişikliği işlemi sayısı 9 olmaktadır. Bu değişikliklerden 6 tanesi parsel bazındadır.
- Yukarıda anılan 9 adet plan değişikliğinin 2 tanesi merkezi yönetimin, 3 tanesi yerel yönetimlerin, 4 tanesi ise merkezi ve yerel yönetimlerin ortak işlemidir.

Davalardaki itiraz gerekçeleri ele alındığında, en çok öne çıkan gerekçelerin üç başlık altında toplanabileceği görülmektedir. Bu başlıklar aşağıdaki biçimdedir:

1. Yönetimlerin iptali istenen işlemlerinin Boğaziçi'ndeki nüfus ve yapılaşma yoğunluğunu artıracak nitelikte olması, doğal ve tarihi / kültürel değerlerin yitirmelerine neden olacakları ve alanın silüet değerlerini ya da geleneksel imgesini bozacak sonuçlar doğuracak olmaları gerekçeleri, davalardaki **“korumaya” yönelik itirazların** kaynağını oluşturmaktadır.
2. İkinci olarak söz konusu işlemlerde yasal planlama ve onay prosedürüne uyulmamış olması itirazlarını, Koruma Kurulu onayı eksikliği ve ilgili yönetimin bir “yetki gaspı” gerçekleştirmiş olduğu iddialarını, **“yasal ve hukuksal itirazlar”** başlığı altında toplamak olanaklıdır.
3. Öne çıkan üçüncü ve son grup itiraz noktasını ise **“şehircilik ilkelerine, planlama tekniklerine ve kamu yararına aykırılık”** gerekçesi oluşturmaktadır.

Söz konusu davalar anılan itiraz gerekçeleri bağlamında değerlendirildiğinde şu sonuçlara ulaşılmaktadır:

- Anılan 17 davanın 14'ünde davacı Oda tarafından yönetimin ilgili işlemine karşı, yukarıda değinilen sınıflandırma bağlamında, “koruma” gerekçesi ileri sürülmektedir. Dava açılma gerekçelerinde “koruma” vurgusunun doğrudan yapılmadığı kalan üç

davanın ise (Beşiktaş-Levent Turizm Alanı Geniştirilmesi, İstinye Eski Tersane Alanı'nın Özelleştirilmesi ve Boğaziçi Radar Kuleleri'ne İlişkin Tahkim davaları) dolaylı olarak koruma ile ilgili olduğu görülmektedir.

- Söz konusu 17 davanın 10 tanesinde “yasal ve hukuksal itirazlar”, 13 tanesinde ise “şehircilik ilkelerine, planlama tekniklerine ve kamu yararına aykırılık” gerekçeleri yer almaktadır.
- Yönetimin ilgili işleminin “koruma”ya aykırı olduğunun iddia edildiği 14 davanın 9 tanesinde, aynı zamanda “yasal ve hukuksal” itirazlar ileri sürülme ve işlemin Koruma Kurulu onayı alınmadan yapılarak Kurul’un dışlandığı vurgulanmaktadır.
- Yukarıda anılan 9 davanın 4 tanesi Merkezi Yönetim’e, 2 tanesi Büyükşehir Belediyesi’ne, 3 tanesi de merkezi ve yerel yönetimlere karşı birlikte açılmıştır. Bu durumda Merkezi Yönetim söz konusu 9 davadan 7 tanesinde davalı durumundadır.
- Plan değişikliklerinin iptaline ilişkin 11 adet davanın tümünde, yönetimlerin söz konusu plan değişikliği işlemlerine “koruma”ya ve “şehircilik ilkelerine, planlama tekniklerine ve kamu yararına” aykırılık gerekçeleriyle itiraz edilmiştir. Adı geçen 11 davanın 8 tanesinde davacı Odalar tarafından ayrıca “yasal ve hukuksal” nedenler ve söz konusu plan değişikliklerindeki Koruma Kurulu onayı eksikliği itirazları ileri sürülmüştür. Bu 8 davadan 6 tanesinde Merkezi Yönetim davalı durumundadır.

Davaların yıllara göre dağılımına bakıldığında ve bu dağılım beş yıllık aralıklara göre değerlendirildiğinde şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır:

- Başlangıç noktası 1988 olarak alındığında davaların dağılımı şu biçimde gerçekleşmektedir: 1988’den 1993’e kadar 2 dava, 1993’ten 1998’e kadar 4 dava, 1998’den 2003’e kadar 4 dava ve 2003’ten 2008’e kadar 7 dava, Mimarlar Odası ve Şehir Plancıları Odası tarafından Boğaziçi Alanı ile ilgili olarak “yönetim”e karşı açılmıştır.
- Başlangıç noktası 1990 yılı olarak alındığında da şöyle bir dağılımla karşılaşılmaktadır: 1990’a kadar 2 dava, 1990’dan 1995’e kadar 0 dava, 1995’ten 2000’e kadar 6 dava, 2000’den 2005’e kadar 2 dava ve 2005’ten 2008 başına kadar geçen üç yıllık sürede de 7 davanın açılmış olduğu görülmektedir.

- Yukarıdaki dağılımlar 1990'ların ikinci yarısında ve özellikle de 2005 yılı sonrasında dava sayılarında ve yoğunluklarında gözle görülür bir artış olduğunu göstermektedir. 1988'den 2008'e kadar geçen 20 yıllık toplam süreçte ortalama olarak yıl başına yaklaşık 0.9 dava düşerken bu oran 1995 – 2000 yılları arasında 1.2'ye, 2005 – 2008 yılları arasındaki üç yıllık sürede ise 2.3'e çıkmaktadır.
- Plan değişikliklerine ilişkin toplam 11 davadan 3 tanesi 1995 – 2000, 7 tanesi ise 2005 – 2008 yılları arasında açılmıştır.
- 1995 – 2000 yılları arasında açılan 6 davadan 3 tanesi Merkezi Yönetim'e, 2 tanesi yerel yönetimlere, 1 tanesi ise Merkezi Yönetim ve bir ilçe belediyesine birlikte açılmıştır. Dolayısıyla bu dönemde açılan toplam 6 davadan 4 tanesinde Merkezi Yönetim davalı durumunda bulunmaktadır. Dönemdeki plan iptaline yönelik 3 davanın ise 2 tanesinde Merkezi Yönetim bu konumdadır.
- 2005 yılı ve sonrasında açılan 7 adet davanın 2 tanesi Merkezi Yönetim'e, bir tanesi Büyükşehir Belediyesi'ne, 4 tanesi de Merkezi Yönetim ile Büyükşehir Belediyesi'ne karşı birlikte açılmıştır. Bu durumda söz konusu 7 davanın 6 tanesinde Merkezi Yönetim davalı durumundadır. Bu davaların tümü plan değişikliği iptaline ilişkindir.
- Yukarıda adı geçen 7 adet davanın tümünde yönetimlerin ilgili işlemlerine karşı davacı Odalar tarafından "koruma"ya ve "şehircilik ilkelerine, planlama tekniklerine ve kamu yararına" aykırılık iddiaları ileri sürülmektedir. Bundan başka aynı dönemdeki 5 davada "yasal ve hukuksal" gerekçeler ile Kurul onayı eksikliği itirazları dile getirilmektedir.

Söz konusu davaların sonuçlarına bakıldığında ise aşağıdaki sonuçlara ulaşılmaktadır:

- Adı geçen 17 davadan 2005 yılı öncesinde açılanların tümü sonuçlanmıştır. Bu 10 davadan 7 tanesi davacı Oda lehine, 3 tanesi de davalı ilgili yönetim lehine karara bağlanmıştır.
- Davalı yönetim lehine sonuçlanan 3 davadan bir tanesinde (Boğaziçi Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgeleri Plan Değişikliği Davası) önce İdare Mahkemesi planın iptali yönünde davacı Oda lehine karar vermiş, ancak bu iptal kararı daha sonra Danıştay tarafından bozulmuştur. Yine davalı yönetim lehine sonuçlanan davalardan bir diğerinde (Boğaziçi Radar Kuleleri Ruhsat İptal Davası) İdare Mahkemesi'nin kararı ilgili Oda tarafından temyiz edilmiştir ve bu süreç henüz sonuçlanmamıştır.

- Davacı Oda lehine sonuçlanan 7 davanın 4 tanesi Merkezi Yönetim'in, 2 tanesi yerel yönetimlerin, 1 tanesi de merkezi ve yerel yönetimlerin aleyhine sonuçlanmıştır.
- Plan değişikliği iptali istemiyle açılmış olan 11 davanın 4 tanesi sonuçlanmıştır. Bunlardan 3 tanesi davacı Oda lehine, 1 tanesi de (Boğaziçi Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgeleri Plan Değişikliği Davası) davalı yönetim lehine karara bağlanmıştır.
- 2005 yılı ve sonrasında açılmış ve henüz sonuçlanmamış olan, tümü plan değişiklikleriyle ilgili 7 davanın 2 tanesinde (Galatasaray Adası'na İlişkin Plan Değişikliği Davası, Sarıyer Dua Tepesi Davası) “yürütmenin durdurulması” kararı çıkmış, 2 tanesinde de (Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi Uygulama İmar Planı Lejand ve Plan Notları Değişikliği İptal Davası ile Bazı Hükümlerin İptali Davası) yürütmenin durdurulması istemi reddedilmiştir. Bazı Hükümlerin İptali ile ilgili davada ilgili Oda tarafından red kararına itiraz edilmiştir. Kalan 3 davada ise henüz bir karar çıkmamıştır.

6.3 Değerlendirmeler

Bu başlık altında davalara yapılan sayısal sorgulamalar sonucunda elde edilen bulgular önce genel bir yorumlamaya konu edilecek, ardından siyasal yapı çözümleme yaklaşımlarından Rejim Kuramı bağlamında yeniden ele alınarak değerlendirilecek, tez çalışmasının konusunu oluşturan karşıtlık ve çatışma bu çerçevede anlamlandırılacak ve bir önceki bölümde kuram ve tez çalışmasının temel varsayımları gözetilerek oluşturulmuş olan soyutlama bu değerlendirmelerin ışığında revize edilecektir.

6.3.1 Bulguların Yorumlanması

Mimarlar Odası ile Şehir Plancıları Odası'nın 1988 yılından bu yana İBSA ile ilgili olarak açmış oldukları 17 davaya ilişkin yukarıda ele alınan sayısal sorgulamalar sonucunda elde edilen bulgular yorumlandığında, aşağıdaki sonuçlara ulaşmak olanaklıdır:

- Boğaziçi Alanı'na ilişkin olarak “dönüştürücü” ve “korumacı güçler” arasında bir karşıtlık ve çatışma yaşanmaktadır. Bu karşıtlık yaşanan hukuksal süreçlerde belirgin bir biçimde açığa çıkmaktadır.
- Davaların hemen hemen tümünün merkezi ya da yerel “seçilmiş yönetim”lere karşı “koruma” ve “dönüşüme direnme” amaçlarıyla açılmış olması, alana ilişkin olarak

yönetimlerin dönüşümden yana bir tavır benimsemiş olduklarını göstermektedir. Diğer bir deyişle yönetimler “korumacı”dan çok “dönüştürücü” güçlerin etkisi ve belirleyiciliği altındadır.

- Davaların belirli dönemlerde yoğunlaşması, dönüştürücü güçlerin yönetimler üzerindeki etkisinin zaman zaman arttığının bir göstergesidir.
- Davaların çoğunda “davalı” durumda olmasından, Merkezi Yönetim’in alanın dönüşümüne yönelik önemli bir rol oynadığı anlaşılmaktadır.
- Davalarda yönetimlerin alana yönelik “dönüştürücü” işlemlerinin çoğunluğunu, yasal ve hukuksal sistem zorlanarak ve Koruma Kurulu dışlanarak hazırlanan ve onaylanan imar planı değişikliklerinin oluşturduğu görülmektedir. Bu tür işlemlerin, Koruma Kurulu’nun bağlı bulunduğu Merkezi Yönetim tarafından da yapılması, kamu sektörü içindeki bir çelişkiye ve Boğaziçi’nin korunmasına ilişkin bir kamu politikasının henüz oluşmadığına işaret etmektedir.
- Yukarıda adı geçen “yoğunluk artırıcı” imar planı değişikliklerinin çoğunluğunun parsel bazında gerçekleşmesi, yönetimlerin söz konusu işlemlerinin, koruma konusunda öne sürülen sakıncalarının yanında, ayrıcalıklı imar koşullarının oluşmasına olanak veren niteliğine de dikkat çekmektedir.
- Söz konusu davalardan yalnızca bir tanesinde (Boğaziçi Radar Kuleleri Ruhsat İptali Davası) bir yerel halk örgütlenmesinin davaya “korumacı” taraf yanında müdahil olması; yerel halkın örgütsüz olduğu, koruma konusunda duyarsız olduğu ya da dönüşüme sessiz bir onay veriyor olduğu olasılıklarını akla getirmektedir.
- Sonuçlanmış bulunan 10 davadan 7 tanesinin davacı Odalar lehine karara bağlanmış olması, yönetimlerin “dönüştürücü” eğilimlerine karşın “korumacı güçler” açısından yasal ve hukuksal dayanak bulunabildiğini göstermektedir.
- Davalı seçilmiş yönetimler lehine sonuçlanan 3 davanın, özellikle de Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgeleri Plan Değişikliği davasının, alan bütününe ilgilendirmeleri bakımından sonuçları açısından ağırlıklı oldukları görülmektedir. Bu nedenle niceliksel olarak “korumacı güçler”den yana gözüken dava sonuçlarının, niteliksel açıdan “dönüştürücü güçler”den yana ağır bastıklarını ileri sürmek olanaklıdır.

Kısaca özetlemek gerekirse, Mimarlar Odası ile Şehir Plancıları Odası'nın 1988 yılı ve sonrasında Boğaziçi Alanı'na ilişkin olarak açtıkları davaların incelenmesinden, alanın yoğun bir dönüşüm baskısı altında olduğu ve bu baskının merkezden yerele "seçilmiş yönetim"lerin yoğunluk artırıcı işlem ve uygulamalarına yansıdığı anlaşılmaktadır. Ne var ki hem Boğaziçi'nin korunması gerekli özgün doğal ve kültürel değerleri barındırmasından dolayı bir sit alanı olması hem de korunmasına yönelik olarak hakkında çıkartılmış özel bir yasanın bulunması, söz konusu dönüşüm baskılarına karşı bir direnç de yaratmaktadır. Bu durum alana ilişkin olarak "dönüştürücü güçler" ile "korumacı güçler" arasında, ele alınan davalarda da görülen, bir karşıtlık ve çatışma ortamı yaratmaktadır. İncelenen davalardan adı geçen zaman diliminde "seçilmiş yönetim"lerin dönüştürücü güçlerden yana olma eğiliminde oldukları ve bu uğurda yasal ve hukuksal dizgeyi zaman zaman zorlayabildikleri de anlaşılmaktadır. Özellikle Merkezi Yönetim'in bu bağlamda oynadığı rolün büyüklüğü dikkat çekicidir. Dikkat çeken diğer bir olgu ise, Koruma Mevzuatı dolayısıyla alanda yetkili olan Koruma Kurulu'nun yoğunluk artışına yönelik işlemlerde dışlanmaya çalışılmasıdır. Bu durum kimi çelişkilere işaret etmektedir. Öncelikle Koruma Kurulu'nun Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı, yani Merkezi Yönetim'in bilimsel özerkliği olan bir organı olmasından kaynaklanan bir çelişki söz konusudur. Kamu sektörü alana ilişkin uygulamalarında kendi içinde tutarlı gözükmemektedir. İkinci çelişki noktasının da yönetimlerin amaçları ile anayasal ve yasal dizge içinde ifadesini bulmuş olan koruma ilkeleri arasında ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Korumadan yana olan – içlerinde Boğaziçi'nde yaşayan yerel halkın, en azından davalardan görünen kadarıyla, yer almadığı – aktörler kimi dönüşüm baskılarına bu anayasal ve yasal dizgeye dayanarak karşı koyabilmektedir. Ancak bu dizgenin de güçlü yönetimlerce yasama organı yoluyla dönüştürülmesinin olanaklı olduğu gerçeği göz ardı edilmemelidir. 1985 yılında 3194 sayılı İmar Yasası'nın kimi maddeleri ile Boğaziçi Yasası'na getirilen düzenlemelerin dönüştürücü ve korumacı güçler arasındaki dengeyi dönüşümden yana kaydırması, bu konuda öğretici bir örnek oluşturmaktadır.

6.3.2 Bulguların Rejim Kuramı Bağlamında Yorumlanması

İBSA'nın 1970'lerden bu yana geçirdiği gelişim sürecinin ve Mimarlar Odası ile Şehir Plancıları Odası'nın 1988 yılından itibaren alana ilişkin olarak açmış oldukları davaların incelenmesi sonucunda elde edilen bulgular, bu başlık altında doktora tez çalışmasının başında oluşturulan kuramsal çerçevede ele alınan siyasal yapı çözümleme yaklaşımlarından "Rejim Kuramı" bağlamında yorumlanacaktır. Bu doğrultuda ilk olarak alanı yöneten siyasal

oluşumun bir “rejim” olarak kavramsallaştırılmasının olanaklı olup olmadığının sınanması gerekmektedir. Bu amaca yönelik olarak Davies’in (2003) rejim özelliklerini tanımladığı altı maddeden yararlanılacaktır. Ardından ilgili rejimin üst ölçek dinamiklerle bağlantısı kurulacak ve sonrasında tez çalışmasının konusunu oluşturan karşıtlık ve çatışma olgusu bulgular ve yorumlamaların ışığında değerlendirilecektir. Bölümün sonunda ise rejimlerin üst ölçek dinamikler ile fizik mekan arasındaki ilişkilerini soyutlayan model revize edilecektir.

6.3.2.1 Oluşumun Bir Rejim Olarak Kavramsallaştırılması

Çalışmanın kuramsal bölümünde de belirtildiği gibi Davies (2003), bir rejimin ayırt edici özelliklerini aşağıdaki gibi tanımlamaktadır:

- Ortaklıklar temel olarak yerel kamu sektörü (local public sector) ile özel sektör seçkinlerini (private economic elites) içermektedir. Bunların yanında başka aktörler de katılımcı olabilirler,
- Gerçekleşen işbirliği güven, diplomasi, ortak amaçlar ve kullanılacak kaynaklar üzerine temellenen informel bir ilişkiler ağı üzerinden sağlanmaktadır,
- Bu ilişkiler ağı, yerel üstü yönetimler karşısında büyük oranda bağımsızdır,
- Söz konusu ağ uzun bir süre kendisini sürdürür,
- Ortaklığın amacı kentin ekonomik gelişiminin sağlanmasıdır, ancak güç ilişkilerinde kimin yer aldığına bağlı olarak değişik öncelikler de ortaya çıkabilir,
- İşbirliği, rejimde yer alan aktörlerin tek başlarına başaramayacakları çıktılar sağlamaktadır. Bu nedenle ortaklar, amaçladıkları sonuçlara ulaşabilmek için birbirlerine bağımlıdırlar,

Bu başlık altında çalışmanın bulguları, Davies tarafından ileri sürülen yukarıdaki koşullarla birlikte değerlendirilerek, İBSA’nı yöneten oluşumun bir rejim olarak kavramsallaştırılmasının olanaklı olup olmadığı sınanacaktır.

6.3.2.1.1 Oluşumun Yapısı ve Katılımcıları

Tezin Rejim Kuramı’nın anlatıldığı bölümünde açıklandığı üzere Mollenkopf (1992), kentteki siyasal arenada bir rejimi (dominant political coalition) oluşturan temel aktörleri seçilmiş yerel yönetimler, yerel halktan oluşan seçmen tabanı ve özel sektör olarak tanımlamaktadır. Stoker (1995) ile Davies’e (2003) göre de seçimle işbaşına gelen yerel yönetimler ile özel

sektör bir rejimin “anahtar katılımcı” aktörleridir. Bunların yanında rejimlere yerel halk grupları, sendikalar, azınlık grupları, sivil toplum kuruluşları ve çeşitli kurumlarda çalışan teknik ve profesyonel elemanlar gibi farklı kesimlerden katılımlar da olabilmektedir.

İBSA'nın yönetiminin 3194 sayılı İmar Kanunu ile değişikliğe uğratılan 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu uyarınca yatayda ve düşeyde farklılaşan seçilmiş yönetimlerin sorumluluğunda olduğu görülmektedir. Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İstanbul Büyükşehir Belediyesi ile (Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu'nun plan onay yetkisinden dolayı) Merkezi Yönetim'in, Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgeleri ise ilgili dört ilçe belediyesinin yönetim sorumluluğunda bulunmaktadır. Bunların dışında Boğaziçi Alanı'nın bir sit bölgesi olmasından dolayı alandaki imar uygulamaları, Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı olan ilgili Koruma Kurulları'nın denetimi altındadır.

Yukarıdaki saptamalar İBSA'nı yöneten oluşumun parçalı bir yapı sergilediğini göstermektedir. Bu durum hem alanın yatayda ayrı idareler tarafından yönetilmesinden hem de düşeyde söz konusu yönetimlerin seçmen tabanlarının ilçe, kent bütünü ve ülke bütünü gibi farklı ölçeklerde yer almasından kaynaklanmaktadır.

Oluşumda yer alan diğer aktörler konusunda ise incelenen davalardan elde edilen bulgular yorumlandığında şunları söylemek olanaklıdır: Öncelikle yerel halkın (geniş anlamda seçilmiş yönetimlerin seçmen tabanlarının) bir örnek dışında davalı yönetim karşısında davalara müdahil olmamasını, Mollenkopf (1992) ile Stoker'in (1995) öngördüğü biçimde bu aktörün (yerel halk) oluşumun bir parçası olduğu ve politikalarına onay verdiği yönünde yorumlamak mümkün gözükmemektedir. Bunun yanında özel sektör söz konusu davalarda daha görünür konumda bulunmaktadır. Stoker'in bir rejimin iki anahtar katılımcısından birisi olarak nitelendirdiği özel sektör, inceleme bağlamında Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgeleri Plan Değişikliği Davası, Koç Üniversitesi Davası ve Sarıyer Maden Mahallesi Planları Davası'nda yargı sürecine davalı yönetimlerin yanında müdahil olmaktadır. Ayrıca özel sektörün doğrudan müdahil olmadığı kimi davalarda da seçilmiş yönetimlerin iptali istenen işlemlerinin dolaylı yoldan özel sektör yatırımını özendirici nitelikte olduğu yorumunu yapmak olanaklıdır.

Çalışmanın bulguları, Stoker (1995) ile Davies'in (2003) bir rejimin anahtar katılımcıları olarak belirledikleri seçilmiş yönetimle özel sektörün incelenen oluşumdaki varlığını, kimi değişikliklerle ortaya koymaktadır. Bu değişiklikler söz konusu yönetimin, seçmen tabanıyla birlikte, hem yatayda hem de düşeydeki parçalı yapısında kendini göstermektedir. Özellikle

düseydeki parçalılık, kuram gereği “yerel” olması beklenen seçilmiş yönetimin bu özelliğinden, İBSA’nda ödün verildiğini göstermektedir.

6.3.2.1.2 İşbirliğinin Biçimi

Davies (2003) bir rejimi oluşturan aktörler arasındaki işbirliğinin informel bir ilişkiler ağı üzerinden sağlandığını belirtmektedir. İBSA’nı yöneten oluşum gözönüne alındığında, bu oluşumun işlemlerinden yasal dizgeyi zorlayarak gerçekleşen ve ayrıcalıklı imar haklarının oluşmasına yol açan parsel bazındaki imar planı değişikliklerinin, çalışma kapsamında sıklıkla dava konusu edildiği görülmüştür. Bu türden işlem ve uygulamalar informel bir ilişki biçimine işaret etmektedir. Söz konusu koşullar altında incelenen oluşumda yer alan aktörler arasında bu türden bir ilişki biçiminin geçerli olduğu çıkarımını yapmak olanaklıdır.

6.3.2.1.3 Merkezi Yönetimle İlişkiler

Davies (2003) yerel düzlemde rejimlerin gündem, öncelik ve politikalarını belirlerken merkezi yönetimler karşısında bağımsız bir konumda olmaları gerektiğinin altını çizmektedir. Bu bağlamda İngiltere’deki “kentsel yeniden üretim ortaklıkları”na (urban regeneration partnerships) değinen yazar, bu ortaklıklarda aktarılan kaynak yardımı ve oluşturulan bürokratik yapılanma nedeniyle, gündemin belirlenmesi ve politikaların oluşturulmasında merkezi yönetimin ağırlıklı olarak söz sahibi olduğunun altını çizmekte ve bu durumun söz konusu ortaklıkları rejim tanımından uzaklaştırdığını belirtmektedir.

İBSA’nı yöneten oluşumla ilgili olarak tez çalışması bağlamında yapılan araştırmadan elde edilen bulgulara bakıldığında, söz konusu oluşum içinde merkezi yönetimin ağırlıklı bir rol oynadığı görülmektedir. Adı geçen bulgular merkezi yönetimin alanı yöneten oluşumun bir uzantısı, hatta baş aktörü olduğu izlenimini ortaya koymaktadır. Öyle ki Koç Üniversitesi, Galatasaray Adası ve Zincirlikuyu Karayolları Arazisi’ne ilişkin davalarda görüldüğü gibi kimi uygulamalarda gündemi doğrudan merkezi yönetim belirlemektedir. Bu durum “Oluşumun Yapısı ve Katılımcıları” başlığı altında dile getirilen “düsey parçalılık” olgusuyla da ilintilidir. Sonuç olarak incelenen oluşum merkezi yönetimden bağımsız değildir.

6.3.2.1.4 Oluşumun Sürekliliği

Doktora tez çalışması kapsamında, davaların incelenerek bulguların elde edildiği 1988 yılından günümüze dek geçen dönem boyunca İBSA’nı yöneten siyasal oluşum bir bütün olarak ele alınmaktadır. Diğer bir anlatımla bu dönemde gerek merkezi yönetimde gerekse de

yerel yönetimlerde gerçekleşen iktidar değişiklikleri gözardı edilmiş ve oluşumun bütün olarak değerlendirilmesi ilkesi benimsenmiştir. Mossberger ve Stoker (2001) da rejimlerin sürekliliğinin iktidar değişimlerinden bağımsız olduğu konusuna dikkat çekmektedirler. Bu anlamda Davies'in (2003) rejimlerin bir özelliği olarak ileri sürdüğü "süreklilik" koşulu, çalışmanın başında İBSA'nı yöneten oluşuma yönelik olarak varsayılmıştır.

Yukarıda da altının çizildiği gibi oluşumda yer alan aktörler arasındaki ilişkiler informel bir nitelik taşımaktadır. Bu durumda aktörlere ve amaçlara ilişkin çıkarım ve yorumların yapılabilmesi için en uygun yol, yürütmeye yönelik işlemlerin mercek altına alınmasıdır. Mimarlar Odası ile Şehir Plancıları Odası'nın davalarının incelenmesi, çalışmanın konusunu oluşturan karşıtlık ve çatışmanın araştırılmasının yanı sıra, bu yönde bir irdelemenin yapılmasına da olanak sağlayacak niteliktedir.

Söz konusu incelemenin bulguları, ilgili Odalar'ın benzer itirazlarla açtıkları davalarda belirli dönemlerde yoğunlaşmaların yaşandığını ortaya koymaktadır. Bu yoğunlaşmaları farklı olası olguların göstergesi olarak değerlendirmek olanaklıdır. İlk akla gelen olasılık, İBSA'nı yöneten oluşumun tez çalışmasında bir bütün olarak ele alındığı dönemde, rejim değişimlerinin yaşanmış olmasıdır. Diğer bir olasılık ise aynı rejimin politikalarında farklı dönemlerde çeşitli nedenlerle değişiklikler yaşanmış olduğudur. Ancak rejimlerin genellikle politikaları üzerinden tanımlandığı düşünüldüğünde, ikinci olasılık da bir bakıma birinciyle aynı anlamı taşımaktadır. Bunlardan başka, davalardaki dönemsel yoğunlaşmaların davacı Odalar'a ilişkin çeşitli nedenlere bağlı olabileceği ihtimalini ileri sürmek de olanaklı gözükmektedir.

Bu olasılıklardan hangisinin geçerli olduğunun araştırılması yukarıda belirtilen, oluşumun 1988 sonrası sürekliliğinin ve bütünlüğünün kabul edilmesi varsayımı nedeniyle, bu çalışmanın sınırlarını aşmaktadır. Yeniden vurgulanacak olunursa Davies'in "süreklilik" koşulu, ilgili oluşum açısından incelenen dönem boyunca varsayılmaktadır.

6.3.2.1.5 Rejimin Amaç ve Öncelikleri

Davies (2003) rejimlerin amacının genellikle ekonomik gelişmenin sağlanması olduğunu söylemektedir (gelişim rejimleri / development regimes). Ekonomik büyümenin sağlanması, ticaretin geliştirilmesi ve istihdam yaratılmasının, bu amaca yönelik rejimlerin temel ereklerinden olduğu belirtilmektedir. Ancak Stone'a gönderme yapan yazar, gücü oluşturan aktörlerin kimler olduğuna bağlı olarak rejimlerin başka amaç ve öncelikler taşıyabileceğini

de vurgulamaktadır. Stoker da (1995) bu amaç ve önceliklerin rejimleri oluşturan aktörlere, aralarındaki ilişkilerin doğasına, ortaklık yararına kullanılabilir kaynaklara ve üst ölçek dinamikler tarafından belirlenen eğilimlerin hangi politikaları uygulanabilir kıldığına bağlı olarak değişkenlik gösterdiğinin altını çizmektedir.

Yukarıdaki bağlamda Stone'un ABD kentlerinde dört farklı rejim türü ayırt ettiğine dikkat çekilmektedir. Bu rejimlerin politikaları, rutin hizmetlerin sağlanarak varolan durumun sürdürülmesi (hizmet rejimleri / maintenance regimes), ekonomik gelişmenin sağlanması (gelişim rejimleri / development regimes), düzenleyici bir yaklaşımla büyümenin denetlenerek toplumsal kazanımlarının artırılması ve çevresel korumaya önem verilmesi (düzenleyici rejimler / middle-class progressive regimes) ve kentte yaşayan düşük gelirli ve dezavantajlı kesimlerin durumlarının iyileştirilerek fırsatlarının geliştirilmesi yönünde çaba harcanması (eşitlikçi rejimler / lower-class opportunity expansion regimes), biçiminde birbirlerinden farklılaşmaktadır (Stoker, 1995; Hall, 1998).

Tez çalışması kapsamında İBSA'nı yöneten oluşumun amaç ve öncelikleri, incelenen davalara konu edilen işlem ve uygulamalarına dayanılarak belirlenmektedir. İnceleme sonucunda elde edilen bulgular, ilgili oluşumun alanda nüfus, kullanım ve yapılaşma yoğunluklarını artırıcı nitelikte fiziksel bir dönüşüm öngördüğünü ve bu bağlamda alandaki doğal, tarihsel ve kültürel değerlerin korunması konusunda fazla bir duyarlılık göstermediğini ortaya koymaktadır. Açılan davalarda söz konusu oluşumun seçilmiş yönetimlerinin (Merkezi Yönetim, İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve ilgili ilçe belediyeleri) davalı durumda olmaları ve davaların tamamına yakınının koruma amacıyla açılmış olması bu yargıya varılması sonucunu doğurmaktadır. Bu durumda söz konusu oluşumun "dönüştürücü" bir politika uyguladığı ortaya çıkmaktadır.

İBSA'nı yöneten oluşumun amaç ve öncelikleri, incelenen davalardan saptandığı kadarıyla, Stone'un sınıflandırmasındaki rejim türlerinden hiç birisiyle tam olarak örtüşmemektedir. Oluşumun öngördüğü dönüşümün rutin kentsel hizmetlerin sağlanması, düzenleyici politikalar uygulanarak ekonomik büyümenin kazanımlarının yaygınlaştırılması, çevrenin korunması ve dezavantajlı kesimlerin fırsatlarının geliştirilmesi gibi politikalarla bir ilgisinin olmadığı açıktır.

Ekonomi yönelimli bir yaklaşımı yansıtmaya karşın burada amaçlanan dönüşümün, ekonomik gelişmeyi hedefleyen rejimlerin (development regimes) politikalarıyla da tam olarak örtüştüğünü söylemek olanaklı değildir. Davies (2003) ile Stoker'in (1995) Stone'a

dayanarak örnek gösterdikleri ekonomik gelişme rejimlerinin, yapısal değişimler sonucunda kentlerde baş gösteren sosyo-ekonomik ve fizik mekana ilişkin sorunların aşılmasına yönelik politikalar ürettikleri anlaşılmaktadır. Bu rejimlerin kentlerine yatırım çekilmesi, ekonomik büyümenin sağlanması ve istihdam yaratılması gibi hedefler yönünde uğraş verdikleri görülmektedir. Diğer yandan İBSA'nı yöneten oluşumun uygulamalarına ilişkin olarak, tez çalışması kapsamında ele alınan davaların incelenmesi sonucunda görüldüğü kadarıyla, bu uygulamaların yukarıda değinilen türden sorunların çözümüne yönelik olmadıklarını söylemek gerekmektedir. Bu durumda İBSA'nı yöneten oluşumun, Stone'un sınıflandırmasındaki rejim türlerinden hiçbirisiyle tam olarak örtüşmediği görülmektedir.

6.3.2.1.6 Oluşumda Yer Alan Katılımcıların Birbirlerine Bağımlılığı

Davies (2003) ile Stone (2006), bir rejimde birlikte hareket edilmesi sonucunda, katılımcıların tek başlarına elde edemeyecekleri sonuçlara ulaştıklarının altını çizmekte ve bu durumun rejimi oluşturan aktörler arasındaki bir tür bağımlılığa işaret ettiğini vurgulamaktadırlar. Bu olgu bir rejimde, rejimi oluşturan aktörler tarafından kaynakların birlikte harekete geçirilmesi ve bu kaynakların birbirlerini tamamlayıcı özellikte olmasından kaynaklanmaktadır.

İBSA'nı yöneten oluşumun dava konusu olmuş işlemlerine bakıldığında, plan bütününde ya da parsel bazında yoğunluk artırıcı imar planı değişikliklerinin, bu işlemler içinde ağırlıklı bir yer tuttuğu görülmektedir. Bu saptama, olguya Rejim Kuramı'nın çerçevesinden bakıldığında, söz konusu plan değişikliklerinin, hangi aktörlerin hangi kaynaklarını bir araya getirmesi sonucunda gerçekleşmiş olabileceği sorusunu akla getirmektedir. Bu noktada bu sorunun yanıtlanmasına yönelik çözümleyici bir çabaya girilmeyecek, yalnızca olasılığa yönelik bir yorumlamada bulunulacak ve söz konusu plan değişikliklerinin, farklı aktörlerin kaynaklarını bir araya getirerek tek başlarına ulaşmaları olanaklı olmayan bir sonucu elde etmeleri olgusuna örnek olabilecekleri gösterilecektir.

Bu doğrultuda ilk olarak, yoğunluk artırıcı bir imar planı değişikliği bağlamında hangi aktör ve kaynakların bir araya gelmiş olabileceği üzerinde düşünmek yararlı gözükmektedir. İmar yetkileri, sermaye, toprak ve seçme hakkı bu noktada temel kaynaklar; seçilmiş yönetimler (imar yetkileri), yatırımcılar (sermaye) ve yerel halk da (toprak, seçme hakkı) bu kaynakların taşıyıcısı aktörler olarak tanımlandığında; yoğunluk artırıcı bir plan değişikliği sonucunda aktörler açısından, toprak sahiplerinin mülklerinin değerinin artması, yatırımcıların yatırım

olanağına kavuşmaları ve yönetimlerin demokratik meşruiyet sağlamaları yönünde kazanımların ortaya çıkacağı öngörüsünde bulunmak olanaklıdır.

Rejim Kuramı'nın tartışıldığı bölümden de anımsanacağı gibi Mollenkopf (1992), burada adı geçen aktörleri (seçilmiş yönetimler, özel sektör yatırımcıları ve yerel halk / seçmen tabanı) bir rejimin temel yapı taşları olarak görmektedir. Işık da (1994) kentsel çevrenin üretimi ve kullanımının toplumsal ilişkiler, çelişkiler ve ittifaklarca belirlendiğini belirtmektedir. İBSA örneğinde rastladığımız yoğunluk artırıcı imar planı değişikliklerini de bir "rejimi" oluşturan aktörler arasındaki böylesi bir ittifakın sonucu olarak değerlendirmek olanaklıdır. Böyle bir değerlendirme, Davies'in "bağımlılık" koşulunun İBSA'nı yöneten oluşumda yer alan aktörler bağlamında doğrulanması anlamına gelmektedir.

Yukarıda altı başlık halinde ele alınan irdeleme, İBSA'nı yöneten siyasal oluşumun Davies'in rejim tanımlamasından kimi yönleriyle (özellikle yatay ve düşeydeki parçalı yapısı ile merkezi yönetimle ilişkiler konularında) ayrıldığını ortaya koymaktadır. Davies bu tanımlamayı Elkin ile Stone'un çalışmalarından yola çıkarak yaptığını belirtmektedir (Davies, 2003). Diğer yandan Stone (2004), rejim kavramının zamanla bir anlam genişlemesine uğrayıp uğramaması gerektiği konusunda Stoker, Davies ve Imbroscio arasındaki görüş ayrılığını vurgulayarak konunun tartışmalı olduğuna dikkat çekmektedir. Mossberger ve Stoker (2001) da aynı tartışmalı durumu vurgulamaktadırlar. Konuya ilişkin tüm bu görüş ayrılıklarının ötesinde Stone (2004) rejim oluşumundaki temel ortak paydanın, ortak gündem yaratılması ve kaynakların harekete geçirilmesi olduğunu belirtmektedir.

Tüm bu irdelemelerden yola çıkılarak doktora tez çalışması kapsamında İBSA'nı yöneten oluşum, Stone'un yukarıda belirtilen temel ortak paydasından hareketle ve kavramın Davies tarafından tanımlanarak daraltılan anlamı genişletilerek, "dönüştürücü bir rejim" olarak kavramsallaştırılmaktadır.

Bir sonraki başlıkta söz konusu rejimin küresel ve ulusal üst ölçek dinamiklerle bağlantısı kurulacaktır. Bu ilişkilendirme Imbroscio'nun (1998a; 1998b, 2003) belirttiği gibi birebir açıklayıcı bir belirlemeciliğe dayanmayacaktır. Rejim Kuramı'na göre üst ölçek sosyo-ekonomik ve ideolojik eğilimlerin, yerel düzlemdeki yapılabirlik algılamaları ile gündem ve öncelik tanımlamalarındaki yönlendirici etkilerinden ve böylece rejim oluşumlarında oynadıkları önemli rolden dolayı (Stoker, 1995; Stone, 2006) aşağıda yalnızca, yukarıda

İBSA'nı yöneten rejime ilişkin yapılan saptamalarla, tez çalışmasının kuramsal bölümünde tartışılan üst ölçek dinamikler arasındaki uyum sınanacaktır.

6.3.2.2 Rejimin Üst Ölçek Dinamiklerle Uyumu

Tezin Rejim Kuramı'nın tartışıldığı bölümünde belirtildiği gibi yerel düzlemdeki rejim oluşumları ile bu rejimlerin amaçları, öncelikleri, kapasiteleri ve ürettikleri politikalar; yerel aktörlerin özelliklerinden, aralarındaki ilişkilerden ve ortaklık yararına kullanıma sundukları kaynaklardan başka önemli ölçüde üst ölçek dinamiklerden, yani ulusaldan küresele sosyo-ekonomik, siyasal ve ideolojik bağlamdan etkilenmektedir. Yerel rejimlerin içinde yer aldığı bu üst ölçek bağlam sorun tanımları ve çözümlerine ilişkin kimi genel eğilimler yaratmakta ve rejimler açısından hangi politikaların doğru, uygun, ekonomik ve yapılabilir olduğu konusunda örnek oluşturmaktadır. Böylece söz konusu dinamikler yerel düzlemde amaç ve önceliklerine göre farklılaşan kimi türden rejimlerin kurulmaları ve varlıklarını sürdürmeleri için elverişli ortam yaratırken, değişik amaçlara sahip diğerlerini engellemekte, kısıtlamakta ya da değişimlerine neden olmaktadır (Stoker, 1995). Kısaca amaç, öncelik ve politikalar konularında üst ölçek dinamiklerle uyum, rejimlerin oluşumu ve sürekliliği açısından önemli bir yönlendirici olarak karşımıza çıkmaktadır.

İncelenen dönem açısından sosyo-ekonomik, siyasal ve ideolojik küresel bağlam, çalışmanın üçüncü bölümüyle bağlantılı olarak kısaca irdelendiğinde, neo-liberal bir ideolojik altyapının belirleyiciliğinde yaşanan bir ekonomik yeniden yapılanmanın döneme damgasını vurduğu görülmektedir. Kısaca küreselleşme olarak adlandırılan ekonomikten kültürel olgular bütünü, yeniden yapılanan dünya ekonomisine eklemlenen kentleri büyük ölçüde etkilemekte, sermaye hareketliliğindeki artış, yükselen sektörler ve özellikle emlak sektörünü etkileyen yeni yatırım örüntüleri toplumsal ve fiziksel açıdan bu kentlerde büyük ölçekli değişim ve dönüşümlere neden olmaktadır. Anımsatmak gerekirse kentlerde özellikle “yoğun dönüşüm alanları” (soft locations) olarak tanımlanan alanlar, önemli dönüşüm baskıları altında kalmaktadır. Bunun yanında ekonominin küreselleşmesiyle birlikte ulus devlet rolünün sorgulanmaya başlanması, sosyal devlet ve toplumsal adalet kavramlarının tartışılması, sınıflı toplum modelinin yanında daha karmaşık toplum kurgularının ortaya atılması ve bu durumun yönetim anlayışında geniş katılımlı yeni arayışlara yol açması, dönemin öne çıkan diğer önemli konu başlıkları olarak dikkat çekmektedir.

Aynı değerlendirme bu kez ulusal ölçek için yapıldığında ve yine çalışmanın üçüncü bölümünde ulusal ve yerel dinamikler konularında anlatılanlarla bağlantı kurulduğunda bir yandan birbirleri ile koşul, diğer yandan birbirleri ile kimi noktalarda ortak paydalar taşıyan iki sürecin altını çizmek anlamlı gözükmektedir. Bunlardan birincisi hızlı kentleşme nedeniyle oluşan ya da yaratılan kentsel rantların, popülist politikalar ve patronaj ilişkileri yoluyla paylaşımı tarafından belirlenen bir kentsel siyaset geleneğinin, 1950'lerden günümüze ulusal kentleşme süreçlerinde oynadığı rolün büyüklüğüdür. İkinci süreç ise 1980 sonrasında genel bir neo-liberal ideolojinin belirleyiciliğinde oluşturulan ve Öktem'in (2005) dikkat çektiği "küresel kent yaratma" söyleminin ve bu söylem doğrultusunda uygulanan politikaların varlığıdır.

Yukarıda belirtilen iki sürecin ortak paydası konusunda, ikisinin de kentsel rantların yaratılması ve paylaşımı ile ilgili olduğunu ileri sürmek ve kamu yararı kavramıyla sorunlu bir ilişki içinde bulduklarını belirtmek olanaklı görünmektedir. 1980 sonrasında üretken sermayenin enflasyonist ortamda yatırımlarını kent toprağına yönlendirmesi ve kuralsızlaştırma (deregülasyon) politikalarıyla uluslar arası sermayenin yatırım olanaklarının artırılması sonucunda arsa ve arazi spekülasyonu yoluyla toprak rantından gelir elde edilmesinin önceki dönemlere oranla daha yaygın bir ekonomik etkinlik halini aldığını, böylesi bir ekonomik yapıyı özendiren politikalar ile "küresel kent yaratma" söyleminin bu eğilimi desteklediğini ileri sürmek akla yatkın gelmektedir. Burada belki de altı en çok çizilmesi gereken nokta, Türkiye bağlamındaki kentsel siyasetin toprak rantının yaratılması ve paylaşımına yönelik uzlaş ve ortaklıklar oluşturmadaki geleneksel yatkınlığıdır.

Yukarıda kısaca ele alınan üst ölçek küresel ve Türkiye özelindeki ulusal dinamikler birlikte değerlendirildiğinde bu dinamiklerin genel olarak, kent toprağına yönelen yerli ve yabancı özel sektör yatırımlarına elverişli, hatta bu yatırımları özendiren ve farklı kesimlerle rant odaklı siyasal uzlaşların gerçekleşmesi açısından uygun bir ortam yarattıkları yorumunu yapmak olanaklı görünmektedir. Rejim Kuramı'na göre bu koşulların yerel ölçekteki rejim oluşumları, politikaları ve süreklilikleri üzerinde etki ve yönlendiriciliğinin olmasını beklemek gerekmektedir.

Bir önceki alt başlıkta saptandığı gibi ele alınan dönemde İBSA'nı yöneten rejim, incelenen davalardan anlaşıldığı kadarıyla, alanda yoğunluk artışına yönelik fiziksel bir dönüşüm öngörmektedir. Gerek Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgeleri plan değişikliği örneğinde olduğu gibi plan bütününde, gerekse de Karayolları Arazisi örneğinde görüldüğü gibi parsel bazında

yapılan yoğunluk artırıcı plan değişiklikleri bu yargıya varılmasını gerekli kılmaktadır. Alana plan değişiklikleri yoluyla yapılan bu türlü müdahalelerin bir yandan toprak rantını yükseltirken diğer yandan yerli ya da yabancı özel sektör yatırımları için elverişli ortam yaratmaya yönelik olduğu yorumu yapılabilmektedir.

Daha önce de tanımlandığı gibi İBSA, küresel dinamiklerin etkisi altında yoğun dönüşüm baskısı altında kalma olasılığı yüksek olan “soft location” özellikleri göstermektedir ve bu nedenle alan, gerek yerli gerekse de küreselleşme olgusuyla birlikte akışkanlığı artan uluslar arası sermaye açısından elverişli yatırım potansiyelleri barındırmaktadır. Konuya bu açıdan yaklaşıldığında, Boğaziçi'nin dönüşümden yana ve yatırımı destekleyici bir rejim tarafından yönetilmesinin bu anlamda kendi içinde tutarlılık taşıdığı görülmektedir.

Bu noktada söz konusu rejimin yukarıda saptanan “parçalı yapısı”na ilişkin olarak üst ölçek dinamiklerle bağlantılı bir yorumda bulunmak yerinde olacaktır. Duyguluer (2006) içinde bulunduğumuz tarihsel süreçte OECD ve Dünya Bankası gibi uluslar arası kuruluşların, yatırımın önündeki idari engellerin kaldırılmasına yönelik hükümetlere önayak olduğunun altını çizmekte ve deregülasyon, serbestleştirme veya kuralsızlaştırma olarak adlandırdığı yeni yapılanmanın imar mavzuatı ve kuralları üzerindeki etkilerine değinmektedir. Planlamadaki yetki parçalanması ile imar yetkilerinin dağıtılması olgularını yazar bu bağlamda değerlendirmekte ve niceliksel olarak yetkilendirilmiş kurum sayısının arttığına ve karmaşanın egemen olduğu bir planlama ortamının yaratıldığına parmak basmaktadır. Bu durumda İBSA gibi yatırım açısından çekici bir kent parçasını yöneten rejimin, alanın tanımlı bir sit alanı olmasına karşın, parçalı bir yapı sergilemesini, küresel düzlemde geçerli olan yatırım eğilimlerinin ulusal ölçekteki imar kurallarına etkisi konusunda bir örnek oluşturması açısından yorumlamak gerekmektedir.

Aynı rejimin uygulamalarının, yoğunluk artışı kararlarıyla kentsel rant yaratılması ve paylaşımına yönelik uzlaşma ve çatışmalar tarafından yönlendirilen ulus ölçeğindeki kentsel siyaset eğilimleriyle ve 1980 sonrası ülkede uygulanan arsa ve arazi spekülasyonunu teşvik edici ekonomi politikalarıyla da uyumlu olduğu yorumunu yapmak mümkündür.

Bu durumda yukarıda ileri sürülen değerlendirmelerin ışığında, İBSA'nı yöneten rejimin yapısı ile amaç ve önceliklerinin küresel ve ulusal üst ölçek dinamiklerle uyumlu olduğu çıkarımını yapmak gerekmektedir.

6.3.2.3 Karşıtlık ve Çatışmanın Açıklanması

İBSA'nı yöneten siyasal oluşumun Rejim Kuramı bağlamında bir rejim olarak kavramsallaştırılmasının, yapısının ortaya konmasının, amaç ve önceliklerinin belirlenmesinin ve üst ölçek dinamiklerle olan uyumunun gösterilmesinin ardından, “dönüştürücü ve korumacı güçler” arasında saptanan ve çözümlenmesine çalışılan karşıtlık ve çatışmanın bu resmin neresine konumlandırılması gerektiği sorusu akla gelmektedir. Bu başlık altında söz konusu soruya yanıt aranacak, ayrıca anılan karşıtlık ve çatışmanın, rejimin fizik mekanla olan ilişkisi açısından ne gibi sonuçlar doğurduğu konusu yorumlanmaya çalışılacaktır.

Bu noktada yeniden kurama dönülürse Stoker, rejimlerin içinde buldukları siyasal ortamda sürekli bir muhalefet sorgulaması altında bulunduğu ve kimi gündem maddeleri karşısında oluşturulan direncin rejimlerin önünü kesebileceğine değinmektedir. Bu durumda rejimlerin ayakta kalabilmek ve amaçlarına ulaşabilmek için çeşitli stratejiler geliştirdiklerine, bu stratejilerin teşvikler dağıtarak yandaş kazanmaktan, dışlayıcı davranarak kimi aktörlerin karar süreçlerinde yer almalarını engellemeye varan değişik biçimler alabileceğine dikkat çekilmektedir (Stoker, 1995).

Stoker'ın bu açıklamasından yola çıkıldığında tez çalışması bağlamında ele alınan karşıtlık ve çatışmanın, İBSA'nı yöneten rejimle söz konusu rejimin içinde yer aldığı siyasal ortamda bulunan sorgulayıcı ve denetleyici muhalefet arasında yaşandığı yorumunu yapmak olanaklı gözükmemektedir. “Dönüştürücü ve korumacı güçler” nitelemesinden yapılacak çıkarıma göre de anılan karşıtlık ve çatışma, “dönüştürücü” rejim ile olası bir çok sorgulayıcı ve karşıt gruptan yalnızca bir tanesini oluşturan “korumacı muhalefet” arasında gerçekleşmektedir.

Gerçekten de bir rejimin içinde yer aldığı siyasal ortamda, özellikle de çoğulcu yaklaşım ile Rejim Kuramı'nın öngördüğü amaç ve beklentilerin çok farklılaşabildiği karmaşık toplumsal yapılar göz önüne alındığında, kurulu bir rejime karşı gerçekleştirilen muhalefetin ve belirli gündem maddelerinin uygulanmasına karşı gösterilen direncin, farklı amaçlar taşıyan birçok grup tarafından ortaya konulabileceği açıktır. Çalışma kapsamında incelenen Mimarlar Odası ile Şehir Plancıları Odası'nın davaları, Boğaziçi Alanı'nı yöneten rejime karşı gösterilen “korumacı direnç”i ortaya koymaktadır. Dolayısı ile söz konusu Odalar, rejimin alandaki dönüştürücü uygulamalarına karşı direnen “korumacı muhalefet”in en temel ve en etkili unsurları olarak kavramsallaştırılmaktadır.

Çalışmanın dayandığı temel varsayımlar doğrultusunda beklendiği ve incelenen davalardan elde edilen bulguların ortaya koyduğu gibi, İBSA'nı yöneten “dönüştürücü” rejim, fizik

mekanı amaç ve önceliklerine koşul olarak biçimlendirmek istemekte ve bu yönde alanda nüfus, kullanım ve yapılaşma yoğunluklarını artırıcı nitelikte işlem ve uygulamalarda bulunmaktadır. Yukarıda değinilen korumacı muhalefetin rejimin bu tasarımlarına karşı direnç göstermesi ve söz konusu işlem ve uygulamaların iptali yönünde yargı sürecine başvurması sonucunda da çalışmanın konusunu oluşturan karşıtlık ve çatışma durumu ortaya çıkmaktadır.

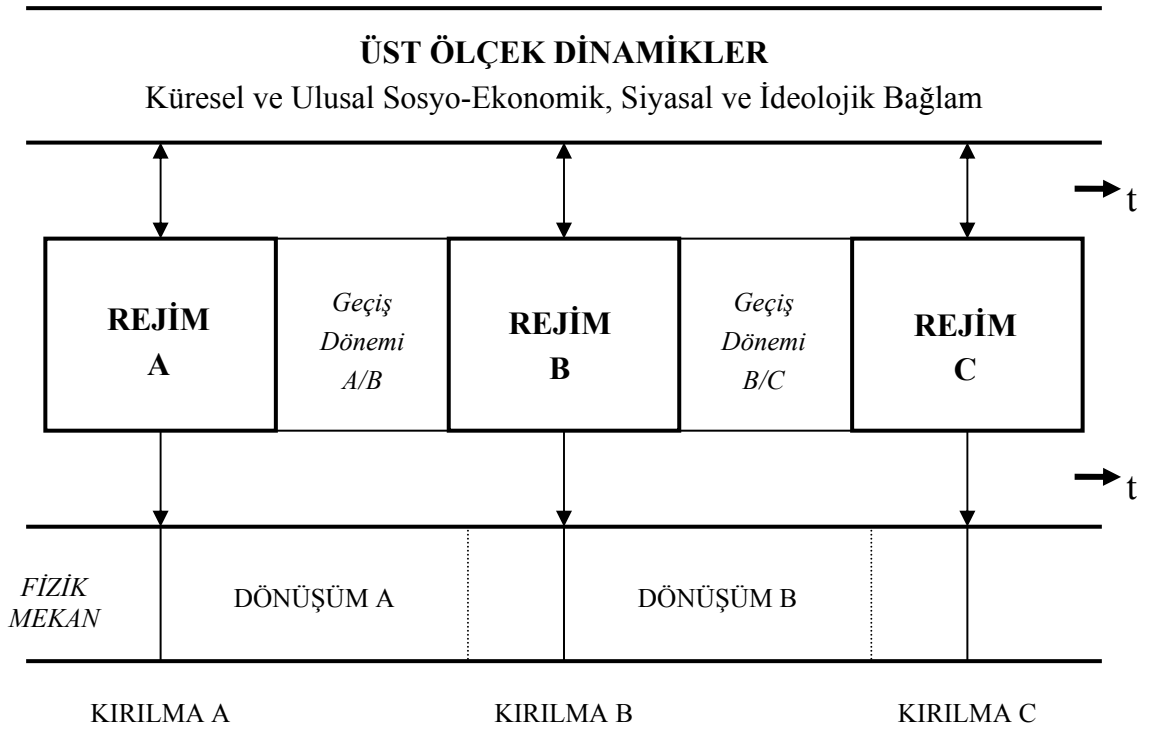
Sonuçlanan davaların niceliksel açıdan çoğunluğunun korumacı muhalefetten yana karara bağlanmış olması, söz konusu muhalefetin geçerli yasal mevzuata dayanarak, dönüşüme direnme konusunda önemli kazanımlar elde ettiğini ve rejimin fizik mekanı dönüştürmeye yönelik kimi adımlarını engelleyebildiğini göstermektedir. Öyle ise bundan rejimlerin fizik mekana ilişkin her tasarımlarını gerçekleştiremedikleri, fizik mekanı kendi amaç ve öncelikleri doğrultusunda dönüştürebilmek için belirli bir muhalefet direncini aşmalarının gerekli olduğu ve bu aşma sırasında direncin nicelik ve niteliğine bağlı olarak öngörülen dönüşümün bir bölümünün fizik mekana yansımadağı çıkarımlarını yapmak mümkün gözükmektedir. Ayrıca geçerli imar mevzuatının bu bağlamda oynadığı belirleyici rol de, korumacı muhalefetin yasal süreçlerde rejim karşısındaki kazanımlarını bu mevzuata dayanarak elde etmesinden anlaşılmaktadır. Bu durumda mevzuatın, rejimin fizik mekanı dönüştürmek yolunda aşmak durumunda olduğu muhalefet direncinin önemli bir unsuru ya da dayanağı olduğu yorumunu yapmak olanaklıdır.

Bu noktada bir bulguya daha dikkat çekmek önemli gözükmektedir. İncelenen davalardan anlaşıldığı kadarıyla İBSA'nı yöneten rejim, dönüşüme yakın durmayan Koruma Kurulu'nu yasal mevzuatı da zorlayan bir biçimde karar mekanizmalarının dışında tutma eğilimi göstermektedir. Bu durum yukarıda değinilen, rejimlerin içinde buldukları siyasal ortamda ayakta kalmak ve amaçlarına ulaşmak için geliştirdikleri stratejiler bağlamındaki dışlayıcı davranışlarına bir örnek oluşturmaktadır. Bu dışlayıcılığın yasal mevzuatın dışına çıkılarak yapılmasının, korumacı muhalefetin hukuksal süreçlerdeki en önemli itiraz noktalarından birisini oluşturduğu görülmektedir.

6.3.3 Rejimler ile Fizik Mekan İlişkisi Üzerine Bir Soyutlama Denemesi

Bu bölümde Şekil 5.1'de gösterilen ve zaman boyutunda birbirini izleyen rejimlerin üst ölçek dinamikler ile fizik mekanla ilişkilerini tanımlayan soyut modelin, elde edilen bulguların ve değerlendirmelerin ışığında yeniden ele alınarak revize edilmesi amaçlanmaktadır.

Tezin “Değerlendirme Ölçütleri” bölümünde açıklandığı gibi söz konusu model temel varsayımlar üzerine kurgulanmıştır. Bu varsayımları, kentlerin ve kentsel alanların üst ölçek dinamiklerle etkileşim içinde olan ve Rejim Kuramı bağlamında tanımlanan rejimler tarafından yönetildiği, rejimlerin fizik mekanı kendi amaç, öncelik ve gereksinimleri doğrultusunda dönüştürdüğü ve fizik mekanda gözlemlenen kırılmaların siyasal alanda gerçekleşen rejim değişimleriyle bağlantılı olduğu, biçiminde özetlemek olanaklıdır. Bu durumda ulusal ve küresel üst ölçek dinamiklerle etkileşim içinde gerçekleşen her rejim değişikliği doğrudan fizik mekana yansımakta ve her rejim belirli bir alanı yönettiği süre boyunca o alanda öngördüğü tasarımlarını dolaysız bir biçimde yaşama geçirebilmektedir. Bu konudaki soyut model tez çalışmasının “Değerlendirme Ölçütleri” bölümünde aşağıdaki biçimde görselleştirilmiştir (Şekil 6.1):

Şekil 6.1 Yukarıda belirtilen temel varsayımlar doğrultusunda Şekil 5.1’de de gösterilen soyutlama

(kaynak: Bu tez kapsamında üretilmiştir).

Tez çalışmasında elde edilen bulgular, rejimler ile fizik mekan arasındaki ilişkinin yukarıdaki soyutlamada gösterildiği ölçüde doğrudan olmadığını ortaya koymaktadır. Söz konusu

bulgular, rejimlerin fizik mekanı kendi amaç ve öncelikleri doğrultusunda dönüştürebilmeleri için, içinde yer aldıkları siyasal ortamda bulunan belirli bir muhalefet direncini aşmalarının gerekli olduğunu göstermektedir. Bu “karşıt direnç” rejim içinde yer almayan ve farklı amaçlar taşıyan çeşitli gruplardan oluşmakta ve bu yapılanmadan fizik mekanın rejim tarafından dönüştürülmeye çalışılması sürecinde bir karşıtılık ve çatışma durumu ortaya çıkmaktadır. Çalışmada, ele alınan dönemde İBSA’ni yöneten “dönüştürücü rejim” ile karşıt gruplardan “korumacı muhalefet” arasında yaşanan karşıtılık ve çatışma olgusu incelemeye konu edilmiştir.

Çalışmada elde edilen bulgular ayrıca, yukarıda belirtilen “muhalefet direnci”nin aşılmaya çalışıldığı süreçte, rejimlerin fizik mekana yönelik kimi tasarımlarının engellenebildiğini ve fizik mekana yansımayabildiğini göstermektedir. İncelenen davalardan sonuçlananlarının çoğunluğunun davacı “korumacı muhalefet”ten yana karara bağlanmış olması bu olguyu ortaya koymaktadır. Öyle ise “karşıt direncin” aşılması sırasında rejimlerin amaçları bir anlamda süzülmemekte ve eksiltmeye uğramakta, başka bir deyişle bu amaçların az ya da çok bir bölümü fizik mekana ulaşmadan “karşıt direnç”le yaşanan çatışma sonucunda elenmektedir. Daha açık bir söyleyişle rejimler, “muhalefet direnci” nedeniyle fizik mekanda öngördükleri dönüşümün tümünü gerçekleştirememektedir.

Bu durumda yukarıda varlığına dikkat çekilen “muhalefet direnci”ni rejimler ile fizik mekan arasında yer alan bir “yarı geçirgen”e benzetmek, soyutlamaya yönelik olarak olanaklı görünmektedir. Katmanlı bir yapıda düşünülebilecek olan bu yarı geçirgende her ayrı katman, farklı bir karşıt grubu simgeleyecektir. Her bir ayrı katmanın simgelediği karşıt grup kendince nedenlerle rejimin amaçlarıyla çatışarak – çalışma bağlamında incelenen “korumacı muhalefet” örneğinde olduğu gibi – kazanımlar elde etmeye çalışacak, az ya da çok bu kazanımlar birleşerek rejimin baştaki amaçlarından fizik mekana yansımayan toplam eksilmeyi / elenmeyi oluşturacaktır.

Bu noktada, zaman boyutunda ele alınan soyutlama açısından, aynı alanda kurulan farklı rejimlere karşı gösterilen “karşıt direnç” konusunda birkaç mantıksal çıkarımda bulunmak yerinde görünmektedir. Her yeni rejim bir öncekinden farklı karşıt grupları dışarıda bırakacağından, zaman boyutunda aynı alanda kurulan her rejimin kendi karşıt direncini – farklı muhalefetini – yaratacağı çıkarımını yapmak olanaklıdır. Diğer bir deyişle, her ayrı rejimin fizik mekana yönelik tasarım ve amaçlarına karşı duruş, farklı amaçlarla ve farklı karşıt gruplar eliyle gerçekleştirilecektir. Bu durumda soyutlamada yukarıda belirtilen “yarı

geçirgen”, düşeydeki karşıt grup katmanlaşmanın yanında yatayda da rejim değişimlerine bağlı olarak farklılaşacaktır.

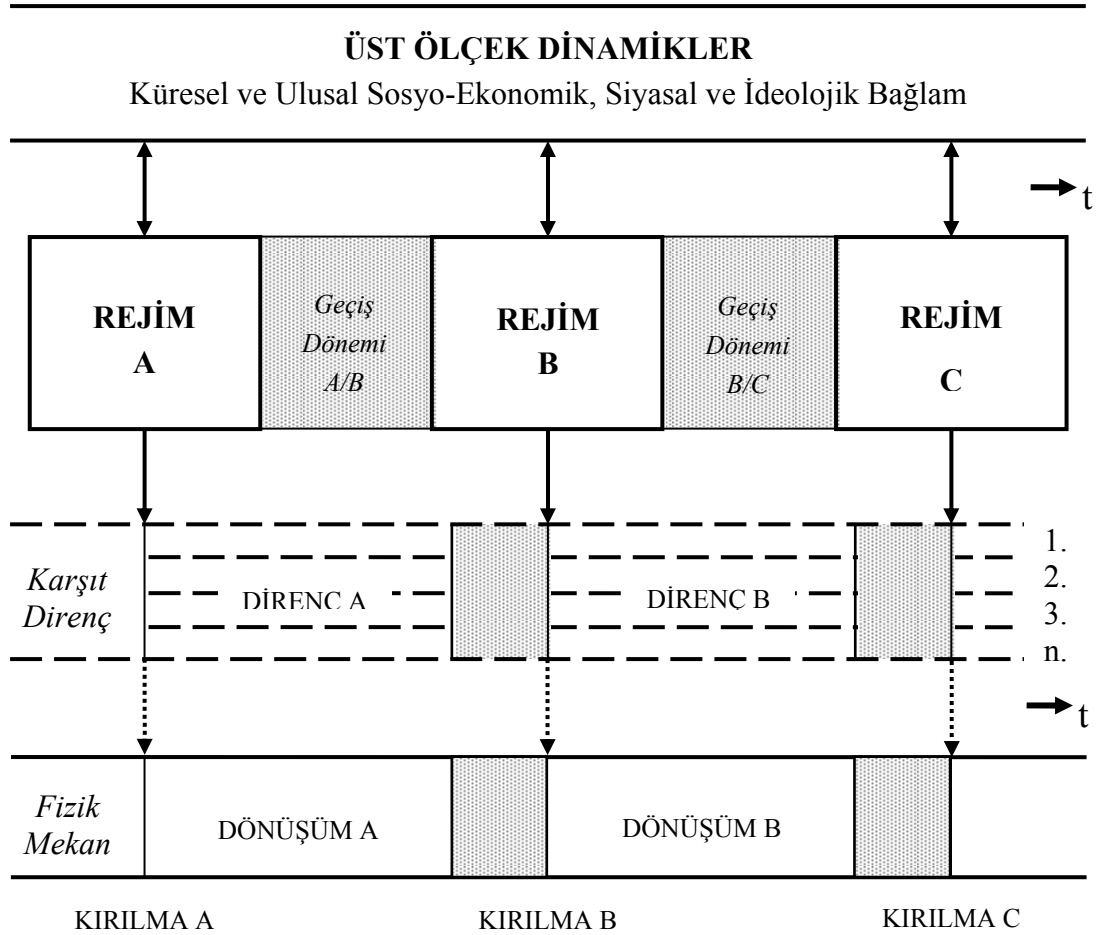
Her rejimin kendi karşıt direncini yaratacağı düşüncesinden yola çıkıldığında, aynı alanda kurulan her ayrı rejim döneminde, fizik mekana yönelik tasarımların ne ölçüde gerçekleşeceğinin, başka bir deyişle rejimin amaçlarının ne kadarının muhalefet yarı geçirgenini aşacağını, bir yanda rejimin diğer yanda da karşıt direncinin güçlü ya da güçsüz olmasına bağlı olduğu çıkarımını yapmak olanaklı görünmektedir. Bu noktada rejimler ile muhalefetlerinin güçlü ya da güçsüz olmalarının hangi ölçütlere göre tanımlanacağı sorusu akla gelmektedir. Bu sorunun yanıtlanmasına yönelik bir denemede yine tez çalışmasının bulgularının yorumlanmasından aşağıdaki çıkarımları yapmak mantıklı gözükmektedir:

Söz konusu bulgular, rejim ile karşıt direnç arasındaki çatışma açısından “geçerli mevzuat”ın önemini ortaya koymaktadır. Çalışma bağlamında, “karşıt direnç yarı geçirgeni”nin bir katmanını oluşturan “korumacı muhalefet”, “dönüştürücü rejim”in fizik mekana yönelik kimi tasarımlarına mevzuata dayanarak yasal yollardan direnç göstermekte ve bu direncin sonucu olarak bazı kazanımlar elde etmektedir. Bundan, geçerli mevzuatı da değiştirebilme yeteneğine sahip rejimlerin güçlü rejimler oldukları çıkarımını yapmak olanaklıdır. Bu yolla muhalefet yasal dayanaktan yoksun bırakılacak ve direnç daha kolay aşılabacaktır. Bu durumda merkezi yönetim uzantıları bulunan yerel rejimlerin, bulunmayanlara oranla daha güçlü oldukları yorumunu yapmak olanaklıdır. Örneğin hem yerel hem de merkezi yönetimin aynı siyasal parti tarafından oluşturulması, yerel rejimlerin merkezi yönetim uzantılarının oluşmasına uygun koşul yaratıyor gibi durmaktadır.

Diğer yandan rejimin politikalarına eleştirel yaklaşarak uygulanmalarına direnç gösteren karşıt grupların sayısı ile örgütlü ve etkin olup olmamalarını da, karşıt direncin / muhalefetin gücünü belirleyen başlıca etmenler olarak ileri sürmek olanaklıdır. Rejim politikalarına fazla sayıda karşıt grubun örgütlü ve etkin bir biçimde direnç göstermesinin, rejimin fizik mekana yönelik tasarımlarının (en azından bir bölümünün) engellenme olasılığını yükselteceği açıktır.

Bu bölümde ele alınan düşüncelerin ışığında, Şekil 6.1’deki soyutlamayı Şekil 6.2’deki gibi değiştirmek ve rejimler ile fizik mekan arasında, çok katmanlı bir yarı geçirgen olarak soyutlanabilecek bir karşıt direnç / muhalefet unsuru öngörmek olanaklı görünmektedir. Bununla birlikte rejim değişimleri sırasında yaşanan siyasal belirsizliğin karşıt direnç ile fizik mekan üzerinde de yansımalarının olması kaçınılmazdır. Bu evrede alanda yönetimi üstlenecek herhangi bir rejim henüz oluşmamış olduğundan, böylesi bir olası rejimin politika

ve uygulamalarına direnecek bir muhalefet de ortada bulunmamaktadır. Bununla birlikte rejim henüz “oluş” aşamasında olduğundan, fizik mekana yönelik hangi politikaların uygulanacağı da belirsizliğini korumaktadır. Rejimler arası geçiş ve değişim evrelerinde, siyasal alan ile fizik mekanda ortaya çıkması beklenecek bu belirsizlik durumu, soyutlamada gri tonlama ile belirtilmiştir (Şekil 6.2).

Şekil 6.2 Rejimler ile fizik mekana, çok katmanlı bir yarı geçirgen olarak soyutlanan karşıt direncin eklenmesi sonucunda, rejim amaçlarının eksilmesi; rejim değişimleri sırasında siyasal alan ile fizik mekandaki belirsiz evreler

(kaynak: Bu tez kapsamında üretilmiştir).

7. SONUÇLAR

Sahip oldukları doğal, kültürel ve tarihsel değerler nedeniyle koruma altına alınmış sit alanlarının, yaşanan kentleşme süreçlerinde yoğun dönüşüm baskıları altında kalarak yeterince korunamadıkları ve bu değerlerini az ya da çok yitirdikleri izlenmektedir. Günümüzde planlamanın ana ereklerinden sayılan koruma ve sürdürülebilirlik ilkelerinin gözetime açısından, yaşanan bu olgunun önemli bir sorun alanı olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Söz konusu sorunsal doktora tez çalışmasının çıkış noktasını oluşturmaktadır.

Toplumun farklı amaçlar güden kesimler tarafından oluşturulduğu ve kentsel kaynakların paylaşımı ile kullanımının bu kesimler arasındaki çatışma, uzlaşma ve güç dengelerince belirlendiği göz önüne alındığında, kentleri biçimlendiren dinamikler ile siyasal süreçler arasındaki ilişki açık bir biçimde görülmektedir. Dolayısıyla toplumsal adalet, kamu yararı, yansızlık, koruma ve sürdürülebilirlik gibi evrensel ilkelerin benimsendiği planlamanın içinde yer aldığı siyasal ortam, bu ilkelerin gerçekleştirilebilmeleri açısından büyük önem taşımakta ve sınırlamalar yaratmaktadır. Planlama disiplini açısından bu sınırlamaların kavranması, aşılmasına yönelik çözümlerin geliştirilebilmesi için bir başlangıç noktası oluşturacaktır. Bu durumda yukarıda ileri sürülen sorunsal tez çalışmasında siyasal bir çerçeve içinde ele alınmış ve bir koruma alanının dönüşüm baskısı altında bulunması olgusu, “dönüştürücü ve korumacı güçler arasında yaşanan bir karşıtlık ve çatışma” biçiminde soyutlanmıştır.

İstanbul Boğaziçi Sit Alanı (İBSA) da doğal, kültürel ve tarihsel özelliklerinden dolayı koruma altına alınmış ve ayrıca bu amaçla özel bir yasa çıkartılmış olan bir sit alanıdır. Bununla birlikte alan, özellikle içinde bulunduğumuz tarihsel kesitte, yoğun dönüşüm baskıları altında kalmasına neden olacak kimi özellikleri de bünyesinde barındırmaktadır. Boğaziçi'nin kentin merkezi iş alanına yakın oluşu, tarihi kentsel dokuları, uzun kıyı alanlarını, işlevsizleşen sanayi tesislerini ve dönüşüm geçirme olasılığı yüksek (yasadışı) konut alanlarını barındırması ve turizm / rekreasyon yatırımları için önemli potansiyeller taşıması, alanın Marcuse ile van Kempen'in (2000) tanımlamaları doğrultusunda bir “yoğun dönüşüm mekanı” (soft location) olarak ele alınmasını olanaklı kılmaktadır. Gerçekten de bir sit alanı olmasına karşın Boğaziçi'nin yeterince korunamadığı ve içerdiği doğal, kültürel ve tarihsel değerleri gün geçtikçe daha fazla yitirme tehlikesiyle karşı karşıya kaldığı gözlemlenmektedir. Yaşanan bu süreç, alanda “dönüştürücü ve korumacı güçler” arasında yaşanan bir karşıtlık ve çatışmanın varlığına işaret etmektedir ve Boğaziçi böylesi bir karşıtlık ve çatışmanın araştırılması için iyi bir örnek oluşturmaktadır.

Bu biçimde çizilen bir genel çerçeveden yola çıkıldığında tez çalışmasında İBSA örneğinde, dönüşümün siyasal boyutunun ortaya konulması ve bir koruma alanının neden yeterince korunamadığı sorusuna yanıt aranması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Boğaziçi'nde “dönüştürücü ve korumacı güçler” arasında bir karşıtlık ve çatışmanın yaşanıp yaşanmadığının saptanması, yaşandığının belirlendiği durumda da olgunun niteliklerinin kuramsal bir çerçeve bağlamında araştırılarak yorumlanması yöntem olarak benimsenmiştir. Çalışmanın sonuçlarının, “etkin bir kentsel korumanın nasıl bir siyasal ortamda gerçekleşebileceği” konusunun aydınlatılmasına katkıda bulunması ve bu sonuçlardan sit alanlarının daha iyi korunabilmelerine yönelik ipuçlarının elde edilmesi umulmaktadır.

Tez çalışmasının çıkış noktasını oluşturan sorunsal siyasal bir çerçeve içinde ele alındığından, çalışmanın kuramsal bölümünde farklı kentsel siyasal yapı çözümlene yaklaşımları ortaya konulmuş ve karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda çoğulculuk (plüralizm), sınıf merkezli (Marksist) yaklaşım ve yönetimci (Weberci) yaklaşım olmak üzere üç temel paradigmanın siyasal süreçlere belirli bir çerçeve içinde kalarak yaklaştıkları, bu çerçevenin çoğulcu paradigma için birey ve birey temelli gruplar ile bunların politika oluşumlarına etkileri, sınıf merkezli paradigma için sermaye birikimi ve sınıf mücadelesi, yönetimci paradigma için ise bürokratik ve kurumsal yapılanmalar olduğu anlaşılmıştır. Bunun yanında her üç yaklaşıma yönelik ortak bir eleştiri olarak, siyasal olgulara – yukarıda belirtilen – belirli bir açıdan baktıkları ve bu açının dışına çıkıldığında kimi durumları açıklamakta yetersiz kaldıkları görüşünün dile getirildiği görülmüştür.

Her üç temel yaklaşımın açıklayıcı kimi yönlerini bünyesinde birleştiren, gücün hangi toplumsal kesimin elinde bulunduğuyla değil, nasıl oluştuğuyla ilgilenen ve yönetimde çok aktörlü ortaklıklara vurgu yapan Rejim Kuramı'nın, yukarıdaki eleştiri noktası bağlamında temel paradigmalara iyi bir seçenek oluşturduğu görülmektedir. Bununla birlikte kuramın, yukarıda altı çizilen, planlamanın içinde yer aldığı siyasal ortamın nitelik ve özelliklerinin anlaşılması konusunda yararlı bir bakış noktası ortaya koyduğu kanısına varılmıştır. Bu durumda tez çalışması bağlamında temel sorunsalın ve “dönüştürücü ve korumacı güçler” arasında yaşandığı varsayılan karşıtlık ve çatışma olgusunun Rejim Kuramı'nın çizdiği çerçevede irdelenmesi benimsenmiştir.

Kısaca özetlenecek olursa Rejim Kuramı kentlerin; başta seçilmiş kent yönetimleri ile özel sektör olmak üzere bir araya gelerek kaynaklarını birleştiren farklı kesimlerden aktörlerce oluşturularak bir süreliğine kenti yönetebilme yeteneğini elde eden; belirli amaç ve politika

önceliklerine sahip olan; kuruluşları, amaçları, öncelikleri, kapasiteleri, ürettikleri politikalar ve süreklilikleri yerel olduğu kadar üst ölçek dinamiklerin oluşturduğu koşullarca da belirlenen; “rejimler” tarafından yönetildiğini öngörmektedir. Söz konusu rejimlerin oluşmasında ve politikalarının belirlenmesinde kuram üç unsurun etkili olduğunu öngörmektedir. Bunlar kamu politikaları, sosyo-ekonomik kısıtlar ve farklı toplum kesimleri arasında yaşanan pazarlık süreçleridir. Böylece yukarıda anılan üç temel yaklaşımın önermeleri bir noktaya kadar kabul edilmekte ve güçlü yönleri birleştirilerek bunlar arasında bir denge arayışına gidilmektedir. Bu durum Rejim Kuramı'nın kapsayıcılığını ve açıklayıcılığını artırmaktadır.

Yerel ölçekteki rejimlerin üst ölçek dinamiklerle olan etkileşiminin kuram açısından önemi nedeniyle, tez çalışmasının kuramsal bölümünü izleyen aşamasında, günümüzde yerel düzlemdeki siyasal oluşumları etkileyebilecek ulusal ve küresel üst ölçek dinamiklerin neler olduğunun anlaşılmasına yönelik ayrı bir bölüm yer almaktadır. Böylece yerel düzlemin günümüzde nasıl bir sosyo-ekonomik, siyasal ve ideolojik – küresel ve Türkiye özelinde ulusal – üst ölçek bağlam içinde yer aldıkları konusu aydınlatılmaya çalışılmıştır. Günümüzde geçerli olan söz konusu küresel ve Türkiye özelindeki ulusal dinamiklerin birlikte değerlendirilmesinin sonucunda, bu dinamiklerin genel olarak kent toprağına yönelen yerli ve yabancı özel sektör yatırımlarına elverişli, hatta bu yatırımları özendiren ve farklı kesimlerle rant odaklı siyasal uzlaşaların gerçekleşmesi açısından uygun bir ortam yarattıkları sonucuna varmak olanaklı görülmüştür. Böylesi bir üst ölçek bağlamın yerel ölçekteki rejim oluşumları, politikaları ve süreklilikleri üzerinde etki ve belirleyiciliğinin olmasının beklenmesi gerektiği yorumu yapılmıştır.

Tez çalışmasının bir sonraki aşamasında, yukarıda “dönüştürücü ve korumacı güçler arasındaki karşıtlık ve çatışma” olarak nitelendirilen olgunun İBSA'nda yaşanıp yaşanmadığının saptanmasına yönelik olarak, alanın sit alanı ilan edildiği ve korunması amacıyla ilk bütüncül planlama çalışmalarının başladığı 1970'li yıllardan günümüze dek geçen zaman dilimindeki gelişim süreci incelenmiştir. Süreçte bir “dönüştürücü ve korumacı güçler karşıtlığı” arandığından incelemenin tarihsel olarak başlangıç noktası, korumacı güçlerin belirgin bir biçimde ortaya çıktıkları 1970'li yıllar olarak seçilmiştir.

Söz konusu inceleme kapsamında belirtilen dönemde İBSA'nın gelişimini etkileyen yasal düzenlemeler, planlama çalışmaları, koruma kararları ve önemli yargı süreçleri kronolojik bir düzenle anlatılmış ve bu gelişim sürecinin ayırt edici özelliklerinin anlaşılması ve

yorumlanması için çeşitli kaynaklardan elde edilen bilgiler ortaya konmuştur. Bu araştırma sonucunda alanın gelişim sürecinde saptanan davalar; mevzuat karmaşası; plan, yasa ve fiili durum arasındaki uyumsuzluk ve çelişkiler; yasa hükmü haline gelmiş olan planın değiştirilebilip değiştirilemeyeceğinin tartışmalı olması gibi olguların, alanda yaşanan bir karşıtlık ve belirsizlik ortamına işaret ettikleri görülmüştür. İncelenen süreçte merkezi yönetim, yerel yönetimler, koruma kurulu, sivil toplum ve yerel halk gibi aktör ve kurumların Boğaziçi'ne ilişkin farklı amaç ve tasarımları doğrultusunda karşı karşıya geldikleri ve birbirleri ile çatıştıkları saptanmıştır. Bu aktörlerden kimilerinin alana yönelik tasarımlarının nüfus ve yapılaşma yoğunluğunun artması ve mekansal dönüşüm gerçekleşmesi yönünde sonuçlar doğuracak nitelikte olduğu görülmüş, bunun karşısında ise daha korumacı ve kamu yararı gözetilen aktörlerin çabalarının yer aldığı anlaşılmıştır. Bu durumda İBSA'nda “dönüştürücü ve korumacı güçler arasında bir karşıtlık ve çatışmanın yaşanıp yaşanmadığı” sorusuna, yapılan incelemenin sonunda olumlu yanıt verilmiştir.

Tez çalışmasında söz konusu karşıtlık ve çatışmanın örnek incelemesine yönelik olarak, Boğaziçi Alanı'na ilişkin TMMOB Mimarlar Odası ile Şehir Plancıları Odası'nın açmış oldukları davaların incelenmesi ve bu incelemenin bulgularının Rejim Kuramı bağlamında değerlendirilmesi yöntem olarak benimsenmiştir. Bir konuyla ilgili anlaşmazlıklarda taraf olan aktörleri, bu aktörlerin bakış açılarını, amaçlarını, itiraz noktalarını, gerekçelerini ve dayanaklarını belirgin bir biçimde ortaya koymaları nedeniyle incelemenin davalar üzerinden yapılmasına karar verilmiş, “korumacı güçler” içindeki etkin konumlarından dolayı söz konusu Odalar'ın davalarının örnek olarak alınması yolu seçilmiştir. İBSA'nın 1970'lerden günümüze geçirdiği gelişim sürecinin incelenmesi sonucunda, 1985 yılında yürürlüğe giren 3194 sayılı İmar Kanunu ile Boğaziçi Yasası'na getirilen değişikliklerin, alandaki “dönüştürücü ve korumacı güçler” arasındaki karşıtlık açısından bir kırılma noktası oluşturduğu anlaşılmış ve Odalar'ın bu kesitten sonraki davaları ele alınmıştır.

Mimarlar Odası ile Şehir Plancıları Odası'nın arşivlerinde yapılan araştırma sonucunda, yukarıda belirtilen dönemde her iki Oda'nın Boğaziçi Alanı'na ilişkin olarak açmış oldukları toplam 17 adet dava saptanmış, arşivlerdeki çalışma raporlarından, oda görevlileriyle yapılan yüz yüze görüşmelerden ve davalara ilişkin olarak elde edilen dava dosyalarından, söz konusu davaların içeriğine ilişkin bilgiler derlenmiştir. Her iki oda için de ayrı ayrı olmak üzere davaların kronolojik bir dökümü yapılmış ve konu hakkında genel bir bilgilenme sağlanmıştır.

Bundan sonraki adımı dava içeriklerine yönelik olarak yapılan sayısal sorgulamalar oluşturmuştur. Bu sorgulamalarda dava içeriklerine yöneltilen şu sorulara yanıt aranmıştır:

- Davalar hangi aktörlere karşı açılmıştır?
- Söz konusu aktörlerin hangi işlem ve uygulamaları dava konusu edilmiştir?
- Davalar hangi gerekçe ve istemle açılmıştır?
- Davalar hangi tarihlerde açılmıştır?
- Sonuçlanan davalar hangi yönde karara bağlanmıştır?

Yukarıdaki sorular doğrultusunda söz konusu 17 adet dava üzerinde yapılan sayısal sorgulamalardan elde edilen nesnel bulgular, tez çalışmasının “değerlendirmeler” başlığı altında önce genel, sonra Rejim Kuramı bağlamında yorumlamaya konu edilmiştir. Bulgulara Rejim Kuramı çerçevesinden bakılarak yapılan yorumlamada, kuramın önermelerinin değerlendirilmesi sonucunda oluşturulmuş olan aşağıdaki varsayımlara dayanılmıştır. Bu varsayımlar ayrıca bir soyutlamayla görselleştirilmiştir: (Şekil 5.1 ve 6.1):

- Kentler ve kentsel alanlar, Rejim Kuramı bağlamında tanımlanan rejimler tarafından yönetilmektedir. Bu rejimler ulusal ve küresel üst ölçek dinamiklerle etkileşim içindedir. Söz konusu dinamiklerce tanımlanan sosyo-ekonomik, siyasal ve ideolojik ortam, rejimlerin kurulmalarında, politikalarında, önceliklerinde ve değişimlerinde belirleyici olmaktadır.
- Yukarıdaki varsayıma bağlı olarak İBSA'nı yöneten siyasal oluşumun da bir rejim olarak kavramsallaştırılması olanaklıdır. Tez çalışmasında incelenen dönem açısından bu oluşum, merkezi ve yerel yönetimlerdeki değişimlerden bağımsız olarak, amaç ve öncelikleri bağlamında bir bütün olarak ele alınmıştır.
- Fizik mekan, imar yetkilerini elinde bulunduran rejimler tarafından kendi amaç ve öncelikleri doğrultusunda biçimlendirilmektedir. Diğer bir deyişle fizik mekan, aynı alanda birbiri ardına yönetimde bulunan rejimlerin gerçekleştirdikleri farklı nicelik ve nitelikteki dönüşümlerin katmanlaşmasının sonucudur.
- Fizik mekanda gerçekleşen bir kırılma, alanın yönetiminde meydana gelen bir rejim değişikliği sonucunda, farklı amaç ve önceliklere sahip yeni rejimin eskisine göre farklı nicelik ve nitelikte bir dönüşüme neden olması sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu

durumda siyasal alandaki bir rejim değişikliği, fizik mekanda bir kırılmanın yaşanması biçiminde kendini göstermektedir.

İnceleme bulgularının yukarıdaki varsayımlara dayanılarak Rejim Kuramı bağlamında yorumlanmasında aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- İBSA'nı yöneten siyasal oluşum kuramda tanımlandığı biçimiyle ne ölçüde bir "rejim" olarak tanımlanabilir?
- Söz konusu oluşumun (ya da rejimin) ayırt edici özellikleri nelerdir?
- İlgili oluşum (ya da rejim) saptanan ayırt edici özellikleriyle, üst ölçek dinamiklerle ne ölçüde uyumludur?
- Tez çalışması bağlamında araştırılan karşıtlık ve çatışma, Rejim Kuramı açısından nasıl açıklanabilir ve oluşumun (rejimin) fizik mekanla olan ilişkisini hangi biçimde etkilemektedir?

İBSA'nın 1970'lerden bu yana geçirdiği gelişim sürecinin irdelenmesi ve Mimarlar Odası ile Şehir Plancıları Odası'nın 1988 yılından itibaren açmış oldukları davaların incelenmesi sonucunda elde edilen bulgular, doktora çalışmasının başında oluşturulan kuramsal çerçevede ele alınan siyasal yapı çözümleme yaklaşımlarından "Rejim Kuramı" bağlamında, yukarıda belirtilen varsayımlar ışığında ve sorulan sorulara yanıt aranacak biçimde yorumlandığında, aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- İBSA'nı yöneten siyasal oluşum hem yatayda (yerel ölçekte); hem de düşeyde (ilçe, kent bütünü ve ulusal ölçeklerde) parçalı yapı sergileyen bir rejimdir.
- Merkezi Yönetim, İBSA'nı yöneten parçalı yapıdaki rejimin bir uzantısı hatta baş aktörüdür.
- Söz konusu rejim Boğaziçi'nde nüfus, kullanım ve yapılaşma yoğunluklarını artırıcı nitelikte bir dönüşüm öngörmekte ve bu bağlamda alandaki doğal, tarihsel ve kültürel değerlerin korunması konusunda fazla bir duyarlılık taşımamaktadır. Bu durumda anılan rejimi "dönüştürücü" bir rejim olarak nitelendirmek gerekmektedir.
- Günümüzde geçerli olan ve kuram gereği yerel ölçekteki rejimlerin oluşum, politika ve sürekliliklerine etkilerinin olması beklenen küresel ve Türkiye özelindeki ulusal üst ölçek dinamikler, kent toprağına yönelen yerli ve yabancı özel sektör yatırımları için

elverişli, bu yatırımları özendiren ve farklı kesimlerle rant odaklı siyasal uzlaşmaların gerçekleşmesi açısından uygun bir ortam yaratmaktadırlar.

- İBSA'nı yöneten rejim de, yukarıda da belirtildiği gibi, fizik mekana yönelik yoğunluk artırıcı müdahalelerde bulunmaktadır. Bu müdahalelerin bir yandan toprak rantını yükseltici nitelikte olduğu, diğer yandan yerli ya da yabancı özel sektör yatırımları için elverişli bir ortam yarattığı yorumunu yapmak olanaklıdır.
- Bu durumda dönüşümden yana ve yatırımı destekleyen söz konusu rejimin eylemleri, hem uluslar arası emlak yatırımlarından yana küresel dinamiklerle, hem de yoğunluk artışı kararlarıyla kentsel rant yaratılması ve paylaşımına yönelik uzlaşma ve çatışmalar tarafından yönlendirilen ulus ölçeğindeki kentsel siyaset eğilimleri ve 1980 sonrası ülkede uygulanan arsa ve arazi spekülasyonunu teşvik edici ekonomi politikalarıyla uyumluluk taşımaktadır.
- Bir sit alanı olduğundan bütüncül bir bakış açısıyla ele alınması gereken, ancak aynı zamanda “yoğun dönüşüm mekanı” (soft location) özellikleri taşıdığından dolayı önemli yatırım potansiyellerini de bünyesinde barındıran İBSA'nın yukarıda altı çizildiği gibi parçalı yapıdaki bir rejim tarafından yönetiliyor olması, küresel ölçekteki yatırımların önündeki idari engellerin kaldırılmasına yönelik deregülasyon / serbestleştirme uygulamaları kapsamında gözlemlenen yetki parçalanması ve imar yetkilerinin dağıtılması olgularına da bir örnek oluşturmaktadır. Böylece İBSA'nı yöneten rejim yalnızca eylemleriyle değil, aynı zamanda yapısıyla da üst ölçek dinamiklerle uyumluluk sergilemektedir.
- Tez çalışmasının konusunu oluşturan ve İBSA'nda gözlemlenen “dönüştürücü ve korumacı güçler” arasındaki karşıtlık ve çatışma, çalışmada incelenen dönem açısından alanı yöneten “dönüştürücü rejim” ile olası birçok karşıt gruptan bir tanesini oluşturan “korumacı muhalefet” arasında yaşanmaktadır. Bu muhalefet geçerli imar mevzuatına dayanarak rejim karşısında kimi yasal kazanımlar elde etmektedir.
- İBSA'nı yöneten “dönüştürücü rejim”, koruma mevzuatı dolayısıyla alanda yetkili Koruma Kurulu'nu, yasal mevzuatı da zorlayan bir biçimde dışlama ve karar mekanizmalarının dışında tutma eğilimi göstermektedir. Söz konusu dışlama, korumacı muhalefetin incelenen davalarda en sık dile getirilen itiraz noktalarından birini oluşturmaktadır.

Tezin başlangıcında Rejim Kuramı'na ilişkin varsayımlar temel alınarak yapılan soyutlama, bulgulara dayalı olarak yapılan yukarıdaki değerlendirmeler sonucunda revize edilmiştir. Söz konusu revizyondaki en önemli değişiklik, rejimler ile fizik mekan arasına “karşıt direnç yarı geçirgeni”nin eklenmesidir (Şekil 6.2). Buna göre her rejim fizik mekanı kendi amaç ve öncelikleri doğrultusunda dönüştürebilmek için farklı karşıt grup katmanlarınca oluşturulan bir direnci aşmak durumundadır. Bu “karşıt direnç yarı geçirgeni” bir süzgeç gibi davranarak rejimin amaçlarından bir bölümünün fizik mekana ulaşmasını engelleyebilmektedir. Bulgular incelenen dönemde İBSA'nı yöneten “dönüştürücü rejim” ile anılan karşıt direnç katmanlarından “korumacı muhalefet” arasındaki karşıtlık ve çatışmayı ortaya koymuştur.

Rejimlerin fizik mekana yönelik tasarımlarının ne kadarının gerçekleşeceği, rejimin ve karşıt grupların gücü ve etkinliğiyle ilintili gözükmetedir. Bunun yanında geçerli imar mevzuatı da bu süreçte önemli bir rol oynamaktadır. Söz konusu mevzuat “korumacı muhalefet”in rejimin uygulamalarına karşıt direncinde önemli bir dayanak işlevi görmektedir. Mevzuatın, rejimin amaçlarına uygun olduğu ya da uygun duruma getirildiği durumlarda “karşıt direnç yarı geçirgeni” daha kolay aşılabilecek ve fizik mekanda daha etkin bir dönüşüm gerçekleştirilebilecektir.

Tez çalışmasından elde edilen sonuçlar “koruma” konusunda kimi çıkarımların yapılmasına da olanak vermektedir. 1970'lerden bu yana bir koruma bölgesi olmasına karşın İBSA doğal, kültürel, tarihsel ve silüet değerlerini yitirme tehlikesiyle karşıt karşıtya bulunmaktadır. Bu tehlike alanın, Rejim Kuramı bileşenleri ve incelenen dönem açısından, “korumacı bir rejim” tarafından yönetilmemesinden kaynaklanmaktadır. Alanı yöneten “dönüştürücü rejim”in fizik mekana yönelik yoğunluk artırıcı ve yukarıda belirtilen değerlerin koruması konusunda duyarlı olmayan eylemleri, “korumacı muhalefet”in çabalarıyla yasal mevzuata dayanarak bir dereceye kadar engellenebilmektedir.

Yukarıdaki saptama, bir koruma alanının içerdiği tüm değerlerle birlikte etkin bir biçimde korunabilmesinin koşullarının ipuçlarını ortaya koymaktadır. Söz konusu koşulları aşağıdaki gibi tanımlamak olanaklıdır:

- Bir koruma alanının “korumacı bir rejim” tarafından yönetilmesi.
- Bunun olmadığı durumda etkin ve örgütlü bir “korumacı muhalefet” ile böylesi bir muhalefetin dayanak bulacağı yasal mevzuatın varlığı.

Kuşkusuz bir koruma alanının korumacı bir rejim tarafından yönetilmesi, etkin bir koruma adına daha öncelikli koşul olarak öne çıkmaktadır. Mollenkopf'a (1992) gönderme yapılarak, kentsel siyasette göz önüne alınması gereken üç temel amaç türü kamusal amaçlar, seçmen tabanı amaçları ve özel sektör / yatırımcı amaçları olarak tanımlandığında ve adı geçen aktörlerin bir rejimin üç ana unsurunu oluşturdukları düşünüldüğünde; belirli bir alanda korumacı bir rejimin kurulabilmesi için, rejim kuramına göre üst ölçek dinamiklerin uygun ortam yaratmasının dışında, tez kapsamında aşağıdaki koşulların da geçerli olmasının gerektiği ileri sürülmektedir:

- Koruma konusunda tutarlı bir kamu politikasının bulunması.
- Alandaki seçmen tabanının yeterli koruma bilincine sahip olması.
- Korumanın özel sektör açısından ekonomik getirisinin olduğunun görülmesi.

Mollenkopf'a (1992) göre seçilmiş yönetimler kamusal amaçların yanı sıra, seçmen tabanı amaçları ile özel sektör amaçları arasındaki dengeyi gözetmek durumunda olduklarından ve politikalarla ortaklıklar böylesi dengelerin üzerine kurulduğundan, yukarıdaki üç koşulun geçerli olduğu durumda korumacı bir dengenin bulunmasının ve bu yöndeki bir rejimin oluşmasının olasılığı yüksek olacaktır.

Çalışmanın bulgularının ışığında "korumacı planlama"nın ancak "korumacı bir rejim" in çatısı altında etkin olacağı çıkarımını yapmak gerekmektedir. Tersine durumda ya böyle bir planlama hiç yapılmayacak, yasa gereği yapılmak durumunda olduğunda da plan siyasal uzlaşmalar sonucunda ya sık sık değişikliğe uğratıldığından ya da delinmesine göz yumulduğundan dolayı bütüncül bir biçimde uygulanma olanağı bulamayacaktır. Yukarıda ileri sürülen üç koşulun belirleyiciliğinde seçilmiş yönetimler, seçmen tabanı ve özel sektörün korumacı bir rejim oluşturacak biçimde uzlaştıkları durumda ise üretilecek korumacı plan, her üç kesimin de beklentilerini yansıtacak ve en azından rejimin varlığını sürdürdüğü süre boyunca uygulanma olanağına kavuşacaktır.

KAYNAKLAR

- Ahunbay, Z., (1999), Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, Yem Yayın, İstanbul.
- Allen, J., (2003), Lost Geographies of Power, Blackwell, Cornwall.
- Allmendinger, P., (2002a), "Towards a Post-Positivist Typology of Planning Theory", Planning Theory, 1(1): 77-99.
- Allmendinger, P., (2002b), Planning Theory, Palgrave, China.
- Altaban, Ö., (1998), "Cumhuriyet'in Kent Planlama Politikaları ve Ankara Deneyimi", 41-64, 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, Y. Sey ve D. Özkan (Derl.), Tarih Vakfı, İstanbul.
- Arnstein, S., (1969), "A Ladder of Citizen Participation", 240-252, The City Reader / second edition, R.T. LeGates ve F. Stout (Derl.), Routledge, Suffolk.
- Aysu, Ç.M., (1989), Boğaziçi'nde Mekansal Değişim, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi (yayımlanmamış).
- Bailey, J., (1975), Social Theory for Planning, Routledge&Kegan Paul Ltd, London.
- Beauregard, R.A. ve Haila, A., (2000), "The Unavoidable Continuities of the City", 22-36, Globalizing Cities / A New Spatial Order?, P. Marcuse ve R. van Kempen (Derl.), Blackwell, Oxford.
- Boğaziçi Kanunu, Kanun No: 2960, Kabul Tarihi: 18.11.1983, Resmi Gazetede Yayın Tarihi: 22.11.1983, Sayı: 18229.
- Bolan, R.S., (1969), "Community Decision Behaviour: The Culture of Planning", 371-394, A Reader in Planning Theory, A. Faludi (Der.), Pergamon Press, London.
- Borja, J. Ve Castells, M., (1997), Local and Global / The Management of Cities in the Information Age, Earthscan, London.
- Bulcay, İ., (2005), Boğaziçi / Gelişmeler, Sorunlar, Yaklaşımlar, Panel, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, 27 Ocak 2005, İstanbul, 87-92.
- Çeçener, B., (1995), İstanbul'un Kültür ve İmar Sorunları, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, İstanbul.
- Çeçener, B., (2005), Boğaziçi / Gelişmeler, Sorunlar, Yaklaşımlar, Panel, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, 27 Ocak 2005, İstanbul, 16-21.
- Cevizci, A., (1999), Felsefe Sözlüğü, "Yapısalcılık" Maddesi, Paradigma, İstanbul.
- Çelik, Z., (1998), Değişen İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Çitçi, O., (1998), "Yerel Siyaset ve Demokrasi / Çoğulculuk / Sivil Toplum", 233-249, Sivil Toplum İçin Kent, Yerel Siyaset ve Demokrasi Seminerleri, WALD, İstanbul.

Çubuk, M., (1994), Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, “Boğaziçi” Maddesi, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul.

Davidoff, P., (1965), “Advocacy and Pluralism in Planning”, 423-433, The City Reader / second edition, R.T. LeGates ve F. Stout (Derl.), Routledge, Suffolk.

Davies, J.S., (2002), “Urban Regime Theory: A Normative-Empirical Critique”, Journal of Urban Affairs, 24(1):1-17.

Davies, J.S., (2003), “Partnerships Versus Regimes: Why Regime Theory Cannot Explain Urban Coalitions in the UK”, Journal of Urban Affairs, 25(3):253-269.

Diñer, İ. Ve Akın, O., (1994), “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu Kapsamında Koruma Planı ve İdari Yapısı”, 2. Kentsel Koruma-Yenileme ve Uygulamalar Kolokiyumu: Kentsel Korumada Uygulama Sorunları Yöntemler Teknikler ve Araçlar, 15.04.1994, MSÜ Matbaası, İstanbul, 117-137.

Duygulu, F., (2006), “İmar Mevzuatının Kayıpları”, Planlama Dergisi, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, 2006/4(38):27-37.

Ekinci, O., (1994a), Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, “Boğaziçi Yasası” Maddesi, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul.

Ekinci, O., (1994b), İstanbul’u Sarsan On Yıl, Anahtar Kitaplar, İstanbul.

Ekinci, O., (1998), “Kaçak Yapılaşma ve Arazi Spekülasyonu”, 191-198, 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, Y. Sey ve D. Özkan (Derl.), Tarih Vakfı, İstanbul.

Ekinci, O., (2003), “Meslek Mirasıyla Kol Kola Bir Mimarlık İçin...”, Mimar.İst Dergisi, 2003(10):55-60.

Enlil, Z.M. ve Diñer, İ., (1999), “İstanbul’un Kültürel Peyzajı: Uzlaşma ve Çatışma Mekanları”, Dünya Şehircilik Günü 23. Kolokiyumu: 3. Bin Yılda Şehirler: Küreselleşme-Mekan Planlama, 8-9-10 Kasım 1999, YTÜ / İstanbul, 203-210.

Enlil, Z.M., Diñer, İ. Ve Görgülü, Z., (2001), “Görkemli Su Bulvarı’nın Dönüşümü, Boğaziçi’nin Yönetimi ve Kötü Yönetimi”, İstanbul Dergisi, Ekim 2001(39):57-63.

Fainstein, S.S. ve Campbell, S., (1996), “Introduction”, 1-17, Readings in Urban Theory, S. Fainstein ve S. Campbell (Derl.), Blackwell, Cornwall.

Forester, J., (1987), “Planning in the Face of Conflict”, 410-422, The City Reader / second edition, R.T. LeGates ve F. Stout (Derl.), Routledge, Suffolk.

Goldsmith, W.W., (2000), “From the Metropolis to Globalisation: The Dialectics of Race and Urban Form”, 37-55, Globalizing Cities / A New Spatial Order?, P. Marcuse ve R. van Kempen (Derl.), Blackwell, Oxford.

Gordon, I. Ve Buck, N., (2005), “Introduction: Cities in the New Conventional Wisdom”, 1-21, Changing Cities, N. Buck, I. Gordon, A. Harding ve I. Turok (Derl.), Palgrave MacMillan, China.

Görgülü, Z., (1998), *Yasadışı Yapılan Alanların Planlanmasına İlişkin Bir Yöntem ve Süreç Önerisi*, YTÜ Mim.Fak.ŞBPL.Böl., İstanbul.

Güler, B.A., (1998), “Küreselleşme Döneminde Yerel Yönetimler”, 133-164, *Sivil Toplum İçin Kent, Yerel Siyaset ve Demokrasi Seminerleri*, WALD, İstanbul.

Gülersoy, N.Z., (1998), “İstanbul’da Boğaziçi ve Karadeniz Kıyı Kuşağı’nda Doğal ve Tarihsel Çevre Koruma-Kullanma Politikalarının Değerlendirilmesi”, 58-82, Prof. Dr. Ayten Çetiner’e Armağan, İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul.

Hall, T., (1998), *Urban Geography*, Routledge, London.

Harding, A., (1995), “Elite Theory and Growth Machines”, 35-53, *Theories of Urban Politics*, D. Judge, G. Stoker ve H. Wolman (Derl.), SAGE Publications, London.

Harding, A., (2005), “Governance and Socio-Economic Change in Cities”, 62-77, *Changing Cities*, N. Buck, I. Gordon, A. Harding ve I. Turok (Derl.), Palgrave MacMillan, China.

Harvey, D., (1992), “Social Justice, Postmodernism, and the City”, 199-207, *The City Reader / second edition*, R.T. LeGates ve F. Stout (Derl.), Routledge, Suffolk.

İşık, O., (1994), “Kentsel İttifaklar ve Kent Planlaması”, 375-390, *Kent, Planlama, Politika, Sanat / Tarık Okyay Anısına Yazılar*, İ. Tekeli (Der.), ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, Ankara.

Imbroscio, D.L., (1998a), “Reformulating Urban Regime Theory: The Division of Labor Between State and Market Reconsidered”, *Journal of Urban Affairs*, 20(3):233-248.

Imbroscio, D.L., (1998b), “The Necessity of Urban Regime Change: A Reply to Clarence N. Stone”, *Journal of Urban Affairs*, 20(3):261-268.

Imbroscio, D.L., (2003), “Overcoming the Neglect of Economics in Urban Regime Theory”, *Journal of Urban Affairs*, 25(3):271-284.

İmar Kanunu, Kanun No:3194, Kabul Tarihi: 03.05.1985, Resmi Gazetede Yayın Tarihi: 09.05.1985, Sayı: 18749.

Judge, D., (1995), “Pluralism”, 13-34, *Theories of Urban Politics*, D. Judge, G. Stoker ve H. Wolman (Derl.), SAGE Publications, London.

Keleş, R., (1998), “Türkiye’de Yerel Siyaset / Yerel Yönetimler – Yapı, İşleyiş”, 115-131, *Sivil Toplum İçin Kent, Yerel Siyaset ve Demokrasi Seminerleri*, WALD, İstanbul.

Keleş, R., (2002), *Kentleşme Politikası*, İmge Kitabevi, Ankara.

Kıray, M., (1998), “Azgelişmiş Ülkelerde Metropolitenleşme Süreçleri”, 99-106, *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*, Y. Sey ve D. Özkan (Derl.), Tarih Vakfı, İstanbul.

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, Kanun No: 2863, Kabul Tarihi: 21.07.1983, Resmi Gazetede Yayın Tarihi: 23.07.1983, Sayı: 18113.

- LeGates, R.T. ve Stout, F., (2000), "Part Four – Introduction", 217-218, *The City Reader / second edition*, R.T. LeGates ve F. Stout (Derl.), Routledge, Suffolk.
- Logan J.R. ve Molotoch H.L., (1987), "The City as a Growth Machine", 291-337, *Readings in Urban Theory*, S. Fainstein ve S. Campbell (Derl.), Blackwell, Cornwall.
- Marcuse, P. ve van Kempen, R., (2000), "Introduction", 1-21, *Globalizing Cities / A New Spatial Order?*, P. Marcuse ve R. van Kempen (Derl.), Blackwell, Oxford.
- Mollenkopf, J., (1992), "How to Study Urban Political Power", 219-228, *The City Reader / second edition*, R.T. LeGates ve F. Stout (Derl.), Routledge, Suffolk.
- Mossberger, K. ve Stoker, G., (2001), "The Evolution of Urban Regime Theory, the Challenge of Conceptualization", *Urban Affairs Review*, 36(6):810-835.
- Öktem, B., (2005), "Küresel Kent Söyleminin Kentsel Mekanı Dönüştürmedeki Rolü", 25-76, *İstanbul'da Kentsel Ayrışma*, H. Kurtuluş (Der.), Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Ökten A.N. ve Şengezer B., (2007), "Yarışmacı-Katılımcı Planlama Söyleminin Uygulamadaki Yansımaları. Eleştirel Bir Bakış", *Megaron, YTÜ Mim. Fak. E-Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1.
- Özhekim, Y., (2006), *Boğaziçi'ndeki Yerleşmelerin Yasal Mevzuat Yönünden Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi*, MSGSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü (yayımlanmamış).
- Popper, K.R., (1984), *Auf der Suche nach einer besseren Welt*, Piper Verlag, München.
- Popper, K.R., (1994), *Alles Leben ist Problemlösen*, Piper Verlag, München.
- Roberts, P., (2000), "The Evolution, Definition and Purpose of Urban Regeneration", 9-36, *Urban Regeneration / A Handbook*, P. Roberts ve H. Skyes (Derl.), Sage Publications, Great Britain.
- Salman, Y., (2003), *Boğaziçi Tarihi Sit Alanı'nın Yokolma Sürecine Kalan Sınırlı Değerlerinin Korunma Olasılıkları*, Doktora Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü (yayımlanmamış).
- Selçuk, F.Z., (1992), *Boğaziçi Koruma Alanı'nda 1970-1990 Yılları Arasındaki Gelişimin Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi*, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü (yayımlanmamış).
- Squires, G.D., (1991), "Partnership and the Pursuit of the Private City", 266-290, *Readings in Urban Theory*, S. Fainstein ve S. Campbell (Derl.), Blackwell, Cornwall.
- Stiftel, B., (2000), "Planning Theory", 4-16, *The National AICP Examination Preparation Course Guidebook 2000*, R. Pevaseyed (Der.), Am.Inst.Cert.Planners, Washington DC.
- Stoker, G., (1995), "Regime Theory and Urban Politics", 54-71, *Theories of Urban Politics*, D. Judge, G. Stoker ve H. Wolman (Derl.), SAGE Publications, London.
- Stone, C.N., (1998), "Regime Analysis and the Study of Urban Politics, A Rejoinder", *Journal of Urban Affairs*, 20(3):249-260.

Stone, C.N., (2004), "It's More Than the Economy After All: Continuing the Debate About Urban Regimes", *Journal of Urban Affairs*, 26(1):1-19.

Stone, C.N., (2006), "Power, Reform, and Urban Regime Analysis", *City & Community*, 5:23-38.

Şengül, H.T., (2001), *Kentsel Çelişki ve Siyaset, Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi (WALD) yayını, Demokrasi Kitaplığı, İstanbul.*

Tekeli, İ., (1998a), "Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Kentsel Gelişme ve Kent Planlaması", 1-24, *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, Y. Sey ve D. Özkan (Derl.), Tarih Vakfı, İstanbul.*

Tekeli, İ., (1998b), "Yerel Siyaset ve Demokrasi, Çoğulculuk, Sivil Toplum", 195-231, *Sivil Toplum İçin Kent, Yerel Siyaset ve Demokrasi Seminerleri, WALD, İstanbul.*

Tekeli, İ., (2000), *Modernite Aşılırken Kent Planlaması, İmge Kitabevi, Ankara.*

Tekeli, İ., (2003), "Kentleri Dönüşüm Mekanı Olarak Düşünmek", *TMMOB Şehir Plancıları Odası – Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, 11-13 Haziran 2003, YTÜ, İstanbul, 2-7.*

Thorns, D.C., (2004), *Kentlerin Dönüşümü / Kent Teorisi ve Kentsel Yaşam (Çev., E. Nal ve H. Nal), Soyak Yayınları, İstanbul.*

TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, 33-39'uncu Dönem Çalışma Raporları.

TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi, 1-9'uncu Dönem Çalışma Raporları.

Turok, I., (2004), "Urban Regeneration: What Can Be Done and What Should Be Avoided?", *Uluslararası Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Sempozyumu, 28-30 Kasım 2004, İstanbul.*

Turok, I., (2005), "Cities, Competition and Competitiveness: Identifying New Connections", 25-43, *Changing Cities, N. Buck, I. Gordon, A. Harding ve I. Turok (Derl.), Palgrave MacMillan, China.*

Türkün, A. Ve Kurtuluş, H., (2005), "Giriş", 9-24, *İstanbul'da Kentsel Ayrışma, H. Kurtuluş (Der.), Bağlam Yayıncılık, İstanbul.*

Uğur, A., (1998), "Yerel Siyaset ve Demokrasi / Çoğulculuk / Sivil Toplum", 179-194, *Sivil Toplum İçin Kent, Yerel Siyaset ve Demokrasi Seminerleri, WALD, İstanbul.*

Uysal, Y., (2005), *Boğaziçi / Gelişmeler, Sorunlar, Yaklaşımlar, Panel, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, 27 Ocak 2005, İstanbul, 23-33.*

Ward, S.V., (2004), *Planning and Urban Change, Sage Publications, London.*

Yayla, Y., (2005), *Boğaziçi / Gelişmeler, Sorunlar, Yaklaşımlar, Panel, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, 27 Ocak 2005, İstanbul, 53-58.*

Yerasimos, S., (2003), "İstanbul Üçüncü Dünya Kenti mi ya da Kültürel Miras Nasıl Korunur?", *Mimar.İst Dergisi, 2003(10):51-54.*

Yücel, A., (1996), “İstanbul’da 19. Yüzyıl’ın Kentsel Konut Biçimleri”, 298-312, Tarihten Günümüze Anadolu’da Konut ve Yerleşme, Y. Sey (Der.), Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

EKLER

- Ek 1 Boğaziçi'ni Sit Alanı İlan Eden Kurul Kararı
- Ek 2 1977 Tarihli Boğaziçi Nazım Koruma İmar Planı Uyarınca Alanda Öngörülen Arazi Kullanışları
- Ek 3 1983 Tarihli Boğaziçi Nazım İmar Planı Uyarınca Alanda Öngörülen Arazi Kullanışları
- Ek 4 Boğaziçi Alanı'nın Sınırlarını ve Bölgelerini Gösteren Kroki
- Ek 5 1975 Yılında Boğaziçi'nde Araziden Yararlanma Haritası
- Ek 6 1989 Yılında Boğaziçi'nde Araziden Yararlanma Haritası
- Ek 7 1988 Tarihli Geri Görünüm ve Etkilenme Bölgesi Nazım Plan Revizyonu Uyarınca Boğaziçi Alanı'nda Öngörülen Arazi Kullanışları
- Ek 8 1990 ve 1991 Tarihli Beşiktaş, Beykoz ve Sarıyer İlçelerine Ait Yapılan Planlar Uyarınca Alanda Öngörülen Arazi Kullanışları
- Ek 9 Beykoz ve Sarıyer Doğal Sit İlanına İlişkin Kurul Kararı
- Ek 10 Boğaziçi ile Yakın Çevresindeki Diğer Sit Alanlarını Gösteren Harita
- Ek 11 Gerigörünüm ve Etkilenme Plan Değişikliği Dava Dilekçesi
- Ek 12 Gerigörünüm ve Etkilenme Plan Değişikliği Davası Bilirkişi Raporu
- Ek 13 Sahil Şeridi ve Öngörünüm Lejand ve Plan Hükümlerine İtiraz Dilekçesi
- Ek 14 Sahil Şeridi ve Öngörünüm Lejand ve Plan Hükümleri Dava Dilekçesi
- Ek 15 Sahil Şeridi ve Öngörünüm Lejand ve Plan Hükümleri İkinci Dava Dilekçesi
- Ek 16 Galatasaray Adası Plan Değişikliği Dava Dilekçesi
- Ek 17 Koç Üniversitesi Dava Dilekçesi
- Ek 18 Koç Üniversitesi Davası Bilirkişi Raporu
- Ek 19 Koç Üniversitesi Davası'na İlişkin Plan ve Krokiler
- Ek 20 Karayolları Arazisi'ne İlişkin Dava Dilekçesi

Ek 1 Boğaziçi'ni Sit Alanı İlan Eden Kurul Kararı

T. C.

~~BAŞBAKANLIK~~
KÜLTÜR ~~YATIRIMLARI~~ BAKANLIĞI
GAYRİMENKUL ESKİ ESERLER ve ANITLAR
YÖKSEK KURULU BAŞKANLIĞI

K A R A R

Toplantı No. ve Tarihi : 250 - 13.12.1974

Toplantı yeri : İstanbul

Karar No. ve Tarihi : 8172 - 14.12.1974

Kurulumuzun yıllardanberi üzerinde önemle durduğu Boğaziçi bölgesini olumsuz müdahalelerden kurtaracak, intikâl dönemine ait Koruma Planına yön verecek nitelikteki, Büyük İstanbul Nazım Plan Bürosunca oluşturulan çalışmaya ait tespit planları tetkik edildi, rapor ve bu husustaki sözü edilen Büronun 13.12.1974 tarih ve 1503/5.3.2 sayılı yazısı okundu, yetkili elemanların verdiği izahat dinlendi, yapılan müzakeresi sonunda:

Ülkemizin en önemli yerleşme bölgelerinden biri olan Boğaziçine ilişkin yürürlükteki imar planlarındaki yetersizliklerin, Boğaziçinin tarihi ve doğal karakterini korumaya elverişli özel hükümleri ihtiva etmeyen tip yönetmelik hükümleri neticelerinin, günümüzdeki kentleşmenin yarattığı ekonomik ve sosyal baskıların, Boğaziçi ve çevresindeki yerleşmelerin bütün geleneksel değerlerini yok edecek ölçülere vardığına, İstanbul'un tarihi karakterinin bu en önemli verisinin yok edilmesi aynı zamanda şehrin nefes alacağı en büyük rekreasyon alanının da yok edilmesi anlamına geleceğine, Kurulumuzun, Boğaziçinin bugüne kadar ulaşmış doğal ve tarihi karakterinin korunması ve sağlıklı bir gelişmeye kavuşması için planlama ile görevli kuruluşları devamlı olarak uyardığına, bu çabalar sonunda, Büyük İstanbul Nazım Plan Bürosu ile uyumlu çalışmalar yapıldığına ve evvelce çok olumlu neticeler alındığına, bu kerre sözü geçen Büro ile yapılan çalışmalar sonucu oluşturulan kararımız ekindeki 1/5000 ölçekli haritada sınırları belirtilen, sahanın, 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu mucibince, korunma gerekli SİT sahası olduğuna, plan ekinde gönderilen raporda mer'i imar planları, yönetmelikleri, uygulama ve kontrol yetkilileri ile proje mimarları hakkında yapılan eleştirilerin çok doğru gözlemlere dayandığına, ülkemizde genellikle yapı düzenini imar planlarından ziyade imar yönetmeliklerinin oluşturduğuna, planı olan sahalarda dahi bu

[Handwritten signatures and initials]

T. C.

~~BASBAKANLIK~~
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
GAYRİMENKUL ESERLER VE ANITLAR
YÜKSEK KURULU BAŞKANLIĞI

- 2 -

K A R A R

Toplantı No. ve Tarihi : 250 - 13.12.1974

Karar No. ve Tarihi : 8172 - 14.12.1974

Toplantı yeri : İstanbul

yönetmeliğin yapı biçimini, dolayısı ile kesafeti oluşturan en etkili araç olduğuna, ülkemizde uygulanmakta olan İmar Yönetmeliklerinin İmar ve İskân Bakanlığınca hazırlanan Tip Yönetmeliği örnek alınarak yapılmasının, bölgesel karakteri yok eden en önemli neden olduğuna, çok çeşitli yapı uslubuna sahip ülkemizde, tip yönetmelik etkisi ile, iklim, malzeme, teknik, örf ve adet açısından çok farklı bölgelerde, bir çok eş yönleri olan, adeta tip, yeni yerleşme bölgelerinin meydana geldiğine, değil bölgeler arasında, büyük bir şehrin semtleri arasında dahi önemli yapılanma farkları olduğuna, bu farkların çok değişik yönetmelik hükümlerine ihtiyaç gösterdiğine, özel yönetmelik gereken en tipik bölgelerden birinin ise Boğaziçi olduğuna, İstanbul'un diğer bölgeleri için dahi uygun olmayan bu yönetmeliğin en kısa süre içinde yeniden ele alınarak, bölgesel farklılığı gözönünde tutan, birden fazla veya özel bölümleri içeren yeni bir yönetmeliğin yürürlüğe konmasının gerekliliği hususunda İmar ve İskân Bakanlığının ve İstanbul Belediye Başkanlığının uyarılmasına, ancak, Boğaziçi gibi çok özel hükümleri gerektiren bir bölgenin, hiç bir zaman genel hükümlerle çözümlenemeyeceğine, önerdiğimiz bölgesel Yönetmelik yanı sıra, Boğaziçi köylerinin tek tek ele alınacak koruma planları ile detay sorunlarının çözümlenebileceğine, bu kerre yapılan çalışma sonunda ortaya konan Nazım Plan ölçeğindeki intikâl devresi planında, ancak ilerde yapılacak koruma planlarını zorlamıyacak ölçülerin genel olarak getirilebileceğine, bu ölçekte üzerinde durulacak en önemli hususun, bölgenin karakterini yaratan Osmanlı İmparatorluğu devri yerleşme ölçülerinin verdiği kesafetin kesin dene olarak kabul edilmesi olduğuna, Boğaziçi bölgesinin hiç bir zaman şehrin artan nüfus ihtiyacının plase edileceği bir şehir köşesi olarak kabul edilemeyeceğine, Boğaziçi'nin yerleşme bölgeleri, koruları, kırık sahaları ile bir bütün olduğuna, bu nedenle, bölgenin bugünkü doluluk ve boşluklarının mutlaka dondurulmasının gerekli olduğuna, bugün halen boş olan mantikalardaki

B. O.K.

M

D

/.

T. C.
~~BASBAKANLIK~~
 KÜLTÜR ~~İNŞAAT~~ BAKANLIĞI
 GAYRİMENKUL ESERLER VE ANITLAR
 YÜKSEK KURULU BAŞKANLIĞI

- 4 -

K A R A R

Toplantı No. ve Tarihi : 250 - 13.12.1974

Toplantı yeri : İstanbul

Karar No. ve Tarihi : 8172 - 14.12.1974

alınan bölgesel SİT kararlarının (Anadolukavağı, Beykoz, Kandilli, Sarıyer v.s.) korunması gerekli yapıları belirten hükümlerinin aynen geçerli olduğuna, bu mevzii SİT bölgeleri içinde, korunması gerekli resmî, dinî, askerî ve sivil mimarlık örnekleri parselleri dışında kalan parsellere özel karar ile getirilen inşaat yasağının, (1710 sayılı Kanununun 13.maddesi mucibince getirilen yasağın) bu kararımızdaki yapılanma ölçülerinin yasal olarak Boğaziçi SİT bölgesinin bitü-
nüne getirilmesinden sonra kalkabileceğine,

6- Otel, motel, gazino gibi Turizm ve Rekreasyon kullanımına tahsis edilecek yerleşme teklifleri, Boğaziçi SİT bölgesi karakter ve plastiği gözönüne alınarak hazırlanacak avan projeleri Büyük İstan-
bul Nazım Plan bürosunun görüşü alındıktan sonra Bakanlıkça onaylanabileceğine ve mevzii imar planının yeterli fotoğraflar ile birlikte bilgi için Kurulumuza gönderilmesine,

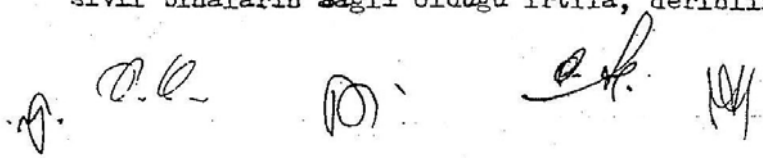
7- Boğaziçi SİT sınırının orman sınırına itibak ettiği kesimler-
de, orman sınırlarının geriye çekilmesi halinde, yeni orman sınırı ile Boğaziçi SİT sahası sınırı arasında meydana gelecek boşluğun, Boğaziçi SİT sınırı içine dahil edilmesine,

8- Boğaziçi SİT sahası için bu kararımız mucibince yapılması icap eden 1/5000 ölçekli planın yapılmasından sonra ele alınacak bölgelerin koruma planlarının ayrı ayrı Kurulumuz onayına sunulmadan tasdik formalitesinin tamamlanamıyacağına,

9- Boğaziçi'nin genel olarak, bir konut, turizm ve rekreasyon alanı olduğuna, bu nedenle; lokal ihtiyaçlardan başka İstanbul şehri-
nin bitününe hizmet edecek sosyal tesisler, yüksek öğretim ve Üniver-
site tesisleri ile resmi-dairelerin bu bölgede yapılamıyacağına,

10- Boğaziçi SİT bölgesinde yapılacak lokal kamu tesisleri de, sivil binaların bağlı olduğu irtifa, derinlik ve cephe ölçülerine göre

./..

T. C.
~~İNŞAATKÂRLIK~~
 KÜLTÜR ~~YATIRIMLARI~~ BAKANLIĞI
 GAYRİMENKUL ESERLER VE ANITLAR
 YÜKSEK KURULU BAŞKANLIĞI

- 5 -

K A R A R

Toplantı No. ve Tarihi : 250 - 13.12.1974
 Karar No. ve Tarihi : 8172 - 14.12.1974

Toplantı yeri : İstanbul

projelendirileceğine, tip proje uygulanamayacağına, ancak zorunlu hallerde, Boğaziçi yerleşme plastiğine uygun olarak hazırlanacak avan projeler için Büyük İstanbul Nazım Plan Bürosu görüşüne göre işlem yapılarak, uygulama projelerinin bilgi için Kurulumuza gönderilmesine,

11- Boğaziçi SİT sahasında bulunan ve evvelce haklarında toplu veya münferit Kurulumuzca koruma kararı alınan eski resmî, dinî, askerî ve sivil mimarlık örneklerine, bu binaların tekniğine uygun 1/50 ölçekli rölevesi ile yeterince fotoğrafları Kurulumuza getirilmişi özel karar alınmadığı müddetçe, her hangi bir inşai müdahalede bulunulmayacağına, bu nev'i inşai müdahaleler hususunda, bu kararımız mucibince yapılacak 1/5000 ölçekli SİT planının ve buna bağlı olarak yapılacak bölgesel koruma planlarının tasdikini beklemenin gerekli bulunmadığına,

12- Boğaziçi SİT bölgesi içindeki iskân sahalarda yapılacak yeni inşaatların hiç bir cephesi (görünüşünün) 3 katı aşamayacağına (Bodrum dahil, bitiş binasının görülen en alçak-kotu ile saçak kotu arasındaki mesafenin H=9.50 metreyi aşamayacağına.)

13- Boğaziçi SİT bölgesi içinde çekme kat yapılamayacağına,

14- Binaların çatı örtüsü ile bitirilmesine, en fazla % 33 meyil çabarı içinde kalınmak üzere çeşitli (iki satırlı, dört satırlı veya daha fazla satırlı) çatı şekillerinin yapılabileceğine,

15- Bina cephesi ve derinliği, imar yönetmeliğinde belirtilen ön, yan ve arka bahçeler çıkarıldıktan sonra, en çok 15.00 metre olabileceğine,

16- Ayrık nizama uygun teşekkül etmiş veya Koruma Planı şartlarına uygun olarak, edecek parsellerde taban alanı kat sayısı en çok % 15 ve kat alanı kat sayısı % 30 olabileceğine,

/..

T. C.

~~BAŞKANLIK~~
KÜLTÜR ~~MÜSTEŞARLIĞI~~ BAKANLIĞI
GAYRİMENKUL ESERLER ve ANITLAR
YÖKSEK KURULU BAŞKANLIĞI

- 6 -

K A R A R

Toplantı No. ve Tarihi : 250- 13.12.1974
Karar No. ve Tarihi : 8172 -14.12.1974

Toplantı yeri : İstanbul

17- Yeni yapılacak binalarda 0.75 metreyi geçmemek üzere açık veya kapalı çıkma yapılabileceğine, ancak çıkma miktarının cephe uzunluğu toplamının 2/3 ü kadar olabileceğine, çıkmaların, bitişik nizam binalarda, komşu hududundan en az 2.00 metre çekilmesi gerekli olduğuna,

18- Boğaziçi SİT bölgesi içinde bulunan iskân sahalarında, koruma planları yapıp Kurulumuzca onaylanıncıya kadar tevhid ve ifraz işlemlerinin yapılamayacağına, ancak çok zorunlu hallerde Büyük İstanbul Nazım Plan Bürosu Başkanlığı mütalaası ile Kurulumuzdan karar istenebileceğine,

19- Boğaziçi SİT bölgesi içinde ticari kullanışa ayrılmış veya ayrılacak olan parsellerde yapılacak binalarda zemin katların arsa tamamında kullanılamayacağına (madde 15 de belirtilen sınırların dışına çıkılamayacağına)

5805, 1741, 1710, 6785, 1605 sayılı Kanunlar ile İmar Nizamnamesinin 39. maddesi mucibince karar verildi.

ORHAN ALSAÇ

FERİDUN AKOZAN

BAŞKAN

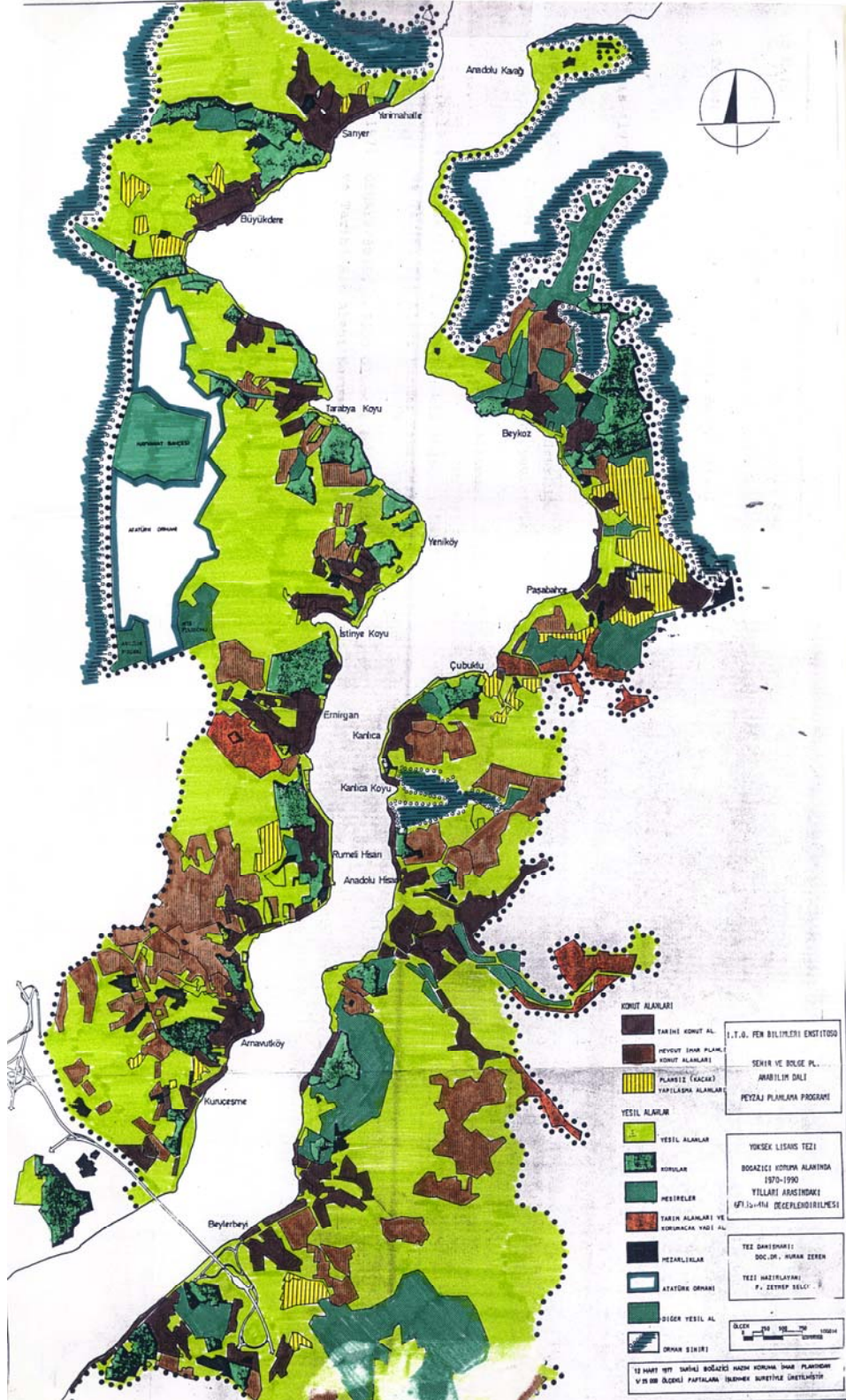
BAŞKANVEKİLİ

Oye Akozan (Feridun)	Oye Aktepe (Münir)	Oye Akurgal (Ekrem)	Oye Alkım (Bahadır)	Oye Alsaç (Orhan)
		Bulunmadı	Bulunmadı	
Oye Eldem (Sedad H.)	Oye Eyice (Semavi)	Oye Kırzioğlu (Fahrettin)	Oye Kuban (Doğan)	Oye Kuran (Aptullah)
Bulunmadı	Bulunmadı	Bulunmadı		Bulunmadı
Oye Orhonlu (Cengiz)	Oye Ögel (Semra)	Oye Söylemezoğlu (H. Kemal)	Oye Tayla (Hüsrev)	Oye Yener (Mithat)
Bulunmadı				
Oye Yüngü (Naci)	Oye Kültür Müsteşarı	Oye V. Vakıflar Genel Müdürü	Oye Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürü	Oye Turizm Genel Müdürü
		Çataklı (Osman)	Gürçay (Hikmet)	Bolu (Turgut)
Oye Plânlama ve İmar Genel Müdürü	Oye Parmaksızoğlu (İsmet)	Bulunmadı		Bulunmadı
Emirhasanoğlu (Halim)				
Bulunmadı				

BÇ.ŞB

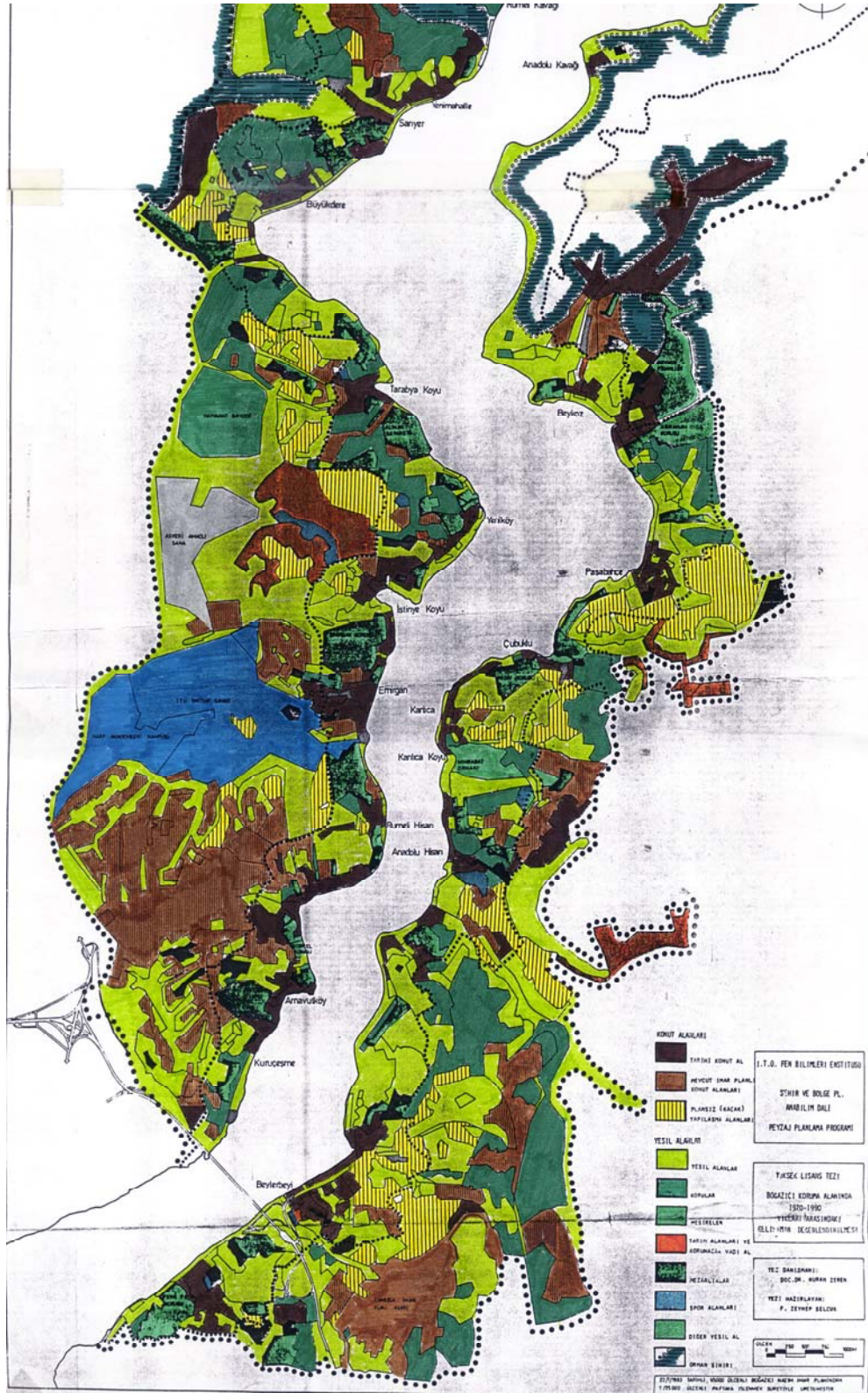
Ek 2 1977 Tarihli Boğaziçi Nazım Planı Uyarınca Öngörülen Arazi Kullanışları

(Kaynak: Selçuk, 1992)

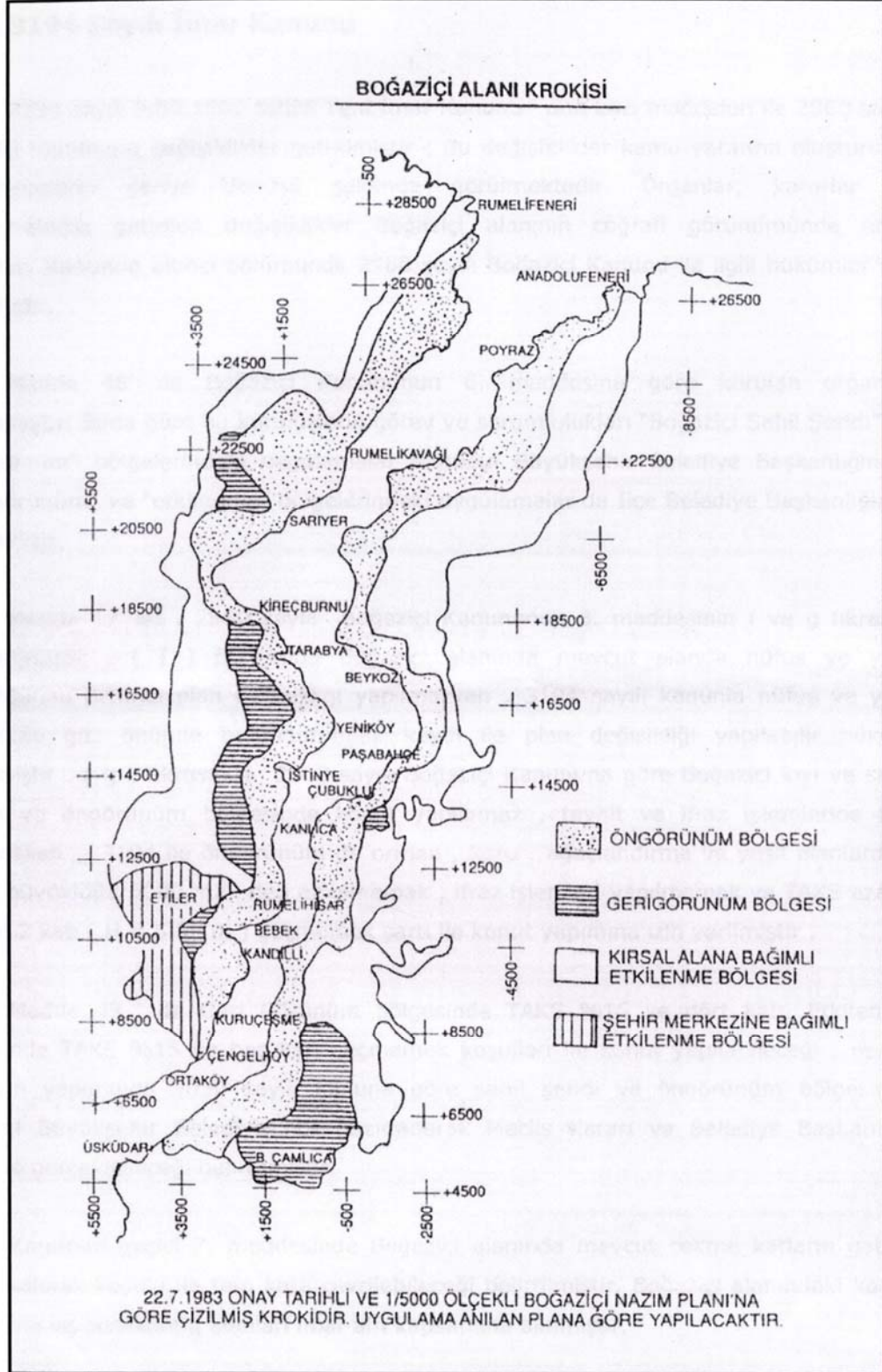
Ek 3 1983 Tarihli Boğaziçi Nazım Planı Uyarınca Öngörülen Arazi Kullanışları

(Kaynak: Selçuk, 1992)

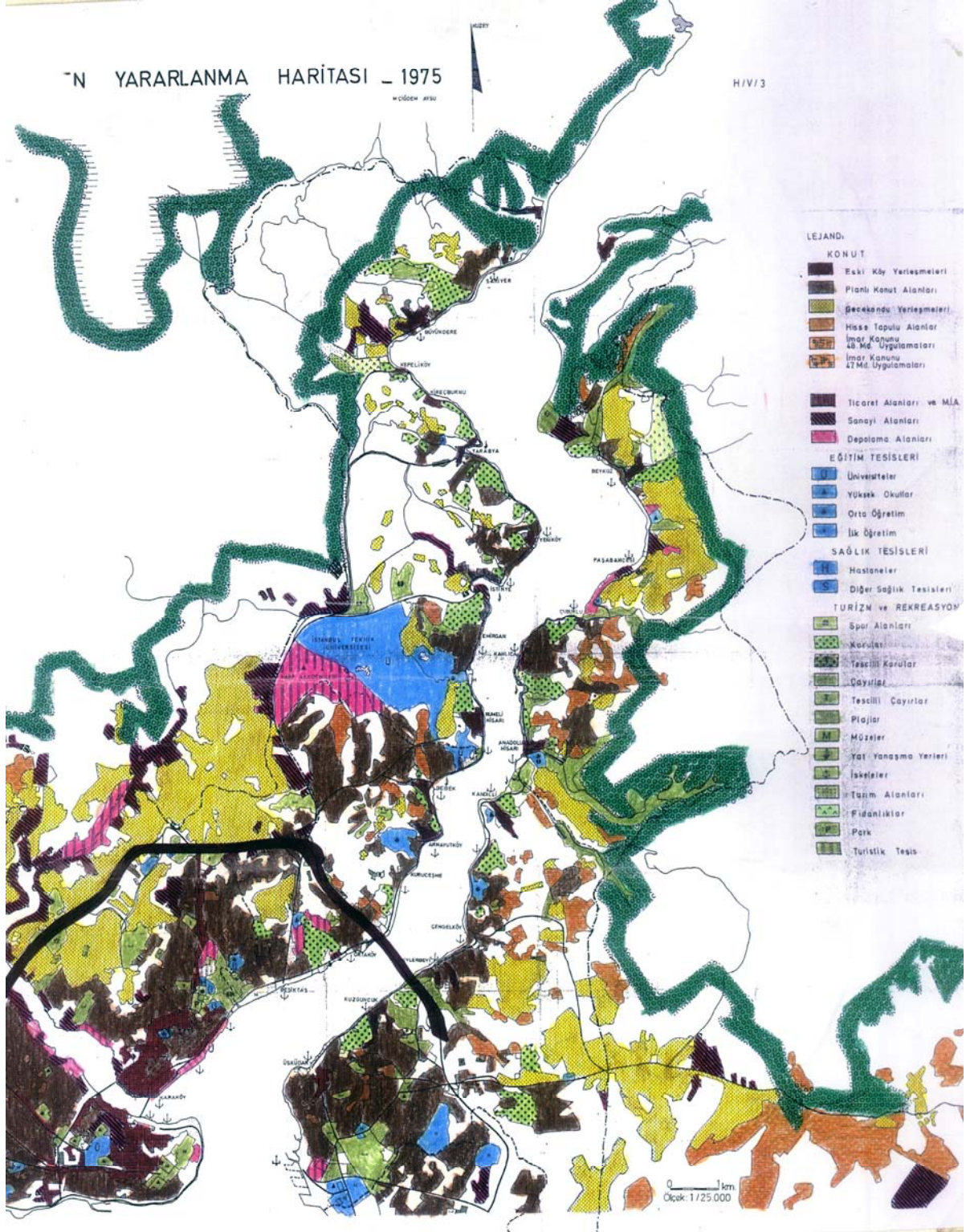
Ek 4 Boğaziçi Alanı'nın Sınırlarını ve Bölgelerini Gösteren Kroki

(Kaynak: 2960 Sayılı Boğaziçi Kanunu)

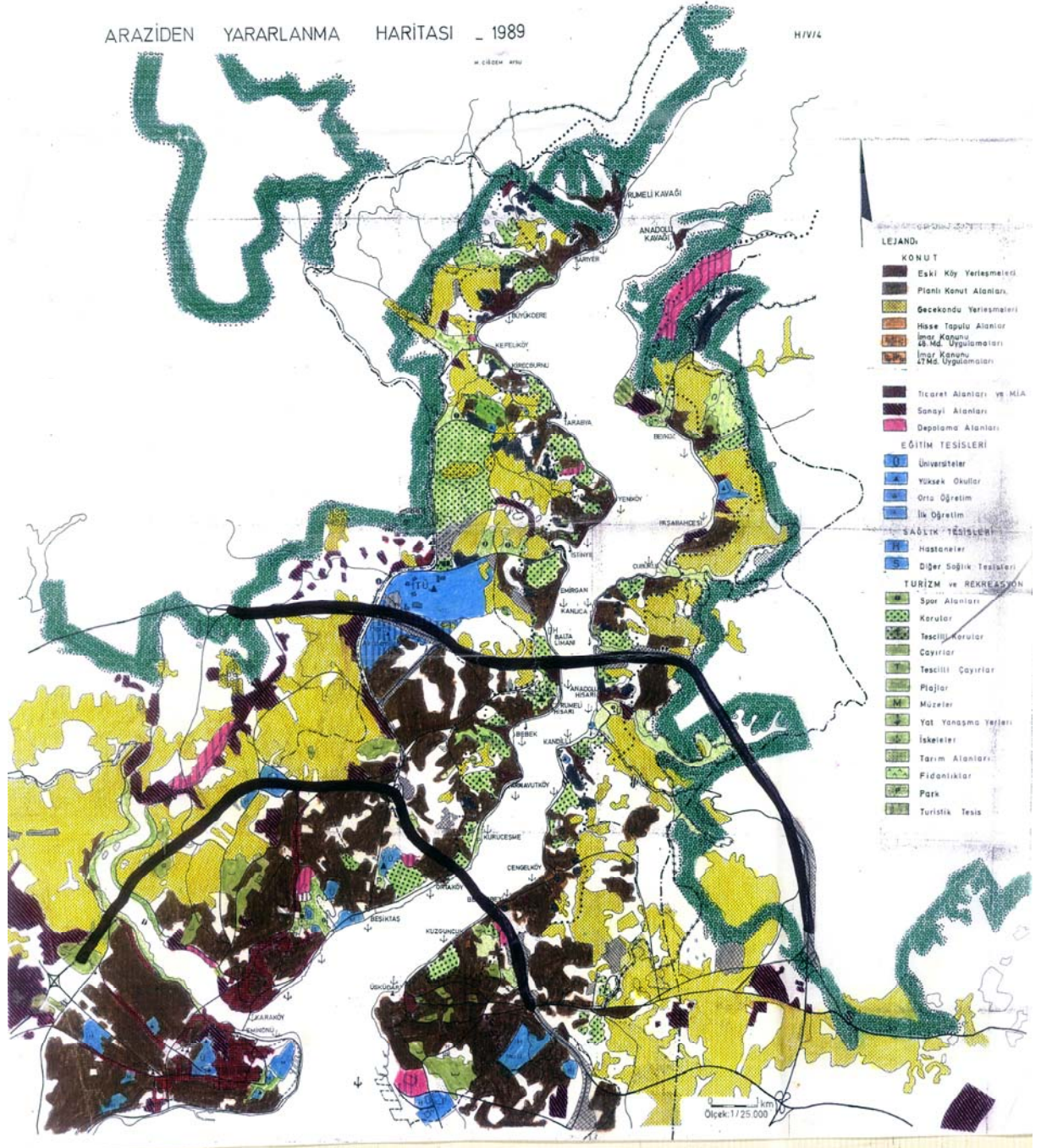
Ek 5 1975 Yılında Boğaziçi'nde Araziden Yararlanma Haritası

(Kaynak: Aysu, 1989)

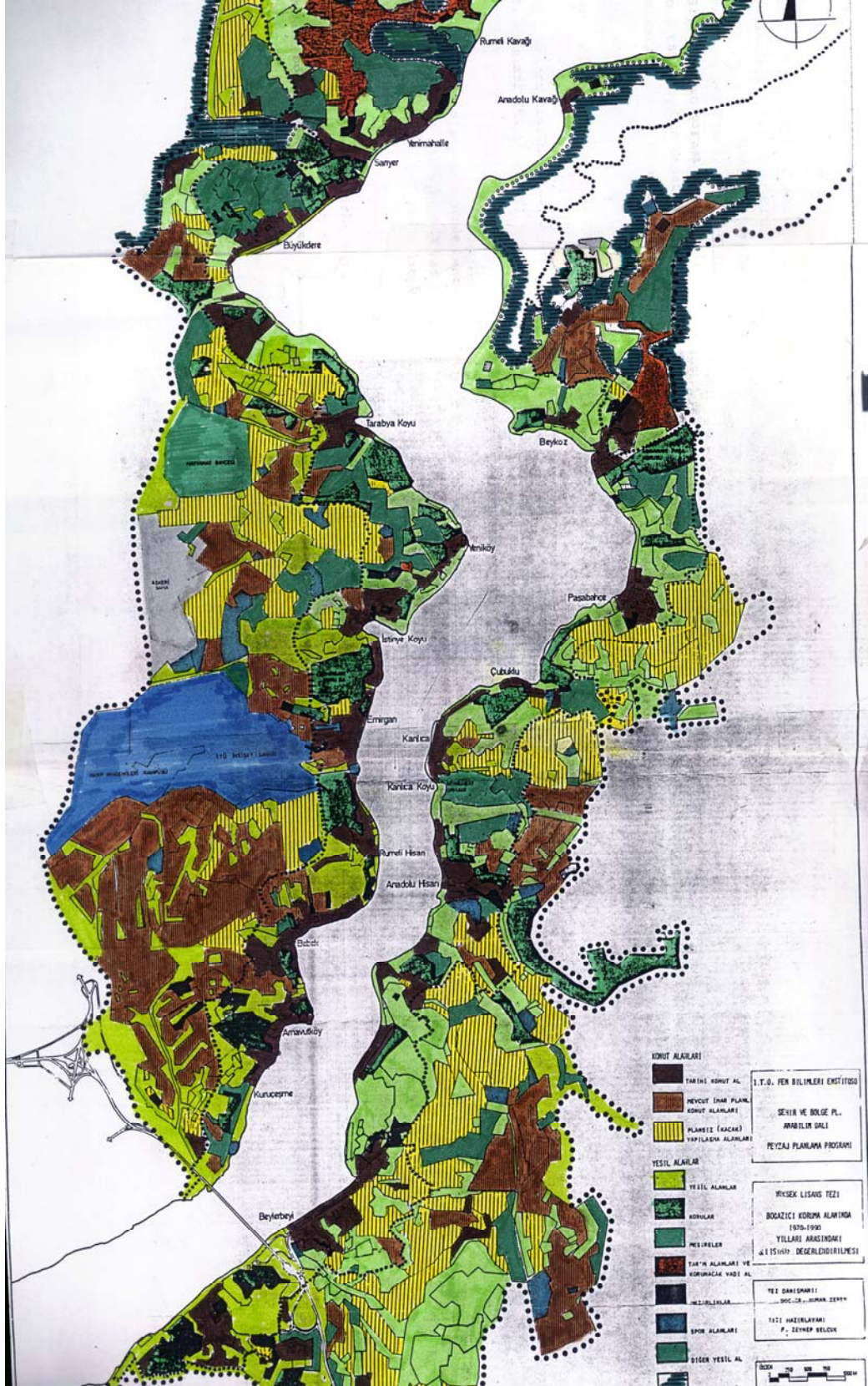
Ek 6 1989 Yılında Boğaziçi'nde Araziden Yararlanma Haritası

(Kaynak: Aysu, 1989)

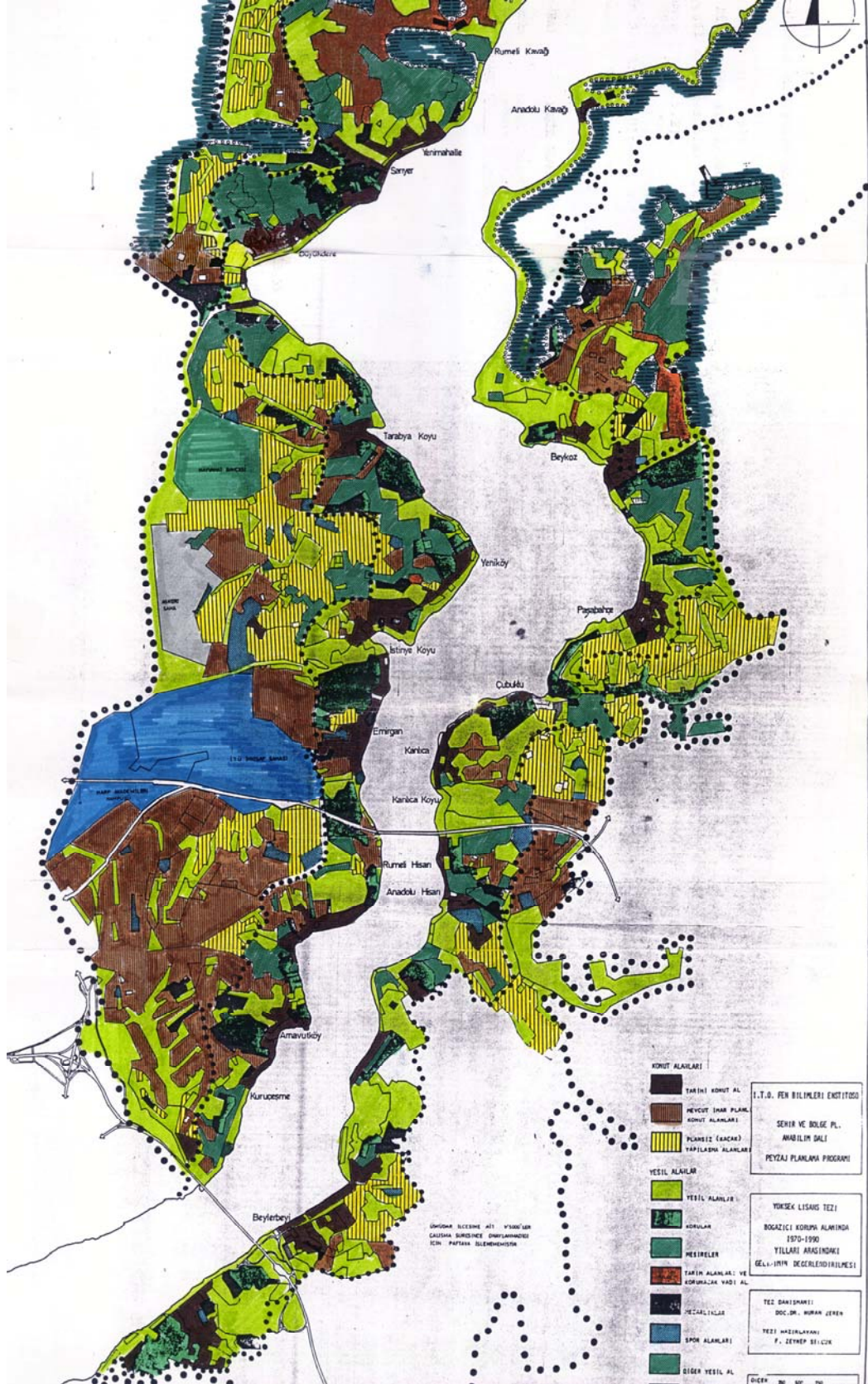
Ek 7 1988 Revizyonları Uyarınca Boğaziçi Alanı'nda Öngörülen Arazi Kullanışları

(Kaynak: Selçuk, 1992)

Ek 8 1990, 1991 İlçe Planları Uyarınca Boğaziçi Alanı'nda Öngörülen Arazi Kullanışları

(Kaynak: Selçuk, 1992)

Ek 9 Beykoz ve Sarıyer Doğal Sit İlanına İlişkin Kurul Kararı

T.C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
İSTANBUL III NUMARALI KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI
KORUMA KURULU
KARAR

Toplantı Tarihi ve No: 15.11.1995 - 381

Toplantı Yeri
İSTANBUL

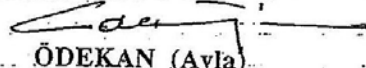
Karar Tarihi ve No. : 15.11.1995 - 7755

Kurulumuzun 9.11.1995 gün ve 7753 sayılı kararı çerçevesinde, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümünde yapılan ve İstanbul'un özellikle kuzey bölgelerindeki doğal ve kültürel değerlerinin de SİT statüsü içerisinde korunmasına yönelik çalışmalar hakkında yapılan görüşmeler ve buna bağlı olarak Kurul üyemizce yapılan 13 Kasım 1995 tarihli başvuru ve yine Kurul üyelerince yapılan hazırlıklar, harita, fotoğraf ve Kurul üyelerinin gözlem ve bilgilerinin müştereken ele alınarak, Kurulumuz yetki alanı içerisindeki Beykoz ve Sarıyer İlçe hudutları içerisindeki, ancak Boğaziçi SİT sınırı dışında kalan alanların taşıdıkları doğal ve kültürel zenginliklerin ve İstanbul açısından taşıdığı önemin değerlendirilmesi sonucunda:

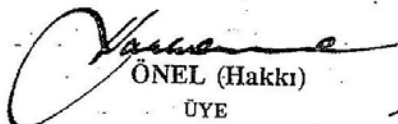
1- İstanbul için 1960'lı yıllarda başlanan ve 10 yılı aşkın bir süre geniş bir araştırma ve incelemeyle sürdürülen Nazım plan çalışmaları sonucunda, Bayındırlık Bakanlığı'na bağlı İstanbul Nazım Plan Bürosunca üretilerek yine Bayındırlık Bakanlığınca 29.07.1980 tarihinde onaylanarak yürürlüğe giren 1/50000 ölçekli İstanbul Metropolitan Alan Nazım Planında;

- a) Kentin ana gelişme aksı Marmara Denizine paralel olarak ve doğu-batı yönünde lineer bir yerleşme düzeni içerisinde belirlenmiş;
- b) Buna bağlı olarak da yine kentin kuzey kesimlerinde bulunan ve her iki yakada Karadeniz kıyılarına dek dayanan ormanlık alanlar, su havzaları ve tarım alanlarının ise korunması gerekli yeşil kuşak olarak rekreasyon ağırlıklı işlevlerle kullanılması öngörülmüştür.

BATUR (Afife)
BAŞKAN

ÖDEKAN (Ayla)
BAŞKAN YARDIMCISI

EKİNCİ (Oktay)
ÜYE

ÖNEL (Hakkı)
ÜYE

ZEREN GÜLERSOY (Nuran)
ÜYE

GÖKIRMAK (Nihat)
İst.Büy.şehir Bld. İmar Md.

16.11.1995 ŞB.LD.

T.C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
İSTANBUL III NUMARALI KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI
KORUMA KURULU

KARAR

Toplantı Tarihi ve No: 15.11.1995 - 381

Toplantı Yeri
İSTANBUL

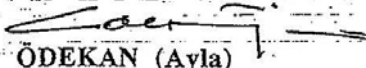
Karar Tarihi ve No. : 15.11.1995 - 7755 - 2 -

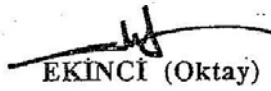
Böylece yine İstanbul'un kuzeye doğru büyümemesi ve bu bölgelerdeki doğal varlıkların ve ekolojinin korunabilmesi için söz konusu alanlarda yerleşimi özendirerek yol, köprü (3.Boğaziçi Köprüsü) Turizm tesisleri gibi kararlara da yer verilmemesi yönündeki temel Nazım Plan ilkesi, 1992-1994 ve 1994-1995 dönemlerinde İstanbul Büyükşehir Belediyesinde sürdürülen revizyon nazım plan çalışmaları ile aynı dönemlerde Valilik tarafından hazırlanan (Bayındırlık ve İskan İl Müdürlüğü) Belediye hudutları dışına yönelik Nazım Plan yenileme çalışmalarında da yine temel ilke olarak benimsenmiştir.

Nitekim son olarak 20 Ekim 1995 günü İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisince kabul edilen "1/50000 ölçekli İstanbul Metropolitan Alan Alt Bölge Nazım Planında " yaklaşık olarak TEM otoyolu ile Karadeniz kıyıları arasında kalan İstanbul'un kuzey bölgeleri bu kesimlerde yer alan ormanlık alanlar, tarım alanları, kıyı kuşağı ve su havzalarının koruma alanları gibi doğal değerlerin korunabilmesi açısından genel yerleşme bölgesi olarak değil, yine doğal karakteri korunacak alanlar olarak kabul edilmiş ve plana böyle yansıtılmıştır.

İstanbul'un kuzeyindeki söz konusu doğal zenginliklerin bulunduğu alanlar Karadeniz kıyı kuşağıyla birlikte nazım planlarda sürekli olarak korunmuş ise de özellikle 1980 li yıllardan sonra yine bu bölgelerde nazım plan ilkelerine aykırı olarak mevzii planların üretilip onaylanması, benzer şekilde İmar Affı Yasası'na bağlanan İslah İmar Planlarının devreye sokulması, buna koşut olarak Orman Yasasında yapılan değişikliklerle özel orman alanlarında imar olanaklarının sağlanması ve tüm bunların yanısıra kaçak yapılaşmada gözlenen yoğun artışlar sonucunda bu bölgelere yönelik nazım planlardaki koruma kararları yaşama geçememiş ve yöredeki doğal değerler bütününe.

BATUR (Affife)
BAŞKAN

ÖDEKAN (Ayla)
BAŞKAN YARDIMCISI

EKİNCİ (Oktay)
ÜYE

ÖNEL (Hakki)
ÜYE

ZEREN GÜLERSOY (Nuran)
ÜYE

GÖKİRMAK (Nihat)
İst. Büyük şeh. Bld. İmar Md.

16.11.1995 ŞB.LD.

T.C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
İSTANBUL III NUMARALI KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI
KORUMA KURULU

KARAR

Toplantı Tarihi ve No: 15.11.1995 - 381

Toplantı Yeri
İSTANBUL

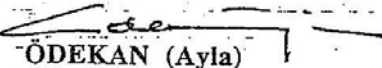
Karar Tarihi ve No. : 15.11.1995 - 7755 - 3 -

zedeleyen bir imar süreci giderek etkin ve sürekli olmaya başlamıştır.

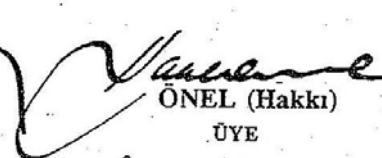
3- Kurulumuzun yetki alanı içerisindeki Beykoz ve Sarıyer İlçe ve Mücavir Alanlarını oluşturan bölgelerde de aynı olumsuz gelişmelerin yoğunlaşarak sürdüğü; ve yine genel nazım plan ilkelere aykırı olarak, mevzii planlar, alt nazım planlar, ıslah imar planları ya da Orman Yasası'ndaki imar olanaklarıyla, bu bölgelerdeki korunması gerekli doğal değerler bütünü'nün, koruma kaygısı taşımayan yapılaşma izinleri ve kaçak yapılaşmayla sürekli tahrip edildiği, böylece İstanbul kentinin bir bütün olarak yaşam kaynaklarını oluşturan bu bölgelerdeki tahribatın aslında sadece yöresel ölçekte değil, metropoliten yerleşme ölçeğinde olumsuz sonuçlara yol açtığı, buna karşın yine sözkonusu alanların SİT statüsü içerisinde olmamasından ötürü de bütün bu gelişmelerin 2863 sayılı Koruma Yasası kapsamı dışında ve Koruma Kurulu kararları ve denetimi olmadan devam ettiği, son aylarda hem Kurul üyelerimize gelen şikâyetlerde sıkça vurgulanmakta, hem de yine Kurul üyelerimizce de yakından gözlenerek, kaygıyla izlenmektedir.

4- Öte yandan, bahse konu korunması gerekli özellikler taşıyan Beykoz ve Sarıyer İlçe ve mücavir alanlarında bu olumsuz gelişmelere karşı SİT statüsü içerisinde korunabilen alanlar ise sadece Boğaziçi Geri Görünüm ve Etkilenme Bölgeleri'ni içeren Boğaziçi SİT alanı ile sınırlıdır. Ayrıca, Beykoz mücavir alan kapsamındaki Polonezköy ve yakın çevresi ise 15.07.1994 tarihinde Orman Bakanlığı'nca "Tabiat Parkı" olarak ilan edilmiş, dolayısıyla imar açısından belli bir yasal koruma disiplinine kavuşabilmiştir. Bunun dışında, yani Boğaziçi SİT alanı ile Polonezköy Tabiat Parkı dışında kalan ve Beykoz-Sarıyer mücavir alanı sınırlarının tamamını kapsayan doğal koruma alanlarında ise, bölgenin taşıdığı doğal değerler bütünselliğini Koruma Yasası, Koruma Mevzuatı ve Ko-

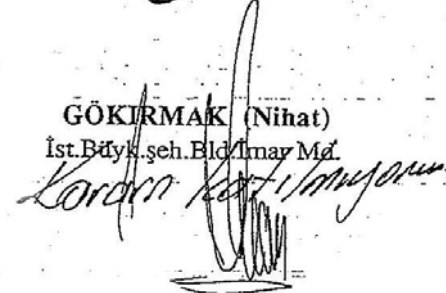

BATÜR (Afife)
BAŞKAN

ÖDEKAN (Ayla)
BAŞKAN YARDIMCISI

EKİNCİ (Oktay)
ÜYE

ÖNEL (Hakkı)
ÜYE

ZEREN GÜLERSOY (Nuran)
ÜYE

GÖKİRMAK (Nihat)
İst. B'yük. Şeh. Bld. İmar Md.

16.11.1995 LD.ŞB.

T.C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
İSTANBUL III NUMARALI KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI
KORUMA KURULU

KARAR

Toplantı Tarihi ve No: 15.11.1995 - 381

Toplantı Yeri
İSTANBUL

Karar Tarihi ve No. : 15.11.1995 - 7755 - 4 -

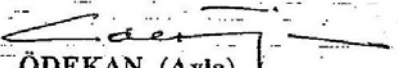
ruma Kurulu kararları disiplini içerisinde gözetip, tahribini önleyebilecek, imar ve orman mevzuatı dışında, etkin bir yasal olanak bulunmamaktadır.

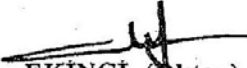
5- Konuyu bütün bu planlama ilkeleri ve yasal boyutlarıyla değerlendiren Kurulumuz, yetki bölgesi içerisinde bulunan Beykoz ve Sarıyer İlçe ve mücavir alan sınırlarında, Boğaziçi SİT alanı sınırları dışında kalan ve esasen Boğaziçi SİT alanındaki gerigörünüm bölgelerinin de doğal değerler bütünselliği açısından devamı konumunda bulunan ve bu bölgeleri doğrudan etkilemekte olan, gerek ormanlık ve diğer yeşil doku içeren korunması gerekli doğal varlıklarla kaplı, gerekse Karadeniz kıyı kuşağı ve buna bağlı değerlerle yine korunması gerekli doğal zenginlikleri içeren ve ekli haritada sınırları belirtilen bölgeleri, yukarıda özetlenen tahribatın daha fazla sünmemesi ve bölgenin doğal ve kültürel değerlerinin korunarak gelecek kuşaklara aktarılması için 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Yasası'nın kapsamı içerisinde ve bu yasanın 8. ve 17 maddelerindeki yetkilerine dayanarak "Doğal SİT" olarak tesbit, tescil ve ilan etmektedir.

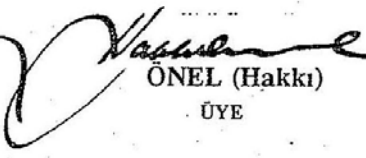
Bu çerçevede;

a) Beykoz İlçe Belediyesi mücavir alanı ve ilçe sınırlarında kalan, 29.07.1980 tasdik tarihli 1/50000 ölçekli İstanbul Metropolitan Alan Nazım Planında korunması gerekli doğal bölgeler olarak belirlenen, doğusu Beykoz İlçesi (Şile ve Ümraniye) sınırı, kuzeyi Karadeniz, kuzeyi ve batısı Boğaziçi SİT sınırı ve güneyi ise yine Beykoz İlçesi (Üsküdar ve Ümraniye) sınırı ile çevrili bölgenin, "İstanbul Kuzey Kesimi-Karadeniz Kuşağı-I.No'lu Doğal SİT Alanı" olarak tesbit, tescil ve ilanına,

BATÜR (Afife)
BAŞKAN

ÖDEKAN (Ayta)
BAŞKAN YARDIMCISI

EKİNCİ (Oktay)
ÜYE

ÖNEL (Hakkı)
ÜYE

ZEREN GÜLERSOY (Nuran)
ÜYE

GÖKIRMAK (Nihat)
İst.Büyük Şeh.Bld. İmar Md.

16.11.1995 ŞB.LD.

T.C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
İSTANBUL III NUMARALI KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI
KORUMA KURULU

KARAR

Toplantı Tarihi ve No: 15.11.1995 - 381

Toplantı Yeri
İSTANBUL

Karar Tarihi ve No. : 15.11.1995 - 7755 - 5 -

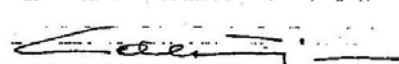
b) Sarıyer İlçe Belediyesi ve mücavir alanı ve ilçe sınırlarında kalan, 29.07.1980 tasdik tarihli 1/50000 ölçekli İstanbul Metropoliten Alan Nazım Planında korunması gerekli doğal bölgeler olarak belirlenen, doğusu Boğaziçi SİT sınırı, kuzeyi Karadeniz, batısı ve güneyi ise Sarıyer İlçesi sınırı ile (Eyüp ve Kağıthane) çevrili bölgenin, "İstanbul Kuzey Kesimi-Karadeniz Kuşağı-II.No'lu Doğal SİT Alanı" olarak tesbit, tescil ve ilanına,

c) Beykoz İlçesindeki I.No'lu Doğal SİT alanı sınırları içerisinde kalan ve daha önce imar planları bulunan ya da bulunmayan tüm alanlarla birlikte, Boğaziçi SİT sınırları dışındaki Kavacık, Baklacı, Karanlıkdere, Çavuşbaşı, Çengeldere, Soğuksu, Elmalı, Zervevatçı, Akbaba, Dereşeki, Tokat, Kaynarca, Alibahadır, Halayıkdere, Çayağzı, Değirmendere, Ayvalıdere, M.Şevketpaşa, Paşamandıra, Öğümce, Cumhuriyet, Bozhane, Güllü, Kılıçlı, İsaklı ve polonez köyleri/ve yerleşmelerindeki her türlü imar uygulamalarının ilgili kurumlarca durdurulmasına ve bu SİT kararıyla ilgili geçiş dönemi yapılaşma koşullarının belirlenmesi ve koruma amaçlı planlamaların yapılmasıyla ilgili yasal süreçlerin başlatılmasına,

d) Yine Beykoz İlçe sınırlarını kapsayan I.No'lu Doğal SİT içerisinde kalan Elmalı Barajı ve çevresindeki içmesuyu havzaları mevzuatıyla belirlenen koruma kuşaklarında da ilgili yasa ve yönetmeliklere bağlı imar uygulamalarının durdurulmasına ve SİT Alanlarıyla ilgili geçiş dönemi yapılaşma koşulları ile buna dayalı planlama süreçlerine bağlı kalınmasına,

e) Sarıyer İlçesindeki II.No.lu Doğal SİT alanı içerisinde kalan ve daha önce imar planları bulunan

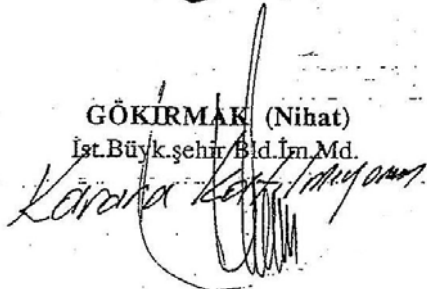

BATÜR (Afife)
BAŞKAN

ÖDEKAN (Ayla)
BAŞKAN YARDIMCISI

EKİNCİ (Oktay)
ÜYE

ONEL (Hakkı)
ÜYE

ZEREN GÜLERSOY (Nuran)
ÜYE

GÖKİRMAK (Nihat)
İst.Büyükşehir Bld. İm. Md.
Kararın Kaldırılması İçin

16.11.1995 ŞB.LD.

T.C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
İSTANBUL III NUMARALI KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI
KORUMA KURULU

KARAR

Toplantı Tarihi ve No: 15.11.1995 - 381

Toplantı Yeri
İSTANBUL

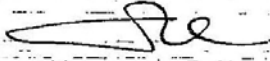
Karar Tarihi ve No. : 15.11.1995 - 7755 - 6 -

ya da bulunmayan tüm alanlarla birlikte, Boğaziçi SİT sınırları dışındaki Zekeriyaköy, Demirciköy, Bahçeköy (Belde), Uskumruköy, Bentler, Kumköy, Kilyos, Gümüşdere ve Kısırkaya köyleri ve yerleşmelerindeki hertürlü imar uygulamalarının ilgili kurumlarca durdurulmasına ve bu SİT kararıyla ilgili geçiş dönemi yapılanma koşullarının belirlenmesi ve koruma amaçlı planlamaların yapılmasıyla ilgili yasal süreçlerin başlatılmasına,

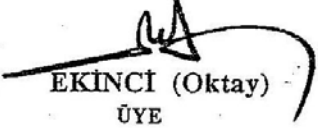
f) Kurulumuzca, 2863 sayılı yasanın 17.md.gereğince I.ve II.No'lu Doğal SİT alanlarındaki geçiş dönemi yapılanma koşullarının belirlenmesine ışık tutmak üzere;

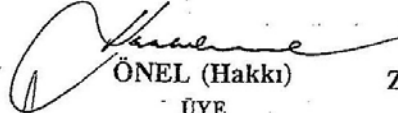
- İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'ndan,
- Beykoz, Sarıyer İlçe Belediyeleri ile Bahçeköy Belde Belediyesi Başkanlıklarından,
- İstanbul Teknik Üniversitesi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimar Sinan Üniversitesi ve İstanbul Üniversitesinin ilgili fakülte ve birimlerinden (Mimarlık, Şehir Plancılığı, Orman, Ziraat, Arkeoloji, Sanat Tarihi Fakülte ve Bölümler)
- Çevre Bakanlığı'ndan,
- Mimârlar Odası, Şehir Plancıları Odası, Orman Mühendisleri Odası ve Ziraat Mühendisleri Odası İstanbul Şubelerinden,
- İstanbul Orman Bölge Müdürlüğü'nden,
- SİT alanı içerisindeki köy muhtarlıklarından,
- Bayındırlık ve İskan İl Müdürlüğü'nden,
- İller Bankası İstanbul (I.No'lu) Bölge Müdürlüğü'nden,
- Kültür Bakanlığı, Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü'nden,

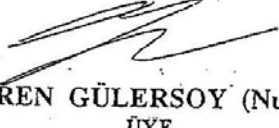
Bu kararımızın tebliğinden itibaren 21 gün içerisinde yanıtlanmak üzere öneri ve görüşlerin istenmesine,

BATUR (Afife)
BAŞKAN

ÖDEKAN (Ayla)
BAŞKAN YARDIMCISI

EKİNCİ (Oktay)
ÜYE

ÖNEL (Hakkı)
ÜYE

ZEREN GÜLERSOY (Nuran)
ÜYE

GÖKİRMAK (Nihat)
İst.Büyük Şehir İ.Ş.İm.Mü.
Katılımcı

16.11.1995 ŞB.LD.

T.C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
İSTANBUL III NUMARALI KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI
KORUMA KURULU

KARAR

Toplantı Tarihi ve No: 15.11.1995 - 381

Toplantı Yeri
İSTANBUL

Karar Tarihi ve No. : 15.11.1995 - 7755 - 7

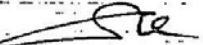
g) Ayrıca, I. ve II.No.lu Doğal SİT alanları içerisindeki, bugüne dek onaylanan mevzii imar planları ile İslah İmar Planlarının listelerinin, plan kopyaları ve raporlarıyla birlikte ilgili belediyelerden istenmesine ve Kurulumuzca geçiş dönemi kararları belirleninceye kadar, bu planlara göre proje onayı, ruhsat, tevhid, ifraz ve hertürlü imar uygulamasının yapılmaması gerektiğinin bildirilmesine,

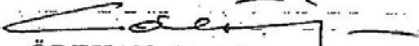
h) Bölgedeki muhtarlıkların da imar yasasından gelen yetkilerini kullanamayacakları ve yerleşik alanlar içerisinde ve dışında yeni yapılaşmaya izin veremeyeceklerinin bildirilmesine,

i) Orman Bölge Müdürlüğüne de Orman Yasası ve mevzuatına bağlı olarak verilen ya da verilme hazırlığı içerisinde ön izin süreci yaşanan imar hakları ve yapılaşma izinlerinin SİT kararıyla birlikte durdurulmuş olduğunun anımsatılmasına, I. ve II. No'lu Doğal Sit alanlarında bugüne dek orman Bakanlığı ya da Bölge Müdürlüğü onayı ve izni ile başlayan yapılaşma alanlarının listesinin, ilgili izin belgeleri plan ve krokileriyle birlikte Kurulumuza iletilmesinin istenmesine,

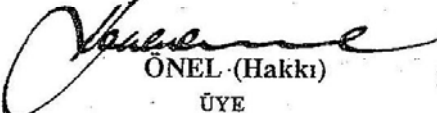
j) Bu kararla birlikte bölgede bundan böyle hiç bir ağacın kesilemeyeceği, kıyı dolgusu, hafriyat, düzenleme vb. uygulamaların yapılamayacağı ve bölgenin doğal dokusu ile tescilli ya da henüz tescilli yapılmamış kültür varlığı niteliğindeki yapı ve tesislerin (köyüçlerindeki ahşap evler, eski bağ evleri, çitler, su kemerleri, çeşmeler, eski mezarlıklar, camiler, dini yapı kalıntıları ve her türlü taşınmaz değerler) Kurulumuz izni olmadan yıkılamayacağı ve onarılamayacağı koşulunun da ilgili kurumlara bildirilmesine,

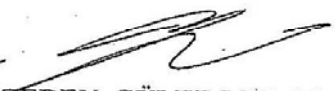
k) Bu kararla teşbit, tescil ve ilanı yapılan ve yukarıda sınırları belirtilen I. ve II.No.lu Doğal SİT

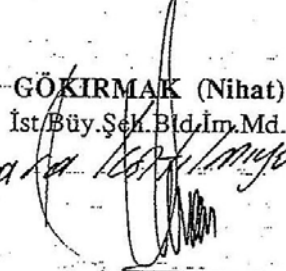

BATUR. (Afife)
BAŞKAN

ÖDEKAN (Ayla)
BAŞKAN YARDIMCISI

EKİNCİ (Oktay)
ÜYE

ÖNEL (Hakki)
ÜYE

ZEREN GÜLERSOY (Nuran)
ÜYE

GÖKİRMAK (Nihat)
İst. Büy. Şeh. Bld. İm. Md.

16.11.1995 LD.ŞB.

T.C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
İSTANBUL III NUMARALI KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI
KORUMA KURULU

KARAR

Toplantı Tarihi ve No: 15.11.1995 - 381

Toplantı Yeri
İSTANBUL

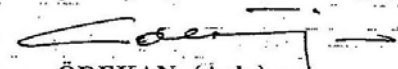
Karar Tarihi ve No. : 15.11.1995 - 7755 - 8 -

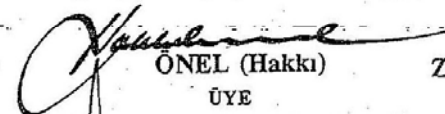
alanları içerisinde, Doğal SİT kapsamındaki koruma bölgesi derecelerinin ise geçiş dönemi yapılanma koşulları ile birlikte belirlenmesi için, İstanbul Büyükşehir Belediyesinden bölgenin güncel hava fotoğraflarının istenmesine ve ayrıca Kurul üyelerince de yerinde incelemeler yapılmasının sürdürülmesine,

1) İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisinin 20 Ekim 1995 günü toplantısında kabul edilen 1/50000 ölçekli Nazım Plana da bu kararla ilan edilen doğal SİT sınırlarının işlenmesine ve plan notlarına gerekli hükümlerin konmasının istenmesine,

m) Kurulumuzun bu kararın kamuoyunda yanlış yorumlara yol açmaması, koruma amacından sapılmaması ve Koruma Kurulu ile Kültür Bakanlığı'nu yıpratıcı değerlendirmelere meydan verilmemesi için, gerekçe ve kapsamının Kurul Başkanlığına daha sonra bir basın açıklamasıyla duyurulmasına ve kararın tüm ilgili kurumlarla birlikte, söz konusu basın açıklaması ekinde dağıtılmasına karar verildi.

BATUR (Afife)
BAŞKAN

ÖDEKAN (Ayla)
BAŞKAN YARDIMCISI

EKİNCİ (Oktay)
ÜYE

ONEL (Hakkı)
ÜYE

ZEREN GÜLERSOY (Nuran)
ÜYE

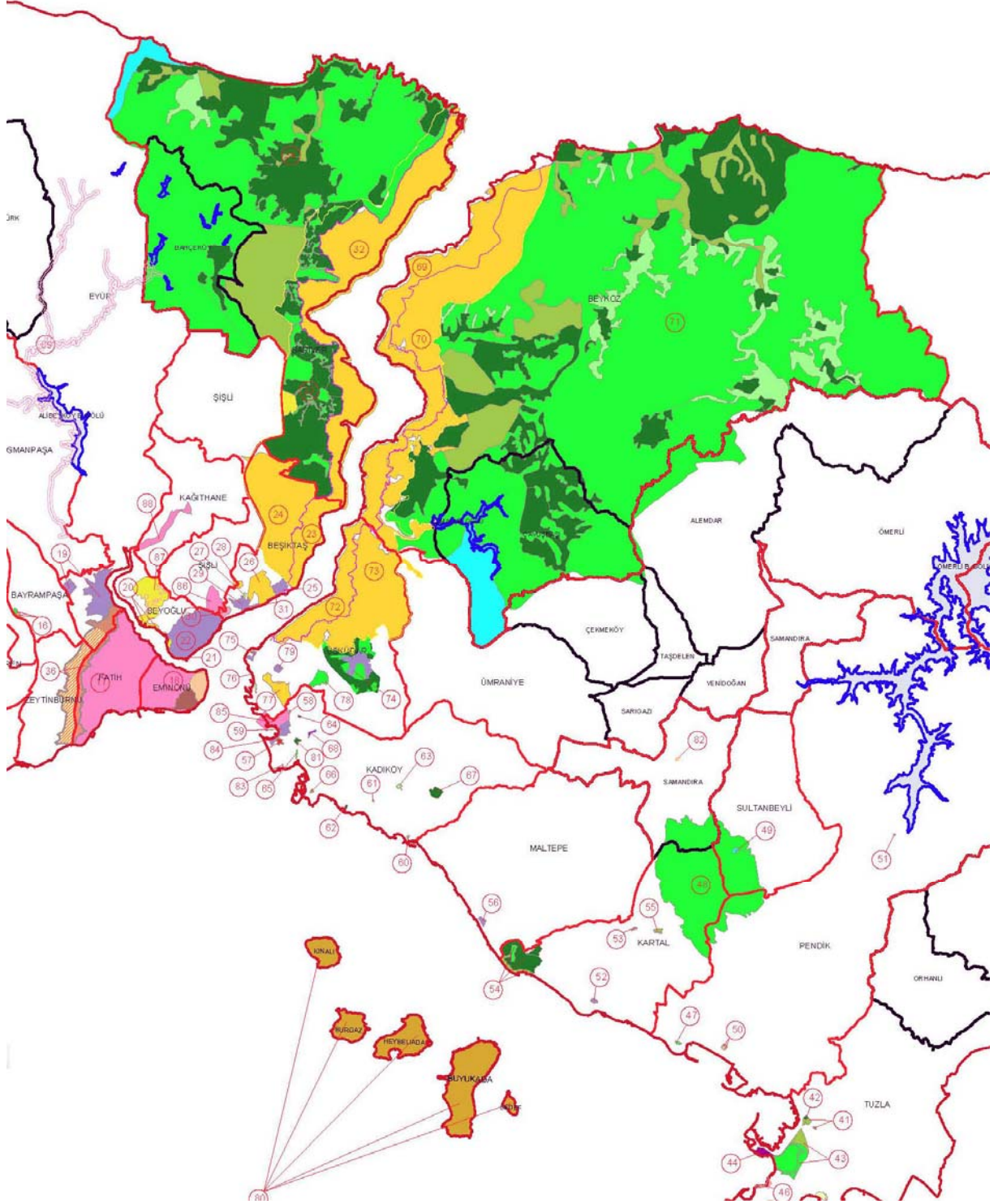

GÖKİRMAK (Nihat)

İst. Büy. Şeh. Bld. Karar Md.

Alınan karar: 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu ve bu kanunun bazı maddelerini değiştiren 3386 sayılı Kanun ve ilgili belediye başkan ve meclis üyelerinin aykırı oldukları ve ilgili belediye başkan ve meclis üyelerinin toplantıya çağrılmamış olmaları nedeniyle kararda isfah etmiyorum. Gereksiz rapor ayırıp ten vaki ediliyor.

Ek 10 Boğaziçi ile Yakın Çevresindeki Diğer Sit Alanlarını Gösteren Harita

(Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Metropolitan Planlama Atölyesi – İMP)

Ek 11 Gerigörünüm ve Etkilenme Plan Değişikliği Dava Dilekçesi

(Kaynak: TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi Arşivi, İstanbul Raporları)

Tarih: 14.12.1988

İ. C. İSTANBUL 1. İDARE MAHKEMESİ
SAYIN BAŞKANLIĞI'NA

Dosya No: 1988/1440

Yürütmenin Durdurulması ve
Duruşma Talebi Vardır

DAVACI : Türk Mühendis ve Mimar Odaları
Birliği Mimarlar Odası
Ankara

VEKİLİ : Av. Ercüment Tahiroğlu
Tahimhane, Receppaşa Cad. 14/7
Taksim-İstanbul

DAVALI : İstanbul Büyükşehir Belediye
Başkanlığı
Sarıcahane-İstanbul

İPTAL İSTENEN PLANIN

İLAN TARİHİ : 20.07.1988

İTİRAZ TARİHİ : 19.08.1988 (Evrak Kayıt No: 14349)

DAVA TARİHİ : 13.12.1988

DAVA KONUSU : 1. İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı tarafından hazırlanan, Haziran 1988 tarihli "Boğaziçi Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgeleri 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı Revizyonu" isimli plan eklelerinin aşağıda sunulan gerekçelerle, idari usul ve teamüllere, İmar Hukuku'na, şehircilik bilim ve ilkelere, konuya ilişkin özel yasalara aykırılığı nedeniyle iptaline,

2. İncelemenin duruşmalı yapılmasına,

3. Öncelikle, 1/5000 ölçekli iptali istenen plan esas alınarak gecikilmesi halinde kamu ve kişi menfaatlerinin telafisi mümkün olmayan zararlarına yol açacak şekilde yürütülmekte olan ve birbirleriyle zincirleme ilişki içerisinde bulunan uygulamaların, işlem ve kararların, (1/1000 ölçekli uygulama İmar Planı çalışmaları, 1/5000

ölçekli planlara dayanarak verilen imar durumları ve benzeri) aşağıda sunulan gerekçelerle açıkça hukuka ve yasaya aykırı bulunduğu tesbiti ile, iptal kararı verilinceye kadar yürütmenin durdurulmasına; karar verilmesi istemidir.

I. AÇIKLAMALAR :

1. Türk Mühendis ve Mimar Odaları'nın kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları olarak "KAMU YARARLI KURULUŞLAR" olduğu hususu Anayasa'nın amir hükmüdür.

Adı geçen meslek kuruluşlarının, görev alanlarına giren konularda, kamu yararını gözetmeleri yanısıra, üyelerinin hak ve sorumluluklarını da gözetme görevleri olduğu yadsınmaz bir gerçektir.

Ülkemiz imarı ile ilgili her konuda kamu yararının varlığı kadar, meslek gruplarımızın ve meslek bireylerimizin ilişki ve menfaatlerinin varlığı da söz konusudur. Özellikle mimarlık toplumunun imar konularıyla olan ilgisi ve menfaatleri, olayın ilk adımı olan araştırma, değerlendirme ve planlama aşamasında ağırlıklı biçimde başlamakta, yasal açıdan, binaların mal sahibine tesliminden sonra 5 yıl süre ile, manevi açıdan ise sonsuza kadar devam etmektedir.

Binaların planlanması ve inşaatı, gene yasalarımıza göre, sadece Türk Mühendis ve Mimarları'nın yetki ve sorumluluğundadır. Dolayısı ile, ülkemizde inşa edilecek ayımsız her yapı, doğrudan Mühendis ve Mimarları ilgilendirmektedir. Bu olgu, ülke fiziki planlamasındaki Mühendis ve Mimarın sorumluluğu açısından olduğu kadar (geleceğe yönelik olsa dahi) maddi açıdan da Mühendis ve Mimarları ilgilendirmektedir.

Mühendis ve Mimarların iş kaynağını belirleyen "İMAR PLANLARI"nın oluşturulmasında ve onanmasında, bu meslek grupları DOĞRUDAN TARAFTIRLAR.

2. İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı tarafından hazırlanan "Boğaziçi Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgeleri 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı Revizyonu" isimli plan ve ekleleri davalı belediye başkanlığı tarafından 20 Temmuz 1988 günü İmar Kanunu'nun gereği olarak bir ay süreyle incelenmek ve itirazı kabul olmak üzere askıya çıkartılmıştır.

3194 sayılı İmar Kanunu'nun 8/b maddesi gereğince, 20.7.1988 günü ilan edilen bu planlara bir aylık yasal süresi içerisinde ekte fotokopilerini sunduğumuz, 18.8.1988 gün ve 531/195 sayılı Mimarlar Odası'nın yazısıyla itiraz olunmuş ve itirazımız 19.6.1988 tarih ve 14349 kayıt numarası ile Büyükşehir Belediye Başkanlığı'na planın kaldırılması talebi ile sunulmuştur.

Bu başvurumuza Büyükşehir Belediye Başkanlığı'na bir cevap vermediği gibi Büyükşehir Belediye Meclisi'nce de incelenip karara bağlandığına dair bir tebligat veya bilgi müvekkil Mimarlar Odası'na ulaşmamıştır.

3. Bu şartlar karşısında 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 10. maddesinde "İdari Makamların Sükutu" başlığı altında düzenlenen hükümler çerçevesinde 60 günlük süre içerisinde cevap verilmemiş olduğundan takip eden 60 günlük yasal süresi içerisinde sayın mahkememize başvurarak dava açmak zorunda bırakıldık.

II. OLAYLAR. Büyük İstanbul Şehri'nin, Boğaziçi Bölgesi (veya Boğaziçi Sit Alanı) olarak adlandırılan bölgesinin, "Gerigörünüm Bölgesi" ve "Etkilenme Bölgeleri" olarak ayrılan bölümleri için yapılan "Boğaziçi Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgeleri 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı Revizyonu" adı altında yapılan çalışma, öncelikle özel kanunu olan 2960 sayılı "Boğaziçi Kanunu"na aykırıdır. Bu saha için, adı geçen özel kanunda yer almayan hususlarla ilgili olarak gene 2960 sayılı kanunla referans verilen, 3194 sayılı "İmar Kanunu"na, 3030 sayılı "Büyükşehir Belediyelerinin Yönelimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkındaki Yasa"ya ve "Halihazır Haritaların ve İmar Planlarının Yapılması ve Değişikliklerine İlişkin Yönetmelik" hükümlerine de aykırıdır.

Bu nedenle bahsi geçen ve türüne "Nazım Plan" denen planın iptaline, işin mahiyeti gereği uzun süreceği ve iptali istenen plan ve eklerinin yürürlükte kalması halinde dilekçemizde sunulan nedenlerle kamu ve kişi menfaatleri, Şehircilik bilimi ve ilkeleri açısından giderilmesi mümkün olmayan zararlara ve zincirleme yanlış uygulamalara neden olacağı gözönünde bulundurularak, bu plana bağlı olarak yürütülen uygulamaların açıkça yasa ve hukuka aykırı bulunduğu tespitini ile yürütmesinin durdurulmasına karar verilmesi gerektiği inancıyla istemlerimizi takdirlerinize sunuyoruz.

III. TALEBİMİZİN YASALAR AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ:

A- 2960 SAYILI "BOĞAZIÇI KANUNU" AÇISINDAN:

Bu kanun (3194 sayılı İmar Kanunu içinde yapılan değişiklikleri hariç), genelde Boğaziçi Tarihi ve Doğal Sit Alanı'nın 1983 yılındaki hali ile korunmasını ve olanakların elverdiği ölçüde İstanbul Büyük Şehri'nin rekreasyon alanı haline getirilmesi amacına yöneliktir.

Kanun Koyucu bu amaca ulaşmak için, imar planı yapma yetkisini iki ayrı kuruma, yani İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'na ve 4 yerel Belediye'ye vermiştir. Ancak, bu yetkiyi verirken imar planı oluşturma prosedürü

İçin bu kurumlara ayrıcalıklı bir yetki tanıyanmış, bu husus 3194 sayılı İmar Kanunu ve ona dayalı olarak çıkarılan yönetmeliklere bırakmıştır.

Bu husus, davamızın en önemli noktalarından biridir.

3030 sayılı Kanun hükmündeki karamamede, planı yapma yöntemlerini değiştiren bir hüküm yoktur.

1- 2960 sayılı "Boğaziçi Kanunu"nun 1. maddesindeki "BU KANUNUN AMACI, İSTANBUL BOĞAZIÇI ALANININ KÜLTÜREL VE TARİHİ DEĞERLERİNİ, DOĞAL GÜZELLİKLERİNİ KAMU YARARI GÖZETİLEF KORUMAK VE GELİŞTİRMEK VE BU ALANDAKİ NÜFUS YOĞUNLUĞUNU ARTIRACAK YAPILANLARI SINIRLAMAK İÇİN UYGULANACAK İMAR MEVZUALARINI BELİRLEMELİ VE DÜZENLEMELİDİR" hükmünü getirir. Bu madde halen geçerlidir.

2960 sayılı "Boğaziçi Kanunu"nun 3194 sayılı Kanunu'nun 48. maddesi ile değiştirilen 10. maddesinde "Gerigörünüm Bölgesi"nde Tabanalanı Katsayısı (TAKS) 15 ve 4 katlı (H= 12.50 m irifalı) "Etkilenme Bölgeleri" Tabanalanı Katsayısı % 15 ve 5 katlı (H= 15.20 m. in) inşaata izin vermektedir. Bu ölçü, arşaların brüt alanı verilmiştir. Yani, bırakılacak yol, yeşil saha ve diğer hizmet alanlarının payı da kullanılmaktadır. Dolayısıyla, toplam inşaat alanı, yani Kat Alanı Katsayısı (K) gerigörünüm bölgesi için 0.60, etkilenme bölgesi için gibi görülmekte ise de, en az % 35 diğer sahaların eklenince, kalacak net parsellerin hakkı, gerigörünüm bölgesinde % 92.3 KAKS, etkilenme bölgelerinde 115.4'dür.

Oysa, bugün Bağdat Caddesi'nden cephe parsellerde yapılan 4 katlı inşaatların net inşaat alanı 1'dir, 5 katlı inşaatların net inşaat alanı oranı ise 1.25'tir.

Görüldüğü üzere, iptalini istediğimiz Boğaziçi'ne getirilen bina ölçüsü, Bağdat Caddesi'nin cephesindeki bina ölçülerine çok yakındır.

Oysa, 2960 sayılı kanunun bugün de yürürlükte 1. maddesi çok açıktır. Mevcut nüfus yoğunluğu dolayısı ile yapı yoğunluğunun artırılması emretmektedir.

Dava konusu plan, Boğaziçi'nin büyük bir bölümünün nüfus yoğunluğunu artıracaktır. 2960 sayılı kanun maddesine aykırıdır.

2- 2960 sayılı kanunun 2. maddesinin "a", "d" fıkraları, Boğaziçi Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgesi sınırlarını, 22.7.1983 onama tarihli 1/5000 ölçekli planı ile, koordinatlara oturtulmuş olarak, belirlenen sınırları kesinleşmiştir.

Bu sınırların, hiçbir yönde ve hiçbir maddesiyle değiştirilmesi mümkün değildir.

Dava konusu plan ile 22.7.1983 onama tarihli Nazım İmar Planı'nın üstüste konarak, tarafsız bir heyet tarafından kontrol edilmesi gerekir. Bu sınırlara uyulmadığı kesindir.

3- 2960 sayılı kanunun 3. maddesinin ilk paragrafında "BOĞAZIÇI ALANININ KORUNMASI VE GELİŞTİRİLMESİNDE VE İMAR MEVZUATININ UYGULANMASINDA AŞAĞIDAKİ HUSUSLAR ESAS ALINIR" denilirken, yasa koyucu bilinçli olarak Eski Eserler Mevzuatı lafzını kullanmamıştır.

Oysa, Boğaziçi SIT Sahası'nın tümüyle Eski Eserler Mevzuatını da ilgilendirdiği bilinen bir husustur. Bu alan bir bütün olarak "Bölge Koruma Kurulları"na ilgilendirdiği gibi, tek tek korunması gerekli kültür ve tabiat varlıkları açısından da bu kurulların karar yetki sahasına girmektedir. Kanun koyucu bu hususların Koruma Kurulları'na çözümünü öngördüğünden, yasada ayrıca madde getirmekten özenle kaçınmış, sadece ". İMAR MEVZUATININ.." bazı hususlarına esaslar getirmiştir.

Bu durumda yapılması zorunlu işlem, dava konusu planın da, aynı 22.7.1983 onama tarihli, 1/5000 ölçekli nazım İmar planı gibi, "Bölge Koruma Kurulları"na onaylatılması gerekirdi.

Bu işlem yapılmamıştır.

4- 2960 sayılı "Boğaziçi Kanunu"nun 3194 sayılı İmar Kanunu'nun 47. maddesi ile değişik 3. maddesinin "f" bendi, Anayasa Mahkemesi'nce iptal edilmiş, aynen korunmuştur.

"f" bendi ayrıntı "BOĞAZIÇI ALANINDA MEVCUT PLANDA NÜFUS VE YAPI YOĞUNLUĞU GÖZÖNÜNE ALINMAK KAYDI İLE PLAN DEĞİŞİKLİĞİ YAPILABİLİR" denmektedir.

Madde, mevcut plan değiştirilmez dememektedir. Yani, kanun koyucu 22.7.1983 onama tarihli nazım İmar planının değiştirilmesini istememektedir. Kanun koyucunun kastettiği plan, 22.7.1983 onama tarihli nazım İmar planına göre yapılan "UYGULAMA PLANLARI"dır.

Kaldı ki, varsayım olarak, bu ibarenin 22.7.1983 Nazım İmar Planı olduğunu kabul etsek dahi, dava konusu plan, bir evçekli planın nüfus yoğunluğunu artırdığından, bu sefer bu madde hükmüne aykırı duruma düşmektedir.

5- 2960 Sayılı Kanun'un 5. maddesi, Boğaziçi Alanı'nda orman sayılmayan kamu kurum ve kuruluşlarına ait birçok arsanın 22.7.1983 onama tarihli Nazım İmar Planı'nda belirli kullanımlara ayrılması nedeniyle muhafaza edilmesini hükme bağlamıştır.

Gerçek, 22.7.1983 Nazım İmar Planı'nda, gerek dava konusu planda bu mülkiyet ayrımı yapılmamış ve gösterilmemiştir. Dolayısı ile, 22.7.1983 nazım planında belli kullanımlara verilen kamu kurum ve kuruluşları mülkiyetindeki arsaların, dava konusu planda korunup korunmadığı anlaşılammaktadır. Milyonlarca mekrekare

alan için yapılan bu planda, binlerce kamu kurum ve kuruluşlarına ait arsa bulunmaktadır.

Dava konusu plan, 5. maddenin gerektirdiği hususlar yerine getirilmeden yapılmıştır. Bu maddeye de aykırıdır.

B- 3194 SAYILI "İMAR KANUNU" AÇISINDAN:

Dilekçemizin "A" bölümünde de değindiğimiz gibi, 2960 Sayılı "Boğaziçi Kanunu"nda İmar planı tanımı ve İmar planı yapma prosedürüne dair hiçbir hüküm yer almamaktadır. Bu husus 3194 sayılı Kanun ile eklerine bırakılmıştır.

1.3194 Sayılı Kanun'un 5.maddesi,nazım İmar planlarının yapıldığı halihazır haritaların (İstanbul için) kadastro ayırımını göstermesini emreder.

Dava konusu planda haritalar kadastro durumunu göstermemektedir. Bu durum da, 5. maddeye aykırıdır.

2- 3194 Sayılı Kanun'un 6. maddesi ayrıntı, "Planlar, KAPSADIKLARI ALAN ve AMAÇLARI AÇISINDAN; BÖLGE PLANLARI ve İMAR PLANLARI, İMAR PLANLARI İSE, NAZİM İMAR PLANLARI ve UYGULAMA İMAR PLANLARI OLARAK HAZIRLANIR. UYGULAMA İMAR PLANLARI, GEREKTİĞİNDE ETAPLAR HALİNDE DE YAPILABİLİR."

Kanun Koyucu, uygulama İmar planlarının gerekirse etaplar halinde yapılabileceği hükmünü getirirken, nazım İmar planlarının etaplar halinde yapılamayacağını bilinçli olarak ortaya koymuştur. Esasen, bu husus şehircilik bilimi açısından da zorunlu bir ilkedir.

Boğaziçi bölgesi, öngörünüm, gerigörünüm ve etkilenme bölgesi olarak bir bütündür. Bu bütünlük 22.7.1983 onama tarihli planla da sağlanmıştır. Oysa, iptalini istediğimiz plan, öngörünüm bölgesini dışlayarak, bölgenin bütününde ulaşım, altyapı ve sosyal altyapı arasındaki ilişkileri kopartmaktadır. Bu durumu, hem şehircilik bilimine hem de 3194 sayılı Kanun'un 6. maddesine aykırıdır. 3194 Sayılı Kanun'un 6. maddesi nazım İmar planlarının etaplar halinde yapılmasını yasaklamıştır.

C- 3030 SAYILI KANUN AÇISINDAN:

1. 3030 Sayılı Kanun'un 6. maddesinin, "b" bendi, büyük şehir nazım İmar planlarını yapmak, yaptırmak ve onaylayarak uygulama yetkisini büyük şehir belediyesine vermektedir.

Ancak, bu kanun "Nazım İmar Planı"nın tanımına ve yapılış prosedürüne dair hiçbir hüküm getirmemektedir. Dolayısı ile bu hususlar gene 3194 Sayılı İmar Kanunu hükümlerine bırakılmış olmaktadır.

"B" bölümünde belirttiğimiz gibi, 3194 Sayılı Kanun'un 6. maddesi PARÇA NAZİM İMAR PLANI (Etaplar

hâlinde) yapılmasına olanak tanımamaktadır. 3030 Sayılı Kanun da böyle bir olanak getirmemektedir.

2. Dava konusu planın, kanuna aykırı en önemli noktalarından biri, planın yapılışı sırasında, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı'nın, 3030 Sayılı Kanun'un 14. maddesi ile belirlenen yetkisi dışında plana müdahalede bulunmuş olmasıdır.

Büyükşehir Belediye Başkanı'nın, Belediye Meclisi'nin kararından evvel karara etki edici bir eylemde bulunması söz konusu olamaz. Başkanın yetkisi, onaylamadığı Meclis kararlarını Meclis'e geri göndermektir.

İmar Planları, Meclis kararını gerektiren konulardır. Dava konusu plan için de İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisi'nce alınmış karar mevcuttur.

Dava konusu plan paftalarının üzerinde, "BAŞKANLIĞIN TALİMATLARI DOĞRULTUSUNDA DÜZENLENMİŞTİR" ibaresi bulunmaktadır.

3030 Sayılı Kanun'un 14. maddesinde, Başkanın imar planı yapılması için talimat vereceği yetkisi yoktur. Esasen imar planı yapmak bir uzmanlık işidir. Bu görev yasalara göre, Mimar ve Şehircilere aittir. Meslekten olmayan bir kişinin şehir planları için talimat vermesi, Şehircilik Bilimi açısından kabul edilemeyecek bir eylem olduğu kadar yasal açıdan da mümkün değildir. Plan üzerindeki bu ibare dahi, planı yapan mimar ve şehircilerin plan hakkındaki olumsuz görüşlerinin bir ifadesi ve bir çeşit yanlışlıklara karşı kendilerini savunma anlamına gelmektedir.

Dava konusu planın, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı'nın yasal yetkisini aşarak yaptığı müdahaleler sonunda, yukarıda açıkladığımız yasal ve bilimsel aykırılıklar ile üretildiği, Belediye Meclisi'nce onandığı anlaşılmaktadır. Dolayısı ile, 3030 Sayılı Kanun'un 14. maddesine de aykırıdır.

Boğaziçi'de planlama sürecine bu müdahale, 100 milyarlarca liralık spekülasyon ilişkisinin doğmasına yol açacak yasadışı bir durum ortaya çıkarmaktadır.

Bu müdahalelerin hangi gerekçelerle, nasıl bir ilişki biçimi içinde ve hangi arsalarda yapıldığının yasal olarak incelenmesi ve açıklanması zorunludur.

Bu konuda somut iki örnek, Büyükşehir Belediye Meclisi görüşmelerinden izlenebilir.

(1) Toplantı: 6. Olağanüstü

Toplantı Tarihi: 29 Eylül 1987

Gündem Madde No: 59

İmar Komisyonu Raporu No: 18

Rapor Metni: "Etiler Şeker Şirketi-Kooperatifi mevzi imar planında yeşil alan olarak gözüken ve plan notunda bu yerin bila bedel kamuya terk edilmesi şartı bulunduğundan mevzu bahis alanın yeşil saha olarak muhafazası

Zabıtlarda görüldüğü gibi, görüşmeler sonunda İmar Komisyonu raporu aynen kabul edilerek 39 pafta, 1079 ada 39 parsel sayılı söz konusu yerin plana Meclis kararı yeşil alan olarak geçirilmesine karar verilmesine rağmen, muhtemelen Başkanlık talimatı ile paftaya yoğun konut bölgesi olarak geçirilmiştir.

(2) Toplantı: 6. Olağanüstü

Toplantı Tarihi: 29 Eylül 1987

Gündem Madde No: 59

İmar Komisyonu Raporu No: 28

Rapor Metni: "(1) No.lu bilgi paftasında (28) No işaretli Ortaköy 39 Pafta, 1079 Ada, 110 Parsel sayılı yerin 1957 t.t. mevzi imar planındaki gibi yeşil alan olarak muhafazası."

Yine zabıtalardan görüldüğü gibi, İmar Komisyon raporu aynen kabul edilmiştir. Ancak, bu ke doğrultusunda paftaların yeşil alan olarak geçirilme gereken yer, yine muhtemelen Başkanlık talimatı ile Ortaköy vadisinden geçen 40 m'lik bulvar ile bağla olduğu gerekçesiyle paftaya yoğun konut bölgesi olarak geçirilmiştir.

D- HALİHAZIR HARİTALARIN VE İM PLANLARININ YAPILMASI VE DEĞİŞİKLİKLERİN İLİŞKİN YÖNETMELİK VE İHALE ŞARTNAM ACISINDAN.

1- Yönetmeliğin 5. madde kapsamında ifade edilen planda bölge tiplerini, bölgelerin gelecekteki nüfus yoğunluklarını, gerektiğinde yapı yoğunluğunu, çeşitli yerleşme alanlarının gelişme yön ve büyüklükleri, ilikelerini ulaşım sistemlerini, sosyal ve teknik altyapı hizmet alanı ve kullarımlarını belirtecek olan plan çizim teknik paftalarda son derece ifadesiz ve eksik kalmış, ayrıntılı konut alanı yapı yoğunluğu için farklı katsayı konulduğu gibi, katsayı konulmayan konut alanı yapı yoğunlukları da saptanmıştır.

2- Meclis görüşmeleri sırasında yapılan değişiklikler ile Başkanlık notu olarak yapılan değişiklikler ile ihale şartnamesi hükümlerinde şeffaf paftalara işlenmesi gerekirken, bu yapılmamış, bu değişiklikler paftalar üzeri ilgililerce onaylanmamış, böylece planlama süreci gözlemlenmiş ve saklanmıştır.

3- Şartnamede yer alan Silüet Alanları Etüdü yapılmadan plan oluşturulmaya çalışılmıştır.

IV.- OLAYIN ŞEHİRCİLİK BİLİMİ, PLANLAMA SÜRECİ VE TEKNİKLERİ, KORUMA İLKE VE ANLAYIŞLARI ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ:

1- PLANLAMA SÜRECİ:

İptali istenen bu planlarla, 1964 yılında kurulan, 1964 yılında lağvedilen, yüzlerce yerli ve yabancı uzman

çalıştığı İstanbul Nazım Plan Bürosu'nun 21 yıllık çalışmaları hiçe sayılmış, 29.7.1980 tarihli Bakanlık onaylı İstanbul Metropolitan Nazım İmar Planı (1/50.000) ölçekli yok farzedilmiştir.

İstanbul gibi uluslararası bir metropolde var olan 1/50.000 ölçekli Nazım İmar Planı'nın ve bundan sonraki yasal aşama olan 1/25.000 ölçekli İmar Planı'na dayanmayan bu planlar, şehircilik bilimi ve ilkelerine ve planlama süreçlerine aykırı durumdadırlar.

Esasen son birkaç yıldır çıkartılan ve yasalıkları tartışılan mevzi İmar planları ile Boğaziçi Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgeleri'nde nüfus yoğunluğu artırılmış, yapı yoğunlukları bölgesel olarak netleşmiş bulunmaktadır.

Yer yer şimdiki Suadiye-Bostancı görünümündeki bu yoğun emsaller, daha şimdiden Sarıyer, Tarabya, İstinye gibi yörelerde spekülâtif zincirleme talepleré neden olmaktadır. Bu yöre sakinleri haklı olarak aynı yapı emsallerini münferiden kendileri için talep etmektedirler. Bu durumun ileride sosyal bir sorun haline dönmesi kaçınılmaz görünmektedir.

İptali istenen bu planlar, yeni spekülasyonlara yol açmakla birlikte mevzi İmar planları ile oluşan yapıyı bütünleştirip, meşrulaştırmaktan başka bir amaç taşımamaktadır.

Görüldüğü gibi, planlama sürecindeki modern şehirciliğe aykırı bu ters işleyiş, sadece Boğaziçi'yi değil tüm İstanbul'u çıkmazlara sokacak sorunlarını daha da ağırlaştıracaktır.

Bu planlarla yaklaşık 7 bin hektarlık bir alanın iskana açılmasıyla davet çıkartılan 2 milyonluk nüfus, Boğaz'da köprüler tuzağına yol açacak, kazıklı yollar, paralı oto yollar gibi ulaşım operasyonlarını kaçınılmaz kılacaktır.

Planlama sürecinin, işaret ettiğimiz sorunlara neden olan bu aykırı gidişi bu kadarla kalmamaktadır. İptali istenin 1/5000 ölçekli planlar henüz askıya çıkartılmadan (20 Temmuz 1988) Boğaziçi İlçe Belediye Başkanlıkları'nca inaleye çıkartılan 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planları'nın teslim tarihleri son uzatmalarla birlikte dolmaktadır. Ancak, planlamayı yürüten firmalar, şu anda hazırlığını yürüttükleri planları 1/5000 ölçekli iptali istenen planlara uydurmaya çalışmaktadırlar.

Kesinleşmemiş olan 1/5000 ölçekli iptali istenen plan, yukarıda saydığımız şehircilik bilimi ve ilkeleri açısından önemli eksiklikler ve yasadışılıklar taşıırken, ona dayalı olması gereken 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planları'nın hasıl düzenleneceği başlıbaşına yasal bir sorundur. Bu açıdan, "Boğaziçi Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgeleri 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı Revizyonu" isimli plan kesinlik kazanmadan bu plana dayalı yürütülen 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planı çalışmaları da esasen geçerli değildir. Modern şehircilik bilimi ve planlama sürecine aykırı bulunmaktadır.

2- PLANLAMADA HAMUR KAİDESİ:

3194 sayılı İmar Kanunu'nun 18. maddesi, planlanan bölgedeki alanların hazırlanan planlara uygun ada ve parsellere nasıl ayrılacağını, plan gereği olan düzenleme dolayısıyla meydana gelen değer artışlarının kamu yararına nasıl korunacağını belirleyen önemli bir maddedir.

Kısaca "Hamur Kaidesi" olarak da adlandırılan yasanın bu maddesine göre yol, meydan, park, otopark, yeşil saha gibi altyapıyla ilgili kamu kullanımları ve rekreasyon alanları için "düzenleme ortaklık payı" olarak tespit edilen sahalara ikinci kez düzenleme planla getirilemeyeceğine amirdir.

Bu maddenin önemli bir unsurunu da, rekreasyon alanları için ihtiyaç duyulan sahalanın planlarla ilk elde yeterli kadar tespit edilememesi halinde, daha sonraki ihtiyaçlar için kamulaştırmayı zorunlu kılmasıdır.

Dava konusu plan paftalarına kadastral durumun işlenmemiş olması, 18. madde (Hamur Kaidesi) prensiplerinin planla belirlenmesi ilkesini unutturmak istemienin bir ifadesidir. Uygulamaya geçildiğinde kamu yatırımları ve rekreasyon alanları için gerekli olan kamulaştırma bedelleri, altından kalkılmayacak kadar büyük olacak ve haksız rantlara yol açacaktır.

İptali istenen söz konusu plandaki böylesi bir eksiklikle gelecekteki yatırımların maliyeti bütünüyle Belediye'ye, dolayısıyla da İstanbul halkına yüklenmiş olacaktır. İstanbul'un çözüm bekleyen ulaşım, sağlıklı kentleşme ve bunun gibi diğer sorunları çözümsüzlüğe itilmiş olacaktır.

3- SİLÜET ALANLARI:

Ayrı bir öneme sahip olan silüet alanları planlarda ifadesini bulmamıştır. Plan ihale şartnamesinde de yer almasına rağmen plan kapsamındaki alanların silüet etüdüleri yapılmamış dolayısıyla plana yansıtılmamıştır.

Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgelerinin silüetleri adeta kendiliğinden gelişecek bir oluşuma terk edilmiştir. Ama aslında, bu planlar bu yörelere denk düşen yapı biçimlerinin oluşturacağı tesadüfi olmayan bir silüet Boğaziçi'ye damgasını vurmuş olacaktır. Geri döndürülemeyecek bu durum Boğaziçi'ye yapılacak en büyük kötülüklerden birisidir.

Hiç şüphesiz bu durum, Boğaziçi'nin tarihi, doğal ve kültürel yapısına aykırı düşecektir.

Bu eksikliğiyle söz konusu plan koruma anlayışları ilkelerine aykırı bulunmaktadır. Bu nedenle iptal edilmeli ve kapsamlı bir silüet etüdü eşliğinde yeniden ele alınmalıdır.

4- JEOLOJİK YAPI

Meyilli bir topografik yapıya sahip olan Boğaziçi, heyelana elverişli bir alan olarak bilinmektedir. Yüzyıllardır bu topografik yapıya uyari bir yerleşme anlayışı ile biçimlenmiştir. Ancak son on onbeş yılda dayatan nüfus yoğunluğu ile bu topografik yapı çok zorlanmış, giderek ileride ortaya çıkacak önemli jeolojik sorunlara neden olacak tahribata uğramıştır.

Son iki yıldır düzenlenen mevzi imar planları ile de inşaatları halen süren yoğun yerleşme bölgeleri, özellikle Sarıyer, Tarabya, İstinye, Çengelköy, Kandilli ve Kanlıca'da topografik yapıyı geri dönülemeyecek şekilde tahrip etmiş, önlem olarak inşa edilen istinat duvarları ile jeolojik yapı sorumsuzca zedelenmiştir.

Arazi kullanım esaslarının netleştirildiği 1/5000 ölçekli planların hazırlanmasında en önemli verilerden birisinin de jeolojik raporların olduğu bilinen bir gerçektir.

Bütün bu gerçeklere rağmen, iptali istenen plan, Boğaziçi'nin jeolojik yapısı ile ilgili hiçbir bilimsel inceleme, araştırma ve bilgiye dayanmadan hazırlanmıştır. Bu nedenle bilimsel esaslardan yoksundur.

DELİLLERİMİZ Ekte sunulan ve iptali istenen karar, işlem ve planlar, bunlarla ilgili bütün belge, proje ve bunlara esas olan rapor ve dokümanların celbi, ekte sunduğumuz kararların ve planların aslının celbi, 1/5000 ölçekli iptalini istediğimiz planla zincirleme bağlantı içerisinde olan 1/1000 ölçekli uygulama imar planları ile ilgili ihale şartnamesi, rapor, ön etüd ve benzer dokümanların celbi, keşif, bilirkişi kurulu incelemesi vesair her türlü delil.

SONUÇ VE İSTEM: İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nca (ve Belediye Başkanı'nın talimatları doğrultusunda) hazırlanan Haziran 1988 tarihli "Boğaziçi Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgeleri 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı Revizyonu" isimli plan ve eklerinin;

- 2960 Sayılı "Boğaziçi Kanunu" ve onun yasal bir parçası olan 1/5000 ölçekli 22.7.1983 onama tarihli "Boğaziçi Nazım İmar Planı"
- 3194 Sayılı "İmar Kanunu"
- 3030 Sayılı "Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında

Kanun Hükmünde Kararname Değiştirilerek Kabulü Hakkında Yasa

- "Halihazır Haritaların ve İmar Planlarının Yapılması Değişikliklerine İlişkin Yönetmelik" İhale Şartnamesi

- Şehircilik bilimi, planlama süreci teknikleri, koruma ilke ve anlayış çerçevesinde,

Yukarıda açıkladığımız nedenlerle **İPTALİNE**,

henüz kesinleşmemiş olan ve iptal istenen 1/5000 ölçekli planın iptal alınmak suretiyle, kamü ve menfaatlerinin telafisi mümkün olmayan zararlarına yol açacak şekilde yürütülen ve yürütülmekte bulunan uygulamaların (1/5000 ölçekli plan verilen imar durumları, 1/1000 ölçekli uygulama imar planları ihaleleri) **YÜRÜTMESİNİN DURDURULMASI**

İncelemenin duruşmalı yapılması, yargılama giderlerinin karşılanması, yükletilmesine **KARAR VERİLMİŞTİR.** Vekil olarak saygılarımla bildiriyim. 13.12.1988

T.M.M.O.B. MİMARLAR ODASI
Vekili
Av. Ercüment Tahiroğlu

EKLER

- 1.- Haziran 1988 tarihli "Boğaziçi Gerigörünüm Etkilenme Bölgeleri 1/5000 ölçekli Nazım İmar Revizyonu" Planları, 24 Pafta.
- 2.- 22.7.1988 tarihli 1/5000 ölçekli "Boğaziçi Nazım Planı", 22 Pafta.
- 3.- Boğaziçi Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgeleri 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı Revizyonu Plan Notları.
- 4.- "Boğaziçi Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgeleri 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı Revizyonu" hakkında Büyükşehir Belediye Meclisi kararları.
- 5.- TMMOB Mimarlar Odası'nın İstanbul Büyükşehir Belediye Bşk. itiraz dilekçesi.
- 6.- Vekaletname Sureti.

Ek 12 Gerigörünüm ve Etkilenme Plan Değişikliği Davası Bilirkişi Raporu

(Kaynak: TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi Arşivi, İstanbul Raporları)

T.C. İSTANBUL 1. İDARE MAHKEMESİ BAŞKANLIĞI'NA		
Bilirkişi Raporu		
Dosya No	1992/552	08.06.1989
Davacı	TMMOB Mimarlar Odası	
Davacı Vekili	Av. Derviş Parlak	
Davalı	İstanbul Büyükşehir Belediyesi	
Konu	İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı'na 15.7.1988 tarihinde onanan Boğaziçi Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgeleri 1/5000 Ölçekli Nazım İmar Planı Revizyonu isimli planın iptali istemi.	
1. Yerinde İnceleme		
TMMOB Mimarlar Odası tarafından İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne karşı açılan davada keşif ve bilirkişi incelemesi 10.12.1993 tarihinde Naip Üye Yurdanur Teoman Başkanlığında davalı ve davacı taraf vekillerinin de katılımı ile yapılmıştır. Davalı İdare tarafından sağlanan Çevre Koruma Botu ile Üsküdar-Anadolu Kavağı arasındaki Boğaziçi Su Yolu güzergahı izlenerek dava konusu imar planı kapsamına giren alan incelendi. Keşif sırasında taraflar dinlendi, gerekli notlar alındı. Naip üye, yeminli Bilirkişi Kurulu üyelerinden dava konusu imar planının şehircilik ilkelerine, planlama esaslarına ve kamu yararına uygun olup olmadığının saptanarak gerekçeli bir raporla Mahkemeye iletilmesini istedikten sonra dava dosyası Kurulumuza teslim edilmiştir.		
2. Dosya İncelemesi		
Bilirkişi Kurulumuz, incelemesinin ilk bölümünde, dava dosyasındaki bilgi ve belgeleri tarih sırasında bir dökümü yaparak davanın kronolojik gelişimini özetlemiştir. Buna göre:		
14.12.1988	TMMOB Mimarlar Odası, İstanbul 1. no.lu İdare Mahkemesi'ne açtığı davada İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı tarafından hazırlanan Haziran 1988 tarihli "Boğaziçi Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgeleri 1/5000 Ölçekli Nazım İmar Planı Revizyonu" isimli planın ve eklerinin iptalini ve iptal kararı verilinceye kadar yürütmenin durdurulmasını talep etmektedir.	
23.12.1988	İstanbul 1. İdare Mahkemesi ara kararında, yürütmeyi durdurma isteminin davalının birinci savunması alındıktan sonra incelenmesine karar vermiştir.	
31.03.1989	Davalı Büyükşehir Belediyesi cevap yazısında, davacıların söz konusu plana itiraz ve dava açma haklarının olmadığını	
	belirttikten sonra, yapılan işlemde hukuka aykırı bir uygulama yapılmadığından yürütmeyi durdurma isteminin ve davanın reddini talep etmektedir.	
	İstanbul 1. İdare Mahkemesi ara kararında dava konusu revizyon nazım imar planının İstanbul Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları'nın onayından geçirilip geçirilmediğinin davalı idareden sorulmasına yürütmeyi durdurma isteminin bu cevap alındıktan sonra incelenmesine karar vermiştir.	
	Davalı İdare, cevap yazısında, dava konusu revizyon planının İstanbul Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun onayında geçirilmediğini bildirmektedir.	
	İstanbul 1. İdare Mahkemesi ara kararında dava konusu revizyon nazım imar planının, plan notlarının ve lejandının birer kopyası ile Boğaziçi alanının sit olarak ilanına ilişkin kararların davalı idareden istenilmesine ve yürütmeyi durdurma isteminin bu ara karara cevap alındıktan sonra incelenmesine karar vermiştir.	
	Davalı İdare, dava konusu plan ve eklerini onaylı birer suretini Mahkemeye iletmıştır.	
	Davalı İdare, Boğaziçi alanının sit olarak ilanına ilişkin Kültür Bakanlığı İstanbul 3.No. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu yazısını Mahkemeye iletmıştır.	
	İstanbul 1. İdare Mahkemesi kararında, dava konusu revizyon nazım imar planının "Koruma Kurullarının görüşü alınmadan onaylandığı anlaşılmakla, bu aşamada açık hukuka aykırı ve uygulanması halinde giderilmesi güç zararlar doğurabileceğinden" dava konusu planla ilgili yürütmeyi durdurma isteminin kabulüne oybirliği ile karar verilmiştir" denilmektedir.	
	Davalı İstanbul Büyükşehir Belediye yürütmeyi durdurma kararının kaldırılmasını istediği dilekçesinde, davacıların, dava açma ehliyetlerinin olmadığını ve dava konu revizyon planının plan notunda "Koruma Kurulu onayının alt ölçekli imar uygulama planlarının hazırlanması aşamasını alacağı"nın belirtildiğini açıklamaktadır.	
	Davacı Mimarlar Odası, mahkemeye gönderdiği yazıda, açıkça hukuka aykırı bulunan dava konusu planın uygulanmasına ilişkin olarak verilen yürütmeyi durdurma kararının devamını talep etmektedir.	

- 24.05.1990 İstanbul 1. İdare Mahkemesi kararında (Karar No: 1990/762, Esas No: 1988/1440) 2960 sayılı kanunun 10/4 maddesinin karşı anlamının, gerigörünüm ve etkilenme bölgesinde kamu kurum ve kuruluşları ile meslek kuruluşlarına bu bölgelerle ilgili plan düzenlemelerinde itiraz ve dava hakkının verilmemesi yönünde olduğu, bu nedenle, davanın reddine karar verildiği belirtilmektedir.
- 30.07.1990 TMMOB Mimarlar Odası, davanın reddi yoluyla İstanbul 1. İdare Mahkemesi tarafından verilen kararın, yürütülmesinin durdurulması için Danıştay 6. Dairesi'ne başvurur.
- 04.04.1991 Danıştay 6. Dairesi kararında (Esas No: 1990/1863, Karar No: 1991/597) şu açıklamaya yer verilmektedir, 2960 sayılı yasanın 4. maddesinde, "ilgili meslek kuruluşlarının "sahil şeridi" ve "öngörünüm bölgeleri" ile ilgili planlara itiraz edebilecekleri belirtildiği halde, aynı kuruluşların "gerigörünüm ve etkilenme" bölgeleriyle ilgili planlara itiraz edebileceklerinin belirtilmemiş olması, bu kuruluşların öğreti ve uygulamada kabul edilen dava ehliyetlerini ortadan kaldırmayacağından, TMMOB Mimarlar Odası tarafından genel hükümlere göre açılan davanın İstanbul 1. İdare Mahkemesi'nce ehliyet yönünden reddine karar verilmesinde isabet görülmemiştir."
- 12.06.1991 Danıştay 6. Dairesi'ne başvuran davalı İdare, Danıştay'ın bozma kararının düzeltilmesini talep etmektedir.
- 25.03.1992 Danıştay 6. Dairesi, davalı tarafın talep ettiği kararın düzeltilmesi isteminin reddine karar vermiştir.
- 20.05.1992 Davacı Mimarlar Odası, İstanbul 1. İdare Mahkemesi'ne verdiği dilekçede, Danıştay 6. Dairesi'nce verilen bozma kararına uyulması ve yürütmenin durdurulmasına karar verilmesini istemektedir.
- 15.07.1992 İstanbul 1. İdare Mahkemesi, Danıştay 6. Dairesi'nce verilen bozma kararına oybirliği ile uymaya karar vermiştir.
- 15.07.1992 İstanbul 1. İdare Mahkemesi, davacı Mimarlar Odası'nın yürütmeyi durdurma isteminin, dava konusu planla ilgili olarak Koruma Kurulu'ndan görüş alınıp alınmadığının davalı İdare'den sorulmasına ve cevap alındıktan sonra incelenmesine karar vermiştir.
- 16.10.1992 Davalı İdare cevap yazısında dava konusu 1/5000 ölçekli planın Koruma Kurulu onayından geçmediğini, plan notuna göre bu işlemin alt ölçekli uygulama planlarının hazırlanması aşamasında yapılacağına hükme alındığını belirtmektedir.
- 04.12.1992 İstanbul 1. No.lu İdare Mahkemesi kararında dava konusu planın Koruma Kurulları'nın görüşü alınmadan onaylandığının anlaşılmasıyla bu aşamada açıkça hukuka aykırı ve uygulanması halinde giderilmesi güç zararlar doğurabileceğinden dava konusu planla ilgili yürütmenin durdurulması isteminin kabulüne oybirliği ile karar verildiği belirtilmektedir.
- 16.12.1992 Davalı İdare 13.10.1992 ve 26.11.1992 günlü dilekçelerine ek beyanlarını içeren yeni dilekçelerinde Beşiktaş, Sarıyer, Beykoz ve Üsküdar ilçelerine ait 1/5000 ölçekli ve sırası ile 3.5.1991, 1.10.1991, 5.8.1991 ve 17.11.1992 onay tarihli nazım imar planlarının yürürlüğe girdiğini, Beşiktaş Belediye Başkanlığı'nca hazırlanan 1/1000 ölçekli planın İstanbul 3. No.lu Koruma Kurulu'nun 28.5.1992 tarihli toplantısında 4727 sayılı karar ile onaylandığını belirterek davanın reddini talep etmektedir.
- 01.01.1993 Davalı İdare, İstanbul Bölge İdare Mahkemesi'ne başvurarak, Üsküdar ilçesinde hazırlanan 1/1000 ölçekli plan ve dayandığı 1/5000 ölçekli planın 3. no.lu Koruma Kurulu'nca, 17.9.1992 tarih ve 5144 sayı ile, Beşiktaş ilçesinde hazırlanan 1/1000 ölçekli plan ve dava konusu 1/5000 ölçekli planın 3. no.lu Koruma Kurulu'nca, 28.5.1992 tarih ve 4727 sayı ile onaylandığını, bu nedenle yürütmeyi durdurma kararının kaldırılmasını talep etmektedir.
- 01.02.1993 İstanbul Bölge İdare Mahkemesi, İstanbul 1. İdare Mahkemesi tarafından verilen yürütmeyi durdurma kararının, planın Üsküdar ilçesine ilişkin kısmı için kaldırılmasına, diğer ilçeler için ise korunmasına oybirliği ile karar vermiştir.
- 14.04.1993 Davacı Mimarlar Odası, İstanbul 1. İdare Mahkemesi'ne gönderdiği dilekçede, dava konusu plan revizyonunun Beşiktaş, Sarıyer ve Beykoz ilçelerine yönelik kısımları için verilen yürütmeyi durdurma kararının süresinin dolması söz konusu olduğundan, aynı gerekçelerle 2. kez yürütmenin durdurulmasına karar verilmesini istemektedir.
- 15.04.1993 Davalı İstanbul Büyükşehir Belediyesi Boğaziçi'de mevcut 4. ilçe için ayrı ayrı yapılan 1/5000 ölçekli planların Koruma

Kurullarının onayından geçtiğini, bu nedenle davanın reddine karar verilmesini talep etmektedir.

- 14.05.1993 İstanbul 1. İdare Mahkemesi davaya ilişkin olarak keşif ve bilirkişi incelemesi yaptırılmasına karar vermiştir.
- 14.05.1993 İstanbul 1. İdare Mahkemesi davacının yürütmeyi durdurma isteminin keşif ve bilirkişi incelemesi sonucu düzenlenecek rapor alındıktan sonra incelenmesine karar vermiştir.

3. Değerlendirme ve Görüş Geliştirme

Bilirkişi Kurulumuz değerlendirmesini dava dosyasında yer alan dilekçelerde davalı tarafın ileri sürdüğü savlarla, davalı İdarenin bu savlara verdiği yanıtlar çerçevesinde yapacaktır. Bu savlar aşağıda özetlenmiştir:

Davacı T.M.M.O.B. Mimarlar Odası'nın davaya ilişkin olarak ileri sürdüğü savlar şunlardır:

Olaylar: Büyük İstanbul Şehri'nin Boğaziçi Bölgesi (veya Boğaziçi Sit Alanı) olarak adlandırılan bölgesinin, "Gerigörünüm Bölgesi" ve "Etkilenme Bölgesi" olarak ayrılan bölümleri için yapılan "Boğaziçi Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgeleri 1/5000 Ölçekli Nazım İmar Planı Revizyonu" adı altında yapılan çalışma, öncelikle özel kanun olan 2960 sayılı "Boğaziçi Kanunu"na aykırıdır. Bu saha için, adigeçen özel kanunda yeralmayan hususlarla ilgili olarak gene 2960 sayılı kanunla referans verilen 3194 sayılı "İmar Kanunu"na, 3030 sayılı "Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Yasa"ya ve "Halihazır Haritaların ve İmar Planlarının Yapılması ve Değişikliklerine İlişkin Yönetmelik" hükümlerine de aykırıdır. Gereğçeler aşağıda sunulmaktadır:

A. 2960 Sayılı "Boğaziçi Kanunu" Açısından:

Bu kanun (3194 sayılı İmar Kanunu içinde yapılan değişiklikleri hariç), genelde Boğaziçi Tarihi ve Doğal Sit Alanının 1983 yılındaki hali ile korunmasını ve olanakların elverdiği ölçüde İstanbul Büyük Şehri'nin rekreasyon alanı haline getirilmesi amacına yöneliktir.

1. 2960 sayılı "Boğaziçi Kanunu"nun 1. maddesi aynen "Bu kanunun amacı; İstanbul Boğaziçi alanının kültürel ve tarihi değerlerini ve doğal güzelliklerini kamu yararı gözetilerek korumak ve geliştirmek ve bu alandaki nüfus yoğunluğunu artıracak yapılanmayı sınırlamak için uygulanacak

imar mevzuatını belirlemek ve düzenlemektir, hükmünü getirmiştir. Bu madde halen geçerlidir.

2960 sayılı "Boğaziçi Kanunu"nun, 3194 sayılı "İmar Kanunu"nun 48. maddesi ile değiştirilen 10. maddesi, "Gerigörünüm Bölgesi"nde Taban Alanı Kat Sayısı (TAKS) % 15 ve 4 katlı (H= 12.50 m irtifalı), "Etkilenme Bölgeleri"nde, Taban Alanı Kat Sayısı % 15 ve 5 katlı (H= 15.50 m irtifalı) inşaata izin vermektedir. Bu ölçü, arsaların brüt alanı için verilmiştir. Yani, bırakılacak yol, yeşil saha ve diğer hizmet alanlarının payı da kullanılmaktadır. Dolayısıyla, verilen toplam inşaat alanı, yani Kat Alanı Sayısı (KAKS) Gerigörünüm Bölgesi için 0.60, Etkilenme Bölgesi için 0.75 gibi görülmekte ise de; en az % 35 diğer sahaların hakkı eklenince, kalacak net parsellerin hakkı, Gerigörünüm Bölgesinde % 92.3 KAKS, Etkilenme Bölgelerinde % 115.4'dür.

Oysa, bugün Bağdat Caddesi'nden cephe alan parsellerde yapılan 4 katlı inşaatların net inşaat alanı oranı 1'dir. 5 katlı inşaatların net inşaat alanı ise 1.25'dir.

Görüldüğü gibi, iptalini istediğimiz planla Boğaziçi'ne getirilen bina ölçüsü, Bağdat Caddesi'nin her iki cephesindeki bina ölçülerine çok yakındır.

Oysa, 2960 sayılı Kanunun bugün de yürürlükte olan 1. maddesi çok açıktır. Mevcut nüfus yoğunluğunun, dolayısı ile yapı yoğunluğunu artırılmamasını emretmektedir.

2. 2960 sayılı Kanunun 2. maddesinin "a", "d" ve "e" fıkraları, Boğaziçi Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgelerinin sınırlarını 22.7.1983 onama tarih 1/5000 ölçekli nazım imar planı ile, koordinatlar oturtulmuş olarak belirlenen sınırlar il kesilmişmiştir. Bu sınırların hiçbir yönde ve hiçbir miktarda değiştirilmesi mümkün değildir.

Dava konusu plan ile 22.7.1983 onama tarih Nazım İmar Planı'nın üstüste konarak, tarafsız heyet tarafından kontrol edilmesi gerekir. E sınırlara uyulmadığı kesindir.

3. 22.7.1983 onama tarihli, 1/5000 ölçekli nazım imar planı gibi "Bölge Koruma Kurulları" onaylanması gerekirken bu işlem yapılmamıştır.

4. 2960 sayılı "Boğaziçi Kanunu"nun, "f" ben aynen "Boğaziçi alanında mevcut planda nüfus yapı yoğunluğu gözönüne alınmak kaydı ile pl değişiklikleri yapılabilir" denmektedir.

Anılan madde, mevcut plan değiştir dememektedir. Yani, kanun koyucu 22.7.1983 onama tarihli nazım imar planının değiştirilmesini istememektedir. Kanun koyucunun kastettiği, pl

22.7.1983 onama tarihli nazım imar planına göre yapılan "Uygulama Planları"dır.

Kaldı ki, varsayım olarak bu ibarenin 22.7.1983 Nazım İmar Planı olduğunu kabul etsek dahi, dava konusu plan, bir eşvelki planın nüfus yoğunluğunu artırdığından, bu sefer bu maddé hükmüne aykırı duruma düşmektedir.

5. 2960 sayılı Kanun'un 5. maddesi, Boğaziçi alanında orman sayılmayan kamu kurum ve kuruluşlarına ait birçok arsaların, 22.7.1983 onama tarihli Nazım İmar Planı'nda belirtti kullanımlara ayrılması nedeniyle muhafaza edilmesini hükmé bağlamıştır.

Gerek 22.7.1983 Nazım İmar Planı'nda, gerek dava konusu planda, bu mülkiyet ayrımı yapılmamış ve gösterilmemiştir. Dolayısı ile, 22.7.1983 nazım planında belli kullanımlara verilen kamu kurum ve kuruluşları mülkiyetinde arsaların, dava konusu planda korunup korunmadığı anlaşılamamaktadır.

B. 3194 Sayılı "İmar Kanunu" Açısından:

1. 3194 Sayılı Kanun'un 5. maddesi, nazım imar planlarının yapıldığı halihazır haritaların (İstanbul için) kadastro ayırımı göstermesini emreder.

Dava konusu planda haritalar kadastro durumunu göstermemektedir. Bu durum da, 5. maddéye aykırıdır.

2. 3194 Sayılı Kanun'un 6. maddesi "Planlar, kapsadıkları alan ve amaçları açısından; "Bölge Planları" ve "İmar Planları", İmar Planları ise; "Nazım İmar Planları" olarak hazırlanır. "Uygulama İmar Planları", gerektiğinde etaplar halinde de yapılabilir" hükmünü getirmiştir.

Kanun koyucu, uygulama imar planlarının gerekirse etaplar halinde yapılabileceği hükmünü getirirken, nazım imar planlarının etap halinde yapılamayacağını bilinçli olarak ortaya koymuştur. Esasen, bu husus şehirlik bilimi açısından zorunlu bir ilkedir.

Boğaziçi bölgesi, öngörüm, gerigörüm ve etkilenme bölgesi olarak bir bütündür. Bu bütünlük 22.7.1983 onama tarihli planda da sağlanmıştır. Oysa, iptalini istediğimiz plan, öngörüm bölgesini dışlayarak, bölgenin bütününde ulaşım, altyapı ve sosyal altyapı arasındaki ilişkileri koparmaktadır. Bu durum, hem şehirlik bilimine, hem de 3194 Sayılı Kanun'un 6. maddesini aykırıdır. 3194 Sayılı Kanun'un 6. maddesi nazım imar planlarının etaplar halinde yapılmasını yasaklamıştır.

C. 3030 Sayılı Kanun Açısından:

Dava konusu planın, kanuna aykırı en önemli noktalarından biri, planın yapılışı sırasında, İstanbul

Büyükşehir Belediye Başkanı'nın, 3030 Sayılı Kanun'un 14. maddesi ile belirlenen yetkisi dışında plana müdahalede bulunmuş olmasıdır.

Dava konusu plan paftalarının üzerinde "Başkanlığın Talimatları, Doğrultusunda Düzenlemiştir" ibaresi bulunmaktadır. Bu ibare dahi, planı yapan mimar ve şehircilerin plan hakkındaki olumsuz görüşlerinin bir ifadesi ve bir çeşit yanlışlıklara karşı kendilerini savunma anlamına gelmektedir.

D. Halihazır Haritaların ve İmar Planlarının Yapılması ve Değişikliklerine İlişkin Yönetmelik ve İhale Şartnamesi Açısından:

Plan çizim teknikleri, paftalarda son derece ifadesiz ve eksik kalmış, aynı taramalı konut alanı yapı yoğunluğu için farklı katsayılar konulduğu gibi, katsayı konulmayan konut alanı yoğunlukları da saptamıştır.

Meclis görüşmeleri sırasında yapılan plan değişiklikleri ile, Başkanlık notu olarak yapılan değişiklikler ihale şartnamesi hükümlerinde, şeffaf paftalara işlenmesi gerekirken, bu yapılmamış, bu değişiklikler paftalar üzerinde ilgililerce onaylanmamış, böylece planlama süreci gözlerden saklanmıştır.

Şartnamede yer alan Siluet Alanları Etüdü yapılmadan plan oluşturulmaya çalışılmıştır.

- Şehirlik Bilimi, Planlama Süreci ve Teknikleri, Koruma İlke ve Anlayışları Çerçevesinde Olayın İncelenmesi:

A. Plan Kademeleri:

İptali istenen bu planlarla, 1964 yılında kurulan, 1985 yılında lağvedilen, yüzlerce yerli ve yabancı uzmanın çalıştığı İstanbul Nazım Plan Bürosu'nun 21 yıllık çalışmaları hiçe sayılmış, 29.7.1980 tarihli bakanlık onaylı İstanbul Metropolitan Nazım İmar Planı (1/50.000) ölçekli yok farzedilmiştir.

B. Planlamada Hamur Kaidesi:

3194 Sayılı İmar Kanunu'nun 18. maddesi planlanan bölgedeki alanların hazırlanan planlara uygun ada ve parsellere nasıl ayrılacağını, plan gereği olan düzenleme dolayısıyla meydana gelen değer artışlarının kamu yararına nasıl korunacağını belirleyen önemli bir maddedir.

Dava konusu plan paftalarına kadastral durumun işlenmemiş olması, 18. madde (Hamur Kaidesi) prensiplerinin planla belirlenmesi ilkesini unutturmak

istemenin bir ifadesidir. Uygulamaya geçildiğinde kamu yatırımları ve rekreasyon alanları için gerekli olan kamulaştırma bedelleri, altından kalkılamayacak kadar büyük olacak ve haksız rantlara yol açacaktır.

C. Siluet Alanları:

Ayrı bir öneme sahip olan siluet alanları planlarda ifadesini bulmamıştır. Plan ihale şartnamesinde de yer almasına rağmen plan kapsamındaki alanların siluet etüdüleri yapılmamış, dolayısıyla plana yansıtılmamıştır.

Gerigörünüm ve etkilenme bölgelerinin siluetleri adeta kendiliğinden gelececek bir oluşuma terk edilmiştir.

Jeolojik Yapı:

Meyilli bir topoğrafik yapıya sahip olan Boğaziçi, heyelana elverişli bir alan olarak bilinmektedir. Yüzyıllardır bu topoğrafik yapıya uyan bir yerleşme anlayışı ile biçimlenmiştir.

Bütün bu gerçeklere rağmen, iptali istenen plan, Boğaziçi'nin jeolojik yapısı ile ilgili hiçbir bilimsel inceleme, araştırma ve bilgiye dayanmadan hazırlanmıştır. Bu nedenle bilimsel esaslardan yoksundur.

- Davalı İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin cevap yazısındaki görüşler şöyle özetlenebilir:

A. Usule İlişkin İtirazlar:

Yasanın anılan hükmü, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile meslek kuruluşlarına, yalnızca "Sahil Şeridi" ve "Öngörünüm" bölgelerine ilişkin planlara yalnızca itiraz hakkı tanımıştır. Gerigörünüm ve etkilenme bölgelerine ilişkin planlarla ilgili olarak bu kuruluşların itiraz hakları bulunmadığı gibi, dava açma hakları da bulunmamaktadır.

B. Esasa İlişkin Cevaplar:

1. Büyük Şehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkındaki 3030 Sayılı Yasa'nın 6/A maddesinin (b) bendi, büyük şehir nazım imar planlarını yapmak, yaptırmak ve onaylayarak uygulamak görev ve yetkisini büyük şehir belediyelerine vermiştir.

3194 Sayılı İmar Yasası'nın, 2960 Sayılı Boğaziçi Yasası'nın 10. maddesini değiştiren 48. maddesinin üçüncü fıkrasında, gerekli görüldüğü takdirde "Boğaziçi Alanı" için yapılan planların "Gerigörünüm" ve "Etkilenme" bölgelerinde, 3030 sayılı Yasa hükümleri uyarınca revize edilebileceği kuralını

öngörmüştür. Anılan hüküm uyarınca 22.7.1983 onanlı 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı, İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisi'nce kabul edilip onanarak revize edilmiş ve dava konusu 15.7.1988 onama tarihli plan yürürlüğe girmiştir.

22.7.1983 onanlı 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı'nın revize edilmesine ilişkin olarak plan kapsamı içinde bulunan dört ilçe hakkında ayrı ayrı Meclis kararları alınmıştır.

Beykoz, Beşiktaş, Sarıyer ve Üsküdar ilçeleri ile ilgili olarak verilen Meclis kararlarında; 3030 Sayılı Yasa'nın yürürlüğe girmesiyle Boğaziçi Alanı'nda belediyelere yeniden planlama yapma imkanının verildiği, yürürlüğe giren yeni İmar Yasası ile birçok gelişme alanının mevzuatında değişiklik olduğu, bu değişikliğin, 1983 onanlı planlarda öngörülmeyen çok önemli gelişmeleri oluşturduğu ikinci çevre yolu sistemi ile ikinci Boğaz Köprüsü olgusunun bunlara örnek teşkil ettiği, bu nedenle de bu bölgelerin yeniden ele alınması ihtiyacının duyulduğu belirtilmiştir.

2. 3194 Sayılı Yasa'nın, 2960 Sayılı Yasa'nın 3. maddesinin (f) bendini değiştiren 47. maddesi; Boğaziçi alanında mevcut planda nüfus ve yapı yoğunluğu gözönüne alınmak kaydı ile plan değişikliğinin yapılabileceği kuralını öngörmüştür.

Dava konusu plan, bu kurala uygun olarak hazırlanmıştır. Plana, dava dilekçesinde iddia edildiği biçimde nüfus ve yapı yoğunluğunu artırıcı nitelikte değişiklik yapılmamış, bu yoğunluk dikkate alınarak mevcut olan duruma uygun düzenleme öngörülmüştür. Planla düzenlenen nüfus ve yapı yoğunluğu, günü mevcut yoğunluğuna uygun, hatta bu yoğunluğun altında bulunmaktadır.

3. 3194 Sayılı Yasa'nın, 2960 Sayılı Yasa'nın 10. maddesini değiştiren 48. maddesi, gerigörünüm ve etkilenme bölgelerinde konutların yapılanma koşullarını düzenlemiştir. Dava konusu planla öngörülen konut alanlarında bu yapılanma koşullarına aynen uyulmuştur. Plan bu yönü ile de yürürlükteki imar mevzuatına uygundur.

4. Davacı tarafın, Boğaziçi Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgelerinin sınırlarının değiştirildiğine ilişkin iddiası da yerinde değildir.

Meclis Kararı ile 22.7.1983 onanlı 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı'nda belirtilen öngörünüm, gerigörünüm ve etkilenme bölgeleri sınır çizgisinin aynen korunması uygun görülmüştür.

Planla kamu mülkiyetindeki alanlar dikkate alınmış ve Boğaziçi Yasası'nın öngördüğü rekreasyon alanının genişletilmesi amacı güdülmüştür.

5. 3194 Sayılı Yasa'nın 5. maddesi, nazım imar planının tanımını yapmış ve bu planın hazırlanmasında varsa kadastral durumun da dikkate alınacağı kuralını öngörmüştür. Yasa hükmü, kadastral durumun, varsa plana işleneceği kuralını öngördüğüne göre, kadastral durumun işlenmemiş olması başlıbaşına plan iptalini gerektirmez.

Kaldı ki kadastral mülkiyet sınırlarının, yapılacak 1/1000 ölçekli planlarda gösterileceği ve 1/1000 ölçekli plan hazırlanmadan uygulama yapılamayacağı da plan notları ile öngörülmüştür. Planın gerigörünüm ve etkilenme bölgelerine ilişkin olması, öngörünüm bölgesini kapsamaması da planın iptalini gerektirmez. 22.7.1983 onanlı 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı'nın revize edilmesi ihtiyacını öngören nedenler, gerigörünüm ve etkilenme bölgelerinde, öngörünüm bölgesiyle uyum sağlayacak biçimde yeni bir düzenlemeyi gerekli kılmıştır. Bölgede ulaşım ve altyapı ilişkileri bütünlük içinde ele alınmıştır.

6. 3030 Sayılı Yasa'nın uygulanmasına ilişkin Yönetmeliğin 42. maddesi, Büyükşehir Belediye Başkanları'nın, Büyükşehir Belediye Meclisi ile İlçe Belediye Meclis Kararları'nı tetkikle aynen veya tadilen tasdik etmeye yetkili bulunduğu kuralını öngörmüştür.

3030 Sayılı Yasa'nın uygulanma yönetmeliğinin 38. maddesinin (f) bendi, yasalarla belediyelere verilmiş görev ve yetkilerle sınırlı olmak koşuluyla Başkan ve üyeler tarafından yapılacak teklifleri incelemek ve karara bağlamak görev ve yetkisinin Büyükşehir Belediye Meclisleri'ne ait olduğu hükmünü öngörmektedir. Bu nedenle plan teklifinin Meclise Başkan tarafından yapılmış ve Meclis kararının anılan yasal düzenlemeler karşısında değiştirilerek onanmış olmasında yetki tecavüzünden söz edilemez.

Kaldı ki meclis kararlarının incelemesiyle de görülecektir ki, bu madde hükmüne dayanılarak başkan tarafından konulan notlar, uygulamada bütünlüğün sağlanması amacına yöneliktir.

Silüet alanlarının da belirtenerek 1/5000 ölçekli plana işleneceği plan notu ile öngörülmüş ve değişiklikler şeffaf plan paftalarına işlenmiştir.

7. Dava konusu planın kapsamı içinde bulunan alan, 1/50.000 ölçekli İstanbul Metropolitan Alan Nazım İmar Planı'nda "Onanlı İmar Planları Geçerli Alan"da kalmaktadır.

Bu nedenle 1/25.000 ölçekli plan yapılması zorunluluğu bulunmamaktadır. Kaldı ki, 22.7.1983 onama tarihli 1/5000 ölçekli Boğaziçi Alanı Nazım İmar Planı da, 1/25.000 ölçekli plan olmadan hazırlanmış ve yürürlüğe girmiştir.

8. Plan notlarında, 1/1000 ölçekli imar uygulama planları onanmadan uygulama yapılmayacağı kuralı yer almaktadır. 1/1000 ölçekli imar uygulama planları henüz hazırlanmış değildir.

Yetkili kurum olan idareimizce planların hazırlanmasında ve yürürlüğe konulmasında İmar ve Boğaziçi Yasaları'nın, 3030 Sayılı Yasa'nın öngördüğü kurallara uyulmuştur. Hukuka aykırılık söz konusu olmadığı gibi, 1/1000 ölçekli uygulama planlarının hazırlanmamış olması nedeniyle ve plan notu gereğince uygulama yapılması da söz konusu değildir.

Özetlersek, dava dilekçesinde yer alan iddialarla ilgili değerlendirme 2 ana başlık altında yapılabilir:

A) Biçime Yönelik Savlarla İlgili Değerlendirme

Dava dosyasında şekile ilişkin olarak yer alan iddialar, Mahkemenizce tarafımıza yöneltilen sorunun içeriğini doğrudan etkilememektedir. Ancak, Kurulumuz, dava dilekçesinde yer aldığı gözönünde tutarak, bu noktalara ilişkin görüşlerini de özet olarak da olsa iletmek gereğini duymuştur.

1. Dava dosyasındaki yazışmaların büyük bir bölümünü oluşturan ve dava süresinin uzamasına da önemli katkıda bulunan bir şekil konusunu, dava konusu planın, Bölge Koruma Kurulları'ndan geçirilip, geçirilmediği tartışması oluşturmaktadır. Dava dosyasındaki yazışmalardan anlaşılacağı gibi 15.7.1988 onay tarihli 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı Revizyonu ilgili Koruma Kurulları'nın onayından geçmemiştir. Davalı idare, dava konusu planın notuna uyularak, bu işlemin 1/1000 ölçekli uygulama planlarının hazırlanma aşamasında yapılacağını belirtmiştir. Ancak, daha sonra, dava konusu 4 ilçe (Beşiktaş, Sarıyer, Beykoz ve Üsküdar) için ayrı ayrı 1/5000 ölçekli nazım planlarını hazırlatıldığı ve bu planların onayları öncesinde her bir ilçe planı için Bölge Koruma Kurulları'nın onaylarının alındığı anlaşılmaktadır.

Bilindiği gibi Nazım İmar Planları üzerinden uygulama yapılamaz. Nazım planlar kapsadıkları alanda yapılacak planlamaya temel olacak ana kararları, ilkeleri ve hedefleri belirlemekle yetinirler. Uygulamaya geçilmeden önce, 1/1000 ölçekli uygulama imar planları ile parselasyon planlarının yapılması gerekir. Dolayısı ile Bölge Koruma Kurulları'nın görüşlerinin 1/1000 ölçekli uygulama planlarının hazırlanacağı aşamada alınması planlama sürecini olumsuz yönde etkileyecek bir işlem olarak görülmemelidir. Koruma Kurulları uygulama planlarında ciddi hatalar gördükler itafrında, bu uyarılar doğrultusunda 1/5000 ölçekli nazım planda gerekli düzeltmelerin yapılması ise planlama sürecinin dinamik ve geri beslemeli işleyiş modelinin kaçınılmaz gereğidir.

ava dilekçesinde, kadastral durumun halihazır haritalar üzerinde işlenmemiş olması, bir diğer şekil eksikliği olarak ileri sürülmektedir. Kuşkusuz, imar planlarının her ademesinin, kadastral mülkiyet durumunun işlenmiş olduğu haritalar üzerinden yapılması önemlidir. Ancak u eksiklik, 1/1000 ölçekli uygulama planlarının hazırlama aşamasında çok önemli ve gerekli bir talep ken, nazım plan ölçeğindeki bir çalışmanın iptaline ilişkin bir tartışmada tali bir konu olarak görülmektedir. Çünkü, yukarıda da vurgulandığı gibi, uygulamalar nazım plan verileri üzerinden yapılamazlar. Uygulama planı düzeyinde yapılan çalışmalar ise nazım planlarda ana planlama kararları ve ilkelerini değiştirmek koşuluyla, gerekli düzeltmelerin yapılmasını engellemezler.

Davacı Mimarlar Odası, dava konusu paftalar üzerinde "Başkanlığın Talimatları Doğrultusunda Düzenlenmiştir" ibaresinin bulunmasının, "planı yapan mimar ve şehircilerin plan hakkındaki olumsuz görüşlerinin bir ifadesi ve bir çeşit yanlışlıklara karşı kendilerini savunma anlamına" geldiğini ileri sürmektedir.

Kurulmuş, bu yorumu yadigarmıştır. Türkiye bir hukuk devletidir ve ilgili mevzuatta planlama sürecinde hangi makam ve idarelerin planlama sürecinin hangi aşamalarında, ne ölçüde yetkili ve sorumlu oldukları açıkça belirtilmektedir. Anılan not, demokratik tutum ve davranışlar açısından eleştirilebilir. Ancak plan üzerine yer alacak yasal dayanağı olmayan bu tür bir ifadenin, kendi başına hiçbir yaptırımı olamaz. Yine, anılan notun varlığı, planı hazırlayan kent plancılarının, ilgili onay mercilerinin ve idarenin başı durumundaki Belediye Başkanının yasalarda belirlenmiş sınırlar içindeki sorumluluklarını azaltmayacağı gibi, bu sorumluluğun bir başkasına aktarılmasını da hiçbir şekilde olanaklı kılamaz.

4. Plan değişikliklerinin şeffaf paftalara işlenmemiş olması yönündeki davacı savı ile davalı idarenin aksi yöndeki açıklamalarını, dava dosyasında yer alan bilgi ve belgelerden sınama şansimiz olmadığı için Kurulumuz bu konuda herhangi bir görüş geliştirememiştir.
5. Davacı dilekçesinde 1/5000 ölçekli planların hazırlanmasında önemli verilerden birinin jeolojik raporlar olduğu belirtildikten sonra iptali istenilen planın hazırlanmasında temel olacak bir jeolojik etüdün yapılmadığı ileri sürülmektedir. Davalı idarenin cevap yazılarında ve dava dosyasındaki belgelerde bu iddialı geçersiz kılacak bir açıklamaya yer verilmemektedir. 1983 yılı onanlı plan raporunda "arazinin jeolojik raporlarına göre yapı yasağı veya kısıtlı yapı koşullarının belirlenmesine göre uygulama planlarında işlem yapılmaktadır" ibaresi yer almaktadır. Dava konusu 1988 onay tarihli plan raporunda ise bu konuda hiçbir açıklamaya yer verilmemektedir. Dolayısı ile, dava

dosyasından dava konusu planın hazırlanması sırasında kapsamlı bir jeolojik etüdün yapıp yapılmadığı öğrenilememektedir. Ancak, Kurulumuz eğer pla hazırlanırken bu tür bir rapordan yararlanılmamış ise dava dilekçesinde bu konuya ilişkin olarak ileri sürülen endişelere tümüyle katılmaktadır.

6. Davacı dilekçesinde plan çizim teknikleri, paftalarda son derece eksik ve ifadesiz kaldığı ileri sürülmektedir. Bilirkişi Kurulumuz davacı tarafın bu savına tümüyle katılmaktadır. Kurulumuz incelediği planlarda plan ifadeleri ve notasyonunun ciddiyyetten uzak hazırlandığı görülmüştür. Lejantta yer alan maddelerin gereğinde çok sayıda olması, gösterimde kullanılan tarama sisteminin sınırları nedeniyle, planın okunurluğunu ciddi ölçüde olumsuz yönde etkilemektedir. Ancak aşağı örneklerini vereceğimiz durumlar eleştiriyi çok da haklı kılmaktadır. Plan üzerinde ve lejantta hiçbir imar planında rastlanmayan şu tür ifadelere yer verilmekte "Orman Alanından çıktığı taktirde 13.4.1987 onay tarihli plan şartları geçerlidir" (5 no'lu pafta); "Şartları Değiştirilen İskan Alanı" (Lejant); "İTÜ'den konu açılması görüşü alındığı taktirde düşük yoğunluk konuta dönüştürülebilir" (8 no'lu pafta). Bunlara ek olarak, bazı paftalarda aynı alan için iki farklı lejant ifadesinin birlikte, üstüste gösterildiği izlenmektedir. Örneğin 12 no'lu paftanın bir bölümünde aynı alanda "koru" ve "E: 0.60 İskan Alanı" gösterimleri, 13 no'lu paftada "Doğal Sit" ve "E: 0.30 İskan Alanı" gösterimle 14 no'lu paftada "Koru" ve "E: 0.60 İskan Alanı" gösterimleri birlikte, üstüste çizilmiştir. Rantların Türkiye düzeyinde ulaşılan en üst sınırlarında olduğu Boğaz gibi bir alanın plan lejantı ve notasyonunda bu denli ciddiyetsiz davranılmasını anlamak olanaklı değildir.

B. Esasa Yönelik Savlara İlişkin Değerlendirme:

1. Esasa Yönelik Savlar ve Karşı Savlar:

1. Davacı taraf, 22/7/83 onay tarihli 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı'na dayanarak koordinatlara oturtulmuş olarak belirlenen Boğaziçi Geri Görünüm ve Etkilenme Bölgesi sınırlarının hiçbir yönde ve hiçbir şekilde değiştirilmesinin olanaklı olmadığını ve dava konusu değişikliklerin sınırlara uymadığını, Yasanın, maddesinin f bendindeki, mevcut planda nüfus ve yapı yoğunluğu gözönüne alınmak kaydıyla değişiklik yapılabilceği hükmünün, mevcut planın değiştirilebileceği anlamına gelmediğini, burada 1983 onay tarihli Nazım Planı'na göre yapılabilecek uygulama planlarının anlatılmak istendiğini, dava konu değişikliğin Nazım Plandaki nüfus yoğunluğunu artırdığını ve bu nedenle yasa hükmüne aykırı olduğunu ve 1/50.000 ölçekli Metropoliten Nazım İmar Planı plan kademeleri açısından çeliştiğini ileri sürmüştür.

2. Davacı, diğer yandan dava konusu planda mülkiyet ayrımının yapılmadığını, bunun, 22/7/83 tarihli nazım planda belli kullanımlara verilen kamu kurum ve kuruluşlarının mülkiyetindeki arsaların korunup korunmadığının anlaşılmasını engellediğini, dava konusu değişiklikle ayrıca nazım planların etaplar halinde yapılmasını öngörmeyen 3194 Sayılı Yasanın 6. maddesinin çiğnendiğini ve bu şekilde Öngörünü, Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgelerinin bütünselliğinin bozulduğunu ileri sürmüştür.
3. Davalı taraf İmar Yasası'nın, 2960 Sayılı Boğaziçi Yasası'nın 10. maddesini değiştiren 48. maddesinin üçüncü fıkrasında, gerekli görüldüğü takdirde "Boğaziçi Alanı" için yapılan planların, Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgelerinde 3030 Sayılı Yasa hükümleri uyarınca revize edilebileceği kuralını getirdiğini, 15/7/88 onay tarihli 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı değişikliğinin bu hüküm uyarınca gerçekleştirildiğini belirtmiştir.
4. Davalı diğer yandan, 3030 Sayılı Yasa'nın yürürlüğe girmesiyle Boğaziçi Alanı'nda belediyelere yeniden yürürlüğe giren İmar Yasası ile birçok yetki verildiğini ve gelişme alanının mevzuatında değişiklik olduğunu, bu değişikliğin 1983 onanlı planlarda öngörülmeleyen çok önemli gelişmeleri oluşturduğunu, İkinci Boğaz Köprüsü olgusunun bunlara örnek oluşturduğunu, bu nedenle bu bölgelerin yeniden ele alınması ihtiyacının duyulduğunu ileri sürmüştür. Davalı taraf, iddiaların aksine, nüfus ve yapı yoğunluğunu artırıcı nitelikte değişiklik yapılmamış olduğunu, bu yoğunluk dikkate alınarak mevcut olan duruma uygun düzenleme öngörüldüğünü, dava konusu plandaki konut alanlarında, 3194 Sayılı Yasanın, 2960 Sayılı Yasanın 10. maddesini değiştiren 48. maddesinde Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgeleri için öngörülen yapılaşma koşullarına aynen uyulduğu görüşünü savunmuştur.

2. Esasa Yönelik Değerlendirme:

Kurulumuz gerek davacı iddialarının gerekse davalı taraf karşı savlarının ışığı altında, 1988 onay tarihli Nazım İmar Planı Revizyonu ile uygulama planlaması kapsamında ilçe belediyelerince gerçekleştirilen 1990 sonrasındaki plan değişikliklerinin niteliğini tartışacaktır.

Kurulumuz, bilirkişi incelemesinde 18/11/1983 tarih ve 2960 Sayılı Boğaziçi Yasası'na veri olan 22.7.1983 onanlı Boğaziçi Doğal ve Tarihi Sit Değerlerini İçeren Nazım Planı ile 15/7/1988 onay tarihli Nazım İmar Planı Revizyonunu ve Beşiktaş, Sarıyer, Beykoz ve Üsküdar ilçelerine ait 1/5000 ölçekli ve sırası ile 3/5/91, 1/10/91 ve 17/11/92 onay tarihli Nazım İmar Planları'nı, her paftayı esas almak üzere karşılaştırmıştır. Bilirkişi Kurulumuz, 1990 sonrasındaki ilçe belediyelerince hazırlanan nazım plan

değişikliklerinin değerlendirilmesinde, Boğaziçi Alanı'nın bütünselliği ve de ilçe belediyelerinin yasaya göre sorumluluk alanlarının yalnızca Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgeleri'ndeki uygulamalarla sınırlı olduğu gerçeğinden hareketle, ilçe belediyeleri sınırlarını esas almamıştır.

Buna karşın Kurulumuz, 1990 sonrasında ilçe belediyelerince hazırlanan değişikliklerin, büyük bir bölümünün daha çok 1988 onay tarihli Nazım Planı Revizyonu kararlarının uygulaması niteliğinde ve bu işlemlerin 1/1000 ölçekli uygulama planlarındaki bilgilerin 1/5000 ölçeğe aktarılması olduğunu gözlemiştir. Bu saptamanın dışında kalan ve işlev-yapılaşma koşullarındaki değişiklikleri içeren 1990 sonrası plan değişiklikleri Ek: 1 ve 2'de sunulmaktadır. Yine Kurulumuz, yapılaşmaya yol açan en önemli değişikliklerin 1988 Revizyon Planı ile gerçekleştirildiğini saptamaktadır.

Davacı taraf, dava konusu Nazım Planı Revizyonu'nda, Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgeleri sınırlarına uyulmadığını ileri sürmüştür. Kurulumuz 16 no'lu paftadaki önemsiz bir örnek dışında sınırlarda herhangi bir değişiklik gerçekleştirilmediğini gözlemiştir.

Bu saptamaya karşın Kurulumuz, gerek Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgelerine ilişkin Nazım Planı Revizyonu'nun Öngörünüm bölgesinden bağımsız olarak parçacı biçimde ve Boğaziçi Alanı'nın bütünselliğine aykırı olarak ele alınıyor olmasının gerekse revizyon planındaki yapılaşmaya yönelik değişikliklerin, sınırların fiilen ortadan kalkması anlamına geldiğini saptamaktadır. Bu şekilde, (tanım gereği) Boğaz'dan görünüm ölçütüne göre birbirleriyle ilişkileri çerçevesinde belirlenmiş olan Boğaziçi Alanı Bölgeleri birbirlerinden bağımsız olarak ele alınmış ve bunlara ilişkin sınırlar anlamını yitirmiştir.

Kurulumuz yapılaşma koşullarında artışa yönelik olarak açık alandan konuta, açık alandan diğer kullanımlara, konuttan diğer kullanımlara, konuttan daha yoğun konut alanına ve yoğunluğu artırılan iş merkezleri olmak üzere 5 tip plan değişikliği saptamıştır.

Buradaki açık alan tanımı plan lejantındaki Orman, II. Derece Koru, Rekreasyon Alanı, Üniversite Alanı, Mezarlık, Askeri Alan, Spor Alanı, Yeşil Alan, Ormana Katılacak Alan, Koruya Katılacak Alan, Tarım Alanı, Ağaçlandırılacak Alan, Yapılaşması Kısıtlı Alan, kullanımlarını, diğer kullanımlar ise turizm, otel-motel, sağlık tesisi, sosyal donatı, ticaret + turizm merkezi, ticaret, belediye hizmet alanı, günübirlik turizm ve rekreasyon alanı gibi kullanımları içermektedir.

Bu değişikliklerin bir bölümü yalnızca yapılaşma koşullarında artışı içerirken diğer bir bölümü ise yapılaşma koşullarında artışı da kapsayan işlev değişikliklerini

tedir. (Bkz. EK: 1, 2, 3, 4 ve ilgili nazım planları).

Kurulumuzun plan paftaları üzerinden yaptığı ölçümlere göre, Gergörünüm ve Etkilenme Bölgesi'nde,

1. alanlardan diğer kullanımlarına dönüştürülen alan miktarı 44.95 ha,

2. alanlardan konut kullanımına dönüştürülen alan miktarı 935.65 ha ve bu şekilde yaratılan inşaat alanı miktarı 4.373.600 m²

3. üstün diğer kullanımlara dönüştürülen alan toplamı miktarı 1.600 m²,

4. üstün daha yoğun konut alanına dönüştürülen alan miktarı 236.50 ha ve bu şekilde yaratılan ek inşaat alanı miktarı 1.600 m²,

5. yüksek yoğunluğa çıkarılan iş merkezi alanları toplamı miktarı 15.45 ha olup bu şekilde eklenen inşaat alanı miktarı 3.300 m² dir.

6. olarak, Kurulumuz 1988 onay tarihli 1/5000 ölçekli Plan Revizyonu'nda, toplamı 1271.55 ha'ya ulaşan bir yapılaşma koşullarında ciddi artışlara yol açacak kullanım veya inşaat emsali değişiklikleri değerlendirildiğini saptamıştır. Kurulumuzun ilgili paftalardan yaptığı ölçümlere göre bu şekilde Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgesi'nin tümü genelinde eklenen inşaat alanı toplamı 5.513.500 m² dir.

7. Kurulumuz söz konusu değişiklikleriyle Boğaziçi'nin işmanlık sınırları olarak korunması ve geliştirilmesini amaçlayan 2960 Sayılı Boğaziçi Yasası'nın temel amaç ve hedeflerinin göz ardı edildiği izlenimini edinmiştir.

8. İlgili üzere 18/11/83 tarihli Boğaziçi Kanunu'nun 1. maddesinde kanunun amacı, İstanbul Boğaziçi Alanı'nın doğal ve tarihi değerlerini ve doğal güzelliklerini kamu yararı gözetilerek korumak ve geliştirmek, nüfus yoğunluğunu arttıracak yapılaşmayı sınırlamak için yapılacak imar mevzuatını belirlemek ve düzenlemek amaçları konmuştur. Yasa kapsamındaki Boğaziçi Alanı'nın 11.2. maddede tanımlanmıştır. Bu tanıma göre Boğaziçi Alanı, Boğaziçi Kıyı ve Sahil Şeridi'nden oluşmaktadır. Bu alanın sınırları ve koordinatları ise yasaya ekli krokide belirtilmiş olup, 22.7.1983 onanlı "Boğaziçi Doğal ve Tarihi Değerlerini İçeren Nazım Planı"da gösterilmiştir.

9. Bu şekilde mevzuatımızda ilk kez bir yasanın temel aldığı bir nazım planının getirdiği karar ve tanımlara göre yapılaşmaktadır. Yasanın genel esaslarını oluşturan 3. maddesinde, Boğaziçi Alanı'nın korunması ve geliştirilmesinde ve imar mevzuatının uygulanmasında esas olacak esaslar belirlenmiştir. Bu madde hükümlerinde belirtilen değerlerin ve doğal yapının korunacağı, alanın

doğal ve tarihi çevreye uyumu gözetilerek geliştirileceği ve geliştirileceği, Boğaziçi Alanı'ndaki kültür ve doğa varlıklarının onarımına öncelik verileceği ve bu alandaki plan değişikliklerinin ancak mevcut plandaki nüfus ve yapı yoğunluğu gözönüne alınmak koşuluyla yapılabileceği belirtilmiştir.

Bu bilgilerin ışığı altında, Kurulumuz, davalı karşı savlarına karşın, ne 3194 Sayılı Yasa ile Boğaziçi Yasası'nın kimi maddelerinde yapılan değişikliklerin, ne de 3030 Sayılı Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkındaki Kanunun, davalı idareye, özel yasa niteliğindeki 2960 Sayılı Boğaziçi Yasası'nın temel amaç ve esaslarına aykırı işlem yapma ve plan değişikliği gerçekleştirme olanağı vereceği görüşünü geliştirmiştir.

Kaldı ki, 2960 Sayılı Yasa, plan değişikliklerinin mevcut plandaki nüfus ve yapı yoğunluğu gözönüne alınmak koşuluyla yapılabileceğini öngörmektedir. Yasa çok açık olarak planın mevcut nüfus ve yapı yoğunluğu kararlarını esas almaktadır. Burada daha çok, uygulama aşamasında teknik zorluklar nedeniyle planın nüfus ve yapı yoğunluğu verilerinde genelde bir değişikliğe gitmeksizin yapılabilecek düzenlemeler anlatılmak istendiği açıktır.

Ayrıca, 3194 Sayılı Yasanın 48. maddede 3. fıkrasında gerekli görüldüğü takdirde Boğaziçi için yapılan planların Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgelerinde 3030 Sayılı Yasa hükümleri uyarınca revize edilebileceği kuralı öngörülmesi olmakla birlikte bu kuralın planların revize edilmesini doğallığına ve kaçınılmazlığına işaret ettiğini söylemek zordur. Her değişikliğin yasalar ve somut problemler çerçevesinde gerekçelerinin açık seçik olarak ortaya konması planlama esasları, şehircilik ilkeleri ve kamu yararı açısından zorunludur. Değişiklik yapabilmeye yetkisinin, yapılan değişikliklerin kaçınılmaz biçimde uygunluğunun gerekçesi olarak kullanılmayacağı açıktır.

Diğer yandan Kurulumuz, 1983 Onaylı Nazım Planında öngörülmemiş "çok önemli gelişmelerin oluşturmadığı çevre yolu sistemi ile İkinci Boğaz Köprüsü" gibi belli bir alana ve konuya özel yatırım kararlarının gerekçe gösterilerek, özel bir yasaya dayanan çok önemli bir alana ilişkin kararları kaçınılmaz olarak revize edilmesini yaklaşımını anlam bulmamaktadır. Planlama esasları ve şehircilik ilkeleri açısından bu tür özel kararların Boğaziçi'nin özel niteliği açısından sonuçlarının irdelenerek gözden geçirilme gerekirken, tersine bu kararlar değişmez veriler olarak alınmış ve Boğaziçi Alanı'nın özel niteliğini göz ardı eden plan revizyonu kararları üretilmiştir.

3194 Sayılı Yasanın Boğaziçi Yasası'nın 10. maddesindeki değişikiren 48. maddesindeki "Gerigörünüm Bölgesinde Taban Alanı Kat Sayısı (T.A.K.S.) azami % 15 ve 4 katı (H: 12.5 m irtifal) Etkilenme Bölgesinde ise gene Taban Alanı Kat Sayısı (T.A.K.S.) % 15 ve 5 katı (H: 15.5 m irtifal) geçmemek şartı ile konut yapılabilir." hükmünün, dava idareye Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgeleri'nde 1983 onay

tarifli Boğaziçi Nazım Planı'nda açık alan olarak bırakılan toplamı 980,60 ha'ya ulaşan alanı yapılaşmaya, toplamı 39 ha'ya ulaşan konut alanını yapı yoğunluğunu artıran başka kullanımlara açan, toplamı 236,50 ha'lı bulan konut alanında ve yine toplamı 15,45 ha'ya ulaşan iş merkezlerinde işlev değiştirmeksizin yapılaşma yoğunluğunu artıran plan değişiklikleri yapma olanağı tanıdığı biçiminde yorumlamak olanaklı değildir. Kurulumuz, 48. maddé ile yapılan değişiklikteki yapılaşma koşullarını 1983 onay tarihli Nazım Plan'daki nüfus ve yapı yoğunluğunun sınırları içindeki yapılaşma alanlarındaki üst limitler olarak değerlendirmektedir. Bu koşulları, Boğaziçi'nin açık alan dengesini bozucu biçimde Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgeleri'nin bütünü için geçerli koşullar olarak onaylanması, şüphesiz Boğaziçi Yasası'nın temel amaç ve esaslarının tümüyle reddedilmesi olacaktır.

Diğer yandan, davacı taraf, 2960 Sayılı "Boğaziçi Kanunu"nun, İmar Kanunu'nun 48. maddesi ile değiştirilen 10. maddesinde, Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgeleri'nde emsalin 0,60 ve 0,75 olarak belirlenmesinde "hesabatın brüt alanlar" üzerinden yapılması amir hükmü nedeniyle, uygulama ile net alan üzerinden gerçekleşecek filli emsallerin çok daha yüksek olacağını ileri sürmektedir. 1/5000 ölçekli nazım planlar, kentsel arazi kullanımlarına ilişkin ayrıntılı bilgilerden çok, gelişme yönü ve niteliğini genel çizgileriyle vurgulayan üst ölçekli bir plan türüdür. Dolayısı ile bu planlarda konut alanlarına ilişkin olarak yer alabilecek veriler en fazla nüfus yoğunluğu ile sınırlı kalmalıdır. 1/5000 ölçekli bir planda konut kullanımlarına ilişkin olarak emsal düzeyinde ayrıntılı bilgi verilmesi alışık bulunmayan ve nazım plan diline ters düşen bir uygulamadır. Nitekim 1/5000 ölçekli Boğaziçi Nazım Planı'nı temel alan 2960 Sayılı Yasanın, İmar Yasası ile değişiklik yapılmadan önceki orijinal biçiminin hiçbir maddesinde konut alanlarındaki yoğunluğa ilişkin bir ibare yer almamıştır. Kısacası, 3194 Sayılı İmar Kanunu'na eklenen bu madde ile bir bütün olarak imar mevzuatının ruhuna ve imar planlama sürecinin genel mantığına ve esaslarına tamamen ters düşen bir anlayış yasa maddesi haline getirilmiştir. Davacı dilekçesinde önemle üzerinde durulan nokta, anılan maddede yer alan "hesabat brüt alan üzerinden yapılır" ibaresidir. İmar mevzuatımız ve kent planlama kuram ve pratiği bir bütün olarak incelendiğinde, TAKS ve KAKS (emsal) değerlerinin uygulamaya esas olacak 1/1000 ölçekli planların araçları olduğu açıkça görülebilecektir. Bu planlar temel alınarak hazırlanan parselasyon planlarında, her bir imar parseli için verilecek imar hakkı hebasında imar adaları için uygulama planında verilen TAKS ve KAKS (emsal) değerleri aynen aktarılır. Diğer bir deyişle, tüm hesaplama imar adası düzeyinde (yollar tüm diğer ve kentsel sosyal ve teknik altyapı için ayrılan alanlar dışlanarak) net alan üzerinden hesaplanır. Davacı konusu uygulamaya temel olan Boğaziçi Yasası'nın 10. maddesini değiştiren İmar Yasası'nın 48. maddesinde ise, imar

mevzuatının tümüne hakim alan bu genel ilkeye ters düşülmüştür. Diğer bir deyişle, "hesabatın brüt alan üzerinden yapılması" amir hükmü ile kentsel sosyal ve teknik altyapı için ayrılması gereken alan ayrılmadan, brüt alan üzerinden emsal verilmiştir. Bu durumda, uygulama planlarında, konut alanlarında oluşacak emsal değerler yasa da belirtilen değerlerin (sosyal ve teknik altyapı için ayrılacak alanın kabaca toplam planlanan alanın % 50'sine yaklaşacağı varsayılsa) iki katına dek çıkabilecektir. Özetle, yasa da Boğaziçi ile sınırlı olmak üzere yer alan bu İmar Mevzuatı'nın tümündeki genel yaklaşıma aykırı olan bu ifade ile, uygulama planlarında konut için ayrılan alanlarda emsal değerlerin, diğer bir deyişle, toplam inşaat alanlarının 1,20-1,50 gibi çok yüksek değerlere yükseltilmesi girişimlerine yolaçmıştır. Boğaziçi gibi, bu konuda çok daha duyarlı olunması gereken bir alanla ilgili olarak, yasa da bu yönde yapılan değişiklik büyük bir talihsizlik olmuştur.

SONUÇ

1. 3194 Sayılı 1985 onay tarihli İmar Yasası'nın, 2960 Sayılı Boğaziçi Yasası'nın 10. maddesini değiştiren 48. maddesi ile Boğaziçi Alanı için hem bütün olarak İmar Mevzuatı ve kent planlama kuram ve pratiğine ters düşen bir planlama dili getirilmiş, hem de Boğaziçi gibi son derecede duyarlı olunması beklenen bir alan için yürürlüğe konmuş Boğaziçi Yasası'nın temel amaç ve esasları ile çelişen hükümler öngörülmüştür. Bu şekilde bizzat Yasa'nın kendi maddeleri arasında çelişme yaratılmıştır.
2. Boğaziçi Yasası'nda yapılan bu değişikliğe karşın, bu değişikliğin davalı idareye Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgelerinde, 1983 onay tarihli Nazım Plan'da açık alan olarak bırakılan alanları yapılaşmaya açma ve yapılaşmaya yolaçacak işlev değişikliklerine gitme olanağı tanıdığını söylemek olanaklı değildir. Çünkü, yasa ya göre gerekli değişikliklerin planı mevcut nüfus ve yapı yoğunluklarını dikkate alması gerekmektedir. Davacı konusu "Nazım Plan Revizyonu" ile bu kural çiğnenmiştir.
3. Diğer yandan, davalı tarafın dile getirdiği çevre yolları (TEM) ve İkinci Boğaziçi Köprüsü gibi tekil kararlar, gerek bu yatırımların işlevsel özellikleri, gerekse Boğaziçi Alanı'nın özel nitelikleri nedeniyle davalı idarenin yeni konut alanları açmasına gerekçe oluşturamaz. Çünkü bu yatırımlar Orta Avrupa'dan başlayarak Orta Doğu'ya uzanan otoyol sisteminin (TEM) parçalarıdır ve İstanbul kentini ulaşımının ve yeni kent gelişiminin temelini oluşturamazlar. Hatta bu nedenle yakın çevrelerinin özellikle yapılaştırılmaması gerekmektedir.
4. Herhangi bir nazım planın yeniden ele alınışı (revizyonu) yalnızca yukarıda değinilen türden tekil kararların plana işlenmesine ve bağlı olarak yeni konut alanları üretilmesine indirgenemez. Eğer planlama çerçevesinde yeni girdiler söz konusu ise o zaman bunların, gerek yasa düzeyinde gerekse üst ölçekli Metropoliten Nazım Plan düzeyinde

korunması öngörülmüş olan Boğaziçi Alanı'nda yaratacağı olası sonuçların kestirilmesi ve önlemlerin alınması gerektirdi.

5. 22.7.1983 onanlı "Boğaziçi Doğal ve Tarihi Sit Değerlerini İçeren Nazım Plan" adından da anlaşılacağı üzere Ön, Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgelerinin tümünde anılan değerleri korumaktadır. 1988 onanlı "Boğaziçi Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgeleri Nazım İmar Planı Revizyonu" ise bu değerlere atıfta bulunmaksızın, Nazım Plan kapsamı içinde kurulması gereken Öngörünüm Bölgesi ile olan ilişkileri dışlayarak, Doğal ve Tarihi Sit Değerleri açısından açık alan olarak korunması gereken çok miktarda alanı yapılaşmaya açmıştır. Bu nedenle yapılan İşlem Boğaziçi Alanı'nın strüktüründe önemli değişiklikler getirmesine karşın, alanı bütünsel bir çerçevede ele almadığı için Plan Revizyonu olarak değerlendirilemez. Diğer yandan bunları, hacim ve içerik olarak yapıyı bozucu nitelikleri nedeniyle yasal olarak tanımlanan "plan değişikliği" kapsamında görmek olanaklı değildir.

6. İlçe Belediyeleri'nce 1990 sonrasında hazırlanan Revizyonuların büyük bir bölümü yukarıda eleştirilen 1988 onanlı Revizyon Planı'na göre yapılan uygulamaların Nazım Plan'a işlenmesi olduğu gözlenmiştir. Diğer bir bölümü ise Ek 1'de işaretlendiği gibi 1983 onanlı asıl planın strüktürünü bozucu niteliktedir.

Bu sonuç görüşlerden hareket eden Bilirkişi Kurulumuz davalı İdare'nin 1988 onanlı "Boğaziçi Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgeleri Nazım İmar Planı Revizyonu" ile yapılan değişikliklerin tümünü ve 1990 sonrasında İlçe Belediyeleri'nce hazırlanan planlardaki değişikliklerin bir bölümünü planlama esasları, şehircilik ilkeleri ve Boğaziçi'nin korunmasında öngörülen kamu yararı (hem evrensel hem ulusal yararlar) açısından uygun bulmamıştır.

Saygı ile görüşlerinize sunulur.

18.2.1994

Y. Doç. Dr. M. Çağatay KESKİNOĞ

Öğ. Gör. Başkan GÜNAY Prof. Dr. Melih ERSOY

Ek 13 Sahil Şeridi ve Öngörünüm Lejand ve Plan Hükümlerine İtiraz Dilekçesi

(Kaynak: TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Arşivi, Dava Dosyaları)

23.09.2004

24.06.1977

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANLIĞI'NA

Konu : Halen askıda bulunan Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu'nun 27.02.2004 gün ve 2004/2 (340040314) sayılı kararı ile yeniden düzenlenerek Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nca 20 Temmuz 2004 de onaylanan İstanbul Boğaziçi sahil şeridi ve öngörünüm bölgesi uygulama imar planı , plan lejantı ve plan hükümlerine itirazımız.

İstanbul Boğaziçi sahil şeridi ve öngörünüm bölgesi uygulama imar planı plan lejantı ve plan hükümleri Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu'nun 27.02.2004 gün ve 2004/2 (340040314) sayılı kararı ile yeniden düzenlenmiş ve Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nca 20 Temmuz 2004 de onaylanmıştır. Ve yasa gereği İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nda 25.08.2004 tarihinde askıya çıkarılmış olup halen askıdadır.

Plan lejantının "deniz ile sahil yolu arasında kalan parseller" başlıklı 2.3 maddesinde "Boğaziçi sahil şeridinde imar planına uymak şartı ile ancak toplumun yararlanacağı dinlenme ,gezinti ve turizm tesisleri yapılabilir" hükmü getirilmiştir.Bu hükme dayanarak yüzyıldır konut fonksiyonu bulunan 1. gurup korunması gerekli bir yalıya konut fonksiyonu nedeniyle izin verilememektedir.Burada fonksiyona karar verme hakkı lejantta değil aşağıda da belirtildiği gibi koruma kurulundadır. Ve bu yetki Koruma Kurulunun onayı olmadan veya yasa değiştirilmeden plan ile ortadan kaldırılamaz.

Yine bu maddeye bağlı olarak genel hükümlerin.Eski Eserler başlıklı 2.1 maddesinin a) bendinde "Tescilli yapıların , bina ve bina guruplarının işlevsellendirilmesi plandaki fonksiyonlara göredir."denilmektedir.Oysa eski eser yapının tarihi fonksiyonu hakkında karar vermek ve bu işlevini sürdürmesini sağlamak Koruma kurulunun görevi ve yetkisi içindedir.Bunu imar plan hükümleri ile değiştirmek yasaya aykırıdır ve doğru değildir.

Maddenin devamında "...ancak yapının korunması açısından bu işlevin değişikliği ile ilgili kurul kararı doğrultusunda Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu'na plan tadili teklif edilebilir." şeklinde bir düzenleme getirilerek yetki aşımına devam edilmiştir.

22.07.1983 tasdik tarihli planda eski eser olarak görülmeyen yapılar ile ilgili karar yetkisi yine 2863(3386) sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu uyarınca koruma kuruluna aittir.

Ayrıca, gerek Boğaziçi'nde gerekse başkaca bölgelerde tespit ve tescil işleminin tamamlandığını söylemek mümkün değildir. Koruma kanununun 17 maddede Sit Geçiş dönemi – Koruma amaçlı İmar planı ve Kısmi plan değişiklikleri konuları hükme bağlanmış ve açıkça koruma kurulları yetkili kılınmıştır. Bir plan lejantı ile bu durumu değiştirmek mümkün olmadığı gibi yasal da değildir. Yasalar Belediye Meclis kararlarının üzerindedir.

Yine lejantın genel hükümler 2.1 c maddesinde belirtilen 22.07.1983 tasdik tarihinden önce tescil kararı alınmış parselde mevcut olduğu halde uygulama imar planında gösterilmemiş eski eserler için plan değişikliği teklif gerekliliği Koruma kurulu yetkisine bir tecavüzdür. Ayrıca bu durum 1983 den sonra tescil edilmiş yapılarla farklılık yaratarak ayrıcalıklı imar hakkı oluşmasına imkan tanımaktadır.

Yine aynı maddenin d) bendi herhangi bir nedenle ortadan kalkmış ve imar planlarında belirlenmemiş olan eski eserlere ait uygulamalarda 22.07.1983 tarihinden önce tescil kararı alınmamış ise eski eser uygulaması yapılamaz denilmektedir. Oysa İstanbul'da tescil sürecinin bittiğini iddia etmek mümkün değildir. Bu durum restitüsyon uygulamalarını ortadan kaldırdığı gibi Koruma kurulu yetkisine de bir tecavüzdür. Ayrıca bu durum 1983 den sonra tescil edilmiş yapılarla farklılık yaratarak ayrıcalıklı imar hakkı oluşmasına imkan tanımaktadır.

Boğaziçi Yüksek Koordinasyon Kurulu 27.02.2004 gün ve 2004/2 (340040314) sayılı kararı ile, 22.07.1983 tarihinde onanlı 1/1000 ölçekli Boğaziçi Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi Uygulama İmar Planında işlenmemiş 119 tescilli eski eserin işlenmesine onay vermiştir. Bu onay işlemi 2863 sayılı yasanın ruhu itibarı ile uygun olmakla birlikte, Genel Hükümler başlığı altında toplanan ve plan notlarında değişiklik yapan karar ile çelişmekte ve ayrıcalıklı haklar getirmektedir.

Boğaziçi Kanunu'nun 10. maddesinde "gerekli görüldüğü takdirde "Boğaziçi alanı" için yapılan planların revize edilmesi , "geri görünüm" ve "etkilenme" bölgelerinde 3030 sayılı kanuna göre "sahil şeridi" ve öngörünüm bölgelerinde

İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nce hazırlanarak Belediye meclisinin kararı ve Belediye Başkanının onayından sonra Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu" onayı ile yürürlüğe girer."denilmiştir.

Yine aynı madde de "**ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile meslek kuruluşları** , İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nda bir ay süre ile ilan edilen "sahil şeridi" ve "öngörünüm" bölgeleri ile ilgili planlara **itiraz edebilir** Ancak itirazlar yürütmeyi durdurmaz. Belediye Başkanlığı plan itirazlarını inceler görüşünü de ekleyerek Belediye Meclisi'ne sunar Belediye Meclisi durumu **bir ay içinde** inceleyerek karara varır.Netice Büyükşehir Belediye Başkanının ve Boğaziçi Koordinasyon Kurulunun onayı ile kesinleşir. Plan değişikliği de aynı usulle göre yapılır" denilmektedir.

2863(3386) sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 7. maddesinde ise Korunması gereken Kültür ve Tabiat varlıklarının **tespiti** Bakanlıkça doğrudan doğruya veya ilgili kurum ve kuruluşların uzmanlarının yardımlarından faydalanılarak yapılır.....Korunması gereken taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili yapılan tespitler **koruma kurulu kararı ile tescil olunur.**" denilmektedir. Koruma alanı ile ilgili karar alma yetkisi başlıklı 8.madde de ise bu yetkinin **Bölge kurullarına ait olduğu** belirtilmektedir.Yine 9. madde de ise Koruma Yüksek Kurulunun ilke kararları çerçevesinde koruma kurullarınca alınan kararlara aykırı olarak ,korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında , her çeşit inşai ve fiziki müdahalede bulunmak ,bunları yeniden kullanıma açmak veya **kullanımlarını değiştirmek yasaktır**" denilmektedir.Yapı esasları başlıklı 18. madde de ise "...**Mahalli idareler** ,taşınmaz Kültür varlığı parselinde ek veya eklenti suretiyle yapılacak veya yeni inşa edilecek yapılara ait koruma kurulunca verilen kararlarda veya onaylanmış kültür varlığı **projelerinde değişiklik yapamazlar** Ancak inşa edilen yapının fen ve sağlık şartlarının mevzuata uygunluğunu kontrol ederler." demek suretiyle **yetki** konusunda açık bir hüküm getirmiştir.

Yukarıda sayılan nedenlerle halen askıda bulunan Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu' nun 27-02.2004 gün ve 2004/2 (340040314) sayılı kararı ile yeniden düzenlenerek Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nca 20 Temmuz 2004 de onaylanan İstanbul Boğaziçi sahil şeridi ve öngörünüm bölgesi uygulama imar planı plan lejantı ve plan hükümlerinin Genel Hükümler başlıklı bölümünün 2.1 maddesinin a) bendinin , c) bendinin , d) bendinin ve 2.3 maddesinin itirazlarımız doğrultusunda değiştirilmesini başkaca itirazlarımıza ilişkin yasal haklarımız saklı kalmak kaydıyla talep ederiz

Saygılarımızla 25.09.2004

TMMOB Mimarlar Odası
İstanbul Büyükkent Şubesi

Ek 14 Sahil Şeridi ve Öngörünüm Lejand ve Plan Hükümleri Dava Dilekçesi

(Kaynak: TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Arşivi, Dava Dosyaları)

DANIŞTAY BAŞKANLIĞI'NA

Sunulmak Üzere ;

İSTANBUL İDARE MAHKEMESİ SAYIN BAŞKANLIĞI'NA

Yürütmenin durdurulması istemlidir.

DAVACI : 1- T.M.M.O.B. Mimarlar Odası (İstanbul Büyükkent Şubesi)
Yıldız Dış karakol Binası Beşiktaş-İST

VEKİLİ : Av.İlyas BULCAY- 0216 474 50 53
Altunizade Sırmaperde cd. Yetimhane sk.4/6 Üsküdar-İst

DAVALI İDARELER : 1- Başbakanlık (Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon
Kurulu'na izafeten) Bakanlıklar – ANKARA

2- Bayındırlık ve İskan Bakanlığı
Bakanlıklar – ANKARA

3- İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı –İST

KONU : İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'na verilen 23.09.2004 tarih ve 40497 sayılı dilekçeyi süresinde cevaplamayarak itirazı zımnen reddeden idarenin işlemi ile işlemin dayanağı olan İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Boğaziçi İmar Müdürlüğü'nce hazırlanan 13.12.2000 tarih ve 12016 sayılı Koruma Kurulu kararı ve 15.12.2000 gün ve 737 sayılı İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisi'nin kararı ile uygun bulunarak sunulduğu Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu'nun 27.02.2004 gün ve 2004/2 (340040314) sayılı kararı ile değişiklik teklifi yeniden düzenlenerek, tadilen onaylanan Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Şube Müdürlüğü'nce ilan edilmek üzere İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'na verilen İstanbul Boğaziçi Sahil Şeridi ve Öngörünüm bölgesi uygulama İmar Planının, " plan lejantı ve plan hükümlerinin" yasalara, şehircilik bilimine, ve kamu yararına aykırılığı nedeniyle İPTALİNE ve öncelikle YÜRÜTMENİN DURDURULMASINA karar verilmesi istemidir.

AÇIKLAMALAR

A) OLAYIN GELİŞİMİ VE İTİRAZLARIMIZ

1-) İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Boğaziçi İmar Müdürlüğü'nce hazırlanan "İstanbul Boğaziçi sahil şeridi ve öngörünüm bölgesi uygulama imar planı plan lejantı ve plan hükümleri"ne ilişkin değişiklik teklifi 13.12.2000 tarih ve 12016 sayılı Koruma Kurulu kararı ve 15.12.2000 gün ve 737 sayılı İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisi'nin kararı ile uygun bulunarak Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu'nun onayına sunulmuştur. (EK-3)

Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu'nun 27.02.2004 gün ve 2004/2 (340040314) sayılı kararı ile değişiklik teklifi yeniden düzenlenerek, tadilen onaylanmış **(EK-2)** ve İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nda 25.08.2004 tarihinde askıya çıkarılmıştır.

2-) Dava konusu bu planlara İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'na verilen 23.09.2004 tarih ve 40497 sayılı dilekçeyle itiraz edilmiş, itirazımız süresinde cevaplanmayarak zımnen reddedilmiştir.**(EK-1)**

3-) Boğaziçi Kanunu'nun 10. maddesinde "gerekli görüldüğü takdirde "Boğaziçi alanı" için yapılan planların revize edilmesi , "geri görünüm" ve "etkilenme" bölgelerinde 3030 sayılı kanuna göre "sahil şeridi" ve öngörünüm bölgelerinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nce hazırlanarak Belediye meclisinin kararı ve Belediye Başkanının onayından sonra Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu" onayı ile yürürlüğe girer."denilmiştir.

Yine aynı maddede, "**ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile meslek kuruluşları**" , İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nda bir ay süre ile ilan edilen "sahil şeridi" ve "öngörünüm" bölgeleri ile ilgili planlara **itiraz edebilir**. Ancak itirazlar yürütmeyi durdurmaz. Belediye Başkanlığı plan itirazlarını inceler, görüşünü de ekleyerek Belediye Meclisi'ne sunar. Belediye Meclisi durumu **bir ay içinde** inceleyerek karara varır. Netice, Büyükşehir Belediye Başkanının ve Boğaziçi Koordinasyon Kurulunun onayı ile kesinleşir.Plan değişikliği de aynı usule göre yapılır" denilmektedir.

4-) Koruma Kurulu ve Büyükşehir Belediye Meclisi kararları ile uygun bulunan 2000 tarihli değişiklik teklifi ile aradan 3 yılı aşkın zaman geçtikten sonra, Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu'nun 23.09.2004 tarihli kararı ile tadilen onanan değişiklik arasında, Boğaziçi'ndeki kültür değerlerinin korunması ve yaşatılmasını daha da zorlaştıracak, hatta bazı durumlarda olanaksız hale getirecek farklılıklar bulunmaktadır. Onaylanan plan notları, tadil edilmiş haliyle, artık Koruma Kurulu ve İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nın onayından geçen 2000 tarihli metin olmaktan çıkmış olup, "Boğaziçi İmar Yüksel Koordinasyon Kurulu"nun bir çalışmasıdır. Bu tadilen onama kararının altında, Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu olarak, Başbakan, Milli Savunma Bakanı, Ulaştırma Bakanı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı, Çevre ve Orman Bakanı, Bayındırlık ve İskan Bakanı, Tarım ve Köy İşleri Bakanı ile Kültür ve Turizm Bakanı'nın imzalarının bulunmakta olup, Koruma Kurulu onayı almış 2000 tarihli değişiklik önerisinin, Kurul görüşü almaya gerek duyulmadan tadil edilmesi ve Kurul onayı alınmadan onanması bir yetki gaspı oluşturmaktadır.

5-) İtiraz dilekçemizde de belirttiğimiz gibi Plan lejantının "deniz ile sahil yolu arasında kalan parseller" başlıklı 2.3 maddesindeki **İmar Yüksek Koordinasyon Kurulunca tadilen onanan Yeni Plan uygulama hükmü- "DENİZ İLE SAHİL YOLU ARASINDA KALAN PARSELLER başlıklı 2.3. maddesi-** Boğaziçi sahil şeridinde imar planına uymak şartı ile ancak toplumun yararlanacağı dinlenme, gezinti ve turizm tesisleri yapılabilir." şeklinde düzenlenmiştir

Koruma Kurulu ve Belediye Meclisi onayından geçerek İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu onayına giden öneri plan uygulama hükmü: ise

"2.3- Deniz ile Sahil Yolu Arasında Kalan Parseller:

a) Bu planla, kontur ve gabarileriyle aynen korunarak yeniden yapılacak binalar, lokanta, gazino, kafeterya gibi kamuya açık kullanışlara tahsis edilecektir.

- b) Bu alanda bulunan eski eserler için Genel Hükümler 2.1 maddesine göre uygulama yapılacaktır.
- c) Tescilli eski eserler (plan, mimarisi ve kat adedi ve aynı malzeme ile) restore edilerek kamuya açık kullanımlara tahsis edilebileceği gibi konut olarak da kullanılacaktır.” şeklindedir

Öneri plan uygulama hükmü değişikliği a, b, ve c fıkralarından oluşmakta iken Boğaziçi Yüksek Koordinasyon Kurulu b ve c fıkralarını gözardı ederek ve a fıkrasını da değiştirerek onaylamıştır. Onama sırasında yapılan bu tadilat ile, madde, imar planında işlenmiş olmayan kültür varlıklarının korunmasını ve yaşatılmasının önüne set çekmektedir.

Bu hükme dayanarak yüzyıldır konut fonksiyonu bulunan 1. grup korunması gerekli bir yalıya konut fonksiyonu nedeniyle izin verilememektedir. Burada fonksiyona karar verme hakkı plan uygulama hükümlerinde , aşağıda da belirtildiği gibi koruma kurulundadır. Koruma Yasası değiştirilmedikçe, bu yetki plan ya da plan notları ile ortadan kaldırılamaz.”

6-) Yine bu maddeye bağlı olarak Genel Hükümlerin Eski Eserler başlıklı 2.1 maddesinin a) bendinde “İmar Yüksek Koordinasyon Kurulunca tadilen onanan Yeni Plan uygulama hükmü- **ESKİ ESER UYGULAMASI başlıklı 2.1 maddesinin (a) bendi:** “Tescilli yapıların , bina ve bina guruplarının işlevsellendirilmesi plandaki fonksiyonlara göre. Ancak yapının korunması açısından bu işlevin değişikliği ile ilgili kurul kararı doğrultusunda Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu’na plan tadili teklif edilebilir.” **şeklinde düzenlenmiştir.**

Koruma Kurulu ve Belediye Meclisi onayından geçerek İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu onayına giden öneri plan uygulama hükmü ise:

“2.1-Tescilli eski eser yapıların, bina ve guruplarının işlevlendirilmesi plandaki fonksiyonlara göre. Ancak, yapının korunması açısından bu işlev, Koruma Kurulu’na uygun görülmez ise Kurul kararı doğrultusunda plan tadili yapılır.” Şeklindedir.

Oysa eski eser yapının tarihi fonksiyonu hakkında karar vermek ve bu işlevini sürdürmesini sağlamak Koruma kurulunun görevi ve yetkisi içindedir. Bunu imar plan hükümleri ile değiştirmek Koruma Kanunu’na aykırıdır.

İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu’na onay için giden öneride, tescilli eski eser yapıların planda gösterilen fonksiyonları, yapının korunması açısından değerlendirilerek, Koruma Kurulu kararı ile değiştirilebilmekte ve Kurul kararı doğrultusunda plan tadilatı yapılmakta idi. Bu hüküm, eski eser yapıların mevcut kullanım fonksiyonu ile yaşamaya devam etmesinin en doğru koruma anlayışı olarak kabul edildiği düşünüldüğünde, mesela konut fonksiyonlu bir yapının planda kamuya açık bir kullanıma tahsis edilmiş olması halinde, son derece yararlı bir değişikliğe olanak sağlamaktadır ve madde önerisi, bu konuda da, olması gerektiği gibi, yetkiyi Koruma Kurulu’na vermekte ve kurul kararı doğrultusunda plan tadilatı . İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu ise, tadilen onayladığı madde ile, “Kurul kararı doğrultusunda plan tadili yapılır” hükmünü, “kurul kararı doğrultusunda Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu’na plan tadili teklif edilebilir.” hükmüne dönüştürerek, Kurul kararını kabul edip etmeme konusunda kendini yetkili kılmaktadır. Bu, Koruma Kurullarının görev ve yetkilerine müdahale ve açık bir yetki gaspıdır. Böylece yetki aşımına devam **edilmiş ve gerçek fonksiyonunun verilebilmesi için plan değişikliği gibi son derece zor bir prosedür zorunluluğu gereksiz ve anlamsız bir şekilde konulmuştur.**

22.07.1983 tasdik tarihli planda eski eser olarak görülmeyen yapılar ile ilgili karar da yine yetkisi gereği koruma kuruluna aittir. Zira Boğaziçi'nde tespit ve tescil işleminin tamamlandığını söylemek mümkün değildir. Koruma kanununun 17. maddesinde_Sit Geçiş dönemi Koruma amaçlı İmar planı ve Kısmi plan değişiklikleri konuları hükme bağlanmış ve açıkça koruma kurulları yetkili kılınmıştır. Bir plan lejantı ile bu durumu değiştirmek mümkün olmadığı gibi yasal da değildir.

7-) Yine lejantın genel hükümler 2.1 c maddesinde **İmar Yüksek Koordinasyon Kurulunca tadilen onanan Yeni Plan uygulama hükmü:**

“ESKİ ESER UYGULAMASI başlıklı 2.1 maddesinin (c) bendi: “22.07.1983 tasdik tarihinden önce tescil kararı alınmış, parselde mevcut olduğu halde uygulama imar planında gösterilmemiş eski eserler için Boğaziçi mevzuatına göre plan değişikliği teklif edilebilecektir. Plan değişikliğinin onayını müteakip Koruma Kurulu kararı çerçevesinde restore edilen binanın taban alanı mevcut binanın taban alanını, yüksekliği mevcut binanın yüksekliğini geçmemek ve bağımsız bölüm artışı yapılmamak kaydıyla uygulama yapılacaktır. Ayrıca, yıkılarak yapılması halinde b maddesi geçerlidir.” şeklinde düzenlenmiştir

Koruma Kurulu ve Belediye Meclisi onayından geçerek İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu onayına giden öneri plan uygulama hükmü ise:

“2.1. maddesinin (b) bendi: Parselde mevcut olduğu halde 22.7.1983 tasdik tarihli planda gösterilmemiş ve tescil kararı alınmamış eski eserlerde öncelikle Koruma Kurulundan tescil kararı alınarak, restore edilen binanın taban alanı mevcut binanın taban alanını, yüksekliği mevcut binanın yüksekliğini geçmemek, kat adedi artışı yapılmamak kaydıyla uygulama yapılacaktır. Daha sonra söz konusu eski eser plana işlenecektir.”şeklindedir.

İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu'na onay için sunulan 2000 tarihli öneride, “22.7.1983 tasdik tarihli planda gösterilmemiş ve tescil kararı alınmamış eski eserlerde yapılacak uygulama” söz konusu iken, Koordinasyon Kurulunun tadilen onayladığı kararında, planda gösterilmemiş eski eserlerden sadece 1983 öncesi tescil kararı alınmış eski eserlerle ilgili işleme yer verilmiş; böylelikle, planda işlenmemiş eski eserlerden tescili 1983 öncesi yapılmış eski eserlerin yaşatılıp korunmasının önüne engel çekilmiştir. 1983 imar planı hazırlandığı sırada Boğaziçi'ndeki tescillerin tamamlanmamış olduğu ve bu tarihten sonra da Koruma Kurulu Kararı ile 119 eski eserin tescil edildiği; plan uygulama hükmündeki tadilli kararı alan aynı İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu'nun, aynı tarihte, bu eserlerin plana işlenmesi kararını da vermiş olduğu göz önüne alındığında, plan uygulama hükmünde yapılan bu değişikliğin tutarsızlığı ve yanlışlığı açıkça ortaya çıkmaktadır. Plan Uygulama Hükümlerinin bu maddesi, Koruma Kurulu yetkilerine de açık bir müdahaledir, bu haliyle bir yetki gaspı oluşturmaktadır. Tarihi ve Doğal Sit Alanı olan Boğaziçi'nde, Kültür ve Tabiat Varlıkları Kanunu'nu açıkça çiğneyerek tarihi eserlerin korunmasının ve yaşatılmasının önünde bir engel oluşturmaktadır. Ayrıca bu durum 1983 den sonra tescil edilmiş yapılarla 1983 den sonra tescil edilmiş yapılar arasına farklılık yaratarak ayrıcalıklı imar hakkı oluşmasına imkan tanımaktadır.

8-) Yine aynı maddenin d) bendi **İmar Yüksek Koordinasyon Kurulunca tadilen onanan Yeni Plan uygulama hükmü:**

“ESKİ ESER UYGULAMASI başlıklı 2.1 maddesinin (d) bendi- Herhangi bir nedenle ortadan kalkmış ve imar planlarında belirlenmemiş olan eski eserlere ait uygulamalarda 22.07.1983 tarihinden önce tescil kararı alınmamış ise eski eser uygulaması yapılamaz.” şeklinde düzenlenmiştir.

Koruma Kurulu ve Belediye Meclisi onayından geçerek İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu onayına giden öneri plan uygulama hükmü ise:

“2.1.maddesinin (d) bendi- Evvelce mevcut olupta, herhangi bir nedenle ortadan kalkmış olan ve imar planlarında belirlenmemiş olan eski eserlere ait uygulamalarda (restitüsyon uygulamaları) Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu kararları esas alınarak uygulama yapılır ve plana işlenir. Ancak, eski eser binanın plana müdahale ettiği durumlarda (İmar uygulamaları gerektiği hallerde, tevhid, istikamet, fonksiyon değişikliği v.b.) plan tadilatı sonuçlanmadan uygulama yapılamaz.”şeklindedir.

Bu plan hükmünde de, Koruma Kurulu yetkilerine açık bir müdahale söz konusudur ve madde bu haliyle bir yetki gaspı oluşturmaktadır. Bu madde ile, Tarihi ve Doğal Sit Alanı olan Boğaziçi’nde, Kültür ve Tabiat Varlıkları Kanunu açıkça çiğnenerek tarihi eserlerin korunmasının ve yaşatılmasının önünde bir engel oluşturulmaktadır. Koruma Kurulu ve Büyükşehir Belediye Meclisi onayı ile 2000 tarihli Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu’na sunulan 2000 tarihli öneride, “Evvelce mevcut olupta, herhangi bir nedenle ortadan kalkmış olan ve imar planlarında belirlenmemiş olan eski eserlere ait uygulamalarda (restitüsyon uygulamaları) Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu kararları esas alınarak uygulama yapılır ve plana işlenir.” denmişken, Yüksek Koordinasyon Kurulu, yaptığı tadille, “22.07.1983 tarihinden önce tescil kararı alınmamış ise eski eser uygulaması yapılamaz.” hükmünü getirmiştir. Böylece, Sit Alanı olan Boğaziçi’nde, ortadan kalkmış, ancak mevcut olduğu belgelenebilen eski eser yapılardan sadece 22.07.1883 tarihinden önce tescil edilenler için restitüsyon uygulaması yapılabilecektir. Bu durum 1983 den sonra tescil edilmiş yapılarla 1983 den sonra tescil edilmiş yapılar arasına farklılık yaratarak ayrıcalıklı imar hakkı oluşmasına imkan tanımaktadır.

Bu madde de, 2-c maddesi ile ilgili değerlendirmemizde getirilen tüm değerlendirme ve itirazlar bu madde için de aynen geçerlidir.

9-) Yine itiraz konusu “uygulama planı plan lejantı ve plan hükümleri” ile birlikte, Boğaziçi İmar Müdürlüğünde bulunan ve onay bekleyen 119 proje, diğer onay bekleyen projelerden hangi hususlarda farklılaştığı yeterince anlaşılamayan nedenlerle ve ayrıcalık yaratılarak, Boğaziçi Yüksek Koordinasyon Kurulu ‘nca onaylanmıştır.

10-) Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nun 7. maddesinde korunması gereken Kültür ve Tabiat varlıklarının **tespiti** Bakanlıkça doğrudan doğruya veya ilgili kurum ve kuruluşların uzmanlarının yardımlarından faydalanılarak yapılır.....Korunması gereken taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili yapılan tespitler **koruma kurulu kararı ile tescil olunur.**” denilmektedir. Koruma alanı ile ilgili karar alma yetkisi başlıklı 8.madde de ise bu yetkinin **Bölge kurullarına ait olduğu** belirtilmektedir.Yine 9. madde de ise Koruma Yüksek Kurulunun ilke kararları çerçevesinde koruma kurullarınca alınan kararlara aykırı olarak ,korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında , her çeşit inşai ve fiziki müdahalede bulunmak ,bunları yeniden kullanıma açmak veya **kullanımlarını değiştirmek yasaktır**” denilmektedir.Yapı esasları başlıklı 18. madde de ise “...**Mahalli idareler** ,taşınmaz Kültür varlığı parselinde ek veya eklenti suretiyle yapılacak veya yeni inşa edilecek yapılara ait koruma kurulunca verilen kararlarda veya onaylanmış kültür varlığı **projelerinde değişiklik yapamazlar** Ancak inşa edilen yapının fen ve sağlık şartlarının mevzuata uygunluğunu kontrol ederler.” demek suretiyle **yetki** konusunda açık bir hüküm getirmiştir.

11-) Yukarıda sayılan nedenlerle, askıya çıkan Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu’ nun 27-02.2004 gün ve 2004/2 (340040314) sayılı kararı ile onaylanan İstanbul Boğaziçi sahil şeridi ve öngörünüm bölgesi uygulama imar planı plan lejantı ve plan hükümlerinin Genel

Hükümler başlıklı bölümünün 2.1 maddesinin a) bendinin , c) bendinin , d) bendinin ve 2.3 maddesinin itirazlarımız doğrultusunda değiştirilmesini başkaca itirazlarımıza ilişkin yasal haklarımız saklı kalmak kaydıyla talep etmemize rağmen yasal süresi içinde cevap verilmeyerek itirazımız zımnen reddedilmiştir.

B) GENEL DEĞERLENDİRMELER

1- Boğaziçi, korunması gereken Tarihi ve Doğal bir Sit alanıdır.

Eski Gayrimenkul EskiEserler veAnıtlar Yüksek Kurulu' nun Boğaziçi' ne ait ilk toplu tescil kararı 10.10.1970 tarih ve 5595 sayılı Boğaziçi yalularına ilişkin karardır. Bu karar o tarihte ülkemiz mevzuatımızda SİT kavramının olmaması nedeniyle yaluların kadastral kodlamasına dayanan tekil nitelikli bir karardır.

SİT kavramının kapsamlı bir tanımla ülkemiz mevzuatına girişi 25.04.1973 tarihinde yürürlüğe konan 1710 sayılı eski eserler kanunu ile gerçekleşmiştir.Bu yasaya göre ülkemizde bulunan taşınmaz kültür ve doğa varlıkları ile SİT alanlarının tespit görev ve yetkisi Kültür Bakanlığının bu tespitlerin tescil görev ve yetkisi eski gayrimenkul eski eserler ve anıtlar Yüksek Kuruluna aitti.Anıtlar Yüksek Kurulu aynı zamanda bu varlıkların korunmasına ilişkin inşai koşulları belirleme yetkisine de sahipti.

Bilindiği üzere adı geçen kurulun kararlarına 18.06.1973 tarih ve 1741 sayılı yasa ile değişik 2 Temmuz 1951 tarih ve 5805 sayılı kuruluş yasası gereğince devlet kurum ve kuruluşları dahil tüm özel ve tüzel şahısların uyma zorunluluğu vardı. Bu madde sonraki 2863 sayılı yasada da korunmuştur.

Gerek 1710 sayılı yasa gerek 1741 sayılı yasa ile değişik 5805 sayılı Yasa 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma kanunu'nun yürürlüğe girdiği 23.07.1983 tarihinde yürürlükten kaldırılmış, KORUMA KARAR ORGANLARI için yeni bir düzen getirilmiştir.

Kuşkusuz eski Anıtlar Yüksek Kurulunun (GEEAYK) 33 yıl süre içinde aldığı 20000 in üzerindeki kararları bugünde yasallığını korumaktadır. Eski Anıtlar Yüksek Kurulu'nun İstanbul Boğaziçi Bölgesine ilişkin ve bir haritaya bağlanan ilk SİT kararı 14 12 1974 tarih ve 8172 sayılı karardır.(EK-4)Bu karardan da anlaşılacağı üzere Anıtlar Yüksek Kurulu Boğaziçi SİT alanında uzun soluklu ve bilimsel nitelikli bir çalışmanın yapılmasını amaçlamıştır.Kurulun 8172 sayılı kararı ile başlatılan çok kapsamlı çalışmalar zaman zaman kurula sunulmuş alınan bir çok ara kararlar planda düzeltmeler yapılmıştır.

2- Bu konuda Eski Anıtlar Yüksek Kurulu'na alınan son karar 1983 tarih ve 15175 sayılı karardır. Bu kararla Boğaziçi tarihi ve Doğal SİT alanına ait 1/5000 ölçekli nazım imar planı ve **Boğaziçi Sahil Seridi ve Öngörünüm bölgesine ait 1/1000 ölçekli Koruma amaçlı uygulama imar planı onaylanarak yürürlüğe girmiştir.**

"Koruma Mevzuatı" HÜKÜMLERİ İÇERİNDE OLUŞTURULAN ve 22.7.1983 TARİHİNDE yürürlüğe sokulan 1/5000 ve 1/1000 ölçekli planların onayından 4 ay sonra, 21.11.1983 tarihinde , "Boğaziçi Kanunu" ile bu planlara müdahale edilmiş.PLANLAMA VE UYGULAMALARDA idari yetki karmaşası yaratılmış, onay yetkisi KORUMA KARAR ORGANLARINDAN alınarak "Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu"na verilmiştir.

3- Bilindiği üzere, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, Boğaziçi Kanunu'ndan 4 ay önce uygulamaya girmiştir. Ancak, tüm Türkiye'de geçerli olan koruma ile ilgili hükümleri, ne yazık ki, Boğaziçi gibi son derece önemli bir SİT alanı için çıkarılan Boğaziçi Yasası'nda dikkate alınmamış ve ihmal edilmiştir.

Kültür ve tabiat varlıklarını Koruma kanunu'nun 7. maddesinde, "Korunması gereken Kültür ve Tabiat varlıklarının **tespiti** Bakanlıkça doğrudan doğruya veya ilgili kurum ve kuruluşların uzmanlarının yardımlarından faydalanılarak yapılır.....Korunması gereken taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili yapılan tespitler **koruma kurulu kararı ile tescil olunur.**" denilmektedir. Koruma alanı ile ilgili karar alma yetkisi başlıklı 8.madde de ise bu yetkinin **Bölge kurullarına ait olduğu** belirtilmektedir.Yine 9. madde de ise Koruma Yüksek Kurulunun ilke kararları çerçevesinde koruma kurullarınca alınan kararlara aykırı olarak ,korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında , her çeşit inşai ve fiziki müdahalede bulunmak ,bunları yeniden kullanıma açmak veya **kullanımlarını değiştirmek yasaktır**" denilmektedir.Yapı esasları başlıklı 18. madde de ise "...**Mahalli idareler**, taşınmaz Kültür varlığı parselinde ek veya eklenti suretiyle yapılacak veya yeni inşa edilecek yapılara ait koruma kurulunca verilen kararlarda veya onaylanmış kültür varlığı **projelerinde değişiklik yapamazlar.** Ancak inşa edilen yapının fen ve sağlık şartlarının mevzuata uygunluğunu kontrol ederler." demek suretiyle, **yetki** konusunda açık bir hüküm getirilmiştir.

Tarihi kimliği korunması gerekli taşınmaz Kültür ve doğa varlıkları ile kentsel ve Doğal SİT nitelikleri KORUMA MEVZUATIMIZIN kapsamı içine alınmasını gerektirmektedir. Ayrıca Koruma karar organlarının Boğaziçi Bölgesi ile ilgili ve bugünde geçerli olan yüzlerce kararına uymak zorunluluğu vardır.

Oysa "Boğaziçi Kanunu" nun uygulandığı son 21 yıl içinde yukarıda değindiğimiz yasal karmaşa yapılması zorunlu koruma amaçlı planın hangi kurum tarafından yapılacağı sorununun dahi çözümlenmesini engellemiştir. Bayındırlık Bakanlığı Teknik Araştırma ve Uygulama Genel Müdürlüğü'nün 21 Ekim 2004 Tarih ve B.09.TAV.0.17.00.00 Sayılı ekli yazısından anlaşılacağı üzere Bayındırlık ve İskan Bakanlığı hangi mevzuata uyulacağı hususunda Danıştay Başkanlığından istişari görüş talep etmiştir. Danıştay 1.Dairesinin 17.05.1993 tarihli kararında özetle "...belirtilen nedenlerle Boğaziçi öngörünüm bölgelerinde öncelikle 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu hükümlerinin uygulanması gerektiği.."sonucuna karar verilmiştir. Görüldüğü üzere Danıştay 1.Dairesi dahi "öncelikle" kelimesini kullanarak kesin olmayan bir karar almak zorunda kalmıştır.

4-) 3194 sayılı İmar Kanunu'nun çıkarılması sırasında, bu kanuna eklenen bazı maddelerle Boğaziçi Kanunu'nda değişikliklere gidilmiştir. Şöyle ki:

a) 8 Kasım 1983 tarihli R.G.'de yayınlanarak yürürlüğe giren Boğaziçi Kanunu'nun ORGANLAR başlıklı 6. maddesinde, "Bu Kanun amaçları doğrultusunda Boğaziçi Alanında yerleşme ve yapılaşmanın planlanması, imar uygulamalarının yapılması ve denetlenmesi için Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu, Boğaziçi İmar İdare Heyeti ve Boğaziçi İmar Müdürlüğü kurulmuştur." denmektedir. 3 Mayıs 1995 tarihli R.G.'de yayınlanarak yürürlüğe giren 3194 sayılı İmar Kanunu'nun ALTINCI BÖLÜM "2960 Sayılı Boğaziçi Kanunu İle İlgili Hükümler" başlığı altında, 6. madde ile ilgili şu değişiklik getirilmiştir:

“Madde 46) **Bu Kanunla 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu'nun 6 ncı maddesine göre kurulan organlar kaldırılmıştır.** Bu kuruluşların görev ve sorumlulukları aşağıda belirtilen çerçevede dahilinde İstanbul Büyükşehir ve ilgili ilçe Belediye Başkanlarıncaya yürütülür.

Şöyle ki: 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu'nun 2 nci maddesinde belirlenen ve 22.7.1983 onay tarihli plana göre Boğaziçi Alanında gösterilen “Boğaziçi Sahil Şeridi” ve “öngörünüm” bölgelerindeki uygulamalar İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nca, “geri görünüm” ve “etkilenme” bölgelerindeki uygulamalar da ilgili ilçe belediye başkanlıklarınca yapılır.”

b) 8 Kasım 1983 tarihli R.G.'de yayınlanarak yürürlüğe giren Boğaziçi Kanunu'nun İMAR PLANLARININ YAPILMASI, ONAYI VE TADİLİ başlıklı 10. maddesinde, “Boğaziçi Alanına ait Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu kararıyla Boğaziçi İmar Müdürlüğü'nce hazırlanan imar planları Boğaziçi İmar Müdürlüğü'nce otuz gün süre ile asılarak ilan edilir. İlgili kamu kurum ve kuruluşları ile meslek kuruluşları bu süre içinde plana itiraz edebilirler. Boğaziçi İmar Müdürlüğü bu planları itirazları ile birlikte inceler ve planlara görüşünü de ekleyerek itiraz belgelerinin tümü ile birlikte İstanbul Belediye Başkanlığına, Belediye Başkanlığı da bu tarihten itibaren en geç bir ay içinde gerekli incelemeleri yaparak İmar İdare Heyetine gönderir.

İmar İdare Heyeti planları aynen veya düzelterek onay için Bayındırlık ve İskan Bakanlığına gönderir.

İmar planı Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulunun onayı ile yürürlüğe girer.

Plan değişiklikleri de aynı usulle yapılır.” denmekte iken, 3 Mayıs 1995 tarihli R.G.'de yayınlanarak yürürlüğe giren 3194 sayılı İmar Kanunu'nun ALTINCI BÖLÜM “2960 Sayılı Boğaziçi Kanunu İle İlgili Hükümler” başlığı altında, 10. madde ile ilgili şu değişiklik getirilmiştir:

“Madde 48) 2960 sayılı Boğaziçi Kanununun 10. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Madde 10.- Gerigörünüm bölgesinde Taban Alanı katsayısı (TAKS) azamî %15 ve 4 katı (H=12.50 m. irtifa), Etkilenme bölgesinde ise gene Taban Alanı Katsayısı %15 ve 5 katı (H=15.50 m. irtifa) geçmemek şartı ile konut yapılabilir. Daha önce belediyeye bilabedel terkedilmiş veya edilecek olan alanlar bu hesaba dahil edilir.Hesabat brüt alan üzerinden yapılır. 1.1.1982'den sonra alınmış Yüksek Anıtlar Kurulu'nun kararları ile 22.7.1983 onay tarihli planda kazanılmış haklar saklıdır.

Ancak, kar alanı ve irtifa ne olursa olsun İmar Kanununun ilgili maddelerine göre yapı sahipleri ruhsat ve iskân alma mecburiyetinde olup, bu işlemler yalnızca ilgili İlçe Belediye Başkanlıklarınca avan ve tatbikat projelerine göre verilir.

Gerekli görüldüğü takdirde Boğaziçi Alanı için yapılan planların revize edilmesi, gerigörünüm ve etkilenme bölgelerinde 3030 sayılı Kanuna göre sahil şeridi ve öngörünüm bölgelerinde İstanbul Büyükşehir Belediyesince hazırlanarak Belediye Meclisinin kararı ve Belediye Başkanının onayından sonra Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu onayı ile yürürlüğe girer.

İlgili kamu kurum ve kuruluşları ile meslek kuruluşları, Büyükşehir Belediye Başkanlığında bir ay süre ile ilan edilen Sahil Şeridi ve Öngörünüm bölgeleri ile ilgili planlara itiraz edebilir. Ancak, itirazlar yürürlüğü durdurmaz. Belediye Başkanlığı planı itirazları ile inceler ve görüşünü de ekleyerek Belediye Meclisine sunar. Belediye Meclisi durumu bir ay içinde inceleyerek karara varır. Netice, Büyükşehir Belediye Başkanının ve Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulunun onayı ile kesinleşir.

Plan değişiklikleri de aynı usule göre yapılır.

İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu: Başbakan ya da görevlendireceği Başbakan yardımcısı veya bir devlet bakanı başkanlığında Milli Savunma, Bayındırlık ve İskan, Kültür ve Turizm,

Ulaştırma, Tarım Orman ve Köyşleri, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlarından oluşur. Kurulun sekreteryaya görevini Bayındırlık ve İskan Bakanlığı yürütür. Boğaziçi İmar Müdürlüğünün bütçesi, personeli ve gelirleri de İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığına aktarılır.”

5- Boğaziçi Kanunu'nda görülen en önemli eksiklik, plan yapımı ve tadili ile ilgili yetki ve prosedürü tanımlayan maddelerdeki eksiklik ve yetersizliktir. Boğaziçi bir Sit alanı olduğu halde, Boğaziçi Kanunu'nda, bu konularda Koruma Kurulu'nun adı hiç geçmemektedir.

Dava konusu itirazlarımız bu planların sahil şeridi ve öngörünüm bölgesine ait PLAN LEJANTI VE PLAN HÜKÜMLERİNİ değiştiren “Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu”nun 27.02.2004 tarih ve 2004/2 (340040314) sayılı kararı ve eklerinedir

Ancak biz gene de Yüksek Yargının kararı içeriğinde 2960 Sayılı “Boğaziçi Kanunu”nun getirdiği çözümler çerçevesi içerisinde konuyu irdeleyip yukarıda çok genel çizgiler içinde değindiğimiz olumsuzlukları düzelterek bir yorum yapıp yapılmayacağını eğer yapılabilecek ise itirazlarımızın bu yoldan çözümlenmesini talep ediyoruz.

2960 Sayılı “Boğaziçi Kanunu” nun İDARİ YETKİ PALNALAMA VE UYGULAMA AÇISINDAN İRDELENMESİ

Eski Anıtlar Yüksek Kurulu BİLİMSEL AĞIRLIKLI bir kurumdu. Dolayısı ile sorunun bilimsel kurallar içinde yani FİZİKİ PLANLAMANIN DİSİPLİNİ içinde çözümlenmesi için en az 10 yıl boyunca büyük çabalar sarfetti. Hiç kuşku yok ki bu 10 yıl içinde yetkilerini kullanarak olumsuzlukların artmasını da önledi.

“Boğaziçi Kanunu'nun çıkartılmasındaki en büyük talihsizlik “Koruma Mevzuatı” HÜKÜMLERİ İÇİNDE OLUŞTURULAN 22.7.1983 TARİHİNDE yürürlüğe sokulan 1/5000 ve 1/1000 ölçekli planların doğru ve yanlışlıkları sınanmadan “Boğaziçi Kanunu” ile bu planlara müdahale edilmesi , PLANLAMA VE UYGULAMALARDA idari yetki karmaşası yaratılması , onay yetkisinin KORUMA KARAR ORGANLARINDAN alınarak “Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu”na verilmesidir.

İDARİ YETKİ AÇISINDAN İTİRAZLARIMIZ

3194 sayılı İmar Kanunu'nun 48.maddesi ile değişik 2960 sayılı “Boğaziçi Kanunu” nun 10.maddesi gereğince 22.7.1983 onama tarihli 1/5000 ölçekli genel plan ile 1/1000 ölçekli “Boğaziçi Sahil Şeridi” öngörünüm ve bölgelerinde yapılacak PLAN REVİZYONLARI işlemleri İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin yetki ve görevleri içerisindedir.

10.Maddede aynen “...sahil şeridi ve öngörünüm bölgelerinde İstanbul Büyükşehir Belediyesince hazırlanarak Belediye Meclisinin kararı ve Belediye Başkanının onayından sonra Boğaziçi Yüksek Koordinasyon Kurulunun onayı yürürlüğe girer.” hükmü getirilmiştir.

Oysa Koruma Kurulu ve Büyükşehir Belediye Meclisi kararları ile uygun bulunan 2000 tarihli değişiklik teklifi ile aradan 3 yılı aşkın zaman geçtikten sonra, Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu'nun 23.09.2004 tarihli kararı ile tadilen onanan değişiklik

arasında, Boğaziçi'ndeki kültür değerlerinin korunması ve yaşatılmasını daha da zorlaştıracak, hatta bazı durumlarda olanaksız hale getirecek farklılıklar bulunmaktadır. Onaylanan plan notları, tadil edilmiş haliyle, artık Koruma Kurulu ve İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nın onayından geçen 2000 tarihli metin olmaktan çıkmış olup, "Boğaziçi İmar Yüksel Koordinasyon Kurulu"nun bir çalışmasıdır. Koruma Kurulu onayı almış 2000 tarihli değişiklik önerisinin, Kurul görüşü almaya gerek duyulmadan tadil edilmesi ve Kurul onayı alınmadan onanması bir yetki gaspı oluşturmaktadır.

Yukarıda arz ve izah edilen nedenlerle, müvekkilim tarafından İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'na verilen 23.09.2004 tarih ve 40497 sayılı dilekçeyi süresinde cevaplamayarak itirazımızı zımnen reddeden idarenin işlemi ile ; işlemin dayanağı olan Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu'nun 27.02.2004 gün ve 2004/2 (340040314) sayılı kararı ile onaylanan "İstanbul Boğaziçi Sahil Şeridi ve Öngörünüm bölgesi uygulama İmar Planı plan lejantı ve plan hükümleri"nin yasalara, şehircilik bilimine, ve kamu yararına aykırılığı nedeniyle İPTALİNE ve öncelikle YÜRÜTMENİN DURDURULMASINA karar verilmesini istemek zarureti doğmuştur.

HUKUKSAL NEDENLER

: Anayasa , İ.Y.Y.Y., Boğaziçi kanunu, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu Kıyı Kanunu , İmar Kanunu , İmar mevzuatı , 12 Eylül 1999 tarih ve 23804 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan İmar Planı Yapılması ve Değişikliklerine ait esaslara dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılması Hakkındaki Yönetmelik ve ilgili mevzuat

KANITLAR

: İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'na verilen 23.09.2004 tarih ve 40497 sayılı dilekçe (EK-1) , Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu'nun 27.02.2004 gün ve 2004/2 (340040314) sayılı kararı ile yeniden düzenlenerek Bayındırlık ve İskan Bakanlığınca, 20.04.2004 tarihinde onaylanan , İstanbul Boğaziçi Sahil Şeridi ve Öngörünüm bölgesi uygulama İmar Planı,plan lejantı ve plan hükümleri (EK-2), Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu'nun onayına sunulan plan hükümleri.(EK-3),Eski Anıtlar Yüksek Kurulu'nun İstanbul Boğaziçi Bölgesine ilişkin ve bir haritaya bağlanan ilk SİT kararı 14 12 1974 tarih ve 8172 sayılı karardır.(EK-4)Keşif ve Bilirkişi incelemesi ile her türlü kanıt

SONUÇ VE İSTEM

: Yukarıda açıkladığımız nedenlerle İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'na verilen 23.09.2004 tarih ve 40497 sayılı dilekçeyi süresinde cevaplamayarak itirazı zımnen reddeden idarenin işlemi ile işlemin dayanağı olan İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Boğaziçi İmar Müdürlüğü'nce hazırlanan 13.12.2000 tarih ve 12016 sayılı Koruma Kurulu kararı ve 15.12.2000 gün ve 737 sayılı İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisi'nin kararı ile uygun bulunarak sunulduğu Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu'nun 27.02.2004 gün ve 2004/2 (340040314) sayılı kararı ile değişiklik teklifi yeniden düzenlenerek, tadilen onaylanan Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Şube Müdürlüğü'nce ilan edilmek üzere İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'na verilen İstanbul Boğaziçi Sahil Şeridi ve Öngörünüm bölgesi uygulama İmar Planının, " plan lejantı ve plan hükümlerinin" yasalara, şehircilik bilimine, ve kamu yararına aykırılığı nedeniyle İPTALİNE ve öncelikle YÜRÜTMENİN DURDURULMASINA, yargılama gideri ve vekalet ücretinin davalı idarelere yükletilmesine karar verilmesini vekaleten dilerim.

Saygılarımla. 18.01.2005

Davacı Vekili
Av. İlyas BULCAY

Ek 15 Sahil Şeridi ve Öngörünüm Lejand ve Plan Hükümleri İkinci Dava Dilekçesi

(Kaynak: TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Arşivi, Dava Dosyaları)

DANIŞTAY BAŞKANLIĞI'NA

Sunulmak Üzere ;

İSTANBUL İDARE MAHKEMESİ SAYIN BAŞKANLIĞI'NA

Yürütmenin durdurulması istemlidir.

DAVACI : 1- T.M.M.O.B. Mimarlar Odası (İstanbul Büyükkent Şubesi)
Yıldız Dış karakol Binası Beşiktaş-İST

VEKİLİ : Av.İlyas BULCAY- 0216 474 50 53
Altunizade Sırmaperde cd. Yetimhane sk.4/6 Üsküdar-İst

DAVALI İDARELER : 1- Başbakanlık (Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu'na
izafeten) Bakanlıklar – ANKARA

2- Bayındırlık ve İskan Bakanlığı
Bakanlıklar – ANKARA

3- İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı –İST

KONU : Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu'nun 27.02.2004 gün ve 2004/2 (340040314) sayılı kararı ile tadilen onaylanan "İstanbul Boğaziçi Sahil Şeridi ve Öngörünüm bölgesi uygulama İmar Planı , plan lejantı ve plan hükümlerinin" bir kısmını yeniden değiştiren Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu'nun 01.08.2006 gün ve 2006/1 sayılı kararı (**EK-1**) ile onanan , 06.11.2006-06.12.2006 tarihleri arasında askıya çıkarılan değişikliklerden ; **dilekçemizde 8 ayrı maddede saydığımız hükmün** yasalara, şehircilik bilimine, ve kamu yararına aykırılığı nedeniyle İPTALİNE ve öncelikle YÜRÜTMENİN DURDURULMASINA karar verilmesi istemidir.

AÇIKLAMALAR

OLAYIN GELİŞİMİ VE İPTALİNİ İSTEDİĞİMİZ HÜKÜMLER

A-) OLAYIN GELİŞİMİ

1-) İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Boğaziçi İmar Müdürlüğü'nce hazırlanan "İstanbul Boğaziçi sahil şeridi ve öngörünüm bölgesi uygulama imar planı plan lejantı ve plan hükümleri"ne ilişkin değişiklik teklifi Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu'nun

27.02.2004 gün ve 2004/2 (340040314) sayılı kararı ile yeniden düzenlenerek, tadilen onaylanmış ve İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nda 25.08.2004 tarihinde askıya çıkarılmıştır.

2-) Dava konusu bu planlara İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'na verilen 23.09.2004 tarih ve 40497 sayılı dilekçeyle itiraz edilmiş, itirazımız süresinde cevaplanmayarak zımnen reddedilmiştir. Bu nedenle İstanbul Boğaziçi Sahil Şeridi ve Öngörünüm bölgesi uygulama İmar Planının, " plan lejantı ve plan hükümlerinin" yasalara, şehircilik bilimine, ve kamu yararına aykırılığı nedeniyle İPTALİNE ve öncelikle YÜRÜTMENİN DURDURULMASINA karar verilmesi istemi ile Danıştay 6 dairesinin 2006/4435 E sayılı dosya ile görülmekte olan dava açılmıştır.

3-) Bu dava halen derdest iken uygulamada yaşanan sorunlar gerekçesiyle bu kerre Boğaziçi İmar Yüksek Koruma Kurulunca 01.08.2006 tarih ve 2006/1 sayılı kararıyla (EK-1) sözkonusu plan lejantı ve plan uygulama notlarının bir kısmı değiştirilmiş ve bazı plan hükümleri ilave edilmiştir.

4-) İşte Boğaziçi sahil şeridi ve öngörünüm bölgesi uygulama imar planı Plan lejantı ve plan hükümlerinde yapılan bu değişikliklerden iptalini talep ettiklerimiz gerekçelerimiz aşağıdadır

B) İPTALİNİ İSTEDİĞİMİZ HÜKÜMLER:

1-) 1. PLAN LEJANTI AÇIKLAMALARI bölümünün, 1.1. SOSYAL DONATI ALANLARI maddesinde, "Ayrıca yapının korunması açısından özgün fonksiyonu ile kullanımın sağlanması ile ilgili Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu kararı doğrultusunda Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu'na plan tadili teklif edilir." hükmü yer almaktadır.

Korunacak eski eser bir yapının özgün fonksiyonu ile yaşamaya devam etmesini (ki korumacılıkta, korunacak yapının mevcut fonksiyonunu yaşatarak korunabilmesi tercih edilen ve desteklenmesi gereken bir durumdur) bile plan tadilatına bağlayan bu yaklaşım korumacılık açısından endişe vericidir. Bu madde, komuyu bir plan tadilatı olarak değerlendirmekle, eski eser bir yapının mevcut fonksiyonu ile yaşamaya devam edip etmeyeceği kararını Başbakan ve Bakanlardan meydana gelen ve bu konuda uzman olmayan politikacıların kararına bırakmaktadır. Bu son derece sakıncalı bir karardır ve uygulamada ciddi sorunlara yol açabilir. Korunması gereken eski eser bir yapının mevcut fonksiyonu ile yaşamaya devam etmesi, bürokratik engellerle zorlaştırılan değil, tam aksine teşvik edilmesi gereken bir durumken, burada tam tersi bir yaklaşımın hakim kılındığı görülmektedir.

Koruma Kurulu'nun bu konudaki kararı uygulama için yeterli olmalı; bu çerçevede, maddenin son paragrafında yer alan bu ifadenin, iptalini talep etmekteyiz.

2-) 1. PLAN LEJANTI AÇIKLAMALARI bölümünün, "1.16. KORUYA KATILACAK ALAN (KORU NİTELİKLİ YA DA KORU NİTELİĞİNE DÖNÜŞTÜRÜLECEK ALANLAR) " maddesinde, " Ayrıca yapının korunması açısından özgün fonksiyonu ile kullanımın sağlanması ile ilgili Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu kararı doğrultusunda Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu'na plan tadili teklif edilir." hükmü yer almaktadır. Görüleceği üzere, bu hüküm, yukarıda, "1.1. SOSYAL DONATI

ALANLARI" maddesinde iptalini talep etmiş olduğumuz aynı hükmümdür ve orada ifade etmiş olduğumuz gerekçeler ve iptal talebimiz bu madde için de aynen geçerlidir. Bu çerçevede, maddenin ikinci paragrafında yer alan bu ifadenin de, iptalini talep etmekteyiz.

3-) 1. PLAN LEJANTI AÇIKLAMALARI bölümünün, "1.17. I. Ve II. GURUP KORU ALANLARI" maddesinde, "Yapının korunması açısından özgün fonksiyonu ile kullanımın sağlanması ile ilgili Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu kararı doğrultusunda Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu'na plan tadili teklif edilir." hükmü yer almaktadır. Bu hüküm, 1.1. SOSYAL DONATI ALANLARI maddesi ile 1.16. KORUYA KATILACAK ALAN (KORU NİTELİKLİ YA DA KORU NİTELİĞİNE DÖNÜŞTÜRÜLECEK ALANLAR) maddesinde de yer alan ve iptalini talep ettiğimiz aynı hükmümdür. Birinci paragrafın son cümlesi olan bu ifadenin de, yukarıda "1.1. SOSYAL DONATI ALANLARI" maddesi ile ilgili iptal talebimizin gerekçeleri doğrultusunda, iptalini talep etmekteyiz.

4-) 1. PLAN LEJANTI AÇIKLAMALARI bölümünün " 1.32. TURİZM ALANLARI" maddesi:

a-) Maddenin birinci paragrafında, ".....avan proje tekliflerinde Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun görüşü ve İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nın onayı ile uygulama yapılabilir." denmektedir. Oysa söz konusu bu yeni tadilattan önce, bu hüküm, "...Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nın olumlu görüşü ve Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun onayı ile uygulama yapılabilir." biçiminde idi. Görüleceği üzere, yapılan tadilat ile, Koruma Kanunu açıkça çiğnenerek, Koruma Kurulu yetkisi İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı tarafından gasp edilmektedir. Üstelik, "koruma Kurulu görüşü" ile yetinilmekte, "Koruma Kurulu görüşünün olumlu olması koşulu dahi aranmamaktadır.

Maddenin ilk paragrafında yer alan ".....avan proje tekliflerinde Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun görüşü ve İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nın onayı ile uygulama yapılabilir." hükmünün, tekrar bu tadilattan önceki şekline dönüştürülmek üzere, iptalini talep ediyoruz.

b-) Maddenin ikinci paragrafında, "Mevcut ağaç dokusuna zarar verilmeyecektir. Ayrıca bu alanlarda 2634 sayılı Turizm Teşvik Kanunu'nun ilgili yönetmeliğindeki fonksiyonlar ile birlikte parsel bütününde maksimum 2 adet bodrum kat yapılabilir. Bu bodrum katların kullanım fonksiyonlarına göre yüksekliklerini belirlemede Boğaziçi İmar Müdürlüğü yetkilidir. İmar planında turizm tesis alanında kalıp, aynı zamanda plan ile tevhit ve ifraz şartı getirilen bu alanlarda kalan diğer parsel veya parsellerin tek başına veya birlikte yapılanma koşullarını sağlaması şartı ile talep doğrultusunda tevhit ve ifraz şartı aranmaz. " biçiminde düzenlenmiştir. Burada, paragrafın ilk hükmü olan "Mevcut ağaç dokusuna zarar verilmeyecektir." hükmü dışında kalan kısım son derece sakıncalıdır.

Bu madde ile, tüm turizm alanlarında, yer aldıkları çevrenin özellikleri, topografyası, eğim durumu ve eğimli alanlarda ortaya çıkabilecek kat artırımlarının silüete etkileri v.b. hiç dikkate alınmadan, parsel bütününde 2 kat bodrum yapılabilmesinin yanı sıra, plan ile tevhit ve ifraz şartı getirilmiş olan turizm tesis alanlarında, bir plan tadilatına bile gerek duyulmaksızın, talep halinde bu şartın kaldırılacağı- yani plana uyulmayacağı- belirtilmektedir. Bu hükümlerin uygulanması halinde, çok sakıncalı yapılaşmalar ortaya çıkabilecektir. Bu nedenlerle, "1.32. TURİZM ALANLARI" maddesinin (b) fıkrasının, birinci cümlesi dışında, tamamının iptalini talep ediyoruz.

5-) 2. GENEL HÜKÜMLER bölümünün “ 2.1. ESKİ ESER UYGULAMASI” maddesi:

a-) a fıkrasında, “Ancak yapının korunması açısından işlev değişikliği teklifi 3194 sayılı Kanunun 48. maddesine göre uygulama yapılacaktır.” denerek, Koruma Kurulu yetkisindeki bir konu plan tadilatına ve böylelikle de Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu’na havale edilmektedir. Tescilli eski eserin yaşatılmasının önüne bu tür gereksiz engeller koyarak korumayı zorlaştırmamalı; bu konu, Başbakan ve Bakanlardan oluşan Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu’na değil, Koruma Kurullarına bırakılmalıdır.

Fıkranın üçüncü paragrafında ise; “İmar yolunun açılması sırasında korunması gerekli kültür varlığı olarak tescilli bina imar istikametinin gerisine çekilecektir. **Ancak yapının yerinde korunması halinde** imar istikameti, korunması gerekli kültür varlığı binayı koruyacak şekilde 3194 sayılı İmar Kanunu’nun 48. maddesine göre plan değişikliği teklif edilecektir.” denmektedir. Burada, “**yapının yerinde korunması halinde**” denmekle birlikte, bu halin nasıl ortaya çıkacağı belirtilmemiştir. Bu konu Koruma Kurulu yetki ve sorumluluğundadır. Hükmün, yapılan bu değişiklik öncesi şeklinde, bu husus, “...Şayet yerinde kalması Koruma Kurulu’na şart koşulursa” ifadesiyle açıkça belirtilmiştir. Hükmün yeni şeklinde de aynı vurgu yapılmalıdır.

Bu nedenlerle, a fıkrasının birinci paragrafının ikinci cümlesi ile üçüncü paragrafının ikinci cümlesinin, yeniden düzenlenmek üzere, iptalini talep ediyoruz.

b-) Maddenin b fıkrası aynen şöyledir:

“ Onaylı planda işli ve yerinde mevcut olan, yıkılmış ya da yıkılarak yapılmasında sakınca olmadığına dair Kurulca karar alınan taşınmaz kültür varlığı uygulamalarda , restore edilen binanın taban alanı mevcut binanın taban alanını, yüksekliği mevcut binanın yüksekliğini geçmemek, kontur ve gabarisini değiştirmemek, kat adedi ve bağımsız bölüm artışı yapmamak kaydı ile uygulama yapılacaktır. **Ancak bağımsız bölüm sayısı için bu plan notu hükmünün onayından önce Koruma Kurulu tarafından onaylanan projeler esas alınarak uygulama yapılır.”**

Bu fıkranın son cümlesi yapılan tadilat ile eski fikraya eklenmiş; böylelikle, plan onay tarihi olan 1983’ten bu yana, restore edilen binaların bağımsız bölüm sayısı artırılmazken, ilave edilen ek hüküm ile, bunun yolu açılmıştır. Burada, bu plan hükmünün- yani tadilatlı plan hükmünün- onayından önce –yani 1.08.2006 tarihinden önce- Koruma Kurulu’nun onayının almış projelerde bağımsız bölüm sayısı artırılmışsa buna uyulacaktır denmektedir. Eğer böyle bir Kurul kararı varsa, bu karar plan hükümlerinde yer alan “restore edilen binalarda bağımsız bölüm artışı yapmamak” kaydına ve koşuluna rağmen ve buna aykırı alınmış bir karardır. Getirilen plan hükmünü- ve ayrıca da koruma anlayışını- çiğneyen böyle kararlara yasallık kazandırmak için getirilen bu ilave hüküm adeta ⁴gizli bir imar affıdır. Yasal olarak yapılması gereken, bu projeleri aklamak ve uygulamak değil, bu projeler nasıl Kurul onayı alabildi, onu incelemek olmalıdır.

Ayrıca, maddenin c fıkrasında, tescilli ancak onaylı planda gösterilmemiş olan eski eser yapıların restorasyonu için de “...bağımsız bölüm artışı yapmamak” kaydı getirilmiş olup, b fıkrasındaki ilave değişiklik hükmü bu fıkrada getirilmemiştir. Bu açık ayrımcılık, b fıkrasının son cümlesinin, belli bazı yapı ve projeler için özel olarak getirildiğini de düşündürmektedir.

Burada henüz uygulanmamış projeler söz konusudur ve bu hatalı kararlardan dönüş vardır. Bu projeleri uygulamak açık bir hukuksuzluktur; dolayısıyla bunun yolunu açan bu ilave hüküm de. Uygulandığı takdirde korumacılığa leke sürecek olan bu hukuksuzluk örneği plan hükmünün, yani b fıkrasının son cümlesinin iptalini talep ediyoruz.

c) Maddenin c fıkrası aynen şöyledir:

“ Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunca tescil kararı alınmış, parsellerde mevcut olduğu halde Uygulama İmar Planında gösterilmemiş taşınmaz kültür varlıkları için **3194 sayılı İmar Kanunu'nun 48. maddesine göre plan değişikliği teklif edilecektir.** Plan değişikliğinin onayını müteakip Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu kararı çerçevesinde restore edilen binanın taban alanı mevcut binanın taban alanını, yüksekliği mevcut binanın yüksekliğini geçmemek, kontur ve gabarisini değiştirmemek, kat adedi ve bağımsız bölüm artışı yapmamak kaydı ile uygulama yapılacaktır. ”

Koruma Kurulunca onaylanmış ve yerinde de mevcut olduğu halde plana işlenmesi atlanmış olan taşınmaz kültür varlıkları için plan değişikliği koşulu getirilmektedir. Tescilli bir eski eserin restore edilebilmesini bu tür gereksiz prosedürlere mahkum etmek koruma mevzuatına da aykırıdır. Tescilli eski eserin yaşatılmasının önüne bu tür gereksiz engeller koyarak korumayı zorlaşturmamalı; bu konu, Başbakan ve Bakanlardan oluşan Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu'na değil, Koruma Kurullarına bırakılmalıdır. Burada şu soruyu da sormak ta yarar vardır: Koruma Kurulu'nca tescilli ve yerinde mevcut ancak plana işlenmesi atlanmış eski eser bir yapının restore edilmesi için plan tadilatı teklifi Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu'na iletildi; Kurul da plan tadilatını kabul etmedi. Bu durumda eski eser kaderine, yani yok olmaya mı terk edilecek?... Böylesi bir sürece açık olan bir yaklaşım- yani bu plan notlarını hazırlayan yaklaşım- “korumacı” mı yoksa “korumamacı” mıdır?...

Maddenin c fıkrasının birinci cümlesinin “**3194 sayılı İmar Kanunu'nun 48. maddesine göre plan değişikliği teklif edilecektir.**” Bölümünün , iptalini talep ediyoruz.

d-) d fıkrasının ilk cümlesi, yerinde mevcut bulunmayan, imar planında da gösterilmemiş eski eser uygulamaları için 3194 sayılı İmar Kanunu'nun 48. maddesine göre plan değişikliği teklifi yapılacağını ifade ediyor. Burada da açıkça bir yetki gaspı söz konusu. Bu konu Koruma Kurulu'nun yetkisindedir. Eğer yeterli bilgi ve belge varsa, kayıp eski eser ihya edilebilir. Bunun kararı İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu'nun onayına bırakılamaz. Plan tadilatı ile eski eser ihyası, yapı yapılmaması gerekli alanlarda gerçekte hiç var olmamış eski eser kopyalarının türemesine yol açabilecektir.

Fıkranın ikinci ve üçüncü paragrafları ise, fıkranın yapılan plan hükümleri tadilatından önceki şeklinde yer almayan, yapılan tadilat ile getirilen yeni hükümlerdir. İkinci paragrafta, planda gösterilmemiş olan, ancak, anıt ağaç, çeşme, tarihi hamam, ibadethane gibi tescilli kültür ve tabiat varlıklarının korunması ve özgün fonksiyonu ile kullanımının sağlanması için, “**Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun görüşü alınarak Büyükşehir Belediye Başkanlığı tarafından onaylanan projeye göre uygulama yapılır ve kullanımlar imar planına işlenmek üzere bilgi için Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu'na iletilir.**” hükmü getirilmiştir. Görüleceği üzere, planda işli ve tescilli bir eski eserin mevcut kullanımıyla yaşamaya devam edebilmesini bile plan tadilatına ve dolayısıyla da Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu'nun onayına bağlayan anlayış, burada tamamen değişmekte; hamam, ibadethane gibi planda gösterilmemiş fonksiyonları içeren eski eserlerin kullanılması kararını tamamen belediyeye bırakmış; bu konuda da esas yetkili ve sorumlu

olan Koruma Kurulu'nun işlevi -olumlu olması koşulu da yok- sadece "görüş vermeye" indirgenmiştir. Belediyenin bu görüşe ister uyup ister uymayabileceği koşullarda, projeyi onaylama yetkisi de tümüyle belediyededir. Bu projenin, ya da bu proje ile getirilen kararların gerektirebileceği imar planı tadilatı ile ilgili olarak- bu sefer nedense!...- İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu kararı da aranmamakta; plan tadilatı belediyenin projeyi onaylaması ile karar altına alınmış sayılarak direk uygulamaya geçilebilmekte; en alakasız durumda bile gereksiz yere plan tadilatı ve dolayısıyla bu konuda Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu kararı aranırken, bu kez, **"...kullanımlar imar planına işlenmek üzere bilgi için Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu'na iletilir."** denmekle yetinilmektedir. Görüleceği üzere, bu bölümde tam bir yetki gaspı ve kargaşası vardır. Bu konuda da esas sorumlu ve yetkili Koruma Kurulu'dur.

Fıkranın üçüncü ve son paragrafı ise aynen şöyledir:

"Tarihi hamam ve ibadethane gibi korunması gerekli kültür varlığı olarak tescilli yapıların özgün kullanımı sırasında, günün koşullarına uygun kullanımların kültür varlığı yapılar ile bütünleştirilmesinin istenmesi halinde, parsel sınırları içinde tabii zemin altında parsel büyüklüğünün %50'sini geçmemek kaydıyla Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun görüşü, alınarak Büyükşehir Belediye Başkanlığınca uygun görülen yapı ve tesisler yapılabilir."

Bu yeni hüküm son derece sakıncalı, korumacılık anlayışıyla asla bir ilgisi olmayan, ne Koruma Kurulu ne de plan kararı dinlemeyerek, koruma mevzuatına tümüyle aykırı bir yaklaşımla, **"günün koşullarına uygun kullanımların kültür varlığı yapılar ile bütünleştirilmesinin istenmesi halinde"** tanımlamasıyla, korunması gerekli tarihi eserler üzerinde yeni yapılaşmalar kurgulayarak, rant hırsının nerelere dek varabileceğini göstermektedir. Bu hükmün uygulanması halinde korunması gereken tarihi çevrede yaratılacak tahribatın bir dönüşü de olmayacaktır.

Tüm bu gerekçelerle, birinci paragraftaki **"...3194 sayılı İmar Kanunu'nun 48. maddesine göre plan değişikliği teklif edilecektir."** bölümü ile ikinci ve üçüncü paragrafların iptalini talep etmekteyiz.

6-) 2. GENEL HÜKÜMLER bölümünün "2.3. DENİZ İLE SAHİL YOLU ARASINDA KALAN PARSELLER" maddesinde,

*"Boğaziçi sahil şeridinde imar planına uygun olmak şartı ile ancak toplumun yararlanacağı dinlenme, gezinti ve **turizm tesisleri** yapılabilir. " hükmü yer almaktadır.*

*Bu hüküm ile sahil şeridinde yeni turizm tesislerinin yapılmasına olanak sağlanmaktadır. 1983 planında sahil şeridinde yeni turizm yapılaşmaları değil, mevcut yapıların kullanımı söz konusuydu. Bu nedenle, bu plan hükmündeki "yapılabilir" ifadesi, "kullanılabilir" biçiminde algılanabilirdi. Ancak, bu hükmün plan tadilatlarının gündeme gelip sahil şeridinde yeni "turizm" fonksiyonlarına yer verilmesine yol açması halinde son derece sakıncalı gelişmeler yaşanabilecektir. Mevcut yapıların turizm tesisi olarak kullanılması ile turizm adına sahil şeridinde – üstelik de sahil şeridini, söyleminin tam aksine, kamuya kapatan- yeni yapılaşmalara izin vermek son derece sakıncalıdır. Ayrıca bu Kıyı Kanunu'na da aykırıdır. Bu nedenlerle, maddenin ilk paragrafında yer alan bu hükümdeki **" ve turizm tesisleri"** ibaresinin cümleden çıkarılmasını talep etmekteyiz.*

7-) 2. GENEL HÜKÜMLER bölümünün “ 2.4.19. maddesi umumi hizmetlere ayrılan alanlarla ilgilidir ve maddenin son cümlesi , “**Bu alanlar öncelikle kamulaştırılacak alanlar olup, bu alanlarda kamulaştırma işlemi tamamlanmadan uygulamaya geçilemez.**” hükmü yer almaktadır. Bu alanlardaki eski eser yapıları kamulaştırma yapılana kadar hiçbir müdahale yapılamaması demek olan bu hüküm son derece sakıncalı sonuçlara yol açabilir.

Bu hükme göre, kamuya açık alanlarda kamulaştırma yapılana kadar eski eserlere el sürüklemeyecektir. Bu plan 1983 onanlı, yani aradan 23 yılı aşkın zaman geçti. Bugüne kadar bu kamulaştırmalar yapılmadı; kamulaştırma için bir süre kısıtı da yok. O halde, ne zaman yapılacağı, hatta yapılıp yapılmayacağı bile belli olmayan bu kamulaştırmaları beklerken, bu alanlardaki eski eserler yok olup gitmeye terk edilecek demektir bu hüküm ile.

Bu hüküm, aynı zamanda, 2.2. maddesinin son fıkrası ile de çelişkilidir. 2.2. nin son fıkrasında, “ **Kamulaştırılacak alanlarda sadece tamirat ve zorunlu statik takviye yapılabilir.**” denmektedir. Doğru olan da budur. Bu çerçevede, talebimiz, “**...bu alanlarda kamulaştırma işlemi tamamlanmadan uygulamaya geçilemez.**” hükmünün iptal edilmesidir.

8-) 2. GENEL HÜKÜMLER bölümünün 2.11. maddesinde, “ Bu alanlarda Mezarlıklar Müdürlüğünün ihtiyacı olan hizmet birim noktaları (görevli odası, ibadet yeri, WC, şadırvan, morg, gasilhane, güvenlik odası) ile gelen ziyaretçilerin bekleme ve ibadet ihtiyaçlarını karşılayacak yapılar bodrum hariç 250 m2. ye kadar olmak şartı ile ilgili idarece uygun görülen yerde yapılabilir.” denmektedir.

2.11. maddesi son tadilat ile getirilmiş yeni bir ilave maddedir.

Korunacak eski eser bir yapının mevcut fonksiyonu ile yaşamaya devam etmesini bile bir plan tadilatına bağlayan yaklaşımın , planda olmayan yeni yapılaşma haklarını, kim olduğu muğlak bir “ilgili idare” nin uygun görüşüyle, bu kez bir plan tadilatına dahi gerek duymaksızın yaşama geçiren bu yeni plan hükmüne de yer vermesi ilginçtir. Boğaziçi’ndeki mezarlıklar mevcut eski mezarlıklardır ve eğer görevli odası, WC gibi ihtiyaçları var ise, bu da zaten zamanında yapılmıştır. Yoksa da, bu zaten ihtiyaç olmadığındandır. Ayrıca, mezarlıklarda 2 bodrum hariç 250 m2. inşaat alanı gerektiren bir kullanım da olamaz. “Gelen ziyaretçilerin bekleme ve ibadet ihtiyaçlarını karşılamak” ise, mezarlıkları bile yapılaşmaya açma çabasına ilginç bir açılım getirmektedir.

Eski uygulama hükümlerinde yer almayan ve son tadilatla getirilmiş olan bu sakıncalı yeni maddenin tümüyle iptalini talep ediyoruz.

Yukarıda arz ve izah edilen nedenlerle , Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu’nun 27.02.2004 gün ve 2004/2 (340040314) sayılı kararı ile değişiklik teklifi yeniden düzenlenerek, tadilen onaylanan Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Şube Müdürlüğü’nce gönderildiği İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı’nca ilan edilen “İstanbul Boğaziçi Sahil Şeridi ve Öngörünüm bölgesi uygulama İmar Planının , plan lejantı ve plan hükümlerinin” bir kısmını yeniden değiştiren Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu’nun 01.08.2006 gün ve 2006/1 sayılı kararı (EK-1) ile onanan , 06.11.2006-06.12.2006 tarihleri arasında askıya çıkarılan değişikliklerden ; **yukarıda 8 ayrı maddede saydığımız değişikliğin** yasalara , şehircilik bilimine ve kamu yararına aykırılığı nedeniyle İPTALİNE ve öncelikle YÜRÜTMENİN DURDURULMASINA karar verilmesini istemek zarureti doğmuştur.

HUKUKSAL NEDENLER : Anayasa , İ.Y.Y.Y., Boğaziçi Kanunu , 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu , Kıyı Kanunu , İmar Kanunu , İmar mevzuatı , 12 Eylül 1999 tarih ve 23804 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan İmar Planı Yapılması ve Değişikliklerine ait esaslara dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılması Hakkındaki Yönetmelik ve ilgili mevzuat

KANITLAR : Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu'nun 01.08.2006 gün ve 2006/1 sayılı kararı (**EK-1**) , Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu'nun 27.02.2004 gün ve 2004/2 (340040314) sayılı kararı ile yeniden düzenlenerek Bayındırlık ve İskan Bakanlığınca, 20.04.2004 tarihinde onaylanan , İstanbul Boğaziçi Sahil Şeridi ve Öngörünüm bölgesi uygulama İmar Planı,plan lejantı ve plan hükümleri, Eski Anıtlar Yüksek Kurulu'nun İstanbul Boğaziçi Bölgesine ilişkin ve bir haritaya bağlanan ilk SİT kararı 14 12 1974 tarih ve 8172 sayılı karar ,Keşif ve Bilirkişi incelemesi ile her türlü kanıt

SONUÇ VE İSTEM : Yukarıda açıkladığımız nedenlerle Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu'nun 27.02.2004 gün ve 2004/2 (340040314) sayılı kararı ile tadilen onaylanan "İstanbul Boğaziçi Sahil Şeridi ve Öngörünüm bölgesi uygulama İmar Planı , plan lejantı ve plan hükümlerinin", bir kısmını yeniden değiştiren , Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu'nun 01.08.2006 gün ve 2006/1 sayılı kararı (**EK-1**) ile onanan , 06.11.2006-06.12.2006 tarihleri arasında askıya çıkarılan değişikliklerden ; **dilekçemizde 8 ayrı maddede saydığımız hükümlerin** yasalara , şehircilik bilimine ve kamu yararına aykırılığı nedeniyle İPTALİNE ve öncelikle YÜRÜTMENİN DURDURULMASINA , yargılama gideri ve vekalet ücretinin davalı idarelere yükletilmesine karar verilmesini vekaleten dilerim.

Saygılarımla. 06.02.2007

Davacı Vekili
Av. İlyas BULCAY

Ek 16 Galatasaray Adası Plan Değişikliği Dava Dilekçesi

(Kaynak: TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Arşivi, Dava Dosyaları)

DANIŞTAY BAŞKANLIĞI'NA

Sunulmak Üzere ;

İSTANBUL İDARE MAHKEMESİ SAYIN BAŞKANLIĞI'NA

Yürütmenin durdurulması istemlidir.

DAVACI : 1- T.M.M.O.B. Mimarlar Odası (İstanbul Büyükkent Şubesi) Yıldız Dış karakol Binası Beşiktaş-İST

VEKİLİ : Av.İlyas BULCAY- 0216 474 50 53
Altunizade Sırmaperde cd. Yetimhane sk.4/6 Üsküdar

DAVALI İDARELER : 1- Başbakanlık
Bakanlıklar – ANKARA
2- Bayındırlık ve İskan Bakanlığı
Bakanlıklar – ANKARA
3- İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı –İST

KONU : Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu'nun 15.10.2004 gün ve 2003-2 sayılı kararı ile onanarak 3.02.2005 tarihinde **Boğaziçi İmar Müdürlüğü'nde askıya çıkarılan**, Boğaziçi Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgeleri Nazım ve Uygulama İmar Planlarının Galatasaray Adası ile ilgili bölümünde yapılan plan tadilatlarına ilişkin İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Boğaziçi İmar Müdürlüğü'ne verilen 02.03.2005 tarih ve 1511 kayıt no'lu itiraz dilekçesi ile yapılan itirazımızın zımnen reddedilmesine dair işlemin ve işlemin dayanağı planların yasalara, şehircilik bilimine, ve kamu yararına aykırılığı nedeniyle İPTALİNE ve öncelikle YÜRÜTMENİN DURDURULMASINA karar verilmesi istemidir.

AÇIKLAMALAR

Müvekkilim Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi tarafından Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu'nun 15.10.2004 gün ve 2003-2 sayılı kararı ile onanarak 3.02.2005 tarihinde Boğaziçi İmar Müdürlüğü'nde askıya çıkarılan, Boğaziçi Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgeleri Nazım ve

Uygulama İmar Planlarının Galatasaray Adası ile ilgili bölümünde yapılan plan tadilatlarına ilişkin itirazımız İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Boğaziçi İmar Müdürlüğü'ne verilen 02.03.2005 tarih ve 1511 kayıt no'lu itiraz dilekçesi ile ve dilekçenin İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'na Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'na iletilmesiyle yapılmıştır.

22.07.1983 onanlı Boğaziçi Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgeleri nazım ve uygulama imar planlarında "yüzme havuzu ve su sporları" alanı olarak gösterilen 369 ada, 1,2, ve 4 no.lu parseller (Galatasaray Adası), Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu'nun 15.10.2004 tarih ve 2003-2 sayılı kararı ile onanan plan tadilatı ile, "Turizm Tesis Alanı'na dönüştürülmüştür. 1/5000 ve 1/1000 ölçekli plan tadilatları, 03.02.2005 tarihinde Boğaziçi İmar Müdürlüğü'nde askıya çıkarılmıştır. Askı süresi içinde sözkonusu planlara tarafımızdan itiraz edilmiştir.

Plan tadilatı, Galatasaray Adası'nın bulunduğu alanı yapılaşmaya açmakta olup, bu alanda yer alacak tesisler, Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu kararında, "Konaklama ünitesi yapılmamak suretiyle, toplumun ve kamunun yararlanacağı toplantı salonu, sergi, konser, gösteri, spor, eğlence ve restaurant fonksiyonları" olarak tanımlanmaktadır. Bu fonksiyonların, ada üzerinde yoğun ve büyük ölçekli bir yapılaşmaya neden olacağı açıktır. Boğaziçi gibi, öngörünüm ve sahil şeritlerinde konut yapılaşmasına bile izin verilmeyen bir "doğal ve tarihi sit" alanında, yapılaşmayı denizin içine kadar uzatan böylesi bir plan tadilatı son derece sakıncalı olduğundan tadilata itiraz edilmiştir. Boğaziçi, sadece İstanbul'un değil, dünyanın bir zenginliğidir ve titizlikle korunması gerekir. Bunun için de, her şeyden önce, onu titizlikle sakıncalı yeni yapılaşmadan korumak gerekeceği açıktır.

Bunun yanı sıra, Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu kararında, "inşaat aşamasında denizin kirlenmesini önleyecek her türlü tedbir alınması" notunun da yer almakta oluşu, bu uygulamanın yaratacağı deniz kirliliğini de gündeme getirmektedir. Bu not, bu tür önlemlerin neler olacağına hiç değinmemekte; ayrıca, kirlenmeyi de sadece inşaat aşamasıyla sınırlı tutmakta; bu plan tadilatı uygulandığı takdirde, yoğun nüfus hareketine sahne olacak adadaki faaliyetlerin yaratacağı kirliliğe de hiç değinilmemektedir. Ayrıca, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nın 22 Ekim 2004 gün ve 340051033 sayılı, planların askıya çıkarılmasını talep eden yazısında, plan tadilatı yapılan 369 ada 1,2 ve 4 no.lu parsellerin Galatasaray Spor Kulübü'ne ait olduğu belirtilmiş olmasına karşın, bu parsellerden sadece 1 no.lu parsel Galatasaray Kulübüne aittir. 2 ve 4 sayılı parseller Maliye Hazinesine ait olup, bu parseller de, üstelik Maliye Bakanlığı görüşü de alınmadan, kulüp mülkiyetinde imişçesine işlem görmüşlerdir.

Galatasaray Adası'nı yapılaşmaya açan söz konusu plan tadilatı yasal planlama prosedürüne de uymamaktadır. Boğaziçi'nde plan tadilatının, yasal olarak, Boğaziçi Kanunu'nun 10. maddesini değiştiren 3194 sayılı kanunun 48. maddesi uyarınca yapılması gerekmektedir. Söz konusu 48. maddede, "Gerekli görüldüğü takdirde Boğaziçi Alanı için yapılan planların revize edilmesi geri görünüm ve etkilenme bölgelerinde 3030 sayılı Kanuna göre, sahil şeridi ve öngörünüm bölgelerinde İstanbul Büyükşehir belediyesince hazırlanarak Belediye Meclisinin kararı ve Belediye Başkanının onayından sonra Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu onayı ile kesinleşir." denmekte olduğu halde, plan tadilatında bu sürecin işletilmediği, Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu'nun onayladığı plan tadilatının bu konuda yetkili olan Büyükşehir tarafından hazırlanıp sunulmamış olduğu görülmektedir. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nın İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne yazdığı 22 Aralık 2004 tarih ve 340051033 sayılı yazıda, "**ilgililerince hazırlanan plan değişikliği teklifi**" nin Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu'na onanmış olduğu belirtilmekte, ancak, bu ilgililerin kim ya da kimler olduğu açıklanmamaktadır. Bu durumun ciddi bir yasa ihlali olduğu açıktır ve yasal plan tadili prosedürüne aykırı bu uygulamanın yasal olarak geçersiz sayılması gerekmektedir.

Boğaziçi Kanunu'nun 10. maddesinde "**ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile meslek kuruluşları**", İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nda bir ay süre ile ilan edilen "sahil şeridi" ve "öngörünüm" bölgeleri ile ilgili planlara **itiraz edebilir** Ancak itirazlar yürütmeyi durdurmaz. Belediye Başkanlığı plan itirazlarını inceler görüşünü de ekleyerek Belediye Meclisi'ne sunar Belediye Meclisi durumu **bir ay içinde** inceleyerek karara varır. Netice İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanının ve Boğaziçi Koordinasyon Kurulunun onayı ile kesinleşir. Plan değişikliği de aynı usulle göre yapılır" denilmektedir.

Kültür ve tabiat varlıklarını Koruma kanunu'nun 7. maddesinde, "Korunması gereken Kültür ve Tabiat varlıklarının **tespiti** Bakanlıkça doğrudan doğruya veya ilgili kurum ve kuruluşların uzmanlarının yardımlarından faydalanılarak yapılır.....Korunması gereken taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili yapılan tespitler **koruma kurulu kararı ile tescil olunur.**" denilmektedir. Koruma alanı ile ilgili karar alma yetkisi başlıklı 8. madde de ise bu yetkinin **Bölge kurullarına ait olduğu** belirtilmektedir. Yine 9. madde de ise Koruma Yüksek Kurulunun ilke kararları çerçevesinde koruma kurullarınca alınan kararlara aykırı olarak, korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında, her çeşit inşai ve fiziki müdahalede bulunmak, bunları yeniden kullanıma açmak veya **kullanımlarını değiştirmek yasaktır**" denilmektedir. Yapı esasları başlıklı 18. madde de ise "...**Mahalli idareler**, taşınmaz Kültür varlığı parselinde ek veya eklenti suretiyle yapılacak veya yeni inşa edilecek yapılara ait koruma kurulunca verilen kararlarda veya onaylanmış kültür varlığı

projelerinde değişiklik yapamazlar. Ancak inşa edilen yapının fen ve sağlık şartlarının mevzuata uygunluğunu kontrol ederler.” demek suretiyle, **yetki** konusunda açık bir hüküm getirilmiştir.

Tarihi kimliği korunması gerekli taşınmaz Kültür ve doğa varlıkları ile kentsel ve Doğal SİT nitelikleri KORUMA MEVZUATIMIZIN kapsamı içine değerlendirilmesini gerektirmektedir. Ayrıca Koruma karar organlarının Boğaziçi Bölgesi ile ilgili ve bugünde geçerli olan yüzlerce kararına uymak zorunluluğu vardır.

Plan tadili prosedürü ile ilgili ciddi bir diğer yasa ihlali de, bir SİT alanı olan Boğaziçi’nde, bu plan tadilatı için ilgili Koruma Kurulu onayının alınmamış olmasıdır. Bu tarihe kadar Boğaziçi’ndeki tüm plan tadilatları ve uygulamaları için Koruma Kurulu kararı aranırken , söz konusu plan tadilatında bu prosedürün de yok sayılarak atlanmasında , açık bir yetki gaspı söz konusudur. Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu, bu uygulama ile, hem İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin, hem de ilgili Koruma Kurulu’nun yetkilerine müdahale etmekte ve kendisine verilmeyen bir yetkiyi kullanarak, yasal açıdan geçersiz bir işlem yürütmektedir.

Yukarıda sayılan nedenlerle, askıda bulunduğu sürede tarafımızdan yapılan itirazımızı süresi içinde cevaplamayarak zımnen reddeden idarenin işlemi ile işlemin dayanağı olan , Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu’nun 15.10.2004 tarih ve 2003/2 sayılı kararı ile onanan plan tadilatının iptal edilmesini, tadilatın açıkça hukuka aykırı olarak yapılmış olması ve telafisi güç zararlar doğuracak olması nedeniyle de yürütmesinin durdurulmasına karar verilmesini talep zarureti doğmuştur.

HUKUKSAL NEDENLER : Anayasa , İ.Y.Y.Y., Boğaziçi kanunu, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu Kıyı Kanunu , İmar Kanunu , İmar mevzuatı , 12 Eylül 1999 tarih ve 23804 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan İmar Planı Yapılması ve Değişikliklerine ait esaslara dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılması Hakkındaki Yönetmelik ve ilgili mevzuat

KANITLAR : Askıda bulunduğu sürede tarafımızdan yapılan itirazımızı süresi içinde cevaplamayarak zımnen reddeden idarenin işlemi ile Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu’nun 15.10.2004 gün ve 2003-2 sayılı kararı ile onanarak 3.02.2005 tarihinde Boğaziçi İmar Müdürlüğü’nde askıya çıkarılan, Boğaziçi Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgeleri Nazım ve Uygulama İmar Planlarının Galatasaray Adası ile ilgili bölümünde yapılan plan tadilatı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi

Boğaziçi İmar müdürlüğü'ne verilen 02.03.2005 tarih ve 1511 kayıt no'lu itiraz dilekçesi, Keşif ve Bilirkişi incelemesi ile her türlü kanıt

SONUC VE İSTEM

: Yukarıda açıkladığımız nedenlerle Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu'nun 15.10.2004 gün ve 2003-2 sayılı kararı ile onanarak 3.02.2005 tarihinde Boğaziçi İmar Müdürlüğü'nde askıya çıkarılan, Boğaziçi Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgeleri Nazım ve Uygulama İmar Planlarının Galatasaray Adası ile ilgili bölümünde yapılan plan tadilatlarına ilişkin İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Boğaziçi İmar Müdürlüğü'ne verilen 02.03.2005 tarih ve 1511 kayıt no'lu itiraz dilekçesi ile yapılan itirazımızın zımnen reddedilmesine dair işlemin ve işlemin dayanağı planların yasalara, şehircilik bilimine, ve kamu yararına aykırılığı nedeniyle İPTALİNE ve öncelikle YÜRÜTMENİN DURDURULMALAtlarına ilişkin SINA , yargılama gideri ve vekalet ücretinin davalı idarelere yükletilmesine karar verilmesini vekaleten dilerim.

Saygılarımla.

Davacı Vekili
Av.İlyas BULCAY

Ek 17 Koç Üniversitesi Dava Dilekçesi

(Kaynak: TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Arşivi, İstanbul Raporları)

Yürütmeyi Durdurma Talepli Temyiz Dilekçemizden...

2. / Dava Konusu Bakanlar Kurulu Kararı, Anayasa Mahkemesi Kararı ile İptal Edilen 3708 Sayılı Kanuna Dayandığından İptali Gereken Bir Karardır.

3. / Tahsis Edilen Orman Alanında Üniversite Kurulması Bölgede Çekim Merkezi Oluşturacak ve Yapılaşmayı Artıracaktır.

4. / Dava Konusu Orman Alanında Yangın Tehlikesinin Ciddiliği ve Önlenemezliği Bilimsel Bir Gerçektir.

5. / Dava Konusu Yer Seçimi ve Tahsis İşlemlerinin; "Çağdaş İktisat Anlayışının "Sürdürülebilir Kalkınma" İlkesine Ters Düştüğü Kanıtlanmıştır.

6. / Sonuç :

Yüksek Mahkeme anılan red kararını verirken, bilirkişi raporunun değerlendirilmesi ve ortaya çıkan kamu yararı dengesinin belirlenmesinin yargı yerine ait bulunduğunu belirtmek gereğini duymuştur. Bu bizim de katıldığımız bir hukuksal ilkedir. Elbette ki yargı organları bilirkişi raporlarıyla bağlı değildir. Ancak yargı organlarının yapacağı değerlendirme ve belirlemelerin hukuka uygun olması da esastır. Eğer bir davanın çözümü sırasında yargı yerini bilimsel ve teknik bir inceleme için bilirkişilere başvurma zorunluluğu duymuş ise, yargı yerinin bilirkişi raporundaki bilimsel ve teknik saptamaların aksine saptamaları benimsemesinin, ancak bu benimsemeyi doğrulayan bir başka inceleme ile olanaklı olabileceğini düşünüyoruz. Ne var ki Yüksek Mahkeme yer seçimi kararının bölgede çekim merkezi yaratacağı, nüfus ve yapı yoğunluğunu artıracacağı, orman alanındaki önlenemez nitelikteki yangın tehlikelerinin can ve mal güvenliği açısından sorun yaratacağı, Boğaziçi'nin korunmasına ve İstanbul sürdürülebilir kalkınmasına olumsuz etkiler getireceği gibi şehircilik ve ormancılık yönünden bir çok bilimsel ve teknik saptamaları içeren bilirkişi kurulu raporunun tam aksi olan düşünceleri red kararının gerekçeleri olarak değerlendirmiştir. Bu değerlendirmelerin bilimsel ve teknik dayanaktan yoksun olduğu ve hukuka uygun olmadığı kanısındayız.

Red Kararının Temyizi Aşamasında Yürütmeyi Durdurma İstemimizin Reddi'nden...

Temyiz dilekçesinde öne sürülen hususlar, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 52 nci ve değişik 27 nci maddelerine göre yürütmenin durdurulmasına karar verilmesini gerektirecek nitelikte bulunmadığından, davacıların yürütmenin durdurulması isteminin REDDİNE, 3.10.1997 günü oyçokluğu ile karar verildi.

KARŞI OY

2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 52 nci ve 27 nci maddeleri uyarınca, davacıların yürütmenin durdurulması isteminin kabulü oyuyla, karara karşıyız.

III- DAVA DİLEKÇELERİ/ BİLİRKİŞİ RAPORU/KARARLAR

DAVA DİLEKÇESİ

29.5.1996

Duruşma ve Yürütmenin durdurulması istemlidir

T.C. DANIŞTAY BAŞKANLIĞI'NA Sunulmak üzere T.C. İSTANBUL İDARE MAHKEMESİ BAŞKANLIĞI'NA

DAVACILAR : 1-TMMOB Mimarlar Odası (İstanbul Büyükkent Şube Başkanlığı)
Yıldız Sarayı Dış Karakol Binası Beşiktaş/İSTANBUL
2-Oktay EKİNCİ
İstiklal Cad. Büyükparmaklı Sk. No: 1/3-4
Beyoğlu/İSTANBUL

VEKİLİ : Av.Derviş PARLAK
İstiklal Cad.No:186/3
Beyoğlu/İSTANBUL

DAVALI İDARELER : 1-T.C. Başbakanlık ANKARA
2-T.C. Orman Bakanlığı ANKARA
3-T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ANKARA
4-Sarıyer İlçe Belediye Başkanlığı Sarıyer/İSTANBUL

DAVA KONUSU : İlişkide fotoğrafları sunulan İstanbul İli, Sarıyer İlçesi, Rumeli Feneri mevkiindeki Mavramoloz Devlet Ormanı içinde bulunan 1.920.735 m²'lik orman alanında Özel Koç Vakfı Üniversitesi Kampüsü'nün inşa edilmesine yönelik olarak alınan;

- 1- Bakanlar Kurulu'nun 26/4/1992 gün ve 92/2938 sayılı 49 yıllığına tahsis kararının,
- 2- Orman Bakanlığı'nın 14/3/1995, 22/3/1995 ve 3/8/1995 günlü kesin izin ve tahsis kararlarının,
- 3- Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nın söz konusu tahsis kararlarına dayanarak 9/4/1996 tarihinde resen

onayladığı 1/50.000 ölçekli İstanbul Metropoliten Alan Alt Bölge Nazım İmar Planı Değişikliği kararının,

4- Sarıyer İlçe Belediye Başkanlığı'nın yine söz konusu tahsis kararlarına dayanarak düzenlediği 31/7/1995 günlü "bahçe duvarı" ruhsatının iptallerine ve öncelikle yürütmelerin durdurulmasına,

BİLDİRİM VE ÖĞRENME TARİHİ : 18/5/1996 (Dava konusu karar ve işlemler İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nın ilişikte sunulan 9/5/1996 gün ve S/132 sayılı yazısı ile Mimarlar Odasına bildirilmiştir.)

BÖLÜM-I OLAYLAR

1./ İstanbul kentinin Sarıyer İlçesi, Rumelifeneri mevkiinde bulunan Mavramoloz Devlet Ormanı içindeki 1.600.000 m²'lik alan, Bakanlar Kurulu'nun 26/4/1992 gün ve 2938 sayılı kararı ile özel Koç Vakfı Üniversitesi'ne kampüs alanı olarak 49 yıllığına tahsis edilmiştir.

2./ Anılan Bakanlar Kurulu kararından sonra Koç Vakfı Üniversitesi Rektörlüğü plan değişikliği amacıyla İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'na başvurmuş, Başkanlığın 3/8/1993 tarihli yazısı üzerine de İstanbul III Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunca verilen 9/12/1993 gün ve 6283 sayılı kararda ise söz konusu alanın nazım planlarda orman alanı vasfında bulunduğu ve 2960 Sayılı Boğaziçi Kanununun Boğaziçi Alanındaki doğal değerlerin korunmasıyla ilgili ilke ve hükümleri ışığında bu orman alanlarının hangi nedenlerle olursa olsun yapılaşmaya açılması yönünde görüş verilmesinin mümkün olmadığı bildirilmiştir.

3./ Yine Koç Üniversitesi Rektörlüğünün başvurusu üzerine İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Ormancılık Araştırma ve Uygulama merkezinin hazırladığı bir raporda da, binaların oturacağı alanın yaklaşık 180.000 m² olduğu, bu alanda direklik çağına ulaşmış ve normal sıklıkta kurulmuş karaçam korumanının bulunduğu, 1994 yılı itibarıyla yaşlarının 22 olduğu, bir hektarda 114.642 m³ hacminde ağaç olduğu, yıllık cari hacim artışının 9.782 m³ olduğu, ormanın ana işletme amacının peyzaj koruma olduğu, yerinde yapılan incelemede doğal bitki örtüsü açısından çeşitlilik arz ettiği, dikimle getirilmiş Toros Sedir, Sahil Çamı, Sarı Çam, Fıstık Çamı, Akağaç, Yalancı Akasya gibi çeşitlerin bulunduğu rapor edilmiştir.

4./ İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'na yapılan plan değişikliği talepleri kabul edilmeyince bu kez Koç Üniversitesi Rektörlüğü 17/2/1994 ve 18/4/1994 tarihlerinde Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'na başvurarak burada yapılacak binaların "resmî bina ve tesis" niteliğinde olduğu savunularak plan değişikliğinin 3194 Sayılı İmar Kanununun 9. maddesi uyarınca Bakanlıkça resen onanmasını istemiştir. Ancak Bakanlığın 25/5/1994 tarihli cevap yazısı ile söz konusu işlevin bir kamu hizmeti olmadığı gibi yapılacak yapıların da resmî bina ve tesis niteliğinde bulunmadığı belirtilerek, talep yetki yönünden reddedilmiştir.

5./ Plan değişikliği istemi Bakanlık tarafından da reddedilince bu kez Rektörlük Sarıyer İlçe Belediyesine başvurarak üniversite+plaza inşaatı için 1/1000 ölçekli plan teklifinde bulunmuş ve Sarıyer Belediye Meclisi de 1/3/1995 gün ve 103 sayılı kararı ile 1/50.000, 1/25.000 ve 1/5.000 üst ölçekli nazım planlara aykırı

olarak, plazanın plandan çıkarılması koşulu ve üst ölçekli planlarda değişiklik yapılması temennisi" ile 1/1000 ölçekli uygulama imar planını kabul etmiştir. Ancak bu uygulama imar planı 3030 Sayılı Büyükşehir Belediyelerinin Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanun uyarınca Büyükşehir Belediyesince onaylanmadığından kesin ve yürütülür nitelik kazanamamış ve dolayısıyla "yok hükmünde" kalmıştır.

6./ Bakanlar Kurulunun tahsis kararı uyarınca Orman Bakanlığı tarafından ön izni verilen 1.600.000 m²'lik alanın bir kısmının 2960 Sayılı Boğaziçi Kanununa tabi olması nedeniyle, alanın 390000 m²'lik bölümüne "Yüksek Eğitim Tesisleri ve Kampüs Alanı" ve 333.000 m²'lik bölümüne de "Kampüs Gelişme Alanı" olarak yine Orman Bakanlığınca 14/3/1995 tarihinde kesin izin verilmiştir. Aynı Bakanlık 22/3/1995 tarihinde de 1.600.000 m²'lik alanın "Sportif Amaçlı Park ve Arboretum Alanı" olarak kullanılması doğrultusunda kesin izin vermiştir.

7./ Ancak Bakanlar Kurulu'na tahsis edilen 1.600.000 m²'lik alanın da yeterli olmadığı kanısına varılmış olsa gerek ki bu kez Orman Bakanlığı, bu tahsis alanını artırarak 320.000 m²'lik bir orman alanının daha Koç Üniversitesine tahsisini yaparak 3/8/1995 tarihinde kesin izin vermiştir. Böylece tahsis alanı 1.920.735 m²'ye çıkarılmıştır. Orman Bakanlığının bu son işlemine gerekçe olarak, Sarıyer Belediyesi'nce kabul edilen ancak Büyükşehir Belediyesi'nce onaylanmadığından kesin ve yürütülür nitelik kazanamayan ve dolayısıyla "yok hükmünde" bulunan uygulama imar planının "plan onama sınırları"nın dayanak alındığı öğrenilmiştir. Kesin ve yürütülür nitelik taşımayan ve dolayısıyla hukuk alemine doğmamış sayılan bir plana dayanılarak yapılan işlemlerin hukuka aykırı olduğu çok açıktır.

8./ Bu arada Sarıyer Belediyesi, gerek üst planlara ve hukuka aykırı olarak yaptığı yok hükmünde uygulama planına ve gerekse anılan tahsis kararlarına dayanarak, 31/7/1995 tarihinde bir "bahçe ruhsatı" düzenleyerek Koç Üniversitesi Rektörlüğü'ne vermiştir. Oysa ortada bir "bahçe" olmadığı gibi ruhsata dayanak olabilecek yasal ve yürürlük kazanmış bir plan da yoktur.

9./ Koç Üniversitesi Rektörlüğü Sarıyer Belediyesinden aldığı bu bahçe duvarı ruhsatına dayanarak tahsis alanında şantiyeler kurarak ve tahsis alanına dozer gibi iş makinelerini sokarak ağaç kesimine ve orman alanını düzlemeye başlamış ve ilişikteki fotoğraflardan da görüleceği üzere ormanı önemli ölçüde tahrip etmiştir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi İmar Müdürlüğü 29/2/1996 tarihinde tahsis alanında yaptığı incelemeler sonucunda, orman içi yangın yolunun stabilize malzeme ile doldurulduğunu, arazide işçi barakaları, ofis ve konteyner kabin bulunduğunu, parsel sınırlarının beton direkli ve sürekli tel örgü ile çevrelediğini saptamıştır.

10./ Bu arada İstanbul III. Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu, 15/11/1995 gün ve 7755 sayılı kararı ile Boğaziçi Sit Alanı dışında kalan, ancak bilim çevrelerinde "İstanbul'un Akciğerleri" olarak nitelenen Kuzey Ormanlarının Sarıyer ve Beykoz İlçe sınırları içinde kalan bölümünü "Doğal Sit Alanı" olarak belirlemiş ve böylece tamamı orman alanından oluşan tahsis alanın bir kısmı Boğaziçi Sit Alanında, bir kısmı da III. derece Doğal Sit Alanında kalmıştır.

11./ Nihayet Koç Üniversitesi Rektörlüğü yeniden Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'na başvurarak yine plan

tadili isteminde bulunmuş, daha önce aynı bakanlık tarafından yetkisizlik nedeniyle reddedilen talep, bu kez bakanlıkça kabul edilerek 9/4/1996 tarihinde resen onaylanan 1/50.000 ölçekli İstanbul Metropolitlen Alan Alt Bölge Nazım İmar Planı Değişikliği ile tahsis alanı "Koç Üniversitesi Alanı"na dönüştürülmüştür.

12./ Bakanlıkça 9/4/1996 tarihinde resen onaylanan plan değişikliği bir düzenleyici işlem olmakla birlikte bir yönüyle de Bakanlar Kurulu ve Orman Bakanlığı tarafından alınan tahsis ve kesin izin kararlarının uygulanması niteliğinde bulunduğundan İ.Y.U.K'nun 7/4 maddesi uyarınca plan değişikliği işleminin dayanaklarına karşı da iptal davası açmak zorunluluğunda kalmıştır.

BÖLÜM II

USUL KURALLARINA İLİŞKİN AÇIKLAMA

1./ Bağlantı Bildirimi:

Dava konusu ettiğimiz kararlar arasında bulunan Bayındırlık ve İskan Bakanlığının 1/50.000 ölçekli Metropolitlen Nazım İmar Planı Değişikliğine karşı İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı tarafından da 22/5/1996 tarihli dilekçe ile yine Yüksek Mahkemeniz nezdinde bir iptal davası açıldığı öğrenilmiştir. Ancak dava yeni açıldığından esas numarası hakkında bir bilgi alınamamıştır.

İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı tarafından açılan dava ile tarafımızdan açılan bu dava arasında bağlantı bulunması nedeniyle, İ.Y.U.K'nun 38'nci ve izleyen maddeleri uyarınca yüksek mahkemenize bilgi verilmesi zorunlu görülmüştür.

2./ Süre Konusu

Bayındırlık ve İskan Bakanlığının dava konusu 9/4/1996 onanlı plan değişikliği işlemi, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığının 9/5/1996 gün ve S/132 sayılı yazısı ile müvekkilim Mimarlar Odasına bildirilmiş ve bu bildirimle birlikte Orman Bakanlığının ve Sarıyer Belediye Başkanlığının dava konusu işlemleri öğrenilmiş, İ.Y.U.K'nun 7/4 maddesi gözetilerek işlemlerin dayanağı durumundaki Bakanlar Kurulu'nun tahsis kararına karşı da dava açılması gerekmiştir. Bu nedenlerle davada süre aşımı bulunmamaktadır.

3./ Ehliyete İlişkin Açıklama

Müvekkilimden Mimarlar Odasının 6235 Sayılı Kanun uyarınca kurulmuş bulunan kamu kurumu niteliğinde bir meslek kuruluşu olduğu ve bu bağlamda kamu yararını korumak ve gözetmekle yükümlü bulunduğu bu doğrultuda uzmanlık alanıyla ilgili kamu yararına ve hukuka aykırı idari işlemlere karşı iptal davası açma yeteneğinin var olduğu Yüksek Mahkemenin yerleşik içtihatlarıyla bir çok kez vurgulanmıştır.

Müvekkilimden Oktay Ekinci işe öncelikle İstanbul kentinde ikamet eden ve yaşayan bir belde sakini/yurttaş olarak ve ayrıca kent ve çevre olaylarına duyarlı bir mimar olmakla birlikte uzun yıllar İstanbul'un Kuzey Ormanlarının korunması ve yapılaşmaya açılmaması için Koruma Kurulunun eski bir üyesi ve gazeteci/yazar olarak kamu yararı doğrultusunda yoğun uğraş vermiş bir yurttaş sıfatıyla davada davacı olarak yer almaktadır.

BÖLÜM III

İPTAL NEDENLERİ

1./Anayasanın 169. Maddesine ve 6831 Sayılı Orman Kanunu Hükümlerine Aykırılık Konusu

Anayasamızın "Ormanların korunması ve geliştirilmesi" başlıklı 169. maddesi özetle; Devletin, ormanların korunması ve sahalarnın genişletilmesi için gerekli kanunları koyması ve tedbirleri alması gerektiğini, tahrip edilen ormanların yerinde yeni orman yetiştirilmesini, bütün ormanların gözetiminin Devlete ait olduğunu, Devlet ormanlarının mülkiyetinin devrolunamayacağını, kamu yararı dışında irtifak hakkına konu olamayacağını, ormanlara zarar verebilecek hiçbir faaliyet ve eyleme müsaade edilemeyeceğini, ormanların tahribine yol açan siyasi propoganda yapılamayacağını, orman suçlarının genel ve özel af kapsamına alınamayacağını, orman olarak muhafazasında bilim ve fen bakımından hiçbir yarar görülmeyen, tarım alanlarına dönüştürülmesinde kesin yarar olduğu tespit edilen yerler ile şehir, kasaba ve köy yapılarının toplu olarak bulunduğu yerler dışında orman sınırlarında daraltma yapılamayacağı hükümlerini içermektedir.

6831 Sayılı Orman Kanunu da bu ilkelere hareketle düzenlenmiş ve 2896 Sayılı Kanunla değişik 115. maddesinde Devlet ormanları üzerinde kamu yararına yapılacak her türlü yapı ve tesisler için herhangi bir şekilde irtifak hakkı tesisinin Maliye, Tarım ve Orman Bakanlıklarının iznine tabi olması öngörülmüştür.

Koç Vakfı Üniversitesi, özel hukuk hükümlerine göre kurulmuş bulunan bir vakfa ait olmakla birlikte Anayasamızın 130/2 maddesi uyarınca kurulduğu açık olup üniversiter eğitim nedeniyle bir kamu hizmeti ifa edeceği de açıktır. Bu bağlamda kamu yönetiminin bu tür kuruluşlara yer tahsis etmesi de doğaldır. Ancak tahsis amacıyla seçilen yerin niteliklerinin gözetilmesi de bir zorunluluktur. Kanımızca bir orman alanında ve üstelik İstanbul kentinin yaşamsal kaynakları açısından son derece büyük bir öneme sahip Kuzey Ormanları içinde tahsis yapılması, ormanların korunması yönündeki üstün kamu yararı ve anayasal ilkelere bağdaşmamaktadır.

Evet orman alanları içinde kamu yararının zorunlu kıldığı durumlarda yapı ve tesis yapılması olanaklıdır, ama yüzbinlerce metrekairelik kapalı inşaat alanının yapılmasını gerektiren bir inşaat yoğunluğunu getirecek ve nüfus yerleşimi açısından bir çekim merkezi yaratabilecek tahsis kararını bu hükümle ve ormanların korunması yönündeki üstün kamu yararı ile bağdaştırmak çok zordur.

2./2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu Hükümlerine Aykırılık Konusu:

Dilekçemizin "Olaylar" bölümünde de değinildiği gibi tahsis alanının bir kısmı Boğaziçi SİT Alanında geri kalan kısmı da III. Derece Doğal SİT Alanında kalmaktadır.

Bayındırlık ve İskan Bakanlığının dava konusu plan değişikliği işlemi bir SİT alanını kapsamamasına karşın ilgili Koruma Kurulunun uygun görüşü alınmadan yapılması nedeniyle, 2863 Sayılı Kanunun 17. maddesine ve diğer hükümlerine aykırıdır.

3./ 3194 Sayılı İmar Kanununun 9. Maddesine Aykırılık Konusu:

Bayındırlık ve İskan Bakanlığının dava konusu plan değişikliği işlemi, öncelikle yetki yönünden hukuka aykırı bulunmaktadır. Zira 3194 Sayılı İmar Kanununun 9. maddesinde, İmar planları konusunda Bakanlığın yetkili olduğu durumlar açık bir biçimde düzenlenmiştir. Dava konusu plan değişikliği ise bu maddede belirtilen konuların hiçbirisine uymamaktadır.

Nitekim "Olaylar" bölümünde de belirttiğimiz gibi Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, bu konuda daha evvelce kendisine yapılan talepleri yetkisizlik nedeniyle reddetmiş ve tahsis alanında yapılacak binaların "resmi bina ve tesis tanımına uymadığını" belirtmiştir. Gerçekten de Bayındırlık ve İskan Bakanlığı tarafından 1985 yılında yürürlüğe konulan Tıp İmar Yönetmeliğinde resmi bina kavramı, "Genel katma ve özel bütçeli idarelerle İl Özel İdaresi ve Belediyeye veya bu kurumlarca sermayesinin yarısından fazlası karşılanan kurumlara ait olan binalardır" şeklinde tanımlanmıştır. Koç Vakfı Üniversitesince yapılacak inşaatların bu tanım kapsamına girmediği son derece açıktır.

Ancak bu hukuksal gerçeğe karşın Bayındırlık ve İskan Bakanlığının evvelce reddettiği talebi sonradan kabul etmesi ve 9/4/1996 tarihinde 1/50.000 ölçekli metropoliten nazım plan değişikliğini onaması kamu düzeniyle ilgili bulunan yetki kurlarına açıkça aykırıdır.

4.1 Şehircilik Bilimi, Planlama İlkeleri ve Kamu Yararına Aykırılık Konusu

Dava konusu işlemlerin esasının şehircilik bilimi, planlama ilkeleri ve kamu yararı açısından incelenmesi asıldır. Bakanlar Kurulunun aynı zamanda yer seçimi niteliğindeki tahsis kararı da dahil olmak üzere dava konusu tüm işlemler, şehircilik, planlama ilkeleri ve kamu yararına aykırı bulunmaktadır.

Bu konu elbetteki Yüksek Mahkemenizce mahallinde yaptırılacak bir keşif ve bilirkişi kurulu incelemesiyle, ayrıntılı biçimde açıklığa kavuşacaktır. Ancak bununla birlikte İstanbul Kentinin doğu-batı yönünde lineer bir çizgide gelişmesi ve Kentin kuzeyindeki ormanların kente hayat veren bir doğal doku olarak öneme korunması ve yapılaşmaya açılmaması doğrultusundaki tarihsel süreç ve ortak bilimsel eğilim bugün önemini her zamankinden daha fazla korumaktadır.

Söz konusu alanda kurulması tasarlanan Koç Vakfı Üniversitesi bu orman alanına yalnızca üniversite binaları nedeniyle zarar vermemekle kalmayacaktır. Üniversite ilerinde binleri hatta onbinleri bulacak nüfusuyla bölgede bir alt yapı hareketi geliştirecek ve bir çekim merkezi oluşturacaktır. Bu bağlamda bölgede bir üniversite kurulması yalnızca tahsis alanı dahilindeki ormanların değil, tahsis alanı dışındaki ormanların da bir süre sonra tahribine yol açacaktır.

Bu nedenlerle dava konusu işlemleri, her gün her saat İstanbul'da yaşayan milyonlarca insanın sağlığına ve üstün kamu yararına aykırı görüyoruz. Nüfusu on milyonu aşan bu kente su ve oksijen üreten bu doğal dokunun içinde giderek büyüyecek ve gelişecek bir yara açılması, aşırı nüfus ve yapılaşma nedeniyle zaten sıkıntı çeken ve zaman zaman su ve oksijen yoksulluğuyla karşı karşıya kalan milyonlarca insana yapılabilecek en büyük haksızlıklardan biridir.

HUKUKSAL NEDENLER

İlgili tüm mevzuat hükümleri

DELİLLERİMİZ

Ekte sunulan fotoğraflar, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin bildirim yazısı, ilgili idarelerden işlem dosyalarının ve karar örneklerinin getirilmesi, keşif ve bilirkişi kurulu incelemesi ve sair deliller.

SONUÇ VE İSTEM

Yukarıda kısaca sunulmaya çalışılan nedenlerle Bakanlar Kurulunun 26/4/1992 gün ve 92/2938 sayılı yer seçimi/tahsis kararının, bu karara dayanılarak Orman Bakanlığınca verilen 14/3/1995, 22/3/1995 ve 3/8/1995 günlü kesin izinlerin, Sarıyer İlçe Belediye Başkanlığı'nca düzenlenen 31/7/1995 günlü bahçe duvarı ruhsatının ve Bayındırlık ve İskan Bakanlığınca 9/4/1996 gününde resen onanan 1/50.000 ölçekli nazım plan tadilatının İPTALLERİNE, dava konusu işlemler hakkında öncelik ve ivedilikle YÜRÜTMENİN DURDURULMASINA, yargılama giderleri ile avukatlık ücretinin davalı idarelere tahminine karar verilmesini saygı ile diler ve sunarım.

Av.Derviş PARLAK
Davacılar Vekili

BİLİRKİŞİ RAPORU

Dosya No : 1996/2067

Davacılar : T.M.M.O.B. Mimarlar Odası (İstanbul
Büyükkent Şubesi Başkanlığı)
Oktaç Ekinci

Davalılar : Başbakanlık
Orman Bakanlığı
Bayındırlık ve İskan Bakanlığı
Sarıyer İlçe Belediye Başkanlığı

Davanın Konusu : İstanbul İli, Sarıyer İlçesi, Rumeli Feneri Mevkii'ndeki Mavramoloz Devlet Ormanı içinde bulunan 1.920.735m²'lik alanda Koç Üniversitesi Kampüsü'nün inşa edilmesine ilişkin olarak alınan:

- 1) Bakanlar Kurulunun 26/04/1992 gün ve 92/2938 sayılı 49 yıl süreli tahsis kararının,
- 2) Orman Bakanlığının 14.03.1995, 22.03.1995 ve 03.08.1995 tarihli kesin izin ve tahsis kararlarının,
- 3) Bayındırlık ve İskan Bakanlığının yukarıda sözü edilen tahsis ve izin kararlarına dayanarak 09.04.1996 tarihinde resen onayladığı 1/50.000 ölçekli İstanbul Metropoliten Alan Alt Bölge Nazım İmar Planı Değişikliği kararının,
- 4) Sarıyer İlçe Belediye Başkanlığı'nın yukarıda sözü edilen tahsis ve izin

kararlarına dayanarak düzenlediği 31. 07. 1995 tarihli bahçe duvarı ruhsatının iptali ve yürütmenin durdurulması istemi.

1. DAVA DOSYASININ ÖZETİ

Bu bölümde aşağıda belirtilen kaynaklardan elde edilen belge ve bilgiler kullanılarak, dava konusunun ortaya çıkış ve gelişim süreci ile ilgili zaman dizinsel ve özet bir inceleme yapılacaktır. Bu bölümde yararlanılan kaynaklar şunlardır:

Ek 18 Koç Üniversitesi Davası Bilirkişi Raporu

(Kaynak: TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Arşivi, İstanbul Raporları)

Bayındırlık ve İskan Bakanlığının dava konusu plan değişikliği işlemi, öncelikle yetki yönünden hukuka aykırı bulunmaktadır. Zira 3194 Sayılı İmar Kanununun 9. maddesinde, İmar planları konusunda Bakanlığın yetkili olduğu durumlar açık bir biçimde düzenlenmiştir. Dava konusu plan değişikliği ise bu maddede belirtilen konuların hiçbirisine uymamaktadır.

Nitekim "Olaylar" bölümünde de belirttiğimiz gibi Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, bu konuda daha evvelce kendisine yapılan talepleri yetkisizlik nedeniyle reddetmiş ve tahsis alanında yapılacak binaların "resmi bina ve tesis" tanımına uymadığını belirtmiştir. Gerçekten de Bayındırlık ve İskan Bakanlığı tarafından 1985 yılında yürürlüğe konulan Tıp İmar Yönetmeliğinde resmi bina kavramı, "Genel, katma ve özel bütçeli idarelerle İl Özel İdaresi ve Belediye veya bu kurumlarca sermayesinin yarısından fazlası karşılanan kurumlara ait olan binalardır" şeklinde tanımlanmıştır. Koç Vakfı Üniversitesince yapılacak inşaatların bu tanım kapsamına girmediği son derece açıktır.

Ancak bu hukuksal gerçeğe karşın Bayındırlık ve İskan Bakanlığının evvelce reddettiği talebi sonradan kabul etmesi ve 9/4/1996 tarihinde 1/50.000 ölçekli metropoliten nazım plan değişikliğini onaması kamu düzeniyle ilgili bulunan yetki kurallarına açıkça aykırıdır.

4./ Şehircilik Bilimi, Planlama İlkeleri ve Kamu Yararına Aykırılık Konusu

Dava konusu işlemlerin esasının, şehircilik bilimi, planlama ilkeleri ve kamu yararı açısından incelenmesi asıldır. Bakanlar Kurulunun aynı zamanda yer seçimi niteliğindeki tahsis kararı da dahil olmak üzere dava konusu tüm işlemler, şehircilik, planlama ilkeleri ve kamu yararına aykırı bulunmaktadır.

Bu konu elbetteki Yüksek Mahkemenizce mahallinde yaptırılacak bir keşif ve bilirkişi kurulu incelemesiyle, ayrıntılı biçimde açıklığa kavuşacaktır. Ancak bununla birlikte İstanbul Kentinin doğu-batı yönünde lineer bir çizgide gelişmesi ve kentin kuzeyindeki ormanların kente hayat veren bir doğal doku olarak öneme korunması ve yapılaşmaya açılmaması doğrultusundaki tarihsel süreç ve ortak bilimsel eğilim, bugün önemini her zamankinden daha fazla korumaktadır.

Söz konusu alanda kurulması tasarlanan Koç Vakfı Üniversitesi bu orman alanına yalnızca üniversite binaları nedeniyle zarar vermemekle kalmayacaktır. Üniversite ilerde binleri hatta onbinleri bulacak nüfusuyla bölgede bir alt yapı hareketi geliştirecek ve bir çekim merkezi oluşturacaktır. Bu bağlamda bölgede bir üniversite kurulması yalnızca tahsis alanı dahilindeki ormanların değil, tahsis alanı dışındaki ormanların da bir süre sonra tahribine yol açacaktır.

Bu nedenlerle dava konusu işlemleri, her gün her saat İstanbul'da yaşayan milyonlarca insanın sağlığına ve üstün kamu yararına aykırı görüyoruz. Nüfusu on milyonu aşan bu kente su ve oksijen üreten bu doğal dokunun içinde giderek büyüyecek ve gelişecek bir yara açılması, aşırı nüfus ve yapılaşma nedeniyle zaten sıkıntı çeken ve zaman zaman su ve oksijen yoksulluğuyla karşı karşıya kalan milyonlarca insana yapılabilecek en büyük haksızlıklardan biridir.

HUKUKSAL NEDENLER

İlgili tüm mevzuat hükümleri

DELİLLERİMİZ

Ekte sunulan fotoğraflar, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin bildirim yazısı, ilgili idarelerden istenilen dosyalarının ve karar örneklerinin getirilmesi, keşif ve bilirkişi kurulu incelemesi ve sair deliller.

SONUÇ VE İSTEM

Yukarıda kısaca sunulmaya çalışılan nedenlerle Bakanlar Kurulunun 26/4/1992 gün ve 92/2938 sayılı yer seçimi/tahsis kararının, bu karara dayanılarak Orman Bakanlığınca verilen 14/3/1995, 22/3/1995 ve 3/8/1995 günlü kesin izinlerin, Sarıyer İlçe Belediye Başkanlığı'nca düzenlenen 31/7/1995 günlü bahçe duvarı ruhsatının ve Bayındırlık ve İskan Bakanlığınca 9/4/1996 gününde resen onanan 1/50.000 ölçekli nazım plan tadilatının İPTALLERİNE, dava konusu işlemler hakkında öncelik ve ivedilikle YÜRÜTMENİN DURDURULMASINA, yargılama giderleri ile avukatlık ücretinin davalı idarelere tahminine karar verilmesini saygı ile diler ve sunarım.

Av.Derviş PARLAK
Davacılar Vekili

BİLİRKİŞİ RAPORU

Dosya No : 1996/2067

Davacılar : T.M.M.O.B. Mimarlar Odası (İstanbul
Büyükkent Şubesi Başkanlığı)
Oktay Ekinci

Davalılar : Başbakanlık
Orman Bakanlığı
Bayındırlık ve İskan Bakanlığı
Sarıyer İlçe Belediye Başkanlığı

Davanın Konusu : İstanbul İli, Sarıyer İlçesi, Rumeli Feneri Mevkiindeki Mavramoloz Devlet Ormanı içinde bulunan 1.920.735m²lik alanda Koç Üniversitesi Kampüsü'nün inşa edilmesine ilişkin olarak alınan

1) Bakanlar Kurulu'nun 26.04.1992 gün ve 92/2938 sayılı 49 yıl süreli tahsis kararının,

2) Orman Bakanlığı'nin 14.03.1995, 22.03.1995 ve 03.08.1995 tarihli kesin izin ve tahsis kararlarının,

3) Bayındırlık ve İskan Bakanlığının yukarıda sözü edilen tahsis ve izin kararlarına dayanarak, 09.04.1996 tarihinde resen onayladığı, 1/50.000 ölçekli İstanbul Metropoliten Alan Alt Bölge Nazım İmar Planı Değişikliği kararının,

4) Sarıyer İlçe Belediye Başkanlığı'nın yukarıda sözü edilen tahsis ve izin

kararlarına dayanarak düzenlediği 31.07.1995 tarihli bahçe duvarı ruhsatının iptali ve yürütmenin durdurulması istemi.

1. DAVA DOSYASININ ÖZETİ

Bu bölümde aşağıda belirtilen kaynaklardan elde edilen belge ve bilgiler kullanılarak, dava konusunun ortaya çıkış ve gelişim süreci ile ilgili zaman dizinsel ve özet bir inceleme yapılacaktır. Bu bölümde yararlanılan kaynaklar şunlardır:

Dava dosyasında yer alan belgeler

- Koç Üniversitesi tarafından İ.T.Ü. İnşaat Fakültesi Çevre Mühendisliği Bölümü'ne yaptırılan, Ocak 1996 tarihli, "Koç Üniversitesi Kampüsü Çevresel Etki Değerlendirmesi Nihai Raporu" (ÇED Raporu)
- Koç Üniversitesi tarafından derlenen "Koç Üniversitesi Yerleşim Alanıyla İlgili İddialar ve Cevaplar" isimli kitap
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi Planlama ve İmar Daire Başkanlığı Şehir Planlama Müdürlüğü tarafından yayımlanan Mart 1995 tarihli "1/50.000 ölçekli İstanbul Metropoliten Alan Alt Bölge Nazım Planı"

- 1986, 1993 ve 1996 tarihli, dava konusu alan ve çevresini gösteren,

1/50.000 ölçekli renkli hava fotoğrafları

- 1/5000 ve 1/1000 ölçekli İstanbul İli, Sarıyer İlçesi, Rumeli Feneri Köyü Mücavir Alan'da Koç Üniversitesi Yüksek Eğitim Tesisleri ve Kampüs Alanı Mevzii Uygulama İmar Planları ve 1/1000 ölçekli avan proje.

Koç Üniversitesi 1982 Anayasası'nın 130. maddesi kapsamına giren, 05.03.1992 tarih ve 3785 sayılı kanunla kurulmuş olup, 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu'nun vakıf yüksek öğretim kurumlarına ilişkin hükümlerine uyan bir kamu tüzel kişiliğine sahiptir. 07.03.1992 tarihli ve 21164 sayılı Resmî Gazete'de ilan edilerek yürürlüğe giren bu kanunun Ek 4. maddesinde Koç Üniversitesi'nin:

a) Fen-İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi ile İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nden

b) İşletme Enstitüsü'nden

oluşturduğu belirtilmiştir.

Dava konusunun ortaya çıkmasına neden olan sürecin başlangıç noktası 26.04.1992 tarihli ve 92/2938 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla İstanbul İli, Sarıyer İlçesi, Rumeli Feneri Köyü hudutları içinde bulunan 160 hektarlık Devlet Ormanı'nın üniversite kampüsü kurmak üzere 49 yıllık süreyle Koç Üniversitesi'ne tahsis edilmesidir. Bu karar, Millî Eğitim Bakanlığı'nın 10.04.1992 tarihli ve 10495 sayılı yazısı üzerine, 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 17. ve 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu'nun Ek 18. maddeleri uyarınca alınmıştır.

Bu kararın alındığı tarihte tahsisi yapılan alan, devlet ormanı niteliğinde olduğundan Koç Üniversitesi Rektörlüğü plan değişikliği amacıyla İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'na başvurmuş, Başkanlığın 03.08.1993 tarihli yazısı üzerine İstanbul İli Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu konuyu incelemiş ve verdiği 09.12.1993 tarih ve 6283 sayılı kararda söz konusu alanın nazım planında orman alanı vasfında bulunduğunu ve 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu'nun doğal değerlerin korunmasıyla ilgili ilke ve hükümleri ışığında bu orman alanlarının, hangi nedenle olursa olsun, yapılaşmaya açılması yönünde görüş verilmesinin mümkün olmadığını bildirmiştir.

Koç Üniversitesi Rektörlüğü İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından plan değişikliği talepleri kabul edilmeyince, bu kez 17.02.1994 ve 18.04.1994 tarihlerinde Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'na başvurarak, yapılacak binaların resmî bina ve tesis

niteliğinde olduğu gerekçesiyle plan değişikliğinin, 3194 sayılı İmar Kanunu'nun 9. maddesi uyarınca, Bakanlıkça re'sen onanmasını talep etmiştir. Bakanlığın 25.05.1994 tarihli cevap yazısında, söz konusu işlevin bir kamu hizmeti olmadığı gibi, yapılacak yapıların da resmî bina ve tesis niteliği bulunmadığı belirtilerek, talep yetki yönünden reddedilmiştir.

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ile yazışmaların sürdüğü bu dönemde, arsa tahsisi konusunda Koç Üniversitesi lehine bazı gelişmeler ortaya çıktı. Orman Bakanlığı ile Millî Eğitim Bakanlığı arasındaki yazışmalardan anlaşılmaktadır. Orman Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü'nün Millî Eğitim Bakanlığı'na gönderdiği yazıda Rumelifeneri Köyü sınırları içinde üniversite kampüsü kurulmak üzere Bakanlık Makamının 14.03.1995 tarihli olurları ile 72,3 hektarlık ormanlık alanda 49 yıl süreyle Koç Üniversitesi'ne kesin izin verildiği belirtilmiştir. Aynı yazıda ön izin verilen 160 hektarlık alanın geriye kalan bölümünün Boğaziçi Yasası'na tabi olduğundan imara konu edilmediği, 72,3 hektarlık alanın ise 39 hektarlık kısmının yapılacak eğitim tesisleri için vaziyet planının hazırlanması, geriye kalan 33,3 hektarlık bölümü ile ilgili vaziyet planının ise gelişme alanı olarak, daha sonra isteneceği bildirilmiştir. Kesin izin verilen alanda inşaata başlanabilmesi için ayrıca Orman Bölge Müdürlüğü'nce onaylanacak ağaç rölöve planının ve ÇED olumlu belgesinin istendiği belirtilmiştir.

Orman Bakanlığı, Orman Genel Müdürlüğü'nün Millî Eğitim Bakanlığı'na gönderdiği ikinci bir yazıdan da daha önce kesin izin verilen toplam 160 hektarlık alana Bakanlık Makamının 03.08.1995 tarihli oluru ile 32 hektarlık bir alanın eklendiği ve Koç Üniversitesi'ne 49 yıl süreyle tahsis edilen alanın 192 hektara çıkarıldığı anlaşılmaktadır. Koç Üniversitesi'ne tahsis edilen toplam 192 hektarlık alan üzerinde yapılan bu bölünme Şekil 1'deki krokide gösterilmiştir. Yeni eklenen alan, Şekil 1'deki (A) alanıdır. Koç Üniversitesi'ne tahsisi yapılan bu 192 hektarlık alanın tamamı, İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisi'nin 20 Ekim 1995 tarihli ve 555 sayılı kararı ile kabul edilen ve İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'na 15.11.1995 tarihinde onaylanarak yürürlüğe giren 1/50.000 ölçekli İstanbul Metropoliten Alan Alt Bölge Nazım Planı'nda doğal karakteri korunacak orman alanı içinde yer almıştır.

15.11.1995 tarihinde İli Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu aldığı 7755 sayılı kararla Boğaziçi Sit Alanı dışında kalan kuzey ormanlarının Sarıyer ve Beykoz ilçe sınırları içinde kalan bölümünü 'Doğal Sit Alanı' olarak belirlemiş böylece Koç Üniversitesi'ne tahsis edilen alanın Boğaziçi İmar Planı sınırının kuzeyinde kalan bölümü bu doğal sit alanı içinde kalmıştır.

Dava konusu alanın Doğal Sit Alanı olarak tespit, tescil ve ilanından sonra ilgili Koruma Kurulu aldığı 07.03.1996 gün ve 7939 sayılı karar ile yalnızca dava konusu alanda, Orman Bölge Müdürlüğü'nün yaptığı tespitiye dayanarak, "üzerinde yeşil doku bulunmayan ve Orman Bölge Müdürlüğü'nce ağaçlandırılması öngörülmemiş açıklık alan" niteliğindeki alanları III. Derece Doğal Sit Alanına dönüştürmüştür. Bilindiği gibi, Kültür Bakanlığı ile Yüksek Koruma Kurulu tarafından alınmış ve koruma alanlarındaki uygulamaları yönlendiren ilke kararlarına göre III. derece sit alanlarında her türlü imar uygulamalarına izin

verilmekte, tek koşul olarak bu planların ve projelerin ilgili Koruma Kurulu'nun onayını alması gerekmektedir. 07.03.1996 tarihli kararda da koruma amaçlı imar planının yürürlükteki mevzuata göre hazırlanıp Kuvül'a sunulması koşulu istenmiştir. Dava konusu alanda üzerinde sık ağaçların bulunduğu alanlar ise I. Derece Sit Alanı olarak belirlenmiştir.

Dava konusu alanın bir bölümünü III. Derece Sit Alanı'na dönüştüren Koruma Kurulu'nun bu münferit kararından sonra, aynı alan için Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nca 1/50,000 ölçekli, 09.04.1996 tarihli ve 264 sayılı İmar planı değişikliği re'sen yapıp, onaylanmıştır. Bu plan değişikliği ile III. derece sit alanı olarak belirlenen alan, Koç Üniversitesi Alanı'na dönüştürülmüştür. Şekil 2'de görüldüğü gibi, Boğaziçi İmar Planı'nın bu alanın doğu ve güney sınırını tanımlamaktadır. Plan notunda ise, "Bu plana göre hazırlanacak olan 1/5000 ölçekli nazım imar planları ile 1/1000 ölçekli uygulama imar planları için İstanbul III nolu Koruma Kurulu'nun olumlu kararı alınacak olup 1/1000 ölçekli uygulama imar planları onanmadan inşaat uygulamasına geçilemez" koşulu yer almıştır. 1/50,000 ölçekli imar planı değişikliğinin çevre alanlarla ilişkisi Şekil 3'de gösterilmiştir.

09.04.1996 Tarihli 1/50,000 ölçekli bu imar planı değişikliğinin İmar ve İskan Bakanlığı'nca onaylanmasından sonra Koç Üniversitesi tarafından hazırlanan 1/5000 ve 1/1000 ölçekli planlar Kültür Bakanlığı İstanbul III Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 08.05.1996 gün ve 8046-8047 sayılı kararları ile onanmıştır. Bu planlar 07.03.1996 tarihli Koruma Kurulu kararında istendiği gibi, koruma amaçlı imar planı niteliği taşımamaktadır.

Şekil 4'de görülen 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı'nda Üniversite yerleşim ve gelişme alanları İstanbul Orman Müdürlüğü'nün İnceleme Raporu uyarınca ağaçlandırılarak sihihleştirilecek ve eğitim amaçlı arboretum olarak kullanılacak alanlar, yollar ve plan sınırları gösterilmiştir. 1/1000 ölçekli Nazım İmar Planı da aynı teknikte hazırlanmıştır. 29.05.1996 Tarihinde, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nin 09.04.1996 tarihinde re'sen hazırlayıp onayladığı 1/50,000 ölçekli "İstanbul Metropolitan Alanı Alt Bölge Nazım İmar Planı Değişikliği" kararının ve bu kararın alınmasına yol açan Bakanlar Kurulu ve Orman Bakanlığı'nin tahsis ve kesin izin kararlarının iptali ve yürütmenin durdurulması istemiyle T.C. Danıştay Başkanlığı'na dava açılmıştır.

2. KEŞİF VE BİLİRKİŞİ İNCELEMESİ

02.12.1996 Günü, dava konusu alanda yapılan keşif sırasında, bilirkişi kurulumuz tarafından dava konusu alanda mevcut flora ve fauna saptanmıştır.

2.1. Dava Konusu Alanda Mevcut Flora ve Faunaya İlişkin Saptamalar

Dava konusu olan ve İstanbul İl, Sarıyer İlçesi, Rumeili Feneri-Mevkii'ndeki Mavramoloz devlet ormanı içinde bulunan 1,920,735m²lik orman alanı, bitki coğrafyası ve bitki sosyolojisi açılarından incelendiğinde Türkiye'nin üç büyük flora bölgesinden biri olan Euro-Siberian (Avrupa-Sibirya) flora bölgesinin Euxin (Öksin) kesiminde kalmaktadır. Bu alanın florası, batıda Atlas Okyanusu, tüm Avrupa ve Balkan ülkelerinin florası ile

doğuda Kafkas ve Sibirya yörelerinin florası özelliklerini taşımaktadır. Genel olarak kışın yapraklarını döken ağaç çalı yosun liken sarıncılar ve yüzlerce fauna elementlerini içeren gür bir vejetasyonla kaplıdır.

Dava konusu alan, İstanbul Orman İşletme Müdürlüğü Merkez İşletme Şefliği'nin 148, 149, 150, 153, 154, 169 ve 171 numaralı bölmeleri içinde kalmaktadır. Mevcut Orman Amenajman Planı'na göre, bu alanlar Çkk3b3 (Karaçam-Kestane sıklık-sırlıklık çağında ve sık kapallılıkta), Çkk3 (Karaçam, ince ağaçlık çağında ve sık kapallılıkta), Çkab3 (Karaçam, gençlik ve sıklık-sırlıklık çağında ve sık kapallılıkta), Çmb3 (Sahilçamı, sıklık-sırlıklık çağında ve sık kapallılıkta), Çkbc3 (Karaçam, sıklık-sırlıklık ve ince ağaçlık çağında, sık kapallılıkta), yangın emniyet şeridi ve açıklık alanlar şeklinde gösterilmiştir. Hava fotoğrafları incelendiğinde ve arazide yapılan keşif sırasında da durumun Amenajman Planı verilerine uygun olduğu görülmüştür.

Mevcut durumdan da anlaşıldığı üzere, dava konusu orman alanında Devlet Orman İşletmesi tarafından, yaklaşık 23-25 yıl kadar önce, Sahil Çamı (Pinus pinaster), Karaçam (Pinus nigra ssp. pallasiana), Fıstık Çamı (Pinus pinea) ve Monteri Çamı (Pinus radiata) gibi hızlı gelişen egzotik iğne yapraklı herdem yeşil çam taksonları dikilmiştir. Bunlar normal, iyi kapallılıkta (kapallılıkları %75-%100 arası) olup, büyük çoğunluğu direklik, bir kısmı da sıklık çağında orman meşcereleri oluşturmaktadır. Mevcut Kestaneler ağaçlandırma alanlarında sürgünden gelmiş kestanelerdir. 23-25 Yıl önce bu alanların Kayın-Kestane Gürgen-Meşe ve diğer yapraklı alanların karışımı olan bozuk baltalık ormanlar olduğu ve ağaçlandırma yapılarak Karaçam-Sahil Çamı ormanlarına dönüştürüldüğü tespit edilmiştir. Dolayısıyla, bu bölmelerde mevcut bulunan ormanlar, tümüyle buranın doğal türlerinden oluşan ormanlar olmayıp, yabancı türlerle ağaçlandırma yapılarak kurulmuş, 'İşletme Kültür Ormanları' adı verilebilecek yapay ormanlardır ve bu nedenle de dava konusu alan içinde doğal süreçler sonucu oluşmuş hiçbir orman içi açıklık bulunmamaktadır. Yakın geçmişe kadar alanda sadece işletme gereksinimleri doğrultusunda biçimlenmiş orman içi yollar ve yangın emniyet şeritleri mevcuttur. Orman içi açıklıkların mevcut durumuna ilişkin keşif sırasında bilirkişi kurulumuzca yerinde yapılan saptamalar aşağıda ayrı bir altbaşlık altında sunulmaktadır.

Bu ormanlarda işletme amacı öncelikli olarak Karaçam ve Sahil Çamı yetiştirmek olup, bu ağaç türlerinin idare süresi Sahil Çamı'nda 60-90 yıl, Karaçam'da 100-120 yıldır. Şimdi alandaki çam ormanları 20-25 yaşlarında olup, 40-100 yıl sonra söz konusu çam ormanlarının gençleştirilmeye alınması gerekmektedir. Bölmelerde sırt boyunca bazı açık alanlarda Fıstık Çamı ve Sahil Çamı fidanları 3-4 yıl önce dikilmiştir. Bu dikilen fidanlar da 20-25 yıl önce dikilen diğer çamlarla aynı süreçten geçecek, aynı gençleştirme işlemine gereksinim gösterecektir.

Dava konusu alanın genel niteliğini belirleyen söz konusu egzotik ağaç taksonlarına ek olarak, Mavramoloz devlet ormanlarında keşif günü bilirkişi heyetimizce yapılan incelemelerde, aşağıda adları yazılı flora ve fauna tesbit edilmiştir:

Liken:

Lobaria pulmonaria, Peltig-era canina, Cladonia furcata, Musci (Karayosunu)

Dicranum scoparium, Hypnum cupressiforme

Pteridophyta (Eğretiler): Equisetum arvense, Pteridium aquilinum

Polypodium vulgare, Blechnum spicant, Asplenium adiantum-nigrum

Gymnospermae (Açık Tohumlular):

Juniperus oxycedrus (Katrân Ardıcı ve Orman İşletmesi'nce alana dikilen Sahil Çamı, Fıstık Çamı, Karaçam ve Monterî Çamı)

Angiospermae (Kapalı Tohumlular):

Odunsu Taksonlar: Anadolu Kestanesi (Castanea sativa), Sapsız Meşe (Quercus petraea), Mazi Meşesi (Quercus infectoria), Kermez, Meşesi (Quercus coccifera), Macar Meşesi (Quercus frainetto), Gürgen (Carpinus betulus), Doğu Gürgeni (Carpinus orientalis), Kızılağaç (Alnus glutinosa ssp. glutinosa), Fındık (Corylus avellana), Titrek Kavak (Populus tremula), Ak Soğut (Salix alba), Akdeniz Defnesi (Laurus nobilis), Küçük Yapraklı Karaağaç (Ulmus minor), Ova Akçağacı (Acer campestre), Sandal (Arbutus unedo), Ağaç Fundası (Erica arborea), Süpürge Çalısı (Calluna vulgaris), Akçakesme (Phillyrea latifolia), Katırtmağı (Spartium junceum), Alıç (Crataegus monogyna), Çoban Püskülü (Ilex aquifolium), Kuşburnu (Rosa canina), Ladenler (Cistus creticus ve Cistus salviifolius), Kurtbağrı (Ligustrum vulgare), Beşbıyık (Mespilus germanica), Kızılcağ (Cornus mas).

Bu odunsu bitkiler incelendiğinde, büyük çoğunluğunun dava konusu orman alanının içinde kaldığı Euxin (Öksin) kökenli doğal türler olduğu anlaşılmaktadır. Ancak, Akdeniz Defnesi, Sandal, Ağaç Fundası, Akçakesme, Kermez Meşesi, Katırtmağı gibi herdem yeşil çalılar ile Mediterranean (Akdeniz) kökenli bitkiler de dava konusu alanda azımsanmayacak ölçüde yayılış göstermektedir. Söz konusu yayılışın, 23-25 yıl kadar önce Orman İşletmeleri tarafından yapılan ağaçlandırmadan sonra oluştuğu düşünülebilir.

Otsu Angiospermaeler

Oxyris alba, Humulus lupulus, Rumex acetosella, Polygonum hydropiper, Mercurialis perennis, Stellaria holostea, Epimedium pubigerum, Helleborus orientalis, Clematis vitalba, Nasturtium officinale, Gardamine bütifera, Hypericum calycinum, Hypericum perforatum, Geranium molle, Geranium dissectum, Rubus fruticosus.

Fragaria vesca, Potentilla reptans, Trifolium medium, Trifolium arvense, Sanicula eupopaea, Chaerophyllum byzantinum, Ranunculus constantinopolitanus, Primula acutifolia, Cyclamen coum, Solanum nigrum, Solanum dulcamare, Verbascum sinuatum, Digitalis ferruginea, Lavandula cariensis, Stachys thirkei, Plantago lanceolata, Rubia peregrina, Galium palustre, Eupatorium cannabinum, Conyza canadensis, Doronicum caucasicum, Sonchus asper, Colchicum speciosum, Orchis latifolia, Narcissus pseudoarvensis, Galanthus byzantinus, Crocus pulchellus, Asparagus acutifolius, Ruscus aculeatus, Smilax excelsa, Muscari comosum, Juncus effusus, Carex glauca, Carex pendula, Carex sylvatica, Lolium perenne, Ruscus hypoglottum gibi...

Keşif günü olan 02.12.1996 tarihi, bitkilerin çiçek ve yaprak gibi teşhişe yardımcı organlarının az bulunduğu, bir başka deyişle, vejetasyon mevsiminin bitiş sürelerine rastladığı için, ancak bu kadar tür tesbiti yapılabilmektedir.

Davali alana müvahir olan Belgrad Ormanları'nda yapılan bir floristik çalışmada 415 flora sayısının tesbit edilmiş olmasından hareketle (Bakınız: YALTIK, Faik, 1966. Belgrad Ormanı Vejetasyonunun Floristik Analizi ve Ana Meşere Tiplerinin Kompozisyonu Üzerinde Araştırmalar, T.C. Tarım Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü Yayınları 436/6, Dizerkonca Matbaası, İstanbul.) dava konusu olan orman alanına keşif Mayıs, Haziran veya Temmuz aylarının bir gününde yapılmış olması durumunda, yerinde tesbit edip burada sıralanabilecek tür sayısının yüzlerce olacağı unutulmamalıdır.

Bu açıklamalardan da görüleceği üzere, dava konusu olan Mavramoloz ormanlarında son derece zengin bir biyolojik çeşitlilik söz konusudur. Bu bitkiler içerisinde yukarıda da sıralanan Ranunculus constantinopolitanus, Chaerophyllum byzantinum, Galanthus byzantinus gibi, adlarını İstanbul ilinin eski tarihsel adlarından alan değerli bitkiler ve Hypericum calycinum, Colchicum speciosum, Digitalis ferruginea, Orchis latifolia, Crocus pulchellus, Doronicum caucasicum gibi ender bulunan ve nesli tehlike altında olan birçok bitki de bulunmaktadır.

Dava konusu olan orman alanına yapılan keşif sırasındaki incelemelerde, Pinus pinaster, Pinus radiata ve Pinus nigra gibi çamlar üzerinde Çam Kese Böceği (Thaumetopaea pityocampa), Sünger Örücüsü (Lymantria dispar), Oniki Dişli Çam Kabuk Böceği (Ips sexdentatus), Çam Kültür Hortum Böceği (Pissodes notatus) ve, özellikle Monterî Çamı'nda (Pinus radiata) Çam Sürgün Bükücüsü (Rhyacionia buoliana) adlı böcek türleri ile genel olarak alanda Trametes pini, Armillaria mellea, Fomes annosus, Stereum hirsutum, Ceratocystus ulmi, Microsphaera alphitoides ve Schizophyllum commune gibi mantar türleri de saptanmıştır.

2.2. Dava Konusu Alanda Orman İçi Açıklıkların Mevcut Durumu

Yerinde yapılan inceleme sırasında, 1/5000 ve 1/1000 ölçekli ve 08.05.1996 onay tarihli, İstanbul İli Sarıyer İlçesi, Rumeli Feneri Köyü Müvahir Alan'da Koç Üniversitesi Yüksek Eğitim Tesisleri Kampüs Alanı Mevzii Uygulama Planı'nda eğitim yapılarının yer alması önerileri ilk yerleşim alanının Orman İşletmeleri tarafından açılan yangın emniyet şeridinin kesişme noktasında buldukları görülmüştür. Resim 1'de görüldüğü gibi, bugün Koç Üniversitesi tarafından kurulan şantiye tesislerinin bulunduğu yer, bir yangın emniyet şeridinin genişletilmesiyle oluşmuştur. Aynı şekilde, 1/1000 ölçekli avan projede gösterilen üniversitenin spor salonu da, Resim 2'de görüldüğü gibi, yine bir yangın emniyet şeridi üzerinde, genişletilmiş bir noktada yer alacaktır. Kampüs alanının güney kesiminde inşa edilmesi planlanan Mühendislik Fakültesi binası da yine bir yangın emniyet şeridi üzerinde yer alacaktır.

Yerinde yapılan incelemelerde dikkati çeken bir diğer husus da dava konusu orman alanlarının, Şekil 1'deki krokide gösterildiği gibi, A, B, C, gibi yapay olarak oluşturulan farklılıklar göstermeyip, tüm tahsisli alanın, bitki örtüsü, topografik yapı ve toprak özellikleri bakımından Koç Üniversitesi'nin korumayı taahhüt ettiği 1. derece doğal sit alanı olan C ormanlarıyla aynı yapıda olmasıdır. Ancak, Şekil 1'de gösterilen, kampüs

yapılarının topluca yer alacağı A alanındaki bitki örtüsü hızla tahrip olmaktadır. Kısa bir süre önce keşif yapılan alanda gerçekleştirilen temel atma törenine gelen konuklar için Resim 1, 2 ve 3'de görüldüğü gibi 2 adet helikopter pisti ve çok sayıda otopark alanı yangın emniyet şartları genişletilerek hazırlanmış ve alanın çamur olmasını önlemek için dozerlerle önce alan düzeltilerek temizlenmiş sonra da stabilize hale dönüştürülmüştür. Bu işlem genişletilen bu alanlardaki bitki örtüsü açısından geriye dönüşü olmayan bir işlemdir. Bu işlemler sırasında yeni ağaç kesimlerinin de yapıldığı, Resim 4 ve 5'de görüldüğü gibi, çevrede kalan kesilmiş veya sökülmüş ağaç kök ve gövdelerinin kalıntılarından anlaşılmaktadır.

Koç Üniversitesi'ne tahsis edilen alanlardaki orman varlığının olumsuz yöndeki değişimi ve ağaçsız alanlardaki artış, üniversite yetkililerinin keşif gününden sonra bize iletikleri 1993 ve 1996 tarihlerinde çektilen hava fotoğraflarının analizlerinin karşılaştırılmasıyla da açıkça görülmektedir. Ağaçsız alanların en önemli artış nedeni, toprak ve stabilize yol yüzeylerindeki artış olarak ortaya çıkmaktadır.

3. SORULAR VE YANITLARI

Bu bölümde, dava konusu alanda keşif ve bilirkişi incelemesinin yapıldığı 02.12.1996 günü Mahkeme Kurulu tarafından Bilirkişi Kurulumuza yöneltilen üç sorunun yanıtları yer alacaktır.

3.1. İstanbul, Sarıyer İlçesi, Rumeli Feneri Mevkiindeki Mavramoloz Devlet

Ormanı içinde bulunan 1.920.735 metre karelik orman alanında Koç Üniversitesi kampüs ve yerleşme alanı olarak ayrılan bölgelerdeki orman varlığının, yoğunluk ve doğal bitki örtüsü zenginliği yönünden tespiti, ormanın bu haliyle korunması ile üniversite alanı olarak tahsisi arasındaki kamu yararı dengesinin belirlenmesi.

3.1.1. Doğal Bitki Örtüsü Yönünden Tespitler

Bundan önceki bölümde de belirtildiği gibi, Koç Vakıf Üniversitesi'ne Kampüs alanı olarak ayrılan yerde doğal orman ağacı türleri yaklaşık 25 yıl önce kesilip atılmış, yerine bu yörenin ağaçları olmayan Karacım ve Sahil Camii ile ağaçlandırma yapılmıştır. Bu 20-25 yıl içinde ağaçlandırma alanları içinde ve açıklıklarda çeşitli maki türlerinden çalllar da alana tekrar gelmiştir. Ayrıca, sürgünden yetişen Kestane ve diğer yapraklı türler de Çam ağaçlandırmasına katılmıştır.

Dava konusu alanda hakim olan orman şekli Karacım-Sahil Camii ormanıdır. Doğal bitki örtüsü yaklaşık 25 yıl önce temelinden değiştirilmiştir. Yani, bugün mevcut olan doğal bitki örtüsü 25 yıl önce ağaçlandırma yapılarak oluşturulmuştur. Bu nedenle de mevcut orman alanları, iyi kapalılıkta olup (kapalılıkları %75-%100) orman içi yollar ve yangın emniyet şartları dışında hiçbir orman içi açıklık bulunmamaktadır.

Konuya raporun 2. bölümünde sunulan tespitlerin ışığında, daha geniş bir açıdan yaklaşıldığında ise görülmektedir ki, davaya konu olan orman alanı, Atlas Okyanusu'ndan başlayıp tüm Avrupa ve Balkanlar üzerinden devam ederek Kafkasya ve Sibirya'ya kadar süreklilik taşıyan bir flora bölgesinin devamı olan, dahil

olduğu Euro-Siberian (Avrupa-Sibirya) flora bölgesinin Euxin (Öksin) kesimi kökenli bitkilere ek olarak Akdeniz florasının özelliklerini de taşıyan, biyolojik açıdan son derece zenginlik ve çeşitlilik gösteren, içinde çok sayıda korunması gereken İstanbul yöresine has ve nesli tükenmekte olan bitki taksonu içeren bir alandır. Yine raporun 2. bölümünde sözü edilen ve keşif gezisi sırasında bilirkişi kurulumuzca yerinde saptanan bitkilerin çoğunun autotrof (kendi kendisini besleyebilen) bitkiler olmaları ve havada bulunan karbondioksiti fotosentez yoluyla kullanıp oksijen üreterek oksijen-karbondioksit dengesini sağlamaları da dava konusu olan alana İstanbul gibi nüfusu son derece yoğun bir kentsel alanın yanında, kent için yaşamsal olan oksijen ve su kaynaklarını üreten nadir alanlardan biri olma niteliği kazandırmaktadır.

3.1.2. Ormanın Bu Haliyle Korunması ile Üniversite Alanı Olarak Tahsisi Arasındaki Fark

Ormanların bu haliyle korunması durumunda, idare süreleri dolunca, doğal veya yapay yöntemlerle gençleştirilmesi yapılacaktır. Gençleştirme işlemi normal ormanlık faaliyeti olup, ormanın sürekliliği korunacaktır. Yani, 'İşletme Kültür Ormanı' olarak devam edecektir. Bu ormanların Üniversite'ye tahsisi halinde ise aynı bitki örtüsü korunarak, idare süresi dolunca gençleştirilmeden, yaşlanmaya bırakılarak, 'Muhafaza ve Park Ormanları' şeklinde devam ettirilmesi, ancak ölen, devrilen veya hastalanan fertlerin kesilmesi, böylece ormanın bakımının sağlanması, belki 60-100 yıl sonra bazı yerlerde gençleştirilme yapılması mümkün görülmektedir.

Koç Vakıf Üniversitesi'nin, içinde bulunduğu bu ormanı koruyacağı ve gecekondulaşma veya kaçak yapılaşma gibi başka türlü kullanımlara izin vermeyeceği anlaşılmaktadır.

Koç Vakfı tarafından hazırlanan plan ve projelerden anlaşıldığı kadarıyla, Koç Üniversitesi binalarını bu orman içinde mevcut bulunan açıklıklara yapacaktır. Ancak, mevcut açıklıkların etrafında bulunan bazı ağaçların inşaat sırasında zarar göreceği ve bu açık (ağaçsız) alanların genişleyeceği görülmüştür.

Özet olarak ormanların bu haliyle korunması durumunda, devlet elindeki bu

ormanların gecekondulaşma ve kaçak yapılaşmadan korunabilmesi halinde, 'İşletme Kültür Ormanı' olarak devam etmesi, idare süreleri sonunda gençleştirilmesi ve bugünkü haliyle Çam ormanı olarak veya gençleştirilmesi sonucunda orijinal hali olan Kayın-Meşe-Kestane-Gürgen-diğer yapraklı orman şekline dönüştürülmesi mümkündür. Üniversite'ye devredilmesi halinde ise, bu ormanların 'İşletme Ormanı' olmaktan çok, bir 'Muhafaza ve Park Ormanı' olması söz konusudur. Ayrıca, Üniversite'ye tahsisi halinde, gecekondulaşma ve kaçak yapılaşmanın daha az olabileceği, kabul edilmektedir.

Ormanın 'İşletme Kültür Ormanı' veya 'Muhafaza ve Park Ormanı' olması, büyük bir kent etrafında olması nedeniyle, ormanın etkileri bakımından bir farklılık oluşturmayacaktır.

3.1.3. Kamu Yararı Dengesi

Ülkemizde yüksek öğrenim görmek isteyen yüzbinlerce genç üniversite yetersizliği nedeniyle okuyamamaktadır. Devletin daha fazla üniversite açmaya, bu konuda daha

fazla yatırım yapmaya olanakları bulunmamaktadır. Koç Vakfı, bir kar amacı gütmeyen üniversite kurarak devlete yardımcı olmakta, yani, kamu yararına bir iş yapmaktadır. Üniversite açarak devlete yardımcı olmaktadır. Bu davranışın kamu yararına olduğu açıktır. Söz konusu orman alanının Koç Vakfı Üniversitesi'ne tahsis edilmesi, kamu yararı dengesi bakımından uygun görülmektedir. Bu bakımdan Anayasa'nın 169. Maddesine aykırılık yoktur.

"Koç Vakfı Üniversitesi'nin kurulması için bir orman alanı yerine, orman olmayan hazineye ait bir yerlerden mera veya tarım alanları içinde bir yerin Bakanlar Kurulu Kararı ile, Koç Üniversitesi'ne tahsis edilmesi daha uygun olur mu?" düşüncesi, bilirkşi olarak, bize sorulmamaktadır. Şayet böyle bir soru sorulmuş olsaydı, Üniversite Kampüsü'nün Çam ormanları içinde kurulmasının sakıncalı olacağını, Koç Üniversitesi'nin orman alanlarının dışındaki hazine arazilerinde kurulmasının daha uygun olduğu belirtilirdi. Bu düşüncenin nedeni çok belirgindir.

Çam ormanları, yangına çok hassastır. Yani, çok kolay yanarlar. İstanbul çevresinde Fener ağaçlandırmaları, Fatih Ormanı ağaçlandırmaları, Kemerburgaz ağaçlandırmaları, Anadolu yakasında Alemdağ ormanlarında yapılan ağaçlandırmalarla toplam 25-30 bin hektar gibi dev alanlar, 23-25 yıl önce Çam ormanlarına dönüştürülmüştür. Eskinin yapraklı ormanları sökülüp atılmış, toprak işleme yapılmış ve çam ormanları dikim yolu ile kurulmuştur. Bir başka deyişle, İstanbul'un çevresine son 23-25 yıl içinde "yangın ormanları" kurulmuştur. Bu, çok sakıncalı bir ormancılık uygulamasıdır.

İşte, Koç Üniversitesi'ne tahsis edilen alan, yangına çok hassas olan, bu Çam ormanları içindedir. Koç Üniversitesi, ormanları iyi korur ve yangını çıkarmaz. Ancak, başka yerde başlayan bir yangın, Üniversite'nin de içinde olduğu ormanların tümünü yakabilir. Büyük para ve emekle kurulmuş olan Üniversite de yanar, gider. Kuvvetli kuzey-batı rüzgarlarının getireceği bir yangından, Üniversite binalarını kurtarmak mümkün değildir. Hiçbir teknik önlem ile buna engel olunamaz. Hatta, yalnız binalar yanmakla kalmaz, aynı zamanda da öğrenciler ve diğer insanlar da yanar. Tamamen orman içinde olan öğrencileri bir orman yangını çıktığında orman dışına çıkarmak çok zor bir olaydır. Ormandan çıkış yolları yangın ve dumanla kapanabilir, öğrenciler yangın içinde kalarak ölebilirler. Ülkemiz gibi yangına hassas olan ülkelerde, özellikle A.B.D. de, Kaliforniya'da bu olayların sık sık yaşandığı bilinmektedir. Orman yangınlarını dünyanın en gelişmiş ülkelerinden biri olan A.B.D. bile önleyememektedir. Bu önemli nedenle, her tarafı yangın ormanları ile çevrili bir yerde üniversite kurulmamalıdır kanısındayız.

3.2. Anılan alanda üniversite kurulmasının orman varlığını koruma yönünden sakınca yaratıp yaratmayacağı.

Koç Vakfı, kendisine tahsis edilen orman içindeki ağaçsız alanlarda üniversite binalarını yaparken, inşaat sırasında mevcut ormana bir miktar zarar verecektir. Bu kaçınılmaz bir durum olarak görülmektedir. Ancak, bu zarar, birkaç sıra ağacın kesilmesinden ileri gitmez ve çok önemli değildir. Koç Üniversitesi, bu orman içine inşaatlarını tamamladıktan sonra, mevcut ormanı 'Muhafaza ve Park Ormanı' şeklinde çok iyi koruyarak

ormanın devamlılığını sağlayacaktır. Bu durum çok açık olarak görülmektedir.

Orman içinde üniversite binaları yapıldıktan sonra, bu yörenin bir cazibe merkezi olması, davacıların önemli bir endişesidir. Aslında, bu alanlar üzerinde üniversite kurulsa da, kurulmasa da, yerleşim için çok cazip yerlerdir. Keşif sırasında yörede toplu konut alanları gibi bir çok inşaatların yapılmakta olduğu görülmüştür. Asıl korkulan durum, yakın bir gelecekte yörede gecekondulaşma ve kaçak yapıların başlamasıdır. Üniversite kendisine tahsis edilen büyük bir alanda gecekondulaşma ve kaçak yapılaşmaya izin vermeyecektir. Mevcut askeri alanların yerleştikleri ormanları korudukları gibi, Koç Üniversitesi'nin de yerleşeceği orman alanını ve çevresini daha iyi koruyacağı açıktır.

Ülkemizde sahipli ormanlar, devlete ait ormanlara göre çok daha iyi bir şekilde korunmaktadır. Vatandaş kendi ormanındaki ağacın dalını bile kesmemekte, fakat aynı vatandaş devlet ormanında çok tahripler yapmakta ve ormanı yok etmektedir.

Bunun açık örneklerini Karadeniz ormanlarında her yerde görüyoruz. İstanbul çevresindeki orman alanlarında bulunan kaçakçı kesimleri, tarla açmalar, gecekondulaşma ve kaçak yapılaşma bu durumun en çarpıcı örnekleridir. Koç Üniversitesi'ne tahsis edilen orman alanının ve hatta çevresindeki ormanların Üniversite tarafından çok iyi korunacağı açık bir şekilde görülmektedir.

Daha önce belirtildiği gibi, dava konusu ormanlarda bulunan Sahil Çamı, Monteri Çamı, Fıstık ve Karaçam gibi iğne yapraklı çam türleri, yangına birinci derece hassas türlerdir. Bu nedenle, Devlet Orman İşletmesi'nce, alanda yangın emniyet şeritleri tesis edilmiştir. Yangın emniyet şeritlerinin yangınla savaş için savunma hattı, karşıteşi uygulama yerleri, mekanik yangın engeli ve ulaşım olmak üzere dört ana işlevi vardır. Bir başka deyişle, alanda ilk oluşan örtü yangınının yayılmasına doğrudan engel olmak, bu şekilde yangınların küçük alanlarda kalarak kısa sürede ve en az maliyetle söndürülmesine olanak vermek için tesis edilirler. Oysa, Koç Üniversitesi, ilk yerleşim alanı olarak planlanan ve keşif günü keşif heyeti ile birlikte gezilerek görülen stabilize alanlar, yangın emniyet şeritlerinin genişletilmesiyle oluşturulmuştur. Yangın emniyet şeritlerine kurulması düşünülen ve nüfus yoğunluğu bakımından çok yoğun kullanılacak olan bu alanlar, Üniversite sakinleri açısından yangınlara 1. derece hassas bir orman alanı içinde can güvenliği sorunu yaratacağı gibi, yangın tehlikesini artıracaktır.

Diğer yandan, orman meşcerelerinin -daha şimdiden olduğu gibi- inşaat sırasında ve sonrasında tahrip edilmesiyle sağlıklı yapıları bozulacak, İstanbul gibi büyük sanayi kentinin içinde olması nedeniyle asit yağmurlarına, zehirli gazlara ve sanayi atıklarına, ayrıca çok sayıda -daha şimdiden tesbit edilen- çeşitli böcek ve mantar hastalıklarına karşı direnemeyeceklerdir. Oysa, ormanlar bu haliyle korunduğunda, alanda yangına hassas olan ve geçici süksesyona olarak bulunan Çam türleri alanda giderek azalacak ve yerlerine bölgenin asil klimaks orman örtüsü olan Meşe, Kestane ve Gürgen (Querceto-Castaneo-Carpinetum) meşcereleri oluşacaktır. Bunlar geniş yapraklı, kişin yapraklarını diken ağaçlar olup, özellikle yangınlara karşı daha dirençlidirler. Ayrıca, Çamlar kadar da fazla böcek ve

mantar hastalıkları yoktur. Ancak, alana üniversite gibi yoğun bir yerleşimin olması, ormanda süksesyon gelişimlerini olumsuz yönde etkileyecektir. Koç Üniversitesi yetkililerince İ.T.U. Çevre Mühendisliği Bölümü'ne hazırlatılan ÇED Raporu, gerçekleri yansıtmamaktadır. Çünkü, zarar göreceği olan, doğrudan orman toplumları olduğu halde, raporu hazırlayan bilim adamları arasında bu konunun uzmanı olan kişiler yoktur. Raporla özellikle Botanik, Zooloji, Silvikültür ve Toprak gibi konular yeterince incelenmemiştir.

Özetlemek gerekirse, dava konusu alanda bir üniversite kampüsünün yerleşimiyle, önemli boyutlarda yangın, böcek ve mantar zararları söz konusu olacak, ayrıca Kampüs içi yapılaşmalar nedeniyle yeni açmalar kaçınılmaz olacaktır. Bu durum, mevcut ormanların korunmasında önemli sorunlar ve sakıncalar yaratacaktır.

3.3. Belirtilen orman alanının Koç Üniversitesi alanı olarak belirlenmesine ilişkin 1/50,000 ölçekli imar planı değişikliğinde şehircilik ilkelerine, planlama esaslarına ve kamu yararına uyarlık bulunup bulunmadığı.

3.3.1. 1/50,000 Ölçekli İmar Planı Değişikliği'nin Kapsamı

Dava konusu alan, 29.07.1980 onanlı ve 1/50,000 ölçekli İstanbul Nazım Planı'nda ve onu yürürlükten kaldıran 15.11.1995 onanlı ve 1/50,000 ölçekli İstanbul Metropolitan Alanı Alt Bölge Nazım Planı'nda, "orman alanı" olarak gösterilmişken, 09.04.1996 onanlı noktasal ve dar kapsamlı bir imar planı değişikliği ile bu statüden çıkarılmış ve "Koç Üniversitesi Kampüsü"ne dönüştürülmüştür. İmar planı değişikliği yapılan alanın sınırları o kadar dar-tutulmuştur ki, Koç Üniversitesi'ne tahsis edilen toplam 192 hektarlık alanın tamamı bile dava konusu olan plan değişikliği kapsamına girmemiştir. Şekil 4 ve Şekil 5'de görüldüğü gibi, bu plan değişikliği ile, Koç Üniversitesi'ne tahsis edilen alanın 72.3 hektarlık bölümünde eğitim tesislerinin yapılacağı ve korunacak orman alanlarının sınırları belirlenmiş, bunun sonucu olarak da onanlı 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı ve 1/1000 ölçekli Mevzii Uygulama İmar Planı kararları yalnızca bu alanı kapsamıştır.

Oysa, Koç Üniversitesi Kampüsü'nü çevre alanlara bağlayacak olan ana ulaşım aksının özellikle 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı'nda geçeceği güzergahın "etkileme alanı" (Şekil 1'de C alanı) içindeki konumunun belirlenmesi, planlama esasları bakımından gereklidir. 02.12.1996 Günü, dava konusu alanda yapılan keşif ve bilirkişi incelemesi sırasında da görüldüğü gibi, Kampüs'ün kent ile bağlantısını kuracak olan yol, Sarıyer-Kilyos aksından kuzey yönünde ayrılan Rumeli Feneri Köyü yoludur. Bugün bu yol, 6-7 metre genişliğinde, oldukça dönemeçli, eğimi yer yer %7-8'e ulaşan (ÇED Raporu, sayfa 52) ve Kampüs'ün yaratacağı trafiği taşıyacak kapasiteye sahip olmayan bir yol görünümündedir. Örneğin, bu yolun bir çok noktasında iki servis otobüsünün yanyana geçmesi olanağı yoktur. Bu nedenle, 1/5000 ölçekli onanlı Nazım İmar Planı'nda gösterildiği gibi, 15 metre genişliğinde bir ulaşım aksına dönüştürülmesi ve bu yolun güney yönünde devam ettirilerek Sarıyer-Kilyos aksına bağlanması zorunlu bir plan kararıdır. Bu kararın onanlı

paftalarda yer alması, başka bir deyişle, bu yolun garantiye alınması, planlama esasları gereğidir. Bu yol genişletilmez ise, bugünkü haliyle kampüs trafiğini taşımayacağı açıktır.

Ancak, bu kararın bir başka yönü daha vardır. 15 Metre genişliğindeki bu yolu kapsayacak şekilde plan değişikliği yapılan alanın sınırları güney yönünde genişletildiğinde, bu kez de ortaya uygulama sırasında yol genişletilmesi yapılırken yüzlerce ağacın kesilmesi sorunu çıkacaktır. Kaldı ki, zorunlu olan bu 15 metrelik imar yolunu planlanan alanın dışına çıkararak bu sorundan kurtulmanın da olanağı yoktur. Koç Üniversitesi Kampüsü, dava konusu alanda yer aldığı anda, bütünüyle sık orman alanı içinden geçecek olan 15 metrelik bu imar yolu yüzlerce ağacın kesilmesi pahasına açılacaktır. Bu nedenle de dava konusu 09.04.1996 onanlı 1/50,000 ölçekli İmar Planı Değişikliği, Boğaziçi İmar Planı sınırı içinde kalan alanda da doğrudan bazı müdahaleleri beraberinde getiren bir karardır. Başka bir deyişle, 15 metrelik imar yolu ile ilgili karar, 1/5000 ölçekli Nazım Planı

onama sınırları içinde kalacak bir karar olmayıp, uygulamada Boğaziçi Koruma Alanı'na da yansıyan bir karar niteliğindedir.

Burada ele aldığımız örnekle, aslında, şunu vurgulamak istiyoruz: bize sorulan soruda her ne kadar 1/50,000 ölçekli İmar Planı Değişikliği'nin irdelenmesi isteniyorsa da, bu ölçekte getirilen kararlar çok şematik olduğundan, bu kararların sonuçlarını irdelemek için onanlı 1/5000 ve 1/1000 ölçekli planların da dikkate alınması yöntem açısından gerekli olmaktadır. Bu alt ölçekler aracılığıyla, 1/50,000 ölçekli planın şematik kararları ile uygulama arasındaki ilişkiler kurulabilmektedir.

Yukarıda irdelediğimiz "15 metrelik imar yolu" örneğinde de gördüğümüz gibi

aslında burada yapılması gereken iş, Kültür Bakanlığı İstanbul III Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 07.03.1996 tarihli ve 7939 sayılı kararının sonunda belirttiği gibi, bu alanın sit değerlendirmesindeki hassas konumunun göz önüne alınarak 15.11.1995 gün ve 7755 sayılı "Doğal Sit Kararındaki koruma kavramına uygun", "koruma amaçlı imar planı'nın yürürlükteki mevzuata göre hazırlanması idi. Bu yapılırken de, en azından, Koç Üniversitesi'ne tahsis edilen alanın tamamının plan onama sınırları içine alınması gerekirdi. Bu yapılmamış, noktasal ve dar kapsamlı bir yaklaşımla, Koç Üniversitesi'ne tahsis edilen alanın yaklaşık 1/3'ü plan değişikliğine konu edilmiştir. Raporumuzun 2. bölümünde de değindiğimiz gibi, her ne kadar tahsisli alan yapay olarak A, B, C gibi bölümlere ayrılmış ise de, orman varlığında bu ayrımı yapacak farklılaşma gözlenmemektedir. Örneğin 1/5000 ve 1/1000 ölçekli onanlı planlarda 1. Derece Sit Alanı olarak gösterilip, yapılaşma alanı dışında bırakılan alanlar, aslında, Boğaziçi Koruma Alanı'nın içinde kalan ormanların doğal bir devamıdır. Orman varlığının bütünlüğü ve güvenesi, plan onama sınırının dar tutulması nedeniyle, yapılan 1/5000 ve 1/1000 ölçekli uygulama planlarında gözardı edilmiş olmaktadır. Bu nedendir ki, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı tarafından 08.05.1996 tarihinde onaylanarak kesinleşen 1/1000 ölçekli "İstanbul İli, Sarıyer İlçesi, Rumeli Feneri Köyü Mücavir Alanı'nda Koç Üniversitesi Yüksek Eğitim Tesisleri ve

Kampüs Alanı Mevzii Uygulama Planı'nda yer alan kampüs eğitim yapılarının tamamı orman yangın emniyet şartlarının üzerinde, bu şartların yer yer genişledikleri noktalarda yer almıştır. Burada dikkati çeken bir husus da daha önce aldığı 07.03.1996 gün ve 7939 sayılı kararına uymadığı, bir koruma amaçlı imar planı niteliği taşımadığı halde, III nolu Koruma Kurulu'nun bu planı onamış ve "koruma ilkeleri açısından uygun bulunmuş" olmasıdır. Görüldüğü gibi plan değişikliği ile planlama esaslarına uymayan sonuçlar ortaya çıkmaktadır.

3.3.2. Orman Alanı - Üniversite Kampüsü İlişkisi

Bundan önceki 1. ve 2. sorulara verilen yanıtlarda, orman - üniversite kampüsü ilişkisi tartışılmış, özellikle de yangın konusunun taşıdığı yaşamsal öneme değinilmiş, bu konunun iki önemli boyutu vurgulanmıştır. Bunlardan birincisi, özellikle bizim bu soruda ele aldığımız kapsam içinde, korunacak orman alanı içinden geçecek olan imar yolunun taşıyacağı trafik yükü ile ilgilidir. ÇED Raporu'na göre (sayfa 58) Koç Üniversitesi Kampüsü'ne hergün 2000 öğrenci, 200 öğretim üyesi ve 300 personel olmak üzere toplam yaklaşık 2500 kişi giriş-çıkış yapacaktır.

ÇED Raporu'nun sonu bölümünde (sayfa 72), "Doğanın korunması çitlerle değil, fakat tüm dünyada olduğu gibi, doğa-bilinci ve sevgisinin aşılması ve oluşturulması ile mümkündür. Bu da bütünü ile bir eğitim sorunudur. Doğadan uzak bir eğitimin bu bilinci yansıtmaması da zordur" görüşüne yer verilmiştir. Koç Üniversitesi Kampüsü'nün ormanlık alanın ortasına inşa edilmesiyle I. Derece Doğal Sit alanı niteliği taşıyan alanların arasından ormana girip çıkacak insan sayısında bugünküne oranla günde % 1000-2000 kat artış söz konusu olacağı, bu insanların toplumun çok farklı kesimlerinden geldiği ve orman yangınlarının başlangıcının hep insan eliyle ortaya çıktığı düşünülürse, dava konusu alandaki orman varlığının bilinçle korunabilmesi için Türkiye'nin eğitim sorunlarının çözülmesini öngörmek, şehircilik ilkeleri açısından çözümleri bu kadar uzun vadeye bırakmak uygulamada sakıncalar yaratacak ve kısa vadede çıkabilecek sorunlara çözüm getirmeyecek bir yaklaşımdır.

Bu konunun ikinci boyutu da 2. sorunun yanıtında değinildiği gibi orman yangınının kampüs yapıları ve onların içinde yer alacak yaklaşık 2500 kişi için yaratabileceği maddi ve manevi kayıplardır. Kısaca özetlemek gerekirse, Koç Üniversitesi Kampüsü'nün yangına hassas bir ormanlık alanın içinde yer seçmesi çevresini kuşatan orman varlığı için, orman varlığı da kampüs için büyük bir tehlike oluşturacaktır. Bunun önlenmesi, ülkemizdeki ve dünyadaki benzer olaylara bakılırsa, bütün teknolojik olanaklar seferber edilse de, pek olası gözüküyor. Planlama teknikleri açısından bu konunun belki de tek çözümü, Kampüs yapıları ve ulaşım aksları ile yangına hassas orman alanı arasında geniş bir tampon alan, bir emniyet mesafesi bırakılmasıdır. Ancak, bu önlem çok sayıda ağacın kesilmesine yol açacağından, yine orman varlığının bütünlüğüne zarar verecektir.

Aslında yangın konusu, orman-kampüs ilişkilerinde bir kısır döngü yaratmaktadır. Kanımızca, burada kamu yararına olan çözüm, bu kısır döngüyü hiç yaratmamaktır. Bu raporda yaptığımız değerlendirmeler doğrultusunda ÇED Raporu'nun en son satırlarında yer

alan (sayfa 73) Koç Üniversitesi'nin dava konusu alandaki yer seçiminin çevre üzerinde önemli etkiler yaratabilecek bir özellik taşımadığı görüşü ve kanaatini paylaşmıyoruz. ÇED Raporu'nun son bölümünde A.B.D.'den verilen örneğin ise zihinleri karıştıracak bir boyutu vardır. Rapor'da verilen Şekil 7.1'deki kampüs yapılarının mimari özellikleri incelendiğinde görülecektir ki, örnek verilen kampüs, büyük olasılıkla yaklaşık 100 yıllık geçmişi olan bir yerleşmedir ve aradan geçen bu zaman içinde kendi peyzajını yaratmıştır. Örneğin, yolların açılması, ağaçların türlerinin ve yerlerinin belirlenmesi, yapılar arasındaki mesafelerin belirlenmesi bu zaman içinde kontrollü olarak ve bir peyzaj planına göre yapılmıştır. Bu özel örneğin zaman içindeki gelişim süreci ile ilgili ne yazık ki ayrıntılı bilgiye sahip değiliz. Ancak, A.B.D.'de ve İngiltere'de aynı mimari ve peyzaj özelliklerine sahip 7-8 örneği çok yakından biliyoruz. Bunların arasında, içinde uzun süre yaşadıklarımız da bulunmaktadır. Bildiğimiz örneklerin hepsi, ülkemizdeki "kampüs üniversiteleri" gibi boş alana kurulmuş ve uzun bir dönem boyunca kendi peyzajını yaratmış örneklerdir. Onların bizim örneklerimizden farkı, yaklaşık 100 yıl önce kurulmuş olmalarıdır. Çoğunda eski yapılara zaman içinde yeni eklemeler yapılmış, eski yapılar onarılmış ve modern yaşamın koşullarına uyacak donanıma kontrollü bir biçimde sahip olmaları sağlanmıştır.

Bu konuda yurt dışındaki uzak örneklere gitmeye gerek yoktur. Ülkemizde de bu konunun çok iyi örneklerine sahibiz. Örneğin, 40 yıllık bir geçmişe sahip olan ODTÜ Kampüsü, bomboş bir alanda başlamış, bu süre içinde kendi peyzajını geliştirmiş ve bir plan içinde kendi orman varlığını yaratmıştır. Bu özelliği nedeniyle de 1995 yılında Uluslararası Ağa Han Büyük Çevre Ödülü'ne layık görülmüştür. Ankara'daki Hacettepe Üniversitesi Beytepe Kampüsü, Bilkent Üniversitesi Kampüsü, İstanbul'da İTÜ Ayazağa Kampüsü kendi peyzajını oluşturma yolundaki diğer kampüs üniversitelerimizdir. Dünyada zorunlu olarak orman alanı içinde yer seçtiğini yakından bildiğimiz tek örnek, Helsinki'deki dünyaca ünlü Finli mimar Alvar Aalto tarafından yerleşim planı ve bazı yapıları tasarlanan Otaniemi'deki Fin Teknik Üniversitesi Kampüsü'dür. Projesi 1949 yılında tamamlanan bu kampüste yapılar geniş bir orman alanı içinde, ormanın seyrek olduğu ya da tümüyle ağaçsız alanlara, birbirinden oldukça uzak noktalara dağınık olarak yerleştirilmişlerdir. Finlandiya gibi her yanı geniş ormanlar ve ırlı ufaklı binlerce göl ile kaplanmış olan bir coğrafyada, usta bir mimar elinden çıkmış olan bu orman içi kampüsü, uygulaması gereken planlama esasları bakımından çok iyi bir örnektir. Özetlemek gerekirse, orman içindeki yerleşim alanı çok dar olan Koç Üniversitesi Kampüsü, yer seçimi felsefesi olarak ağaçsız boş bir alana yerleşen ve kendi peyzajını oluşturan üniversiteler grubuna girmediği gibi, orman içinde yerleşen ikinci gruba giren sınırlı sayıdaki örneğin tasarım özelliklerini de taşımamaktadır. Daha önce ilgili kurumlarca ağaçsız alan olarak belirlenen ve orman yangın emniyet şartlarının genişletilmesiyle oluşan dar bir alana bütün eğitim yapılarını toplamak zorunlu olmuştur. Bu husus, Şekil 6'daki 1/1000 ölçekli ve 08.05.1996 onanlı Koç Üniversitesi Yüksek Eğitim Tesisleri ve Kampüs Alanı Mevzii Uygulama Planı'nda açıkça izlenmektedir.

Kampüs yapılarının Mevzii Uygulama Planı'nda yoğun bir şekilde yer aldığı bu ağaçsız alanın çok geniş bir

bölümü, aslında Bakanlar Kurulu'nun 26.04.1992 tarihinde Koç Üniversitesi'ne tahsis ettiği 160 hektarlık alanın içinde yer almıyordu. Tahsis yapıldıktan sonra durumun anlaşılması üzerine olsa gerek yüzölçümü 32 hektar olan ek bir alan, "Üniversite Gelişim Alanı" adı altında Orman Bakanlığı'nın 03.08.1995 tarihli oluru ile Koç Üniversitesi Kampüs alanına eklenmiştir. Başbakanlık, İmar ve İskan Bakanlığı, Orman Bakanlığı gibi ilgili kamu kurumlarının Koç Üniversitesi Kampüsü Projesi'ni yaşama geçirmek için gösterdikleri bütün olumlu desteklere karşın, çevre koşullarından kaynaklanan sınırlamalar nedeniyle, hazırlanan projelerde planlama esaslarına uygun olarak kampüs orman alanı ilişkisini/dengesini kurmak mümkün olamamıştır.

3.3.3. Kampüs Üniversitesinin 'Gelişim Sorunsalı

1990'ların Türkiye'sinde yaşayan nüfusun en belirgin özelliği, çok genç bir nüfus olmasıdır. Bu nedendir ki her yıl üniversite sınavlarına başvuran adayların sayısında yüzbinlere ulaşan artışlar gözlenmektedir. Bu artan talebe koşut olarak, özellikle kampüs üniversitelerimiz çok hızlı bir gelişim süreci yaşamaktadır. Koç Üniversitesi de, raporumuzun başında belirttiğimiz gibi, kuruluş kanununun ilgili maddesinde iki fakülte ve bir enstitüden oluşan programına, henüz kampüs inşaatlarına bile başlamadan, Mühendislik Fakültesi'ni eklemiş bulunmaktadır. (ÇED Raporu, sayfa 57). Bilindiği gibi, Mühendislik Fakülteleri kampüs üniversitelerinde, araştırma laboratuvarları ile en geniş yer kaplayan fakültelerdir. Bu gelişim gösteriyor ki, teknolojik ilerlemelere koşut olarak, Koç Üniversitesi'nin de çok kısa sürede yeni alan talepleri ortaya çıkacaktır. Hazırlanan 1/1000 ölçekli avan projelerden görüldüğü gibi, bugün yerleşime izin verilen alanın tamamı kullanıldığından, zaman içinde ortaya çıkacak alan gereksinimlerinin ağaç kesimi yoluyla karşılanması kaçınılmaz olacaktır. İnşaat alanında ortaya çıkan gelişme taleplerinin yanı sıra, kent merkezlerinin uzağında yer seçen kampüs üniversitelerinde zaman içinde ortaya çıkan en hızlı alan talebi otoparklardır. Örneğin Türkiye'nin en eski kampüs üniversitesi olan ODTÜ'de öğrenci sayısında son yıllarda dikkate değer bir artış olmamakla birlikte, son 3-4 yılda kampüste büyük bir otopark sıkıntısı yaşanmaktadır. Burada belirleyici olan, kentlerde otomobil sahipliği oranlarındaki çok hızlı artıştır.

Maket fotoğraflarından görüldüğü gibi, Koç Üniversitesi Kampüsü için önerilen planda ise, otopark alanları çok sınırlı tutulmuş, sorunun bina altı otopark yerleri ile çözüleceği ifade edilmiştir. Oysa, hergün 2500 kişinin giriş-çıkış yapacağı Kampüs'de en az 1000-1500 otoparka gereksinim olacağı açıktır. Su sayının bina altı çözümü bize pek olası gözüküyor. Bu konuda bildiğimiz bir örnek bulunmuyor. Dava konusu alandaki ağaçların tür ve sıklık olarak altında otopark yapmaya elverişli olmaması da, bu otopark alanlarının ağaç kesme yoluyla açılacağını düşündürmektedir.

Koç Üniversitesi Kampüsü'nün dava konusu alanda inşa edilmesi halinde yalnızca otoparkların ve İmar yollarının (özellikle de 15 metrelik yolun) açılması sırasında yapılması gereken ağaç kesimlerinin bile önemli boyutlara ulaşacağı görülmektedir. Günümüzde doğal çevrelerin korunması sorunsalı, uluslararası

platformlarda "sürdürülebilirlik" ilkesi ile birlikte ele alınmaktadır. Bu ilke, gelecek kuşakların kendi çözümlerini üretebilmelerine olanak veren bir gelişme demektir. Bu kavram, kamu yararı ilkesinin sınırlarını genişleten bir bakış açısı getirmektedir. Orman varlığının korunması sorunsalı, sürdürülebilirlik bağlamında ele alınırsa, orman varlığını tehdit eden her türlü girişimin veya oluşumun kamu yararı ilkesine aykırı olduğu görüşü ortaya çıkar. Dava konusu alanda kurulacak Koç Üniversitesi Kampüsü'nün yeni ağaç kesimlerine neden olacak arazi talepleri, bu ilke kapsamında, kamu yararına aykırı bir gelişme olacaktır. Oysa, yukarıda değindiğimiz gibi, kampüs üniversitelerinin kent içi üniversitelere göre en önemli üstünlüğü, gelişme olanaklarına açık olmalarıdır. Bu üstünlük, yer seçiminin getirdiği kısıtlamalar nedeniyle, Koç Üniversitesi örneğinde bütünüyle tersine işlemekte, mekansal gelişme orman varlığını tükettiğinden kamu yararı ilkesine ters düşen bir olguya dönüşmektedir.

3.3.4. ÇED Raporu'nun Sonuçları

ÇED Raporu'nda dava konusu alan ve çevresinin, bu raporun 2. bölümünde belirtildiği gibi, çok zengin olan flora ve faunası yeterince incelenmemiş ve Rapor'un sonuç bölümünde yapılan değerlendirmede bu husus dikkate alınmamış olduğundan, şöyle bir sonuç verilmiştir (sayfa 70): "Orman yapısının korunması açısından (...) ağaçların tümünün Karaçam tipi III. kalite sınıfında olduğu ve kesilerek çıkartılmalarında bir sakınca bulunmadığı anlaşılmaktadır." Bu sonuç üzerine kurulan dava konusu alanın geleceğine yönelik betimlemelerde de (sayfa 71) geçekondulaşma ve kaçak yapılaşmayı önlemek amacıyla bu civarda 364 hektar alanın, 30.000-40.000 nüfusu barındıracak orta-üst gelir grubuna hitap edecek, bahçeli konut tipi yapılaşmaya açılmasından olumlu bir gelişme olarak söz edilmekte ve üniversite öğrencileri ve personeli gibi elit bir grubun bu çevrenin sosyo-ekonomik dokusuna olumlu etkileşim ve katkıları olabileceği varsayılmaktadır. Oysa buradaki temel sorun, kamu yararı orman alanının hangi sosyal kesim tarafından işgal edileceği sorunu değil, orman varlığının korunması sorunudur. Rapor'da (sayfa 72) bir yandan "Koç Üniversitesi'nin bu alanda kurulması halinde ağaç kesilmeyecek veya sökülmesi gerekenler başka yerlere dikilecek, ağaç kaybı sözkonusu olmayacak, ormanın kullanım amaçları ve bütünlüğü bozulmayacaktır" denilirken, çevrede geniş alanların (Koç Üniversitesi'ne tahsis edilen toplam 192 hektar alanın neredeyse iki katı kadar) konuta açılması görüşü, ÇED Raporu sonuçları açısından önemli bir çelişkidir. Bu nedenle de, bu raporun sonuçlarının Koç Üniversitesi'nin dava konusu alanda kurulmasını haklı gösterecek sağlam bir dayanak niteliği taşımadığını dikkate almak gerekiyor. Rapor'daki bu bakış açısı, yukarıda değindiğimiz 'sürdürülebilirlik' ilkesine ters düşmekte, şehircilik ilkelerine ve kamu yararına da uymamaktadır.

3.3.5. Sonuç

Ülkemizin kalkınması için gerekli insan gücünü yetiştirmede çok olumlu katkıları olacağına inandığımız Koç Üniversitesi'nin genel hedefinin ve programının kamu yararı ilkesine uygun olduğu konusunda kimsenin kuşkusu yoktur. Mahkeme Heyetiniz tarafından bize soruları soruda ise, Koç Üniversitesi Kampüsü'nün

gelecekte devlet ormanı içinde yerleşmesini sağlayacak olan 1/50,000 ölçekli İmar Planı Değişikliği'nin irdelenmesi istenmiştir.

Bize sorulan soru kapsamında, buraya kadar yaptığımız çözümlerimizin sonuçlarından, Koç Üniversitesi'ne tahsis edilen 192 hektarlık alanın bir bölümünde üniversitenin gelecekteki eğitim yapılarının ve sosyal tesislerinin yer almasını sağlayan 1/50,000 ölçekli İmar Planı Değişikliği'nin, bu kararı yaşama geçiren 1/5000 ve 1/1000 ölçekli Mevzii Uygulama Planlarındaki kararların, şehircilik ilkelerine ve planlama esaslarına uymayan yönleri bulunduğu görüşüne vardık. Dava konusunu oluşturan Koç Üniversitesi Kampüsü'nün Mavramoloz Devlet Ormanı içinde inşa edilmesi kararında kendi eğitim programının içeriği bakımından bir zorunluluk bulunmadığı gibi, içinde yer aldığı İstanbul Metropolitan Alan Alt Bölgesi'nin sürdürülebilir gelişmesi açısından ise bugün varolan çevre sorunlarına olumlu katkılar yapmak yerine, bunları artıracak bir karar olduğu, bu nedenle de kamu yararı ilkelerine uymadığı görüşündeyiz.

Saygıyla arz ederiz.

Prof.Dr. Cemil ATA
Bilirkişi
Zonguldak Karaelmas Ü.
Orman Fakültesi

Prof.Dr. Sevgi AKTÜRE
Bilirkişi
ODTÜ
Mimarlık Fakültesi

Prof. Dr. Rahim ANŞIN
Bilirkişi
K.T.Ü.
Orman Fakültesi

Raporun bütünlüğüne ve özellikle sonuç kısmında yer alan, her üç bilirkişinin de ortak görüş olarak benimsediği görüş ve kanaati paylaşıyorum. Ancak, sadece raporun s:11'deki 3.1.2. alt başlığındaki açıklamalara, sa:12'deki 3.1.3. kamu yararı dengesi alt başlığındaki 1. paragraftaki açıklama ve sa:13'deki 3.2. alt başlığında yer alan 1, 2 ve 3. paragraflardaki görüşler raporun bütünüyle ve sonuç kısmındaki ortak görüşle çeliştiği ve bilirkişilerden istenen bilgiler dışında çeşitli iddia ve varsayımlardan oluştuğu nedeniyle bu görüşlere katılmıyorum. Bu konudaki ayrıntılı görüşlerimi içeren bilgiler bir ek rapor şeklinde ilişikte sunulduğunu saygılarımla arz ederim.

25 Aralık 1996

Prof. Dr. Rahim ANŞIN

T.C. DANIŞTAY 8.DAİRE BAŞKANLIĞI'NA
(Ek Bilirkişi Raporu)
ANKARA

Dosya no : 1996/2067

25.12.1996 tarihli ortak bilirkişi raporunda katılmadığımı beyan ettiğim görüşler aşağıda belirtilmiştir.

Sayfa 11'deki 3.1.2. ait başlığında 2. paragrafta yer alan "Koç Vakıf Üniversitesi'nin içinde bulunduğu bu ormanı

koruyacağı ve gecekondulaşma veya kaçak yapılaşma gibi başka türlü kullanımlara izin vermeyeceği anlaşılmaktadır" ifadesi tamamen bir varsayım olup, doğru değildir. Aksine, ülkemiz üniversitelerinden Karadeniz Teknik, Ortadoğu Teknik, Bilkent, Hacettepe ve Ege (Bornova) gibi çoğu örneklerde olduğu gibi üniversiteler bulunduğu mekanlarda bir cazibe merkezi oluşturmakta ve gecekondulaşma ve kaçak yapılaşmaları hızla artırmaktadır. Yine aynı sayfada yer alan 3. paragraf "Koç Üniversitesi binalarını bu orman içindeki mevcut bulunan açıklıklara yapacaktır" ifadesi raporu 14. sayfasında yer alan, Koç Üniversitesi'nin ilk yerleşim alanı olarak planlanan ve keşif günü keşif heyeti ile birlikte gezilerek görülen stabilize alanlar, orman içi doğal açıklıklara değil, yangın emniyet şeritlerini genişletilmesiyle oluşturulduğu herkes tarafından açık olarak görülmüştür.

Raporun sayfa 12'deki 3.1.3. alt başlığında "Kamu Yararı Dengesi" konusunda 1. paragraf, hürmen izleyen paragraflar ve raporun sonuç kısmıyla çelişmektedir. Çünkü, her ne kadar Koç Üniversitesi bir vakıf üniversitesi olsa da devlet bütçesi, birçok devlet üniversitesinden daha fazla oranda destek görmekte, ayrıca öğrencilerini önemli ücretler karşılığında eğitmekte ve bir tür ticari kuruluş olarak işlevini sürdürmektedir. Kuruluşunda Mühendislik, Mimarlık, Fen-İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi ile İktisadi ve İdari Bilimler Fakülteleri bulunan Koç Üniversitesi iddia edildiği gibi ülkemizi 21. yüzyıla taşıyacak uluslararası düzeyde hiçbir yeni bölüm içermemektedir. Üstelik İstanbul gibi üniversiteye doymuş bir kentte, raporumuzun 6, 7, 8 ve 3. sayfalarında yer alan büyük bir biyolojik zenginliğe sahip, dava konusu orman alanlarında kamu yararı bahane edilerek üniversite kurulmasıyla oluşacak kamu yararı, raporun bütünlüğünde açıklanan ve ormanların bu haliyle korunmasından doğacak kamu yararının çok gerisinde kalmaktadır.

Raporun sayfa 13'ü yer alan 3.2. alt başlığı 1., 2. ve 3. paragraflardaki bilgiler tamamen varsayımlardan oluşan ve bilimsel gerçeklerden yoksun ifadelerdir. Özellikle 3. paragraftaki bilgiler zaten Mahkeme heyetine bilirkişiler istenmemiştir. Vatandaşın kendi ormanındaki ağacın dalını bile kesmediği iddiası doğru değildir. Çünkü Karadeniz Ormanlarında ve Türkiye'nin birçok orman alanlarında yüzlerce hatta binlerce Tapulu kesimlerle ilgili talepler ve dava dosyaları bulunmaktadır. Bu nedenle Karadeniz Ormanlarında Kestane ve Kayın Ormanları ile Kızılağaç Ormanları neredeyse yok olmuşlardır.

Özetle devlet orman işletmesi bugüne kadar dava konusu ormanlık alanları nasıl koruduysa aynı şekilde korumaya ehildir. Bu ormanlarda bir üniversite kampüsünün oluşması, bu ormanların biyolojik zenginliğine önemli boyutlarda zarar verecek, böcek mantar hastalıkları çoğalacak, aynı zamanda kampüs içi yapılaşmalar ile kampüs çevresinde oluşacak kaçak yerleşimler sonucu mevcut ormanların korunmalarında önemli sorunlar ve sakıncalar yaratacaktır.

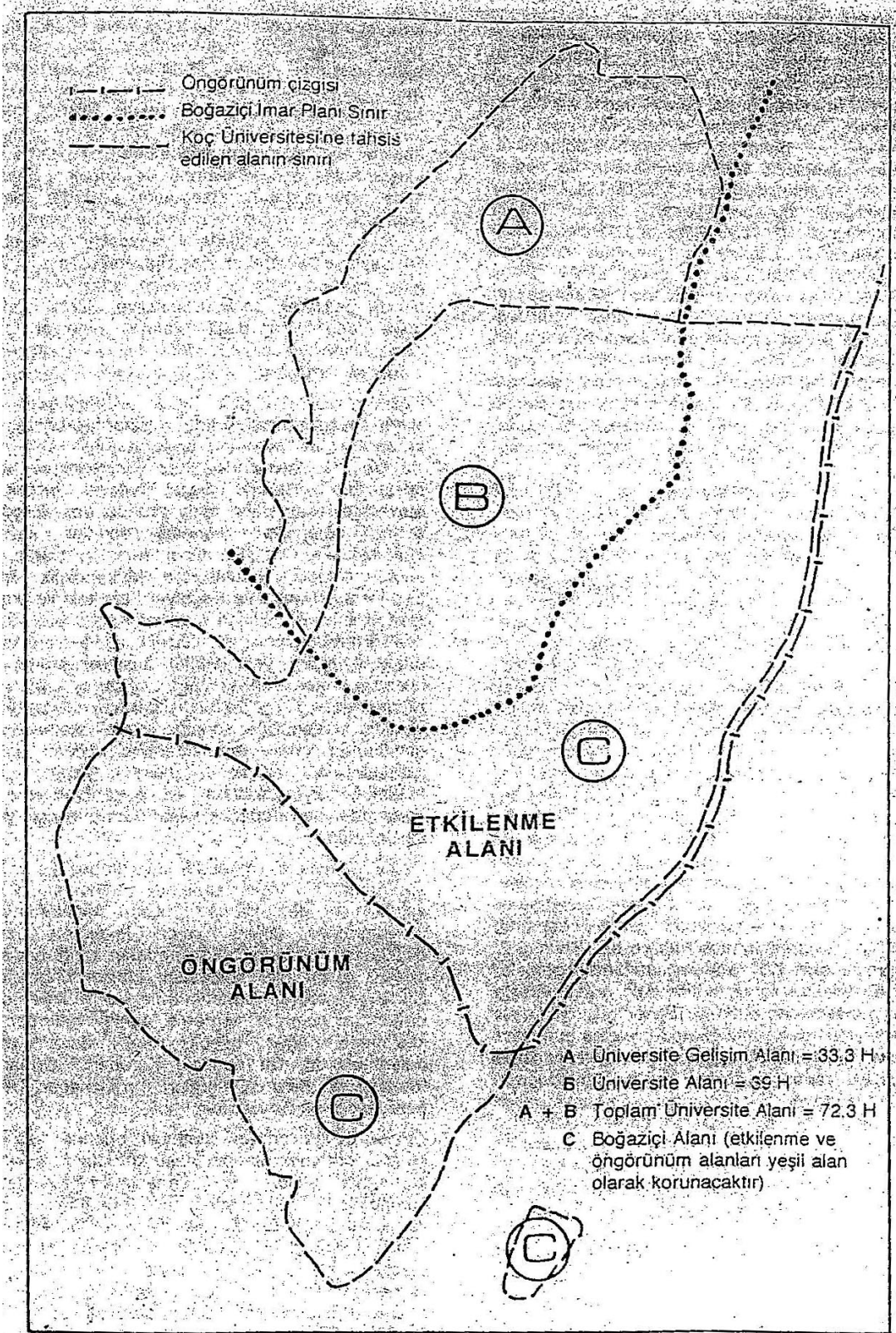
Saygıyla arz olunur.

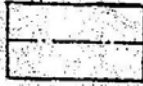
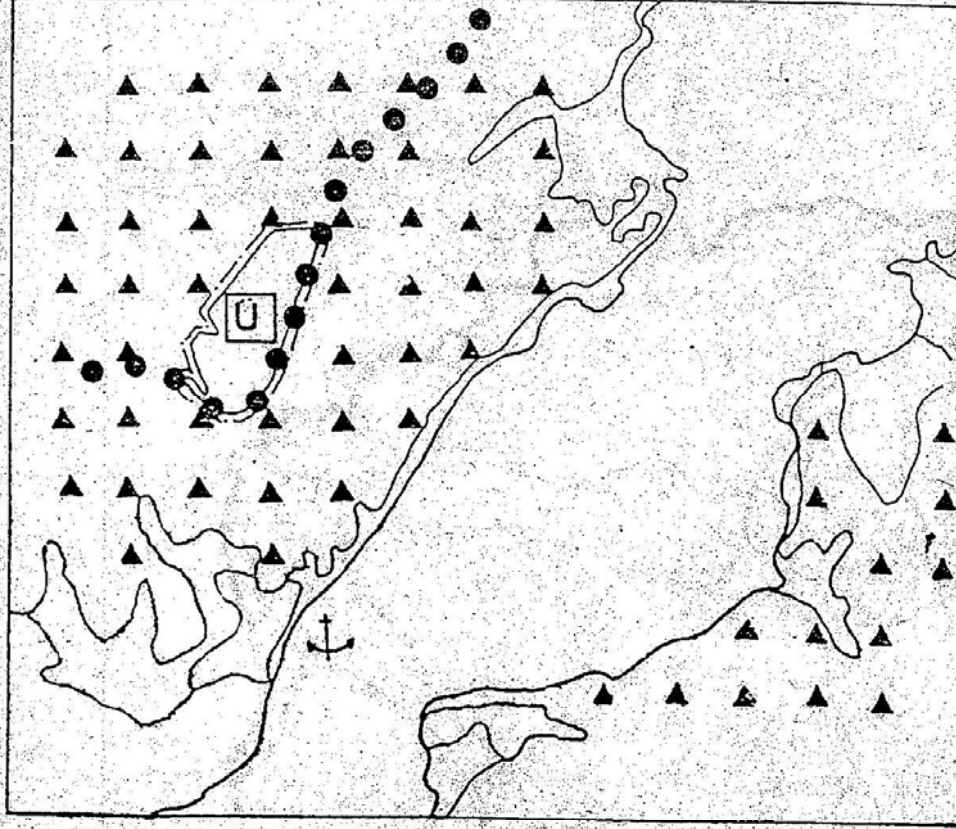
25.12.1996

Prof. Rahim ANŞIN
K.T.Ü. Orman Fakültesi

Ek 19 Koç Üniversitesi Davası'na İlişkin Plan ve Krokiler

(Kaynak: TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi Arşivi, İstanbul Raporları)

Plan değişikliği onama sınırı (Boğaziçi alanı dışında kalan ve 26.4.199
gün ve 2938 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile tahsis edilen alan)

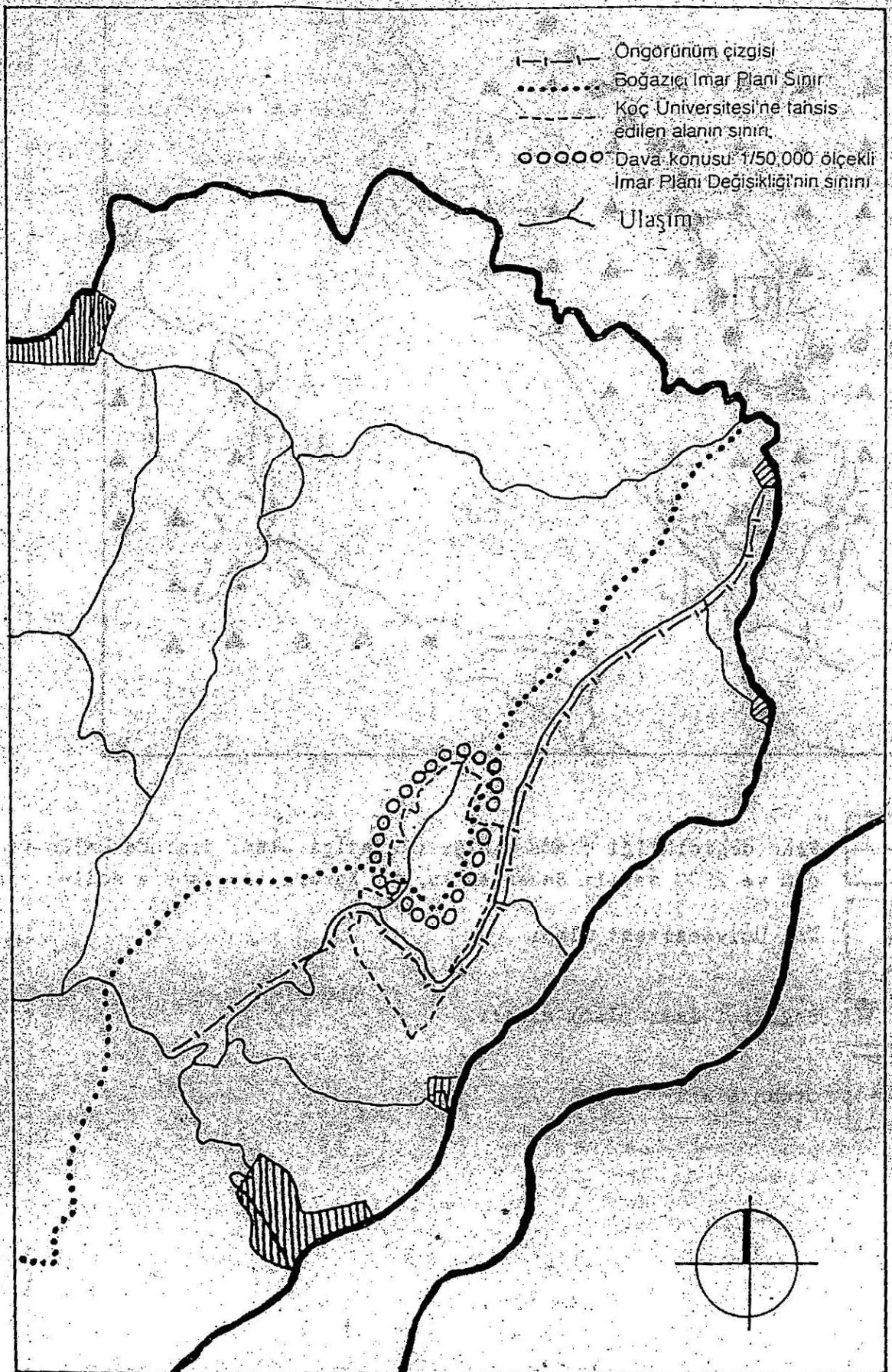
Koç Üniversitesi alanı

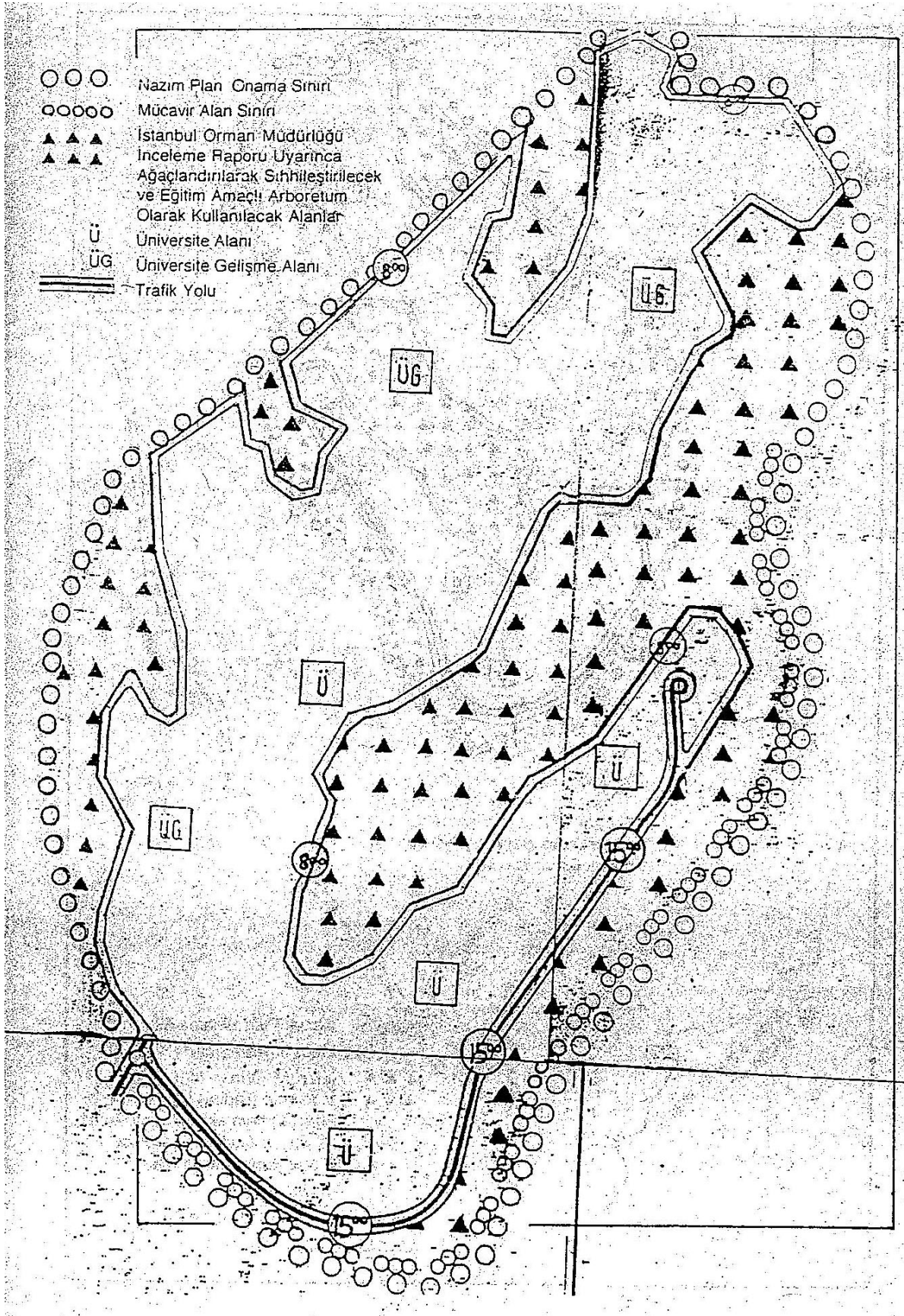

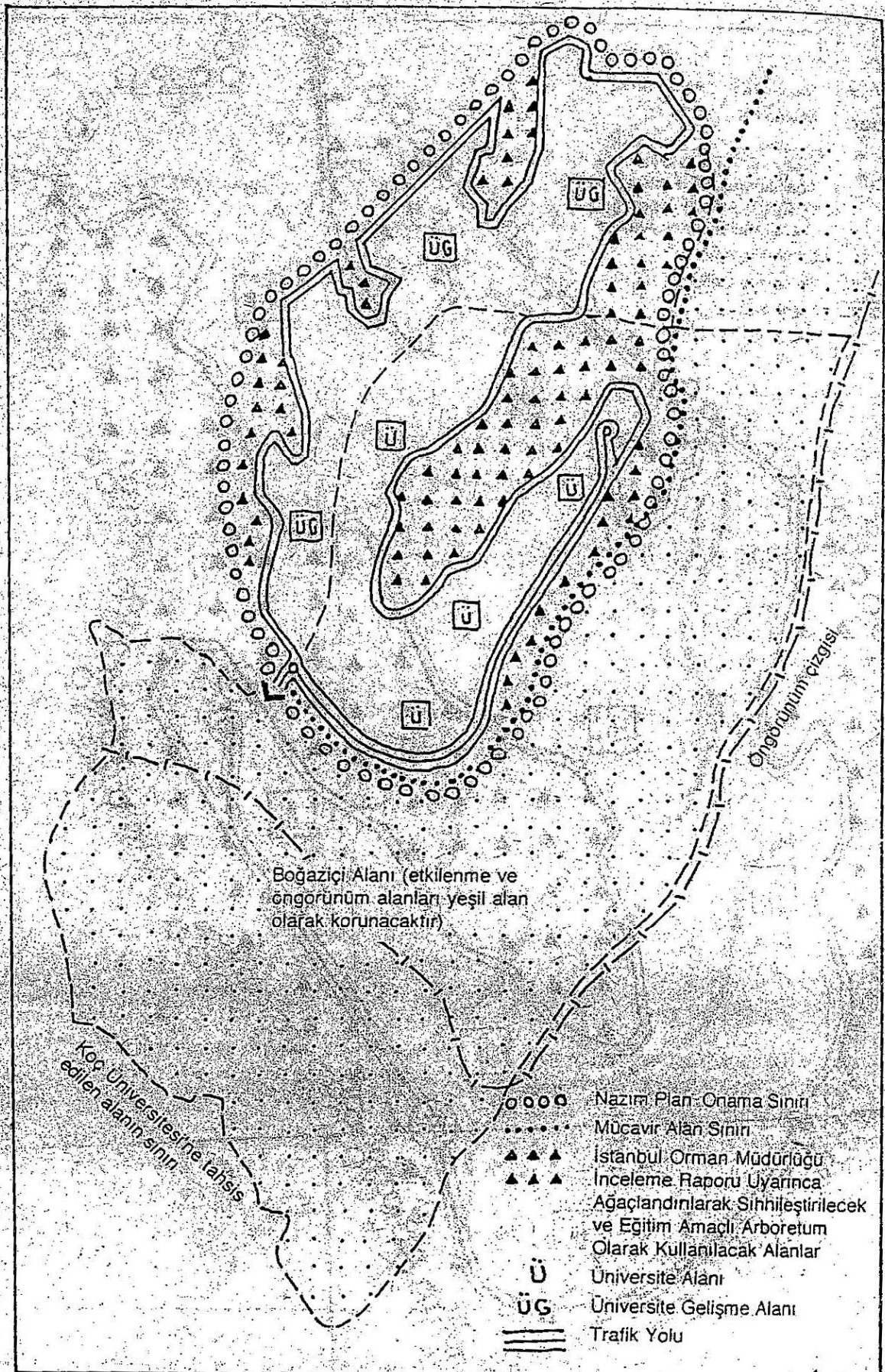
Boğaziçi İmar planı sınırı

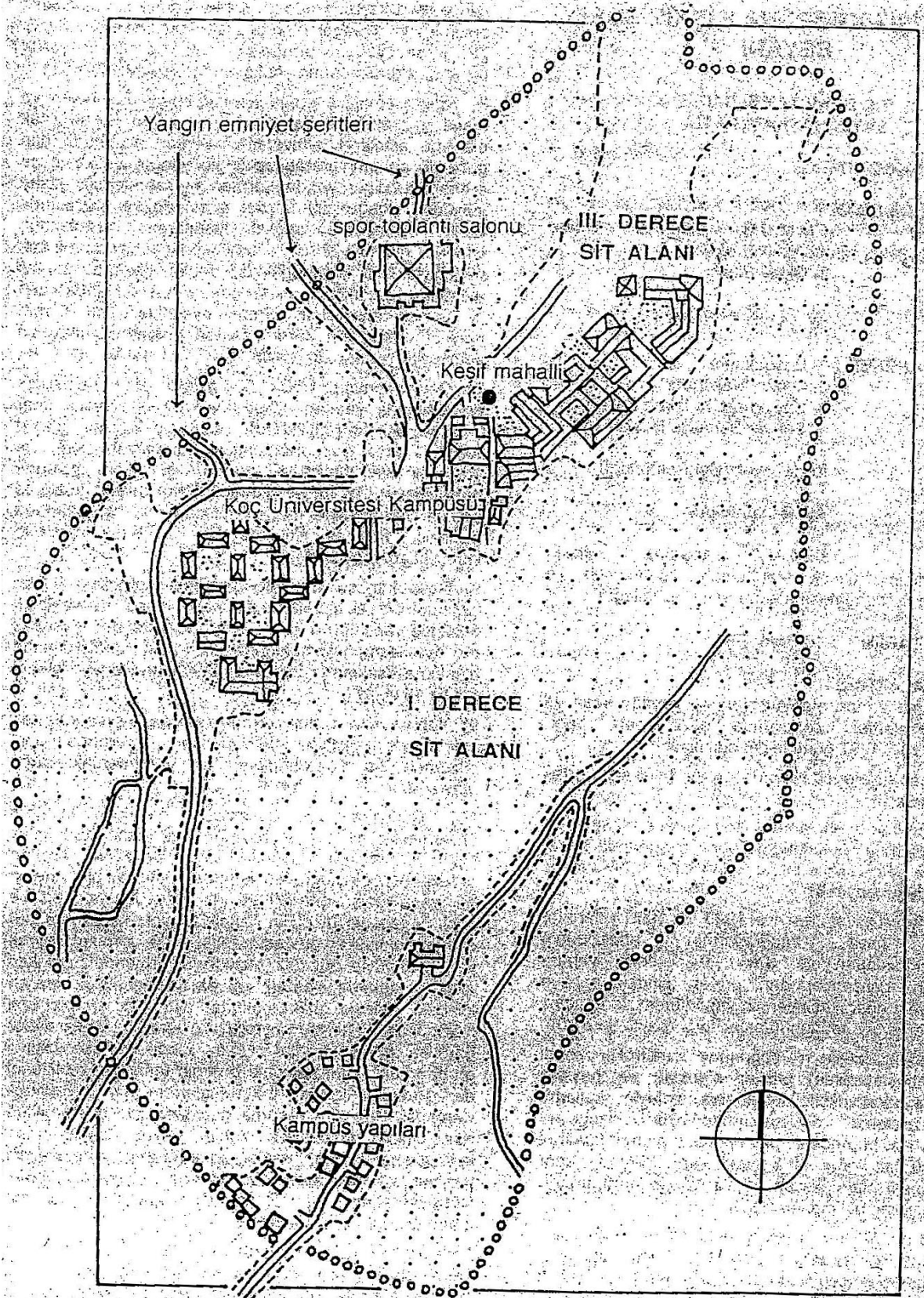

Orman alanı

Ek 20 Karayolları Arazisi'ne İlişkin Dava Dilekçesi

(Kaynak: TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Arşivi, Dava Dosyaları)

Danıştay Başkanlığı

07/8500

06.06.2007

Yürütmenin Durdurulması Taleplidir.

Danıştay Başkanlığı'na

İletilmek Üzere

İstanbul Nöbetçi İdari Mahkemesi Başkanlığı'na;

DAVACILAR :

1) TMMOB MİMARLAR ODASI İSTANBUL BÜYÜKKENT
ŞUBESİ Yıldız Dış Karakol Binası Beşiktaş-İstanbul

Vekili Av. İlyas Bulcaş – Altunizade Sırma perde Cad. Yetimhane
Sok.No:4/2 Üsküdar/İstanbul (0216 474 50 53)

2) TMMOB İNŞAAT MÜHENDİSLERİ ODASI İSTANBUL
ŞUBESİ – Halaskargazi Cad. No:35/1 Harbiye/İST

Vekili Av.Kadir DAYLIK Kayışdağı Cad. Karaman Çiftliği
Yolu Eston Çamlıevler Sitesi Kızılcam N.2 İçerenköy-İst

3) TMMOB HARİTA VE KADASTRO MÜHENDİSLERİ ODASI
İSTANBUL ŞUBESİ – Ortaklar cad. Bahçeler Sok. No:7/6
Mecidiyeköy/İstanbul

Vekili Av. Mahir Ay – Mustafa Kemal Mah.3056 Sk No:82 D:2
Ümraniye – İstanbul

DAVALI :

T.C. BAŞBAKANLIK ÖZELLEŞTİRME İDARESİ BAŞKANLIĞI
Ankara

DAVA KONUSU :

27.12.2006 tt'li Beşiktaş – Ortaköy, 30 Ada, 157 Parsel 1 / 5000
ölçekli Koruma amaçlı Nazım İmar Planı Değişikliği'nin iptali
istemidir.

ASKIYA ÇIKIŞ TARİHİ : 09. 03. 2007

ASKIDAN İNİŞ TARİHİ : 08. 04. 2007

AÇIKLAMALAR :

- 1) İstanbul ili, Beşiktaş ilçesi sınırları içerisindeki 37 pafta, 30 ada, 157 parsel üzerinde mevcutta Karayolları Genel Müdürlüğü 17. Bölge Müdürlüğü'ne ait yapı ve tesisler bulunmaktadır.
- 2) Söz konusu parsel Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 14.12.1974 gün ve 8172 sayılı kararı ile ilan edilen ve 24.06.1983 gün ve 15175 sayılı kararı ile sınırları belirlenen **Boğaziçi doğal ve tarihi Sit Alanı**'nın Etkilenme Bölgesi'nde kalmakta olup **2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu** ile **2960 sayılı Boğaziçi Kanunu**'na tabidir.
- 3) Planlama alanı 1993 onaylı 1/5000 ölçekli Beşiktaş Geri Görünüm ve Etkilenme Bölgesi Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı'nda ve 1993 onaylı 1/1000 ölçekli Beşiktaş Geri Görünüm ve Etkilenme Bölgesi Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı'nda Karayolları Tesis Alanı'nda kalmaktadır. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı tarafından 6 Ocak 2006 tarihinde onaylanan 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı ve 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planı değişikliklerinde söz konusu parseller "Turizm-Kongre Merkezi ve Kültürel Tesis Alanı" na alınmış; Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'nca yapılan ve Özelleştirme Yüksek Kurulu tarafından 27.12.2006 tarihinde onaylanan "Beşiktaş – Ortaköy, 30 Ada, 157 Parsel 1 / 5000 ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Değişikliği"nde ise "**Turizm-Kongre Merkezi, Ticaret ve Kültürel Tesis Alanı**" ile kısmen "**yeşil alan**" olarak planlanmıştır.
- 4) Özelleştirme Yüksek Kurulu'nun 11.08.2006 tarih ve 2006 / 70 sayılı kararı ile özelleştirme kapsamına alınan Maliye Hazinesi'ne ait söz konusu alanda; Özelleştirme İdaresi Başkanlığı tarafından 4046 sayılı kanunla 3194 sayılı İmar Kanunu'nun 9. maddesine eklenen fıkra ile İdareye verilen plan yapma ve onama yetkisi uyarınca onaylandığı ifade edilen söz konusu imar planı değişikliğine tabi parsel 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ve 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu'na tabi alanda kalmaktadır.

Özelleştirme Yüksek Kurulu'nca onaylanan söz konusu parselde ait 1/5000 ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Değişikliği ve 1/1000 ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Değişikliği'ni de kapsayan Plan Açıklama Raporu'nda yasal dayanak olarak gösterilen 4046 sayılı kanunla 3194 sayılı İmar Kanunu'nun 9. maddesine eklenen fıkra ile idareye verilen plan yapma ve onama yetkisine istinaden onama yapılmış olduğu ifadeleri; bu alanın 2863 sayılı ve 2960 sayılı kanunlar çerçevesindeki statüsü ve dolayısıyla bu kanunlar çerçevesinde tanımlanan onama prosedürünü ortadan kaldırmamaktadır.

Bu çerçevede, Özelleştirme Yüksek Kurulu'nca onaylandığı ifade edilen ve İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nca askıya çıkarılan 1/5000 ölçekli nazım imar planı değişikliği 2863 sayılı ve 2960 sayılı yasaların onama prosedürlerini tamamlamadığı için onaylı sayılamaz. Söz konusu Koruma Amaçlı Nazım ve Uygulama İmar Planı Değişikliklerine ilişkin plan raporunda da ifade edildiği gibi öneri plan İstanbul III Nolu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'na sunulmasına ve öneri plan Kurul tarafından değerlendirilmesine karşın plan 2863 sayılı yasa kapsamında yetkili kurul olan İstanbul III Nolu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu onayı alınmadan askıya çıkarılmıştır. **Bu nedenle, yapılan plan değişikliği 2863 sayılı yasanın tanımladığı süreç tamamlanmadığı için, onaylı sayılamaz.**

Ayrıca, söz konusu parseller aynı zamanda 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu'na tabidir. 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu'nun 10. maddesi Boğaziçi Geri Görünüm ve Etkilenme Bölgesi'nde imar planı ve değişikliklerinin nasıl onaylanacağını belirlemiştir. Öncelikli kanun olan 2960 sayılı Boğaziçi Kanununun bu prosedürüne uyulmamış, 2960 sayılı kanun 3. maddesinde tanımlanan plan değişikliklerinde uyulması gereken kurallar gözardı edilerek getirilen plan değişiklikleri plan bütünü içerisinde değerlendirmemiştir. 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu'nun 10. maddesinde;

“Gerekli görüldüğü takdirde Boğaziçi Alanı için yapılan planların revize edilmesi gerigörünüm ve etkilenme bölgelerinde 3030 sayılı Kanuna göre, yürürlüğe girer.

.....
Plan değişiklikleri de aynı usule göre yapılır.”

şeklinde yer alan hüküm gereği 1/5000 ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Değişikliği İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından onaylanmalıdır. Danıştay Birinci Dairesinin 1993/60 Esas ve 1993/88 K sayılı kararında “...Boğaziçi Kanununun gerek *şehircilik ve imar gerekse Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması ve nihayet bölgenin*

*turistik yapısı da göz önünde bulundurulmak suretiyle bölge için çok özel ve Nazım İmar Planıyla uygulama planları ve harita esas alınarak yürürlüğe konulmuş kendine özgü bir kanundur. Bu Kanunla sınırları belirlenmiş alanlar **bir bütün olarak** ele alınıp uygulanması gereken ilkeler saptanmıştır.”* denilmek suretiyle Boğaziçi Kanununun uygulama önceliğini ortaya koymuştur. 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu öncelikli Kanun olduğundan bu hükme uyulması zorunludur. Fakat söz konusu imar planı değişikliklerinin onay sürecinde bu hükme uyulmamıştır. Bu nedenle, onanan plan değişiklikleri, 2960 sayılı yasanın tanımladığı süreç tamamlanmadığı için onaylı sayılamaz.

- 5) Söz konusu 1/5000 ölçekli nazım imar planı değişikliğinde planlama alanına Turizm – Kongre Merkezi – Ticaret ve Kültürel Tesis Alanı fonksiyonları getirilmiş ve Emsal = 2,80 olarak belirlenmiş; yapılaşma koşulları konusunda daha detaylı bir düzenlemenin ise 1/1000 ölçekli uygulama imar planı değişikliğinde belirleneceği hususu plan notu ile vurgulanmıştır. 1/5000 ölçekli koruma amaçlı nazım imar planı değişikliği ve 1/1000 ölçekli koruma amaçlı uygulama imar planı değişikliği için ortak hazırlanan plan raporundan anlaşıldığı üzere, 1/1000 ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Plan Notları'nda, fonksiyonlar ve yapılanma koşulları, **“Turizm – Kongre Merkezi – Ticaret ve Kültürel Tesis Alanı** olarak belirlenen alanda **Ticaret Alanı (İş ve Alışveriş Merkezleri, Ticari Büro Kullanımları, Sergi ve Satış Tesisleri, Toptan ve Parekende Ticaret) Tesisleri, Yönetim Merkezleri (Ofis – Büro) Sosyo – kültürel Tesisler, her tür Turizm Tesisleri, Kongre Merkezi ve Rezidans yapılabilecektir. Planlama alanında emsal hesabı net parsel üzerinden yapılacaktır. Emsal = 2,80 olarak belirlenmiştir.”** şeklinde tariflenmektedir. **Bu plan notundan anlaşıldığı üzere, plan alanında rezidans tipi konut yapımına da izin verilmektedir.**

Diğer bir plan notunda ise, **“Parsel içindeki yapı yükselişinin parselin kuzeydoğu ve doğu yönü ile sınırlandırılarak Koruma Kurulu'nun 29.12.2004 gün ve 299 sayılı kararı ile tescilli Karayolları 17. Bölge Müdürlüğü İdare Bloğunun tesciline neden olan Büyükdere Caddesi aksı üzerindeki yüksek yapılaşmanın başlangıcına dair simgesel niteliğini bozmayacak ve bununla yarışmayacak şekilde tasarlanacak, parsel içindeki belirtilen iş bu hususlara uymak şartıyla yeni yapılacak yapılardaki maksimum yüksekliğin tescilli idari blok binasından uzaklık ile bağlantılı olarak (tescilli yapıdan uzaklaştıkça yüksekliğin artması, yaklaştıkça azalması) bu binanın 1,5 ile 2 misli yüksekliğini aşmayacaktır.”** hükmü ile yapı yüksekliği tariflenmektedir.

2960 sayılı Boğaziçi Kanunu hükümlerine tabi olan ve Boğaziçi Etkilenme Bölgesi'nde kalan alanda yapılan bu söz konusu imar planı değişiklikleri Boğaziçi Kanunu'nun 10. maddesi'nde yer alan **"Gerigörünüm" bölgesinde Taban Alan Kat Sayısı (T.A.K.S.) azami % 15 ve 4 katı (H = 12.50 m. irtifai), "Etkilenme" bölgesinde ise gene Taban Alanı Kat Sayısı (T.A.K.S.) % 15 ve 5 katı (H = 15.50 m. irtifai) geçmemek şartı ile konut yapılabilir.**" hükmüne de aykırıdır. Plan alanında yapılacak yapıların yüksekliğini, 13 kat, yaklaşık 42.5 metre yüksekliğinde, olan Tescilli Karayolları 17. Bölge Müdürlüğü İdare Bloğunun 1,5 ile 2 misli yüksekliğini aşmayacak şekilde tanımlayan plan notu ile, yapı yüksekliği 67 metreden – 85 metreye kadar olacak şekilde tariflenmektedir. 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı Değişikliği'nde alanın fonksiyonu Turizm – Kongre Merkezi – Ticaret ve Kültürel Tesis Alanı olarak belirlense de; 1/5000 ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Değişikliği ve 1/1000 ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Değişikliği için ortak hazırlanan plan raporunda belirtildiği üzere 1/1000 ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Plan Notları'nda yer alan "rezidans" tanımı ile alanda konut yapılaşması da olacağı açıktır. Fakat Boğaziçi Kanunu'nda belirtildiği üzere, Etkilenme Bölgesi'nde bulunan alanda Taban Alanı Kat Sayısı (T.A.K.S.) % 15 ve 5 katı (H = 15.50 m. irtifai) geçmemek şartı ile konut yapılabilmektedir. Bu nedenle **söz konusu plan değişikliği 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu'na aykırıdır.**

- 6) İstanbul Metropolünün çok önemli bir noktasında Boğaziçi alanında ve silüet açısından önem arz eden bir bölgede bulunan, konumunun yanında büyüklüğü ve kamu elinde bulunması nedeniyle planlama sürecinin öngördüğü çalışmalar açısından daha hassasiyetle yaklaşılması gereken bu alanda yapılan 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı Değişikliği'nde, bırakınız hassasiyeti, yönetmeliklerin öngördüğü ve planlama bilimi ile süreci açısından zorunlu olan kurallara bile uyulmamıştır.

Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelik'in 6. maddesinde, Plan Değişikliği "Plan ana kararlarını, sürekliliğini, bütünlüğünü, teknik ve sosyal donatı dengesini bozmayacak nitelikte, bilimsel nesnel ve teknik gerekçelere dayanan, kamu yararının zorunlu kılması halinde yapılan plan düzenlemeleridir." olarak tanımlanmıştır.

Yapılan plan tadilatında ise bu hüküm açıkça göz ardı edilmiştir. Yapılan planın "kamu yararının zorunlu kıldığı" bir işlem değil, aksine, "kamu yararına aykırı bir işlem" olup, bu işlem "teknik ve sosyal donatı dengesini de bozmaktadır.

Koruma Amaçlı İmar Planları ve Çevre Düzenleme Projelerinin Hazırlanması, Gösterimi, Uygulaması, Denetimi ve Müelliflerine İlişkin Usul ve Esaslara Ait Yönetmelik'te ise,

“Koruma amaçlı imar planlarında sit alanının bütünü olumsuz etkileyecek, mevcut korunması gerekli değerleri bozacak ya da yok edecek, geleneksel kentsel doku özelliklerini olumsuz yönde değiştirecek yeni işlev dönüşümlerine ilişkin plan değişikliği yapılamaz.” hükmü bulunmasına karşın plan tadilatı sırasında bu hükmün de açıkça çığnemiş olduğu görülmektedir. Ayrıca, plan değişikliği çalışmaları plan bütünü içerisinde değerlendirilmemiş, yeterli analitik inceleme yapılmamış ve yönetmelikte belirtildiği üzere plan değişikliğinin sit alanı bütününe etkisi de belirtilmemiştir.

Getirilen fonksiyonların İstanbul Kentse Alanı ve parsellerin içinde yer aldığı bütünsel planlama bölgesi açısından hiçbir değerlendirmesi bulunmamaktadır. Yapılaşma koşullarının tariflenmemiş olması, ulaşım, silüet vb. önemli kriterler açısından hiçbir araştırma ve etüd bulunmaması bu nazım plan değişikliğini planlama ilke ve esaslarına aykırı, yasa ve yönetmeliklerin tariflediği süreçler açısından ise hukuka aykırı kılmaktadır.

- 7) 27.12.2006 tt'li Beşiktaş – Ortaköy, 30 Ada, 157 Parsel 1 / 5000 ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Değişikliği'nin, **imar mevzuatına aykırılıklarının yanı sıra, planlama ilke ve esaslarına uygunluğu da bulunmamaktadır.**

Söz konusu plan değişikliği ile parsele getirilen yüksek ve yoğun yapılaşma hakkı ile nüfus yoğunluğunu artırıcı kullanım fonksiyonları, halihazırda zaten çok yoğun olan çevresi için sakıncalı sonuçlar yaratacaktır. Bu açıdan plan değişikliği hem hukuka hem de kamu yararına aykırıdır.

Bu büyüklükte bir yatırımın bu alanda gerçekleşmesi durumunda, zaten yetersiz olan ulaşım alt yapısı daha da yetersiz hale gelecektir. Uygulanacak proje bilinmemekle birlikte getirilen Turizm – Kongre Merkezi – Ticaret ve Kültürel Tesis Alanı fonksiyonu ile sadece çalışanların servis araçları ile taşınması bile bölgede ciddi bir trafik sorunu oluşturacaktır. Bu sayılara alışveriş merkezi kullanıcıları ve bu alanda ikamet edeceklerde eklendiğinde ulaşım sorunları bölge için içinden çıkılmaz bir hal alacaktır.

Sorun sadece ulaşım altyapısı ile de sınırlı değildir. Bölgenin su ve kanalizasyon alt yapısının da elden geçirilmesi gerekecektir.

Bölgede dava konusu edilen imar planı değişikliği benzeri ayrıcalıklı imar hakları ile oluşan yüksek yoğunluklu yapılaşmalar nedeniyle; halihazırda yaşanan su, kanalizasyon ve elektrik sıkıntısı daha da artacak ve kaçınılmaz olarak yeni altyapı yatırımlarını gündeme getirecektir. Sonuçta da, oluşan altyapı ihtiyacının maliyeti yine kamuya

ödetilecek ve satıştan elde edilen gelirden daha fazlası yüksek altyapı maliyetlerine harcanacaktır. Kamu arazilerine satılarak gelir elde edilecek arsa vasfı ile bakılmaması, kamu yararına planlama anlayışının temel bir ilkesidir. Bu ilkeye rağmen kamunun arsayı satarak karlı duruma geçmesi hedeflenirken ortaya çıkacak alt yapı eksiklerinin giderilmesine yönelik yapılacak yatırımların kamu kaynaklarının daha fazlasının harcanmasına neden olacaktır. Bu şekilde **kamu için telafisi mümkün olmayan zararlara neden olunmaması açısından plan değişikliğinin iptali gerekir.**

- 8) Mevcutta Karayolları Genel Müdürlüğü 17. Bölge Müdürlüğü'ne ait yapı ve tesislerin bulunduğu alan, 1970'li yıllarda boğaz köprüsü ve bağlantı yolları inşaatları için kamulaştırılmıştır. Bu alanı kamu kullanımına açmak, kamu yararına kullanmak yerine bu biçimde pazarlamak , spekülatif amaçlara tahsis etmek hukuka karşı bir hiledir. Alanın çevresi de düşünüldüğünde, halihazırda arazi fiyatları çok yüksek olan bölgede bu alanın satışı ile birlikte kamu mülkiyetinde olan başkaca bir alan kalmamıştır. Bu nedenlerle, planlama ilke ve esasları çerçevesinde alana İstanbul halkının ihtiyaçlarını karşılayacak, kamu yararına olan fonksiyon sosyal ve kültürel amaçlı tesisler, bölge parkı gibi fonksiyonların getirilmesi gerekmektedir. Fakat söz konusu plan değişikliği ile burada açıkça **"kamu yararı"** özel sektöre kurban edilmektedir. **Bu nedenle, dava konusu edilen plan değişikliğinde planlama ilke ve esaslarına uygunluk ve kamu yararı söz konusu değildir.**

- 9) Ayrıca, 09.03.2007 tarihinde askıya çıkarılan Beşiktaş – Ortaköy, 30 Ada, 157 Parsel 1 / 5000 ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Değişikliği askıdan inmeden, ihale koşullarına esas teşkil eden Beşiktaş – Ortaköy, 30 Ada, 157 Parsel 1 / 1000 ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Değişikliği askıya çıkmadan ve 3194 sayılı İmar Kanunu uyarınca planlara ilişkin yapılacak itirazlar görüşülmeden, arazinin satışı dava konusu plan değişikliği ile elde edilen ayrıcalıklı imar hakları üzerinden 11.03.2007 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Böylece yürürlüğe girmeyen bir plan değişikliği üzerinden satış işlemi gerçekleştirilmiştir. Bu nedenlerle **hukuka uygunluğu bulunmayan İmar planı değişiklikleri ile elde edilen ayrıcalıklı imar hakları üzerinden yapılan satış işlemi** de, söz konusu plan değişikliklerindeki hukuka uygunsuzluğa örnek teşkil etmektedir.

HUKUKSAL NEDENLER : Anayasa , 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu, 3194 sayılı İmar Kanunu, İmar Planı Yapılması ve Değişikliklerine Ait Esaslara Dair Yönetmelik, Koruma Amaçlı İmar Planları ve Çevre Düzenleme Projelerinin Hazırlanması, Gösterimi Uygulaması, Denetimi ve Müelliflerine İlişkin Usul ve Esaslara Ait Yönetmelik ve konuyla ilgili diğer tüm mevzuat

DELİLLERİMİZ : Davalı Özelleştirme İdaresi'nce hazırlanarak Özelleştirme Yüksek Kurulu'nca 27.12.2006 tarihinde onaylanan 09.Mart 2007 tarihinde askıya çıkarılan İstanbul Beşiktaş ilçesi, 38 pafta, 30 ada, 157 parseli kapsayan 1/5000 ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Değişikliği'nin, ve dava konusu işlem dosyasının celbi , İstanbul İli, Beşiktaş İlçesi, 37 Pafta, 30 Ada, 157 No'lu Parsele Ait 1/5000 Ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Değişikliği Ve 1/1000 Ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Değişikliği Açıklama Raporu (EK-1) , İstanbul İli, Beşiktaş İlçesi, 37 Pafta, 30 Ada, 157 No'lu Parsele Ait 1/5000 Ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Değişikliği Onay Kısmı (EK-2), Özelleştirme Yüksek Kurulu'nun 11.08.2006 tarih ve 2006 / 70 sayılı kararı, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 14.12.1974 gün ve 8172 sayılı kararı ile ilan edilen ve 24.06.1983 gün ve 15175 sayılı kararı, 1993 onaylı 1/5000 ölçekli Beşiktaş Geri Görünüm ve Etkilenme Bölgesi Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı, 1993 onaylı 1/1000 ölçekli Beşiktaş Geri Görünüm ve Etkilenme Bölgesi Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı, mahallinde keşif ve Bilirkişi İncelemesi ile sair deliller.

NETİCE VE TALEP : Yukarıda açıkladığımız nedenlerle Özelleştirme İdaresi'nce hazırlanarak; Özelleştirme Yüksek Kurulu'nca 27.12.2006 tarihinde onaylanan, 09.Mart 2007 tarihinde askıya çıkarılan, İstanbul Beşiktaş ilçesi, 38 pafta, 30 ada, 157 parseli kapsayan 1/5000 ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Değişikliği'nin Hukuka ,yasa ve Yönetmeliklere , Şehircilik ilkeleri , Planlama teknikleri ve Kamu yararına aykırı olması nedeni ile İPTALİ ve **YÜRÜTMENİN DURDURULMASINA** karar verilmesini , mahkeme masrafları ile vekalet ücretinin davalıya yükletilmesini vekil olarak saygılarımla dilerim.05.06.2007

Davacı
TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi
vekili
Av.İlyas BULCAY

Davacı
TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi
vekili
Av.Kadir Daylık

Davacı
TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi
vekili
Av.Mahir Ay

ÖZGEÇMİŞ

Doğum tarihi	26.08.1971	
Doğum yeri	Münster / Almanya	
Lise	1982-1990	Özel St.Georg Avusturya Lisesi
Lisans	1990-2001	Graz Teknik Üniversitesi Mimarlık Fak. Mimarlık Bölümü
Yüksek Lisans	1990-2001	Graz Teknik Üniversitesi Mimarlık Fak. Mimarlık Bölümü (birleşik eğitim)
Doktora	2002-2008	Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enst. Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı Şehir Planlama Programı

Çalıştığı kurumlar

	2002-2006	YTÜ Mimarlık Fak. ŞBPL. Bölümü Araştırma Görevlisi
	2007-2007	Duru Mimarlık